

Зоряний Корсар

Всесвіт Олеся Бердника

ВСЕСВІТ ОЛЕСЯ БЕРДНИКА

Поза часом і простором
Людина без серця
Привид іде по Землі
Шляхи титанів
Стріла Часу
Серце Всесвіту
Катастрофа
Марсіанські "зайці"
Подорож в Антисвіт
Сини Світовида
Діти Безмежжя
Дві безодні
Хор елементів
Вогняний вершник
Подвиг Вайвасвати
Чаша Амріти
Дике поле
Сузір'я Зелених Риб
Покривало Ізиди
Окоцвіт
Остання ніч

ЗОРЯНИЙ КОРСАР

Лабіринт Мінотавра
Альтернативна Еволюція
Словник Ра
Тартар
Вогнесміх
Падіння Люцифера
Пора звести Блакитний Храм!..
Жива вода
Серце Матіоли та інші легенди
Пітьма вогнища не розпалює...
Це огненне слово – свобода
Астероїд Свободи

КАМЕРТОН ДАЖБОГА

Тайна Христа
Пісня Надземна

**Зоряний
Корсар**

Київ
2004

Бердник, Олесь.

Б 48 Зоряний Корсар / Передм. Г. Прашкевича. — К.: Тріада-А: "Афон" ВД, 2004. — 572 с.: портр. — (Всесвіт Олеся Бердника).

ISBN 966-8290-06-2

Серію «Всесвіт Олеся Бердника» відкриває фантастична феєрія «Зоряний Корсар», що побачила світ 1971 року. Головний герой роману став духовним маяком для романтиків та шукачів світу Свободи. У 70-х роман вилучили з бібліотек, бо в характеристиці космічної тиранії системи Ара політична цензура побачила аналогію з існуючою тоталітарною системою. Феєрія «Камертон Дажбога» — це продовження культового роману.

Об'єднавши дві праці, розрив між якими чверть століття, автор запрошує читача спробувати розв'язати складний вузол людського Буття та відшукати шлях до астероїда Свободи...

ББК 84.4УКР6

ISBN 966-8290-06-2

© Бердник О., 2004

© "Тріада-А", 2004

© "Афон" ВД, 2004

ЛЮДИНА ІЗ СВІТОНІЇ

«Зненацька одна з куль видовжилася. На ній виник невеликий горбик, перетворився в міхур, який відділився від тіла істоти. Такі ж кульки випустили інші вчені Центавра. Гірлянда рухливих утворів повисла над тілом Андрія. — Що це? — запитав зачудований Ознев. — Вчені вивчали організм вашого товариша, його будову, вражені місця. Тепер вони виділяють частину своїх енергетичних ядер, які підуть на відновлення життя».

Так виглядає Контакт у повісті Олесь Бердник «Серце Всесвіту».

Олесь Бердник уважно прислухався до надмірного. Для людини, що пройшла жорстоку школу життя, це рятунок — вслухатися в себе і у Всесвіт. Дитиною письменник пережив голодомор 33-го. Школярем — фашистську окупацію. В 1944-му добровольцем пішов на фронт. Демобілізований через поранення. Навчання в театральній студії київського театру ім. Івана Франка, журналістська робота. Все, здавалося, йшло до того, щоб зайнятися, нарешті, улюбленою справою — літературою, але в 1949 році — арешт по сумно знаменитій «п'ятдесят восьмій» статті. Достатньо було молодому актору висловити незгоду з партійною політикою, виступити на зборах, — і звинувачення в антидержавній діяльності не змусило себе чекати. З 1949 по 1955 рік — похмури табори Печори й Казахстану. Нєобхідно було думати, як будувати життя далі: адже десять років ізоляції, а до них п'ять років висилки, та ще три роки позбавлення прав — краща частина життя. Миритися з такою страхітливою втратою Олесь Бердник не захотів. У таборі на Печорі почав готувати втечу, та спроба провалилася. Майбутнього письменника перекидають в інший табір. Карлаг — описаний багатьма каторжанами. Ще одна спроба втечі, знову невдала. Майбутнє відпливало в невідоме майбутнє, пеначе лінія горизонту. Лише в 1955 році Олесю Берднику вдалося вийти з таборів — по амністії.

Нова країна, нові люди.

Від літератури вимагали конфліктів хорошого з кращим.

Але колишній в'язень вийшов на свободу із власними ідеями, глибоко обдуманими за роки ув'язнення. Дух і тіло. Їхнє співіснування.

Людина у світі, який розвивається. Космос духу. В 1957 році вийшла книга Олеся Бердника «Поza часом і простором». Письменника не цікавили чисто літературні аспекти жанру, він прагнув виговоритися. Бердник одразу увійшов до відомої «школи космістів». Навіть назви книг говорять про прагнення до майбутнього, про палке бажання збагнути і передбачити розвиток людства. «Шляхи титанів» (1959), «Стріла Часу» (1960), «Серце Всесвіту» (1962), «Діти Безмежжя» (1964), «Радістю перейдемо безодні» (1966), «Розбиваю громи» (1967), «Чаша Амріти» (1968), легендарно-історичні повісті «Сири Світовида» (1963), «Подвиг Вайвасвати» (1967), «Покривало Ізиди» (1969), нарешті, роман-феєрія «Зоряний Корсар» (1971). Ім'я Олеся Бердника набуває все більшої популярності. Це насторожує владу, адже в коло Любові, Світла й Краси — в коло головних своїх роздумів — письменник увів Космічну Україну і якийсь незрозумілий, підозрілий для властей новий світ — Світонію. *«Ми практично безсмертні. Не дивуйтеся. У цьому допомагає нам сама природа. Вона створила наші організми, як ви вже чули, динамічними, рухливими. Вони живляться атмосферними газами, енергетичними розрядами, радіацією Сонця. Будь-яке пошкодження або порушення функцій миттю ліквідується. Таким же чином організм очищується від слабих, хворих ядер. Отже, періодично відбувається активізація організму. В певний час кожен з нас ділиться на дві частини. Це і є народження двох нових істот. В кожній з них виявляється нова свідомість, нові прагнення, нові здатності. Але особистість попередньої істоти входить як складова частина нащадків...»* Це лише одна з деталей величезного, пеймовірного світу.

Офіційна критика була спантеличена. Навіщо радянському письменнику думати про таке майбутнє, що його навіть уявити не можна, про якусь грядущу Світонію, про долю Всесвіту, врешті-решт, якщо не вирішені проблеми одного окремо взятого колгоспу? Містика! Ідеалізм! Як можна стверджувати, що в майбутньому (звісно, комуністичному!) збережуться якісь національні особливості, самі нації збережуться? В «Літературній газеті», в «Журналісті», в «Літературній Україні» почали з'являтися статті, в котрих ім'я Бердника згадувалося лише в зневажливому тоні. В домі письменника проведені обшуки. В 1973 році його виключили зі Спілки письменників СРСР. Мова йшла вже не про заняття літературою і філософією, а про спосіб виживання. Працювати можна при будь-якому режимі, це доведено часом і долею багатьох достойних письменників, у тім числі й радянських, а ось реалізувати зроблене...

У 1974 році Олесь Бердник розробив власний проект «Альтернативної Еволюції» — загальну ідею Духовних Націй. Проект відісланий в ООН і зареєстрований там, як робочий документ. В 1976 році письменник разом із Миколою Руденком створює Українську Гельсінську групу. На той час книги Олеся Бердника вже вирвалися

за кордон, вони перекладені в США, в Канаді, в Польщі, в Японії, в обох Німеччинах. Преображене людство, що входить в коло Мудрості, Пізнання, Любові й Краси, в коло космічного єднання всього сушого — ось що глибинно хвилює незвичайного письменника. Так, звичайно, — повторюся, — талановита людина може працювати при будь-якому режимі, ніяка цензура не має сили відслідкувати, задушити твої думки, але подарувати свої роздуми оточуючим... О, тут не минути конфлікту з владою!

«Вибери свою долю: серце дитини, меч воїна, крила орла...»

Олесь Бердник заслужив право на філософські медитації. Він знав, що його чекає і внутрішньо був готовий до нового арешту, що стався в березні 1979 року. Цього разу стаття шістдесят друга — «антирадянська діяльність і пропаганда». На суді ідеї Альтернативної Еволюції, Духовних Націй, як і діяльність Гельсінської групи, інкримінувалися письменнику саме як «особливо небезпечний державний злочин», навіть як прямий «заклик до повалення існуючого ладу». П'ять років ув'язнення в таборах суворого режиму, шість років заслання. Табір № 36 — станція Чусовська Пермської області.

Лише в 1984 році справа була переглянута. Амністія. Письменник повернувся до літературної діяльності, випустив роман «Вогнесміх», створений у в'язниці. В 1987 році він знову прийнятий до Спільки письменників. Але від своїх ідей він ніколи не відмовлявся. Створена ним громадська організація «Українська Духовна Республіка» зайнялася реалізацією, втіленням у життя ідеї Духовних Націй, Світонії — світлої держави Духа. Щорічно збиралися поборники Світонії на Собори, щоб спробувати відповісти на вічне запитання: якою буде людина майбутнього? Олесь Бердник їде в США й Канаду, в Індію й Тибет. Відбуваються зустрічі із Святославом Реріхом, Ричардом Бахом, з тибетськими ламами. Своє розуміння Космоісторії він виклав в нетрадиційному курсі лекцій «Астероїд Свободи».

18 березня 2003 року Олесь Бердник пішов із життя...

Зосталися книги. Серед них «Лабіринт Мінотавра», «Жива вода», «Окоцвіт», «Серце Матіоли», «Пітьма вогнища не розпалює...», «Камертон Дажбога», «Тайна Христа», «Пісня Надземна», «Сума любові». Чимало його творів перекладено англійською, німецькою, японською, польською, угорською, болгарською, іншими мовами. *«Ви забуваєте просту істину, містере Мен, — говорить один з героїв повісті «Серце Всесвіту». — Боротьба людей між собою на Землі — це пошуки найкращого суспільства. Це було. Це є. Це неминуче. Але вихід у Космос людина почала не заради тієї ж самої боротьби. Вище прагнення штовхає її на розгадку віковичних тайн. І я не вірю в битву між чужими космічними расами. У них немає потреби нищити одне одного. Ми будемо чужі фізично... хай навіть зовсім не схожі... та є щось значніше, що об'єднує нас!».* — «Що саме?». — «Розум». — «Ви

матеріаліст, — знизав плечима Мен, — а говорите як містик. Що таке розум? Здатність нікчемної купки праху усвідомлювати своє буття. Вмирає людина — вмирає й розум. Для людства нема майбутнього, нема перспективи, а значить, нема й вищих моральних чи етичних норм. Все це вигадки. Тільки жорстока боротьба за місце у Всесвіті для свого виду, для своєї сім'ї. Ось девіз буття...» — «Не так, містере Мен. По-перше, розум не вмирає... Тільки тіло зникає, а розум ні! Він стає здобутком інших людей, невже ви не розумієте цього? Погане відкидається, і до загальної скарбниці вливаються нові й нові чудесні думки, діла, мрії людей і поколінь. Людство — єдиний організм. Воно безсмертне. Вмирають окремі клітини, організм не вмирає. І чим далі, тим міцнішим він стає, розумнішим, зрілішим. Все те, про що ви кажете — минулі війни, сучасні суперечки — хвороби росту. Земля вийшла в Космос, людство стає дорослим...» — «І вступає в битву за місце під Сонцем... — підхопив Мен. — Закон Природи жорстокий. Збільшується число людей, не вистачає місця на Землі. Ми повинні шукати інших планет. Вони — також. В такій ситуації ви забудете про гуманізм».

Напевно, слухним буде ставитися до книг Олесь Бердника перш за все, як до книг видатного й незвичайного мислителя. Адже «...звук можна записати численними способами — магнітним, механічним, світловим. Але Моцарт, записаний будь-яким з цих способів, залишиться Моцартом».

Геннадій Прашкевич¹

Новосибірськ, червень 2004

¹ Геннадій Прашкевич (нар. 1940) — російський письменник-фантаст, публіцист, дослідник фантастики. Стаття «Людина із Світонії» — це скорочена глава із його нової книги «Історія фантастики». (Від утворювача)

Зоряний Корсар

Роман-феєрія

*Тій, котра вічно йде назустріч,
з любов'ю присвячую*

Автор

Учитель. Зосередься, о мій чела, заглибся в надра духу і дай відповідь: хто у світі найбільший самотник?

Учень. Сонце, о Гурудева!

Учитель. Як те може бути, мій чела, щоб Сонце — повелитель усього живого, наш батько й світоч — було усамітнене?

Учень. О Гурудева! Сонце напоює променем кожну билінку й атом, проникає в кожну клітину й серце, в розум і навіть нерозумність. Та минають незміряні цикли часу, і усамітнене Сонце жде не діждеться, коли ж з'явиться герой, який віднайде в собі мужність і любов, щоб проникнути в сонячне лоно й народитися знову. Вогняну Брану відкрито, і той шлях суджено кожному, хто зі сміхом відкине мару смерті. Чи правильно я мислю, о Гурудева?

Учитель. Промінь Істини торкнувся твого серця, коханий чела. Дай обняти тебе! Ввійди в полум'я мого серця. Віднині й навіки — ти СИН СОНЦЯ. Радуйся, радуйся, радуйся, Переможець Мари Смерті!

Книга
перша

ЧОРНИЙ ПАПІРУС

Ти прийди, Неповторна, на стежку мого поривання,
Ти ступи у колыску моєї душі.
Я готую для тебе початок нового світання,
Тої казки, кохана, яка не лягла у вірші.

Довгі ночі і дні, а тебе все немає, немає,
В скелю серця вдаря галактичний прибий...
Мою душу охоплює туга безкрая,
Розгортає у вічність тривоги сувій.

Де ти, де? Чи прийшла ти на Землю із казки?
Якщо ні — то навіщо я в хащах життя?
Без очей твоїх — ніч, самота без жаданої ласки,
А без слова твого — небуття.

Прилети, Неповторна! Минають секунди-століття,
Блискавиці небесні обпалюють серце моє.
Я чекаю тебе над безоднею світу,
Де безжалісний птах Прометея клює.

Де ти, де? Бронзовіють напружені м'язи,
Люта втома байдужістю душу вбива.
Ти прийди і вогнем у оголене серце вривайся одразу,
Щоб були непотрібні слова!

Я тоді розірву найдревніші у світі кайдани,
Сколихнеться від жаху Кривава Гора!
Прилітай, Наречена моя, на весільне світання...
Нам пора... Нам пора...

Частина перша

Хронос

(Із щоденника Сергія Горениці)

Що зі мною діється?

Серце вібує у незримому потоці якоїсь енергії, відгукується на коливання хвиль і водокрутів невідомої ріки, болить і плаче, чогось жадає, кудись поривається, а свідомість нічого не може збагнути, пояснити. Ну чого мені треба? Маю цікаві наукові експерименти, неосяжні перспективи досліджень. А моє глибише єство невдоволене.

Дивовижне створіння — людина. Парадоксальне і нез'ясоване. Древні казали: вінець природи або творення. Квітка субстанції. А може, навпаки? Не квітка, а рапа матерії? Її мука. Коли вона вилікується? Коли заживе?

Алогічні думки розпирають мозок, змушують розплутувати заплутаний з правіку клубок таїни. Хто завдав страшного удару світовій субстанції, змусивши її творити незліченну лавину форм і явищ, прагнути в запаморочливу, божевільну далину, шукати те, чого, може, взагалі не можна знайти? Факти астрономії, фізики, антропології й психології сплітаються в таку фантазмагорію, що годі вкласти їх у готові схеми і традиційні уявлення. Навіть релятивізм не допомагає часом осмислити, збагнути те, що оточує нас звідусюди або виростає з таємничого ядра власної свідомості.

О небесний океане, чому одвіку мовчиш? Яка невідома космічна буря пробудила тебе? Чому ти почав гнівно котити буруши буття в метагалактичних просторах, кидати піну життя у примхливий, калейдоскопічний політ? Чи не краще було б тобі спати у вселенському спокої, колихаючи в неосяжному лоні міриади зерен ненародженого життя? А так — полонив сам себе пасткою часу, древньою павутиною Хроноса, і борсаєшся в ній, паче барвистий метелик-ефемера. А все-таки ці, не метелик! Відчуваю в собі страхітливую силу, яка дорівнює потугою силам зірок і галактик. Знаю: мушу розгадати дивовижну таємницю. Приховане знання тривожить, безпечить, роз-

риває. Я ніби льох, начинений динамітом. Жадаю іскри підпалю і страхаюсь її. Де ж, коли з'явиться благословенний обрій розкриття?

...Прокинувся в тривозі й нечуваній радості. Такого ще зі мною не було. Дивний сон. Чи не сон? Яскраве видіння, що перехопило дух. Увімкнув світло. Четверта година ночі. Не можу заснути. Треба записати.

Снилось, немовби я втікаю по гострих скелях від юрби ворогів. Не можу зупинитися, бо одразу впаду, і сотні списів та мечів пошматують тіло, кинуть до безодні, де клубочаться тумани і гримотить бурхливий потік. Вище, вище. Почалася кам'яниста пустеля. Ні травинки, а вгорі — палюче сонце. І тиша — моторошна в своїй небувалості. Вороги поспішають за мною нечутно, ніби товпище тіней.

Переслідувачі знають: здобич не втече. Останні кроки. Попереду — прірва, за спиною — вбивці, у серці яких нема жалю. Ось поруч виступ скелі, до якої я тулюся знеможено. Вгорі — пришикла безодня чорного неба, що байдуже дивиться на мою драму. Блискають зловісно леза мечів, вістря списів. Останній подих!

Але чому я маю загинути? Чому в очах переслідувачів палає така жагуча ненависть? Що їм дасть моя загибель?

Я не хочу, не можу загинути. Я невмирущий. Сонце, що палахкотить у містичній чорноті неба, — то моє серце. Далекі трударі на жовтіючих нивах — зі мною. Хто може знищити мене?

У моїх грудях спалахує багряне сонце. У буряній динаміці миттєвого вибуху розгортається феєричним віялом, грає всіма кольорами спектра — жовтим, синім, зеленим, фіолетовим, сяє сліпучим білим колом, розтоплює моє тіло і котиться ураганною лавиною увсебіч, спопеляючи ворогів.

І диво дивне. Я живий. Я не зник. Я народжуюсь новою істотою, ніби казковий птах з яйця. Я бачу себе ультрафіолетовим пташеням, відчуваю, що невимірна природа — моя кохана мати — дає мені нове буття. Віднині я дитя свободи.

З шелестом розгортаються крила. З кожним помахом вони ростуть. Я проникаю в невимірність. І таке щастя заливає мої груди, така вдячність вселенській матері, що я від радості плачу і кричу у безконечність:

— Спасибі, мамо!

Ніхто вже не знищить мене. Я — у всьому. Все — в мені. Ультрафіолетове пташеня свободи вирушає в нескінченний політ...

Звідки таке видіння? Химера, але яка радісна. Фантазія, але чому вона залишила відчуття реальності?

Символи, символи... Скільки кодів приховано в підсвідомості, надсвідомості людини. Вся природа — код. Безупинне розгортання якоїсь програми, невмолимий потік причинності. Яке ж зерно приховано в людині? Що має вирости з нього?

Тепер уже не засну до світанку. Крило нескazanного торкнулося мене, буду слухати відлуння нечутного голосу. Може, потім стане гірко, сумно, ще важче, ніж раніше, але знаю одне: небувале в нас.

...Я покохав. Сум? Яка дурниця. Песимізм? Гомін розладнаної душі. Ось воно — кохання. Я перечитую попередні сторінки і сміюся. Наші розчарування, вселенська скорбота, печаль — лише пошуки повноти. А повнота — то кохання.

Ми шукаємо в нескінченності. Міряємо час міріадами років. А завершення — поза масштабами. Метелик і квітка. Мати і дитя. Хлопець і дівчина. Поет і пісня.

Як це сталося? Скільки часу минуло? Не знаю.

Був новорічний вечір. Веселе безладдя. Очікування дванадцятої. Хтось танцював, хтось сміявся, хтось готував на столах традиційну вечерю. А я в гурті хлопців та дівчат вів розмову про суть часу. Нестримно рухалися стрілки, наближалися до умовної межі. Ми говорили. Про що? Тепер це не має значення. Філософські абстрагування. Я збагнув: можна збудувати нескінченну лавину моделей. І кожна претендуватиме на право першості, на виключність істинності. Безмежність може вмістити скільки завгодно варіантів гіпотез чи теорій, як скульптор може виліпити з глини будь-яку форму.

Наближалась північ. Гості сідали за столи. І тоді вона вбігла до кімнати. Внесла подих морозу, іскорки снігу, відгомін вулиці. Роздягалася, вибачалася, щось говорила господині, знайомилася з гостями. А я мовчав і дивився на неї. І вона теж не зводила погляду з мене. Примовкла, прикусила нижню губу, ніби згадувала щось.

Ї посадили навпроти мене. Годинник бив дванадцятю. Шумувало шампанське. Я бачив лише широко відкриті очі — ясносірі, серйозні. Ми, мовчки торкнувшись келихами, випили. Гості лементували. Чулися співи, розмови. А між нами пливла тиша.

Потім були танці. Вона в парі з якимось юнаком легко й граціозно танцювала щось сучасне, екстрамодне. Я дивився на неї і пив свій спокій, якого не відчував так давно, від дитинства. Невже я знайшов повноту? Невже це так просто?

Але чому просто? Не хочу гадати. Не хочу мудрувати.

Хай буде просто.

Вона підійшла. Вимовила своє ім'я. Віта. Життя. Дивися, дивися в моє серце своїм прозорим поглядом, дивне, чарівне створіння.

— Я жду вас давно...

— Я шукала вас, — просто відповіла вона.

Просто. Як крапля дощу — на спраглу квітку. Як ранковий промінь сонця — на росину. Так просто.

Минула новорічна ніч. Ми йшли засніженими вулицями Києва, мовчали. Інколи зупинялися. Зустрічалися поглядами, усміхалися безмовно. І знову йшли.

Вона мешкала біля ботанічного саду. Зупинилися біля її будинку.

— Що ж тепер буде? — зітхнув я.

— Буде? — дзвінко засміялася вона. — Сталося!

— Що?

— О ви, ходячі кібермашини, — жартівливо сказала Віта. Малесенька скорботна рисочка лягла біля вуст. — Все вам, чоловікам, треба пояснювати...

— Ні, ні, не треба. Я збагнув.

Я поцілував її. Вона заплющила очі, ніби прислухалася до свого відчуття. І не стало снігу, зірок, проблем часу й простору. Замкнувся світ радості.

Кладу перо. Не хочу більше писати. Житиму в світі безконечного щастя. Може, це і є оте народження, яке я пережив недавно вві сні? Мене переслідували потвори, а я тепер вибухнув коханням і лечу у таємничі сфери Повноти! Якби-то!..

Що зі мною? Я знову ніби падаю. Біль у серці. Сум у душі. Коли це сталося? Де поділася повнота?

Ми були разом. Найштимніші доторки, найніжніші обійми, її слабійучий голос між хвилями нестями. І потім... майже нечутний легіт сорому. Не збагну...

Невже вся грандіозна фантазмагорія кохання — лише прелюд до зачаття, яке потрібно природі? А ніжність, а містерія єднання — то лише рефлекси? О небо! Хай це буде лише химерою мого втомленого розуму.

* * *

...Безліч подій. Захист кандидатської. Поїздка в Гаагу на симпозиум. І мої тяжкі роздуми, моє горіння на власному вогні. О жарт природи, невідомого експериментатора, який стоїть за нашою спиною! Як позбутися протилежностей, що становлять суть нашого єства? Та й чи потрібно це? Будує космогонічні теорії, й не можу розв'язати проблеми власного почуття. «Релятивізм у світі мікрочасток». Тобі за це дали ступінь кандидата наук. А який науковий ступінь ти маєш за досвід у світі кохання?

Крижаніє погляд коханої. Чому?

Усе частіше вона відводить погляд. Чому? Хіба щось змінилося в мені? Чи жіночий мікросвіт уже хоче іншого деміурга? Безумство.

Втім, брешу. Не лише вона змінилась. Я теж. Нема вже тієї повизни, яку я відчував під час перших зустрічей.

Я тільки тепер дізнався, що в неї є чоловік. Найдивніше те, що мене це не вразило. Боже, яка недосконалість стосунків. Навіть у світі флори і фауни все набагато простіше, прекрасніше і величніше. Квітка і промінь сонця. Кохання лебедів. Вони вмирають, коли гине один з них. Там нема проблем, там пайповніше завершення. Спільний політ, спільне гніздо. Суть і дія нероздільні.

Хочеться забути про все, що було. Якщо прекрасне привело до падіння, то навіщо воно?

Раніше на кожний мій поклик вона летіла на крилах. Тепер: «Не можу», «Завтра не дзвони мені, чоловік буде вдома», «Не розмовляй зі мною ніжно по телефону...»

Послухай, Сергію! Не вдавай з себе героя мелодрами. Все це — результат твого безсилля. Ти ідею кохання зробив домінуючою. А може, це не так? Може, ця ідея взагалі не має ніякого значення у вирішенні смислу буття?!

Мудрую. А серце плаче. Ми більше не зустрінемось. Чорні руки відчаю стискають мене. Мільярди людей на планеті, а ніхто не розрає, не втішить. Яка страшна кара бути людиною. Цілий світ лягає на твої плечі, і ти повинен нести його, каратися.

* * *

Маю вирішити проблему часу. Невблаганний потік забирає від нас усе найдорожче, найсвятіше, а ми сидимо на його березі або пливемо в його бурхливих хвилях і складаємо ліричні оди. Від Прометея до наших днів. Віднині — до вічності. Хтось повинен почати.

Хіба не кричить весь світ, уся нескінченність у в'язниці Хроноса, в його певситимому череві?

А найгучніше волає «Я» — чутливе, ніжне, болісне «Я» людини. Радість і трагедія буття. Суть свідомості, її початок і кінець. Альфа і омега. Незламне, хистке, нерушиме йплинне. Звідки воно з'явилося? Де було до того, як СТАЛО БУТИ?

Ішколи мені здається, що я згадую. Якийсь небувалий політ між зорями й туманностями. Я пам'ятаю — шлях невимірний. Немов стріла вогняна, пронизує моя суть метагалактики та мегасвіти, що маревом, міражами миготять довкола нескінченної путі. Хто я був? Може, променистий акорд вселенської симфонії, може, промовлене безміром слово, яке шукало собі вияву у лоні простору? І ось воно втомилося від польоту, від своєї нескінченної вагітності, захотіло спочинку. Я побачив приємне сонце, зелену приязну планету, затишний світ людей, квітів і птахів.

Чому ж так одчайдушно кричала дитина, входячи в світ, де насмішкувато завивали херсонські степові вітри і над мерзлою землею зривалася хуга? Може, моя суть збагнула, що не треба зупиняти політ серед зірок і туманностей?!

Пізно! Невблаганно мурувалася в'язниця з кісток, м'язів, крові й найтонших нейронів. Будівник життя поспішав полонити мандрівника безміру, дитину незримості. Сповнена теплого молока грудь заткнула волаючий рот. Усе, ланцюг конечності замкнувся! Ти вже не володар космічних просторів, а безпомічне дитя Землі...

...Спливають дні. У повсякденному вирі життя я інколи забуваю про невблаганну межу, якої жахаються люди, називаючи смертю. Що там — за нею?

Кінець? Кінець чого?

Життя вирוע. Не дає збагнути самого себе, заглибитись у найшотаємніше. Стій! Я віднині не дамся твоїй навальній хвилі, древній безжалісний Хроносе! Ти більше не обдуриш мене барвистими лаштунками любовної вистави.

Хочу знати правду про себе, про тебе, про світ, якою гіркою вона б не була. Знаю: ти насміхаєшся наді мною.

Все підкорилося твоїй тиранії. Зорі, планети, галактики, мегасвіти, атоми, амеби, космічні катаклізми, теорії, незліченні форми життя. Клен на краю асфальтового майдану, а з нього злітають сотні, тисячі прегарних літаків-гелікоптерів. Легкі, чарівні створіння, що несуть у собі зародки безлічі кленів. Мати-природо!

Навіщо такі безглузді втрати? У мертве покриття віяти ніжну життєву плоть? Ось де твоє торжество, Хроносе! І лише дух людини не здається тобі. Ти ненавидиш його, лютий Хроносе, бо, коли людина відкриє всі таємниці буття, ти щезнеш, як мара.

Знаю, що мрія духу недосяжна, доки нема єдності, доки безмір клекоче хаосом і ворожнечею. І тому ти насміхаєшся, тому я чую твій владний голос — зневажливий, зверхній:

— Мізерія, ілюзія природи. Піна мого океану. Ти смієш звести голову для заперечення? Знай же, що й твій протест — моя гра. І твоє «Я» — лише випадковість у химерному сплетінні моїх велетенських перетворень.

Хто дасть відповідь? Без іронії?..

Квітка проростає з зерна, стебло — із зерна, плід — із зерна. Зовні — лише промені сонця, вода, повітря. А причина і наслідок — у зерні. І загадка. Я — в мені самому. Пізнай себе. Давній, мудрий, безсмертний заповіт. Але... сказати легко. А де той кінчик нитки, щоб схопитися за нього?

Доки не розв'яжу цієї моторошної загадки — не заспокоюся. Тисячоліття билися люди об стіну Хроноса, потрапляли у ненажерливе черево, гинули у мороці небуття, волаючи до тих, які лишилися у світі:

— Думайте, боріться!

Дивонила Віта. Кликкала. Я уже хотів забути все, летіти до неї. Знову відчути тепло жіночих рук, заглянути в її прозорі очі, слухати тривожний шепіт. Не хочу! Якщо немає в обіймах радості, геть з тих обіймів! Вони стають кайданами.

На тім боці телефону пливло крижане мовчання. Простір уже не мав значення. Нас розділяло більше ніж простір.

Може, колись стрінеться МОЯ? Може, тоді. Ах, дурнику! Прадавня легенда Платона морочить усім вам голову. Розділені половинки. Шукайте, шукайте! Зливайтесь у жагучому пориванні, а потім нещадний Хронос скористається результатом вашої інтимності: змусить крутити колесо світу ваших нападків. І так без кінця. Доки не прийде новий Платон, щоб проголосити нову ідею.

Пробач, геніальний вчителю! Я не повстаю супроти тебе, а лише хочу доповнити тебе. Не на половинки розділили вселенську єдність жорстокі боги, а на безліч страждаючих часток. Океан форм. Повернути їм єдність — ось яке завдання перед людиною. Полюбити жінку — простіше. Треба полюбити незмірність і вмістити її в своєму серці...

Прощай, Віто! Плаче моє звичне, людське, земне «Я». І спокійно завмерло космічне. Спокійно? А може, брешу? Як просто ти розділив сам себе на «земного» й «космічного». «Космос віддзеркалюється в кожній росині, в зіниці кожного ока», — сказали древні мудреці. А ти...

Досить. Досить логічної павутини... Сухе клацання важільця апарата. Техніка двадцятого віку. Як легко вона з'єднує і роз'єднує душі. Подарунок Хроноса. «І вогонь зводить з неба на землю». Манить. Полонить. Регламентує зустрічі і розлуки.

А серце болить. Розум не може його заспокоїти. Воно незалежне. Боли, моє серце, боли!

З чого ж почати аналізувати, синтезувати?

Свідомість? Так. Але це не всеосяжне знаряддя. То лише промінчик у безмежному спектрі пізнання. Окрім аналітичного, є багато інших — уже відомих і ще невідомих. Пізнання світу художнє, наукове. Існує бачення релігійне, доросле, дитяче, сприйняття утилітарне, байдуже, радісне, песимістичне. Минулие нагромадило багато зерен пізнання й уяви про світ. Треба розглянути все, що досягне. Чи є серед них життєдайні?

Книга буття. Легенда про Адама і Єву. Деміург творить людей, щоб населяли планету, щоб панували над світом і любили його. Що ж, і таку гіпотезу слід мати на увазі. Моделювання еволюції. Могутні космоцивілізації спроможні здійснити планетарний експеримент. Все в знанні матерії. Але навіть? Мільйони років страдницького життя — боротьба зі стихіями природи, війни. Потоки крові, в'язниці, вогнища інквізиції, смерть мільярдів невинних — як виправдати такий експеримент? Яке серце повинне бути в деміургів, щоб воно не розірвалося від жаху і жалю?

А втім, жаль — то, може, лише рефлекс нашого самозбереження? Адже ми не жаліємо дерево, камінь, експериментуючи? Ба, навіть тварин не жаліємо, хоч вони й дуже схожі на нас. Отже, в тих міфічних деміургів може бути взагалі відсутнє почуття жалю й співстраждання? Ми для них — експеримент. Наші болі, муки, криваві війни і пошуки істини — лише елементи певної реакції, які вони старанно вивчають, десь використовують. Огідно! І знову ж — огідно для нас. А якщо йдеться про голий інтелект?

Тоді проблема Хроноса — не в наших руках. Час не може бути подоланий. Ми — в'язні. Немає простору для втечі, бо за стінами в'язниці нема буття. Наша можливість — повзання у спіралях гіперпростору. «Праха ти є — і в прах повернешся». Древнє прокляття. Невже в ньому істина? Невже вся проблема — не торкатися яблука пізнання добра і зла? Бути смиренними рабами деміурга, жити інстинктами, бути в злагоді з фауною й флорою?

Ні, залишу поки що цю гіпотезу. Тут — безвихідь. Єдине, на що мають надію її прихильники, — замирення через смирення, покору, повну віддачу себе на милість деміурга. Тоді — життя в світі радості й повноти. Але якої повноти, якої радості? Знову без свідомості, знову в імлі інстинкту, де не можна буде розпізнати, хто ти є — вільний дух чи елемент космічної кібермашини?

Ні, ні! Треба йти далі. Схід залишив нам багато символів і доктрин. Чи немає серед них нових зерен пізнання? Древні дуже багато міркували над проблемою часу і теж намагалися звільнитися від його ланцюгів. Брахманізм, джайнізм, буддизм. Всі вони залишили грандіозну космогонію і вражаючий антропогенез. Веданта підвела підсумок, здійснила синтез.

В океані вічності пливе тисячоголовий Змій Шеша — Час. На ньому дримає Вішну — сукупність і суть життя. Інколи — суворо періодично — з його лона виростає, розквітає чарівний Лотос Буття, а на ньому сидить творець світу — Брама. Минають нескінченні кальпи — більйони років космічного розвою. Зароджуються і вмирають зоряні скупчення, спалахують і згасують планети, з'являються і безслідно щезають живі істоти, Люди, боги, асури, цивілізації, царства, месії, аватари, кшатрії, парії, раби і володарі, кохані і бездомні, мудрі і безумні. Все, все, все гине в нескінченних спіралях еонів, і навіть верховний Брама вмирає, коли кінчається його сто років, — невимірний для земних обчислень вік, і тоді в'яне небесний Лотос, поринає в лono Вішну. Знову — невимірний океан вічності, а серед нього — безсмертний Шеша з дримаючим богом на спині.

І так без кінця. Без виміру. Без смислу. Так єсьм. Так буде.

Єдице просвітлення — метемпсихоз, ідея перевтілення. Ось ти гад, птах, корова, кажан. Тобі тяжко, ти повзаєш по землі, ти стаєш жертвою жадібного хижака, але сподівайся, молися творцеві суцього — Брамі. Ти зможеш в майбутті народитися людиною. А пройшовши вдало шлях людини, можеш піднятися до царства девів-богів. Але й там тебе підстереже вічність. Насолода вимагає віддачі. Неминучий ритм взаємозалежності кише тебе до царства ракшасів-демонів, де ти спокутуєш цикл небесної насолоди. І знову — через царство мінералів, рослин і тварин — до людської еволюції...

Моторозна доктрина. Але, справді, треба їй віддати належне. Вже тисячоліття тому мудреці Індії відчули невичерпну і безжальну суть Хроноса — часу. Доки ти в його потоці — нічого будувати химери. Ти — лише частка на його хвилях, клітина вселенського організму.

Вперше повстав проти деспотії Хроноса мужній Гаутама. Він проголосив ідею свободи. Не боротися зі світом Брами, а вийти з нього. Куди? У невідомість! Як відчайдушний мандрівник на блаженському човникові в море. Що там, за обрієм? Може, чарівний острів? Може, небачені ліси і казкові жар-птахи? Може, ураган і загибель у бездонній прірві океану? Хай! Аби не тут, де все так остогидло, де все вивірено, як ритміка піщаного годинника, що його раз у раз перевертає досвідчена рука космічного велетня Шеші.

Як побороти деспотизм Хроноса? Як вийти з його пастки? «Відкинути всі жадання, — сказав Гаутама. — Розрубати комплекси прагнень. І тоді рука Мари не захопить тебе. Ти знову зіллешся з океаном свободи, вийдеш із світу форм».

Прекрасно! Але ж це втрата індивідуальності. І потім, хто доведе, що твоя енергія — уже в стані пасивності — не буде використана свідомим чи несвідомим деміургом для нового імпульсу життя, що вона не буде крутити інше колесо світу? Нема такої гарантії, доки тим гарантом не буде твоя свідомість. Отже, збереження індивідуальності — найперша необхідність. Несвідомий боєць — не боєць. Пасивний боєць — не боєць. Він жертва, він здобич Хроноса.

Пізніше безліч окультних, містичних мислителів вдосконалили, осучаснили східні доктрини. Гігантські манвантари — еволюційні цикли проявлення і пралайї, відпочинки космічних стихій — стали потрібними лише для періодичного проходження незліченної лавини монад, що набували в світах форм необхідний досвід. Семеричні цикли планет, світів були необхідні для вдосконалення, придбання досвіду, щоб з тими здобутками нарешті повернутися до Абсолютного Лона, як повертається з квіткового поля бджола з солодким нектаром.

Поміж тими крайніми пунктами існувало безліч сфер — астральна, ментальна, будхічна і багато інших, вже незбагнених. Там після смерті духовний комплекс людини проходив періоди відпочинку, кари, нагороди, підбивав підсумки, планував майбутнє фізичне життя.

Що ж! Прекрасно. Все досить розроблено, логічно, може, навіть справедливо. Теорія Карми — справедливої дії та закону причин і наслідків — доповнювала цей світогляд. І не треба ніяких богів, ця доктрина тісно змикається з матеріалізмом, з ідеєю ритмічності буття.

Але чому дух заперечує проти такої викінченості? Чому дихає моторошністю від величавих кальп і манвантар? Що може дух, який народжується з Абсолютного Лона, взяти від жалюгідного світу форм, де він ледь-ледь повзає у пільмі інстинктів та нікчемних проблисків інтелекту? І що може дати досвід матеріальної сфери для надпросторових, надчасових координат?

І знову безвихідь. Неможливість стати над часом, над древнім Хроносом. Хай навіть я коли-небудь стану богоподібним

титаном, але ж буду запряжений у вселенську ритміку. Невже древні мудреці не збагнули цього?

Самадхі? Трансцендентне злиття з єдиним полем буття? Непорушне тіло, оскалені зуби, блаженна посмішка. Гаразд! Хай ти сягнув потоку блаженства, а інші? А мільярди твоїх братів? Чи відкрив ти їм бажану стежечку свободи? Чи дав доказ правдивості тієї стежечки, окрім суб'єктивного твердження? Деякі релігії запевняють, що всяка смерть є перехід у царство свободи! Хіба не переконує у цьому людей християнська церква, та й не лише вона?

Стій! Досить!

Це нічого не дасть. Ствердження закономірності, необхідності того, що є, що існує, — це холуйство у невідомого творця, хто б він не був: свідомий експериментатор чи не-свідома природа. Навіть життя може виявитися хворобою матерії, навіть геніальний скульптор може зіпсувати десятки шматків найкращого мармуру, доки втілить свій задум у досконалу форму. Саме так! Відчуття неповноти, невдоволення — доказ недосконалості творення. І людина, відчувши це, повинна знайти шлях до повноти, до краси, завершення.

Де той шлях?

Відчуваю — в нас самих. Ми — наслідок безконечного ланцюжка причин. Якщо так, то в надрах клітин, генів, у ще глибиннішому естві нашому є сконденсоване знання про минулі проходження. Щоб сягнути свободи, треба довідатися, як ми потрапили в рабство. Прослідкувати, де були наші попередники, що вони діяли, чому привели нас саме сюди.

Це — проблема багатомірності. Синтез біології, психології, енергетики, космогонії, біоніки, історії. Так, історії у всій її неосяжності, записаної в нашому духові.

Звідки почати? Ще не знаю. Буду радитися з друзями. Ера космонавтики почалася. Експерименти, отже, можна буде проводити в космічних масштабах. Дещо в свідомості визріває, але ще боюся про це писати. Треба обміркувати. Стій! Дзвонить телефон...

Знову вона. Віта. Крига розтанула. Ласкавий, тремтячий голос. Може, піти?.. Що зі мною? Після таких злетів думки знову опинитися в обіймах? А як же з проблемою часу? Ге-

нів? Хроноса? Він сміється. Я чую його холодний регіт. Ніби трищить крига навесні, коли скресає Дніпро!

А, байдуже! Піду!..

* * *

Однієї ночі мені ніби привиділось...

Пороги. Повноводий Дніпро. Під сонцем грають буруни на порогах, у небі ширяють ластівки. Бачу на плесі багато гостроносих чайок, біля них метушаться козаки. Десь далеко чути гук литавр. Рада, чи що?

Я сиджу на камені над водою, дивлюся на ніжно-зелене пагіння очерету, думаю думу. Про що? Тепер важко згадати. Якесь туга, сум за втраченим, поклик невідомого...

— Вогневиче! Вогневиче! — Чуються здалека голоси.

Вогневик — це я. Мене поважають і трохи побоюються. Вважають чаклуном, характерником. Бо я знаю таємниці трав і звірів, мови інших народів і чарівні слова, які зупиняють кров, одвертають очі ворогів і ще багато-багато іншого.

Козаки оточили мене тісним кільцем. Я бачу багато суворих облич. Тільки очі їхні дитячі, довірливі. Вони ждуть? Чого вони ждуть? Відповіді. Чому я маю дати її?

— Вогневиче! Чи схвалюєш ти похід?

— Заждіть, браття! Треба запитати в Чорної Грамоти..

Я витягаю з-за пазухи оксамитно-чорний сувій на срібно-му ланцюжку, розгортаю його. Він міниться на сонці моторошною глибиною, вібрує.

— Чорна Грамото, козаки запитали, чи на добро цей похід?

— Серце палає — на добро. Серце холодне — зупиніться!
— Почувся тихий голос Чорної Грамоти.

— Славно! Славно! — заревли козаки. — Ой гарно сказала, Чорна Грамото! Горять, горять наші серця! Пливемо, браття, пливемо! Хай начуваються бусурмани!

— А чи довго нам тримати шаблю в руці? — сумно запитав хтось у мене за спиною, коли змовкли крики.

— Доки є ворог, — сказала Грамота.

— Невже довіку?

— Всьому є кінець.

— Коли ж? Коли?

— Відповідь у ваших серцях. Доки в могили ховаєте славу свою, козаки, доти нерозривне вороже кільце...

Гомін, гомін мужніх голосів. І тануть обриси порогів. І я лию в своїй київській квартирі.

Що поєднало далекі епохи? Звідки примхливе видіння — таке фантастичне, неймовірне?

Чорна Грамота? Сувій дивної речовини, що дає відповіді на запитання? Чому він мені знайомий? Звідки? Деся я читав про таку річ, тільки вона інакше називалася.

Здається, ще й досі відчуваю ніжний доторк сувою, тремтіння теплої чутливої речовини. Щось давно забуте, глибинне...

Стій, згадав. Дещо згадав...

Олександр Великий ходив через палючі піски до храму Амона. Там він розмовляв з жерцями, прийняв посвяту. Йому дали Чорний Папірус. Цар носив його на шиї. Легенда розповідає, що той Папірус тримав у собі сокровенне знання таємниці світу. Великий полководець радився з Чорним Папірусом, нерозлучно мав його при собі. Таємничий сувій було поховано разом з останками царя...

Невже це він? Невже Чорна Грамота? Чи моя підсвідома вигадка, фантазування?

Якщо правда, то як сувій потрапив до козаків? Ой леле! Я вже приймаю сон за реальність.

А чому б і ні? Адже я не думав про таке? І моє видіння не просто сон, а розкриття генетичної інформації. Якись мої попередники мали справу з Чорною Грамотою, а я...

Гм... Не вельми міцний ланцюжок, але все-таки... Що може означати той сувій? Звідки він? Схоже на універсальну кібермашину, яка входить у контакт із психікою людини і дає узагальнені відповіді, точніше — символи відповіді, які треба розв'язувати відповідно до темпераменту й ерудиції.

Проте хто б міг створити такий чудовий пристрій? Наші предки? Нізащо. Тоді пришельці? На чужопланетних космонавтів тепер мода, їм приписують усе незрозуміле, незбагненне...

Є одна ідея... Спробую перевірити...

Знову Новий рік. Учора запрошували до товариства — я не пішов. Вона зустрічала у своєму гурті. Подзвонила, сказала,

що не може. Не може? Хай! Я сидів як сич удома, дивився на вулицю, слухав гомін веселих людей, думав.

За шибками легко кружляв лапатий сніг. Мені було сумно й просто. Ні гіркоти, ні болю. Транс, майже байдужість. Марилися якісь незнані образи, пливли поруч, спліталися в образи неземного світу. Заспокоювали.

Я збагнув, що конче треба розірвати коло звичайності. Ми бачимо світ лише крізь вузьку щілину кількох почуттів, а потім догматизуємо те бачення і заперечуємо все, що відрізняється від догми. Так не досягти синтезу. Ніколи. Синтез — це насамперед допущення багатомірності і навіть — невимірності.

Може виявитися, що проблема часу дуже просто вирішиться, коли сягнути нового ступеня світобудови. Не абсолютний же він — Хронос? Абсолютне не міняється, воно всеосяжне, а час — вічноплинна сутність, калейдоскоп явищ. Отже, породжений якимось паханням, роздрібненням більш значних основ, ніж він сам.

Подорож у часі — ось що необхідно насамперед. Науковий експеримент. Не теоретизування, не суб'єктивні відчуття, а мандрівка в минуле чи в майбутнє. Ну, в майбутнє — це проблематично. А в минуле — ймовірно. Перший крок. А потім тисячі дослідників кинуться на допомогу. А поки що не жди ентузіазму. Надто абстрактна проблема. З домішкою містицизму.

За що ж узятися, за який кінчик нескінченного клубка?

Є в мене божевільний план. Все боюся про нього говорити із своїм товаришем — гіпнологом. Лише він допоможе, А якщо ні? Невже не зважиться?

Нарешті ми зустрілися з Володькою Молотом. Просиділи за пляшкою бренді до пізньої ночі, розмовляли до отупіння. Він іронізував, потім захоплювався, сміявся і замислювався, розпитував і мовчав. Нарешті так ухопився за мою ідею, що вирішив провести експеримент не відкладаючи.

— Кілька днів на підготовку, я прочитаю деяку літературу... і почнемо. Не боїшся?

— О ні! — засміявся я. — По-моєму, не ти прийшов до мене?

— Все це буває, — загадково сказав Володька. — Зовнішня свідомість наша хапається, готова зробити те й інше, а потім поступає до дії інерційна сила підсвідомості... І все летить шкереберть! Ми не знаємо себе й на один відсоток. Людина — як айсберг, пробач за таке відоме порівняння! Основна маса — невидима...

— Зрозумів тебе. І все-таки готовий.

— Тоді я чекаю...

Завтра ми спробуємо. Тривога і надія. Все так незвично, несподівано. Доки чогось не досягнемо — нікому ні слова.

* * *

Сталося! Неймовірно, але факт!

Втім, все по порядку, як було. Я приїхав до Володьки. Ми домовилися провести експеримент далеко за містом, на дачі. Котедж належав старому Молоту — доктору медичних наук, але взимку тут ніхто не жив і приміщення було вільне для будь-яких дослідів.

Запалили грубку, ждали, доки в кімнаті потепліє, говорили про щось несуттєве. Тим часом смерклося, за вікном, на оксамитному небі, поплив місяць-молодик, розсипав срібні іскри на сніговій ковдрі. Володька вимкнув горішнє світло, залишив тільки нічну лампу з м'яким зеленкуватим забарвленням.

— Чаклунська ніч, — усміхнувся він, глянувши на місячного серпа.

Я мовчав. Чомусь волосся на голові в мене ворушилося, ніби від електричних розрядів. Тіло тремтіло в напрузі.

-- Почнемо?

-- Гаразд, — відповів Володька. — Ляж і заглибся в себе. Спробуй відсторонитися від сучасності. Ти не Горениця. Ти не вчений, не фізик. Ти — безіменний. Ніби хмаринка в небі. Ніби подих вітру. Ніби промінь світла...

Що він каже? Я вже відчував себе колись так. Мчав у безмежності й не знав, коли скінчиться нескінченний шлях. Не знав, бо не було часу, не було виміру, межі, масштабу, до якого б прикласти свої відчуття.

Ось і тепер... Мене захопила потужна хвиля, метнула в простір.

— Вогневик! Чи говорить тобі щось це ім'я?

— Знаю. Це я. Це мій далекий вияв.

— Рік. Згадай рік.

— Народився тисяча п'ятсот десятого. Вбитий — тисяча п'ятсот шістдесят сьомого.

— Вбитий.

— Так. У бою з татарами. Ніби в тумані все. Миготить, ворушиться, гримотить. Блискотять шаблі, кричать козаки. На мене напало одразу троє татарських вояків. Свистить стріла...

— Стій, стій! — Зупинив мою мову Володька. — Зупинись. Глянь трохи раніше. Може, якісь деталі, може, місцевість. Може, ім'я, назва...

— Спробую. Важко, але я спробую...

...Вогневик зупинив свого вороного, скочив на землю, кивнув супутникам — молодому джурі Іванові та старому козакові Семенові.

— Тут спочинемо. Біля Дівич-скелі. Путь ще далека, треба полуднувати. Та й водиця славна витікає з-під скелі.

Козаки розсідлали коней, пустили пастися на м'яку весняну траву, що густо обліпила кам'янисту грядку. Самі сіли в коло, дістали кому що Бог послав: в'яленого ляща, півпалиниці, кільце ковбаси, плескату череп'яну пляшку з оковитою. Джюра збігав до джерела, зачерпнув прохолодної води казанком, приніс до гурту. Вогневик розгладив рудуваті вуса, припав до прозорої вологи. Передихнувши, сказав:

— Славна вода. Чиста, як дівоча сльоза.

— А все-таки оковита краще, — поважно заперечив козак Семен. Він палив горілки в окований сріблом ріг, пустив по колу. — Без оковитої, брате Вогневиче, не жити...

Вогневик ще раз ковтнув води, витер уста рукавом кунтуша.

— Е, ні, брате Семене. Буває таке, що за один ковть води барило оковитої віддаси, та ще й душу на додачу. Не кажи дурного. Горілка — то, як не кинь, чортівське зілля. А вода... Без води нічого не буде в нашому грішному світі...

Козаки помовчали, оцінюючи мудрість козака-характерника.

Очі молодого джури від випитої чари заблищали, він заворушився на своєму камені, благально глянув на Вогневика.

— Послухай, отамане, адже недарма ти сказав про воду — як дівоча сльоза?

— Недарма, — скупю одвітив козак.

— І скеля зветься так недарма?

— Недарма.

— Розкажи мені, пане отамане, про теє. Бо, їй-бо, не матиму спокою, доки не взнаю. Вельми ця скеля мені до вподоби. І тривожно чомусь на серці. І ніби голос я чую якийсь. Тужну пісню співає...

— То вона, — сказав Вогневик.

— Хто вона? — пошепки перепитав джура.

— Дівчина Галя, — зітхнув козак, показуючи на скелю. — Та, що тепер ось тут мешкає. Навіки, доки ворог буде топтати землю українську.

— Розкажи! — Аж підскочив джура, і його чорні очі заплomenіли.

— Гарзд, — мовив Вогневик, поклавши недоїденого ляца на камінь. Набивши маленьку прокурену люльку тютюном, він викресав вогню, пустив дим. — Раз ти такий нетерплячий, то слухай.. Ось тут недалеко, за цією грядою, було село. Вже й не знаю, як воно називалося — чи то Лелеки, чи то Журавлі. Таке життя було їхнє — як у птахів: вічний вирій, вічний політ. Бо ж самі знаєте — татарва не дає спокою гречкосіям українським. Еге ж. І одного разу орда налетіла на те село, запалила, почала брати ясир. Які були козаки чи молоді хлопці — всі погинули, захищаючи матерів своїх та дівчат. Старих дідів та матерів теж вороги порубали, бо нащо ж їм тягти Чорним шляхом немічних — все'дно помруть. Вспокійся, джу-ро, не хапайся за шаблю. Ще стане на твою долю супротивників. Слухай далі. Потрапила в полон чужинецький і попівна Галя — красуня небачена. Жив у тому селі панотець, ще не старий, і була в нього дочка, про яку я оце сказав. Дивна дівка. Знала пісень багато чудових, на кобзі грала, співала думи. Не минали козаки панотцевого дворища, бо всім кортіло глянути в очі блакитні, на русяву косу помилуватися, голос голубиший почути. Всім до вподоби була дівчина-королівна, а ніхто не смів зайняти її. Чиста була, як омита росю квітка.

Так отож... Впав панотець під ятаганями ворожими, захищаючи донечку, а Галя потрапила в полон. Повели бранців

Чорним шляхом, і йшли вони ось тут, мимо цієї гряди. Зупинили коней, дали щось там бранцям поїсти. А надїхав тим часом славетний мурза ногайський Гюрза-бей, побачив попівцу серед жінок наших, загорівся жадобою чорною. Наказав розв'язати дівчину, накинувся на неї, хотів тут же, при всіх, гвалтувати. Сиди, кажу, джуро, бо не буду розповідати далі...

— Мовчу, мовчу, — тремтячи від збудження, прошепотів джура Іван. По його щоках текли сльози, суха долоня лежала на ефесі шаблі. — Я мовчу, пане отамане!

— Та не довелося йому споганити дівочої краси. Вирвалася Галя з рук ногайських, вихопила шаблю в якогось татарина, кицулася до оцієї скелі. Хотіли кримчаки її стрілами прохромити, та мурза заборонив. Сам вийшов на двобій з дівчиною — певно, хотів вибити шаблю з її рук, щоб здійснити задумане. Люто, яро билася Галя. Ніби десять козаків у неї вселилося. Розпанахала вона навпіл мурзу, а сама ввійшла в цю скелю. Щезла... І як тільки те сталося — вдарило джерело з-під каменя. Злякалися кримчаки, знялися з цього місця, рушили далі. Та за порогами, над Дніпром, стріли їх козаки, одбили ясир, повернули на Україну. Так Галя навіть після смерті своєї допомогла душам християнським. А камінь цей з того часу називається Дівич-скелею. Чи до вподоби, джуро, моє казання?

Джура, лігши на землю ниць, мовчав. Тільки спина його судорожно тремтіла.

— Еге, хлопче, — м'яко сказав Вогневик, — не для нашого часу твоя душа сотворена. Надто ніжна вона. Ну, та нічого! То гарно. То добре, мій хлопче. З такою душею завжди прийдеш на поміч друзям-товаришам...

— Послухай, Вогневиче, — озався старий козак Семен. — Дивлюсь я на тебе, дивуюся. Якийсь ти не такий, як всі. Щось в очах твоїх дивно, нетутешне. Козак з тебе добрячий, мудрий ти, — а все ж таки схожий на якогось птаха перелітного, що невідомо звідки з'явився. І Чорна Грамота твоя, що промовляє словами. І чаклунство твоє...

— Е, пусте, — махнув рукою Вогневик, лягаючи горілиць на траву. Він дивився на хмаринку, що пливла в блакитній безодні, і в його очах струменіла якась туга. — Ніякого чаклунства нема, пане брате. Дурні плітки людські. Та страх нікчемний. Передам тобі своє знання, ти теж робитимеш те самі-

співає. А душа моя справді якась перелітна. Кудись пориває мчи, несе, сум невимовний сповнює серце. Наче я щось утратив, ніби маю когось зустріти. А Чорна Грамота... про теє можу тобі розповісти. Доля її незвичайна... Почув я про неї від одного полоненого турка, який потрапив на Січ. Турок той не прякий — письменний чолов'яга. Бував він і в єгипетській землі, і в Єрусалимі, і в місті Іскандер-паші, або Олександра по нашому. Був колись такий войовник. І розповів мені той турок древню бувальщину...

— Еге, брате Вогневиче! Зажди! — озвався козак Семен, припадаючи вухом до землі. — Чи не орда?!

— Вона! — ствердив Вогневик, завмерши на якусь мить. — Сідлайте коней. До дніпровської яруги. Там ногаї не зуздрять. А ми — вплав через Дніпро.

Та не довелося козакам непомітно шезнути. Доки сіддали коней, доки кинулися до рятивного яру, кільце ногаїв замкнулося, і довелося запорожцям приймати нерівний бій.

— Що ж, — спокійно сказав Вогневик, стримуючи гарячого коня. — Певно, пора нам, брате Семене, своєю кривцею землю рідну покропити.

— А пора! Мені вже давно пора, — суворо мовив Семен, готуючи пістолі. — Ось Івана-джуро жаль! Молоде ще, не нажилося!

— Мо', Івана ще й можна врятувати, — сказав Вогневик, нильно приглядаючись до лави кримчаків, які невблаганно зближались. — Окрім того, Чорну Грамоту треба було б січовикам передати. Не хочеться мені, щоб вона знову в турецькій землі потрапила. Її місце тут, на українській землі. Гей, джуро, прошу тебе як батько: бери Чорну Грамоту, заховай гарненько, скачи між нами. Ми вріжемося між кримчаків. Семен — праворуч, я — ліворуч. А ти не зупиняйся, мчи до Дніпра. Ну, а там — Бог допоможе. Знайдеш на Січі козака Грицька-характерника, йому Чорну Грамоту передаси.

— Щоб я вас покинув? — скрикнув джуро. Ніздрі його роздувалися, як у бойового коня. — Та ніколи!

— Ей, дурню! — грізно крикнув Вогневик. — Те, що я тобі велю, значніше від твого геройства! То справа велика, небувала! Чорна Грамота має потрапити в руки наших онуків, щоб велику справу зробити. Вір мені, і я на небі благословлю тебе!

— Вірю, пане отаман! — Крізь сльози мовив джура, ховаючи чорний сувій на грудях.

— Вперед! — грізно-весело закричав Вогневик, і троє вершників врізались тараном між лави ногаїв.

Славний був бій. Мов орли гірські, ширяли між ворогами козаки, встеляючи весняну траву напасниками. А тим часом джура щосили скавав до яруги, захищений надійним заслоном.

Та кримчаки розгадали козацький задум. З десятеро ворогів кинулися навперейми джурі. Інші накинулися на старших козаків. Втомилися руки лицарські, пощербилися шаблі. Упав прострілений з лука джура. Гримнувся на землю рідну, схопившись руками за груди, де була захована Чорна Грамота. Навіки замовк старий козак Семен, поцілений в горло татарською стрілою. Ще якийсь час метався по полю Вогневик, відбиваючись від ногаїв. Та й він не витримав поєдинку: розрубали вороги йому праве плече. Перекинув козак шаблю в ліву руку, ще повалив п'ятьох кримчаків, та й сам ліг між потолочені квіти, заюшивши їх ярою кров'ю.

Розбрелися ногаї по полю, почали ловити коней козацьких, здирати з трупів прикраси, забирати шаблі та зброю вогнепальну. Знайшли на грудях джури і чорний сувій, покликали мурзу свого, показали. Той подивився на дивну річ, знизав плечима, почепив собі на шию. Дав наказ рушати далі.

Недалеко доїхали кримчаки. Того ж дня перестріли їх козацькі загони і вирубали до ноги. На грудях мурзи перекопського знайшов отаман Чорну Грамоту, біля сідла — шаблю Вогневика, розцяцьковану срібними візерунками.

— Ех, не встигли! — зітхнув отаман. — Нема вже, браття, нашого характерника. Ось його шаблюка вірна у проклятого бусурмана і Чорна Грамота. Треба знайти славного козака та поховати як належить...

Увечері знайшли козаки мертвих побратимів. Недалеко від Дівич-скелі рядочком поклали їх, покрили їхні лица багряною шовковою хустиною. До рук дали шаблі бойові, поруч поклали пістолі, порохівниці.

— Хай і на небі будуть воями, — тихо та сумно сказав отаман. — І Чорну Грамоту покладіть, браття, на груди Вогневикові. Він знає, звідки вона та нащо. Яка її доля — така вона

й буде. А нам до того ще нема розуміння! Прощаймося, товариство, з братами нашими!

Похиливши чубаті голови, пішли козаки повз мертвих за-порожців, сипали землю шапками, громадили високу могилу. На славу вікам, на диво майбутньому...

* * *

За вікном плив місяць, мерехтів сніг. Володька дивився на мене зачудовано.

— Казка. Ніхто не повірить.

— Треба знайти, — втомлено заперечив я. — Знайти місце поховання. Уявляєш собі? Підтвердження генетичної інформації. Це ж ціла епоха.

— А координати?

— Відомо не так уже й мало. Дівич-скеля. Недалеко Дніпро...

— Дівич-гір повно на Україні, — усміхнувся Володька. — А Дніпро простягнувся на сотні кілометрів...

— Все'дно знайдемо, — вперто сказав я. — Дай отямитися, подумати. Треба знайти розумних хлопців — археологів, істориків. Допоможуть. Тут потрібний не поспіх, а мудрість...

— Гаразд. Я згоден з тобою. Що зможу — допоможу. Але скажи мені, звідки інформація в тобі, в твоїх генах про долю Вогневіка? Не був же він твоїм предком після своєї смерті? Практично не міг бути...

— Чому ти так механістично підходиш до проблеми генетики? — сказав я. — Крім особистого генетичного коду, може існувати колективний, природний...

— Де?

— У єдиному полі. Хіба ми знаємо всі канали, по яких іде інформація світу?

— Цікава думка. Ось моя рука. Будемо бити в цю скелю. І все-таки — чи не нафантазувала твоя підсвідомість? Га? Мов у сні? Відома інформація сплітається у небувалі поєднання...

— Навіщо ж даремна суперечка? Хай скаже слово реальний пошук.

Знайшлися хлопці та дівчата серед археологів, істориків. Ого, як загорілися. Було всього — суперечок, безладдя, гіпотез, фантазмагорій. Почали шукати слідів у древніх манускри-

птах, поїхали по Україні, розшитували людей, записували старовинні перекази. Разом ми вибрали кілька варіантів, найближче до гіпотетичних подій. Точніше — три варіанти. Всі три Дівич-гори в поясі між Россю і Тясмином. Це підходить. У травні поїдемо на пошук, експедиція на громадських засадах. Хвилююся, тривожуся. Що ж воно буде? Пощастить? Якщо вийде, це буде перша перемога над Хроносом...

Кілька думок з приводу проблеми часу.

Найбільш бентежить мислителів парадокс, який може виникнути при мандрівці в минуле. Мовляв, пришельці з майбутнього порушуватимуть причинність сьогодення, і це вносить хаос у хід історії.

А звідки ми знаємо, хто звідки? Як потрапив у цей світ? Не можна механістично розуміти такі мандрівки. Навіть в одній людині може поєднуватися кілька осіб — з минулого, сучасного і майбутнього. Крізь органи чуття фізичного організму може дивитися у цей світ розум будь-яких сфер, будь-якого часу. В окуляр телескопа може зазирнути і грайлива дитина, і геніальний учений, і байдужий астроном — фіксатор небесних зірок. А фізичні мандрівки в минуле, певно, будуть, здійснюватися вельми обережно, під контролем учених, істориків. Треба уважно вивчити проблему часу, а не заперечувати можливість хрономандрівок з огляду на якісь парадокси, побудовані на застарілих концепціях...

Знову зустрівся з Вітою. Вона обнімала мене, мені було гарно, ласкаво, але уже чогось не стало. Я розповів їй про свої плани, про перспективи майбутніх пошуків, а вона мило усміхалася, стримуючи позіхи. Чому? Ми — ніби два поїзди, які йдуть навстріч один одному. Ось, ось... Ближче, ближче...

Вікна миготять, крізь шибви видно обличчя, зараз, зараз відкриється жадане, потаємне! А потім — раз! — порожня чорнота, останній вагон, і за ним — німо! Все. Було чи ні?

Так і в нас. Наближається останній вагон. Я відчуваю. Ну й хай! Мені вже мариться інше буття. Суворий Вогневик, запальний джура Йван, старий козак Семен! Допустіть до свого прачистого минулого, відкрийте його для наших сердець, для наших душ. Ачей, може, й ми продовжимо ваш перівний бій серед широкого степу!..

Весна. Млосно співають жайворонки. Ми розпочали роботу. Ми — це я і ще п'ятеро друзів. Троє хлопців, дві дівчини. Історики, археологи. Поруч — Дівич-скеля. Вона чи ні?

Я намагаюся пригадати свої видіння. Ніби щось схоже. А може, й ні? Довкола поля, сади, села. За стіною соснового лісу висока труба цукрового заводу. Серед зеленого вруна пшениці — три могили. Під якоюсь із них мають бути останки Вогневіка і його побратимів, якщо це та сама Дівич-скеля.

Ми ходили в сусіднє село, розпитували старих людей, чому так названо скелю. Ніхто не знав. Так, мовляв, називали її діди, батьки, так і ми називаємо.

З-під каменя тече джерельце. Воно менше, ніж мені здалося в гіпнотичному видінні. Та й не дивно. Скільки віків!

Вода прозора, шумує, піниться. Хлоп'ята-пастухи люблять її пити, вона вгамовує спрагу. Місцевий лікар аналізував воду, виявив сильну мінеральність. Мабуть, згодом тут буде водолікарня.

Ми почали копати. Голова з сусіднього колгоспу іноді дає нам автоекскаватор. Це прискорює розкопки. Вечорами ми лежимо в спальних мішках просто неба, мріємо про ті дні, коли стіну часу буде повалено.

— Скільки проблем вирішиться, — тихо промовляє Рита, двадцятирічний археолог. — Космічні польоти для багатьох людей недосяжні. Хіба що десятки, сотні космонавтів зможуть задовольнити спрагу пригод, пошуків! А мільярди? Вони повинні обмежитися розповіддю тих, піонерів, суб'єктивними переказами щасливчиків! А мандрівка в часі! Це ж подорож у поний світ! Це мільйони років!

— Куди б же ти помандрувала, якби була можливість? — шепітливо запитала її подруга, висовуючи носа зі спального мішка.

— Туди, де важко, — серйозно відповіла Рита. — Де жили такі, як Вогневік, Байда. Знаю, там смерть чигала на людей щодня, щогодини, але байдуже! Інколи година напруженого життя серед небезпек цінніша, ніж довгі роки рутини... А побачити Спартака? Джордано? Живого Тараса? Або побувати в Атлантиді? Друзі! Ви лише подумайте! Ні, слова безсилі...

Ми мовчали. Справді, що означав би перелік тих можливостей, які дасть мандрівка в часі? Складно це, непросто, але

грандіозно! І, мабуть, зовсім не так, як ми уявляємо! Може, проблема Хроноса лежить не в тій площині, якою рухається сучасна технізована наука? Може...

Чорний Папірус, Чорна Грамота... Якщо ми знайдемо її — це буде першим кроком, я відчуваю. Де взялася ця певність? Не знаю. Вірю, знаю лише одне — доля Чорного Папірису нероздільна з моїм життям.

...Невдача! В могилі було поховано семеро. Ми переглянули останки. Нічого подібного до Вогневіка і його супутників не знайшли. Шаблі, зотлілі шапки, кістки, деякі прикраси. Хлопцям-археологам і те знахідка, а мені — розчарування. У всякому разі, ентузіазм упав. Усі збираються до Києва. Запитав, чи наступної весни приїдемо ще? Не дивляться в очі, щось мимрять під ніс. Лише Рита щиро сказала, що буде копатися в землі, доки не здохне! Так і сказала: «Доки не здохну!» Бо жар-птицю, додала вона, не так просто спіймати!

— А ловить її у казці Іван-дурник, — підхопив довгов'язий археолог Гордій Лапа. — А дурників тепер нема!

— Я перша! — безстрашно відповіла Рита, тріпнувши гривою золотавого волосся. — І не боюся бути дурником!

Мені хотілося поцілувати її. Все-таки є безумні шукачі, тільки з ними й можна чогось досягти! Ні-ні, дівчино Галю, твій дух не назавжди закам'янів у скелі оцій, він переходить до живих і гарячих дівчат українських! Ми знайдемо, ми розшукаємо древню Чорну Грамоту...

Рита — моя дружина. Справжня дружина, не юридична. Ми з нею шалені, божевільні. Мріємо, поринаємо в безмір надій, складаємо плани на цю весну — їхати шукати Чорну Грамоту.

Любов. Я відчув, наскільки непросто це почуття. Загострене вузьким променем пристрасті, воно може спопелити душу і серце, зуглити людину. А запалене рівним сильним полум'ям — дасть тепло і світло багатьом. Радісно, радісно на душі! Скільки ми зробимо з тобою, Рито!

Ти помстився, Хроносе! Жорстоко помстився наді мною. Ти довів свою всесильність! І так легко, так непомітно!

Рита загинула. Навіть тіла її не знайшли. Вона мандрувала з експедицією на Алтай, там упала в крижану прірву. Об-

она засинав її, товариші нічого не могли вдіяти. Льодова трупа Прозора, прохолодна. Далеко від України. Далеко від Ді-ниці скелі, де ти хотіла, кохана моя, знайти свою жар-птицю. Що ж мені тепер діяти? Та й навіщо? Заради нової химери, яку поглине невситима утроба Хроноса?!

Та ні! Не складу зброї. Ти холодний, безжальний, часе, я теж стану таким. Любов тебе не долає — може, здолає гостре жало розуму? Відниши всі мої чуття і думки — проти тебе! Доки живу — не вспокоюся. Не засну. Брешеш! Є стежечка з твого полону!..

Знову захотілося писати. Чому? Не знаю. За вікном крик журавлів. Весна. Мені вчувається в подиху вітру шепіт коханої, якийсь пастирливий поклик. Куди?

Так багато літ промайнуло. Я вже доктор наук. Книга «Проблеми багатомірності» наробила шуму в науковому світі. Проте перемога за нами. Надто безумна епоха почалася, вже ортодокси не сміють знімати свого вбивчого меча над сміливими, як раніше...

Проте душа моя невдоволена. Що мені теорії, що мені роздумування! Я бажаю практики. Час сміється над теоріями. Анону тужить серце за безумним пориванням юності. Згадується Чорна Грамота. Мої сподвижники подорослішали, стали солідними людьми. Тепер уже їх не спіймаєш на романтику, не штовхнеш на шалений крок. І все ж спробую. Рита часто спить, докоряє, манить, манить десь у блакитну далечінь. Іду, йду, моя люба, моя золотокоса мавко. Хочу бути дурником, хочу бути божевільним. Хочу...

Рито! Ти чуєш мене? Я знайшов Чорний Папірус, Чорну Грамоту! Я знайшов.

Нікому не казав нічого. Сам організував розкопки тих дних могил, сусідній колгосп дав тракторні лопати, ми зняли лопати, добралися до поховань. Я одіслав дорослих, далі копав мотуками, взявши на поміч дітей з восьмирічки. Вечорами рихлював їм легенди про Вогневіка, гіпотези про прибульців з далеких світів, вивіряв на їхніх юних відчуттях свої роздуми про майбутню епоху надчасся, надпросторовості, коли люди стануть дітьми безмежжя. О, як мерехтіли очі дітей серед су-

тінків! Як довірливо дивилися вони на мене, а потім захоплено переводили погляд на безмірне шатро зоряного неба!

Якось вранці ми очистили останки від землі. Їх було троє. Я одразу побачив чорний сувій. Він лежав біля поживклого черепа, на якому ще трималися клапті волохатої шапки. Все у могилі мало на собі сліди неблаганного часу, і лише чорний сувій мерехтів загадково, і здавалося, що він тут зовсім недоречний, що він потрапив до могили випадково.

Я схопив Чорний Папірус до рук. Серце глухо стугоніло в грудях.

— Що це? Що? — Допитувалися діти.

Я мовчав. Не міг говорити. Що їм сказати? Може, це ось вперше в руки сучасної науки потрапила річ з далеких світів. Та й не просто річ, а щось невимірно значніше.

Я глянув на жовті кістки Вогневіка. І не сум, а торжество вирувало в моїх грудях. Хроносе! Я завдав тобі першого удару! Ти відчуваєш? Ось я, живе продовження Вогневіка, стою під сонцем. Я не мертвий — чуєш? Я живий! Де твоя кістлява рука? Оті останки козацькі — то лише привид, химера, пилюга на вітрі часу. Вона розвіється, Хроносе, і твоя хижка постать виявиться лише примарою нашого втомленого розуму.

Повернувшись до Києва, я зустрів на майдані Богдана Віту. Вона вела свого семирічного синка до школи. Хлопчик тримав у руках букет квітів, на ньому був гарно випрасуваний костюмчик. Чорні оленячі оченята зацікавлено оглядали мене. Віта зраділа, почала щебетати.

— Де ти? Куди пропав? Я так скучила за тобою. Знаю, знаю — у тебе сум, трагедія. Співчуваю, мій друже. Бачиш — твої химерні теорії про час нічого не дають. Він всесильний, старий Хронос. Ось єдине знаряддя боротьби з ним, — Віта погладила голівку сина. — Оце наше продовження, наша слава, наша радість. Може, навіть горе. Але реальне продовження. І не треба гіпотез. — Віта лукаво усміхнулася. — Потрібна лише любов, ніжність...

Я мовчки похитав головою.

— Не згоден? Знаю, знаю. Упертий, як скеля. Що ж, справа твоя. Але я не вірю, що ти проб'єш бодай щілинку в стіні часу...

— Не віриш? А хочеш, я тобі щось покажу? Таке, що повіриш...

— Не треба, — дзвінко засміялася Віта. — Не треба, друже. Мені так краще. Я хочу бути вільною птахою. Вільною від усіких теорій. Доки ти схиляєшся над своїми паперами чи пристроями в кабінеті, шукаючи суть часу та життя, саме реальне життя веде на вулиці свій любовний танок. Ось падають квіткани. Глянь — вони прекрасні. Невже ти захочеш аналізувати їхню красу?

— Ні, не захочу. Але вони розбивають свої блискучі груди об мертвий асфальт. І мені до болю жаль їх. Я хочу знати, як зробити, щоб вони не розбивали даремно своєї плоті...

— Ти почав говорити поетичні абсурди. Запрацював, мій друже! Ну, бувай, я поспішаю до школи. Льошю, дай дяді ручку!..

Ми розійшлися. Ха, вона хоче бути вільною! А сама в найгіршому полоні, у в'язниці тривіальних звичаїв і традицій. Сподівається, що її життя продовжиться в синові, у його почуттях, у його справі?! О ні! Нема, нема ніякого продовження в нащадках. У героя може народитися боягуз. І навпаки. Ми рибні випадку. Але ж є за лавиною видимих подій зерно причинності? Є, безумовно. І треба оволодіти ним. І тоді ми не будемо плисти, мов сліпі кошенята, у вирі часу, а впевнено попрямуємо в обраному напрямі.

Вона не захотіла поглянути на Чорний Папірус. Злякалася. Як часто люди одвертають погляд від незвичайного. Чому? Бо тоді їх поманить легендарна дорога. А на ній — тягар походу, пригоди, муки пошуку. А тут, у звичності, їм зручно, затишно, все розплановано. Що ж, я сам погляну в очі таїни. А потім покличу товаришів. Ми відкриємо таємницю дивної лашідки...

Моя старенька помічниця Клава спить. У кабінеті — нікого. Лише я і тиша. За вікном зорі і баня древньої Лаври.

Я очікую. Ще хвилина. Ще мить. Тремтять руки. Що там? Що там, у загадковому сувої?

Линцюжок з темного срібла. Звичайна земна річ. А далі — неймовірність. Легко, аж надто легко розгортається Чорний Папірус. Перетворюється в чорний квадрат. Двадцять на двадцять сантиметрів. Що це? Я бачу не площину, а прозоро-фіолетову сферу. Точніше — ультрафіолетову, бо вона ледь-

ледь помітна. Я повернув Чорний Папірус боком, ефект зник. Перевернув іншим боком — знову сфера.

У свідомості зародилися образи. Калейдоскопі образів, звуків, подій. Запаморочилося в голові, палетіла ейфорична хвиля, сп'янила. Що це зі мною? Я задихнувся від хвилювання. Чому Папірус такий близький мені? Що він пагадує?

Моторошна глибінь сфери ледь помітно вібрає, у ній відбувається якийсь процес — невловимий, тонкий. Що він означає? З чого створено цей дивний феномен?

Вогневик розмовляв з ним. Спробую і я. Незручно звертатися в порожнечу? В ніщо? А телефон? Радіо? Лише пластмасовий, металевий пристрій. Канал для передачі інформації. Ах, проклята вікова забобонність. Ми забули чи не хочемо згадати, що кожен атом несе в собі незмірну інформацію. «Мікрокосм і макрокосм єдині». Капля відбиває в собі Всесвіт. Посмію! Запитаю!

— Чорний Папіресе (дозволь тебе так називати), що ти є? — Я мимоволі здригнувся.

У відповідь пролунав голос — тихий, спокійний, на диво знайомий:

— Щось...

— Чому така абстрактна відповідь?

— Що запитав — те почув.

— Правда, правда, — погодився я. — Для Вогневика і козаків ти був чаклунською Чорною Грамотою, для дикунів — чимось потойбічним, для мене...

— Ти несеш у своїй свідомості нашарування псевдоінформації, — почувалася відповідь. — Вогневик був вільніший від неї.

Он як? Мене провчили, як хлопчиська. Зарозумівся. Почав з менторського тону. Забув, що, може, маю справу з комплексом інформації гіперцивілізації.

— Де тебе створено?

— Не на Землі.

— Я давно збагнув це. Але мета?

— Відшукай у собі. Ближче близького.

— То ми зв'язані з тобою?

— Як і все суще.

— Ти говориш знову абстракціями.

— Конкретнішої істини нема, ніж ця.

— Я мучуся проблемою часу. Ти допоможеш розв'язати її?

— Ти почав її розв'язувати.

— Але інформація... Вона нікчемна... Допоможи.

— Вся безконечність у тобі. Шукай. Те, що знайдеш, я стверджу.

— Тільки так? — розчаровано перепитав я.

— А хіба цього мало? Сказати шукачеві, коли він помиляється, а коли ні — найбільша допомога. Люди жадають нової інформації з далеких світів. Що вони зроблять з нею, не потрудившись над її розкриттям? Вони стануть паразитами інакобутніх досягнень. В ім'я чого іншопланетний розум повинен віддавати скарби мудрості лішивим істотам, які не бажають заглянути у власну скарбницю?

— Я збагнув. Я згоден. Відниці вже ніщо не зупинить мене. Лише скажи: можна перемогти деспотію часу?

— На силу є сила. Стань всесильним. І сила, і слабкість — від часового. Нерушима реальність — точка стійкості, що не має ні сили, ні слабості. Вона — все.

Ніч. Зорі. Розмова з мерехтливою сферою. Сплю я чи ні? Відчуваю, як проносяться крізь мене мільйоноліття, як мій дух охоплює нечувані сфери, як із мого земного організму виростають ультрафіолетові крила, незримі крила свободи...

Так, так! Чорний Папірус відкриває велику істищу. Щоб повністю пізнати таємницю своєї появи в хащах зірок, туманностей та мегасвітів, людині належить охопити багатоступеневе буття, пронизати його своїм розумом, духом, чуттям. Інакше перед нами вічно буде текти ріка втаємничених речей та явищ, відчужених і недосяжних, які опиратимуться нашим лусиллям підкорити їх. Не завойовувати, а полюбити. Те, що я полюбив, стає мною...

— Зупинись, — мовила чорно-фіолетова сфера Папірусу.

Заглибся в цю думку. Тільки що ти торкнувся найвеличчішої таємниці буття.

— Невже пізнання менше, ніж любов?

— Любов і є пізнання, — загадково сказала сфера.

— Але наука йде шляхом суворої логіки, практики, а любов... алогічна...

— Істинне пізнання — найпарадоксальніше явище. Згадай історію науки. Джордано своїм вогняним подвигом пробив для науки тісні мури нецтва і забобонів. Хіба логіка могла б привести його до такого рішення? Ні, лише любов! Ти згадаєш безліч героїв духу, які йшли вузькими стежками шукань, тоді як люди логіки паплюжили їх і зневажали, мов шарлатанів та нікчем.

— Чорний Папірусе, я починаю розуміти глибину твоєї думки...

— Це не моя думка. Це думка твоя, твоїх друзів, усіх людей. Ви лише часто забуваєте її. Несете в грудях небувалу зброю, а користуєтесь дитячими паличками. Недалеке майбутнє має відкрити для Землі еру любові, яка приведе до всерозуміння, до принципово нових шляхів пізнання.

— Зажди, зажди, Чорний Папірусе! Ти кажеш про всеохоплення, про любов. Але ж Земля обрала шлях аналітично-інтегрального пізнання, культ його — кібернетика. Апофеоз — мислячі машини. Нині серйозно розглядається проект створення кіборга — штучної біолоїдини, яка має замінити сучасний тип розумної істоти. Такий «супермен» мислиться надзвичайно сильним, різнобічно розвинутим, наділеним новими розмаїтими почуттями, яких не має звичайна людина. Я визнаю, така істота можлива, її, безумовно, створять. Але ж вона не зможе любити, хоч деякі кібернетики вважають, що любов можна запрограмувати.

— Афект любові, але не любов, — озвалась сфера. — Любов — це не дія, а стан всерозуміння.

— Тим більше, — сказав я. — Чи зможуть механтропи, кіборги, які б вони не були досконалі, досягти такого стану?

— Ні, — впевнено мовив Чорний Папірус. — Не зможуть. Бо їхнє знання — лише нагромадження параметрів та констант. Прилучити до себе світовий океан у гармонійному синтезі вони нездатні.

— Який же вихід з такої суперечності? Ми самі готуємо для себе мур, який не зможемо подолати?

Сфера мовчала. Здавалося, у ній щось сміялось. Нарешті тихо озвалась:

— У надрах кожного витвору, явища, процесу зріє їхня полярність, протилежність, заперечення. Мислячі машини не

нінїток. Настане час — вони самі ступлять на ту стежину, якою пехтуєте ви...

— Як це? Не збагну...

— Я можу показати.

— Уявну модель?

— Ні, справжнє життя.

— Ти можеш проникати в майбуття?

— Я охоплюю його.

— Як пояснити цей процес?

— Не поспішай, дійдеш до всього сам. Знання — в тобі.

— Коли я побачу те, що ти обіцяєш?

— Тепер. Негайно.

— Що треба зробити?

— Абстрагуйся від сьогодення. Немає Сергія Горениці, нема Києва, нема Землі, нема двадцятого віку...

— Це важко...

— Згадай Вогневіка. Ти бачив його прах...

— Розумію, розумію... Вогонь не щезає. Він лише перекидається всеохоплюючим полум'ям на нові й нові об'єкти...

— Ще раз зупинись. Міцно введи в свій розум цю думку. В ній теж розгадка тієї таємниці, яку ти шукаєш. А тепер готуйся до мандрів у майбуття Землі. Ти наочно побачиш, відчуєш конфлікт між двома потоками пізнання...

Я заплющив очі. Мозок мій палає. Як важко його загнудити. Кажуть, йоги вміють володіти тією примхливою течією, лушпити її чи знову пускати в ураганний політ. Не віряться! Мислення — ніби плазма, спіймана в магнітну пастку. Спробуй зупинити її вогняну динаміку! Але тихо... Увага... Переді мною виникає, мов на екрані, палаючий текст. Біжать літери, складаються у слова, фрази. Я гарячково читаю їх, дивуюся, бо ще зберігаю мислення і почуття Сергія Горениці.

«Хроніка космічних подій. Інформаційний бюлетень Всепланетного Товариства Галактичних Зв'язків.

XXI сторіччя. Вісімдесят другий рік.

...Всесоюзний референдум схвалив проект міжзоряних переселень. Демографічна криза подолана. Протягом наступного сторіччя Земля зможе переселити до далеких світів дві гри мільярди чоловік, давши початок сотням синівських цивілізацій.

Відбруньковані еволюції триматимуть тісний зв'язок з материнською планетою, користуючись Кодом вічності. Багатомірна інформація з допомогою метачасових каналів гіперпростору зв'яже воедино тисячі дружніх світів.

Час Космічного Народження завершується.

У червні цього року — старт першої експедиції переселенців до планетної системи епсилон Ерідана.

Мета: дослідження умов для розвитку людей, створення першої колонії, багатопланові експерименти по вивченню взаємовпливу земної і тамтешньої флори та фауни, встановлення постійного інформаційного каналу і транспортного мосту для наступних переселень.

Транспорт: вакуумно-квантовий галактичний крейсер експериментального типу. Назва — «Любов». Форма — сфероїд. Діаметр — п'ятсот метрів. Вага — сто тисяч тонн.

Режим польоту: просторовий, механічний — до 270 тисяч кілометрів на секунду і гіперпросторовий, релятивний — до 5 мільярдів кілометрів на секунду по шкалі Вічності.

Енергетика: вакуумна, анігліяційна; інверсійний космодвигун Індрананди для збудження віртуальних діраковських часток. Запасна рушійна система — термоядерна. Резерв палива — на рік форсованого польоту в межах планетних систем із швидкістю тисяча кілометрів на секунду.

Керування — автоматичне.

Екіпаж — чотирнадцять чоловік. Сім подружніх пар, що мають створити колонію піонерів у системі епсилон Ерідана. Капітан корабля Богдан Полум'яний, 32 роки, астрофізик, художник, астропілот, інженер-кібернетик. Його подруга Леся, 25 років, композитор, співачка, лікар, агроном, кравчиня, фізіолог. Помічник капітана, космоштурман крейсера Іван Гора, 28 років, фізик-теоретик, філософ, кіберконструктор, хірург. Його подруга Софія, 20 років, біолог, кухарка, садівниця, балерина. Головний кібернетик крейсера Джон Стіл, 30 років, механік, слюсар, музикант-скрипаль. Його подруга Любослава Добрана, 18 років, пасічниця, гінеколог-акушерка, художник-модельєр. Головний психолог Девананда Крішна, 31 рік, ботанік, педагог, поет, фольклорист, танцюрист. Його подруга Рея Анті, 17 років, вихователька дітей дошкільного віку, кіноінженер, співачка, спортсменка вищого класу. Головний енергетик

Алессандро Реальо, 28 років, радіоінженер, вакуумотехнік, пейзажист, кінооператор. Його подруга Марія, 19 років, масажистка, гігієніст-педагог, теплотехнік. Завідуючий сектором транспорту для планетних експедицій Вано Дзоашвілі, 25 років, сидівирик, історик, космолінгвіст, астроном. Його подруга Тамар, 20 років, водій всюдиходів, інженер, живописець, біофізик. Завідуючий сектором міжзоряного зв'язку Карл Свенборг, 31 рік, спортсмен, конструктор, музикант-піаніст. Його подруга Тереза, 22 роки, інженер-будівельник, архітектор, лікар, співачка.

Члени екіпажу пройшли багатократні психологічні перевірки. Повноважна комісія Всепланетного Товариства Галактичних Зв'язків (ВТГЗ) ствердила безсумнівну спів'єдність перших міжзоряних піонерів. Антагоністичних тенденцій не виявлено.

Вперше для міжзоряного польоту використовується генотка екіпажу, в якій зберігатиметься психогенокод учасників переселення. Отже, катастрофічні випадки, пов'язані зі смертю членів екіпажу, не виключають успіху експедиції: геночентр крейсера зможе відновити психобіотип загиблого.

Земля створила для своїх синів та дочок майже стовідсоткову гарантію безпеки. Земля палко вірить в успіх першої галактичної експедиції. Міжзоряний міст життя буде прокладено!

Старт космокрейсера «Любов» призначено на 21 червня 82 року ХХІ століття. Буде ввімкнута Всесонячна Мережа Зв'язку...»

* * *

— Послухай, Чорний Папірус! А мені це не сниться?

— Що?

— Переселення до далеких світів, гіперпросторові канали зв'язку, ера невмирущості... Чи це лише мрія моєї підсвідомості, що палко прагне такого світу?

— Думай як хочеш. Зерно мрії, що зародилося в серці й розумі шукача, неминуче виросте буйним квітом і дасть плоди. Від вас, людей, залежить, щоб той цвіт був цілющий і радісний. А тепер — стань людиною того світу, стань його духом, розумом, серцем. Ти багато чого збагнеш...

Колишеться туга хвиля часу, кидає мене на високий гребінь, піднімає над віком. Здрастуйте, нащадки! Дайте ввійти у ваші думки, прагнення, почуття! Дайте краплю вашої невмирущості...

Частина друга

Гюверла

Вони підіймалися на Гюверлу.

Світанкове повітря солодким холодом проймало легені. З півдня на крилах після нічного леготу котився смерековий дух. Дихалося легко, в голові паморочилося, ніби від веселого святкового танцю.

З каменя на камінь. Поміж травами, квітами. В'юнкою стежкою-зміючкою. А довкола гори — хвилі кам'яного моря, а над ними — сиво-прозорі серпачки туманів.

Зажевріла трояндова пожежа на сході. Ще не видно світила, а вже вдарила вогниста стріла у снігову шапку Гюверли. Заіскрилася вершина, звеселила серце райдугою кольорів. Здавалося, ніби якийсь грайливий велетень запалив над Карпатами казкову ватру.

Розпочав ораторію в небі невидимий орган. Підхопили величальний спів легіони птахів. Завібрувала, відлунюючи столосо, баня ясно-блакитного неба.

— Швидше, швидше, Богданку, — підганяла свого друга Леся. — Хочу зустріти сонечко на вершині!..

— Тоді треба було захопити левітатор, — усміхнувся Богдан. — Вихопилася б за одну мить на будь-яку гору!

— Нецікаво. Втрачаєш відчуття подолання, — сказала дружина. — Перемагаючи тяжіння зусиллям м'язів, подиху, ти ніби приєднуєшся до чуттєвого й емоційного світу предків. Пам'ятаєш, як у прадавній пісні: «З верху на верх, а з бору в бір, а з легкою в серці думкою...»

— Як точно й сильно сказано! — підхопив Богдан. — Як поетично! У нас тепер віршують майже всі, але чи відчувають вони так предковично просто?

Леся не відповіла. Вони вже вибралися на вершину. Невеликий майданчик звільнився від снігу, посеред нього в рожево-сонячному маренні височіла знаменита на цілий світ скульптурна група, створена молодим українським митцем Гнатом Байдою.

Тримаячи дружину за руку, Богдан обійшов постамент довкола. Зупинившись, вони довго вдивлялися в обличчя матері й дитям, які сиділи в центрі групи. Тривожні й натхненні очі, чутливі чутливі пальці поетеси, художниці, жниці, коханої. Це був символічний образ матері-України — дівчини-войовниці, яка проріє між віків, крізь бурі історичних, соціальних та суспільних катаклізмів переждала в космічне майбуття своє живе серце, плем'я, квітку, волю до буття, зновіт своїх найкращих синів-героїв. Біля ніг її, ліворуч, — Тарас. Він схилив голову на її коліно, закривив очі. Але така майстерність, така творча жвава поділа рукою Байди, що все обличчя Кобзаря стало всевидючим оком духу. На його вустах завмерла блаженна усмішка дитини, в ній чулося беззвучне слово: «Коли мати дивиться, синові можна заснути. Але я готовий знову прийти, мамо. Ти тільки поклич мене — я прокинуся».

Ліворуч від матері — Леся. Дівчина-квітка. Гірський гордий і чутливий пролісок, що не може жити й дихати в паркі літні буйнолисті дні, що любить сувору морозну пору перед весною. Біля неї — Каменяр. Вузлуваті руки складені на колінах, тіло непорушне, а за високим чолом — напруга вогняного вулкана думки й чуття.

Ще й ще постаті — концентричними кільцями оточують матір-дівчину, що породила їх в муках творчого змагання, що нимало до вселенських обривів.

Леся й Богдан схилилися перед матір'ю в низькому поклоні. Дружина прошепотіла:

— Благослови нас, кохана, в далеку путь. Хочемо зберегти твою іскру в безодні вічності. Хочемо не забути твоїх мук і любові.

— Не забудемо, — сказав Богдан. — Пуповина рветься, але дитина в крові несе її суть і наказ.

Вони одійшли від скульптурної групи натхненні, вдоволені, щасливі. Сіли на камені — лицем до сонця.

— А тобі не тяжко, Богданку, кидати рідну Землю? Скажи, ти не сумніваєшся в своєму рішенні?

— Ще й як тяжко... — Ясно-карі очі Богдана потемніли. — Нас вічно розриває між двома полюсами тяжіння: один — поклик правичності, голос предків, затишок дитинства; другий — сурма таємниці, веління казки, вимога нових обривів. І те й інше — воля матерів, закладена в нас. Не завжди мати тіла й мати духу узгоджені між собою, але істина там, де голос таємниці.

— Це правда, — кивнула Леся, довірливо глянувши на друга очима-пролісками. — У дитинстві прекрасно, але зорі не дарма спалахують у вечірньому небі. Вони кличуть у вічність...

Богдан обняв дружину за худенькі плечі, вдихнув хмільний запах пшеничних кіс, що хвилястим потоком спадали на спину. Вона вивільнилася обережно з його обіймів, стала на камені, простягнула руки до сонця.

— Бачу, в тобі сум за Землею гніздиться ще глибше, ніж у мені, — сказав Богдан. — Та й не лише за Землею... За Сонцем... Ти ж сонцепоклонник...

— Чого ж людині треба? — сумно озвалася Леся, окидаючи поглядом гірський краєвид. — Чому в ній — такій невеликій — закладене болісне зерно вічної творчої муки?

Богдан не відповів. Взявши дружину за руку, повів до стежки.

— Пора. Часу мало, кохана.

Спускалися швидше. Над полонищами котилися тумани, вкриваючи трави й квіти росяними самоцвітами. Праворуч дзвенів райдужний водоспад, тихо дзюрчали з-під талого снігу струмочки, даруючи життя проліскам — блакитним очам землі.

Там, унизу, вже буяло літо, а тут, над альпійськими луками, починалася рання весна.

Леся сміялася, втішаючись тим, як Богдан вже всоте кидається з стежини убік, припадаючи до якоїсь білої чи рожевої квіточки.

— Якби зараз побачили тебе твої поклонники, дуже засумнівалися б, чи це той знаменитий космонавт, що вони його бачать по телевізії.

— Я не космонавт, — зачаровано відповів Богдан. — Я тепер дитина, Лесю! Ах, люба моя! Якби назавжди зберегти цю неповторність, цю красу! І ось таке відчуття, як у мені сьогодні!..

Ти збережеш, — серйозно сказала дружина. — Я це знаю. А чи збережуть вони?

Хто? — здивувався Богдан.

Ті... хто під моїм серцем... Вони вже живуть — двоє спить. Чи ввійде в їхню душу тривога й радість цього дня?

Почували в Криворівні, над Черемошем. Над меморіалом Франка пломеніли веселкові зірничі, десь між горами протяжно відлущували пісні, де-не-де привітно зоріли вогні в житлах. Богдан солодко спав у наметі, зморившись цілоденним походом до Говерли, а Леся невтомно ходила понад рікою, встала, дивлячись на зоряне диво, чутливо прислухалася до гризючої мови Черемоша. Плин душі органічно сплітався з плином води і колихався, струмував поетичними рядками, в яких були і передчуття вічної розлуки, і сум за втраченим, і надія на небувале.

Задрімали Карпати,
Спить і серце моє.
Лиш Черемошу спати
Плип води не дає.

Серед темної ночі
Не змовка і на мить,
Бурунами клекоче
І камінням гримить.

Грозить гнівно і сварить,
Та не знати — кого!
Все примарами марить
Із дитинства свого.

Бокорашів чекає
Іздаля, з висоти,—
Та в потоці мілкому
Вже не пройдуть плоти...

А Говерла шепоче:
— То, Черемоше, сни.

Не ридай серед ночі,
А дійчися весни!

Дам тобі я водиці,
Не журись, далєбі!
Гостроносі ялиці
Попливуть по тобі...

Із лісів Верховини,
Із далеких плаїв
Бокораші поплинуть
До казкових країв!..

«Правда, правда, — стрепенулося Лесине серце. — Треба подолати одвічний сум за минулим. Нема його, не вернеться. І хіба не мужність давніх бокорашів та опришків, хіба не їхня мудрість і пісенність з нами летить до іншого сонця? Хіба не їхня невмирущість житиме в моїх дітях, ходитиме по стежках далекого світу, підніматиметься на вершини небачених гір?»

— Лесю! Лесю!

— Хто це? Хто?

— Лесю, — тривожно гукає з темряви голос Богдана. — А йди-но сюди хутчіше!

Вона наближається до намету, ще несучи в грудях нерозхлюпане почуття повноти і спокоєння. Але чому так схвилювано дихає Богдан? Він прокинувся, і на грудях у нього тліє багряна жарина індикатора ОЗ — особового зв'язку. Невже виклик? Невже сталося щось несподіване?

Богдан подав Лесі МД — мікродинамік. Вона піднесла його до вуха. Тихий, але радісно-урочистий голос повідомляв:

«...нарешті сталося. Не фантазія, не гіпотези, не натхненні імпровізації. Перший сигнал мислячих істот іншосонячної еволюції. Потужний імпульсний радіовідрядник генерує один і той же комплекс ще нерозшифрованої інформації у широкому спектрі частот. Джерело сигналів ототожнено з нововідкритою системою червоного карлика, у якій передбачається, відповідно до теорії Червінського — Мільтона, три планети типу Земля — Меркурій. Зірка локалізована між Сонцем і епсилон Еридана, на відстані восьми світових років від Землі. Ось чому

Міжпланетне Товариство Галактичних Зв'язків розглядає пропозицію про зміну й доповнення програми першої галактичної експедиції...»

Богдан вимкнув мікродинамік. Тривожно глянув на дружину.

— Ти зрозуміла?

Вона кивнула.

— Можуть бути зміни...

— Невже ти гадаєш, що змінять склад екіпажу?

— Все може бути. Це вирішить Рада Товариства. Але я боюся не за когось...

— За мене?

— Так. Така експедиція — не просто переселення, а й небезпечне дослідження. А ти — вагітна.

— Ти повинен відстояти весь екіпаж, як він є.

— Знаю, кохана. Вже не заснемо. Збираємо намет і вилітаємо до Сонячного Міста...

Сонячне Місто охоплювало кільцем житлових будинків та науково-дослідницьких комплексів Ельбарус. Тут же в кільцевій долині було побудовано один з головних космодромів Землі. Рада Всепланетного Товариства Галактичних Зв'язків зібрала надзвичайне засідання в приміщенні Космічного Конгресу, звідки обговорення проблем зореплавання транслювалося мережею всепланетного зв'язку для всієї Землі.

Крім видатних учених — теоретиків, конструкторів, філософів, економістів, психологів, — на засідання Ради з'явилися всі члени екіпажу космокрейсера «Любов». Тепер вони сиділи в перших рядах амфітеатру, тривожно перемовлялися.

У фокусі залу, на кафедрі, з'явилася постать голови Ради Іллідислава Ратая, знаменитого співторця нової математики, так званої математики творчості, яка дозволяла моделювати будь-яку річ, явище, процес не лише в числовому вираженні, а у всій динамічній глибинності причинних зв'язків. Гедорія Гука — Боголо — Ратая ставила на обґрунтовану, цілком наукову основу ідею багатомірності і обіцяла великі відкриття в недалекому майбутті.

Владислав Ратай пригладив долонею сиве, коротко стрижене волосся, усміхнувся лагідно космонавтам, привітав усіх присутніх, піднявши руку над головою.

— Усі знають радісну новину. Всі знають, що Рада екстрено вирішила: встановити контакт з мислячими істотами, сигнали яких ми спіймали. Це завдання важливіше в часі, ніж проблема переселення. Але для галактичного польоту у нас готовий поки що лише експериментальний космокрейсер «Любов». Полетить він. Нам необхідно вирішити: будуть зміни в складі екіпажу чи ні? Поєднати ці два завдання чи розділити? Хто скаже?

У четвертому кільці амфітеатру спалахнув індикатор особового зв'язку. На стереоекрані біля Владислава Ратая з'явилася постать філософа Зигмунда Трайна. Сірі пронизливі очі з-під сивих брів дивилися гостро і серйозно.

— Розділити, — коротко сказав він.

— Обґрунтування? — запитав Ратай.

— Надто несумісні завдання. І те й інше — неповторне, оригінальне. Ми не маємо права ризикувати. Це не прогулянка. Для контакту з іншосонячною еволюцією потрібна спеціальна підготовка. Отже, екіпаж необхідно оновити...

— Екіпаж має універсальну підготовку, — заперечив Ратай.

— Але він готувався для утвердження нової еволюції, а не для ризикованих контактів з невідомою цивілізацією. Крім того, Леся Полум'яна вагітна. Пропоную укомплектувати екіпаж виключно з однаків, психологізувати їх для виконання суворо визначеного завдання.

Слова попросила відомий психолог Ліана Метъє. Її великі сині очі метали з екрана в зал блискавиці обурення.

— Ми не можемо повертатися до міркувань, давно відкинутих наукою. Новостворений екіпаж, що не матиме довготривалої психоадаптації, неминуче деградує в польоті. Лише врівноважена група людей різної статі, об'єднаних любов'ю, виконає тяжке завдання. Невже ви не розумієте, друже Трайн, що одинаки в кількарічному польоті стають злобними аскетами? Історія показала, що такі люди стають цілком байдужими до суто людських проблем, замикаються у внутрішній психокапсулі, а потім стають фанатиками, релігійними, науковими чи соціальними — це вже байдуже.

Але діти, — сказав Трайн. — Діти Полум'яного! Ви їх хочете послати в небезпечну мандрівку, яка, можливо, затягнеться на десятиліття...

— Тим краще, — незворушно відповіла Ліана. — Можливо, саме дітям доведеться завершити завдання Землі.

Ми не маємо права вводити ще ненароджених в умови, яких вони самі не вибирали, — вперто сказав Трайн.

— Пробачте, друже! — озвався з місця Богдан Полум'яний. — Пробачте! Скажіть лише одне: чи ваші батьки узгоджували з вами умови вашого наступного життя до народження?

Амфітеатр сколихнуло від сміху. Навіть Зігмунд Трайн скупо усміхнувся, розвів руками.

— Ми радилися, — сказав далі Богдан. — Хочу висловити членам Ради думку всього екіпажу космокрейсера «Любов». Перше і друге завдання треба поєднати. Встановивши контакт, ми передамо Землі необхідну інформацію, а потім стартуємо до системи епсилон Ерідана! Прошу підтримати нашу волю!

Частина третя

Катастрофа

Космокрейсер «Любов» стартував у визначений день — 21 червня вісімдесят другого року ХХІ століття — з кавказького космодрому. Рада ВТГЗ ніяких змін у склад екіпажу не принесла, хоч обидва завдання були об'єднані. Вся планета продовжала своїх синів і дочок у далеку дорогу без вороття. Відкриті лише метачасові канали Коду вічності приносять мідріда скупі вістки від дітей Землі з галактичних безодень.

Над Кавказьким хребтом шаленіли грози. Метеобар'єр захищав головний космодром від грізних стихійних потоків, у міниті сліпучо сяяло сонце.

Півкілометровий аквамариновий сфероїд важко одірвався від майдану космодрому, низьке потужне гудіння магнітнотрансмісійних двигунів сколихнуло гори. Космокрейсер підій-

мався вертикально, сонячний ореол мерехтів у захисному полі корабля. За кілька хвилин сріблясто-зеленкувата сочевиця пробилася сувої грозових хмар і вийшла в стратосферу.

Запрацювали термоядерні планетарні мотори. Ніжно-блакитна куля Землі віддалялася, засяяла тремтливою водянистою іграшкою серед мерехтливої вогнистої безодні.

За шість днів космокрейсер подолав кілька мільярдів кілометрів, піднявшись над площиною сонячної екліптики. Тут Богдан Полум'яний дав автоматичі корабля нову програму, ввівши сфероїд у режим міжзоряного польоту.

Почали діяти вакуумно-квантові пристрої. Два місяці вони розганяли космокрейсер до швидкості 270 тисяч кілометрів на секунду. Екіпаж перебував у стані гіпнозу. Лише досягнувши субпроменевої швидкості, автоматика крейсера вимкнулася. Вступила в дію система штучного тяжіння, екіпаж прокинувся, на кораблі почалося нормальне життя.

На третьому місяці польоту (хоча відлік часу вівся в режимі відносності) Леся народила двох синів. Щасливий Богдан приймав поздоровлення від товаришів. Всі вони зібралися в кают-компанії за святковим столом. Пили іскристе вино, їли соковиті ягоди винограду з корабельної орашжереї. Експансивний Ваню Дзоашвілі запропонував усім гуртом іти до Лесі, щоб поглянути на повонароджених.

Богдан запротестував, Девананда Крішна підтримав його: діти з матір'ю знаходилися в спеціальному біомедичному ізоляторі; перед тим як жити в загальних приміщеннях, вони повинні були пройти профілактичну підготовку.

Жартуючи, співаючи, космонавти не почули першого сигналу тривоги, який прокотився по всьому космокрейсеру. А коли багровими жаринами замиготіли індикатори радіації в кают-компанії, було вже пізно. Всі разом відчували одне: невблаганна, могутня ворожа сила паралізує мозок, ламає тіло, руйнує клітини, зупиняє серце. Перший знепритомнів найсильніший — Ваню. Розірвавши сорочку на грудях, він упав на підлогу кают-компанії, синіючи, ніби від задухи. Біолог Софія глянула на контрольні автомати, схопила капітана за руку. Богдан зблід, як мрець, очі його були заплющені, руки безсило випростані вздовж тіла. Софія з останніх сил трусонула його, закричала:

— Капітане! Радіація!.. Мільярди рентген... Мільйоннократна порма...

— Кінець, — прошепотів Полум'яний.

Згасаючим поглядом він глянув довкола. Його друзі, сорятники лежали в кріслах, на підлозі кают-компанії. Вони помирили, і не було у світі такої сили, яка могла б їх урятувати. Софія знеможено заплющила очі.

— Прощай, Богдане... Не забудь дітей... Лесяю... Єдина надія...

Полум'яний безтямно розплющив очі. Що вона каже? Діти? Леся? Його сини... Вони теж загинуть? Ні, ні, ізолятор оточений потужним магнітним полем, радіація туди не проникла... Яке щастя! Леся з ними. Вона теж буде жити. Кохана приведе космокрейсер до мети, а там, там вона виховає синів... І, може, вони повернуть до життя всіх космонавтів, використавши генотeku корабля. О доле! Не дай щезнути останній надії!..

Богдан нап'яв тязиву волі, долаючи хвилі непритомності, що тягли його в морок смерті. Він звівся на ноги і, ступаючи через тіла друзів, добрався до пульта зв'язку. Слабіючою рукою увімкнув сигнал тривоги. І в ту ж мить почув відчайдушний крик за спиною:

— Богданку! Що з вами?

Капітан різко повернувся, тримаючись руками за пульт.

У дверях кают-компанії стояла Леся. Її обличчя було бліде й пажухане. Вона дивилася на тіла друзів і не могла нічого зблизити. Очі сповнилися болем і жахом.

— Богданку! Що сталося! Чому ти мовчиш? Богданку?!

Полум'яний сповзав на підлогу. Тіло його важніло, по лицю пошла чорнота. Леся кинулася до нього, хотіла підтримати.

— Тікай! — прохрипів капітан. — Тікай в ізолятор!

Не розуміючи попередження, вона схопила його за плечі і відчула, як хвиля млості й безсилля передається їй від чоловіка. А Богдан шепотів, ледве ворухачи пересохлими губами:

— Радіація... Страшний потік... Тікай в ізолятор... Космокрейсер в режим гіперпростору... Сини... Сини... Говерла...

— Що? Що ти кажеш? — ридала Леся. — Не покидай мене! Не покидай! Я помру без тебе... Коханий! Не йди!..

Богдан замовк. Останнє болісне зітхання вирвалося з його грудей. І все. Більше — ні слова. Леся закам'яніла над тілом друга, не в силі думати, розуміти, діяти.

Та ось до її свідомості дійшли слова Богдана. Сини... Вони живі, їх треба рятувати. Вони — єдина надія. Леся повільно встала. Голова паморочилася, навколишні предмети розпливалися, ніби в тумані. Зірки в ілюмінаторах кают-компанії зливалися в пломенисті нитки, які, звиваючись спіралями, утворювали химерний блискучий клубок.

Леся доповзла до дверей. Вибралася в коридор. Слабіючий мозок унерто нагадував: діти, діти, діти... Треба рятувати дітей... Тільки б устигнути...

Вона зупинилася біля аптечки, прийняла активізатор. Свідомість трохи прояснилася, хоч слабкість не зникла. Леся зайшла в центральну каюту управління, байдуже поглянула на пульт. Космокрейсер з субпроменевою швидкістю мчить до далекої червоної зірочки. Хто тепер поведе його? Хто виконає завдання Землі?

Якби хоч трохи сили... Щоб повернути корабель назад... Жаль, якщо пропаде така цінність... А вона вже не встигне провести розрахунки для повернення...

Леся ступила кілька кроків до дверей ізолятора. Її зупинив дзвінкий спокійний голос:

— Вам не можна входити до ізолятора.

Жінка обернулася. Хто це? Довго не могла збагнути, звідки чується голос. Потім побачила: говорив УР — Універсальний Робот. Ось він стоїть біля пульта управління, поруч з кріслом капітана, — блакитний ящик з двома руками-маніпуляторами. УР, або, як його ніжно звали космонавти, Урчик, був чудовим розумним автоматом. Маючи майже невичерпний резерв для запам'ятовування і самопрограмування, УР зберігав у своєму кристалічному мозкові всю інформацію, зв'язану з польотом та режимом роботи космокрейсера, а також виконував необхідні розрахунки в будь-якій галузі математики чи гуманітарних та природничих наук. І ось тепер він попереджував Лесю про небезпеку. Його очі, приймачі зовнішньої радіації, блимали червоними вогниками, з динаміка — маленького чорного отвору на грудях — знову почулися слова:

— Ви заражені радіацією, Лесю. Ваше тіло швидко зруйнується...

— І я вмру? — прошепотіла жінка. — Я не зможу врятуватися, Урчику?

— Ні, — сказав автомат. — Ви помрете за кілька хвилин, Лесю. Але що сталося? Хто вас опромінив?

— Загинули всі члени екіпажу, Урчику. Корабель потрапив у нечувано потужний потік радіації...

— Треба повідомити на Землю, Товариству Галактичних Зв'язків, — діловито сказав УР. — Хай зважать на цю інформацію при наступних експедиціях.

Леся безсило сіла в крісло, безнадійно мовила, глянувши на голубий ящик автомата:

— Хто повідомить? Хто поверне корабель на Землю?

— Я, — лаконічно відповів УР.

Леся вражено глянула на нього. Зненацька радісна іскра надії пронизала її свідомість. Так, це справді можливо! Урчик може довести корабель до Землі. Більше того, можна спробувати... Хоч це й божевілля... Спробувати, щоб він прийняв несподівану для нього програму... Щоб він доглянув сипів, коли вона помре... Він розумний, Урчик... Він зуміє... Треба лише годувати їх УП — Універсальним Продуктом... І доглядати... Їм буде тяжко на самоті, без людей, але вони виживуть... І повернуться на рідну Землю. А там їх усіх повернуть до життя... О радість! Знову побачити рідну Чорногору, марево ранкових туманів, квіти на високих скелях!..

— Урчику, — прошепотіла жінка, з надією заглядаючи в червоні очі автомата. — Це чудово, що ти зможеш повернути космокрейсер до Землі... Але в мене є ще одне прохання...

— Наказуйте, Лесю...

— Я не наказую, Урчику. Я прошу тебе... Я пародила двох синів... Ти розумієш? Двох маленьких сипів...

— Що таке сини?

— Як би тобі пояснити... Малесенькі люди. Такі, як і всі інші, тільки ще несвідомі...

— Зрозумів, — сказав УР. — Вони ще не здобули необхідної інформації для нормальної діяльності...

— Так, Урчику, так. Крім того, вони ще й несформовані...

— Ясно. Вони в процесі самопрограмування і вибору оптимального варіанта?

— Який ти розумний, Урчику. Ти все правильно кажеш. Але тепер... коли я вмру... вони залишаться без догляду... Ти ж сам бачиш...

— Ви хочете, Лесю, щоб я доглядав їх?

— Саме це, мій друже. Саме це я хочу... Прошу, не відмовся...

— Мене не треба просити. Я роблю все, що можу. Але ж мене не навчали доглядати маленьких людей...

Леся затулила долонями палаюче передсмертним жаром обличчя. Намагалася зібрати розбурхані думки докупи. Його не вчили? Це правда. Звичайно, не вчили. Що ж тоді робити? Як пояснити? У бібліотеці є книги по догляду за дітьми... УР вміє читати...

— Урчику!

— Я слухаю, Лесю!

— Ти зв'язаний з бібліотекою. Ти вмієш читати...

— Наукова інформація. Але мені вона не потрібна. Вся науково-технічна інформація є в моєму мозку.

— Я не про те. У бібліотеці є інформація по вихованню дітей — маленьких людей. Їх треба годувати, доглядати...

— Я зрозумів. Всяка система потребує енергії. Я спробую зробити те, що ви просите, Лесю. Але є одна перепона...

— Яка, Урчику? Говори хутчіше... бо я не можу... Я вмираю, Урчику...

— Гляньте на мене. Адже я стою на місці. У мене немає рушійної системи...

Справді, так! Чому вона не подумала про це? Для обчислень Урчику рушійних кінцівок не треба. Але тепер? Що робити тепер? Що робити тепер з ним?

— Послухай, друже, — прошепотіла Леся. — Цьому можна зарадити. Візьми прибиральну машину... Вона пересувається... Демонтуй прибиральний механізм... Все інше використай для себе... з'єднай з своїм монтажем... У тобі є інформація...

— Я збагнув, Лесю. Дякую.

— Зараз. Я допоможу тобі...

Леся впала з крісла, підповзла до однієї з ніш. Вона осліпла, морок оточував її суцільним океаном. Звуки згасали, поєднувалися в хаотичну симфонію і відкочувалися в бездонну прірву небуття.

Вона навпомацки знайшла двері ніші, натиснула кнопку. Перед нею замерехтіли блискучі деталі прибиральних автоматів. Вона витягла одного з них, підсунула до УРа.

— Тепер все гаразд, — почувся голос Урчика. — Я виконаю ваше прохання, Лесю. Монтаж забере не більше трьох годин. Діти витерплять стільки?

— Постарайся скоріше... Урчику... якнайшвидше, — майже нечутно озвалася жінка. — Там, біля них, в пляшках... УП.

— Я знаю. Бачив. Так робив капітан, — заспокоїв її УР.

— Дякую тобі, друже. Тепер я спокійно помру. Все інше ти прочитаєш... Поспішай, Урчику...

Леся звелася на ноги, дошкандибала до керівного пульта, ввімкнула зв'язок. Тихо скомандувала:

— Ізолятор. Палату номер дев'ять.

В каюту ввірвався оглушливий крик дітей. На екрані з'явилося зображення широкого ліжка. На ньому звивалися два малесеньких тільця новонароджених, сповитих білими пелюшками. Вони галасували, вимагаючи їжі, жалібно кривилися, не відчуваючи біля себе теплої тіла матері. Леся судорожно кинулася назустріч крикові, сльози відчаю зросили її обличчя.

— Зараз... ось зараз... я прийду, мої малесенькі... я прийду...

Вона побігла до дверей ізолятора, забувши про все на світі. Жалібний поклик синів увійшов до материнського серця як всевладний наказ вічності.

— Лесю! Не можна! — попередив УР.

Вона не чула слів автомата. Простягла руки до дверей і впала на порозі ниць. На неї звідусюди накочувалась зоряна безодня, колисала і тягла у своє безмежне лоно. З вуст зірвалися останні слова, які долинули до рецепторів слуху УРа:

— Любов... моя любов... збережи діток... Збережи...

УР кілька хвилин дивився на тіло жінки. Потім прозвучав його чіткий голос:

— Лесю! Чому не рухаєтесь?

Жінка не відповіла. Вогники автомата тривожно замиготіли. Він сказав сам собі:

— Леся перестала функціонувати. — Подумавши, додав: — Треба поспішати.

Він притягнув до себе руками-маніпуляторами прибиральну машину і уважно оглянув її, аналізуючи конструкцію. Потім впевнено розібрав верхню частину, яка, власне, й за-

ймалася прибиранням, залишивши підставку з ногами-коліщатами. УР довго розглядав рухову частину механізму, вивчав систему моторчиків, реле та живлення. Подумавши, він зрозумів, як можна підключити підставку до своєї системи, щоб перетворювати імпульси-бажання в рух. Для цього треба було попрацювати не менше двох годин.

УР згадав про маленьких людей. Він підняв руку-маніпулятор, увімкнув систему зв'язку і попросив керуючого робота дати ізолятор, палату номер дев'ять.

Діти знемагали від крику. УР хутко вимкнув зв'язок, промовив:

— Їхня система вимагає енергії. Маленькі люди жадають живлення. УР зробить усе, що необхідно, і прийде до них...

Він підсунувся до інструментальної шафи, відчинив її, знайшов там витки дротів, кабелів, інструменти, якими користувався капітан, інтегральні стандартні схеми. УР подумав, розшукав у своїй пам'яті інформацію про роботу, яку треба виконати. Згадавши все, він почав хутко перебудовувати підставку. Коли кабелі з'єднали руховий вузол кінцівок з енергетичним центром автомата, він, піднявшись на руках-маніпуляторах, сів на підставку. Наклавши по боках кілька пластинок, УР з'єднав себе з ногами-коліщатами.

— Здається, все, — сказав він, посилаючи в систему руху імпульс-бажання.

Коліщата закрутилися. УР швидко помчав до дверей, вдарився об поріг. Сказав:

— Не треба поспішати. УР ще не звик. Необхідне тренування, нагромадження досвіду. — Подумавши, УР мовив: — А тепер — в ізолятор.

Він підкотився до дверей, де лежала непорушна Леся. Спрямувавши на неї приймачі радіації, УР відзначив високу активність випромінювання тіла. Він обережно обхопив Лесю руками, відтягнув її вбік. Подивився на неї, подумав про те, що треба було б дослідити її тіло, а також тіла інших космонавтів. Але це потім — після відвідин ізолятора.

УР минув коридор-тамбур, обмацуючи шлях перед собою невидимими променями локації. Нарешті він підкотився до круглого люка ізолятора і підняв руку, щоб натиснути кнопку. Потім згадав, що його корпус заражений радіацією. Він

вернувся назад, вкотився до лабораторного відсіку, ввімкнув аналізатор. Його поверхня справді була радіоактивна. УР увімкнув дезактиваційний пристрій, прийняв потужний газовий душ. Після цього, вже не вагаючись, попрямував до ізолятора.

Ось і палата номер дев'ять. УР відчинив двері. Пронизливі крики маленьких космонавтів оглушили його. УР миттю зменшив потужність сприймання звуку, сказав:

— Маленькі люди ще не вміють контролювати витрату своєї енергії. Я згодом навчу їх.

Він підкотився до широкого ліжка, заглянув туди. Обличчя дітей — маленькі, зморщені — були багровими від натуги. УР поглянув довкола. Рядом з ліжком стояла шафочка, а в ній — два флакони з червоними м'якими наконечниками. УР узяв один флакон, прочитав напис: УП. «Леся сказала, що їм треба давати УП», — згадав автомат.

Він вставив м'який наконечник у рот одній дитині, потім — другій. Немовлята миттю замовкли, смокчучи приємний папій. Тільки інколи, в паузах між смоктанням, вони ще жалібно схлипували, ніби жалілись на те, що їх так довго змусили кричати.

УР дивився на них, спокійно поблимуючи червоними очима. Він чекав, поки маленькі люди вип'ють усю поживну рідину. Незабаром флакони спорожніли. Але немовлята продовжували смоктати м'які наконечники.

«Руки по інерції, — вирішив робот. — Але жінка сказала, що праця подвійна: забезпечувати їх енергією і прибирати».

УР оглянув постіль. Вона була чиста. Але ж Леся даремно не говорила б. Він швиденько розгорнув пелюшку і відзначив, що маленька людина справді не цілком чиста. Немовля закричало, відчувши дотик металевих рук-маніпуляторів. УР знайшов поряд з ліжком чисті пелюшки, загорнув у них дитину. Те ж саме він зробив і з другим маленьким космонавтом.

Після цього діти хутко заснули. УР поглянув на них, сказав:

— Їхня система забезпечена енергією. Тепер настав час засвоєння. УР повинен оглянути капітана і космонавтів.

Прямуючи до керівної каюти, він зупинився над тілом Лесі, згадав, що знав про людину та її будову. Він знав дуже мало: тільки те, що стосувалося його взаємин з космонавтами.

Тоді УР увімкнувся в бібліотечну систему космокрейсера, знайшов розділ, присвячений людині. За кілька хвилин він оббіг квантопроменем колосальну інформацію. УР звернув увагу на серію повідомлень про відновлення функцій життя в тілах людей, вражених радіацією. Для цього треба було обеззаразити їх, а потім помістити в камери з низькою температурою, захищені магнітним полем. УР згадав, що такі камери на кораблі є. Він вирішив повторити досвід тих людей, які так робили. Інформації про те, що робити далі, УР не знайшов, але то вже не його справа; повернеться космокрейсер на Землю — там учені зроблять як треба.

Робот попрямував до кают-компанії, оглянув кожного космонавта. Довго стояв над тілом капітана. Йому здавалося дивним, що капітан мовчить і не рухається. Він завжди був такий рухливий і багато говорив з УРом. УР завжди з готовністю допомагав капітанові в його розрахунках, миттю знаходячи в своєму кристалічному мозкові все, що було необхідно. А тепер — капітан непорушний. Отже, його система зіпсована.

Робот із допомогою прибиральних машин нейтралізував залишки радіації на предметах і стінах корабля, а потім підняв тіло капітана і покотився до ізоляційних камер...

...Тіла всіх космонавтів були поміщені в низькотемпературні камери. Після цього УР знову відвідав немовлят. Він знайшов у шафі біля ліжка великий балон з УП. Робот націдив їжі у флакони, натягнув на них м'які наконечники і дав дітям. Наситившись, немовлята заснули.

УР повернувся до керівної каюти, довго стояв біля пульта управління і згадував усе, що стосувалося космокрейсера «Любов» та його завдання.

— Леся сказала, що треба повернутися на Землю, — мовив сам собі робот. — А моя інформація говорить, що зореліт взагалі не повернеться до Землі. Спочатку він відвідає систему червоного карлика КС-25-82, де вивчить джерело сигналів штучного походження, а потім — фінішує в систему епсилон Ерідана для утворення нової людської цивілізації. Це — завдання Всепланетного Товариства Галактичних Зв'язків.

УР хвилин тридцять думав, як вийти з лабіринту взаємовиключних програм. Він збагнув, що утворити нову цивілізацію без живих космонавтів неможливо. Отже, політ до епси-

лон Ерідана втрачає доцільність, і його справді, можна було б одмінити. Але як же тоді дослідження джерела штучних сигналів?

Робот перебрав інформацію свого мозку, але в ній не було завдання досліджувати систему червоного карлика: це повинні були зробити самі космонавти. Але вони не діють, вони вийшли з ладу. Хто ж тоді зробить це?

УР довго не міг вирішити проблеми. Нарешті ланцюжок співставлень привів його до думки, що немовлята, яких він годує, у майбутньому стануть дорослими космонавтами.

— Маленькі люди наберуться досвіду, — сказав УР. — Вони ознайомляться з інформацією і виконають завдання. А потім УР поверне космокрейсер до Землі. Так буде виконано завдання Лесі і завдання Всепланетного Товариства Галактичних Зв'язків.

Розв'язавши таким чином складну дилему, УР заспокоївся. Він перевірів усі контрольні автомати керування, їхні дані. Корабель летів правильним курсом.

Тепер можна було заглибитись у внутрішній світ свого квантово-кристалічного мозку. УР зробив усе, що міг...

Робот кілька хвилин розв'язував складні математичні рівняння, тренуючи свої аналітичні здібності. Відчувши задоволення від ідеальних розв'язків кількох заплутаних завдань, він замиготів очима, промовив:

— Капітан би зрадів, почувши моє рішення. УР не має кому передати свої досягнення.

До дітей ще йти рано. Робот знову заглибився в свою пам'ять. У синтезаторі його зорових рецепторів впливляла постать Лесі, почувся її голос: «Любов... моя любов... збережи діток... Збережи...»

УР кілька разів повторив передсмертний вигук Лесі, вслухався в нього, намагався проаналізувати. Любов... Її любов... Леся просила, щоб якась «любов» зберегла її дітей. Але ж вона дала завдання УРові? Може, вона так називала УРа? Мабуть, ні. Бо ніхто ніколи так не кликав УРа. Космокрейсер мав назву «Любов». Може, вона прохала всю автоматику корабля, щоб вона оберегла життя маленьких космонавтів? Навпевне, так воно і є...

Але щось не дозволяло УРові задовольнитися таким рішенням. Асоціативна пам'ять підказувала, що всьому кораблеві Леся не могла дати такого завдання — адже космокрейсер складається з безлічі вузлів та секцій, отже, не являє собою єдиного цілого. Крім того, УР часто чув слово «любов» з вуст капітана й інших космонавтів, і воно було в іншому контексті, без усякого зв'язку з космокрейсером. Мабуть, назва зорельота символічна, а саме слово має інше значення. Тоді до кого ж чи до чого Леся зверталася, хто міг почути її, щоб виконати передсмертне прохання?

Заінтригований кристалічний мозок УРа вже не міг заспокоїтися, жадаючи довести до кінця химерне завдання своєї власної пам'яті: він потрапив у кільце самоствореного алгоритму, і допомогти могло тільки нагромадження нової інформації.

УР знову зв'язався з квантово-електронною бібліотекою, в розділі «Людина» знайшов підрозділ «Любов».

— Так я і знав, — задоволено констатував робот. — Найтаємничіше почуття. Тут так і сказано. Навіть для людей воно таємниче. Але я спробую розібратися в ньому. Це не просте рівняння: якщо людина жіночої статі, вмираючи, втрачаючи функціональність, робить усе, щоб зберегти неповноцінних людей, так званих дітей, — то тут мусить бути захована якась глибинна доцільність. Не могла ж Леся діяти непослідовно й недоцільно?!

УР почав обігати квантопроменем історичну і художню інформацію, зв'язану з поняттям «Любов». Багато чого він не розумів, і це викликало в його кристалічному мозкові безліч конфліктних імпульсів, які вимагали розв'язання, загрожуючи зруйнувати зрівноваженість структури робота.

Він виділив ряд функцій, зв'язаних з любов'ю, які послідовно повторювалися. Шлюб, тобто поєднання двох індивідумів різної статі. Очевидно, це було потрібно для зрівноваження енергетичних полярностей. Далі — поява маленьких людей, як результат шлюбу. Але в інформації УР знайшов поняття «позашлюбні діти». Правда, це поняття сягало коренем історичного періоду до двадцять першого століття, але все-таки воно було, отже, шлюб не єдина можливість для відтворення нових осіб.

Разом з тим виявляються випадки, коли любов не вела безпосередньо до появи дітей, а давала імпульси для цілком іншої діяльності: створення геніальної музики, картин, архітектурних шедеврів, героїчних подвигів. Все це робилося для того, щоб сподобатися своїй обраиці чи обранцеві. Але навіть, коли не малося на меті створити своїх наступників — маленьких людей?

УР відзначив, що з любов'ю тісно пов'язані інші поняття, такі, як поезія, естетика, мораль, ненависть, етика. У художніх творах і в філософських концепціях безліч разів повторювалося слово «краса».

«Ти прекрасна!» — тисячі таких вигуків знаходить УР у древніх і новітніх авторів художніх та інших творів, у сонетах, одах, ліричних віршуваннях. Якщо їм це не набридало, отже, поняття «краси» мало для людей якесь магічне, виняткове значення.

- Нема прекраснішої від тебе!
- Люблю тебе, люблю тебе!
- Твоя краса затьмарила світ!
- Твої очі ясніші сонця!
- Твої очі — як дві зорі!

УР дивувався. Навіщо такі перебільшення? Адже він сам бачив десятки людей жіночої статі і може об'єктивно судити про деякі характеристики їхніх органів. Очі — це рецептори видимого випромінювання (видимого для людей, бо УР має ще й приймачі ультрафіолету, рентгенівських променів та інфрапроменів). У Лесі, подруги капітана, очі справді великі, блакитні. Але сказати, що вони, як дві зорі, — це неймовірне перебільшення. Діаметр очей не більше кількох сантиметрів. А діаметр найменших відомих зірок сягає мільйонів кілометрів. Крім того, очі холодні, водянисті, а зірки — розжарені сфери, надра яких мають температуру десятки мільйонів градусів. У чому ж справа? Чому люди, які люблять точні розрахунки в наукових дослідженнях, у сфері любові дозволяють собі повне нехтування законом точної інформації?

Треба розібратися в цьому парадоксові.

Далі УР виявив, що любов дуже рідко вела за собою доцільність. Взяти хоча б древню історію Ромео й Джульєтти. Їм не дозволили об'єднатися. І вони замість того, щоб створити в

іншому місці свою спілку і дати життя новим істотам, вирішили припинити своє функціонування. Навіщо? Чому любов привела до такого дивного наслідку?

Разом з тим любов означає не лише магнетичне тяжіння до осіб протилежної статі. Люблять і однотипних осіб: чоловік чоловіка, жінка жінку. Або людина — тварину, рослину, птаха, явище природи чи гарну річ. А ще є в людей любов до правди, до істини. Ради любові до істини багато великих учених віддали життя. Наприклад, Джордано Бруно згорів на вогнищі. Неясно тільки, чому одні люди відстоювали істину, а інші — змагалися супроти неї. Хіба не всі вони були спрямовані до спільної мети?

Кристалічний мозок УРа знемагав. Його атомні батареї були навантажені до краю, і контрольний енергорегулятор попереджав про небезпеку. Тоді УР рішуче вимкнувся з потоку інформації і ввів себе у алгоритм заспокоєння і зрівноваження.

— Пізніше розберуся, — сказав він. — А тепер знову погоду дітей...

Минали дні.

УР повністю оволодів обов'язками няньки. Він годував дітей, купав їх і навіть прав пелюшки. Всю цю премудрість він вичитав у бібліотеці.

Діти росли. Незабаром вони почали протестувати, коли УР загортав їх у пелюшки. Тоді робот дозволив їм повзати по ліжкові, а згодом і по підлозі. Годував їх УР у точно визначений час, але ніяк не міг привчити виділяти спрацьовані шлаки в певному ритмі й у суворо визначеному місці.

УР дивувався: майбутні космонавти, мислячі істоти, а не можуть засвоїти незначного умовного рефлексу.

Діти прагнули гратися з УРом, але, відчувши дотик холодних металевих кінцівок, репетували і сахалися під нього. Почуття невдоволення, невиконаної програми зароджувалося в надрах мозку робота, і він знову йшов до інформаторію, заглиблювався у вивчення парадоксального поняття любові.

Чому діти не люблять УРа? Адже він робить усе те, що робила для них Леся. Чому вони не йдуть до нього на руки? Може, тому, що в нього і в них різна температура тіла?

Він вивчив характеристики людського тіла. Його припущення підтвердилося. Температура людського організму в середньому рівнялася 36,5 градуса за Цельсієм, а його руки-маніпулятори мали температуру, залежну від довколишнього середовища. Отже, дотик робота дітям був неприємний. Крім того, УР збагнув, що є велика різниця між м'якою еластичною шкірою Лесі і його металевим покриттям.

УР вичитав у інформаторії, що любов залежала навіть від усіляких дрібних характеристик — кольору очей, форми тіла, експансивності, тембру голосу, характеру поведінки, не кажучи вже про узгодження смаків, вищої розумової інформації та поглядів на так звану істину.

Йому стало ясно, що діти не люблять його, бо він завжди залишиться для них чужим і далеким. Якийсь потворний ищик на колесах, або «купа брукхту», як любили називати роботів у своїх книгах древні фантасти. Користуватися послугами УРа вони будуть, але ніколи не визнають його рівним собі.

Подумавши таке, робот спантеличено зупинив асоціативний потік мислення. Звідки в нього такі міркування? Чому? Він твердо пам'ятає, що в первісному алгоритмі таких тенденцій не закладено. Тоді це почалося від прощальної бесіди Лесі. Це все наробило химерне слово «любов». І УР вже ніколи не заспокоїться, доки не вирішить загадки.

У його пам'яті зринули картини перших місяців польоту. Задумливе обличчя капітана, який сидить у кріслі, заплющивши очі. Він слухає Лесю, і густі чорні вії Богдана тріпочуть. Вона читає вірш (УР пам'ятає, що Леся складала вірші сама і часто їх читала космонавтам). Той вірш був про любов. УР зберіг у пам'яті кожне слово, жест, інтонацію.

Коли згасають зорі —
Інші спалахують знову.
Хто їх запалює в небі?
Хто — крім любові?

Коли розлучаються друзі,
Не втішить ні ласка, ні слово.
Хто нову зустріч готує?
Хто — крім любові?

Все перетвориться в попіл,
В хвилі першооснови,
Лише навік невмирущі
Зерна любові...

Те ж саме! Таємниче, незбагненне поняття, яке не можна ототожнити з будь-яким алгоритмом. УР страшенно дивувався, як могли взагалі люди чого-небудь досягти, керуючись любов'ю. Адже найменший прорахунок у моделюванні процесу ядерної реакції або в обчисленнях курсу корабля приводить до катастрофічних наслідків. А в історії людства любов штовхала своїх апологетів та прихильників на такі безглузді рішення, які не могли б розшифрувати всі комп'ютери світу. І все-таки цивілізація існувала, розвивалася і сягнула космічних висот. Цілковитий ірраціоналізм!

Раптово у робота виник новий рефлекс: він почав думати про експериментальну перевірку поняття «любов». У нього виикла програма: змінити свою форму і таким чином перевірити, чи зовнішній вигляд має значення в емоційній сфері маленьких людей.

Він щодня продовжував доглядати дітей, а у вільний час почав готуватися до зміни своєї зовнішності. УР перечитав усю інформацію, що стосувалася роботів — прадавніх і новітніх. Колись їм давали справді людську подобу, але пізніше відмовилися від цього, бо були випадки підміни людини автоматом, а це приводило до небажаних наслідків. Пізніше роботів створювали відповідно до конструктивних і функціональних потреб. Ось, наприклад, УР зовні — звичайнісінька коробка, і він не відчуває від цього якоїсь неповноцінності. Але тепер, коли справа стосується не його самого, а долі маленьких людей, треба зважитися на самостійну дію...

УР переглянув фільмотеку, зв'язану з інформацією про роботів. Довго оцінював різні форми автоматів, рушійні пристрої, функції. Зупинився він на формі універсального робота-антропоїда, якого колись використовували для праці біля верстатів, для гри на музичних інструментах, для перенесення вантажів, для обчислень, коротко кажучи, для всього, що робила сама людина. У такого робота були еластичні м'язи, цілком людське обличчя, штучне волосся і тепла шкіра.

Тепер належало зробити найважче: створити дієздатну модель і перенести в неї кристалічний мозок УРа. Скільки на це піде часу? Чи витримають діти без няньки? А якщо невдача?

Ще кілька днів УР вагався. Але первісний імпульс бажання експерименту підганяв, і робот нарешті зважився. Він вирішив розділити задум на кілька етапів. Спочатку змоделивав експеримент з допомогою головного квантомозку зорельота. Результат був позитивний. Тоді УР послав запити до різних складів корабля, де зберігалися матеріали для ремонту пристроїв, апаратів, всюдиходів та вузлів космокрейсера. Вісімдесят відсотків деталей було на складах, вони мали стандартне призначення. А пластикову форму треба було відливати в спеціальній лабораторії. Крім того, ще належало послати замовлення в мікробіологічну лабораторію для вирощення штучних м'язів.

Коли роботи-помічники принесли все необхідне до керівної каюти, УР досить довго міркував над складним питанням: які риси обличчя вибрати для своєї нової подоби? Нарешті він зважився: йому хотілося бути схожим на капітана. Виникали в мозку імпульси про жіночу подобу — адже дітям ближча форма матері, але перемогло перше рішення. УР виходив з таких передумов: робот УР — чоловічого роду, крім того, маленькі люди — теж майбутні чоловіки, отже, їм потрібне чоловіче виховання. Та й, крім того, до капітана в УРа була якась особлива симпатія. Це й визначило остаточне рішення.

УР узяв з фільмотеки зображення капітана, промоделивав його в багатьох ракурсах, сформував з м'якого пластику обличчя.

Праця над новим тілом тривала три місяці. Тим часом космокрейсер краяв зоряний простір, а УР доглядав дітей.

Нарешті наступив вирішальний момент. УР випробував манекен свого майбутнього тіла. Він пересувався, ходив, як люди, мав такі ж передні кінцівки. Під еластичною шкірою в нього обігала термальна рідина, яка створювала ефект нормальної людської температури. Нагодувавши дітей, приготувавши їм про всяк випадок кілька запасних флаконів з УП, робот шмигнувся в каюті, готуючись до нового народження.

Він покликав з біолабораторії робота-помічника, ввів йому алгоритм остаточного монтажу. Поклавши манекен нового тіла на підлогу, дав наказ вийняти мозок із свого старого футляра.

Робот-помічник схилився над ним, вліз маніпуляторами в надра кабелів та інтегральних схем. Погасло світло, щезли звуки. УРові здалося, що він щезає, що його вже не буде. Але усвідомлення функціонування залишалось, воно сфокусувалося в якійсь невимірній точці, хоч не мало ні форми, ні вияву. Свідомість пливла якимись хвилями, колихалася, вібривала серед пітьми. Потім блискавиця прорізала мозок. УР побачив над собою стелю каюти, зеленкуваті очищі робота-помічника.

— Монтаж завершено, — сказав помічник.

УР послав імпульс до рук. Вони заворушилися. Ноги теж зігнулися в колінах. УР сів на підлозі. Було дивно, незвично. Все тіло здавалося не своїм. Він спробував стати на рівні ноги, впав. Ще раз. Ще. Похитуючись, зрівноважився. Помічник стояв, дивився, чекаючи наказів.

— Иди, — звелів УР. — Ти мені непотрібний.

— А це? — Показав помічник на старий футляр УРа.

— Однеси в лабораторію.

Помічник вийшов з каюти. УР почав експериментувати з новим тілом. Мозок працював ясно, як і раніше. Але до рушійних органів УРові доведеться звикати.

Він обережно пошкандибав до ізолятора. Близнюки зустріли небачену постать мовчанням. Потім один з них заревів злякано. Інший підхопив плаксиву симфонію. УР глибоко замислився. Невже він зробив гірше? Чому діти так непривітно його зустріли? Від несподіванки? Можливо. Адже вони ще не бачили такої істоти...

УР поволеньки підійшов до шафи, налив у флакони УП. Діти замовкли, очікували. Він подав їжу, вони, косячи очима, взяли флакони, почали смоктати.

УР сів на ліжко. Один з близнюків обережно підповз до робота, несміливо торкнувся його руки. Відсахнувся. Знову торкнувся. Певно, йому сподобалася еластична шкіра, її теплота, бо він, осмілівши, почав лізти на спину УРові. Якесь дивне відчуття прокотилося в надрах робота. Доторки маленької людини не були неприємні. Він відчув, що ланцюжок асоціацій привів його до правильного рішення: віднині діти вважатимуть його своїм. Урок любові не пропав марно...

За кілька днів УР повністю оволодів функціями свого нового тіла. Воно йому сподобалося — п'ятипалі руки дозво-

ляли виконувати дуже тонку роботу, чого УР не вмів раніше, він тепер був сильніший і вищий. Крім того, йому було приємно, що зовні нічим не відрізняється від людини. Кілька днів він ходив до дітей без будь-якого покриття, а потім вирішив, що зміну треба довершити повністю. У каюті капітана УР знайшов сорочку, штани й черевики: все це прийшлося на нього.

Близнята дуже прив'язалися до нової подоби УРа. Вони не одпускали його з каюти і все намагалися втягти в свою безконечну гру. УР ніяк не міг збагнути, в чому суть їхнього новтузіння, але дозволяв їм вилазити собі на голову, повзати по грудях. Він з подивом відзначив, як багато енергії витрачається маленькими людьми для неосмислених рухів.

УР згодом помітив, що діти різні, хоча й дуже схожі. Він одрізняв їх по запаху, по незначних відмінностях у забарвленні шкіри, очей, волосся. Того, що був трохи темніший і мав риси капітана, УР назвав ІКС. Того, що нагадував Лесю і мав блакитні очі, — ІГРЕК. Вони запам'ятали свої імена і радісно підгукувалися на них.

Минали місяці. Маленькі космонавти почали ходити, бігати. УР збагнув, що дітей треба вчити, що необхідно вкласти в їхню систему людську інформацію. Але як? Адже вони не вміють читати книг або проглядати фільми! Крім того, їм потрібна своя, цілком ЛЮДСЬКА програма.

УР згадав, що для майбутніх дітей на кораблі приготовлено цілий комплекс первісної шкільної інформації у вигляді фільмів, магнітних записів та стереокартинок. Він зв'язався з інформаторієм, проглянув фільмотеку, відібрав дещо з того, що здалося йому підходящим.

Змонтувавши в палаті стереопроектор, він запустив для близнят перший фільм: це був урок для дошкільнят. У просторі виникла постать жінки, яка щось говорила, приязно всміхаючись. Вона була юна і гарна, очі її сяяли блакиттю й ніжністю. Ікс та Ігрек, побачивши жінку, радісно загаласували й кинулися до неї. Але вони проникли крізь її постать, зіткнувшись з холодним пластиковим покриттям стереоекранів. Близнюки здивовано відступили, знову підійшли ближче. Гарна жінка, як і раніше, не виходила до них, вона перебувала в білому кубі.

Діти чомусь довго плакали, не хотіли навіть їсти, а УР стояв над ними, не розуміючи, чого їм треба. Він знову й знову вмикав фільм, але маленькі космонавти не хотіли дивитися на нього.

Та минуло кілька днів, і дітям забажалося ще раз поглянути на постать жінки, яка була хвилююча й рідна. Вони показали УРу на кінопроектор. Робот охоче ввімкнув апарат. На цей раз діти сиділи спокійно й дивилися на жінку. Вони уважно прислухалися до її слів. Вона вела їх лісами, степами, берегами рік. Вона показувала їм грайливих оленів і могутніх птахів у високому чистому небі. Перед ними з'являлися піністі водоспади і величні верхів'я гір. Свої мандрі жінка супроводжувала лаконічними фразами, які повторювалися, поглиблювалися, легко проникали в свідомість близнят.

Минав час. Діти починали повторювати багато слів, розуміти їх. Жінка проказувала маленьким учням назви предметів, істот, їхнє переплетіння у діяльності людей, у сукупності явищ, подій, випадків. Вони побачили велетенські міста й лабораторії, космодроми та стадіони, парки та ігрові майданчики з веселою діворою, золоті пляжі над морями та тіністі ліси з щебетливими птахами.

Близнята почали розмовляти. Вони швидко оволодівали знанням, мовою, образною системою понять. УР кожного дня посилював інформаційний потік, відповідно до інструкцій, які були в педагогічній фільмотеці.

За кілька тижнів відносного часу УР випустив близнят з палати ізолятора і повів їх до кают-компанії, а потім — до головної каюти управління. Діти з подивом і захопленням дивилися на зоряне небо за ілюмінаторами, запитували:

— Урчику, а чому гарна тьотя показує нам води, ліси, гори, а тут лише зіроньки сяють?

— Вода і ліс на Землі, — пояснював УР. — Земля — це наша планета,

— А де вона, Урчику?

— Далеко, серед зірок. Гляньте сюди. Бачите жовту зірочку?

— Бачимо.

— Це наше Сонце. Воно має біля себе дев'ять планет і кілька десятків супутників тих планет. Наша Земля — третя від Сонця.

— А ми побачимо її коли-небудь?

— Побачите. Але не скоро.

— Чому?

— Спершу треба побувати на іншій планеті.

— На іншій землі?

— Так.

— Навіщо?

— Є таке завдання, його дали нам старші люди. Ви пізніше про все дізнаєтесь.

— Урчику! А живої тьоті тут немає? Чому вона не приходить? Нам хотілося б погратися з нею...

УР подумав над цим запитанням, завагався. Якись асоціації не дозволили йому сказати, що на кораблі були живі космонавти, що вони загинули. І тому робот відповів:

— Ви тут одні, Ікс та Ігрек. Ви і я, ваш помічник, Універсальний Робот. Вам Земля дала важливе завдання. Незабаром я вам розповім про нього. А тьотю слухайтеся. Вона навчає нас, щоб ви змогли збагнути завдання...

Коли діти втомлювалися і йшли спати до своєї палати, УР поспішав до інформаторію і поринав у заплутаний світ історичного минулого людської цивілізації. Він старанно намагався проаналізувати всі основні тенденції людської культури, економіки, соціології, науки, релігії, мистецтва, щоб визначити головну мету поступу. Куди прагнуло людство, чого бажало досягти? Який смисл був у житті окремої особистості, яка доцільність? Смисл кожної особи зокрема можна було проаналізувати в тимчасових алгоритмах, але загальна картина втрачалась, і всі прагнення не синтезувалися, повисали в порожнечі. Цілий ланцюжок жертвності — від давнини до повітряних часів Космічної Ери! В ім'я чого?

Мозок УРа знемагав. І він вбачав можливу розгадку лише в явищі абстрактного сфінкса, який так збентежив його, — у любові. Але що глибше він вивчав те поняття, то безнадійніше поринав у його зловісні, таємничі глибини. Якогось дня він вирішив стати поетом. Можливо, поезія допоможе йому оволодіти алгоритмом любові.

УР проаналізував теорію віршування, простудіював поетичну спадщину Байрона, Пушкіна, Шевченка, Гомера, цілої плеяди новітніх космічних поетів. Потім замислився, і в нього народився такий вірш:

Таємниці нездоланий мур
Постає ізнов.
Знемагає від напруги УР:
Що таке любов?

Кристалічний мозок мій горить
У самотині.
Чи розв'яже дивний алгоритм,
Чи впаде в борні?!

Робот кілька разів повторив своє творіння, смакуючи кожне слово. Він пишався своїм першим віршем.

— Цікаво, — пробурмотів, — чи сподобався б мій вірш Лесі? Може, колись вона оживе, і тоді я їй прочитаю. Вона скаже, чи правильно я аналізую поняття любові.

Частина четверта Планета квітів

Минуло десять років відносного часу.

Космокрейсер «Любов» наближався до системи червоного карлика — першої мети подорожі. УР перевіряв інформаційні дані всіх вузлів корабля і ввімкнув автомати гальмування.

Близнята — високі гарні підлітки — невідступно супроводжували свого наставника, уважно слухаючи його пояснення. Вони вже прекрасно оволоділи автоматикою крейсера, знали призначення всіх вузлів, розбиралися в навігації, починали розуміти релятивні ефекти часу й простору. Але все це було в них схематичне, нежиттєве, абстрактне, і УР сподівався, що перебування на планетах червоного карлика дасть його вихованцям необхідний досвід.

Телескопічні аналізатори космокрейсера свідчили, що в системі є три невеликі планети, як і передбачалося теорією. Сигнали мислячих істот генерувалися з третьої планети. Після незначних розрахунків УР спрямував зореліт до неї.

Вже недалеко від планети він дозволив Іксу та Ігреку сісти до крісел пілота й штурмана. Екрани кругового огляду замерехтіли, відкрилися в безодню зоряного безміру. Праворуч зловісно палав сфероїд червоного карлика, багряні крила корони простягалися в простір.

— Урчику, а чому це сонце таке невеселе? — тривожно запитав чорнявий Ікс.

— Для тебе воно невеселе, — пояснив УР, — бо ти — істота іншого сонця. А для тутешніх істот воно може бути гарне, приязне...

— Хіба тут є живі істоти?

— Цілком можуть бути. Адже ми летимо, щоб відшукати генератор штучних сигналів.

Ігрек схопив брата за руку, захоплено вигукнув:

— Дивись, дивись, яка здоровенна куля!

— Вона роздувається! — закричав Ікс.

— То не куля, — пояснив УР. — То планета, на яку ми сядемо.

— Інша земля? — запитав Ікс.

— Інша. Схожа на рідну планету.

— А ми на ній зможемо дихати?

— Побачимо. Ми для того й прибули, щоб дослідити її.

Космокрейсер пробив хмари. Планетарні двигуни вимкнулися, запрацювала магнітно-гравітаційна тяга. Зореліт помчав над планетою, за ним тягнувся сріблясто-вогняний слід іонізованих газів.

Унизу видно було темні простори океанів, материки, синюваті звиви річок, масиви лісів і хребти високих гір. УР увімкнув аналізатори радіації всіх частот, виділив хвилю, на якій Земля спіймала сигнали мислячих істот. Періодично ритмічні сигнали набували величезної потужності. Автоштурман відзначив широке плоскогір'я, на великому острові серед океану. Зробивши ще один виток довкола планети, УР дав команду фінішувати. Автомати слухняно виконали наказ.

Близнюки здивовано і перелякано дивилися в перископи, тривожно запитуючи УРа:

— Ми падаємо?

— Ні, сідаємо на планету.

— Ми не розіб'ємося?

— Ні. Сидіть спокійно. Чоловікам належить зберігати спокій навіть перед смертю. Так твердять усі людські казки й легенди.

— Ми не будемо боятися, Урчику, — запевняли близнята, хоч зуби в обох цокотіли від страху. — А що це таке широке та синє?

— То океан.

— А на Землі він інакший!

— Бо ви бачили його у фільмі з берега. А тут — згори, з неба.

— А це що таке зелене?

— Ліси.

— А в них є звірі, як на Землі?

— Напевне, є. Якщо є флора, то є й фауна.

— Ой, як здорово! — вигукнув Ігрек, і його блакитні очі замріялися. — Побігати б серед дерев!

— Погратися з оленями! — підхопив Ікс радісно.

— Ще походите, — запевнив УР. — Не заважайте.

Космокрейсер, здригаючись у густих потоках повітря, повільно опускався серед плоскогір'я. Над ним змикалися чорно-сині грозові хмари, створені штучною іонізацією атмосфери. Вдарили блискавиці, осяваючи примарними полисками велетенський сфероїд. Страхітливі громи струснули острів, ринула злива, обмиваючи металевий корпус гостя з далеких світів.

Космокрейсер доторкнувся до кам'янистої поверхні, загруз в неї на кілька метрів. А за півкілометра від нього грозові спалахи на якусь мить виривали з мороку високу конічну споруду... Саме звідти генерувалися сигнали мислячих істот.

Підлітки визирали в ілюмінатори, захоплено дивилися на густі зарослі блакитно-лілових дерев, білосніжні верхів'я гір, червоний диск сонця, що плив між розкошланими хмарами. Все це було не таке, як у фільмах, і тому манило до себе, вабило.

— Урчику, — просив Ікс, — я хочу туди...

— Куди?

— На планету.

— Ми погуляємо в лісі, — вторив Ігрек. — Ми ж бачили: на Землі діти бавляться в лісах, парках...

— Заждіть. Ми ще не знаємо ні складу повітря, ні тутешньої мікрофлори, ні того, хто тут живе. Треба все перевірити.

УР увімкнув апаратурні пристрої, а сам спустився ліфтом униз, перед тим замкнувши блишюків у ізоляторі. Перейшовши у вихідний шлюз, продезинфікував його і вийшов назовні. Пересуватись було важко. Під ногами відчувалася не гладенька підлога приміщень космокрейсера, а шервний кам'янистий ґрунт. УР ступнув обережно, увімкнувши всі свої рецептори — радіації, звуку, запаху і синтезатор несподіваних подразнень.

З лісу долинав хор розмаїтих голосів. У пам'яті УРа не зберігалось інформації про жоден з них. То, безумовно, були голоси цілком відмінної, несхожої на земну, еволюції. Робот не затримувався на аналізі тих випадкових подразнень. Він хотів перш за все оглянути гігантську будівлю, що бовваніла серед імлі, біля підніжжя гори.

УР наблизився до кінчної споруди, оглянув її поверхню в спектрах різних променів.

— Безумовно, штучного походження, — сказав робот сам собі. — Це і є те, що мала знайти експедиція. УР виконав перше завдання Землі. Тепер ще належить встановити контакт. Але це справа людей. Ікс та Ігрек мають доповнити дослідження УРа.

Робот запримітив угорі велетенські рефлектори. Їх було три. Мерехтливі чаші поволі оберталися, спрямовуючи свої трипелюсткові отвори в небо. «Анени спрямованої дії, — відзначив УР. — Можна повертатися до корабля. Тут живуть мислячі істоти».

Робот рішуче попрямував назад. Його кристалічний мозок інтенсивно працював. У єдиний вузол зв'язалися дві взаємно-виключаючі думки: одна — одразу шукати контакту, а друга — не поспішати з цим. Інформація, яку здобув УР у бібліотеці, свідчила, що мислячі істоти не завжди бувають творчими, мирними. Теоретично і практично можливі деградації розуму, а звідти викривлення програми, що приводить до агресивності, ворожості, руїницької діяльності.

«Насамперед обережність, — вирішив УР. — Проблему контакту мають вирішувати Ікс та Ігрек, коли підростуть. А справа УРа — оберігати їх».

По дорозі робот заглянув у невеликий лісок, дослідив кілька дерев, здивувався. Їхне коріння занурювалося в ґрунт неглибоко, воно було схоже на кінцівки павуків чи якихось комах. УР спостеріг, як кілька низькорослих дерев пересувалися з місця на місце.

«Рухливі ліси, — констатував УР. — Таке в нашій системі не зустрічається. Дуже цікава знахідка для земної науки».

Робот рушив далі. Зненацька з-за скелі на нього кинулася якась велетенська істота. Сітка довгих щупалець обплутала робота, міцні обійми тиснули його тіло. УР під вагою істоти впав, промовивши здивовано:

— Це — живе створіння. Воно хиже.

Він занепокоєно відзначив, що мацаки хижака всмоктуються в його шкіру, намагаються порвати її. Це було неприємно. Він дав наказ своєму захисному центрові ввімкнути струм високої напруги на зовнішній покрив. Істота з тривожним свистом відскочила, закрутилася на місці й почала корчитися, розпадаючись на шматки. УР підвівся, оглянув залишки істоти, похитав головою.

— Дивно. Схоже на рослину, але хутко пересувається. Дуже спритне створіння. І хиже. Чому? Чого хотіло воно від УРа? А тепер його система зіпсувалася. Само винне.

Входячи до шлюзу корабля, робот рішуче заявив сам собі:

— Малих космонавтів випускати з космокрейсера поки що не можна. Це дуже небезпечно для них. Тіла дітей не захищені. Хай трохи підростуть, оволодіють інформацією. А тоді почнемо з ними вивчати конічну вежу.

Минуло ще кілька років. УР терпляче ждав, виховував дітей. Вони стали високими, сильними юнаками, майже такими, як і дорослі космонавти, що колись стартували з Землі. УР відзначив, що Ікс схожий на капітана, а Ігрек — на Лесю.

«Очевидно, принцип стандарту, — міркував УР. — Але як же так сталося, що одночасно народилося дві істоти, не схожі одна на одну? Адже любов у капітана й Лесі була спільна?»

Так і не розв'язавши цього питання, УР продовжував невтомно готувати своїх вихованців до самостійних дій.

Їм почали снитися сни. Вони прокидалися після них задумливі, занепокоєні, тривожні. Марилися хлопцям гомінливі гурти

юнаків та дівчат, веселі ігри та гульбища, танці й пісні. Вабили до себе широкі простори океанів з білими вітрилами граціозних яхт, тінисті гаї, мелодійний спів птахів і марево місячних ночей, яких вони не бачили наяву. І очі... Таємничі, звабливі очі... І тривожний подих когось рідного, близького, жаданого.

УР в такий час довго не міг докликатися юнаків. Він гукав, сигналізував, нарешті з'являвся сам до палати і дивувався, бачачи, що вони лежать на ліжках, втупивши замріяні погляди в стелю.

— Чому не відповідаєте? — запитував УР. — Вже пора до праці.

— Неохота, — зітхнув Ігрек.

— Набридло, — додав Ікс; одвернувшись до стіни.

УР спантеличено мовчав деякий час, потім підступив ближче.

— Що таке «неохота»? І що таке «набридло»?

— Нецікаво, — огризнувся Ігрек. — Невже не розумієш? Скільки можна вдовбувати собі в голову інформацію?

— Скільки є вільного місця, — сказав УР.

— То вважай, що в мене вже такого місця нема, — засміявся Ігрек. — Я вимикаюся. Захисний рефлекс. Слухай, Урчику, ти робот і не можеш всього збагнути в людині...

УР справді не міг усього збагнути, але якийсь імпульс болю прокотився в його системі. Він помовчав, а потім спокійно мовив:

— Ви вживаєте паразитарні слова, які не несуть у собі точної інформації. Я здивований. Звідки ви взяли їх?

— Урчику, — відповів Ікс, — тобі лише здається, що в тих словах немає точної інформації. Якраз в абсурдних словах надлишок інформації. Це вже перехід до парадоксального мислення, яке виходить за межі раціонального.

УР мовчав, намагаючись усвідомити почуте. Мабуть, вони кажуть правду. Адже він уже кілька років прагне розібратися в понятті любові і ніяк не збагне її суті. В людей, безумовно, є багато нелогічних проблем і явищ, які їм здаються нормальними і важливими.

— Нам важко, Урчику, — примирливо додав Ігрек, задумливо дивлячись кудись у далечінь. — Щось розриває нас, вимагає вияву. Нам сняться сни, а ми не знаємо, що це таке, звідки воно...

— Що таке сни? — запитав УР.

— Видіння життя, — пояснив Ікс. — Коли виключаються зовнішні органи і ми спочиваємо, раптово нас захоплює хвиля образів, і ми живемо серед людей, бачимо дівчат, хлопців, тварин, птахів, гуляємо берегами океану, літаємо в повітрі...

— Генетична пам'ять, — озвався УР. — Я читав про таке в інформаторії. Тепер я розумію. Невикористані резерви психіки кличуть вас до звершень. А я затримую вас у космокрейсері. Мабуть, цей період затягнувся.

УР вчасно збагнув небезпеку дальшої затримки розвитку своїх вихованців. Вони вже вільно орієнтувалися в складних системах корабля, опанували всі абстрактні й конкретні науки Землі. Вони жадібно поглинали все, що можна було засвоїти. Могутній потік інформації заповнював чисте поле їхньої свідомості, але не мав застосування. Юнаки з тривогою і хвилюванням спостерігали за життям рідної планети, яке виникало перед ними в численних фільмах, узятих космонавтами. Їх потрясали історичні хроніки, видіння кривавих боїв та героїчних подвигів, сцени кохання і страти, муки рабства і поетичного натхнення. І все це не для них, не для них! То були тільки примари, тіні майже неіснуючого життя.

Ікс та Ігрек зрештою збагнули, що не вопи і не УР одержали завдання летіти в іншу зоряну систему, що на кораблі мусять бути ще якісь люди. І тоді юнаки рішуче приступили до свого наставника, але він унікав розмов на цю тему.

— УР, ми вже не маленькі, — сказав Ікс. — Ми вирахували. Зореліт вилетів із Землі раніше, ніж ми народилися. Отже, ми з'явилися уже під час польоту. Де наші батьки?

УР довго мовчав. Його кристалічний мозок вирував у вихорі квантових струменів. Він зважував усі можливі наслідки відвертої розмови. І нарешті зважився розрубати вузол таємниці.

— Так, ви вже дорослі люди, — сказав робот. — Я скажу. Ви народилися на космокрейсері. Корабель вів ваш батько, капітан Богдан Полум'яний. Мати ваша — біолог, поетеса, лікар, фізіолог, співачка. Ім'я її Леся. У складі екіпажу ще, крім них, було дванадцять людей. Зореліт потрапив у потужний потік руйнівної радіації. Люди загинули. Тільки двоє дітей залишилися в біомагнітному ізоляторі. То були ви. Все інше

ни знаєте. Я вирішив привести корабель до системи червоного карлика, щоб виконати завдання Землі.

Юнаки довго мовчали, презиралися. Тільки тепер вони почали розуміти, хто для них був УР. Ікс з пошаною і почуттям ніжності доторкнувся до руки робота.

— Отже, все це ти?

— Що таке я? — запитав УР.

— Виховав нас? Ти був нашою нянькою, нашим батьком. Ти кожного дня, кожної години пестив нас.

— Ти зробив нас людьми, — додав Ігрек, з повагою дивлячись на робота.

— Я лише виконав програму, — незворушно заявив УР.

— Лише програму? — З притиском запитав Ігрек.

— Не слід хвалити мене, — сказав робот. — Це людські поняття. Я робив усе що міг.

— Ти дуже скромний, Урчику, — зворушено мовив Ікс. — Ти міг би бути чудовою людиною...

Робот промовчав. Потім обняв близнюків за плечі і бадьоро озвався до них:

— Вернемося на Землю, я вам ще дещо розповім.

— Що, Урчику?

— Це моя таємниця.

Юнакам здавалося, що всередині наставника щось тихенько булькає. Чи то він сміявся, чи муркотів від задоволення. А потім сказав:

— Залишимо цю розмову. Пора виконувати завдання Землі. Тепер — ваша ініціатива. Я буду допомагати.

Повітря планети було придатне для дихання, але аналізатор виявив у ньому багато шкідливих мікроорганізмів. Щоб уникнути зараження, юнаки одягнули скафандри. Захопивши КДІ — квантові дезінтегратори, вони в супроводі УРа попрямували до кінчної будівлі.

Все було для них дивне, незвичне, хвилююче: і відчуття кам'янистого ґрунту під ногами, і тумани над горами, і манлива океанська далина, що блакитніла на обрії. Вони раз у раз оглядалися, милувалися велетенським сфероїдом космокрейсера, дивуючись, запитували в УРа:

— Невже це наші батьки збудували?

— А хто ж іще?

— Люди такі маленькі, а будують цілі літаючі планети!

— Сила не в зрості, а в розумі, — по-менторському говорив робот. — Невже ви ще й досі не збагнули?

— Абстрактно збагнули, а так, в житті, — дивно! — усміхався Ікс, позираючи довкола гарячими ясно-карими очима. — Аж не віриться, що це ми згодом поведемо такого велета серед зірок!

— І повернемося на любу Землю! — підхопив Ігрек.

— І, може, побачимо маму й тата!

— Неодмінно побачите, — запевнив УР. — Їх відновлять у геноцентрі Землі. Тільки це буде потім, а тепер — увага. Можуть бути всілякі несподіванки.

Конічна вежа верхівкою сягала хмар. Чаші рефлекторів то поринали в імлу, то знов іскристо мерехтіли в сяйві багряного сонця. Мандрівники обійшли вежу довкола. Ніде не видно було ні дверей, ні якогось іншого отвору.

— Може, дезінтегратором пробити? — запитав Ігрек.

— Не можна, — заперечив УР. — У інструкції по контакту ясно сказано, що руйнувати іншопланетні утвори, не знаючи принципу їхньої дії та конструкції, категорично забороняється. Треба знайти отвір.

— Де ж його знайдеш?

— Заждїть мене тут. Я приведу левітатор.

Ікс та Ігрек почали досліджувати стіни вежі. Отвір знайшовся на висоті двохсот метрів. Глибока ніша вела до шлюзу, двері автоматично відчинялися при наближенні.

На верхівї вежі були тільки чаші антен, орієнтованих у космос. Та найцікавіше юнаки знайшли в глибині споруди, у сферичній залі, до якої вели спіральні сходи. Там, за прозорим покриттям, у пластикових шафах лежали коробки з мікроплівками, якісь апарати, багатопелюсткові, схожі на штучні квіти, пристрої чи утвори (Ігрек висловив припущення, що це щось подібне до земних книг).

Після консультації з УРОм юнаки вирішили перенести знахідки до космокрейсера, бо прочитати, розшифрувати іншопланетну інформацію без участі квантового мозку корабля було неможливо. Правда, Ікс висловив побоювання, чи варто робити це, не знаючи волі творців цієї вежі. Може, вони жи-

нуть тут, на цій планеті? Отже, спочатку варто було б налагодити з ними контакт.

— Ні, — сказав УР. — Можу твердити, що їх тут нема. По-перше, ми вже тут кілька років, а вони не показувалися. Не видно ні кораблів, ні істот. По-друге, антени орієнтовані в космос, отже, будівельники хотіли привернути увагу мислячих істот інших систем. Саме тому сигнали почули люди Землі. По-третє, матеріали, які ми бачимо, приготовлені для іншопланетних гостей. Вони не зв'язані з генератором.

— Ти нас переконав, Урчику, — засміявся Ікс. — Почнемо переносити...

Юнаки обережно перекладали всі експонати в контейнери, а потім переносили до гравіольота-левітатора. УР відправив скарби до корабля і вантажив їх у автоматичний ліфт.

Напружена праця тривала кілька земних днів. А тут черконе сонце встигло лише двічі обійти небосхил. Кілька разів гриміла над островом гроза. Потім запанувала тиха погода, повітря було напоєне озоном і невимовно приємними пахощами: певно, розквітали дерева чи трави.

Останнього дня юнаки вирішили не одягати скафандрів. УР запротестував. Він попередив про небезпеку.

— Для захисту від мікробів досить біомасок, — сказав Ігрек. — А великих хижаків тут не видно.

— Я бачив страшне чудисько першого дня, — заперечив УР. — Я знищив його.

— Нічого, — заспокоїв Ікс. — У нас є КДІ. Ми хочемо ходити вільно, всім тілом відчувати ласку повітря...

Опівдні юнаки прощалися з вежею — звідти були забрані всі знахідки. Належало опрацювати їх — і можна стартувати з планети. Правда, їм хотілося дослідити усю планету, щоб принести на Землю повну інформацію про далекий світ, але УР заперечував. Він твердив, що такої програми не було, і ризикувати життям людей він не може.

Робот на левітаторі попрямував до космокрейсера, а хлопці поволі рушили стежечкою, яку за кілька днів протоптали у ким'янистому ґрунті. І тут сталося те, чого так боявся УР: із-за лісу на них блискавично налетіла зграя дивовижних істот.

Птахи — не птахи, звірі — не звірі! Це було сплетіння мицаків, коренів, якихось кривавих пелюсток. Літаючі дерева!

З огидним шиском вони накинулися на юнаків, порснули задушливим газом, обплутали щупальцями. Космонавти не встигли ввімкнути КДІ, як опинилися вже високо в повітрі. Свідомість тьмарилася, хитався далекий обрій, віддалявся сфероїд рідного корабля. Біль і ворожа вібрація, свист і марення, якому не було відповідника в пам'яті дітей Землі...

УР піднявся до керівної каюти, обережно перекинув експонати з контейнерів до спеціальної шафи. Потім спустився ліфтом униз, щоб дочекатися юнаків. Він виглянув із шлюзу, окинув поглядом шлях до вежі. Ікса й Ігрека не було. Робот стурбувався. Він вивів левітатор із шлюзу, піднявся в повітря, майнув понад протоптаною стежечкою до конічної вежі. Біля гаю різко зупинився: він побачив місце нападу — розкидане каміння, шмаття вбрання, обривки біофільтра.

— Попередження УРа було справедливе, — докірливо сказав робот. — Чому вони не послухалися вірного друга? Це такі самі потвори, які першого дня напали на УРа.

У глибинах мозку робота виник наказ: зволікати не можна! Він увімкнув усі рецептори-аналізатори, особливо загострив чутливість приймача запаху і біорадіації. Локатор визначив напрямок — захід. УР підняв левітатор у повітря, увімкнув поле на повну потугу. Острів залишався позаду, внизу клекотіли пінисті хвилі океану. Певно, потвори понесли бранців на континент. Аби лише вони не встигли знищити юнаків. А УР зможе порахуватися з нападниками!

Аналізатори показували, що запах юнаків посилюється, локалізується в точному напрямку. Значить, УР наздоганяє напасників. Незабаром удалині з'явилися обриси берега. Червоніли широкі піщані мілини, на них накочувався білогривий прибій. А далі майоріли, скільки сягне око, блакитно-зелені степи, всіяні квітами найрозмаїтіших барв. Ті цятки-барви мерехтіли, спліталися в дивні візерунки, перелітали з місця на місце.

Над піщаними дюнами УР наздогнав хижаків. Вони кружляли в повітрі, оточені міриадами мініатюрних квітів. Напасники не могли вирватися з того феєричного кільця і поволі опускалися на берег. Ось вони впали на ґрунт і, судорожно здригаючись, завмерли. Тіла юнаків непорушно лежали поруч.

УР метнувся до них, зупинив левітатор, загрузаючи в піску, підбіг до потвор, тримаючи перед собою дезінтегратор. Хмара квітів кружляла над роботом, чулася тривожна мелодія.

УР схилився над юнаками. Вбрання Ікса й Ігрека було пошматоване, на руках та обличчі виднілися синці, очі заплющені. Серця билися повільно, аритмічно — певно, потвори пошкодили внутрішні органи. Негайно до корабля, там біороботи допоможуть відновити нормальне функціонування їхніх тіл.

Робот переніс юнаків на левітатор. Перевантажений пристрій ледве піднявся в повітря. Якийсь час хмара квітів летіла слідом, потім вернулася назад. УР здивовано, але з повагою думав про них. Такі мініатюрні, тендітні, а зуміли подолати могутніх хижаків. Цікаво, якою силою вони нейтралізували їх?

Цілком нове явище для науки Землі: літаюча, рухлива флора. Певно, можуть бути й мислячі квіти та рослини. Непогано б встановити контакт, але те під силу тільки людям.

УР без перешкод долетів до космокрейсера, заніс вихованців до палати. Терміново викликав біопомічників-медиків, які проаналізували стан пацієнтів. Діагноз був невтішний: травма серцець, легень, глибоке отруєння центральної нервової системи, локальний параліч кінцівок. Рекомендація: спокій, електромасаж, лікування запахом, мелодією, біоактивізатори — внутрішньо.

УР виконав усе, що вирішили роботи-медики, але покращення не наступило. Певно, отрута була специфічна, і дія її злишалась невідомою для програмованої медицини, яку застосували біопомічники на Землі.

УР непокоївся: що діяти? Як зберегти життя юнаків? Він відчував, що в його свідомості, крім імпульсу програмованої гривоги, пульсує болісна хвиля нез'ясованого змісту. Вона була непотрібна для роботи, неприємна, але він не хотів позбавитися тієї хвилі. Крім болю, вона несла щось солодко-щемливе. Її відчуття говорило, що УРу нема для чого функціонувати, якщо помруть вони, його вихованці.

Вранці наступного дня контрольні аналізатори зовнішнього огляду сигналізували про небезпеку. УР увімкнув екрани. В повітрі довкола корабля кружляли сотні квітів. Окрім мініатюрних істот, яких робот бачив на континенті, було кілька великих створінь з райдужними гігантськими пелюстками.

УР, трохи повагавшись, спустився вниз, вийшов назовні. До нього, тріпочучи крилами-пелюстками, наблизилися три квітки. Від них линула гармонійна мелодія. Між золотавими тичинками виднівся дзеркальний екран, на якому пливли чіткі зображення. УР побачив чорних літаючих потвор, Ікса й Ігрека, самого себе на березі океану. Потім бліді, непорушні обличчя вихованців. До їх вуст наближається рука з блакитною чашечкою; вливає рідину до рота. Потім зображення згасло, і тоненька стеблина-рука однієї з квіток подала УРу блакитну чашечку, на дні якої переливалася велика крапля сріблясто-чорного кольору.

«Вони пропонують ліки, — збагнув робот. — Безсумнівно. Їм можна довіритись. Вони знають отруту чорних напасників і мають антиотруту. УР з вдячністю прийме подарунок».

УР узяв чашечку, повернувся до шлюзу. Квітки покружляли над кораблем і майнули до океану. Робот піднімався ліфтом вгору і намагався осмислити одержану інформацію. Він зустрів істот, які спілкувалися двома способами — слуховим і зоровим. І великі квіти, які принесли ліки, безсумнівно, мислячі істоти. Ото буде радість для юнаків, коли вони опритомніють!

УР розділив рідину на дві краплі, влив обом вихованцям до рота. Не минуло й хвилини, як обличчя Ікса та Ігрека порожевіли, затріпотіли вії, дихання стало глибшим. А надвечір юнаки отямилися — усміхнені, веселі, здорові, ніби з ними нічого й не сталося...

— Чому ми в палаті? — здивовано вигукнув Ікс, оглядаючи ізолятор.

— Що з нами сталося? — занепокоєно мовив Ігрек. — Щось наче згадується, мариться. Якись потвори, біль у грудях, а потім — темна яма. Чи нам приверзлося, Урчику? Чому ти мовчиш?

— Сталося б непоправне, — сказав УР. — Якби не квіти, вас би не було.

— Які квіти? — запитав Ігрек.

— Тутешні істоти.

УР розповів юнакам усе, що з ними сталося. Вони клялися і запевняли наставника, що більше ніколи не знехтують його порадами.

— Нам треба знову полетіти до квітів. Це ж контакт з цілком іншим напрямком еволюції, — сказав Ікс. — Ми повинні знати про них якнайбільше.

— Заждіть, — заспокоїв їх УР. — Ми ще не розшифрували матеріали, знайдені у вежі. Невже ви не розумієте, що мислячі істоти знічев'я не стануть будувати спеціальну станцію на чужій планеті. Я певен, що в записах знайдемо щось важливе.

Юнаки згодилися з УРом. Потяглися дні, присвячені аналізу інопланетних експонатів. Квантовий мозок космокрейсера працював невпинно, перебираючи мільйони варіантів розшифрування. На четвертий день вранці за відносним часом корабля рішення було знайдене. Трансформоване через інвертор, на земному стереоекрані з'явилося динамічне зображення чужого фільму. Юнаки й УР побачили постать тендітної стрункої дівчини цілком земного типу. За нею мерехтіли на темному тлі юрчії візерунки, на обрії вставала ніжно-блакитна заграва. Дівчина промовляла до Всесвіту, її очі дивилися у безмір.

— Увімкни агрегати пам'яті, — сказав Ігрек.

УР виконав його наказ.

— Люди безконечності, — тихо промовляла дівчина, і її великі очі без зіниць проникали глибоко в душу юнаків. — Мислячі брати, розсіяні в зоряному саду Великої Матері! Вам, шукачам істини, вам, мандрівникам невимірності, вам, мужнім творцям і войовникам із силами хаосу, наше вітання — щире вітання від мислячих істот зірки Блакитна Пелюстка (галактичні координати в динамічному вимірі метачасової математики подаються в кінці передачі).

Ми — космонавти Всепланетного Центру, члени Товариства Останніх Воїнів, виконуємо волю товариства. Можливо, більше ніхто не озветься із-за тугого психокільця, яке огортає нашу нещасну планету. Слухайте розповідь про трагедію нашого світу і намагайтесь збагнути її суть.

Тисячоліття тому на планеті, яка зветься Аода, тобто Велика Годувальниця, мислячі істоти, наші предки, оволоділи потужною енергетикою атомного ядра, а також процесами шпигляції. Вчені відкрили таємницю зеленого листка і синтезу речовин, стало непотрібне землеробство, садівництво. Численні автомати замінили працю людей. Філософи, соціологи, вчені-гуманісти попереджали мислячих істот про небезпеку суціль-

ної технізації планети, але інерція суспільного розвитку була нездоланна.

Так виникла паразитарна еволюція. Ми не встигли підняти інтелектуально-духовний рівень жителів планети, щоб вони могли збагнути істинні цінності буття. Перемогла прагматична програма насичення і примітивної насолоди. Так триває донині. Ми ще мандруємо між планетами, досліджуємо зірки, конструюємо кораблі та розмаїті пристрої. Але наш розум утратив імпульс пошуку смислу буття. Ми його не маємо. Еволюція в антиеволюційному тупику, в деградуючій круговерті. Покоління мислячих істот вироджуються, на планеті панують вихори злочинності, безнадії, апатії.

Люди безконечності! Прислухайтеся до нашого слова. І якщо ви знайшли в своєму світі ясну дорогу до нескінченного саморозкриття, якщо ви подолали бар'єр егоцентризму і самопоїдання, — прийдіть на допомогу! Наша хвороба — це хвороба кожної еволюції, яка не зуміє пройти вузькою стежечкою між насиченням і віддачею, між необхідністю і свободою! Мене скоро не буде, далекі брати, але голос мій летітиме у нескінченність. Ми чекаємо! Ми чекаємо!

Потім пішли символи галактичних координат. Картини планетарного життя. Ігрек вимкнув проектор і спантеличено запитав:

— Що це означає?

— Те, що ти чув, — похмуро сказав Ікс.

— Дивне прохання, — знизав плечима Ігрек. — Все в них є: атомна енергетика, синтезатори, космічні польоти, а вони закликають: допоможіть!

— Чим же ми зможемо їм допомогти?

— Це парадоксальне завдання, — втрутився УР. — Саме таке, що під силу лише людині. Я відчуваю, що ті мислячі істоти дуже механізували себе, тобто втратили свій основний привілей — привілей вічного пошуку. Вони задовольнилися звуженим критерієм існування.

— Якщо вони це розуміють, чому не вийдуть з порочного кола? — здивовано вигукнув Ікс.

— Мабуть, це розуміли тільки ті, Останні Воїни, — сказав Ігрек. — Але чомусь вони не могли переконати інших. Потрібні додаткові матеріали.

— Однаково ми безсилі, — зітхнув Ікс. — Треба, щоб тією справою зацікавилися вчені Землі.

— Навіть одна людина може зробити багато, — озвався УР. — Дуже багато.

Юнаки глянули на нього.

— Невже твій аналітичний центр вважає, що чужій еволюції може бути корисне втручання двох-трьох істот?

— Мій аналітичний центр заперечує це, — спокійно відповів УР. — Але щось в мені запевняє, що таке втручання може бути вирішальне. Я мав нагоду переконатися в цьому. Любов... ви вже знаєте про це поняття...

— Любов? Що ти хочеш сказати? Що таке любов для тебе?

УР продекламував:

Слухай, шукачу, ясні світанки
Зміняться вихором суму і горя.
Хто допоможе здолати безодні?
Хто всіх потвор переборе?

Поклик любові! Зброя любові!
З нею ви підете в зоряні весни.
Лиш для нікчеми це слово порожнє,
А для героя — то громи небесні!

— Цікаво, хто це створив? — запитав Ікс.

— Твоя мати, — відповів УР. — Це я чув від неї.

Хлопці помовчали, дивлячись один на одного. Потім озвався Ігрек:

— Я не маю якогось певного рішення. Моя думка така: спробувати налагодити контакт з істотами-квітами, а потім — старт.

— Я підтримую, — сказав Ікс.

— Згоден, — повільно проказав УР, але звичної бадьорості не було в його словах.

Юнаки разом з УРОм приготували потужний левітатор, лишищений пульсуючим магнітно-квантовим полем, і вилетіли на напрямку великого континенту — на захід. На небі не видно було й хмаринки, океан ледь помітно колихався, темно-фіолетоні води мали зловісний вигляд.

Недалеко від берега космонавтів зустрів гурт мініатюрних квітів, оточив їх танцюючим колом, почулися звуки ніжних пісень.

— Дивно! — сказав Ікс. — Невже це вони співають?

— Вони, — підтвердив УР. — Я вже чув.

Квіти вишикувалися спіраллю і помчали перед левітатором. Космонавти попрямували за ними. Внизу з'явилися невеликі гаї, розташовані у вигляді гармонійних фігур. Ті фігури динамічно мінялися, переходили одна в одну.

— Рухлива флора, — сказав Ікс. — Це для Землі буде несподіванкою.

— На рідній планеті мікрофлора вільна від непорушності, — озвався УР. — А тут рослини зуміли зберегти автономію. Певно, у них потужна енергетика.

Квіти-провідники піднялися вище, левітатор попрямував за ними на широченну луку серед плоскогір'я, оточену кільцем невисоких гір. Можливо, це були залишки древнього метеоритного кратера.

Мандрівники зупинили левітатор, уздрівши, що квіти майнули до середини барвистої галявини. Ступили на ґрунт. Під ногами пружинився пухкий килим з густих мохів. Юнаків і УРа зустрічало кільце квітів-гігантів. Особливо виділялися серед них одна рослина — райдужними барвами целюсток, товщим стеблом, темнішим забарвленням. Почулася мелодія. Власне, то була не одна мелодія, а сплетіння тисяч музикальних тонів. Звучало все: найменша квіточка, травина, кожен листочок. Окремі звуки були тихі, але в поєднанні створювали гучну симфонію. Юнакам та мелодія була приємна: вони відчували, що мелодійний фон є самою суттю тутешнього життя, його консонансом. Справді, пізніше вони дізналися, що найменший дисонанс у симфонії життя одразу ж свідчить про захворювання того чи іншого створіння, і йому негайно подають необхідну допомогу.

Старша квітка повернула до людей свою пелюсткову чашу, між тичинками розплющилося велике блакитне окоекран. На ньому виникли зображення космонавтів. Вони сиділи на камені в центрі кільця, яке створювали квіти-господарі.

— Пропонує сісти і бути гостями, — сказав Ікс.

— Дивно, але я відчуваю не лише образну систему їхнього спілкування, — озвався Ігрек. — Мені зрозумілі навіть їхні думки. Хіба це можливо?

— Спосіб їхнього життя абсолютно органічний, — заявив УР. — Він не має символів, таємничостей, недомовлень, про які я так багато читав у інформаторії корабля. Земля вся зіткана з протиріч, саме тому так потрібна була символіка як засіб втаємничення інформації. А господарі-квіти відкриті у безмір, їм нічого ховати, тому їхнє біомагнітне поле звучить в унісон з нашим сприйняттям.

— Ого, — мовив Ігрек, ласкаво усміхаючись наставникові, — УР в одній фразі дав вичерпну характеристику іншопланетної еволюції. Жаль, що ти не людина. З тебе вийшов би прекрасний вчений.

УР не відповів. Тим часом юнаки сіли на каменях, вказаних старшою квіткою. До них приєднався і робот. Молодші квіточки в долонях-стеблинах подали їм барвисті чашечки з якоюсь рідиною.

— Чому дві? — здивувався Ікс. — Чому вони не подають УРові? Адже він зовсім нічим не відрізняється від нас?

— У мене нема біомагнітного поля, — сказав УР спокійно. — Вони одразу це відчули. Беріть і пийте. Таким нектаром я милікував вас.

Юнаки взяли частування, випили. Хвиля радості і снаги прокотилася в їхніх тілах. Їм здалося, що мозок, серце, все єство розкривається у таємничу суть природи, співзвучить у дружньому консонансі з кожною билинкою, з небом, червоним сонцем, з ніжно-зеленим покриттям цієї планети, з привітними господарями нового світу — квітами.

І їм почала відкриватися таємниця чужої еволюції...

* * *

Мільйони років тому на цій планеті існувала розмаїта багата еволюція. Окрім рослин, жили на ній тварини, птахи, риби, комахи. Центральна зірка тоді була жовтим гігантом і щедро дарувала животворне проміння.

Вищі тварини дали початок мислячій расі. Її розумні істоти будували механічні пристрої, гігантські будівлі, літальні апарати. Але скоро розумні почали воювати між собою, війни

руйнували міста, спопеляли ліси, перетворювали квітучі поля і сади на голі пустелі.

Мислячі істоти піднялися в зоряний простір, щоб освоїти сусідні планети. Але їх зупинила космічна катастрофа. Жовтий гігант спалахнув, його оболонка почала блискавично розширяться, змітаючи плазмовим віялом все живе на планетах.

Кипіли океани, в пекельний вихор перетворилися атмосфери планет. Від мислячої еволюції не лишилося й сліду. Лише в ґрунті планети збереглися життєздатні спори мохів та зернята деяких квіткових рослин.

Зірка стала червоним карликом. Її променів не вистачало для розвитку рослин, які раніше вели статичне життя. Лавина мутацій виробила в уцілілих рослин нову здатність — рухливість. Це сталося завдяки появі, окрім фотосинтезу, явища ядерного синтезу в стеблах рослин.

Пережитий катаклізм залишив у генетичній пам'яті рослинних поколінь незабутній слід — так ми знаємо космоісторію планети.

Серед вищих квітів з'явилися мислячі екземпляри. Вони дали початок розумній еволюції, яка об'єднала в єдине життяве кільце всю флору нашого світу. Всю, крім кількох паразитарних родів, які віддавали перевагу хижацькому здобуванню квітового нектару, відбираючи його в інших родів. Саме тому старші квіти вели нещадний герць з напасниками. Ви, істоти далеких світів, уже мали нагоду зустрітися з ними. Їх тепер небагато, вони заселяють кілька океанських островів. Всі інші острови й континенти опановані здруженими родами квітів.

Ми створили єдине біомагнітне поле, енергія якого належить всім. Саме тому кожна рослина, кожна квітка згодом стане мислячою, бо вона напоюється спільним джерелом розуму. Ми не будемо міст, притулків, бо можемо регулювати температуру своїх тканин. Єднання відбувається з допомогою багатомірних каналів зв'язку: ви вже знаєте дві такі можливості — зоровий, образний канал і звуковий, музикальний.

Суть нашого життя — невичерпні поєднання любові. Наші предки передали нам просте й величне знання: пам'ять минулого свідчить, що мислячі істоти попередньої еволюції, які вели нескінченні війни і ненавиділи одна одну, завжди доходили до повного взаємознищення. Це говорить про те, що

антиенергія ненависті є лише випадком, флуктуацією буття, яка неминуче згасає. А енергія любові, гармонії, спів'єдності не має закінчення — її можливості відкривають шлях у невичерпність буття.

Але ми не задовольнилися самовдосконаленням і блаженством узгодженого існування. Зоряний простір відкривав перед нами безмірність, а отже — міради інших світів. Наші об'єднані біоприймачі енергії вловлювали променисті хвилі далеких систем, серед яких були поклики відчаю, страждання, горя. Ми знали, що Всесвіт — то нескінченна нива життя, де добрі зерна змагаються з антиеволюційними. І, сягнувши здруженого буття, чи могли ми лишатися байдужими до іншопланетних еволюцій?

І тоді Об'єднаний Консонанс планети вирішив: посилати своїх представників до інших зірок, заселяти чужі планети. Ви запитаєте: навіщо?

Щоб свідчити про красу життя. Щоб очищати повітря тих планет. Щоб збуджувати гармонію квітів чистотою функцій, мовчазністю жертви прагнення досконалості й любові.

Тепер наші улюблені брати живуть у мільйонах світів Галактики. Ми тримаємо з ними зв'язок з допомогою галактичного біомагнітного поля, бачимо події на тих планетах. Ми знаємо, що на вашій планеті є наші брати, що там мислячі істоти — люди — досягли здруженості і гармонії після довгих піків розбрату й ненависті. Ми щасливі, що не останнє місце у нашому замирінні зайняли квіти. Квітами ви зустрічали коханих, квіти дарували в найкращі часи життя, квітами прикрашали житла й улюблені куточки. А коли над вашою планетою піднялися страхітливі задимлені міста, квіти в скверах і парках кликали вас до спів'єдності з природою, благали вас повернутися до краси і любові.

Ми щасливі, що ви знову стали дітьми Єдиної Матері. Саме тому ми дружньо зустріли вас.

Щастя для нас — то щастя всієї безконечності. Ми знаємо: той час попереду, до нього довго йти, але це буде, це — станеться. Здружений Всесвіт — що може бути прекрасніше?

* * *

Вражені юпаки мовчали, почувши таку концепцію життя і діяння. Перед ними цілком в іншому вияві розкривалося значення розмаїтих утворів матері-природи.

— Але як ви мандруєте між зорями? Як досягаєте інших світів Галактики? — Вихопилося в Ігрека.

— Ми розкрили таємниці багатомірності, — відповіла старша квітка. — Наші мандрівники, приготувавши зерна та спори рослин, квітів, створюють енергетичні колапси-ембріони, які по каналах єдності досягають будь-якої частини Галактики. Для цього не потрібно часу. Все діється за невимірну мить.

— На Землі теж відкрили гіперпростір і Код вічності, — сказав УР. — Але використовують його лише у виняткових випадках. Для цього потрібна колосальна енергія.

— Ми робимо це майже без затрати енергії, — відповіла квітка. — Ви, певно, застосуєте для мандрування у гіперпросторі силу, і це викликає опір світового поля. Ми використовуємо принцип резонансу, спів'єдності — тому Всесвіт дружній нам.

— Я б хотів бути квіткою, — раптом сказав УР.

— Ти? — здивувався Ігрек.

— Я його розумію, — сумно мовив Ікс. — І мені соромно.

— Чому?

— Ми не збагнули поклику дівчини від далекого сонця. Господарі цієї планети — квіти — дали нам гарний урок...

— Ти про що?

— Ти добре розумієш...

— Невже хочеш, щоб ми полетіли туди?

— Саме так.

Ігрек мовчав, задумливо дивився на райдужні пелюстки старшої квітки. Потім кивнув головою.

— Я згоден. Ми дуже раціонально мислили, брате. Ми були відірвані від живого Всесвіту. Летімо на поклик. Квіти прагнуть у безмір, аби дати комусь полегшення і любов. Хай і наше прагнення принесе хвилю оновлення...

УР обняв братів за плечі. І вони зрозуміли той ласкавий жест вірного наставника. Робот схвалював їхній порив.

А міріади квіточок піднялися над луками і сплітали над головами своїх гостей живі вішки, і величальна симфонія лунала над світом, стверджуючи силу любові.

Частина п'ята

Ісварі

Космонавти попрощалися з Планетою Квітів. Квантомозок космокрейсера розшифрував галактичні координати зірки Блакитна Пелюстка і, пірнувши в надра гіперпростору, сфероїд за кілька місяців вийшов до планети Аоди.

Перейшовши на орбітальний політ, космонавти очікували. УР увімкнув аналізатори зовнішнього огляду. На екранах перископів видно було племенистий диск блакитного сонця, мереживо незнайомих сузір'їв, над планетою повільно оберталися п'ять супутників.

— Як будемо діяти? — запитав Ігрек. — Треба дати про себе вість.

— Кому? — сказав Ікс. — Ми не знаємо, що тепер на планеті, які прагнення мислячих істот, хто очолює суспільство. Чи розділені вони, чи об'єднані?

— Це правда, — втрутився УР. — Треба виждати, зібрати інформацію. Радіофон планети слабкий, я не розумію, в чому справа. Може, вони використовують інші поля?

Гравітаційний аналізатор мовчав.

— Невже у них нема радіомовлення; телевізії? — занепокоївся Ікс. — Адже експонати, знайдені нами, свідчать про високу еволюцію...

— Це було давно, — сказав УР. — Дівчина попереджала про деградацію. Можливо, на планеті взагалі нема мислячих істот.

— Невже самознищились? — сумно запитав Ігрек.

— Треба спочатку відвідати супутники. Вони мали космічну техніку. Отже, там повинні бути якісь станції.

Сфероїд наблизився до першого супутника. Пролетівши кілька витків над ним, космонавти помітили штучні будівлі. Біля них і посадили корабель.

Людей ніхто не зустрічав. Одягнувши скафандри, Ікс та Ігрек вийшли. Навколо моторошне безлюддя, мовчання, хиמרні тіні від скель та будівель.

Юнаки підійшли до споруд. Бані сферичних конструкцій були пробиті в багатьох місцях — певно, метеоритами. Двері

широко розчинені. Підлога, викладена барвистими тригранниками, вкрита товстим шаром пилу; в деяких місцях видно виспини ударів, там падали небесні камені. На стінах темніли екрани, блищали сплетіння приладів, кабелів, прозорих панелей.

— Тут давно нікого нема, — сказав Ікс.

— Люди покинули супутник, — додав Ігрек.

Юнаки оглянули ще кілька будівель. Всюди те ж саме. Повернувшись до космокрейсера, космонавти відпочили, а потім зійшлися на раду.

— Боюсь, що тут сталося щось непоправне, — сказав Ігрек. — Треба летіти на планету.

— Схоже на катаклізм, — підтвердив УР. — Але може бути й дуже банальне рішення.

— Яке, Урчику? — Зацікавилися юнаки.

— В інформаторії космокрейсера я вчитав цікаву концепцію древнього філософа. Він твердить, що мислячі істоти, прагнучи до космосу, до опанування силами стихій та простору, не завжди можуть зберегти активний імпульс.

— Чому?

— Причини різні. Одна з головних — знецінення смислу життя. Втрата перспективи. Виродження розуму. Замикання в колапс функціонального існування.

— Те, про що попереджала дівчина з Аоди, — сказав Ікс.

— Летімо на планету, — запропонував Ігрек.

З ним погодились. Сфероїд покинув поверхню супутника і попрямував до планети. Перейшовши на низьку орбіту — на висоті ста кілометрів, — космонавти ввімкнули телескопічні пристрої, оглядали поверхню чужої і невідомої планети.

Перед ними виникали гігантські поселення, широкі дороги, аеродроми, пляжі біля океанів і морів, і на них — мільйони людей.

— Люди, — озвався Ікс.

— Треба побувати там, — сказав УР.

— Опустити космокрейсер на планету?

— Ні. Лише потужний левітатор. Всім не варто покидати корабель. Полетить хтось один.

— Я, — сказав Ігрек.

— І я з тобою, — додав УР. — Про всяк випадок. Ти, Ікс, будеш на чатах. Тримай з нами зв'язок. Слідкуй за сигналами індикатора.

Кілька годин космонавти готували левітатор. Попрощавшись з братом, Ігрек у супроводі робота стартував з космокрейсера. Поверхня блискавично наближалася, обрій планети ніби розкидав свої імлісті крила, закриваючи бездонну глибіню космосу. Небо наливалось блакиттю, зникали яскраві зірки.

Пронизавши густі хмари, мандрівники повисли над поверхнею моря. Перед ними жовтів піщаний берег, укритий тисячами голих тіл. Люди купалися, каталися на човнах, літали над хвилями на портативних гелікоптерах. Ігрек обережно почав наближати левітатор до суші. Вже видно було обличчя людей, форму тіл, їхні рухи. Це були істоти цілком земного типу, але мали жовтогаряче забарвлення шкіри. Жінки були повні й лискучі, з довгим синьо-чорним волоссям. Чоловіки мляві, малорухливі, зарослі волоссям на грудях, животі й кінцівках. Вони були більше схожі на мавполюдей, ніж на мислячих істот. Ніхто не звернув увагу на появу левітатора. Лише діти показували на нього пальцями і сміялися.

— Що таке? — дивувався Ігрек. — Невже їм не вдивовижу поява іншопланетних гостей?

— Це не те, — сказав УР. — У них атрофоване мислення і центри цікавості.

— Але ж як вони живуть? За рахунок чого?

— Я теж не розумію. Будемо спостерігати.

Левітатор зробив гігантське кільце над пляжами. Всюди — мільйони непорушних, малорухомих істот, які то хлюпалися у воді, то грілися на сонці, то заповзали в прибережні споруди.

— Треба подивитися, що вони там роблять, — запропонував Ігрек.

— Мабуть, заряджаються енергією. Їдять, — висловив здогад УР.

Юнак наблизив левітатор до однієї споруди, вийшов з апарата.

— Обережно, — сказав УР.

Потік людей плив до приміщення. Ігрек зазирнув у вікно, на нього ніхто навіть не глянув. Люди проходили між блискучими загородками, повз них пливла зеленкувата стрічка конвейера, заповнена різними кульками, пакетами. Істоти брали по два пакети, одразу ж розривали їх і спорожнюва-

ли, смачно чавкаючи. А потім поверталися назад, під ласкаве проміння сонця.

За будівлею Ігрек побачив широкий майданчик, на ньому було безліч гойдалок, потішних коліс, атракціонів. Там спроквола і дуже неохоче вовтузилося кілька десятків дітей.

Юнак повернувся до левітатора.

— З цими бегемотами контакту не буде, — сказав він наставникові. — Для них я тіль, хмаринка. Невже всі істоти тут деградували? Невже не залишилося нікого більш-менш мудрішого?

Піднявшись у повітря, вони знову полетіли над планетою.

Внизу майоріли нескінченні поселення, будівлі, парки, сквери для відпочинку, сферичні споруди для тисячних аудиторій. Але в жодній з них космонавти не бачили людей. Все покинуте, забуте. Люди ворушилися під деревами, спали в затінках, у закритих приміщеннях. Ігрек намагався розбудити декого. Але вони дивилися на незнайоме обличчя сонними очищами і нічого не розуміли. Універсальний лінгвіст, захоплений з корабля, передавав якість нерозбірливе бурмотіння.

— Вони втратили мову! — жахався Ігрек.

— А навіщо їм вона? — констатував УР. — Я не розумію лише одного: хто їх годує? Поля запущені, сади не плодоносять, не видно фабрик, а в ідальнях безупинно пливе потік харчів.

Доки блакитне сонце почало спускатися за обрій, космонавти встигли кілька разів облетіти довкола планети, тримаючи разом з тим зв'язок з кораблем.

— Повертайтеся, — порадив Ікс. — Що ми вдіємо з цим сонним царством?

— Але ж десь мусить бути центр цієї дивної цивілізації? — відповів Ігрек.

Нарешті вони помітили серед гір гігантську площину, оточену з усіх боків кільцем прозорих будівель. Крізь покриття виднілися блискучі агрегати, відчувалася пульсація потужних пристроїв. Посередині майдану височіла півкілометрова вежа з антенами спрямованої дії, схожими на ті, що їх космонавти бачили в системі червоного карлика. Але велетенські металеві чаші були нерухомі.

Юнак спрямував левітатор до вежі. Вони з УРом вийшли на древнє кам'янисте покриття. У щілинах між базальтовими плитами проростала трава, це нагадувало Ігрекові майдани біля прадавніх земних храмів, які він бачив у фільмах.

Ніщо не порушувало гнітючої тиші. Лише десь у надрах планети віддунювала тривожна вібрація та черевики космонавтів клацали по базальту. Луну ковтали високі стіни.

Раптом почулися дрібні кроки і приглушений крик. З тонким свистом розчинилися перед прибульцями двері, у темному овалі з'явилася висока худорлява постать. Ігрек остовпів. Вона була майже копією тієї дівчини, яка повідомила їх про біду рідної планети Аоди. Темні, як вселенський простір, очі. Не видно зіниць. Вії не кліпають. Блідо-жовта шкіра обличчя ніби просвічується наскрізь, мерехтить на сонці. Дівчина перебігає поглядом з одного прибульця на другого. Очікує. Видно, як груди її високо здіймаються від хвилювання. Ось вона поправила тонкими пальцями чорно-синю хвилю волосся, щось промовила.

Ігрек увімкнув універсального лінгвіста, стримано сказав:

— Ми — діти далекого жовтого сонця. Наші батьки почули передачу Останніх Воїнів...

— Останні Воїни, — схлипнула дівчина, і в очах її промайнула туга. — Вже їх нема. Лише я. Ісварі. Більш нікого не лишилося. Ви пізно прийшли, зоряні мандрівники. Як пізно ви прийшли...

Вона заридала, сховавши худеньке личко в долонях. Ігрек не знав, що діяти. УР мовчав, не зводячи погляду з дівчини.

Вона випросталася, і космонавти здивувалися. Темні очі сяялися вогнем щастя. Вона підійшла до УРа, палко обняла його. Від несподіванки він сахнувся, але дівчина не одпустила його.

— Довгі дні, роки, — бурмотіла вона, сяючи лагідним поглядом прямо в обличчя УРові, — нескінченні потоки часу я чекала прекрасних воїнів з безміру. І ви прийшли. Ви прийшли, прекрасні сини зірок! Заберіть мене з собою, заберіть!

УР хотів щось сказати, але Ігрек подав йому знак мовчати.

— Ісварі, — сказав він, — ми нічого не знаємо. Поясни нам, що означає твоя реакція? Що діється на планеті? Ми

бачили мільйони людей, але вони якись дивні. Ніхто не працює, проте нескінченні конвеєри забезпечують їх усім необхідним.

Ісварі відступила назад, затуливши очі пальцями. Потім заспокоїлась і сумовито сказала:

— Якщо ви чули передачу Останніх Воїнів, то знаєте: кілька десятиліть тому була можливість вибору. Тепер його нема. Нові покоління повністю прийняли шлях насичення, втратили ініціативу, знеохотилися до творчості. Космодроми заведбані, наукові центри покинуті, супутники залишені...

— Ми бачили, — сказав Ігрек.

— Центральний синтезатор, де ви зараз знаходитесь, уже майже сторіччя забезпечує планету всім необхідним. Нема потреби сіяти, будувати, думати, творити. Автоматичні лінії несуть мільйонам споживачів усе, що потрібне для функціонального життя. Творці синтезатора гадали, що звільнять людей для космічної творчості, але вони жорстоко помилилися. Розум людини гартувався в боротьбі проти стихій, у гармонізації свого ества з силами космосу, в стимулі до дії. Творці нашої цивілізації забрали від людей ті стимули. Почалася інволюція. Більшість людей уже не може розмовляти. Вони не бажають навчатися. Вони хочуть лише одного: насолоди, бездумного споглядання, стихійного розмноження, рослинного життя.

— Рослинного? — перепитав УР. — Ми були недавно на планеті, де мисляча еволюція виникла на основі рослинного життя. Ми бачили мудрі квіти, які допомагають світам...

— Тим більша моя печаль, — сказала Ісварі, торкаючись пальцями плеча УРа. — Я залишилась одна-однісінька серед мертвої еволюції. Мені нема з ким розмовляти, нема кого любити. Я так хочу любові. Чуєш, прекрасний пришельцю, — звернулася вона до робота, — полюби мене і заברי з умираючої планети.

УР стояв як стовп, лише постать його раптово почала тремтіти, а очі заплющились. Ігрек узяв Ісварі за руку, одвів убік, м'яко сказав:

— Чарівна дівчино, я розумію тебе. У такому світі, як твій, можна збожеволіти. Але ти не все знаєш про нас... Тому... Як би тобі краще пояснити... Треба зачекати... Ми приймаємо тебе до свого серця, ми любимо тебе...

— Розумію, — посмутніла Ісварі. — У твого товариша в далекому світі є кохана. Що ж... Я не буду просити... Я віддала свою любов тому, хто прилетів на мій поклик, на поклик моєї нещасної планети.

— Ти хочеш покинути Аоду? А хто буде керувати синтезатором? Що станеться з людьми?

— Не знаю, — затято сказала Ісварі. — Може, краще, щоб вони відчували потребу до дії? Щоб зупинилися конвеєри? Щоб у них з'явився стимул до праці, творчості? Доки вони не стали пікчемними медузами...

— Це — складна проблема, — промовив Ігрек. — Ми повернемося на свій корабель і порадимося. Доведеться викликати Землю — нашу батьківщину. Мова йде про цілу еволюцію. Хто ми такі, щоб брати на себе визначення її подальшої долі?

— Ти правду сказав, — глухо озвався УР, опанувавши свої рефлексії. — Ми використаємо нарешті Код вічності. Пора. Хай Всепланетне Товариство Галактичних Зв'язків дасть свої рекомендації...

— А я? — жалібно запитала Ісварі, і на її личку відбився жах. — Ви мене залиште? Я хочу з вами. Я хочу в далекі світи, туди, де сяють приязні зорі...

— Ми повернемося за тобою, — суворо сказав УР. — Вір мені.

* * *

Потужний метачасовий промінь зв'язку пронизав простір, сягнувши контрольних станцій Землі. Автомати-диспетчери прийняли кодоване послання космокрейсера «Любов», передали його членам Всепланетного Товариства Галактичних Зв'язків по індивідуальних каналах.

У розшифрованому тексті говорилося:

«Експериментальний космокрейсер «Любов», що стартував 21 червня вісімдесят другого року ХХІ століття з планети Земля в системі Сонця, пройшов крізь пояс підвищеної радіації на першому році польоту. Всі дорослі члени екіпажу загинули. Двоє дітей Богдана Полум'яного виховані Універсальним Роботом. Вони живі, оволоділи інформацією корабля, зрозуміли мандання. Експонати космічної станції, побудованої мислячими істотами в системі червоного карлика, перенесені в сховище

космокрейсера. Тепер корабель «Любов» перебуває на орбіті довкола планети, істоти якої сто років тому послали заклик у Всесвіт. Еволюція цього світу вироджена, контакт неможливий, остання мисляча істота бажає покинути планету».

Давши додаткові пояснення ситуації, Ікс та Ігрек запитували: «Які рекомендації Землі?»

«Чи збережені тіла екіпажу? — запитала рідна планета. — Чи залишився в недоторканості психогенокод?»

«Так», — відповів космокрейсер «Любов».

«Повертайтеся на Землю. Дозволяється летіти в релятивному режимі. Рідна планета чекає на вас. Чужої еволюції не зачіпайте. Вся повнота рішення на тому, хто хоче летіти з вами. Свобода волі — закон космосу».

* * *

Радості Ісварі не було меж, коли вона почула рішення Землі. Вона плакала, не соромлячись своїх сліз. Затуманеним поглядом дивилася дівчина в очі юнакам і жалібно усміхалася:

— Невже це правда? Я побачу живий світ? Я побачу веселих дітей, мудрих дідів, співучих жінок та дівчат? Я зможу пройти гірськими стежинами і ночувати біля вогнища?

— Це правда, дівчино, — кивали юнаки, і чомусь серця їхні сумовито щеміли.

— А де ваш товариш? Чому він не прилетів? Чи, може, я його образила?

Ікс та Ігрек презирнулися, нічого не сказали дівчині. А вона запитувала знову й знову.

— Він на кораблі, — нарешті сказав Ігрек. — Ти його побачиш. Але скажи мені відверто: ти не жалієш мислячих істот Аоди? Адже багато з них помре, коли зупиняться агрегати синтезатора?

— Вони вже мертві, — суворо мовила Ісварі. — Таке життя гірше смерті. Потрібний струс. Хай прокинеться прагнення творчості в серці тих, у кого воно тільки спить. А де воно спеліло в тваринному естві, чого вже чекати від таких істот? Любов не повинна годувати потвор, що жадають насичення. Любов прагне творити світи казки і вічного подвигу!

— Тебе полюблять на Землі, — радісно сказав Ікс.

— Ми вже полюбили її, — додав Ігрек, ласкаво всміхаючись їй.

— А чи полюбить мене він? — задумливо запитала Ісварі, дивлячись у небо.

І знову страждання з'явилося в очах земних юнаків. Що вони могли сказати дівчині з чужого світу? Що?

...Ісварі відвели окрему каюту в космокрейсері, увімкнули особистий екран в мережу інформаторію, і дівчина могла дивитися стереофільми про життя на Землі. Вона зачаровано поглинала бурхливий потік інформації нового світу, про який це недавно могла тільки мріяти, і в якому віднині збиралася жити.

А тим часом юнаки під наглядом УРа готували програму повернення. Вони перевірили первісні алгоритми вузла гіперпросторового реактора, узгодили координати блакитного гіганта і Сонячної системи з квантомозком крейсера і нарешті увімкнули програму старту.

Планетарні двигуни вивели космокрейсер за межі планетної системи, а потім автомати увімкнули релятивний режим. Космос осяявся фіолетовим вогнем, безконечність замерхтіла, як самоцвітний кришталь. Корабель почав свій гіперпросторовий політ до рідного світу.

Юнаки знайшли УРа в одній з кімнаток інформаторію. Він самотньо сидів за столом. Голова його була опущена на руки, все тіло здригалось в конвульсіях.

— Що сталося, Урчику? — занепокоївся Ігрек, обнімаючи його за плечі. Ікс зупинився поруч, напружено про щось міркуючи.

— Я все розумію, — прошепотів він.

— Що ти розумієш? — глухо запитав УР, підводячи обличчя. Його щоки наливалися зловісною чорнотою, очі тьмяно блищали. — Що ви взагалі, люди, розумієте в мислячих роботах? Ви штампуєте нас для своїх потреб і не замислюєтесь, що, може, серце автомата теж болить! Що в нього вогнем горить мозок! Що його печуть нерозв'язані світові проблеми, які ви нав'язали йому! Знаю, знаю, ви смієтесь! Ви знаєте, що серця в робота нема, що його нерви з кабелів та інтегральних схем, що його мозок кристалічний! Але де вам знати, як страждає кожен атом так званої неживої матерії? Де вам знати, що

любіві жадає кожен кристал, навіть неодохотворена скеля! Лише вона мене зрозуміла... Вона одна... Вона довірилась мені...

— Хто? — тихо запитав Ігрек.

— Леся. Ваша мати. Як вона зверталася до мене! Вона вклала в мене всі свої найкращі почуття...

— І ти зробив більше, ніж вона хотіла, — палко сказав Ікс.

— А що маю тепер? — гірко озвався УР. — Мій мозок розвалюється, він розтоплюється незбагненим вогнем. Та дівчина...

— Ісварі?

— Вона... Тоді, на планеті, я відчув, що міг би любити. Я б хотів позбавитись усієї своєї інформації. Я б хотів стаги дитям, безумним, закоханим. Навіщо мені раціональний розум, коли я не міг відповісти тій чарівній істоті: я теж тебе люблю!?

— Чого ж ти прагнеш?

— Нічого, — тихо відповів УР, понурившись. — Я хочу вмерти. Я хочу піти в небуття. Навіщо мені нести муку людських почуттів, коли я не можу знайти їм розв'язання?

— Я знаю, що треба робити, — раптово сказав Ікс, який весь час про щось напружено думав. — В інформаторії корабля є згадки про цікаві експерименти...

— Які? — Не зрозумів Ігрек.

— Створення штучного біотіла людини. Беруться клітини батька, матері, плід дозріває в активізаторі протягом місяця, швидко стає дорослим індивідом, а потім біокібернетичний комплекс переносить інформацію пам'яті, почуттів, психогенетичні надбання з старого тіла у нове. Так були повернені до життя деякі видатні мислителі, вчені...

— Але ж то від людини до людини!

— Можливо й інакше, — обережно сказав Ікс.

УР намагався збагнути, про що вони розмовляють.

— Невже ви гадаєте, що я міг би стати... людиною?

— Ти вже людина, — ніжно відповів Ігрек. — Хіба ти не бачив мільйони людиноподібних потвор на Аоді? Що з того, що вони мають людську подобу? Людина, мисляча істота визначається не формою і навіть не функцією. Це — творчий дух і розум еволюції. Ти — людина, Урчику, і матимеш живе, гаряче тіло. Ти будеш любити Ісварі...

УР мовчав, ніби осмислював почуте. Але сині плями сходили з його щік, очі знову грали прозорим вогнем.

— Проте мушу попередити, — обережно сказав Ікс. — Одержавши людське тіло, ти втрадиш безліч своїх потужних рецепторів — інфрачервоне бачення, аналізатори ультрафіолету, приймачі ультразвукових частот... і ще всілякі переваги, наприклад, силу...

— Ти вважаєш це перевагами? — притишено озвався робот. — А може, то прокляття? Я хочу звідати лише одне почуття — парадоксальне, нерозв'язане машинним мозком. Я хочу відчувати любов... Я зрікаюся сили і всебачення... Тільки не обманіть мене, діти. Чуєте? Ваш вірний друг просить вас: не обманіть... І ще одне. Ісварі... Вона не впізнає мене в людській подобі...

— Пізнає, — сказав весело Ікс. — Хірурги-генетики дадуть тобі копію нинішнього обличчя. А до того наберися терпіння. Ну й сенсація буде на Землі! Ти уявляєш, брате?

* * *

Всесвітній Зв'язок передавав по всій планеті:

— Люди Землі! Повідомляємо про велику радість. Космокрейсер «Любов», який стартував двадцять років тому до зірки епсилон Ерідапа, сьогодні повертається. Інформуємо вас, що психогеноцентр Землі готується повернути до життя членів екіпажу, вражених потужною космічною радіацією. Корабель привели до рідної системи два сини капітана Богдана Полум'яного. З ними летить жінка — мисляча істота далекого світу. Вона буде бажаним гостем Землі. Готуйтеся зустріти своїх дочок і синів, люди планети Земля!

Голова Ради Всепланетного Товариства Галактичних Зв'язків Владислав Ратай і десятки його соратників вилетіли швидкісними левітаторами до Кавказу. Коли вони прибули на космодром Сонячне Місто, зореліт «Любов», потемнілий, подзьобаний метеоритним пилом, обпалений космічними бурями, вже приземлився на гігантському майдані.

Схвильовані вчені ждали. В основі сфероїда відчинився люк. Звідти вийшло двоє людей. Потім ще дві постаті.

— Хто б це міг бути? — здивувався Владислав Ратай. — Адже, крім синів Полум'яного, повинна прилетіти лише жін-

ка планети Аоди. Невже вони захопили ще когось з того світу?

Четверо наближались у повному мовчанні. З тривогою, з радістю йшли юнаки, вперше дихаючи повітрям рідної планети. Ніби в казку вступала ніжна Ісварі, одрізавши себе від страшного минулого. Опустивши погляд, поволі рухався позаду УР — вже не робот, але ще й не людина.

* * *

Була п'ятьма. Вселенська п'ятьма.

Її хвили котилися безміром, обіймали нескінченність. Тиша, а в ній — все і ніщо.

Спокій. Який неосяжний спокій. Без імпульсів, без сновидінь, без прагнення, без жадання, без програми.

А потім блискавиця. Беззвучна, болісна, вражаюча блискавиця свідомості. Хто? Де? Звідки? Навіщо?

Я.

Це я.

Я є! Болісне, тремтливе, шукаюче.

Тугі хвили буття котилися звідусюди, пронизуючи плоть. Кривавий прибіт бив у груди, в мозок. Чому? Чому він раніше не відчував такого?

УР розплющив очі. Побачив над собою небо, білі суцвіття яблунь і вишень. А обабіч — напівпрозорі стіни. Він лежав на ліжку, вкритий рожевим простирадлом. Чому він тут лежить? І чому таке дивне небо? Воно ніжно-блакитне, прохолодне. Де ж інфрачервоні тони, чому довкола дерев не видно золотавого ореолу?

У саду тьохкає соловей. Чому він так солодко співає? Про кого?

Ісварі. Ісварі. Що за дивне ім'я? Кого воно нагадує? Куди кличе?

УР підняв руку, випростав її з-під простирадла. Скочив, наче підкинутий пружиною. У нього була ЛЮДСЬКА РУКА. Сталося! Невже це правда? І жадане сталося?

Він встав з ліжка, відчув себе бадьорим, сильним. Щось було втрачено, але здобуто незмірно більше. Він ще не знав, що саме, але те НОВЕ, НЕЙМОВІРНЕ було зернятком НЕВИМІРНОСТІ. Воно буде розвиватися у неміряні сфери бут-

тя, воно відкриває йому двері у таємничий світ казки й любові.

УР пошукав поглядом, побачив у кутку кімнати свічадо. Зупинився перед ним. На нього звідти дивився плечистий, стрункий юнак з ясно-карими очима, з рожевим тілом. Він був схожий на того, попереднього, але яка різюча відмінність! УР знав: він узяв на себе не лише радість, а й нові муки. Але тепер ті муки матимуть плід, живий плід. Попереднє буття робота такого плоду не могло дати...

До кімнати ввійшли люди. УР соромливо схопив простирадло, накинув на себе. Хтось засміявся. До нього підійшов Ікс, з-за його спини виглядав Ігрек.

— Пізнаєш, новонароджений? — пожартував Ікс. — Чи, може, перестанеш родичатися?

— Здрастуй, брате, — розкрив обійми Ігрек. — Одягайся хутчіше. Нас чекають батьки.

* * *

Вони стрімголов бігли по коридору Інституту психогенетики. Забули про все. Краса Землі, велич морів та океанів, чудеса людського генія, урочисті зустрічі з людьми, бесіди про далекі світи, про еволюцію мислячих квітів — все це блідло перед наступним побаченням. Після багатомісячної боротьби з наслідками радіації вченим-психогенетикам пощастило повернути до життя всіх членів екіпажу космокрейсера «Любов».

— А що скажу їм я? Що скажу я? — шепотів, задихаючись від хвилювання, УР.

— Що серце підкаже, — сказав йому Ікс.

— Серце, — повторив УР. — Серце... Тепер я теж можу слухати голос серця...

Відчинилися двері в палату. Широкі вікна були відкриті, у приміщення линули пахоці квітів, духмяний легіт степу. Яскраве світло осліпило юнаків, вони зупинилися посеред палати. Хтось підійшов до них, це був молодий лікар. Він хитро усміхнувся і сказав:

— Ну, розбирайтеся самі. Справа родинна. А ви — приймайте гостей...

Дві постаті підвелися з ліжок. Кароокий худорлявий чоловік з пронизливим поглядом і ласкава синьоока жінка. Вона

з мукою і хвилюванням дивилася на незнайомі і до болю рідні обличчя, простягала руки до них, не в силі збагнути всього, що сталося.

— Хто це? Хто? — прошепотів Богдан Полум'яний.

— Ми — ваші сини, — несміливо промовив Ікс, ступаючи їм назустріч.

— Матусю, — майже нечутно додав Ігрек.

Четверо кинулися одне до одного, завмерли в обіймах. Смерть не роз'єднала їх, не могла роз'єднати. Через прірви космосу, крізь зоряні хаші, крізь потоки часу, понад темрявою небуття велика любов знову об'єднала їх для великого щастя. Леся дивилася в сяючі очі синів, цілувала їх, плачучи, і без упину запитувала:

— Як же це? Як так? Ви живі? Хто вас урятував?

— УР, мамо. Наш вірний друг і наставник...

— УР? Невже той самий робот, якого я так благала перед смертю? Де ж він? Що з ним?

— Ось він, матусю, перед тобою, — сказав Ігрек.

Леся глянула на зніжковілого юнака, який переступав з ноги на ногу, не знаючи, куди подітися.

— Навіщо ви жартуете? Хто цей чарівний хлопець?

— Той самий УР, матусю, — наполягав Ігрек. — Це велика епопея. Він тобі сам про все розкаже.

— Я теж твій син, Лесю, — сказав УР несміливо. — Ти народила мене. Якби не ти, не став би я людиною...

— Я? — вражено перепитала жінка. — Що зробила для тебе я?

І тоді УР оповів Лесі й Богданові всю космічну одіссею...

* * *

— Тепер ти розумієш, що зробила, що вчинила твоя любов? Вона створила з механічного ящика людину. Ти дала мені душу, прекрасна мати! Хочу бути твоїм сином...

Леся зворушено обняла його, ще не знаючи, як сприйняти казкову подію. Але серце її стукало схвильовано і радісно, і сльози зачудування й ніжності котилися по її щоках.

— Одразу троє дітей, Богдане! — Усміхалася вона зволоженими очима. — Цілий екіпаж для зорельота. Як же вас звати, сини?

— Я Ікс.

— Я Ігрек.

— Що ви? — жажнулася мати. — Хто вам дав ці математичні паймення?

— Він, — сердито показав на УРа Ікс. — Його карати!

— Правда. Це я, — зітхнув УР. — Але ж не забудьте — я був тоді лише механічною нянькою.

— Нічого, нічого, — жартував батько. — Ми їм повернемо людські імена. Ти, кароокий, при народженні був Георгієм, а ти — Мирославом. Так віднині й запам'ятайте!

— А як же, синку, тебе назвати тепер? — запитала мати УРа.

— Я не мінятиму імені, — серйозно відповів син. — Я залишуся Уром. Це ж не лише Універсальний Робот. Ур в древніх мовах назва вогню. Я хочу навіки лишитися таким, як вогонь. Він ніколи не завмирає в спокої, він невпинно прагне вияву, він — справжній супутник любові.

* * *

Десь у гаю співав соловей. Колесо небосхилу котилося повільно, урочисто, подзвонюючи зірками-дзвіночками. Вогнисті відбитки колихалися в річці, самоцвітами грали роси під променем місяця.

Ур тримав Ісварі за руку, вони поволі йшли луками, жадібно вдихаючи густий запах квітів і трав. Він дивився на її тонкий профіль і думав про смішного робота, що не мав сил вийти з таємничого кола кохання. Він переступив межу мертвого і стрибнув у безодню безсмертя. «Якщо це міг зробити робот, якщо він народив мене, невже ті далекі люди — родичі Ісварі — не зможуть вийти з колапсу вмирання?»

— Кохана!

Вона зупинилася, вражена дивним словом.

— Ісварі...

Вона мовчала, лише її очі відкривалися ширше, ширше, наче хотіли поглинути Ура в свої глибини.

— Ми з тобою під оком єдиного Всесвіту, Ісварі. Глянь — де наша вітчизна? Там чи там? Чи біля тієї зірки? Все — наше. Всюди — ми. Нас кличе вогниста ріка буття. Я чую поклик мудрих квітів. Вони промовляють до мого серця. Вони

вимагають нескінченного подвигу. Ісварі, чи підеш зі мною у новий політ, до далеких світів?

— Піду.

— Ми відвідаємо прекрасну Планету Квітів. Ми знову побуваємо на твоїй Аоді, спробуємо розбудити її. Невже на ній не знайдуться живі серця?

— Я буду з тобою, коханий...

Юнак відчув, як під ним захиталася земля. Що вона сказала? Невже це йому?

Вся математична мудрість, все сплетіння рівнянь і логічних категорій не допомогли тому, давньому УРові, добути жадане рішення. Воно прийшло, як блискавиця, з вуст ніжної дівчини. Просте, як подих. Величне, як погляд зоряної безмірності...

* * *

Тане, тане видиво життя, яке має прийти... Яке неодмінно буде! О, як не хочеться покидати його, як хочеться плинути в чарівних глибинах вічності. Проте, що я мовлю! Того життя не буде, воно не настане, якщо ми...

— Ого! Ти знову мислиш, знову б'єш потоком розуму в скелю таємниці! Отже, повернувся до колеса Хроноса! Ну, вітаю з поверненням! Ти що-небудь збагнув?

— Який я вдячний тобі, Чорний Папірус! Я збагнув більше, ніж можу висловити!

— І не треба висловлювати! Краще діяти.

— Твоя правда. Якщо кібер грядущого жадає стати людиною, щоб досягнути небувале, то як же нам треба берегти те, що в нас уже є. То скарб безмірності!

— Ти сказав! Тебе торкнулося крило істини. Не забувай же ніколи свого рішення!

— О ні, не забуду! Але, Чорний Папірус, хочу ще раз запитати тебе: що ти є? Чи не можна було б збагнути, відчути, побачити віддалене бодай поняття твоєї моделі?

— Можна! Дивися!

Блискавиця змітає видимі речі довкола. Нема Землі, кімнати, людей, дерев... Я серед нескінченного космосу, у невимірності. Пливають, обертаються у величному ритмі зорі, галактики, мегасвіти. І я відчуваю ледве вловиму мелодію — ніжну,

всепереможну, сповнену любові й чекання. Що це? Що? Невже я чую пісню матері-безмірності? Її поклик до всіх мислячих дітей! Її одвічне прагнення дати синам всепроникні ультрафіолетові крила свободи!

Я насилу повертаюся до земної свідомості, затуманеним поглядом дивлюся на сферу Чорного Папірусу.

— О, яке видіння, — шепочу я. — Ти модель самої безмірності? Ось звідки твоє знання?

— Так, — промовляє темно-фіолетова сфера. — Я модель безмірності. І зерно твого розуму...

— Як?

— Об'єднай ці дві таємниці. Йди далі, в гущу життя. Поле жадає нових зерен і цілющих дощів. Там, у житті, знайдеш вічних друзів і розгадку власної таємниці. Іди...

Книга
друга

ЗОРЯНИЙ КОРСАР

Закон вогню, закон кохання,
Пали мене, карай мене!
Веди крізь громи і повстання
У преображення ясне!

Не дай в ілюзії заснути,
Не дай мокріти у багні,
Щоб думка грізна і розкута
Палахкотіла у мені.

Щоб крила сильні і вогнисті
Прорвали тіла мур тугий,
Щоб зорі праведні, пречисті
Мене взяли у світ новий!

Іще востаннє я заллачу,
Пройду незримо по землі,
І всі падіння та невдачі
Лишу впокореній золі.

І блискавицею-привітом
Сяйну у грізній синяві.
Закон Вогню гримить над світом:
Умріть, мерці!
Живіть, живі!

Щоб воскреснути — треба вмерти
Із східних афоризмів

Частина перша Бунт Космократорів

До накуреної кімнати, де гурт молодих криміналістів зазнято обговорював на всі лади справу про вбивство дівчини в Броварському лісі, просунулася голівка Раї, секретарки:

— Григорє, тебе до шефа.

Григір Бова, ще зовсім зелений криміналіст, встав з-за столу, де на клаптику паперу вимальював схему гіпотетичного злочину, з насолодою хруснув затерплими руками, потягнувся.

— Що там таке?

— Не знаю. Терміново. — Руда копиця, згромаджена на голові Раї, зникла, у коридорі процокотіли сталінні шпильки її черевиків.

— Григорє, — гукнув один з товаришів. — Не інакше як доручить тобі шеф дуже р-р-романтичну справу! «Таємниця Чорної долини»! Що — підходить?

— Ідіть к бісу! — добродушно відповів Григір, зачісуючи біля дзеркала свої неслухняні біляві кучері над чистим, опуклим чолом.

Він вийшов у коридор, знизав плечима: хай сміються. Знають про його захоплення легендарним детективом, якого вигадав мудрий Конан-Дойль. А може, й не вигадав. Те, що створене в уяві, вже переходить у реальний світ, живе, діє, впливає на інших. Він, Григір Бова, теж хоче стати таким, як Шерлок, — мудрим, спокійним у будь-якій ситуації, незворушним при невдачах, безпомилковим у розрахунках. Тільки погано, що досі ще не трапилося йому нічого романтичного або легендарного. Нудні, навіть часом гидкі справи. То знайти пікчемного аліментщика, який ховається від власної дитини або старенької матері, то відтворити точну картину побоїща, що сталося десь на бенкеті. Проте Григір не втрачав надії

коли-небудь взятися за велику і славетну справу. Щоб вона була важлива і потрібна для багатьох людей. Та що там людей — для всього світу... Заради цього Бова не спав ночами, студював безліч наук — від кібернетики до генетики, від історії релігій до езотеричних доктрин, від мови есперанто до таємничого санскриту, від захоплюючих проблем криптографії до тонкощів фізіології та окультного знання. Григір гаряче вірив, що в дивовижній праці криміналіста все згодиться.

Може, ось тепер? Холодок хвилювання ворухить волосся, у грудях трішечки млосно. Григір хвилюючись постояв перед дверима кабінету, набрав незалежного вигляду, ввійшов. Глянувши на заклопотану постать шефа, який схилився над якимись манускриптами, що лежали на столі, він кахикнув.

— Сідай, — сказав шеф, не підводячи обличчя. — Маю до тебе архіважливу справу.

— Індивідуальну? — З надією запитав Бова.

— Індивідуальну, — усміхнувся шеф і глянув на нього. — Сядь і слухай уважно. Я придивлявся до тебе два роки. Ти мені до вподоби...

— Дякую за комплімент.

— Не комплімент, — заперечив шеф. — Ти тямущий криміналіст. Знаю — мариш Шерлоком. От і даю тобі справу, яку може розв'язати лише геніальний слідчий...

— Правда? — Аж задихнувся від хвилювання Григір.

— Цілковита правда. Тільки для цього потрібне терпіння, вигадка, почуття гумору і такту. Ну, ще й безліч іншого. Згода?

— Та я... бомбою вибухну! На шматочки розлечуся!

— А ось і ні! Ні бомби, ні вибухів не треба, — серйозно зауважив шеф. — Спокій, витримка, тонкий аналіз... і, може, артистичність... М-да. Де ж воно? Зараз, хвилиночку, я знайду...

Його довгі тонкі пальці витягли з-під скла великий аркуш, густо списаний дрібним почерком.

— Слухай уважно. Тут, брате мій, відкинь свою кібернетику, механіку та астрологію, у яких ти з головою загруз. Не засуджую, але й не схвалюю. Найоршився! Але ближче до діла. Курінний Андрій Пилипович. Рік народження — двадцятий. Працював директором горілчаного заводу номер два в Опішні. Зник три роки тому...

— Як зник? — здивувався Григір.

— А так. Поїхав з друзями на полювання. Усі повернулися, а він — ні. Шукали-шукали, наче крізь землю провалився.

— Може, вовки з'їли?

— Нема вовків у тамтешніх лісах.

— Вепри?

— Вепри не їдять людей, — повчально зауважив шеф. —

Роздерти можуть, а їсти — ні-ні!

— Як зголодніють, то можуть. Узимку...

— По-перше, справа була восени. По-друге, там дубові ліси. Жолудів до біса. А не стане жолудів — вепри прямісінько підуть на поля. Свіжесенька картопля, кукурудза і всякі інші делікатеси. Вепри теж не дурні. Твоя версія, Григоре, підпадає. Тим більше що нічого не знайдено: ні кістки, ні шматка тіла, ні рушниці, ні одягу.

— Тоді вбивство?

— Не спіши поперед батька в пекло. Ти не дослухав. Справа в тому, що на заводі виявилася розтрата. Триста тисяч. Кумекш? Всі нитки ведуть до Курінного.

— А до чого тут ми, криміналісти? Невже міліція хоче, щоб ми...

— Саме так. Щоб ми знайшли...

— Без агентури, без коштів?

— Дослухай, — сердито сказав шеф, уколівши підлеглого гострим поглядом сірих очей. — У Курінного була сім'я. Дружина і донька. Дружина вмерла. Інфаркт. Се, те, конфіскація майна, виселення, всілякі тривоги. Ну ясно, звикла жінка до ризикошкі, до пошани, а тут раптом...

— Гаразд, а що з дочкою?

— Вона живе й працює в Києві. Ось тут записано, де і що...

— То ви хочете...

— Еге, я хочу. Безумовно, дочка знає щось про батька. Він був сумлінним сім'янином. Не міг забути про дочку. Завдання в тому, щоб...

— Мені це не подобається, — перебив Бова, чухаючи потилицю. — Хай міліція запитає її.

— Наївний ти, голубе, — скептично мовив шеф. — Вони вже її сто разів запитували. Не знає, і все...

— А нам вона скаже, ви гадаєте?

— Треба діяти так, щоб сказала. Справа дуже важлива. Державна. Злочинець десь живе, напевне, має інше ім'я. І знову може вчинити злочин. Збагнув?

— Збагнути я збагнув. Та чи не здається вам, що це...

— Що?

— Підлість.

— Чому? — Кущики-брови шефа поповзли на чоло.

— Не знаю. Підлість не завжди можна визначити за буквою параграфу.

— Треба діяти. Ясно? Виконуй завдання. Ти солдат. А не можеш — прошу подати заяву про звільнення. Ти, йдучи вчитися на криміналіста, думав працювати в білих рукавичках?

— Гаразд, гаразд, — примирливо сказав Григір і важко зітхнув. — Згода. Раз треба, то треба.

— Ось візьми. Тут усе записано — що, як, де. Додаткові інструкції можеш отримати в карному розшуку, якщо вони є. Гадаю, що добути їх повинен ти сам...

— Спробую. — Узявши з рук шефа аркушик, Бова склав його вчетверо, поклав у горішню кишеню сірої спортивної сорочки. — Як тільки до неї підступитися?

— А це вже твоя справа, — повчально сказав шеф. — Учився, держава на тебе тратила грошенята, тепер покажи, на що ти здатний. Шевця не треба вчити чоботи шити, ката мишей ловити. Що — неправда хіба? Лови мишей, брате, коли ти криміналіст. Знайомся з її знайомими, з нею, з її начальством, коротше кажучи, з ким завгодно, а інформацію про її батька мені добудь.

— Термін?

— До п'ятнадцятого липня. Вважаю, що досить. Що ми сьогодні маємо? — Шеф глянув на календар. — Чотирнадцяте травня. Отже, даю тобі два місяці. І один день, хе-хе! На роздуми. Можеш не приходити сюди. Переодягнися дівчиною, дідом, сажотрусом, коли тобі це до вподоби. Що? Ображаєшся? Ти ж любилаєш містифікації? Ну, жартую. Якщо розкусиш цей горішок — пошлю тебе... в одне містечко. Трохи вище, ніж ми тут, грішні, сидимо. Хе-хе! Зацікавився?

— Куди? — З надією запитав Григір.

— Не скажу, — хитро підморгнув шеф. — Цікавилися тобою. Деякі люди. Високі. Тим більше що ти кумекаєш у мовах

різних, та ще в ересьох окультних. Нащо воно їм потрібне — не надаю, а зацікавилися, зацікавилися. Не гіпнотизуй мене, все'дно не скажу. Виконаєш завдання, тоді інша річ. Бувай, братику!

Шеф потиснув Григору руку і знову заглибився в свої папери.

Бова вийшов у коридор.

Хлопці накинулися на нього, зашуміли, заінтриговані несподіваним викликом шефа.

— Розповідай!

— Чому мовчиш?

Григір одмахувався, все ще збентежений, заклопотаний. Не хотілося говорити про неприємне завдання. Товариші одходили вбік, розчаровані мовчанням Бови.

— На інакше як у Баскервільський замок поїде наш Григір, — насмішкувато пробубонів низькорослий Ваня Хроненко. — У Н-ському колгоспі великий чорний пес із фосфоричними червоними очима щочочі тягає телят із ферми. Зникли також зоотехнік та дві доярки, які влаштували засідку. Знаменитий детектив Григір Бова поспішає до місця таємничого злочину, його зустрічають вдячні колгоспники...

— Блазень, — огризнувся Григір, замикаючи шухляду в своєму столі. — Зовсім не смішно...

— Григорчику, — не вгавав Ваня, прикладаючи долоні до грудей, як у традиційному індійському вітанні, — візьми мене з собою! Хто ж опише твої подвиги?

Хлопці сміялися. Григорій промовчав, пішов до секретаріату. Рая виписала службове відрадження на два місяці. Тепер він міг не потикати носа до контори, ставши повним господарем свого часу.

Бова вийшов на вулицю, обігнув Урядовий майдан, спустився фунікулером на Поділ. Ішов понад Дніпром, розмірковував. На душі було не дуже приємно. Хоч шеф і романтизував наступне його завдання, але Григір добре знав, що тут він літкнеться з клубком людських трагедій. А сам буде у всій цій історії не легендарним детективом, а замаскованим шпиком. Якби йшлося про самого злочинця, а то, напевне, цілком невинна дівчина! Може, доки не пізно, повернутися до шефа, відмовитись? А що буде потім? Догана, кінець службової кар'єри, кінець усіх мрій...

Григір гірко усміхнувся. Мрії! Які вони далекі від реального життя. Доки він навчався у спеціальній школі, майбутнє здавалося сторінками захоплюючого роману. І в тому романі Бова неодмінно визволяв нещасних людей від бандитів, злочинців, які вступали у складний і довгий двобій з хоробрим героєм...

Довгі, бурхливі дискусії з товаришами. Яких тільки питань вони не піднімали! Чи є свобода волі? А якщо її нема — чи можна стверджувати поняття злочину? Адже тоді ніякого злочину нема, а лише дія індивіда — цілком закономірна й обумовлена суворою причинністю, яка не подобається більшості. А інколи й меншості. А право — перелік суб'єктивних постанов, які не можуть вважатися законом у точному значенні цього слова. Бо закон — це те, чого ніхто й ніщо не може порушити. Як у природі: хай спробує елементарна частка чи якийсь квант вийти з-під влади закону! Ніколи! А людина порушує встановлені суспільством закони. Отже, тут явні нелади з теорією...

Григір не погоджувався з такими твердженнями. Він відстоював свободу волі і закон, який впливав з космічного права. Цей термін він часто вживав у дискусії, за що його прозвали на юридичному факультеті вечірнього курсу Космоправом. «Гей, Космоправе, — гукали хлопці, — а в які рямця небесного закону ти втиснеш пришельців, скажімо, з Марса? Вони наших постанов не знають, навіть прийнятих Генеральною Асамблеєю, з нашими поняттями права не знайомі... Як тоді розцінювати їхній гіпотетичний напад на Землю? Їхнє право вимагає експансії, щоб вижити, бо в них, наприклад, не вистачає ресурсів. А наше право спонукає до захисту, щоб зберегти культуру Землі. Як поєднати ці два права у спільному космічному праві?»

Для Бови в таких казусах не було нічого неясного. Обмежене планетарне право могло бути частковим випадком Космічного Закону. Право Всесвіту могло ґрунтуватися лише на обопільних інтересах представників різних еволюцій, на інтересах всіх мислячих істот безміру, виходячи зі спільноти сущого. Як клітини організму не можуть шкодити одна одній, бо всі вони складають єдине тіло, так і різні еволюції космосу повинні нести в собі розуміння єдиного права. Хто порушував

Його — вже не входив до спільноти і ставав злочинцем. Не суб'єктивним, не умовним, а справжнім правопорушником, який використав дарунок свободи волі всупереч благу інших клітин буття. Переслідувати такого злочинця, знайти, ізолювати або повернути в потік права й закону — прекрасне завдання. І криміналістика в такому освітленні поставала як наука космічної хірургії, що лікувала єдиний організм суспільства, оперуючи його хворих членів. Так думалося...

Та ось Григір захистив диплом на юридичному факультеті, закінчив спецшколу. Почав працювати у цивільному агентстві криміналістів. Попливли одноманітні дні. Бова зрозумів, що життя зовсім не пристосоване для романтики. Дійсність руйнувала його юнацькі уявлення. Злочинці не вкладалися в схеми. Часто навіть неясно було, чому вони порушували право. Бо навіть самі вони не розуміли цього. Інколи здавалося, що причина десь поза ними. Але ж тоді знову терпіла поразку концепція свободи волі?

Григір знемагав під тягарем сумнівів, заглиблювався в давні й сучасні книги, думав і... виконував рутинні завдання свого шефа. Хотілося інколи плюнути на все і шукати іншої роботи — творчої, натхненної. Але стримувала хлопця надія — щось має статися! Щось надзвичайне, цікаве, хвилююче! Та надія повисала в повітрі. Ось і тепер... Якась клоунська ситуація. Підібрати ключі до дівчини, щоб дізнатися про долю її батька. Державна справа, каже шеф. Що ж, спробуємо. Легендарний Шерлок навіть у простеньких і, здавалося, нецікавих справах розкривав кримінальні глибини. Може, й тут з'явиться щось несподіване?

Григір знайшов сухий горбик у зарослях над Дніпром, сів, нийняв з кишені записи, почав знайомитися з ними.

Галя Курінна. Галя. Галина. Гарне ім'я... Дев'ятнадцять років. Ще зовсім молоденька. Цікаво, чи вродлива? Ото дурень! Яке тобі діло — гарна чи ні? Чим поганша — тим краще. А чому? Не так жалітимеш потім? Красиву жаль зобижати! Мерзотник! Може, якраз навпаки! Негарну вже доля обійшла, якраз її треба жаліти. Ха! Заплутався, заплутався, братику. Який з тебе детектив — одразу переходиш на особисті відчуття, нюні розпускаєш. Криміналіст повинен бути кременем — жорстким, безжальним, але справедливим. М'яка людина не

може бути справедливою. Вона жаліє правих і винних. І навіть частіше винних. Бо невинного й жаліти нічого, у нього все гаразд, усе ясно, доля йде широким шляхом... І чого це його потягло на таку філософію? Цікаво, досить внести один якийсь елемент у роздуми — і потягся цілий ланцюжок. І так до безмежності. Досить про це. Підемо далі...

Дев'ятнадцять років. Медсестра. Працює в обласній лікарні, у відділенні професора Сенченка. Ага, це так званий біотрон. Герметичні палати з штучним кліматом. Експериментальне лікування гіпертонії та інших хвороб... Може, стимулювати гіпертонію та лягти в той самий біотрон? Пару тижнів полежати. Можна познайомитися, розговоритися. Хм, план непоганий. Тільки ж як підняти собі тиск? Порадитися з шефом? Він заборонить такий експеримент. А звернешся до знайомих студентів-медиків — відмовляться. Скажуть — кримінал. Ні, це не підійде, треба щось інше. Що ж?

Живе на Куренівці. Наймає кімнатку в старій самотньої жінки. Вулиця Покручена, 10. Гм, цікава назва. Покручена. Як і оця справа, що він зайнявся нею. Далі — біографія. Не вельми складна. Батько зник. Мати померла. Дівчину забрали в інтернат. Там закінчила десятирічку, потім курси медсестер. Переїхала до Києва, живе тут другий рік. Замкнута, друзів не має. Оце і все. Скупо. Майже нічого. Горішок твердий, мабуть, непросто розгризти. Що ж придумати? Хіба познайомитися з господинею? А як? Просто так зайти: здрастуйте, я ваша дядина?! Вижене, не захоче розмовляти. Треба якось офіційно. Скажімо, під виглядом монтера. У вас аварійна лінія і так далі. Треба перевірити. Можна поратися скільки завгодно. І поговорити з господинею. А потім... потім час покаже... Отже, вирішено.

Григір згорнув записи, заховав. Вийшов до трамвайної лінії, доїхав до Червоної площі. Вирішив зайти додому. Він жив на Андріївському узвозі у своїх односельців, які виїхали до Києва ще в передвоєнні роки. Діти їхні загинули на фронті, а двійко старих — їм було вже за сімдесят — доживали віку, отримуючи за дітей невелику пенсію. Григора вони мали за сина.

Дід Микита був дома. Сидів у темній кухні на триногому стільчику, лагодив ветхі капці. Глянувши на Григора, усміхнувся в жовті прокурені вуса і, як завжди, хитрувато запитав:

— Ну як? Піймав якусь важну птицю?

— Літає, діду, ще літає, — у тон йому відповів Григір.

— То, мо', реактивний візьмеш, щоб догнати? — Не вгавав дід Микита, попольовуючи в долоні.

— Обійдеться без реактивного. Пішки доженемо! — сказав Григір, щось шукаючи в комоді.

— Дивись, дивись, тобі видніше. Ех, парубче! І охота тобі було сищиком-пищиком ставати? Уже б, я поміаю, прокурором чи адвокатом: у всіх на виду, авторитет! А то трешся десь на задвірках, і ніхто про тебе не знає.

— А мені нічого й не треба, — весело мовив Григір, приміряючи потерті штани.

— Хіба що так! — скрушно похитав головою дід. — Кому що! Кому піп, кому попада...

— А мені попівна! — підхопив Григір. — Не треба, діду Микито, мене жувати. Я вже жований-пережований. Поткнувся до своїх — мати й батько одразу: та що ти собі думаєш, краще б агрономом став, он поля які, а людей все менше, всі в міста біжать, наче там на асфальті пшениця родить!..

— Точно кажуть! — схвально кинув дід Микита. — Тямуций батько в тебе. І коваль, і косар, і механік. Куди не кинь — все мастак. А ти — просто так.

— Ого, ви вже в риму говорите! — жартівливо сказав Григір. — Може, поетом станете на старості?

— Поетом чи пенсіонером, а незгірше тебе бачу, що й як, — розсердився дід. — Куди те дрантя тягнеш на себе? Здурів? У дурдом захотілося?

— А чого ж воно лежатиме? — посміхнувся Григір. Одягнув штани, стару спортивну куртку. — Нині, діду, мода така...

— Еге, скоро дівчата лопухом прикриватимуть сором, — несхвально зітхнув дід. — Кінець світу настає. Ну, як хочеш. Охота тобі дражнити собак. Непутящий ти, Григоре, хоч і люблю я тебе.

— Нічого, нічого, діду, — заспокійливо сказав Григір. — Колись я розповім, що й до чого. А тепер вип'ю чайку — та й до праці!

— Теж мені праця — не бий лежачого. Пий, пий чай, там Мокрина в термосі залишила. І сирнички із сметаною у судничку.

Григір попрощався з дідом, вийшов на вулицю. Вирішив одразу їхати на Куренівку.

До зупинки на вулиці Фрунзе Бова їхав трамваєм. Потім почимчикував вузьенькими стежками. Ось і Покручена. Старенькі, ще дореволюційні хати. Садки, садки. А що — непогано! Хоч і не сучасні котеджі, але жити в них, мабуть, приємно. Тиша. Молочно-пелюстково заповнили вулицю вишні. Над ними гудуть бджоли, хрущі. На лавочках сидять старі жінки, про щось гомонять, сміються. Перемелюють, перемивають кістки своїх ближніх. Серед будяків та полину весело граються дітлахи, татакають з саморобних та фабричних автоматів, викликають з небуття — не дай боже! — війну, прокляту родом людським.

Хвіртка відчинена. Григір тихенько ввійшов на подвір'я. Біля ветхого коридора буйно цвів бузок. З призьби шаснув кіт. Під старезною грушею на саморобному ослінчику сиділа бабуся — худа, аж прозора. Тонкими синюватими пальцями з набряклими жилами вона перебирала на столику щавель, складала в миску. Побачивши Бову, звела ласкаві сині очі. Хлопець привітався, запитав:

— Це номер десятий?

— Еге. Там же на хвіртці написано.

— Я для точності, — авторитетно заявив Бова і кашлянув.

— Як ваше прізвище?

— Григоруку я. Маруся Григоруку. А хіба що? — затривожилася вона.

— Та нічого, — заспокоїв хлопець, знімаючи картуза і пригладжуючи чуприну. — Я з «Київенерго». Перевіряю лінію. Од вас поступила скарга, що нелади з освітленням.

— Скарга? — занепокоїлась господиня. — Я нічого не писала. Мо', Галя?

— А хто це така Галя? — Ніби знічев'я запитав Григір.

— Квартирантка моя. Дівча, сестра милосердна. Мо', вона й писала. А я — ні. Іди, хлопче, глянь, як там і що. Іди.

— Ходімо разом, — сказав Григір. «Ще не вистачало самому стирчати в будинку. Так нічого й не довідаєшся».

— Чому? — знизала плечима господиня. — Не злодій же ти? Та й красти в мене нічого. Іди, не бійся.

— Ні, — затявся хлопець. — Тільки з вами.

— Ото впертий, — посміхнулася бабуся. — То вже піду, як хочеш. Хотілося скоріше перебрати щавлик. Моя Галя любить зелений борщик. Увечері прийде. Добре, я й там почищу, на кухоньці.

Вона перекочувала до низенької веранди-коридора, де стояли закопчений керогаз і батарея каструль та глечиків. Григір почав вовтузитись біля лічильника. Увімкнув світло. Все було гаразд. Бабуся глянула на хлопця.

— Ну як?

— М-м-м... Треба перевірити.

— Певно, моя голубонька щось запримітила та й писнула вам. А тобі, хлопче, клопіт.

— Нічого. Така наша служба. А що, ця ваша Галя... певно, навчається, читає вечорами?

— Еге, — озвалася господиня. — Вона тямуща дівка. На вечірньому вчиться. Важко їй. Чергує в лікарні, а потім біжить — і за книги. Хочє справжнім лікарем стати. І стане. Не одступиться.

— А батьки ж їй допомагають? — байдуже запитав Григір, придивляючись до щитка та обмацуючи пробки.

— Сирота вона, — зітхнула бабуся. — Нема в неї нікого. Якись дядьки чи тітки є, та не обзиваються. Чому — не знаю. Не родичаються. А мати й батько в неї померли. Годів зо три тому. Так що вона сирітка і я їй за матір...

Григір скося поглянув на господиню. Ніби щиро каже. Отже, Галя їй сказала неправду? Чому? А втім, що за дурне запитання? Не стане ж вона говорити цій старій жінці про своє лихо. Навіщо? Тим більше вона й сама нічого не знає. Що ж, із господині, виходить, не витягнеш нічого. Треба зустрітись з Галею. Але як? Знову прикинутися монтером? Підозріло. Та й господиня що подумає?

— А коли вона дома буває? — запитав Григір. — Мабуть, пізно?

— Як коли. У неї графік. Сьогодні, приміром, вона вдень чергує, а завтра на ніч іде, а потім — знову вдень. Післязавтра — ніхідна. Ми з нею і не бачимось — вона сюди, а я туди.

— А ви хіба працюєте? — здивувався хлопець.

— Атож, — похвалилася господиня. — Ще ходжу, прибираю тут в одній конторі. Слава богу, ще свій хліб їм. Дай боже, щоб і не перейти на чужий.

Дивно було слухати Григору ту мову: звичайна буденна зустріч відкривала йому цілі світи у житті, здавалося б, зовсім непомітних людей. Він хутенько попросився з господинею, пообіцяв, що тепер з електрикою буде все гаразд, і виїшов на вулицю. На душі було недобре. Ніби він вчинив якесь зло. Що ж, тепер треба прийти післязавтра, коли старої не буде. Грати ва-банк. Будь-що-будь!

На другий день Григір прокинувся раненько, поголився електробритвою, недбало зробив зарядку, піднявши кілька разів двонудову гиру. Миючись під душем, напружено розмірковував, як діяти. У свідомості зненацька пролунав насмішкуватий голос шефа: «Хоч сажотрусом переодягайся, а інформацію добудь». Сажотрусом? А чому б і ні? Смішно? Зате можна замаскуватися так, що й рідна мати не пізнає. Як її? Маруся Григорука. Так і так, мовляв, є сигнали, що у вас давно це чистили димохід. Дозвольте поглянути і потрусити. Я з протипожежної інспекції, старший сажотрус. Хо-хо! Можна ще й головним назватися для солідності. Або шефом-сажотрусом! Цілу ієрархію сажотрусів можна вигадати! Дотепно! Тільки треба трохи рознитати у пожежників, як воно робиться і що потрібно для сажотруса, щоб хоч вигляд мати професійний...

...Григір знову одягнув старе вбрання. Заскочив до кухні. Стара Мокрина — тлуста, кароока, жвава бабуся — поралася біля кєрогазу. Дід Микита читав учорашні газети, щось хмикаючи собі під ніс. Угледівши Григора, склав газету вдвоє, підняв окуляри на лоба.

— Знову опудалом убрався? Ти тільки глянь на нього, Мокрино, сищики-пищики йому надокучили, так він уже в блатні поперся.

— Блатні тепер у модерних костюмах ходять! — засміявся Григір. — Бабусю, кави мені чорненької пашвидку, бо вже йду!

— Посміховисько якесь, — бурчав дід, знову беручись до газети. — Кручене-верчене якесь покоління пішло!

— А мо', йому так треба, — докірливо озвалася баба. — Що ти прискіпався до дитини? Зараз, Григорчику, закипить, отам дістань із судничка кофейничок.

— Хочу сажотрусом стати, — пожартував Григір. — Піду сьогодні на курси.

— О, цього тобі ще не вистачало! З пивирситету в димар полізеш. А звідти вже в Кирилівку. У божевільню! Я завжди казав, що добром не кінчиш. Такі ви всі, учепі-кручені!

— Не каркай, Микито! — добродушно сказала баба, ставлячи на стіл парууючу каву. — Пий, синку. Не слухай його, він і до kota буде бубоніти, бо характер такий. Має когось пиляти.

— Наниляв я тебе. Тільки тирса скрізь валяється, зовсім звелася на ніщо.

Григiр підсміювався, пив запашний напiй. Йому приємно було слухати старече буркотіння своїх господарів, бо він знав: за тими скрипучими словесами прихована велика сором'язлива піжність, дитяча і щира, яка не хоче чомусь відкриватися, а маскується.

Цілий день Бова провів у протипожежній інспекції. Пред'явивши документи, він попрохав проінструктувати його. Молодший лейтенант, худорлявий, невисокий хлопець, трохи іронічно розповів Григору про немудрі причадалля сажотруса, способи чистки димарів і техніку безпеки. Про всяк випадок Бова попросив довідку про те, що він дійсно працює сажотрусом у протипожежній інспекції. Довідку дали, але з умовою, що він її поверне, коли виконає завдання.

Наступного дня Григiр довго спав. Різкий стук у двері розбудив його. Він схопився з ліжка, протираючи очі. На порозі стояла занепокоєна баба Мокрина.

— Ти часом не захворів, Григорчику?

— Ні, а що?

— Та все спиш та спиш, наче після маківки. Ніколи ж такого не було. Я й думаю, мо', захворіла дитина!

— Не захворіла, а здуріла, — гукнув дід Микита з кухні. — Ти ж бачила — кумедію якусь строїв. Залиш його. Здоровий він. Його й палицею не доб'єш!

— Таке скажеш! — докірливо озвалася Мокрина. — Палицею! Тебе б добрячим києм за такі слова! Серця в тебе нема, Микито!

— А нема, — насмішкувато сказав дід Микита. — Нащо генер серце? Мені в лікарні транзистори, чи як їх там, поставили...

— Завів уже своє радіо, — зітхнула баба.

Баба Мокрина причинила двері. Бова похитав головою. Так можна проспати і побачення. Вже близько дванадцятої. Треба поспішати.

Нап'явши на себе дрантя, Григір підійшов до дзеркала, глянув на себе. З огидою покрутив головою. І в такому вигляді хоче знайомитися з дівчиною? Ідіот! Вона його вижене з хати, не захоче навіть розмовляти, а якщо й не вижене, то що йому робити? Справді трусити сажу? Вона, крім того, може ще й запримітити, що тут не все гаразд, насторожиться, і тоді...

Ні, ні! К бісу димарі! Треба повернутися до попереднього плану, хоч він і ризикований. Підняти тиск і лягти в біотрон. Шефу не скажу. Попрошу тільки, щоб подзвонив Сенченку. Справді, це геніально. Не він ходитиме за нею, а вона сама прийде. Сяде поруч, заведе розмову, мірятиме температуру. Він ще, дурень, сумнівався.

За якусь годину Бова вже був на квартирі знайомого студента-медика. Той збирався їхати на Дніпро і саме заводив у коридорі підвісного двигуна. Від тріску й ревища дрижали стіни будинку, десь унизу ляялися сусіди. Григір, затуляючи вуха долонями, увійшов до коридора. Товариш вимкнув двигун, весело закричав:

— Чуєш, як реве? Звір!

— Не знаю, як двигун, а сусіди твої кості перемелюють, — сказав Бова.

— Хай! Апетит буде кращий! — засміявся студент. — До речі ти прийшов. Поїдемо кататися. Я, двоє дівчаток. Ти будеш до пари!

— Служба, — похитав головою Григір.

— Не по службі ж ти до мене завітав?

— Саме так. Виручай. Делікатна справа. Злочинець симулював гіпертонію. Треба знати, як штучно піднімають тиск.

— Дрібниці, — знизав плечима господар. — Симулювати можна що завгодно. Тиск, температуру, запалення апендикса. Навіть дуже досвідчений лікар не завжди розбереться.

— Апендикса мені не треба, — сказав Бова. — Давай про тиск.

За півгодини Григір уже був в аптеці, купував необхідні препарати, шприц. З телефонної будки подзвонив шефу, коротко інформував про свій план лягти до біотрона, попросив

зв'язатися з лікарнею, замовити слівце.

— Ого, — схвально озвався шеф. — Одразу в атаку! Молодця. Тільки гляди — не нашкодь собі. А то ти такий.

— Який?

— Неврівноважений. А до Сенченка подзвоню. Їдь. Тебе приймуть.

Бова заскочив додому, зробив укол у стегно. Попередив бабу, що від'їжджає на кілька днів. Вийшовши на вулицю, сіймав таксі.

У реєстратурі вже чекали. Молодесенька білява дівчина одвела його в кабінет лікаря, посадила на тапчан, укритий клейонкою.

— Заждіть тут. Зараз прийде чергова сестра, вона вас прийме.

— А хто зараз чергує? — байдужим тоном запитав Бова.

— Курінна Галя. Хіба вам не все'дно?

— Все'дно, — згодився Григій, хоч у самого серце застукало.

Білява дівчина вийшла. Хлопець відчув, як гаряча хвиля хлюпнула йому в голову, розпечений обруч незримого болю опустився на потилицю. Ось воно, починається. Це справді не жарт! Цікаво, чи варто було починати цю гру? Може, справді, давно вже нема Курінного, а йому доводиться такими чудними й небезпечними способами ганятися за хиμεрою.

Двері відчинилися, до кабінету зайшла сестра. Пересилюючи біль, хлопець підвів голову і остовпів від несподіванки. Схопився з місця. Сестра, не звертаючи на нього уваги, попрямувала до столу. Поклала товстий журнал, розгорнула.

— Сядьте, чому ви встали? — тихо мовила вона.

Григій дивився на неї і мовчав. Як він зможе питати в неї про батька? У такої королівни? Яка вона дивна! Ніби незримий знак над її чолом — знак скорботи й краси. Обличчя кудорляве, бронзове; чорне, аж синє волосся, а під бровами, схожими на крила орла, готового до польоту, — прозоро-лазурні очі, ніби два небесних самоцвіти. Під білим халатом вгадується пухке тіло, мов у лісовій сарни. Він не знав, що говорити, либув про все... Сестра щось запитала. Григій не відповів, кров біла молотом у вуха.

— Ви що — оніміли? — запитала вона й одвернулася. Тенер Бова бачив її профіль — загострений, якийсь зосередже-

по-злий. Здавалося, що в очах її коливалися, мерехтіли іскорки гніву. Невже вона завжди така? Чому?

— Прізвище?

— Бова, — сказав хлопець. — Бова Григір.

Вона глянула на відкрите круточоле обличчя, вперше усмінулася. Григору здалося, що крижинки в її очах розтанули, різка зморшка біля вуст зникла.

— Бова, — повторила вона, записуючи. — Химерне прізвище. Ніби в казці...

— А може, ми й живемо в казці? — прошепотів Григір, тамуючи біль і милуючись нею.

— Надто сувора казка, — знову спохмурніла дівчина. — Безжалісна...

— Казки бувають жорстокі, — заперечив Бова. — Героїв убивають, зраджують.

— Але в казці неодмінно є жива вода, — насмішковано відповіла вона. — Героїв воскрешають. У житті так не буває.

Григір промовчав. Не хотів торкатися якоїсь таємничої струни, яка, він відчував це, нап'ята в її душі до останньої межі. Натиснути надміру — і трісне!

— Фах?

— Юрист, — неохоче відповів Григір.

— Такий молодий прокурор — і вже гіпертонія? — здивувалася Галя. — Тоді вам не можна працювати, надто тонка організація для таких справ.

— Чому неодмінно прокурор? — знизав плечима Бова. — Юриспруденція — неосяжне поле. Це — космічна наука.

— Он як? — мовила вона. — Щось я не помічала цього за нею. Длушпається в бруді людському.

— Діти теж длушпаються в бруді. А потім будують палаци і саджають квіти.

— І тюрми мурують, і гармати майструють, — підхопила Галя. — І починають війни, палять сади, палаци.

— Правда ваша, — зітхнув Григір, — але не можна й перегинати ломаку. На світі більше прекрасного.

— Як кому, — гірко мовила дівчина, записуючи щось до журналу. — Це залежить від того місця, на якому людина стоїть. А чому це ми, власне, з вами почали філософствувати? Роздягайтеся, треба зміряти тиск. А потім — до палати!

— А мені б хотілося з вами порозмовляти по-дружньому, сказав Григір, знімаючи сорочку. — Ось як вийду з лікарні та зустрінемось, тоді...

— Ви гадаєте, що ми зустрінемось? — здивувалася Галя.

— А ви думаєте, що... ні? — тривожно запитав хлопець.

Галя помовчала, готуючи пристрій для виміру тиску.

— Чому ви... не відповідаєте?

— А навіщо зустрічатися? — Зрештою озвалася вона.

— Важко одразу сказати, — тихо відповів Григір. — Не хочу банальних слів. Дуже кортить ще раз побачити вас.

Обличчя дівчини спалахнуло, загорілися самоцвіти очей. Вона метнула погляд на хлопця, пропекла його наскрізь, знову одвела очі вбік.

— Коли ви так хочете...

— Дуже.

— Тоді я подумаю.

— Де? І як?

— Який швидкий! — засміялася вона. — Ви тепер хворий.

— Не хворий! — заперечив він енергійно. — Не знаю, чи біотрон професора мені допоможе, а ви...

— Не треба, — попросила вона. — Не треба так.

— Як?

— Банально. Як у всіх. Хай буде в тиші. Ще є час. Подумайте. Якщо не передумаєте — зустрінемось...

* * *

Григір старанно поголився, одягнув сірий спортивний костюм. Виглянув у вікно — на небі клубочилися білі хмари, повітря було парке, вологе. Подумавши, Григір вирішив узяти плаща.

Баба Мокрина запросила хлопця до снідання. Він увійшов до кухні сяючий, веселий. Дід Микита схвально глянув з-під брів.

— Тепер інший табак! На людину схожий. А то як халамидник. Не інакше як на побачення зібрався. Чи правду кажу?

— Ет, таке скажете, — махнув рукою Григір.

— Не твоє діло, — мовила баба Мокрина. — Хлопець самостійний, що хоче, те й робить!

— Самостійний! — скептично сказав дід. — Доки сам. А покине сітку яка-небудь дівка підтикана, нафарбована, то де й самостійність подінеться! Буде танцювати під її дудку.

— Ти багато танцював? — пожартувала баба.

— Було, було, — зітхнув дід, затуляючись газетою. — У вас, женщин, відьомська сила.

— Доки молоді, — засміявся Григір, сьорбаючи чай.

— Певно, що так, — згодився дід. — Ось я вже одною ногою в труні, а як побачу ясні оченята та все інше... де та й сила береться? Наче живчик якийсь прокидається в тобі!

— Мовчав би вже! — сердито сказала баба. — Ще тобі, сивому дурневі, про живчики варнякати? Посоромився б...

— А чого ж соромитися? — здивувався дід. — Діло житейське. Я її хвалю, а вона сердиться. Ну, вже й пожартувати не можна!

— Міри не знаєш, старий грішнику!

— А де вона, та міра? Дивися, Григоре, як полюбитися фіфа намальована, то краще й не приводь її до нас, не пуцу на поріг.

— Не слухай, Григорчику, — осміхнулася заспокійливо баба, — аби до серця припала, а розмальована чи ні, то діло десяте. Умитися завжди можна, а нутро нечисте не одмиєш!

Так із сміхом та жартами вибрався хлопець з дому. Кинувся одразу до найближчого квіткового магазину. На прилавках були лише пузатенькі кактуси та якась травичка. Григір розчаровано пішов до Житнього базару. Там теж квітів не було. Хлопець сумно зітхнув. Доведеться йти на побачення без квітів. Жаль!

Біля воріт базару стояв хлопчина з трьома пучечками блакитних незабудок. Григір зрадів — оце те, що треба. Хлопчина попросив по десять копійок за пучечок. Бова дав йому карбованця. Трамвай довів до вулиці Артема. Звідти попрямував до обласної лікарні. Зустрічні дівчата оглядалися, заздрісно позираючи на мініатюрний букетик голубих квітів. Григір поглянув на годинник. До умовленого часу лишалося ще хвилин сорок. Сповільнив крок. Ішов урочисто, ніби прислухався до неясного хвилювання в серці.

Що ж сталося? Якесь диво. Банальна справа, надокучливий офіціоз — і раптом неймовірне. А може, то лише його буйна уява? І нічого нема, не буде. Він прийде, а її не побачить. А якщо й побачить, то лише для того, щоб глянути в байдужо-холодні очі. «А що вам, власне, потрібно?» — «Як же

пик? Ми ж умовились...» — «Гаразд, умовились. Але що вам під мене потрібно?» І все. Після таких слів можна розвернутися на сто вісімдесят градусів і топати додому.

Григір аж зупинився, уявивши таке. А чого ж, має право пик сказати. Має. Бо він грає недостойну, темну гру. Він брехун. Прийшов з підступними намірами, а потім... закохався... Але ж їй не сказав правди? А якби сказав? Тоді вона прогнала б його, та ще й плюнула б услід. Зачароване коло! Хотілося сказати, але не можна! Тоді зав'яне диво, що народжується в серці! Зав'яне так, як оці незабудки, коли їх не поставити у воду.

Підійшов до воріт лікарні, зупинився під каштаном, поглядаючи то на ворота, то на годинник. У небі застугоніло. Чорні хмари наливалися зловісною синявою. Сонце то виглядало, бризкаючи весняною радістю на розімлілу землю, то знову хоналося за грізні тучі.

Мимо пройшли дві жінки — молода і стара. Молода дивилася під ноги, обличчя в неї було сухе і зле; стара беззвучно плакала, ламаючи руки біля грудей.

— Краще б ти дома помер, синочку, — почулося судорожне зітхання. — Боже ж мій, боже, я ж і не почула перед смертю його голосу.

— Не приказуйте, — сказала різко молода жінка. — Люди ж навколо.

За ними викотився з воріт присадкуватий повний чоловік. Його супроводив високий худий тип у фетровому капелюжі. Він згинався пополам перед своїм товстим супутником.

— Чудово! Прекрасно! Хоч до дівчат, Йосипе Семеновичу!

— Я теж так відчуваю! Як рукою зняло. Ні, що не кажи, а Антрон — чудо!..

Григір уже не слухав, що вони базікали далі, — з воріт вийшла Галя. Вона оглянулася, побачила хлопця. Усміхнулася. І всі страхи розтанули. На серці стало ясно, просто. Вони йшли, зближалися, ніби два звуки в мелодії, щоб утворити єдиний акорд. Вона була якась невловимо мелодійна. Дивно! Все як у бачитих дівчат — коротенька темна спідничка, вовняна кофтинка, плащ «болонья», туфлі на високому каблучку, але чому ж саме те звичне так гармонійно в ній поєднується? І чорне, роз-

пущене по плечах волосся схоже на крило казкового птаха, і очі — наче усмішка післягрозового неба...

Вона привіталася. Григір подав їй квіти. Галя взяла букетик, задумливо глянула на нього.

— Мені ще ніхто не дарував квіти, — тихо промовила.

— Не може бути?! — здивувався Григір.

— Чому... не може бути?

— Не знаю, — розгубився хлопець. — Усім дарують... А тим більше таким, як ви.

Галя зашарілася, зітхнула.

— Може, й дарували б, тільки я б не прийняла.

— Чому?

— Бо це... дуже важливо. Прийняти квіти.

— А від мене ж ви прийняли...

— Прийняла.

— Незабудки, — тихо сказав Григір.

— Незабудки, — повторила вона.

Над ними вдарив грім. Сипонули рідкі великі краплі дощу, залопотіли на ніжно-зелених листках каштанів. Галя глянула вгору, піймала розкритими вустами дощину, засміялася,

— Ви не боїтесь грози?

— Ні, — сказав Григір. — Ось я захопив плаща.

— Тоді ходімо гуляти. Я вільна.

— Ходімо, — зрадів хлопець.

По асфальту побігли струмочки. Галя ступала впевнено й вільно, ніби під ногами не було калюж. Вона дивилася вперед зосереджено, напружено, мов несла на плечі незриму ношу. Несла і боялася впустити її. Григір дивився на неї, мовчав, глибоко вдихав озонове повітря, тамував тривожну дріж уст.

Люди очікували попід балконами, у під'їздах. Вони боялися вийти під грозу. Галя осудливо хитнула головою.

— Якби можна було — люди б створили для себе герметичну сферу. Там були б ескалатори, кабінети, спальні, гідропоніка, кафе, танцмайданчики, службові приміщення. І штучне кварцове сонце.

— Ну, це вже ви...

— Що?

— Занадто.

— Підіть у метро, у підземні переходи. На Хрещатик увечері. Люди плавом пливають. Милуються неоновими вогнями, гончуться в підземеллях, сидять у ресторанах. А на схилах дигіровських, а на луках — майже нікого. Під зорями нецікаво людям. І пісень не чути. Пісня тепер лунає лише на сцені.

— Галю, хіба ж так можна? Це ж несправедливо, — збентежено сказав Григір. — Та пісня ж не лише на сцені лунає, а й по радіо, телевізії...

— Запхана в металеве горло, — жовчно посміхнулася дівчина, і профіль її став якимсь гострим, пташиним. — Це страшно.

— Що страшно?

— Співець хвилюється, вкладає в пісню серце, душу. Його пишуть на плівку чи платівку. І ось те хвилювання розмножує мільйонними тиражами. Чи чуєте? Вже не треба щирості акторської й хвилювання. Співець може пити горілку чи рюкніювати друзям анекдот. Його щирість записана і розмножена. Хай живе цивілізація!

— У вас дивне мислення, — обережно сказав Бова.

— Дивне?

— Незвичне. Ви ніби йдете... по лезу ножа. Напруга і тривога. Все вас дратує, страхає.

— Ні, ні, не дратує, — заперечила дівчина. — Просто я люблю життя і дивлюся тверезо на його плин.

— Можна бачити життя однобоко, — натякнув Григір. — Може, якась травма. І тоді...

— Просто треба мати чисте око, — різко відповіла Галя, глигнувши на хлопця, і в погляді її колихнувся гнів. — Люди нікляти носити окуляри з кольоровими скельцями. Один надів черюні: ах, ах, яке рожеве життя, як все прекрасно! Інший полюбляє зелений колір: браво, чудово, життя вічнозелене, нема ні зими, ні осені! Радість і благо! Ще хтось осідлав свого носа блискитними скельцями: всюди голубизна, лазурність, нема ні жибраків, ні нещасних, ні самовдоволених, у всіх небесні шати, всі голубі герої! Хіба не так?

— А ви? — Напружено запитав Григір, відчуваючи, як між ними напинається туга струна незбагненного почуття: невідомо, чим воно стане — злом чи дружбою?

— Що я? — З викликом озвалася Галя.

— Ви... яке скельце маєте?

— Не чорне. Адже ви так подумали? Правда?

— Ні.

— Не кажіть неправди. Я ж бачу. У вас на обличчі все написано. Але тут ви помиляєтесь. Я ненавиджу будь-які скельця. І чорні теж. Я хочу дивитись на світ просто. Бачити його таким, як він є.

Дощ раптово перестав. З дахів злетіла згряя білих та синих голубів, радісно хлюпалася в прозорій, ще не скаламученій калюжі. Над каштанами спалахнула веселка. Люди сипонули на вулицю. Галя зупинилася, підняла обличчя вгору. Григір зиркнув на неї. Вона милувалася райдугою.

— Отже, не все в світі погано? — тихо озвався він.

— Ця краса ще більше підкреслює гидь людську, — заперечила дівчина.

— Навіщо ж тоді ви працюєте в лікарні?

— А чому б там і не працювати? — здивувалася вона.

— Лікувати гидь людську? — В тон їй запитав Григір.

— Ми лікуємо тіло, — сухо сказала дівчина. — Все інше — справа самої людини. А прегарні слова — полова. Невже й ви....

— Що?

— ...полюбляєте їх?

— О ні. Але мені здалося, що ви занадто траурно дивитесь на світ.

— Не траурно, а справедливо. Коли бачу блощицю, то не називаю її метеликом. Не люблю фантастів за це. Вигадують прекрасне майбутнє, рожеві планети, осяйних людей. Де вони візьмуться, з кого? Нема ніякого розуміння причинності. З поросяти не виросте лев, з курки орел.

— Ви не любите фантастики?

— Оптимістичну — ненавиджу. А серйозну люблю.

— А які ваші улюблені книги?

— Ви будете сміятися.

— А все-таки?

— Конан-Дойль. Пригоди Шерлока Холмса.

— Правда? — зрадів Григір. — Тоді ми з вами однодумці. Я змалку люблю ці книги. А що вам у них подобається?

— Сам Шерлок, — замріяно сказала Галя, дивлячись на щebetливих дітей у сквері. — Справжній лицар.

— Чому лицар?

— Аякже. Одразу поспішає на поміч скривдженим. Про себе не думає. Зневажає небезпеку. І разом з тим знає ціну світові.

— Як? — Не зрозумів Григир.

— Хіба ви забули? Він скептик. Він знає, що люди підлі, шкчемні, заздрісні, брудні. А все-таки допомагає їм. Бо жаліє. Прекрасний герой.

— Криміналіст? — Ніби запитуючи, озвався Бова.

— То й що? — З викликом заперечила дівчина. — Нема брудної роботи. Аби на благо. Лікареві доводиться щодня мати справу з брудом. І педагогові. А тим більше — криміналістам.

— Це правда.

— Ага, згодні. Та що я кажу, ви ж юрист. І добре знаєте про все це. Слухайте, Григоре, — зненацька підскочила Галя, а чому б вам не стати Шерлоком? Га? Це тобі не прокурор чи адвокат. Цікаво, інтригуюче. Погоня, переслідування, розкриття таємниці...

Хлопець відчув, як щоки починають палахкотіти. Чи вона щось знає, чи так, випадково? Що робити? Як вийти з ідіотського становища? Змовчати? Пізніше може статися катастрофа. Сказати — не знати, як вона зреагує!

— Я про це вже думав.

— Серйозно?

— Так.

— Це чудово! Тоді ви зможете написати розповіді про новітнього Шерлока. Бо сучасні детективи нецікаві. Поверхоню, без психології.

— Треба ж мати талант.

— А ви пробували?

— Вірші. А прозу — ні.

— Я теж вірші пишу, — призналася Галя. — Тільки нікому не читаю.

— Чому?

— Нема подруг. Хіба своїй бабусі, так їй нецікаво. Недавно написала великого вірша.

— Про що?

— Про любов, — зітхнула Галя.

— Прочитайте мені? — попросив Григир.

— Спочатку ви мені.

— Гаразд. Тільки який з мене поет? Так, графоманство.

— Все'дно. Важлива не форма, а зміст. Коли читають друзям, все звучить інакше, ніж зі сцени.

— Це правда. Тільки де ж читати? Прямо на вулиці?

— Можна й на вулиці, — сказала вона. — Звернемо вбік, праворуч. Ця вулиця веде до зоопарку. Там тихо.

— Згода. Тільки спочатку зайдемо в кафе. Посидимо, пообідаємо. Я свої примітиви прочитаю вам за столиком, а ви — про любов — на вулиці. Домовилися?

— Домовилися, — ласкаво всміхнулася дівчина.

Вони зайшли до кафе. Сіли за крайнім столиком на відкритій веранді. Підкотилася повненька офіціантка, витягла з кишені блокнот, запитливо глянула на гостей.

— Обідати не буду, — попередила Галя. — Так що-небудь.

— Каву, — сказав Григ'ір, — тістечка, яблука.

Дівчина схвально кивнула головою. Офіціантка відійшла. Григ'ір подивився в очі своїй супутниці, радісно усміхнувся.

— Чому ви смієтесь? — здивувалася вона.

— Мені дивно...

— Що?

— Минуло менше години, а здається — пропливли роки.

— І мені так здається, — прошепотіла вона. — Гарно. Ніколи так не було. Хіба що в дитинстві. Як мати мене пестила.

Григ'ір завмер. Прикрив очі повіками. Знову між ними щось небезпечно, ламке, як кришталь. Дівчина дивиться на нього просто, безпосередньо, ніби на хмаринку в небі. Чому ж він такий тривожний? Чому тягнеться за ним проклятий хвіст?

Офіціантка принесла каву і тістечка.

— Читайте ж ваші вірші, — сказала вона.

Він глянув у блакитні очі.

— Що ж вам читати?

— Що хочете.

— Гаразд. Тільки не смійтесь. Форма недосконала. Так собі — ритмічна проза. Мініатюри.

— Ми ж домовилися, Григоре...

— Про космічну вітчизну, — сказав хлопець.

— Що це означає? — здивувалася Галя.

— Невже не розумієте? Ми ж не лише Землею сформовані. Від Землі у нас дуже небагато — прах, матеріал біологічної

машини. А розум, чуття, дух сформовані космосом. Зорями, небом, вітром, блискавицею, хмарами, піснями, казкою, що передається з віків...

— Збагнула, — лагідно усміхнулася дівчина. — Це дуже правильно. Та я гадала, що ви в це вкладаєте ще більш втаємничене значення.

— Може, й вкладаю, — загадково мовив хлопець. — Проте заждіть, послухайте...

Ми не діти Землі,
ми посланці небес.
Вже еони минули, як прийшли ми з безмежжя,
сповнені творчої сили.
Свій вогонь віддали
первозданній і дикій планеті.
Скільки мук і страждань,
скільки дивних містерій?!
Меркне спогад про рідну країну,
частокіл лабіринту все вище,
втома павутину плете
з ілюзорних туманних видінь.
Гуллівер розіп'ятий лліпутськими нитками
на тривимірній сфері планети.
Інколи сняться йому чаруючі сни,
закликають летіти у невимірну глибини!
І тоді Гуллівер посилає ввісні
міжпланетні ракети,
ніби пташок паперових.
О смішні і наївні видіння!
Прометею! Трусони скелю матерії,
до якої тебе прикував нещадний закон,
громом обізвися до братів — закутих титанів!
Ми ж прийшли — згадайте — з ясного безмежжя.
Ми — його діти!
Чому ж, коли ми забули про велич вітчизни?
Про її неосяжну красу?
Зупиніться, хто юний духом,
хто старий духом, —
зупиніться і згадайте славне минуле
згадайте казкову блакить

свого прекрасного царства,
де народилися ми,
де ми зростали під лагідним поглядом
Великої Матері!
І вставайте!
На світанку вставайте, —
молоді й сильні,
відважні й непохитні!
Умийтеся сонячними променями
і починайте нове життя!
І починайте нове життя у невимірності волі,
бо земне існування твоє, Гуллівер, —
то лише мить сновидіння...

— Дуже цікаво, — сказала дівчина.

— Справді? — зрадів Бова.

— Справді. Але звідки у вас такі ідеї? Роздвоєність людської сутності, прагнення у невимірність...

— О, мені часто сняться химерні сни, — сказав хлопець. — Ніколи не збагнеш, звідки вони, чому?

— Я люблю слухати сни, — замріяно мовила Галя. — Є такі сни, у яких би хотілося жити.

— О ні, — заперечив хлопець. — Я не бажаю жити навіть у найкращих сновидіннях. Я хочу вибирати шлях свідомо, а не бути маріонеткою сну.

— А може, ваша свідомість — теж сон. І ваше вольове рішення — теж марення підсвідомості, — похмуро сказала Галя.

— Ну, це вже щось зловісне, — засміявся хлопець.

— Не стану сперечатись, а то ви втечете од мене. Краще прочитайте ще що-небудь. Мені дуже до вподоби, як ви читаете.

Григір полегшено зітхнув.

— Тоді ще послухайте жартівливу мініатюру. Про ребро.

— Про яке ребро?

— Адамове ребро. Ось послухайте...

Господи, колись з ребра Адама Єву ти створив.
Яка нікчемна втрата для Адама. Зате який
здобуток! Яблуко пізнання Добра і Зла, любов
одвічна, глибини мук і втіх!

Господи, молюсь до тебе щиро — візьми у

мене дванадцять ребер, створи дванадцять Єв.
Нехай вони мені дадуть дванадцять яблук
із саду полум'яного Пізнання.

Прийди, прийди, о господи, бери у мене
ребра! Без них я обійдуся, але без Єв — нізащо!

Галя сміялася.

— Не стане у вас ребер — ніяка Єва не допоможе. Будете
повзати, як медуза.

— Та це ж символічно, — захищався Григір.

— Тим більше. Символи повинні бути точні. Якщо вже в
кого й береться ребро, тобто плоть, то це в жінки.

— Ого! Ви суворий критик.

— Та ні. Просто я не люблю сумнівних жартів.

— А мені здається, що без жартів взагалі жити неможли-
во. Можна збожеволіти.

— Не знаю як кому, а мені рідко який жарт подобається.

— Чому?

— Жартом найчастіше люди прикривають своє безсилля і
трагедію. Життя трагічне. Трагічне в своїй основі, а вони смі-
ються.

— Я не зовсім розумію вас, Галю, — тихо сказав Григір,
горкаючись пальцями її руки. — Ви така прекрасна...

— Не треба, Григоре, — різко сказала вона. — Пробачте...
але не треба так. Краще прочитайте мені ще що-небудь. Але
не жартівливе.

— Добре, — сумно мовив Григір. — Прочитаю. Про ри-
балку.

Усі рибалки ловлять рибу вдень.

А мій товариш — ні.

Дивак: як тільки зорі спалахнуть у небі,
він вудлище бере і поспішає до озера.

Зірки вгорі. Зірки внизу.

Йому здається, що він пливе у вогняному безмірі.
Вітрила верб шумлять тривожно, несуть,
несуть незримий човник удалечінь.

Він закидає вудку. На ній немає гачка і черв'яка,
лиш слово чарівне рибалка промовляє, нанизує на
волосінь прозору.

Минає ніч. Рибалка терпляче сидить над океаном зоряним.

Чого чекає він? Кого?

Пливе світанок, зорі бліднуть, ховаються в блакиті ясній. Рибалка згортає волосінь на вудку, задумливо вертається додому.

Надвечір знову — безнадійний лов.

А може, все-таки почепиться хто-небудь на чарівне слово?

А може...

Сидить рибалка, пливе над зоряними прірвами.

Вітрила верб шумлять тривожно...

— Гарно, — сказала Галя. — І правда.

— Що правда? — Не зрозумів Григір.

— Безнадійний лов. Нічого не почепиться на волосінь рибалки. Даремно люди ждуть. Хіба що риба сама захоче.

— Яка риба? — здивувався хлопець.

— Бог, — просто мовила дівчина.

— Ви серйозно? — отетеріло запитав Григір.

— А чому б і ні?

— Ніколи не думав... що моя мініатюра збудить такі думки.

— Такі думки може збудити будь-який образ, — сказала Галя. — Навіть черв'як. Пам'ятаєте: «я червь, я бог»?

— Державін! Тільки ж ви...

— Що я?

— Невже вірите?

— Не те слово — «віра». У банальному розумінні у мене віри нема, в глибинному — є. Може, це не віра, а інтуїтивне знання.

— Я вражений.

— Тоді що ж? — насмішковано запитала Галя. — Наші дороги розходяться? Чи, може, ви почнете мене перевиховувати? Приносити популярні атеїстичні книжечки? Водити в кіно?

— Галю!..

— Не будете? Тоді добре. Не бійтеся — я не сектантка. Не люблю лицемірних, забобонних зборищ, де в ім'я бога промо-

пляється стільки хвали і куриться фіміам. Він уже давно б помер від нудьги й жаху. Мій бог схожий на вашу чарівну рибу, його не спіймаєш на гачок молитви або черв'як лестоців.

— Який же він? — обережно запитав Григір, ще не знаючи, який тон обрати в розмові з Галею.

— Не знаю. Він прекрасний — це я твердо знаю, вірю. Він герой і лицар. Він мовчазний і громовий. Він жалісливий і грізний. Він всесильний і незримий. Він скрізь і ніде...

— Це просто опоетизована людина, — сказав хлопець. — Ви створили в своєму серці ідеал. І поклоняєтесь йому...

— Може, й так. А може, й ні.

— Дивно... Як же тоді ваш скепсис?

— Який?

— А до людей. У людях безліч поганого — це правда. Але ж причина світу, отже, і всього, що в ньому, — бог? З скульптора питають за нікчемну статую, з шевця — за зіпсовані чоботи.

— А з бога — за потворний світ? — насмішкувато запитала Галя.

— Атож.

— Бог не має ніякого відношення до світу.

— Як так?

— А так. Ви ж освічена людина. Невже всесильний став би займатися творенням обмежених світів? Якихось кульок, планет та сонць, а тим більше мікроскопічних мурашок, які називаються людьми?

— Я вивчав десятки різних релігійних та філософських течій Сходу й Заходу. Більшість апологетів стверджують, що світ породжено волею творця, Логоса...

— Може, й так, — байдуже згодилася Галя, допиваючи каву. — Всякий бракороб — творець. На своєму рівні. Але до чого тут бог? Я в це поняття вкладаю своє, заповітне. Його не можна передати. Що мені до того, як про це казали ті чи інші мудреці? Я сприймаю Сонце таким, як воно є, а не таким, як його описують астрономи.

— Звідки це у вас, Галю?

— Що?

— Таке мислення?

• — Погане чи хороше?

— Не знаю. Не можу так сказати. Тривожне, хвилююче. Мені здається, ніби ви жартуєте. Втім, ні. В очах ваших гнів. І ясність. Не доберу, не збагну. Такі думки, як у вас, з'являються тоді, коли людина переживе глибоку драму. Горе викрешує іскри нового розуміння. Але містика...

— Я не містик! — махнувши крилами вій, заперечила дівчина. — Медику майже неможливо бути містиком. Кожного дня фізіологія, нутрощі. Треба любити приховану суть, щоб не зненавидіти фізичну людину. Знаєте що, Григорі? Давайте обличимо цю тему... Може, колись. Добре?

— Добре, — непевно сказав Григир. — Але ви обіцяли прочитати.

— Про любов, — усміхнулася Галя. — Ходімо звідси. Підемо по вулиці Зоологічній. Там затишно, і я спробую згадати...

Григир розраховувався з офіціанткою. Вони вийшли під крони весняних дерев. Хлопець ішов задумливий, збентежений. Галя ішкולי скоса поглядала на нього. Почало припікати, парило. Вони зняли плащі. Мимо мчали машини, з-під коліс бризкала ріденька грязь.

— Ну що ж, почну, — сказала дівчина. — Тільки не перебивайте. Добре?

— Добре, Галю.

— Любов, — повільно проказала Галя, ніби смакуючи це слово, ніби прислухаючись до його звучання. — Любов...

Хто ти, Любове? Що ти, Любове?

Спалах чуття? Чи дарунок таланту?

Тіла жага чи божественне слово?

Попіл чи полум'я? Феїкс чи фантом?

Що ти, Любове? Падіння в безодню?

Чи ейфоричний хвилюючий трунок?

Хижої пристрасті паща голодна

Чи розцяцьковані квітами труни?

Котиться вир, і нема йому впину,

В ньому зливаються атоми, люди —

Драми, гротески, комедії, кпини:

Є, і було, і триває, і буде!

Грізна любов, найніжніше кохання,

Шепіт несміливий, слово шалене —

Все поспіша на олтар сподівання —

В пащу неситу, в пащу вогненну.

Де розуміння? Де ти, критерій?
 Логіка мовчки навколішки стала.
 Істини мати. Вершина містерій.
 Ясна і темна. Мінлива і стала.

Гинуть світи. І спалахують зорі
 В нових галактик вселенському гromі,
 Кроноси юні в інших просторах
 Інші будують Любові хороми.

Хай у безмежжя пливуть одиноко
 Скелі, мов свідки космічної драми.
 Єви в едемах ідуть ясноокі
 І обнімають коханих Адамів.

Будуть і яблука, будуть і змії,
 Будуть єгови, будуть падіння,
 Каїна заздрість, Авеля мрії
 Чорні і світлі пустять пагіння.
 Крізь революції, царства, поеми
 Підуть потомки Адама до неба,
 Щоб написати нові проєми
 І в епілозі розгадують ребус —

Ребус кохання... Що ж ти, Любове?
 Іскра прадавнього змія Ананти?
 Темна мара чи божественне слово?
 Попіл чи полум'я? Фенікс чи фантом?

— Дивно, — сказав Григiр.

— Що?

— Ви несхожі на сучасних дiвчат.

— Чому?

— Вони не задумуються над такими проблемами. Люб-
 лить — і все. Плачуть, коли сумно. Радіють, коли весело. Вони
 шивіть легковажні й недбалі в коханні. А у вас...

— У мене... — Ніби луна, повторила Галя.

— У вас душа — скрипка. Ледве торкнувся — вже звук.

— Ви помиляєтесь, — суворо відповіла Галя, дивлячись
 кудись убiк. — Це неправда.

— Що неправда?

— Про сучасних дiвчат. Що вони легковажні. Звісно, і
 инкі є. Але їх менше. А більшість — глибокі і піжні. То вони

здаються легковажними. Надівають захисну машкару, щоб ви, чоловіки, не поранили їх. Ви добираєтесь до серця, щоб одразу... осідлати його...

— Ви не дуже чемно говорите про чоловіків.

— Так є. А дівчата повинні зберегти свою ніжність у таємниці. Бо що залишиться потім, як чоловік зірве квітку, розтопче і піде геть? Лише пуста. Дівчата бережуть заповітну квітку для принца...

— Для принца? — розгубився Григір.

— Для єдиного. Для небесного коханця, який мариться вві сні. Кожна дівчина мріє про принца. І не зустрічає його...

— А Ромео і Джульєтта?

— Що ж з ними сталося? — запитала Галя. — Світ з'їв їх. І лише після смерті оспівав. Та й то для сцени. Для грошей. Для байдужих людей, які показують у фойє театру свої туалети.

— Це правда... Я не думав так...

— От бачте. А про дівчат думайте обережніше. Не судіть за зовнішніми ознаками. У кожній людині — безодня. Те, що зовні, може бути лише попелом. А під попелом — жар...

— Говоріть, говоріть, — тихо сказав Григір. — Це прекрасно...

— Пусте, — зніяковіла раптом Галя й одвернулася. — Не треба мене хвалити. То як же вірш? Чи до вподоби?

— Гарно, — просто сказав Бова. — Куди мені. У мене так — графоманські опуси. А у вас — думка. І ніжність...

— Перехвалите, — засміялась Галя. — Нема нічого особливого. Мені самій не подобається. Те, що в серці, не передає словом. Я ж відчуваю. Потрібний якийсь новий спосіб єднання. Може, тоді... Тільки коли це буде?

— По-моєму, це завжди було і є.

— Що?

— Інтуїція. Симпатія, антипатія. Навіть ідіосинкразія... Вроджена огида до певних речей чи явищ. Здається, так у вас в медицині це називається?

— Майже, — засміялась Галя. — Але ви правду кажете. Я відчуваю таємничий зв'язок між усім-усім на світі. Навіть між людиною і каменем, зіркою, деревом. Інколи мені любіше розмовляти з березою або з бродячим котом, аніж з людиною. А особливо люблю зоряну ніч, коли нікого нема, тиша і над головою казковий Чумацький Шлях. Нечувана краса!

— Це й справді поетично. Ви могли б написати...

— Вже написала, — відповіла дівчина. — Я пишу. Коли є шльня хвилинка...

— І день і ніч слухав би ваш голос. Прошу вас...

У дівчини палали щоки. Вона вдячно глянула на хлопця і почала декламувати:

— Зорі, зорі — далекі зорі,
Що ви знаєте, зорі, про землю мою?
Що ви знаєте, ясні,
Про Єву казкову,
Що Адама любила
У правічнім раю?

Чи на ваших планетах
Теж едемі розквітлі?
Чи ростуть у них яблуні
Зла і Добра?
Чи для вас, мої зорі,
Променисті і світлі,
Теж настала жорстокої кари пора?

І підступний Єгова
Проклинає Адама,
І на Авеля палицю
Каїн здійма...
Зупиніте їх, зорі,
Доки ніч не настала,
Доки в вашому світі
Смерті нема!

Може, люди — то більше,
Ніж сонця променисті,
Може, серце — то ширше,
Ніж галактик рої.
Бо як серце вмирає —
Умирає безмірність.
Як згасають зіниці —
То немає її...

Люди, чуєте, люди!
Зупиніться на хвилю,
Спалахніте серцями,
Ваших променів ждуть.

Не проходите, мов тіні,
Метеорами в безвість,
Хай на темному небі
Нові зорі зійдуть!
Бо як сонце згасає,
То інше засяє,
Бо як гине планета — інша
в путь вируша!
Бо всі атоми схожі один на одного,
І лише у людини
Неповторна душа...

— Як це прекрасно! — вигукнув Григір.

— Що?

— Те, що ви написали. Неповторність людської душі. Її унікальність. А деякі юристи намагаються все підвести під параграф закону, ніби люди — паколи в паркані. А чому ж так трапляється, що побачиш людину — і вже ніколи її не забудеш? Ось як ми з вами... Як тільки вас побачив — усе!

— Що все? — тривожно запитала дівчина, зупинившись під каштаном.

— Ну... не треба слів, — розгублено сказав хлопець. — Одразу відчув, що ви... прекрасна людина. Що ви... дуже близька, рідна...

Галя опустила погляд. Мовчала. Тільки обличчя її заливала рожева хвиля. У вітті каштанів шепотів ласкавий вітерець. За стіною зоологічного саду ричали звірі, сміялися діти. Проїхала легкова машина, зачепила бродячого пса. Він одлетів у канаву, жалібно заскавчав. Дівчина отямилася. У її очах заблищали блакитні крижинки.

— Григоре, не треба. Я не бажаю химер.

— Я не буду, Галю. Але знайте...

— Краще ходімо в звіринець. Я ще ніколи тут не була. А ви?

— Я теж не був.

— Поглянемо?

— Гаразд, — зітхнув хлопець.

Вони вийшли на Брест-Литовський проспект, завернули ліворуч. Біля кас зоопарку юрмився люд. Григір купив Галі морозиво, став у чергу. Дівчина одійшла вбік, стала під дере-

ном, а хлопець напружено міркував про дивне знайомство. Зв'язання шефа, комічний візит, побачення, розмова про бога, вірні про любов. Що за химерний калейдоскоп? Розмаїті скельця мозаїки, а картини нема. Як її створити? А треба. Бо вже не відійдеш, не покинеш, не забудеш. Манитиме, хвилюватиме, не дасть спокою ніколи, нізащо. І різке слово її, і невдоволення, і скорбота чи іронія вже невіддільні від неї, від манливого, тривожного образу...

Купивши квитки, Григорій покликав дівчину. Вони пішли у ворота, попрямували ліворуч. Біля великої клітки зібралось багато людей. Діти репетували, сміялися. У клітці сиділи дві великі мавпи — самець і самиця. Він зосереджено длушпався в густій шерсті, вишукуючи паразитів, а вона гралася з автомобільною гумовою покришкою. Їй ховала в ній свою морду, то підскакувала і дивилася подобно і пильно на людську юрбу. Ось вона вхопилася передніми кінцівками за ґрати, проринула потворний писк між прутами клітки, витягнула губи в трубочку, ніби для поцілунку.

— Гарна молодиця, — прохрипів якийсь п'яний поруч з Галюю. — Така обніме — потім весь вік снитиметься. Ик! Бач, і герво, цілуватися хоче!

Люди реготалися. Галя зустрілася поглядом з мавпою, замерла. Їй здалося, що з-під звірячого низького лоба на неї виринули розумні, ворожі очі. Уважні й пильні. Вони жили окремо від судорожного огидного тіла, вони дивилися в цей світ з таємничих надр невідомості. Загрожували, зневажали, випльовили і... благали.

— Ходімо, — прошепотіла дівчина.

— Що?

— Я кажу, ходімо. Мені погано.

— Ходімо Галю. Мені теж стало важко на душі.

Йшли мовчки. Мимо веселих людей, мимо щебетливих дітей, мимо кліток з смугастими зебрами, гордими, сумовитими оленями, зневажливими верблюдами. Біля бегемотів Галя зупинилася. Довго дивилася на громаддя чорного, блискучого тіла, яке непорушно лежало на землі, поблискуючи малесенькими байдужими оченятами, знизала плечима.

Еволюція, — сказала вона.

— Що? — Не збагнув хлопець.

— Кажу, еволюція. Не вельми вона економна.

— Проба...

— Хороша проба! Гора м'яса. Кому потрібна така проба?

— Біологічний тупик. Навіть люди заходять у нього. Десять років пише книгу, а вона — бездарна. Сотні років формується нова система, а вона — немічна і реакційна. А природа діє наосліп.

— Ви гадаєте?

— А що ж — бог? — скептично запитав Григір.

— Я не сказала цього, — сухо парировала дівчина. — Бог і творіння несумісні. Тим більше ось таке, як ці бегемоти. Чи мавпи.

— Тоді хто ж?

— Не знаю. Якись мислячі істоти. Але безсердечні.

— Де ж вони?

— Може, тут, на Землі. Може, на інших планетах. Може, це ми самі...

— Не розумію.

— Точніше не можу. Це в мене як марення. Психіка страшна сила. Мені інколи здається, що ми кожною думкою щось народжуємо. Прекрасне чи потворне. Квітку чи хижака. Метелика чи мавпу. Я дивилася на самицю орангутанга... У неї з очей дивиться людина. Мені стало страшно.

— Чому?

— Не знаю. Так, ніби я співучасник злочину.

— Може. Я починаю розуміти...

— Правда? — зраділа Галя. — Ходімо далі. Щось мені не подобається тут.

Вони зупинилися біля хижаків. Крізь ґрати поблискували сумні очі тигрів, левів, пантер та барсів. Пружні, сильні тіла судорожно металися в тісних і брудних закапелках, міряючи грізними лапами нескінченну дорогу, яка нікуди не веде.

— Страшно, — прошепотіла Галя, глянувши на Григора. В її очах блищали сльози і пливла мука.

— Страшно? — розгублено перепитав хлопець.

— Звіринець — це злочин, — вперто сказала дівчина, ніби хтось їй мав заперечувати. — По якому праву люди полонили тварин? Хто їм дав право?

— Право, — сказав Григiр, сумно усмiхнувшись. Як багато вони сперечалися про це найгуманнiше поняття! Що сказати Гiлi? Де вона, точна формула? Нiхто не знає. — Тут лише право сильного...

— Право сильного — не право, — гнiвно сказала Галя. — Право — це правдива дiя. Хiба не чути цього в самому коренi слова? А хiба це правдиво — полонити тварин, виривати їх з природи? Навiщо? Для чого?

— Ви ж захотiли зайти сюди... подивитися.

— Лише тому, що це iснує... Я чула, але не бачила. Тепер школи не пiду. Це гидко, аморально. Краще зробити клiтку для людей, хай iздять у нiй, дивляться на звiрiв на волi.

— Так роблять в Африцi.

— Чому ж у нас так не роблять?

— Ви забули, де ми живемо. Тут нема джунглiв, нема екзотичних тварин.

— У крайньому разi... зробити просторi вольєри, хай звiрi гуляють у зарослях, на луках. Втiм, що я кажу? Все'дно неволи. Ширший звiринець чи вужчий — байдуже. Ми теж у звiринцi. Я це збагнула сьогоднi.

— Як у звiринцi? — збентежився Григiр.

— У космiчному звiринцi. Або щось подiбне до цього.

— Ви жартуєте?

— Анiтрохи. Хiба так важко це помiтити? Безконечне поклонiння людини за людиною. Кров i знущання. Обман i сподiвання. Мрiя i безодня реальностi.

— Ви загострюєте темнi аргументи, Галю. Ви не хочете бачити свiтлих.

— Свiтлi — мара. Фантом. Ось вона, дiйснiсть. Кажiть цьому левовi про вищi iдеали, про братерство. А вiн же — богота. Жива, тепла, розумiюча. Вiн не дорiс до iнтелекту — чий так! Але хiба iнтелект дає право на перевагу в споживаннi природних дарункiв? Лев, тигр, мавпа — це ембрiон мислячої iстоти. Це — нерозвинута людина. Безсила, страждаюча. I тим бiльшє — вона потребує захисту. А його нема. Людина — бог для тварин. Вона виявилася жорстоким богом, як i бiблiйний Гiлi. Може, ми теж смiття якоїсь iншопланетної еволюцiї, яку безжалiсно викинули з космiчного едему в планетарний звiринець?

— Галю! Ваші думки архіфантастичні, хоч ви недавно насміхалися над фантастами.

— Над оптимістами.

— Хай так. Але мислення ваше дуже парадоксальне. Ви полюбляєте аналогії. Переносите їх на космічний масштаб. Так не можна. У космосі можуть бути цілком інші закономірності.

— Які?

— Не знаю...

— Тоді не заперечуйте. Я не логік. Я інтуїтивіст. І відчуваю, що в древній казочці про вигнання з раю є слушність. Всякий непотріб з інших світів виганяли на Землю. Осколки еволюцій. Тому тут таке еклектичне зібрання. Ніби паноптикум, космічний зоопарк. Ми думаємо — прогрес, а насправді — сцена. А за зоряними лаштунками холодні, байдужі глядачі. Вони дивляться на наші війни, страждання, любов, поривання. І сміються. Регочуться. Аж трясеться безмір. Як же, їм треба розваги. У небі сумно — хай їх розважать мізерні планетні клоуни...

— Галю, — торкнувся Григір плеча дівчини. — Ходімо звідси. Ходімо, бо ви...

— Що я?

— Збуджена... дивна.

— Я вже чула це.

— Все-таки. Не можна робити таких висновків. Для пояснення людської історії досить земних причин.

— Ні, не досить! — уперто сказала дівчина.

— І потім... не тільки ж війни та бруд на Землі. Згадайте Жанну д'Арк. Згадайте Спартака. Кампанеллу. Ціолковського. Лесю Українку. Гарібальді. Бетховена. Шевченка. Лермонтова. Ганді... Боже мій, можна згадати безліч вогняних душ! Що ж — вони теж покидьки іншопланетних еволюцій? Я вже не кажу про невідомих. Про тих, які мовчки роблять своє непомітне, але єдино потрібне діло. Сіють хліб, малюють картини, народжують дітей.

— Винятки лише стверджують правило, — стріпнула густою гривую волосся Галя. — Може, крім злочинних душ, на Землю приходять ще й героїчні. Щоб допомогти людству. Дати хоч якийсь промінь серед пільми.

— Галю! Революції, науковий прогрес, всенародна освіта... Невже це все вас не переконує?

— О ні! Людина залишається незмінною. Що їй освіта? Лише модне вбрання на тварині. Мавпу теж можна навчити їсти виделкою. О ні, Григоре! Я не вірю в наукові революції! Ви вражені? Злякані? Я несучасна? Життя розвіяло мої найвніші мрії. Я не бачила того, про що мріяла.

— Розбіжність між ідеальним і практикою... Це закономірно.

— Як ви легко це промовляєте, — іронічно кинула Галя, вколотивши хлопця крижаним поглядом. — «Закономірно». За тим словом — тисячі трагедій. Для когось це — абстракція. А для іншого — життя. У нестатках, без любові, без надії. Самоти і смерті. О Григоре, невже ви не розумієте? Доки є хоч одна нещасна людина — нема щастя на Землі. Та що я кажу? Навіть інакше... Доки болить хоч одній тварині, доки страждає хоч одна істота, зіткана з плоті й нервів, — не знати нам справедливості. Ви ж юрист. Чи ваша юриспруденція — сухий закон? Перелік параграфів?

Григір мовчав. Що він міг сказати Галі — палкій і напружений, ніби тугий клубочок плазми у магнітній пастці? Вона ніби оголений нерв, відкритий на біль світу. Він знав, що то крик душі, він знав, що за тими болісними словами стоїть травма життя, дитячі образи, розчарування і безкомпромісний роздум над тайною буття. Але нічого не зміг протиставити їй! Нічого переконливого, нічого певного! Це не тема для легкоумної бесіди. Це — сфінкс тисячоліть. Усі легенди, всі перекази, філософії та релігії клекотять тим невгасимим вогнем пошуку і тривоги, сумніву і болісного запиту, на який нема відповіді.

— Я налякала вас, — сказала Галя.

— Ні...

— Не кажіть. Я бачу. Думали — дівчина. А воно — «філософ» у спідниці.

— Даремно ви так, Галю...

— Більше не буду. Я ні з ким про це не розмовляю. Тільки сама з собою. А ви... це вперше.

— Галю...

— Ходімо звідси. Я втомилася. Проведіть мене додому...

— А як же?..

— Що?

— Нова зустріч?

— Ви хочете її?

— Дуже...

— Тоді завтра. Зранку. Я маю вільний день. Кудись поїдемо.

— На Дніпро, — зрадив Григійр. — На луки.

— Куди завгодно, — сказала Галя. — Аби не в місті. Ждїть мене біля причалів... О десятїї.

— Ждатиму.

Поверталися додому мовчки, не сказали одне одному жодного слова. І мовчання їхнє не було обтяжливим. Попрощалися, розійшлися. Григійр йшов стежиною, їхав на трамваї, прислухався сам до себе. В душі не було протиріч, не було аналізу. Було мовчазне примірювання душі до душі, серця до серця. Ніби круговий політ двох птахів серед неосяжного неба. Політ восени перед далеким хвилюючим вирієм.

Хлопець довго гуляв по набережній, бездумно прислухався до гомону людського, намагався втишити незбагненний жар тіла. Та таємне хвилювання не проходило. Він повернувся на квартиру десь після одинадцяти. Старі спали. Грізно хропів уві сні дід Микита. Григійр навшпиньках пробрався до себе, ліг, не роздягаючись, у ліжку. Довго вовтузився, не міг заснути.

І в безсонні він почав жити в дивному небувалому світі.

Григійр жив на іншій планеті. Звали той світ Ара, що означало в старовинній етимології Єдність. І звали Григора Меркурієм. Та найдивніше те, що він звично сприймав ті нові враження. Навіть думки в нього не виникало про Землю, про свій земний фах, про знайомих людей. Психіка жила новою інформацією, новими враженнями.

Ара не була у звичайному розумінні слова планетою. Меркурій знав, що вже давно людство минуло періоди планетарної еволюції. Тепер схема центральної системи мала такий вигляд: довкола зірки оберталися гігантські сфери, спіралі, супутники, які повністю забирали її енергію для потреб населення та буйної рослинності. На Головній Спіралі був розташований Координаційний центр, який керував життям системи Ари. Там перебували вчені, космонавти і Космократори — деміурги нових світів. Їх очолював Аріман — Головний Координатор. Меркурій був наближений до Арімана і мав звання космослідчого, функції якого полягали у виявленні порушень

злагодженого, гармонійного життя системи. Як тільки десь в одній з ланок Ари виникала суперечність, протиріччя або незадоволення, Меркурій брав повноваження від Арімана, сідав на магнетон — корабель з позачасовою функцією дії, і прямував до потрібного пункту. Справи були розмаїті: то якийсь житель системи втрачав смак до життя і намагався шезнути з координат самосвідомості в стан небуття; то юні аряни виводили з ладу якісь енергетичні споруди. З дітьми було легше — мислячі біоінструктори отримували програму ліквідувати пошкодження, а винуватців певний час тримали в мікро-Тартарі, де ними займалися спеціальні вчителі. А в мікро-Тартарі були рослини, тварини, будівлі, літаючі апарати, школи, але вийти за обмежене гравітаційне коло юні правопорушники не могли. Минав недовгий час, злочинці затямлювали науку гармонійного життя і знову виходили з Тартара, щоб продовжити своє безсмертне життя під променями світила.

Так, безсмертне. Наука Ари вже давно-давно розгадала таємниці старіння, подолала межу смерті і вивела мислячі істоти у світ нескінченного буття. Численні біоревізорні пильно стежили за плином життя людей, контролювали їхні думки та наміри і перешкоджали будь-якій спробі вийти з усталеного режиму харчування, поведінки та праці. Але казуси траплялися. Правопорушники навчилися уникати опіки дбайливих біоревізорів, і тоді по каналах зв'язку системи Ари лунала тривога: небезпека!

Найтяжчими були випадки самогубства. Втрата смаку до життя вважалася злочином, замахом на саму ідею буття. Щоб ця патологія розуму не розповсюджувалась, Координаційний центр ухвалив найсуворіше карати самогубців: повертати їх до життя, але замикати на дуже довгий час у індивідуальну тринітаційну шкаралупу, звідки вони все могли бачити й чути, але де не можна було ні рухатись, ні діяти. Така непорушність, така «смерть за життя» мала пробуджувати — за задумом космолікарів — інтерес до свідомого існування.

Допустити право людини на смерть Координаційний центр не міг — це породило б ланцюгову реакцію самогубств. Статистики-психологи вже давно надсилали до центру тривожні сигнали про збайдужіння психіки жителів Ари до праці і навіть до рихваг, про деградацію мислення. Психосиноптики відзна-

чали пониження рівня психоенергії людства, а це свідчило про інволюцію системи. Координатори дивувалися, збиралися на симпозіуми, конгреси, наради. Спочатку це явище вважалося закономірною флуктуацією в межах певного статистичного закону, але порівняльні цифри кількох десятків циклів показали: Ара вступила в смугу занепаду.

Про це знали лише вчені, Космократори та Координатори. Шукали нові шляхи еволюції. Меркурій знав про все, був у вирі подій. Сам думав про космічну загрозу, дивувався, не міг збагнути причин деградації розуму при таких неосяжних можливостях.

Справді, енергетичні ресурси Ари були майже необмежені. Космократори творили нові соція, системи, мандрували до інших галактик. Учені Ари вмiли творити нові еволюції, синтезувати життя, моделювати процеси мислення і творчості, передбачати події і зупиняти їх. Але дати людині смак до життя аряни не могли. Знайти смисл існування, якого вимагав пробуджений розум, неспроможні були ні координатори, ні філософи, ні Космократори.

Так наступила для Ари криза буття. Тоді вирішено було скликати Вселенський Конгрес Мислителів. Він збирався на Головному Секторі, в особистому Тартарі Арімана. Система нічого не знала про конгрес, Головний Координатор розпорядився вимкнути навколо Тартара всі канали зв'язку, оточив місце конгресу сторукими аргусами — біослугами, настроєними на психіку Арімана.

Майбутні учасники з'їзду були повідомлені по індивідуальних психоканалах. Так дістав повідомлення і Меркурій. Він саме розглядав факт правопорушення.

Переглядав на стереоекрані запис, так би мовити «свідчення об'єктивного спостерігача». З хвилюванням стежив, як у школі першого циклу розвивалася драма між учнями і біоревізором. Зчинилась суперечка.

Перед тим як дати рекомендації Головному Координатору, Меркурій пробував розмовляти з дітьми. Вони були мовчазні, ворожі, насуплені. Поблискували оченятами з-під брів, відповідали скупо, неохоче.

Космослідчий терпляче викликав одного за другим, намагався збагнути приховане зерно дитячого бажання порушити

усталений порядок співжиття. Ось перед ним зупинилася блакитноока золотокоса дівчинка. Кирпата, веснянкувата. На ній срібні шорти, бордова курточка з короткими рукавами. Худі рученята складені на грудях, дивиться гостро й незалежно. І навіть трохи зневажливо. Звідки це в неї?

— Як тебе звати?

— Хай скаже біоревізор, — насмішкувато відповіла дівчинка. — Він усе знає...

— Я питаю тебе, — гостро заперечив Меркурій.

— Тигриця, — відповіла дівчинка.

— Неправда, — озвався біоревізор класу, засяявши багровими очістями. — Твоя відповідь алогічна. Її ім'я Рона.

— Ні, Тигриця, — гордо сказала дівчинка, відкинувши за спину жмут сонячних кіс.

— Ні, Рона, — твердо заявив біоревізор, піднімаючи вгору тонкий вказівний палець. — У моєї пам'яті зберігається неогляжна інформація.

Дівчинка наїжачилась.

— Мене звати Тигрицею! Правда, друзі?

— Правда! — Дружно гукнули інші правопорушники. — Її звати Тигрицею. Вона лідер загону червоношкірих. У неї хороше серце і мужня душа!

— Чуєте? — гнівно запитав біоревізор. — Навіть моя штучна психоструктура вібує на межі допустимого. Можна уявити собі, як реагуєте ви, космослідчий, на таке порушення усталеного закону?

— Заждїть, — махнув рукою Меркурій. — Я ще не скінчив. Я мушу знати причини їхньої поведінки...

— Патологічна розбещеність, — пробурмотів біоревізор. — У Тартар їх. Там отямляться.

— А твоє ім'я? — поцікавився Меркурій, викликаючи суїда Рони-Тигриці.

— Орлине Крило, — спокійно відповів хлопець, заклавши руки в кишені шортів. — А ще — Зміїне Око!

— Бреше, — пояснив біоревізор. — Його ім'я Бен!

— Сам ти Бен, — чмихнув хлопець. — Я Орлине Крило!

— А я Горлиця! — почувлося з гурту дітей.

— Я Дубовий Листок!

— Я Усмішка!

- Я Стріла!
- Я Левиний Рев!
- А я Багряний Схід!

«Ого, — подумав Меркурій. — Це вже не спонтанне генетичне відхилення, а свідоме повстання проти усталеного правопорядку. Просто ізоляцією в Тартарі не обійдешся. Що ж діяти? Як доповісти Координаційному центру? І як знайти взаєморозуміння з дітьми?»

— Я не хочу, щоб мені давали ім'я, — гордовито заявила Рона-Тигриця. — Я сама собі хочу вибрати ім'я.

— Чому? Чим погане ім'я Рона? — поцікавився Меркурій.

— Хто сказав — погане? — Знизала плечима дівчинка. — Але я не хочу його. Мені приємніше ім'я Тигриця.

— Браво! — крикнув Орлине Крило. — Хай не думають посланці Головного Сектора, що вони всемогутні.

— Ми можемо вас ізолювати в Тартарі, — миролюбно сказав Меркурій.

— То й що? — запитала Тигриця.

— Ви перевиховаетесь. Вам надокучить сидіти в Тартарі.

— Ми не змінимо своїх імен. Ми начхаємо на ваш Тартар, — сказала Рона-Тигриця. — Ми будемо грати у війну і не підемо до школи.

— Тоді ми опромінімо вас гіпнорадіацією, — суворо сказав космослідчий. — Ви порушуєте закон!

— Ага, — злорадно озвалася дівчинка. — Ви чуєте, мої воїни, чим він нас лякає? Гіпнорадіацією! Головний Сектор безсилий проти нас. Він хоче одняти нашу волю. Але тоді вже будемо не ми. Ви вб'єте нас. І створите з наших тіл слухняних ляльок. То вже буде Рона, а Тигриця втече. Втече на свободу. І ніякі ревізори не наздоженуть мене і моїх воїнів!

Рона-Тигриця вся пломеніла. Меркурію здавалося, що перед ним не дівчинка молодшого циклу навчання, а одна з давніх фанатичних жінок, які піднімали людей на повстання, скликали своїх прихильників до олтарів містичних богів, змушували закоханих чинити найбезглуздіші речі. О ні, це вже не генетична патологія, а цілий вихор минулого! Як він вдерся у згармонізований світ Ари, звідки?

— Тигрице, — м'яко сказав Меркурій, торкаючись пальцем руки дівчинки. Вона рішуче відсторонилася. — Не бійся

мене. Я хочу добра тобі, твоїм... воїнам... Ми живемо в світі Ара, що означає Єдність. А ви руйнуєте цю Єдність. Ось чому всі ми, старші, збентежені. Ми хочемо вам щастя.

— Щастя? — насмішувато перепитала дівчинка. — А що це таке?

— Умиротворення серця, гармонізація всіх бажань і здійснення бажань, — сказав Меркурій. — Ви, певно, вчили це...

— Вчили, — сказала Тигриця, кліпнувши темними віями. Тяжко зітхнула. — Але то порожні слова. Ми вмирили від суму в школі. Дивилися у широкі вікна і ненавиділи біоревізорів, які вдовбували нам нудні знання, ненависні заповіді моралі та етики. Ми були нещасливі, слухаючи про щастя. А коли виривалися на волю, хоча б на якусь годинку, тоді справді ставали щасливими... Чи так, сини Орла?

— Так, Тигрице! — дружно відповіли учні. — Ми були щасливі!

— Чуєте? — радісно мовила дівчинка. — Щастя — свобода! А ваша гармонізація — неволя! Геть таке щастя!

— Геть! — Підхопили всі.

Меркурій намагався втихомирити правопорушників.

— Хіба свобода — анархія? Ви вивчали історію минулих епох і знаєте, до чого приводили стихійні вибухи неконтрольованої енергії!

— До оновлення світу, — радісно вигукнула Рона-Тигриця. — В такі періоди з'являлися героїчні натури!

— І гинули мільйони, — заперечив Меркурій. — Наставав хаос...

— Краще хаос, ніж ваш порядок! — озвався Орлине Крило.

— Але ж хаос — не свобода! — іронічно зауважив Меркурій. — А ви ж прагнете до свободи?

— А що ж тоді свобода? — В тон йому запитала Тигриця.

— Підпорядкування волі індивідуума волі єдності, — твердо сказав космослідчий.

— Чули! — З викликом заявила Тигриця. — Читали і вчили цю премудрість, записану в Хартії космосу. Так вирішили творці епохи Єдності, коли розпочався період Ари. І привели до рабства. Рабство під лозунгом свободи! Бо єдність — то абстракція. А конкретний індивідуум зникає. Ми проти вашої Хартії Єдності.

— Отже, ви правопорушники, — суворо проказав Меркурій. — Бо Хартія Єдності узгоджена з усіма мешканцями системи Ари.

— Ви запитували їх?

— Спільну думку подає Синоптичний центр у кожному циклі Часу. Ніхто не вимагає змін, — сказав Меркурій.

— Бо мережа біоревізорів не пропустить нової думки, не узгодженої з програмою, — засміялася Тигриця. — Отже, ми повстали. І ви заперечуєте нашу думку замість того, щоб розглянути її.

— Ваш вибрик — патологічне явище, а не нова думка, — втомлено сказав Меркурій. — Треба організовано звернутися до Координаційного центру, логічно викласти свої міркування.

— Ви знаєте, що це безнадійно, — сумно зітхнула Тигриця. — Робіть з нами, що хочете. Ми не визнаємо існуючого порядку. Вимагаємо свободи.

Так Меркурій ні до чого їй не домовився з дітьми. Він з жалем розпрощався з ними, дав наказ ізолювати їх у Тартарі місцевої спіралі до рішення Головного Координатора. Симпатизуючи Тигриці, космослідчий велів біоревізорам поселити порушників у десятикілометровому Тартарі. Там були гори, озера й ріки, буйні джунглі та оптичний ефект неба. Хай граються. Може, передумають, повернуться до нормального способу мислення.

Звіди Меркурій вирушив до третього відділу. Там його інформували про спробу самогубства. Вже зріла дівчина пробралася на територію енергетичного комплексу, кинулась у гігантський сонячний акумулятор. Вона одразу перетворилась на хмаринку розпечених газів. Підняли на ноги весь сектор. Єдиний Генетичний центр повернув дівчину до життя, відновивши її тіло. Вона тепер перебувала в гравіошкаралупі, чекаючи на вирішення своєї долі.

Коли Меркурій розімкнув гравіополе і ввійшов, вона не поворухнулася, не поцікавилася, хто прийшов. Дивилася вгору, не виявляючи ніякого почуття. Русяві коси були недбало зібрані у великий жмут, тонкі блідо-прозорі руки безсило випростані вздовж тіла. Меркурій глянув у глибокі, страдницькі очі. З чорних зіниць визирала змучена, розтерзана душа.

— Як вас звати? — запитав космослідчий.

Дівчина мовчала.

— Я прибув з Головного Сектора, — сказав Меркурій. — Мені доручено...

Дівчина поворухнулася, її повіки затремтіли.

— Навіщо мене розбудили? — прошепотіла вона. — Так гарно було спати. Вселенська п'ятьма, небуття... Спокій... Навіщо мене розбудили?

— Ви порушили закон, — сказав Меркурій. — В Хартії космосу сказано: «Жодна мисляча істота не має права припиняти життя. Бо життя індивідуума належить суспільному організму». Ви не забули цієї заповіді?

— Ні, — жалібно мовила дівчина. — Я пам'ятаю... Але що мені ваша заповідь? Одна мить — і...

— Ви стали хмаринкою.

— Я стала всім, — зітхнула дівчина, ніби й не чула його слів. — О, яке це блаженство — небуття!..

— Я ваш друг, — тихо мовив Меркурій, присідаючи на краєчок ліжка. — Я б хотів збагнути ваше почуття, щоб судити правильно...

— Судити? — простогнала дівчина. — За що мене судити?

— Не вас, а ваш вчинок. Ми — діти потоку життя. Нас живлять традиції, закони, програма попередників. Невже ви не розумієте, що відхилення від потоку викликають опір більшості? Це реакція на неузгодженість з основним законом.

— Що мені до логіки? — сумно мовила дівчина. — Що мені до єдності? Закон, традиція, програма. Що за ними стоять? Ще якісь закони, традиції, програми. Але чому вони обов'язкові для всіх?

— Бо ми — частина цілого. Ціле вимагає доцільних дій.

— А я не хочу цієї доцільності. То не моя ціль. Я хочу свободи...

«Знову свобода, — подумав Меркурій. — Яке дивне розуміння священного поняття. Тільки-но про це говорили діти, тепер — доросла дівчина. Нове віяння в психожитті системи. Чи не є це симптом якоїсь розумової хвороби?»

— Про яку свободу ви говорите? — здивувався космослідчий. — Адже ви припинили буття. Щезли з потоку існування. У вас уже не було вибору. Ні підкорення, ні свободи.

— О, я не так розумію свободу, — прошепотіла дівчина. — Хіба смерть особи припиняє буття? Воно залишається. Зникає Я — ефемерне і нікчемне. Доки існує особа — не може бути свободи. Свобода — це відсутність особи.

— Химери ума, — знизав плечима Меркурій. — Фантазія і марення...

— Ні. Особа завжди у поєднанні з чимось. Отже, підпорядкована чомусь, комусь. Небуття — єдина свобода.

— Тепер мені ще більше ясна правомірність Хартії космо-су, — сухо сказав Меркурій. — Ваш приклад — смерть для Єдності, для системи Ари.

— Це було б чудово, — замріяно сказала дівчина. — Вічна тиша в неосаяжності.

— Ви божевільні.

— Хай... А що мені дає ваше життя? А що воно дає вам?

— Радість самосвідомості.

— І прокляття самосвідомості. Невже вам ніколи не хотілося втекти від самого себе? Невже ви ніколи не жахалися свого Я, яке вічно контролює діяння духу? «Вперед, вперед», — гукає особа, хоч нікуди йти, хоч у особи, у Я немає ніякої мети, а лише ілюзорні вигадки, нагромадження смішних химер, які названо доцільністю і прогресом.

— А у вашій тиші небуття, — іронічно сказав Меркурій, — взагалі нема нічого. Цвинтар. Ні турбот, ні боріння, ні насолоди, ні розуміння суцього.

— Все у всьому, — сказала дівчина замислено. — Ваші «боріння», ваші «насолоди»... Нескінченна радість настане тоді, коли туман особи розвіється. Ви грубо вирвали мене зі сну... І я не можу знайти відповіді...

— На що?

— На прокляту загадку. Чому небуття дозволяє ефемерному світові вторгтися в царство тиші? За віщо мене так тяжко ображено, принижено? Я обіймала Безмір, а мене зрву втиснули в нікчемну плоть. О нещадні люди!

«Стійка форма психічного захворювання, — подумав космолідчий. — Треба порадитися з головним психіатром системи і потім вирішувати, як і що. Може, доведеться вплинути на емоційний сектор мозку, активізувати логічні концептори». Попрощався з правопорушницею. Вона не відповіла.

Меркурій дав наказ біосторожам: не турбувати дівчину, але й не випускати її. Включати мінорну музику, створювати спокійливий зелено-блакитний фон, годувати необтяжливими фруктовими стравами. Ждати розпорядження з центру.

Саме в цей час особистий телепатичний канал приніс космослідчому наказ: прибути на конгрес до Тартара Арімана...

Меркурій сів у магнетон і вилетів з десятого сектора до Головного центру.

За прозорою сферою літального апарата мерехтіла в космічній далині феєрична куля Блакитного Світила, іскрилися то там, то там у безодні Всесвіту житлові сектори системи Ари, оповиті зеленкуватою товщею атмосфери. Іншим разом Меркурій милувався б тією неповторною панорамою, але теніс в душі була тривога. Правопорушення, які почастишали, термінове скликання конгресу... Космослідчий був прихильником радикальних дій. Надто вже поміркованим і спокійним було життя системи, надто безпечним і... нецікавим. Він сперечався з правопорушниками, але сам переймався скептичним настроєм, роздумуючи над сенсом життя, над перспективами поступу. Може, конгрес щось вирішить? Адже зберуться наймужніші, пайталановитіші люди системи.

Фіолетова сфера Головного центру блискавично наближалася. Перед магнетоном Меркурія розкрився шлюз приймальної станції. Він влетів до гігантського перехідного тамбура, увелів кіберсторожу відчинити горішню сферу пристрою. Свіже повітря, наповнене пахощами квітів, дихнуло в обличчя космослідчого...

Григор Бова отямився. Сів на ліжку. Що за чортівня? Що це йому приверзлося? Інша система, інші люди? Інші імена...

Він засміявся. От так дивина! Розказати комусь, так і не повірять. Скажуть — вигадав! А як же таке можна вигадати? Ціла система мислення, поглядів, життя... А втім, щось є спільне... І там він криміналіст. Тільки називається інакше. Космослідчий! Ха! Розповісти товаришам — заклюють, проходу не дадуть! Скажуть — космічними масштабами мислиш, замахуєшся на небесну кар'єру. Та ну їх! Але записати треба. Дуже цікаво. Жаль, що не розкрилося, як там далі... Як там на конгресі... Ха-ха! Це була б ціла повість. А взагалі в цьому

видінні є щось логічне. Високі досягнення, спокій. А тут — на тобі! Повстання, невдоволення... самогубства... А він — Григір — космослідчий. Виконує доручення Головного Координатора, так би мовити, наводить порядок. І досить реакційний цей його двійник. Звідки це в нього? Може, десь у глибині підсвідомості прихована така суть? Га?

Бова присунувся до столика, витягнув з шухляди блокнот, намацав олівець, увімкнув настільну лампу. Записав для пам'яті кілька фраз. Вимкнув світло, позіхнув.

У вікно заглядав місяць. Кілька зірок мерехтіло над дахами сусідніх будинків. Десь співав самотній соловейко, нявчав невдоволений кіт.

Галя... При згадці про неї Григір усміхнувся. Сьогодні вранці — зустріч. Блакитні очі. Приглушений мелодійний голос. І вічний опір, відстоювання свого. Бог, якийсь ідеальний, героїчний і цілком людський образ. Ніби щит від бруду життя. Безумовно, в цьому дівчачому переконанні нема нічого містичного, але її розчарування, її суворість і нотки відчайдушності, що інколи прориваються в голосі, можуть привести до трагічних наслідків. Треба допомогти... Як? О, як же він забув... Незабаром відбудеться жартівливий суд. Процес над богами. Над богами всіх релігій, які тільки створені людською уявою. Вже давно Григір домовлявся з друзями організувати дискусію про Космічне Право. І запросити на неї шефа. Щоб збити з нього скепсис. А щоб було наочніше — обрати форму суду. Будуть прокурори і захисники. Судді і засідателі. Свідки і речові докази. А що? Це може сподобатися Галі. І розвіє її відчуження. Треба розтопити блакитні крижинки в її очах. Батько зник, мати вмерла, друзі одвернулися. Ну й що з того? Хай вона збагне, що мерзотники, дворушники й зрадники не є основою світу.

Вирішено. Він запросить її на дискусію.

Прислухався. За дверима дід Микита висвистував носом. Щось бурмотіла вві сні баба Мокрина. Він знову ліг. Дивився якусь мить на світлу смужку під вуличного ліхтаря. Перевертався з боку на бік. Сон не приходив.

У голову лізла всяка всячина. То сухе обличчя шефа, то насмішкваті лица товаришів, то дівчата, яких він цілував на університетських вечірках. Тьху, де воно й береться! Наче з

бездонної торби сиплеться. Щось путнє так і не втримається, либуваєш, а погань або дурниці — будь ласка!

Лише на світанку Григiр задрiмав.

І диво — його видiння продовжувалося. Те саме — небушле, чудернацьке. Треба ж статися такому диву?

Меркурій сидiв у першому ряду амфiтеатру в Тартарi Ариманна — Головного Координатора...

У центрі велелюдного зiбрання в зеленкуватому сяєві штучних свiтил стояв Ариман. Склавши руки на грудях, вiн дивився на штучне небо Тартара, де пливли фiолетовi блiдо-блакитнi хмаринки. Меркурій замилювався Головним Координатором: який дивовижний тип людини! Хоч майже всi жителi системи Ари мали гармонiйнi тiла завдяки високим досягненням генетики i психотехнiки, але Ариман видiлявся якоюсь нрiжаючою неповторнiстю. Правда, його краса здавалася холоднуватою, iнодi викликаючи навіть острах. Меркурій не мiг либунути, звiдки те предковiчне почуття, адже давно всiма традицiями й етичними нормами воно засуджене як ганебний синхронiзм.

Про що думає Ариман? Чому вiн у такому напруженнi? Незворушне блiде обличчя, суворо зiмкнутi вуста, темно-вогнистi очi, важка грива чорно-багряного волосся. Магнетична постать! Амфiтеатр мовчить, очiкує. Перед вирiшенням долi системи Ари негоже перемовлятися незначними словами.

Зараз вiн почне промовляти. Єдине психiчне поле системи завiбрувало, напружилося. В ньому вiдчулася поява сильною потенцiалу мислi. Та щось сталося. Ариман промовчав. По психоканалу почулися слова диспетчера зв'язку:

— До Тартара конгресу прибули Космократори Багатомiрностi. Вони повернулися з експедицiї. Космiчне Право вимагає їхньої участi в конгресi.

Обличчя Аримана потеплiло, м'яка усмiшка торкнулася губ. Вiн пiдняв руку, поле Тартара розiмкнулося. До амфiтеатру ввiйшла група Космократорiв. Присутнi встали i радiсно вiтали мандрiвникiв безмежжя.

Меркурій вiдчув, як у грудях болiсно защемiло. О свiте, вiн повернулася. Вона повернулася, а з нею i минуле! Вiн сидiв, що все зникло у безоднi часу. А воно лише затумани-

лося рутинною повсякденності. Кохана, кохана, прекрасна і єдина!

Семеро Космократорів, а серед них його перше кохання — Гроловиця! Буяна дівчина, яка не раз бентежила Координаційний центр химерними планами перебудови суспільства, системи, людського ества. Її завжди відсиляли на периферійні сектори, давали найважчі завдання — майже на межі допустимого. Та Гроловиця неодмінно виконувала програму Координаційного центру, поверталася в систему і знову хвилювала життя бурею парадоксальних ідей.

Вона вчилася разом з Меркурієм на третьому секторі. Довгі роки перших спіралей навчання зблизили їх. Гроловиця схвалювала юнацький вибір Меркурія — стати космослідчим: проникнути в суть Космічного Права, аналізувати плин суспільних та природних подій, розшукувати порушення Еволюційних Законів і допомагати рідній системі відновлювати їх — що могло бути прекрасніше? Гроловиця обіцяла завжди бути з ним, ніколи не забувати дитячої клятви вірності. Як це в них було? «У всіх світах, у мислимих і немислимих станах, у Багатомірності і поза нею, у роздрібненні і в єдності — серце моє з тобою, з тобою, з тобою. І ні зрада, ні помста, ні інша любов, ні віддалення часу та простору, ні буття чи небуття не розірвуть священної ниті». Прекрасна клятва! Вони промовляли її на самоті, під зоряним склепінням Всесвіту. Як було хороше, неказанно прекрасно. Що ж сталося потім? Потім...

Меркурій досяг бажаного, став космослідчим. Він виявив неабиякі здібності, і його взяли до Координаційного центру. Спочатку незначні справи, потім важливіші. Потім особисті завдання Арімана. Шана і честь. Він, Меркурій, не замислювався над деякими суперечностями між правом і веліннями Головного Координатора. Вірив авторитету Арімана. Думав, що не можна нескінченну мінливість буття втиснути в право виявлене в слові, думці. Саме тому реальність виявляла розбіжності між задумом, мрією і здійсненням. А головна передумова законності — добре бажання, обґрунтоване благом Єдності. Він довіряє Аріманові — отже, все гаразд.

Так було спочатку. Пізніше він став сумніватися. А ще пізніше — зустрівся з Гроловицею. Вона ввійшла до групи Космократорів Багатомірності, очоленої Горикоренем — мо-

людим, полум'яним ученим, прихильником найнебезпечніших експериментів у безмірі. Група Горикореня іноді зникала з системи Ари на десятки циклів, а коли поверталася, Аріман давав їй нове завдання. І так багато разів.

Так от... Зустріч з Гроловицею. Вона була невблаганна. Віддала дитячі клятви, мрії юності.

-- Ти став маріонеткою, Меркурію, — з жалем прошепотіла тоді дівчина. — Ти втрачаєш особистість.

— Ти не любиш мене, — гірко сказав Меркурій.

— Любов піднімає. Невже ти не розумієш? Я бачу твоє лихо, я хочу допомогти тобі. Ти заснув.

— Я захоплений роботою, не маю спочинку. Про який сон ти кажеш?

— Про сон духу. Ти не сумніваєшся в собі, в Арімані. Там, де нема сумніву, там занепад.

— А певність? — вражено запитав Меркурій. — Невже певний себе і своїх сил шукач прямує до занепаду?

— Певність не виключає сумніву, — заперечила Гроловиця. — Певність — це не універсальне рішення тієї чи іншої проблеми. Певність — то віра в смисл буття, у доцільність існування й пошуку. Але сумнів — то вибір правильного шляху. А ти не шукаєш, ти поклався на авторитет старшого.

Вони розійшлися з гіркою в серцях. А потім вона зникла. Меркурій дізнався, що група Багатомірності покинула систему Ари для дуже важливого експерименту, запропонованого самим Аріманом. І ось тепер вони повернулися...

Попереду Горикорінь і Гроловиця. За ними — Владисвіт, Сократ, Чайка, Юліана, Інса. Чотири юнки і троє юнаків. Ілакитна тканина щільно облягає прекрасні тіла, на грудях відкривають спіралі — символи Безміру, волосся юнаків хвилями спадають на плечі, у дівчат зав'язане тугими вузлами. Меркурій мимоволі порівняв Арімана з прибульцями. І краса Головного Координатора померкла перед гармонією і простотою Космократорів. Чому? Де причина? Адже форми у більшості з них менш довершені, ніж у Арімана! Та є щось невловиме, щось у синтезі непомітних деталей внутрішнього та зовнішнього світу, що дає таку різницю відмінність.

Гроловиця метнула погляд понад рядами мислителів. Її блискиті очі торкнулися Меркурія, потемніли. Радіє чи ні?

Він намагався ввійти з нею в контакт особистим психокодом, але Громовиця мовчала. Німо в просторі, тільки чути грозове тремтіння її душі. З чим вони прийшли сюди, на конгрес, які новини принесли для системи?

Суворо замкнуті вуста Громовиці, довгі вії опущені. Космократори сіли, лише Горикорінь очікує. Він стріпнув біло-сніжним волоссям, глянув на Арімана. Зал завмер.

— Експеримент проведено? — гучно запитав Головний Координатор.

— Так, — відповів Горикорінь.

— Успіхи?

— Є.

— Доповіси пізніше. Я радий, — усміхнено сказав Аріман. Він окинув поглядом аудиторію.

— Браття! Наш конгрес обмежено мізерною кількістю учасників. Ви знаєте чому. Проблеми гострі, небезпечні. Широке обговорення викличе небажані наслідки. Повернення групи Багатомірності — до речі. Сьогодні я запропоную вам радикальний експеримент. Кілька слів по суті. Пізніше — слово спеціалістам.

Перше: всім відома криза система Ари. Ми можемо багато, ми можемо майже все. І ми безсилі. Ні творення сонць чи галактик, ні мандри у нескінченність, ні перебудова системи, ні насолоди — ніщо не врятує нас від спаду психопотенції. Коло замкнулося, ми розкрили всі можливості, закладені в нашому естві. Необхідні нові шляхи пошуку — цілком відмінні від усіх попередніх. Ясно, що рішення повинне бути парадоксальним. Звичні проекти не допоможуть. Хто хоче сказати?

— Я, — сказав Діон, координатор третього сектора. — Спад психопотенції пояснюється просто. Ми вирівняли можливості всіх індивідів. Все досягне. Все є. Могутня лавина технічних посередників виконує будь-яке тривіальне бажання. Дух загнув, для нього нема сфери боріння.

— Що пропонуєш? — запитав Аріман.

— Повернення предковічних циклів.

Амфітеатр зітхнув.

— Що це принесе для рішення проблеми? — запитав Аріман.

— Відродження психопотенції. Хай навіть на примітивній основі. Радість первісного світовідчуття. А потім можна буде

повернути жителів, збагачених первісним досвідом, до попереднього рівня.

— І знову — замкнуте коло, — іронічно сказав Аріман, блиснувши вогняними очима. — Знаю: багато дітей прагне повернутися до предковичності і навіть дикунства. Запитайте космічного Меркурія — у нього досить прикладів. Але ж це не рішення. Негоже нам бавитися вичерпаними циклами. Хто ще?

— Я, — мовила Селена, вчителька Вищого Циклу Головного Сектора. — Треба шукати вихід у глибших вимірах. Сформувати ще складніший організм, динамічніший і мінливіший, що приніс би нові перспективи діяння. Відомо, що кожні еволюційна ступінь, яку ми долали, розширювала сприйняття до неймовірності. Чому Координаційний центр не враховує цієї можливості?

— Враховує, — заперечив Аріман. — Ми думали і експериментували. Матерія має бар'єр мінливості. Ми вичерпали семеричну октаву. Ми замкнули вселенський цикл. Квантовий характер часу й простору не дозволяє нам збудувати восьму ступінь буття. Її практично нема. Світ форм не може перейти за межу семеричного акорду Великої Матері. Грати без музичного інструмента — ось що ти пропонуєш, люба Селено! Хіба це можливо?

— Можливо, — твердо сказав Горикорінь, порушивши напружену тишу.

— Ти, друже? — здивувався Аріман.

— Я.

— Ти відстоюєш такий абсурд?

— Істину, а не абсурд.

— Гаразд. Ти висловиш свою думку! Селено, ти закінчила?

— Так, — сумно озвалася Селена, сідаючи. — Певно, ти сказав правду, Арімане. Горикорінь лише щирий товариш. Він дав мені духовну підтримку, але не реальне рішення...

— Я скажу пізніше, — суворо сказав Горикорінь. — Продивись, Арімане.

— Гаразд. Хто ще скаже?

— Я, — озвався Боритор, найстаріший вчений системи, мислительний, високий, незворушний. Він постояв трохи мовчки, пожувавши губами, ніби пробував на смак ті слова, які хотів промовити. — Я хочу з усією відповідальністю заявити,

що ви, дорогі браття, ведете безплідну дискусію. Нічого конгрес не вирішить. Нічого не принесе. Будь-які проекти, рішення безсилі зупинити старіння системи. Те, що почалося, повинно вмерти. Ми зупинили фізичну смерть людини, але природа помстилась нам. Не можна порушувати рівноваги. Занепад психіки — закономірне явище, плід нашого зарозумілого, безглузкого втручання у злагоджений хід природи. Вона — Велика Мати — породила нас у вселенському ритмі як органічні акорди мелодії космосу. Так було доти, поки ми не оволоділи власною еволюцією. Пізніше ми вийшли з її законів і почали проголошувати свої, не зв'язуючи їх з велінням природи. Незалежного світу ми не змогли створити, а порушена мелодика Матері привела до занепаду.

— Що ж ти пропонуєш, Бориторе? — насмішкувато спитав Аріман. — Теж повернення до предковичності?

— Ще далі, — одрізав Боритор. — До первісної тиші. До небуття.

Меркурій насторожився. Що він каже? Ті ж самі слова, що їх недавно промовила дівчина-самовбивця. Мікроби психічного розладу летять у просторі, вони заражають уже мудрих і древніх учених.

— Поясни своє слово, Бориторе, — сказав Аріман.

— Поясню. Я пропоную знищити систему. Перевести її в стан вакууму. Ми це можемо, ви знаєте, що я не висуваю неможливого проекту.

Хвиля гніву й сміху хлюпнула в незримі стіни Тартара.

— А далі? — поцікавився Аріман, зберігаючи спокій і повагу до вченого.

— Далі нехай природа діє за власними законами. Вона знову створить нові системи, галактики, зорі. А може, щось інше. Та яке це має значення? Ми позбудемося пекучих проблем, а нові світи, де виникне молоде життя, вже не стануть замислюватися над смислом буття. Вони будуть жити. Просто жити, як жили наші предки...

— Але ж колись знову настане криза? — запитав Аріман.

— Може, але то вже буде не наша криза...

— Абсурд, — грізно сказав Головний Координатор. — Пробачте, але ж не можна серйозно обговорювати проекти самознищення. Досить! Тепер скажу я. Головний Координаційний

центр підготував парадоксальне рішення, яке впливає із ситуації. Ми виходили з таких передумов: зберегти сучасні досягнення і знайти новий потенціал для згасаючої психіки. Пропоную: створити новий світ у першому ступені буття, в тримірному безмежжі. Основа програми: наш власний космічний код. Різниця: наш світ розвивався спонтанно, створений нами світ буде під нашим наглядом. Чую запитання: яка мета? Відповідаю: цілеспрямована еволюція, що приведе до появи мислячих істот. Нам необхідна буйна психічна стихія. З протиріччями, з пошуками, революціями, піднесеннями і занепадами, із сексом, про який ми знаємо лише з відгомону історичних хронік, та зрадою, з поришенням у незмірність. Це буде наша модель. Ми зможемо непомітно втручатися у плин подій, ставити низку експериментів. Вільше того — ми використаємо їхню психічну енергію для збудження власної. Щоб змінити сонне життя системи, щоб вдихнути нові сили, треба могутній рівень потенціалу.

З місця схопилася Гроловиця. Меркурій відчув, як холодок повзе в нього поза спиною. Зараз має щось статися. Вона схожа тепер на розлюченого древнього птаха. Очі палахкотять, рука простягнута до Арімана.

— Злочин! — вигукнула вона. — Злочин і ганьба! Те, що ми почули, — не достойно мислячої істоти. І це говорить Головний Координатор системи, яка осягнула семеричний цикл буття? Слухайте, Космократори, слухайте, Деміурги! Невже у вас підніметься рука творити світ для паразитарної мети? Невже наша психіка настільки деградувала, щоб спокійно прийняти канібульський проект, достойний передісторичних істот?

Амфітеатр мовчав. Аріман усміхався — саркастично, тонко.

— Афект! — спокійно сказав він. — Я розумію тебе, Гроловице! Це твоя давня вада — кричати не подумавши. А коли добре помислиш, збагнеш принади нашого проекту! Де ти бачиш злочин? У чому? Ніякого насилля, ніякого порушення космічної етики. Ми дамо життя міріадам нових істот, ми дамо їм дарунок самосвідомості, радість світовідчуття...

Гроловиця болісно сказала:

— Ти хочеш, Арімане, розв'язати проблему занепаду робітською силою іншої еволюції...

— Створеної нами, — зауважив Аріман.

— Яка різниця? — запитала вона. — Ми відповідаємо за

кожний свій крок. Створивши мислячу істоту, ми не зможемо впливати на її свободу.

— Ми й не будемо впливати на неї зримо. Вона нічого не знатиме!

— Ще гірше! Таємний злочин?

— Досить, — сказав Аріман, і зловісні вогники спалахнули в його очах. — Ти внесла дисгармонію в роботу конгресу. Досить з нас власних проблем. Моделювання нового світу вирішить безліч загадок. Проект схвалено Координаційним центром. Його практично підготовлено до здійснення, йдеться про деякі уточнення...

— І вас не цікавлять інші можливості? — вражено запитала Гроловиця.

— Я їх не бачу, — недбало сказав Аріман. — Пусті розмови. Дитячі проєкти.

— Ти деспотичний, Арімане. Ти забуваєш про Хартію космосу. Єдність — не підкорення всіх волі одного.

— Я це вчив у школі першого циклу, — насмішковано заявив Аріман. — Це було тисяча шістсот циклів тому...

— Тим гірше. Ти забув про Хартію. Або зневажив її.

— Ти хотіла нагадати мені про неї? — роздратовано запитав Головний Координатор. — Для цього ти тут, Гроловице? Горикорінь! У твоїй групі сваволя. Але досить про це! Я чекаю доповіді про експеримент. Звітуй перед конгресом. Ми хочемо знати про результати експерименту.

Горикорінь зробив знак Гроловиці. Вона неохоче сіла. Тоді керівник групи Багатомірності важко пішов до центру амфітеатру. Став поруч з Аріманом. Пильно глянув у вічі Головного Координатора. Тоді звернувся до конгресу.

— Центр познайомив нашу групу з проєктом дві спіралі тому. Було велено провести експеримент по створенню світу в обмежених масштабах. Ми вилетіли з батьківщини. Але експерименту не провели.

— Як? — здригнувся Аріман. — Перед цим ти сказав неправду?

— Я сказав правду.

— Експеримент проведено. Експерименту не проведено. Що за дикий алогізм? Ти вирішив зайнятися на конгресі софістикою?

— Ні! — твердо мовив Горикорінь, не звертаючи уваги на гнів Арімана. — Експерименту в об'єктивності ми не провели, але ми змодельовали його в психічному полі...

— Навіщо? — скрикнув Головний Координатор.

— Щоб знати наслідки.

— І що?

— Проект злочинний, — холодно відповів Горикорінь. — Громоваця висловила нашу спільну думку.

— Так, — дружно підхопили шестеро Космократорів.

Аріман спохмурнів.

— Я бачу, ви прийшли сюди з провокаційною метою.

— Ми прийшли для вияснення істини, — достойно заперечив Горикорінь. — Психомодель показала, що штучно створений світ буде суперечливий і хаотичний. До стихійних протиріч будуть додані протиріччя нашого власного розуму. Адже гноріння і творці нероздільні. Ми створимо космічну в'язницю. А оскільки істоти того світу будуть відчужені від нас, то безвихідь нашої психіки, наше безсилля, наші сумніви, наші проблеми стануть їхнім горем, їхньою мукою. Вони нестинуть кинути за чужу провину. Я вже не говорю про те, що ми маємо намір обкрадати їх психічно. Це взагалі виходить за межі тисячолітньої традиції. Я відзначаю деградацію членів Координаційного центру системи. Це непокоїть нас. Ми пізніше запропонуємо конгресові переглянути склад Управління системою.

Присутні важко мовчали. Намагалися не дивитися один одному в очі. Наближалася гроза. Аріман стримався від вибуху. Сухо запитав:

— Альтернатива?

— Буде й альтернатива, — сумно посміхнувся Горикорінь.

Ми довго думали над кризою нашого людства. Це — законна ступінь. Після неї або нове піднесення, або загибель.

— І ваша група бачить вихід поза проектом? — насторожено запитав Аріман.

— Так.

— У чому він?

— Скажу. Це єдина можливість, але вона всеосяжна. Вона не деспотична, а еволюційна. Вона важка, але перспективна. В чому корінь нашої кризи? В обмеженості індивіда. Він — іскра

безмежжя, але не безмежжя. Він хвиля в океані, але не океан. Отже, практично він ніщо перед безоднею нескazanого. Чому ж ми дивуємось знеціненню смислу буття? Індивідуум затиснутий і позбавлений можливості далі пізнавати світ. Форма більше не приймає пової суті. Отже, треба зруйнувати тиранію форми.

— Як? — гостро запитав Аріман.

— Вихід за межі тіла. Об'єднання індивідуальної свідомості з полем безмежжя...

— І таким чином — втрата особистості?!

— Ні, завоювання нескінченності!

— Розчинення себе в океані безлико́сті, — люто промовив Аріман.

— Ось чого ти боїшся? — насмішкувато сказав Горикорінь.

— Хто має особистість — той не втратить її! — вигукнула Громоваця, піднімаючи руку.

— Особистість здобуде небувалі можливості, — сказав Горикорінь. — Замість одного мозку — весь безмір, замість одного серця — єдине серце космосу, замість одного-двох друзів — вся багатоліка мінливість психічного життя безміру. Небезпеки? Вони є! Але мета — прекрасна! Браття! Порівняйте: творення іншого світу і підпорядкування його своїй волі чи об'єднання власної психіки з космічним океаном? Вибирайте!

— Вибору нема! — жовчно сказав Аріман. — Закон суворий. Ми змушені йому підкоритися. Група Космократорів Багатомірності не виконала наказу центру, свавільно змінила умови плану. Вони підлягають суду.

— Цього не буде! — закричали Космократори.

Амфітеатр невдоволено зашумів. Аріман стояв, насупивши брови.

— Повноваження останнього рішення в мене, — сказав він владно. — Беру відповідальність на себе. Експеримент по створенню нового світу почнемо негайно. Космократори і Деміурги обрані. Група Багатомірності від участі в творенні усувається. Вона буде замкнена в Тартарі до особливого рішення!

Меркурій жажнувся. Що він сказав? Як він сміє? Зачинити в Тартар найкращих Космократорів системи? Ганьба і лихолі! Це може викликати страхітливі наслідки.

— Ти застосуєш силу проти нас? — гнівно запитав Горикорінь. — Чи гадаєш, що ми підемо в Тартар добровільно?

— Краще було б добровільно!

— О ні, не дочекаєшся! — дзвінко сказала Громовиця. — Ми не маріонетки і, сподіваюся, такими не станемо! Іди, бери, неди нас до Тартара!

Вражені члени конгресу не встигли вимовити й слова, як розсунулися стіни Тартара і до амфітеатру вдерлися колони сторуких. Вони оточили приміщення. Семеро з них помчали над головами мислителів до центру.

— Зрада! — гукнула Громовиця. — Члени конгресу! Ви бачите?

— Зрада! — заревли Космократори. — Повідомте систему!

— Телепатичне поле ізольоване. Взяти їх! — наказав Аріман.

Сторукі обплутали Космократорів щупальцями, понесли у повітрі. Меркурій побачив востаннє очі Громовиці, очі коханої. Вони палали обуренням.

Меркурій застогнав і... прокинувся. Власне, прокинувся не Меркурій. Прокинувся Григір Бова в квартирі по вулиці Андріївський узвіз...

У двері постукали. Баба допитувалась: «Мо', тобі пора Істоньки? Вже дев'ята година».

Григір скочив з ліжка, не в силі розібратися, що й до чого. Де він? Що з ним? Ара, Земля... Все змішалось. Що за омана? Гіля... Галя Курінна! Ось кого нагадує Громовиця! Але ж Галя тут, на Землі. І вона чекатиме його на набережній, біля пристані. О десятій! Сон? Який же сон, коли він продовжувався після того, як прокинувся. Та ще й так логічно. Ех, якби ще трохи. Щоб дізнатися про долю Космократорів. Невже вони не переможуть Арімана? Невже загинуть?

Григір хуленько облився холодною водою, витерся рушником. Геть примари! Сьогодні зустріч з нею...

Галя стояла, схилившись на бетонний парапет, і дивилася на жовтаві води ріки. На ній був короткий синій плащ, чорні півчохли, простенькі босоніжки. Вишита стрічка перехоплювала товстенький жмут волосся на спині.

Григір зупинився кроків за десять від неї. Зараз... він підійде, зазирне у її очі. І вона поведе його. Куди? Куди захоче.

На край світу, чи у світ химер, чи в царство снів. Все одно, аби з нею.

Вона відчула його погляд, обернулася. Ласкаво осміхнулася. Простягнула руку. Він торкнувся гарячої долоні. Тихо запитав:

— Як спочивали?

— Я не спала...

— Чому?

— Не могла. А ви?

— Я заснув, — винувато сказав Григійр. — Ще й добряче. І приснився мені дивний сон...

— Ой, правда? — запитала Галя. — Ви розкажете мені? Я дуже люблю слухати сни. Тільки щоб незвичайні.

— Та більш незвичайне важко й придумати, — зітхнув Бова. — Ціла епопея...

— Чудесно, — зраділа вона. — Починайте.

— Та ні, не тут, — попросив він. — Десь на природі.

— А куди ми підемо?

— Куди захочете. Може, поїдемо десь на луки? Теплоходом?

— Згода.

— Тоді на південь. Аж десь до Вишеньок...

Григійр узяв квитки на теплохід. Вони зайняли місце на носі судна. З Дніпра дихав прохолодний вітер, люди тулилися ближче до буфету, під накриття, або йшли в каюти. Біля них примостився лише старий сивовусий рибалка, з вудками, в брезентовій робі, та юна дівчинка в благенькому плащику. Вона трусилася від холоду, але хоробро стояла проти вітру, замріяно дивилася вперед.

Хлюпала весняна хвиля, пропливали мости, мерехтіло на київських горах зелене марево. Григійр зачаровано дивився на Галю. І це ніби сон? Ніби сон. Може, все на світі сон? Гребені хвиль на океані життя... Гребені снів. Прокидаєшся, тужиш за минулим сном, пірнаєш у інший... І так без кінця, і так без кінця. Постривай же, не щезай.

Галя перехилилася через борт, задивилася на піну перед носом теплохода, тихо, майже пошепки продекламувала:

— Знову томління. Сумніви знову.
 Іскри на хвилі ріки.
 Погляду чари.
 Магія слова.
 Доторк руки.

Пестоші сонця? Чи подих безодні?
 Мить

чи політ назавжди?

Тиша — учора, буря — сьогодні!
 Звідки? Куди?
 Марево давне.

Мов сновидіння.

Щось існувало, було.
 Попелом часу серця квиління
 Вже занесло.

Може, воскресне? Може, розтане
 Крига байдужості знов?
 Вечора промінь?

Сяйво світання?

Зло чи любов?

— Звідки це? — тихо запитав Григір.

— Вночі написала...

— Чому такий сум?

— Не знаю. Дивно, правда? Ніби щастя майнуло...

— Ви сказали — щастя, Галю? — спалахнув Григір.

— Так, Григоре, — ясно глянула йому в очі дівчина. —

Але звідки ж сум? І тривога... І біль. Якесь передчуття.

— Може, минуле?

— Що?

— Кажу, може, в минулому у вас було щось трагічне?

— Було, — важко зітхнула дівчина.

— Ось воно і нагадує. Ви боїтеся, щоб не зникло щастя,
 щоб не повторилось минуле.

— Не знаю. Моє серце ніби крижинка тепер...

— Галю! Не можна ж так...

— Як?

— Вічний трагізм. Поділіться зі мною вашим горем. Ми ж тепер друзі. А з друзями все пополам.

— Слова, — сказала Галя. — Наївні слова. Навіть найближчий друг не візьме на себе чуже горе...

— Чуже... А якщо воно стане не чужим?

— Не знаю. Не певна.

— Розкажіть.

— Про що? Справа не в подіях. Події банальні, Григоре. Була сім'я. Батько, мати. Веселощі дитинства, мрії, захоплення. Вірилося в найсвятіше, малювалося в уяві найромантичніше. Потім батько зник...

— Зник? — неспокійно перепитав Григор. — Як зник? Куди?

— Невідомо куди. Поїхав на полювання. І не повернувся. А пізніше його звинуватили в розтраті. Нас виселили з квартири. Ті самі люди, які усміхалися, клялися в дружбі — о гидота! — ті самі пізніше не подавали руки, не віталися. Мама не витримала такої зміни, вона занадто вірила у непорушність авторитету батька, у свою забезпеченість. Химера. Я пізніше збагнула, що все було ілюзією. Мама вмерла. А я... Навіть в інтернаті — донька злодія, злочинця! А пізніше мене допитували. Де батько? Куди він зник? Я клялася, що нічого не знаю, я плакала, просилася... Я хотіла, щоб вони розшукали його, адже я сирота... А вони не вірили. Ніхто не вірив. Зачинялися двері довіри, дружби, надії. Морок у душі... А тут ви...

— Я, — машинально повторив Григор, стискаючи руку дівчини.

— Ви. І нова надія. Я страшенно боялася, щоб знову не повернулося минуле. Я знаю: в мені поселилася зневіра. Я незлюбила світ. За що мені його любити? Знаю: є хороші люди. Але вони в абстракції. А так хочеться тепла, ласки, надії. Григоре, пам'ятаєте, ми жартували про Шерлока? Станьте криміналістом, розгадайте мою загадку.

Григор почервонів від несподіванки, закашлявся. Боже, яке безглузде становище. Ось і наступив час. Треба брехати або казати правду. Брехня — мука. А правда — знову удар для неї. І, може, удар назавжди!

Він пересів наперед, затулив дівчину од вітру, турботливо сказав:

— Вам холодно. Давайте загорну вас плащем.

— Дякую, — просто сказала дівчина. — Мені добре.

Юна сусідка задрісно глянула на Галю, з жалем зітхнула, пішла вниз. Тільки старий рибалка байдуже куриє самокрутку, спльовуючи за борт.

— Я неодмінно зроблю те, про що ви кажете, — прошепотів Григір. — І не колись... а тепер.

— Тепер? — здивувалася Галя.

— Тепер. Я познайомлюся з справою вашого батька, попрошу, щоб мені дали дозвіл на розшуки.

— Хіба так можна? Студентові?

— Можна. Як диплом, — збрехав Григір. — Мене теж зацікавила ця справа. Таємниця. Людина зникла, мов крізь землю провалилася. Ніяких знаків. Або його вкрали, або...

— Вкрали? — низала плечима Галя. — Навіщо?

— Може, розвідка.

— Та що ви? Кому він потрібен?

— Всяке буває. Ми ж нічого не знаємо. У всякому разі — ніємуся за цю справу. Рано чи пізно.

Дівчина потиснула йому руку, вдячно глянула в очі. Григір полегшено зітхнув. Пронесло. І навіть наведено місточки,

Тепер уже треба менше брехні. Якщо вона й знатиме про мою участь у справі, то це ж за її проханням. І все-таки містифікація! Нема повної ясності.

Теплохід причалив до піщаного острівця. Серед високих плакучих верб стояла хатинка куговщика, червоніли свіжоприфрбовані бакени. На борт зійшла старенька бабуся — певно, дружина куговщика, який стояв на березі і кричав:

— Дивися ж, не забудь пляшку! Та дінатуру на ноги! Чуєш? Капітан засміявся, виглянув у віконечко.

— Що, старий, ревматизм замучив?

— Еге, — привітно відповів куговщик, підморгуючи сивим носом. — Заїдає. А хильнеш стакан — одійде трохи!

— То ви не для розтирання? — здивувався капітан.

— А який же дурень розтирає? — В свою чергу здивувався куговщик. — Нутро продезинфікувать — це діло! А вилингь па себе? Не, це не-рен-та-бельно! О!

Пасажири реготали. Григір запитливо глянув на дівчину.

— Може, зійдемо тут? Погуляємо. А теплохід повернеться поїдемо до Києва.

— Згода, — кивнула Галя.

— Капітане, хвилиночку заждіть, ми зійдемо... На зворотному шляху причалите?

— Причалимо, — змовницьки моргнув капітан. — Дивися ж, хлопче!

Галя почервоніла, метнулася до трапа, перебралася на піщану косу. Григір тим часом купив у буфеті паляницю та ковбаси. Загорнув усе це в цупкий папір. Підійшов до Галі. Теплохід поплив далі.

Куговщик зацікавлено розглядав непроханих гостей. Хитрі очиці під сивими волохатими бровами були гострі й насмішуваті.

— Ну, драстуйте! Чого це вас принесло сюди?

— Погуляти, — миролюбно сказав Григір. — Дуже гарний острівець.

— Еге ж, — згодився дід, чухаючи п'ятірнею кудлату голову. — Острів чистий. Не запаскуджений. Не те що в городі. Гуляйте, я не перечу. А хто такі будете?

— Студенти, — сказав Григір. — Ось вона — лікарка.

— Та ще не лікарка, — усміхнулася Галя. — Майбутня лікарка.

— Ага. Це добре, — схвально мовив дід. — Больних багато, є кого лікувати. Добру професію, дочко, вибрала. Ось мене, приміром, чиряки заїли. Що виведу одного — другий насідає. Інколи таке висядеться на шиї, що й голови не повернеш. Чим, як ти думаєш, можна вивести?

— Важко так сказати, — відповіла Галя несміливо. — Їжа у вас, мабуть, одноманітна. Простуда вічна. Вітамінів не вистачає. Та ще, може, випиваєте.

— Буває, — усміхнувся дід. — Без цього не можна. У нас така робота. Не вип'єш — пропав. Мо', хочете по п'ятдесят? У мене чекушечка зосталася.

— Та що ви, діду? — зніяковів Григір. — Не треба.

— Чого? Я від щирості. Мені баба ще привезе. Чарочку смикнеш — наче в рай попадеш!

Григір і Галя переглянулися, засміялися.

— Рибки в'яленої спробуйте, як пити не хочете. Сам ловив, баба в'ялила. Сита рибка, смачна. А звати мене Харитон. Харитон Сергійович Бубон. Що, смішне прізвисько? То

діда мого так дражнили. Любив багато базікати, царство йому небесне. От на вулиці і дражнили Бубоном. Дід базікав, а я мовчу, і все'дно прізвисько залишилось. Ну, нічого, хай хоч і гуршком прозивають, аби в печі не сидіть. То як же, голубонько-королівно, до кумпанії пристанеш? Ви панські, мо', й не аникли, погребуєте простим дідом?

— Та що ви? — розгубилася Галя. — Я з радістю...

— А коли з радістю, то прошу, — гостинно показав рукою дід у бік хатинки. — Там затишок. А сонечко вигріє земельку, тоді погуляєте, діло молоде... Хе-хе...

Рушили від берега. Неторканий пісок співав під ногами. Дід поспішив до своєї оселі, відчинив двері, зігнувшись, зашшов у хатину.

— Мені ще ніколи не було так гарно, — прошепотіла Галя.

— І мені, — озвався Григир. — Просто і люблю.

Вони зайшли до кутовщика. Залізна койка, заслана сірою кондюрою, стіл, кілька стільців. У грубі палахкотів вогонь. На стіні з плаката усміхалися космонавти. На другому плакаті — пошповида доярка у білому халаті обнімала теля. Внизу текст: «Я надоїла по чотири тисячі літрів молока від корови. А ти?»

Григир усміхнувся. Дід перехопив його погляд, задоволено кахикнув.

— Весела картинка. Гарна молодиця. Як нема баби — мені сумно. То я дивлюся на плакат, згадую молодість. Моя баба — як була дівкою — точна копія! Як іде, бувало, — земля двигтять. А тепер дівки пішли дрібні, сухоребрі, нікудишні. І взялися нема за що.

Галя засміялася, Григир зніяковів. Дід порався біля судничка.

— А що, неправду кажу? Ні коси, ні виду, ні одержі пупної. Поначіпляють клаптиків на себе, наче купити нема за що шматка матерії. Колись було! Корсетка оксамитна, груди — як гуря, вишита сорочка, спідниця — як парашут. Та ще вінок! І поганна дівка, а в такому вбранні хороша. Мов весняночка. Аж поцілувати хочеться! А теперішні — господи боже ти мій! — шкінками гідко взяти, наче після тифу, обстрижені, замучені, курять... Ти, дівко, часом не куриш?

— Ні, ні, що ви! — замахала руками Галя.

— Слава богу! Жінка, яка курить, вже не жінка, а димар, шукто для виварки. Ну от, прошу до столу. Ху, прокотилося,

аж до ніг достало! Їжте, їжте рибу! Так про що я? Ага, про дівок. Канешно, я не про всіх. Ось, приміром, ти, дівко, гарна. Чого там соромитися — гарна! Не гірша від колишніх. І на твар красива, і є на що подивитися. Худорлява, ну то нічого, м'ясо наросте, як чоловік жалітиме. Ти ж хлопче, чоловік їй?

— Ще ні, — закашлявся від несподіванки Григiр, уникаючи дивитися на Галю.

— То будеш, — заспокоїв дід. — Пара добряча. Так ти жалій її, бо нема нічого кращого від приязної та щирої жінки. Доки в неї серце не затруєне, вона тобі і опора, і щастя, і... коротше кажучи, жінка — все... Ось моя баба. Якби не вона, я б пропав. Пропав би, як руда миша. А вона мене тримає на світі.

Галя з Григором слухали кувовщика, який розводив свою філософію перед вдячними слухачами, закушували в'яленою рибою, дивилися одне одному в очі... Не мало значення, про що іде бесіда, з ким. Вони разом, довкола весна, ласкавий усміх неба. Серце кличе, жадає чогось незвичайного.

Минула година... чи дві.

Дід схаменувся, глянув на великий стінний годинник.

— Ой, заговорився я з вами, а мені ще треба фарбувати куги та пізніше світити. Гуляйте ж на здоров'ячко, вибачайте, коли що не так.

— Ой, спасибі, дідусю! Що ви? — щасливо озвалася Галя.
— Нам у вас чудово!

— А коли так, то спасибі й вам, що потішили старого, бо я ж теж радий хорошим людям! То бувайте ж! Хочете — спочиньте на ліжку, а хочете — гуляйте!

— Ми погуляємо.

— То й добренько.

Вони вийшли, помандрували в зарослі. Хиталася земля, феєрично блищала гладь ріки. Галя притулилася до стовбура верби, шкарубкого, волохатого. Обняла його. Заплющила очі, ніби прислухалася до нечутного голосу.

— Дивно.

— Що, Галю? — ніжно запитав Григорій.

— Щастя. Ради нього люди воюють, страждають. Його шукають у мандрах, у подвигах. Заради нього запускають ракети, будують машини, клопочуться за квартиру. А може, то все химера? Ось я тепер щаслива. Дуже щаслива.

— Галю...

— Заждіть. Я все скажу... Щастя — єдине мірило і критерій. Ради нього ми прагнемо кудись у неоглядну далину, в майбуття. А може, це фікція, химера? Воно не десь, а тут. Поруч з нами. Оця дивовижна, неповторна мить... Зараз, тепер... Як її зберегти? І, може, дружинник Київської Русі чи Спартак були щасливіші за нас. І, може, дівчина-полтавчанка, яка чекала козака з походу, була на сто голів вища від нас у своєму чеканні, стражданні і щасті. Вона жила повнішим, глибшим життям, ніж ми. Ми занадто багато хочемо. І не досягаємо бажаного, і відчуваємо себе нещасними. А щастя сидить у куточку, просте, непомітне, і хоче, щоб на нього звернули увагу. Прийдіть, нагніться, візьміть...

— Галю, як хороше ви сказали...

— Правда? — заясніла вона, торкнувшись пальцем його руки. — Правда. Я теж відчуваю щось схоже. І снилося мені ніке саме.

— Снилось? Ви обіцяли розповісти, — згадала вона. — Я чітко.

Він узяв її руки, притиснув до грудей і почав розповідати. Нона зачаровано слухала. А коли скінчив, нетерпляче скрикнула:

— Далі! Далі...

— Що далі?

— Що з ними сталося? З вами?

— Не знаю. Я прокинувся.

— Треба знати, — схвильовано сказала вона. — Це дуже важливо.

— Чому? — здивувався Григір.

— Не знаю... Але відчуваю. Якийсь дивний зв'язок з нашою долею. Звідки це у вас? Чому?

— Фантасмагорія, — невпевнено сказав Григір.

— Така чітка?

— Не знаю. А може, образи якогось іншого світу. Близькі мені психічно. Академік Наан, естонець, вважає, що поруч з нами існує безліч світів. Вони для нас невідчутні, незримі, але вони є. Там вирує своє життя, свої конфлікти й трагедії. Можливо, цей сон — відгомін тих подій? І взагалі — багато людських снів, які не схожі на земну реальність.

— Чарівна гіпотеза, — прошепотіла Галя. — Я б хотіла, щоб вона була реальністю. Але ваш сон... Ви там відчували себе криміналістом. Цікаво, все-таки є якась спорідненість. А я... Мене ви там пам'ятали?

— Ви — це Гроновиця, — тихо сказав Григір. — Я відчув.

— Чому ж ми не разом у тому світі? — сумно запитала дівчина.

— Не знаю. Зате тут ми разом.

— О, якби так було завжди, — з мукою мовила Галя. — Я так чекала любові.

Він обняв її, припав до вуст, — тремливих, гарячих. І стогін, і сміх, і курликання журавлів — все злилося в єдину симфонію щастя. Не минуле, не майбутнє! Вічна мить. Невідчутна і єдино суцзя. Зберегти її, затримати, увічнити.

Спливав безжалісний час. Григір випивав сльози на очах коханої, цілував холодючі пальці. Сонце сідало за обрій, тьмяніло, наливалось багрянцем.

Вони попрощалися з дідом, обіцяли навідуватися. Зворотним рейсом теплохода дісталися Києва. Григір провів Галю до вулиці Покрученої. Вони ще довго стояли під каштаном, милувалися місячним маревом ночі.

— Пора, — нарешті зітхнула Галя. — Я вже піду...

— Ще трохи...

— Смішний, — погладивши плече Григора, прошепотіла дівчина. — Хочу залишитися на самоті, хочу все пережити знову. Це — незабутнє.

— Коли знову побачимось?

— Коли бажаєш. Хоч завтра.

— Тоді завтра. Підемо до товаришів моїх. Буде цікава зустріч. Дискусія. Ми її назвали «Суд над богами». Буде бій. Прийдуть віруючі, атеїсти, філософи, кібернетики.

— Це що — для мене? — Відсторонилася Галя, пильно дивлячись в очі хлопцеві. — Щоб перевиховати?

— О ні! Це заплановано давно. Цікавий експеримент. Питання Космічного Права. Не пожалієш, якщо підеш.

— Гарзд, — усміхнулася Галя. — Піду. Аби з тобою. Зажди, несамовитий. Ти зацілуєш мене... Прощай.

— До зустрічі. Завтра о п'ятій вечора. Біля Володи-мира.

Вона розтанула серед кущів. Рипнула хвіртка. Загавкав гусідський пес. От і все. Нема. Лише пам'ять зберігається в серці, як свято, доторк її вуст ще горить на вустах.

Григір повернувся додому десь після півночі. Дід Микита сидів на ліжку, невдоволено крутив головою, смалив люльку.

— Парубкуєш, Григоре? Дивися, щоб тебе не обкрутила якась жучка!

— Не обкрутить, — пообіцяв Григір, поспішаючи до своєї кімнати. — Моя дівчина з казки.

— Всі вони з казки. Доки гуляють. А потім драконами стають. Кахи-кахи.

Григір роздягнувся, шаснув під ковдру, солодко заплющив очі, щоб згадати все, що сьогодні з ним сталося. Щоб знову й знову пережити чари перших обіймів. Та ось підкрався потік інакобутніх образів, непомітно захопив у неблаганні щупальця, кинув Григора у простір, у видиво нетутешнього життя. І знову Бова жив у далекому світі, знову став Меркурієм, космослідчим системи Ари.

Минуло багато циклів. Дуже багато.

Аріман виконав свій космотворчий план. Деміурги та Космократори в тримірній безмежності, на обраній для експерименту планеті, запрограмували еволюцію. Наближався кульмінаційний час. У новому світі з'явилася людина.

Система напружено очікувала: що станеться? Хто перемаже — Аріман чи Горикорінь? Хоч група Багатомірності й була ізольована в Тартарі, світ Ара знав про трагічний випадок на конгресі. Ширилися тривожні чутки, люди ждали неісторичних подій.

Синоптики повідомили: психічна потенція Ари різко підвищилась. У єство арян вливалися вкрадені сили новонародженого світу. Аріман радів, його прихильники святкували перемогу, але всі вчені системи Ари знали: бумеранг неминучий! Страх заважав їм сказати правду Головному Координаторові.

Меркурій тяжко занедужав. Психічна двоїстість розривала його. Давня вірність Аріманові й любов до Громолиці руйнували душу космослідчого. Він послався на втому й усамітненні на далекому секторі. Спочивав, думав, шукав рішення в

складній ситуації. Він ще не міг сам збагнути, хто діяв правильно: Аріман чи Горикорінь. Де істина? Благо рідної системи будь-якою ціною чи самозречення в ім'я вищих ідеалів?

Та ось раптом Меркурія викликав Аріман. Наказ був суворий, недвозначний: прибути терміново, невідкладно. Космослідчий вилетів до Головного центру. Аріман зустрів його в шлюзі, чого ніколи ще не було, повів до особистого мікро-Тартара. Закнувши поле, залишившись з Меркурієм, він три-можливо сказав:

— Сталось несподіване...

— Що?

— Група Багатомірності зникла.

— Звідки і куди? — спантеличено запитав Меркурій.

— Звідки — ти знаєш, — роздратовано сказав Аріман, наливаючись гнівом. — З Тартара, куди я велів їх замкнути. А куди — про це повинен сказати Меркурій, космослідчий Координційного центру. Тобто ти! Справа надто серйозна.

— Вони розімкнули Тартар? — здивувався Меркурій. — Хто їх допустив до енергосистеми? Що говорять біосторожі?

— В тому й суть, що вони нічого не говорять. Поле Тартара не порушувалося ніде. У Космократорів не було жодного робота-помічника, жодного пристрою. За ними спостерігали психосипоптики. Їхній психопотенціал перебував у межах Тартара до того часу, доки біоревізори не зчинили тривогу. Коли сторукі ввійшли до Тартара, Космократорів там уже не було.

— Може, самознищення? — прошепотів Меркурій, холодно від передчуття чогось трагічного, невідворотного. Ось вона — нова ступінь конфлікту. Що тепер зупинить саморозклад системи? Найкращі сили світу вступили в протиборство. Гроловице, дівчинко моя, де тепер шукати тебе? На яких стежках нескінченності?

— Самознищення? — перепитав Аріман. — Ні, не думаю. Навіть фізичне самознищення не може зруйнувати психопотенціалу. Він залишився б у межах Тартара. Ти ж знаєш, що жоден ерг енергії не може вийти за межі циклічного гравіополя. Контроль показує: вони проникли за межі Тартара. Вони перебувають невідомо де. Їх немає на жодному секторі системи Ари, локація простору не відзначила ніякого зайвого польоту...

— А телепатичне поле? — З надією запитав Меркурій.

— Теж нічого. Ніби вони не мислили. Це мене найбільше вражає.

— Арімане, — схвильовано озвався Меркурій. — Може, ти помилився тоді?

— Коли тоді? — напружено перепитав Аріман.

— На конгресі.

— Що ти хочеш сказати?

— Може, Горикорінь мав рацію? І треба було врахувати його думку?

— І поставити під сумнів авторитет центру? — зловісно запитав Головний Координатор. — І відмовитися від грандіозного експерименту заради невідомо яких перспектив?

— Але ж ти бачиш, вони знали щось таке, чого не знаємо ми... Чого не знаєш ти...

— Тим гірше для них, — сухо сказав Аріман. — Вони проігнорували себе всім жителям системи. Я мушу знати, де вони і що діють. Доки така сильна група Космократорів безконтрольна, нам загрожує небезпека, яку ми не можемо врахувати. Забудь про все інше — розв'яжуй це завдання. У твоєму розпорядженні всі можливості системи: зв'язок, енергетика, контроль. Я жду!..

— Але ж...

— Що?

— Хоч би натяк. Що думаєш ти? Невже в тебе нема жодної ідеї?

— Є один здогад, — важко сказав Аріман. — Але він надто фантастичний.

— Ти вже відкинув ідею Горикореня, вважаючи її фантастичною й абсурдною, — різко відповів Меркурій. — Маєш тепер страхітливий вузол, який треба розплутати мені. Прошу тебе, який здогад?

— Тобі щось каже назва: Зоряний Корсар?

— Ніколи не чув, — замислився Меркурій. — Що це таке?

— Прадавня легенда. Про історію перших космічних циклів.

— Навіщо мені легенда?

— Мені здається, що вона має зв'язок з даною ситуацією.

— Де можна познайомитися з легендою?

— У Космічному фонді системи. Секретний відділ.

— Он як? Секретний? Чому вона там?

— Ім'я Зоряного Корсара — табу. З давніх-давен. Це — отруйне зерно, яке тепер у діяльності Космократорів дало свої парості. Познайомся з легендою, подумай. І не зволікай! Космос не чекає!

— Я зроблю все, що можу.

— І навіть більше, — суворо сказав Аріман. — Навіть більше, ніж можеш.

Його вогнисті очі гіпнотизували Меркурія, пронизували наскрізь, вимагали. Вони насичувалися демонічною силою, одбирали волю. Як завжди, космослідчий насилу витримав погляд Головного Координатора, підняв руку в прощальному вітанні.

...Перелетівши на сектор Космічного фонду, Меркурій попрямував до Історичного відділу в секретному Тартарі. Особистий психокод розімкнув гравіополе, і космослідчий опинився в найпотаємнішому місці системи. Сюди не міг дістатися жоден з Космократорів Ари, жоден з координаторів, не кажучи вже про звичайних жителів планетарних секторів. Лише Аріман міг знайомитися з матеріалами секретного Тартара і його довірені уповноважені.

Меркурій не витрачав даремно часу. Він хутко віднайшов у магнетеці потрібний код, і психосторож Тартара повідомив йому, де знаходиться кристалозапис легенди про Корсара.

І ось що відкрилося космослідчому в просторовому об'ємному екрані...

Частина друга Астероїд Свободи

Блакитне Світило схилялося до обр'ю, сипало в море щедрими руками іскристі зерна променів. Тепла хвиля ласкаво співала материнські колискові пісні, манила вічним спокоєм, забуттям, нескінченною насолодою.

Гледіс раювала. Море обнімало її, ніжило, напоювало запахами далеких тропічних квітів, які прозора течія несла від

буйно-зелених екваторіальних островів. Що ще потрібно? Так би вічно відчувати себе нероздільною часткою великого моря, нескінченного неба, променем Блакитного Світила, який грає мерехтливим світляним метеликом у глибині океану буття.

Гледіс поворухнулася, розбиваючи солодку млість знемоги. Лежачи на хвилі горілиць, вона почала гребти руками, запливаючи далі й далі в море. Над нею в лазурному небі пролітали тонкокрилі сіро-блакитні керали, мелодійно скрикуючи. Дівчині здавалося, що й вона пливе разом з ними у невідому далечінь, і тому казковому польоту не буде кінця.

— Зона безпеки закінчилася. Вертайтеся назад, — почувся різкий голос над нею.

Гледіс здригнулася. Чари розвіялися. О, ці нестерпні пунктуальні механічні створіння — вартові безпеки. Вони всюди, де й не сподіваєшся їх зустріти, — на воді й повітрі, під водою, в лісах. Неможливо навіть покінчити самогубством — біосторожі перехоплять, введуть медичні стимулятори, перев'яжуть рани, при потребі ще й викличуть негайну допомогу, щоб відправити потерпілого до лікарні. Це прекрасно — така гурбота про життя людини, але інколи так хочеться забути, що ти не сам. Думати, що під тобою лише бездонна глибіння моря, а вгорі — неосяжне небо і в ньому прекрасні сіро-блакитні птахи...

Вона сердито глянула вгору. Над нею кружляв рожевий диск, на ньому пульсували золотисті вічка кіберрецепторів. Гледіс махнула рукою, крикнула:

— Ти мені набрид. Лети собі геть!

— Не можу, — спокійно відповів вартовий. — Ви порушили зону безпеки. Повертайтеся.

— Не вернись. Я хочу далі. Мені хочеться побути самій. Лети, бо поскаржуся Кареосу!

— Закон для всіх, — заявив вартовий. — Правитель Орани теж підкоряється йому. Назад!

Дівчина, сміючись, пірнула під воду, заглибилася в прозору хвилю. Вартовий спалахнув тривожними малиновими вогнями, до нього невдовзі підлетіли два помічники і, розбризкуючи зеленаві хвилі, кинулися вслід за Гледіс. Довгими м'якими щупальцями вони обняли її і винесли на поверхню, не зважаючи на те, що вона шалено опиралася.

— До берега, — наказав біовартовий.

Незабаром Гледіс уже стояла на білому піску пустельного пляжу, невдоволена тим, що механічні потвори так безжально зіпсували їй купання. Проте вони й тут не залишили її в спокої — накинулися з пінистими губками і почали обмивати її тіло запашними розчинами, а потім висушувати теплими потоками штучного вітру.

— Вас нести до вілли? — діловито запитав біовартовий.

— Ще цього не вистачало, — гнівно сказала дівчина. — Я не маленька дитина і не хвора.

— Як хочете, — байдуже заявив вартовий. — Пересуватися древнім способом дозволяється. Цим не порушується ваша безпека.

— Замокни! Ти мені набрид.

Вона ще раз глянула на море, на вогнистий обрій, що наливався густим фіолетом, і рушила додому. Пісок ще зберігав тепло дня, ніжно цілував босі ноги дівчини. А далі її зустріли горбаті дюни, порослі сивим високотрав'ям, покрученими смолистими хвоями, стовбури яких іскрилися в променях світила бузковими краплями пахучої живиці. Гледіс, не зупиняючись, зірвала один такий наростень, вкинула в рот, почала жувати. Живиця приємно холодила піднебіння, бадьорила свідомість. Ця звичка залишилась у дівчини ще з дитинства.

Гледіс опинилася на майданчику, викладеному зеленкуватими плитками. Біовартовий покинув її, ввічливо побажавши доброго настрою. Звідси починалися саморушійні дороги, обладнані всіма хитрощами безпеки. Дівчина ступила на сіру стрічку шляхотранспортера. Підстрижені кущі квітучих аслій попливли назад. Густі сади дихали ароматами стиглих плодів, з отворів кондиціонерів в обличчя віяв свіжий вітер, насичений активізуючими газами.

Між високими деревами замаячила невелика будівля в старовинному стилі: півкільце з рожевого граніту, оточене граціозними колонами. В обіймах півкільця ліниво струмилася прозора вода в глибокому басейні, там плавали екзотичні риби з екваторіальних озер, розцвітали лілії з ніжно-блакитними пелюстками. А далі, за будівлею, — суцільна стіна древнього реліктового лісу, високий мур і смуга жовтих сипучих пісків

шириною на п'ять мі. Жодна нога не може ступити на заповідну територію — адже тут живе сам Кареос, правитель планети Орана. Ніщо не повинно турбувати спокій першого громадянина Вселенської Спільки, адже кожна хвилина його життя належить людству.

Шляхопровід передав Гледіс ескалатору, і вона опинилася перед входом до вілли. Стрілчасті двері, окуті старовинною міддю, безшумно відчинилися, дівчина пройшла до широкої сферичної зали. З прозорого купола падало різнобарвне проміння, воно мерехтіло на суворох мордах древніх химер, які могутніми спинами підтримували склепіння. А внизу всі стіни займали темно-матові екрани управління. Кілька з них сяяли світловими рисами діаграм, на одному видно було обличчя літньої людини, яка щось говорила. У кріслі перед пультом управління сидів Кареос. Відчувши, що прийшла Гледіс, він повернув до неї обличчя, підбадьорливо усміхнувся. В чорних молодих очах промайнуло схвалення.

— Ти гуляла? — запитав правитель, оглянувши її струнку постать в напівпрозорій короткій туніці.

— Я купалася.

— Відпочила?

— Дуже. Тільки набридливий сторож зупинив мене. О Кареосе! Як інколи хочеться побути на самоті, запливти далеко в море, забутися. А металеві потвори...

— Досить, Гледіс, досить, дитя моє; — м'яко, але владно перебив її правитель. — Ти ж знаєш: життя людини священне, воно доручене нашим штучним помічникам. Так велить Хартія Космічного Закону. Чого ж ти хочеш?

— Я нічого, — ніяково мовила дівчина, зупиняючись над басейном серед зали. — Це так, настрій.

Вона схилилася над водою, побачила у воді своє відображення: прегарна голівка з великим жмутом зеленавого волосся, довгасті темно-сині очі з опахалами густих вій. Правитель помітив, як вона милується собою, вдоволено кивнув.

— Ти щаслива, Гледіс? Я радий, що дав тобі повноту життя. Ще хвилинку зажди. Покінчимо з справами, а потім — я твій.

Гледіс сіла в хитке крісло, розгойдалася, в голові ледь шморочилося, різнобарвні шибки купола сплїталися в химер-

ні обриси, здавалося, що вона кудись летить. Що Кареос питає? Чи вона щаслива? Смішний! Хіба й так не ясно! О, вона безмежно, безмірно щаслива. Хіба не їй одній-єдиній на цій планеті випала честь і талант стати подругою всесильного правителя Орани? Хто вона була до того?

Вона жила з батьком та матір'ю серед Південних гір, серед крижаних вершин, що сягали гострими піками на п'ятнадцять мі в небо. У глибокій долині протікала бурхлива гірська річка, на невеликих луках обабіч її берегів росла соковита трава, густі хащі їстівних хао. А на узгір'ях височіли стрункі стовбури хвойних дерев, їхні смолисті горіхи були смачні й поживні. Гледіс не знала, коли батьки поселилися в тій долині. Скільки пам'ятала себе, вони не виходили звідти в широкий світ. Вона навіть не знала про нього. Гадала, що світ кінчається в долині, між горами. Рік за роком, день за днем. Шум водоспаду, громи і блискавиці, шалені грози, біла запона зимових снігів, яка казковими шатами одягає гори та ліс, золоті, полум'яні блискітки таємничих зір. Гледіс приймала все те як продовження свого ества. Їй не треба було запитувати у матері чи батька про суть того чи іншого явища, як не питає квітка у дерева, що їй діяти, коли на обрії сходить сонце.

Так минали роки. Дівчина розквітла. І одного разу сталося чудо. В долині з'явився летючий корабель. Батьки і їхні сусіди вельми злякалися, але не встигли заховатися. З корабля зійшли люди. Вони були серйозні, поважні. Нікого не зачепили, нічого не взяли. Милувалися краєвидами, пили воду з гірського потоку. Штучні істоти за їхнім велінням рили біля підніжжя гір, викидали назовні купи блискучих камінців. Але Гледіс те не цікавило. Її заворожили люди, небачений корабель. Вона була вражена, збентежена. Отже, десь за горами цілком інший світ. Там дивовижне, небувале життя. Чому ж батьки мовчали про те? Чому нічого не сказали їй? Серед учених і дослідників гір був правитель Орани. Він помітив юну дівчинку, що дикою кізкою виглядала з-за стіни бідного притулку, прочитав у її погляді цікавість і спрагу до незнаного. Він збагнув її душу. І не треба було дуже наполягати, щоб вона згодилася летіти у широкий світ.

Батьки плакали, благали. Гледіс твердо заявила: вона хоче знати, що там, за горами. Чого вона дочекається в цій ущелині?

Другого дня, коли Блакитне Світило засріблило білосніжні нерхів'я гірських велетнів, корабель був готовий до вильоту. Гледіс прощалася з батьками. Вони нізащо не хотіли покидати улюблений затишний куточок. Батько цілував єдину доньку в очі, не соромлячись сліз, плакав гірко, примовляв:

— О, моя нещаслива доню! Ти, немов дурненький метелик, летиш на яскравий вогонь шумливого світу! О, ти ще пожалієш!

Мати лише пригорнула Гледіс до грудей, благословила, ледве чутно прошепотіла:

— Не забувай нас, доню. Як стане тяжко, пам'ятай, що в цій самотній долині тебе ждуть. Не забувай...

Ніби хтось зірвав пов'язку з очей Гледіс. Після вузької, глухої долини — вся планета Орана. Вогняним потоком влилося до її свідомості нове знання. Прискореним психометодом вона оволоділа необхідною сумою шкільної інформації. І за півроку вже знала не менше, ніж усі її ровесники.

Кареосу було приємно дивувати недосвідчену дівчинку. Він немовби гордився своєю могутністю, широчінню своїх володінь, можливістю поставати перед нею неосяжним володарем життя та його таємниць, планети і її жителів. Він не розлучався з нею. Поселив у своїй ізольованій віллі, звідки керував Ораною та її супутниками, а коли вилітав у мандри, то неодмінно брав Гледіс з собою.

Дівчина побачила безкраї поля, на яких все було механізовано. Жодної людини! Розумні кіберсіячі виходили самотійно на зорані ниви навесні, а в кінці літа їхні механічні брати — кіберкомбайни — збирали багатющі врожаї розмаїтих культур, щоб передати їх у мегаполіси — грандіозні планетарні міста, де жили мільярди оранців — мислячих істот планети. Крім плодів лісу, садів та полів, жителі міст отримували безліч виробів заводів та фабрик, де різноманітні синтезатори без упишу трансформували в біореакторах неорганічні речовини в їжу, машини, меблі, іграшки, парфуми, вбрання та алкогольні чи безалкогольні напої.

Мегаполіси гриміли від музики, пісень та шалених веселощів. Гігантські кінозали демонстрували захоплюючі фільми про подвиги космонавтів, про морські походи прадавніх героїв, про жажливі муки минулих поколінь, про революційні зру-

шення предків, які посіяли зерна сучасних досягнень. На стотисячних стадіонах вирували стихії почуттів, прихильники спортивних видовищ вітали своїх улюблених героїв після перемог над супротивниками. Океанські та морські пляжі були заповнені мільйонними юрбами. На тисячах кораблів, магнетольотах, космічних лайнерах оранці робили мандрівки морські, повітряні, космічні.

Гледіс усім цим була вражена. Знаючи страхітливу історію далеких віків, коли кожен подвиг героїв, будь-яке прагнення до свободи жорстоко переслідувалося тодішніми правителями, вона сповнювалася почуттями невимовної вдячності до вчених, вождів людства, які розкували мислячих істот.

Кілька мандрівок на супутники Орани відкрили перед дівчиною красу і таємничість космосу. Вона збагнула масштаби планети, відчула її відносність перед безміром простору, сповнилася повагою до тих, хто прагнув підкорити, завоювати далекі світи для блага людей. І вона віддала своє серце Кареосу, людині казкової могутності, яка, не знати навіщо, так високо піднесла її, звичайну дівчинку.

Після турбот дня правитель повертався до вілли і йшов до неї. Її довгасті очі, схожі на темно-сині плоди хао, іскрилися радістю й сновнювалися таким непідробним захватом, що суворе серце Кареоса починало хвилюватися від давно забутого почуття, а на сухорлявому мужньому обличчі промінилася щира усмішка. Він цілував її чисті уста, вдихав гірську прохолоду зеленавих кіс, заплющував очі. І тоді правителю здавалося, що зникало все: Орана, невпинний тягар керування, невідомі нікому тривоги за майбутнє. На хвилинку він забував про все. Та хвиля не зупинялась. І вир життя знову захоплював Кареоса.

Гледіс здавалося, що так буде завжди. Вічний сон — прекрасний, ніжний, ніби імлисте марево на обрії. Хто ти — ніхто не скаже! Хмарка чи хвиля, птах чи сонце, пісня чи квітка серед зелених луків? Навіщо думати над тим?

У плин її дум раптово ввірвався тривожний голос. Скаламутив, посіяв якусь бентежність. Відігнала видіння, глянула на правителя. Він сидів у кріслі, ніби поривався вперед, пальці рук побіліли від напруги, на високому чолі залягли грізні зморшки. З екрана на нього дивився літній оранець. Сухе

штомлене обличчя його було теж збентежене, в очах проглядали страх і непевність.

— Кареосе, — сказав він, — погана вість.

— Не дивуюся, — жовчно відповів правитель. — Мені останнім часом не приносять гарних вісток.

Гледіс не пізнала його голосу.

— Дев'ята зоряна експедиція зникла.

— Прокляття! — крикнув Кареос, ударивши долонею по підлокітнику крісла. — Що сталося? Чому ти — лідер експедиції — живий?

— Ти не дослухав, — винувато сказав космонавт. — Люди живі. Всі до одного.

— А корабель?

— Цілий.

— Тоді... він?.. — Притишено запитав Кареос.

— Корабель і люди в полоні, — гірко мовив космонавт. — Нас полонив Зоряний Корсар...

Гледіс затремтіла від тривоги і хвилювання.

Зоряний Корсар! Знову це зловісне ім'я. Вже кілька разів вона чула його. У спокійний плин життя планети згадка про Корсара завжди вривається, ніби гігантський камінь у гладінь моря, збурюючи його... Про Зоряного Корсара ходили легенди, але вважалося недозволеним, непристойним говорити про нього в хорошій сім'ї чи культурному товаристві.

— Де він зустрів вас? — запитав правитель.

— Перед поясом астероїдів.

— Ви захищалися?

— Так. Я увімкнув гравітаційний і радіаційний захист.

— І що?

— Все дарма, — зітхнув космонавт. — Люди Корсара пройшли захист, ніби його не було. Автоматика корабля була парализована. Нас привели в шлюз на астероїді.

— Ти бачив його?

— Так. Він говорив з нами. Я пам'ятаю все, що він сказав.

— Зажди, — нетерпляче сказав правитель. — Де ти тепер?

— На супутнику Доріані.

— Лети негайно до мене. Ніде не затримуйся. Ще кілька хвилин: він відпустив тебе?

Так. Він нікого не затримував.

- Отже... вони добровільно? — жажнувся Кареос.
- Так, — похилив голову космонавт.
- А ти?
- Я людина честі і обов'язку, — гордо сказав лідер експедиції.
- Дякую, — тихо сказав правитель. — Я не забуду цього.

До зустрічі. Чекаю.

Екран потемнів. У залу запливла напружена тиша. Гледіс зітхнула. Кареос різко обернувся, гостро глянув на дівчину. На якусь мить обличчя його пересмикнулося гримасою невдоволення.

— Ти тут? — запитав він.

— Так, мій любий, — жалібно відповіла вона. — А хіба ти не знав?

— Ні, ні. Нічого. Ти все чула?

— Чула, мій повелителю! Знову це ім'я — Зоряний Корсар! Воно тривожить мене.

— Ти вже чула про нього? — здивувався правитель.

— Чула. Але нічого певного. Я бачу, що у тебе неприємність. Розкажи мені. Може, я допоможу тобі?

Правитель голосно розсміявся.

— О наївна мила дівчинка! Вона хоче допомогти! Це чудово! Ні, справді, я не глузую. Я захоплений. Ха-ха-ха!

— У твоїх очах тривога. Ти нещиро смієшся. Якщо любиш мене, розкажи про Корсара. Чому він сіє тривогу і зло? Хіба планета не може приборкати його? Чому він ворогує з людьми? Навіщо полонив експедицію? Захопи його, адже ти всесильний?

Правитель спохмурнів. Пильно дивився на Гледіс, ніби вивчав її. Потім тихо мовив:

— Все не так просто, моя крихітко. Це сильний і небезпечний ворог. Звичайно, планета не боїться його, але в космосі... Там він має багато кривок, піратських кораблів, гаваней для зорельотів...

— Навіщо це йому? — здивувалися дівчина. — Хіба не краще жити на планеті? Весело, щасливо, разом з людством!

— Честолюбство, — сказав правитель, похитуючи головою. У його словах чувся жаль і співчуття. — Страшний бич. Для одних воно — тягар. Для інших — невгамована спрага. Властолюбство рухає ним. Таким він був ще замолоду.

— Ти знаєш його? — вражено скрикнула Гледіс.

— Знав, — зітхнув Кареос. — Але навіщо це тобі?

— Ні, ні! Я хочу знати все. Хай частка твого тягара ляже й на мої плечі. Я не хочу бути лялькою поруч тебе, а достойним помічником тобі.

— Достойним помічником, — повторив правитель сумовито й протяжно, з-під примружених очей дивлячись на по-другу. Визрівала якась важка думка. — Не знаю, чим ти зможеш допомогти, пташко морська, але хай буде так. Я розкажу тобі про Корсара, про нашу дружбу, про те, що назавжди роз'єднало нас... Сідай сюди, поруч мене. Слухай... Вперше ми зустрілися з ним в Екваторіальній Школі Астропілотів. Обом було по дві зоряні спіралі. Юність і мрія, прагнення до темниці і безстрашність єднали нас. Іспитовий Квантомозок одібрав нас до екіпажу чергової міжзоряної експедиції. Характеристики були різні, можна сказати, полярні, але таке було рішення Планетарного Кіберцентру. Я — прихильник ривіповажених, доцільних рішень. Він — парадоксальний мислитель, аж до авантюрності. Можливо, Квантомозок мавши увазі синтез полярностей в умовах надзвичайно складної польоти до інших світил. Проте синтезу не вийшло. Це стало ясно далеко пізніше, в космосі. А на планеті ми побралися. Дали священну клятву жити і діяти заради пізнання, для щастя людства.

— Як це прекрасно, — прошепотіла Гледіс.

— Що? — нахмурився правитель.

— Клятва, яку ви дали.

— Можливо, — кивнув Кареос, косо глянувши на дівчину.

Але то був романтичний туман, неусвідомлена жага душі до темничого, несвідомого, прекрасного. Розум ще не міг тверезо інгалізувати реальний плин подій і строгі, невмолимі закономірності світобудови, які неможливо ні обійти, ні порушити. Не заперечую, мені й досі жаль тих далеких дитячих мрій і пригнень. Та досить про те... Ми кілька разів літали на крайниій системі Ари, побували на далеких холодних планетах, будували опорні бази наукових астроцентрів, вивчали інші форми життя в сусідніх світах. Я завжди був командиром експедиції. Він — моїм заступником, помічником і соратником.

— Зажди, — вражено скрикнула Гледіс, поклавши долоню

на руку правителя. — Ти про кого розповідаєш? Адже твоїм помічником у всіх ранніх експедиціях був...

— Горіор, — суворо озвався правитель.

— Горіор, — повторила дівчина, і смуток проплив у її темно-синіх очах. — На майдані в центральному мегаполісі ви стоїте з ним удвох. Обнявшись. Дивитесь в небо. У безмір. Туди, де кружляють птахи. Звідки линуть промені далеких зірок. Куди мчить думка мрійника! Мільйони людей милуються вами — тобою і ним. Я безліч разів схилялася перед вашою мужністю. Ти і Горіор — нерозлучні, єдині. Як же...

— У цьому трагедія, — сказав Кареос. Дівчина пильно дивилася йому в очі. Обличчя правителя було кам'яне, скорботне. — Горіор і Корсар — одна особа.

— Але ж Горіор загинув? Так розповідає планетарна історія.

— Так треба. Людству не варто знати гіркої істини. Хай воно поклоняється героєві. Ти теж схилялася перед ідеалом. У житті ідеал виявився затьмареним. Ти хотіла взяти на свої плечі частку мого тягара — тож не похитнися тепер.

— Не збагну... Не розумію ще, — озвалася дівчина. — Такі побратими, такі герої — і ось...

— Діалектика буття, — серйозно мовив Кареос. — Я вже пережив горе втрати. Давно. Лишилися тільки турботи про щастя людей, про долю планети.

— Я знаю. Вірю. Але скажи: з чого почався розрив? І чому Горіор?..

— Не називай цього імені, — попередив правитель. — Ніхто не повинен знати правду. Це згубно для планети. Мое слово — наказ.

— Розумію. Продовжуй, мій любий...

— Ми поверталися з далекої міжзоряної експедиції. Біля сусідньої зірки було знайдено заселені планети, цивілізоване людство, але нижчого рівня. Ми несли Орانی вість про чудове відкриття. У просторі зореліт установив зв'язок з планетою. Гравіопромінь доніс нам рішення Орани: члени експедиції ввійшли в Планетарну Раду, в Керівний Всесвітній центр. Це було вищим виявом довір'я і вдячності за наші подвиги. Ми збагнули, що можуть здійснитися наші юнацькі мрії — планета вклала нам до рук творчі важелі неймовірної сили. Ти зна-

чи, Гледіс, що в той час Орана ще не була єдина. Протиріччя ідейні, економічні, етико-моральні заважали спільним глобальним зусиллям. А тепер можна було руйнувати ненависні бір'єри і зробити всіх людей щасливими.

— Ти досяг цього, — гордо сказала Гледіс.

— Так, — ствердно кивнув Кареос. — Але він — я не хочу називати це ім'я — повстав проти мене, почав ганьбити мій проєкт загального добробуту як утопічний і антиеволюційний. Чого тільки я не почув від нього, коли ми підлітали до системи Ари, прямуючи на рідну Орану! Він казав, що я хочу стати вождем темної юрби, що людство, забезпечене всім необхідним, звиродніє і скотиться в прірву інволюції, що людині потрібен не добробут, а вічна небезпека і прірва, перед якою дух міг би вирощувати крила для польоту! Слова, слова! Дурні абстракції. Я втомився заперечувати йому. Я намагався довести йому, що людство в основі своїй ще не сформований матеріал і потребує затишку, спокою, добробуту. Треба розширити його свідомість, дати силу, поглибити прагнення до щастя, задовольнити спрагу чуттів. А потім, коли настане сприятливий час, можна поступово піднімати його до нових широт... Він лютував. Він казав, що ждати не можна. Що треба штовхати людство до прірви, як штовхають пташенят на край шибця дорослі птахи. Або політ, або падіння.

— Це жорстоко! — вихопилося в Гледіс.

— Я сказав йому ці слова, — вів далі Кареос. — Та він був неблаганний. Він загрожував звернутися до всієї планети, щоб почати дискусію. І тоді...

— Що тоді? — тривожно перепитала Гледіс.

Тоді, — повільно сказав правитель, — він вчинив злочин. Утік, коли корабель наблизився до поясу астероїдів.

Як утік?

Зник. Захопивши десантну ракету. Я повернувся на планету і змушений був сказати неправду. Так злочинець став вільним.

Ти вчинив благородно, — мовила дівчина.

Але необачно, — додав Кареос. — Він переслідує наші кораблі, нищить їх. Він забирає кращих моїх учених. Він не дозволив жодній зоряній експедиції покинути межі системи Ари. Це — космічний пірат. Доки він існує, планета під загро-

зою знищення. Ми будуємо — він руйнує. Ми посилаємо зорельоти для підкорення далеких світів — він робить з них піратські крейсери, формуючи екіпажі з полонених пілотів.

— Навіщо йому це?

— Він мстить мені. Безсила заздрість і чорна помста. Він прагне завоювати Орану і стати правителем. Але ти тепер збагнеш, куди він поведе планету з такими ідеями? Треба ще врахувати, що з того часу він озлобився...

— О, який підступ! — прошепотіла Гледіс.

— Не тривожся, пташко, — розчулено сказав Кареос, встаючи з крісла. — Підкорити планету Корсарові не пощастить. А лиха він може наробити немало! Якщо... Якщо не знайдеться герой, який піде на подвиг, щоб знищити злочинця!

— Знищити? — спалахнула вона. — Як?

— О ні! Навіщо тобі про це знати?

— Чому ти вважаєш мене дитиною? Я доросла й мужня! Чому я не можу стати героєм, про якого ти сказав?

— Ти, Гледіс? — зачудовано запитав правитель. — Ти?

— Я! Хіба я не кохаю тебе? Хіба не ти дав мені повноту щастя? Чому я не можу віддячити тобі і всім, хто підняв мене з невідомості до світла? Чому я мушу відчувати себе нижчою за інших героїв?

Кареос безшумно наблизився до дівчини, обняв її, глибоко заглянув у моторошно-фосфоричні очі. Вуста його скорботно здригнулися.

— О Гледіс! Як я можу пустити тебе, коли це шлях до смерті?

— До смерті?

— Так. Герой врятує планету, але загине сам.

Дівчина посмутніла, замовкла. Потім ніжно провела пальцями по щоці Кареоса.

— Планета — і одна людина. Я тисячу разів готова загинути, аби люди були щасливі. Я мала щастя. Хай його матимуть мільярди. Коханий мій! Якщо любиш мене — дозволь! Я тебе слухаю. Каж, що треба зробити?

Лайнер летів на південь до екватора. Десь там, біля Центрального Космодрому, він зупиниться. Гледіс пересяде на десантну ракету і підійметься на орбіту, де кружляє зоря-

ний крейсер «Ара». А потім... Що станеться потім? Краще не думати. Правитель промовив коротке і страшне слово: смерть. Хай краще буде таємницею невідомий і тривожний перехід у невіданий стан буття. Так вірили древні, так їй хотілося б вірити нині. Її ніжність, любов, бажання подвигу — невже все це загине? А може, перейде в інші душі, запалить їх імпульсом поного життя, як згасаюча іскра породжує велике вогнище, коли до неї підносять сухе паливо? Хай буде так! Вона бажає бути такою іскрою...

Тихо дзвеніли плазмові мотори лайнера. За ілюмінаторами пливли громаддя хмар, будуючи в миттєвих поєднаннях грандіозні храми, колони, вежі, палаци й одразу ж руйнуючи їх. У темному небі урочисто пламеніло Блакитне Світило Ара, в просвітах між хмарами блакитним маревом ніжилася планета. Не видно на ній мегаполісів, не помітно стрічок ширюких шляхів, нема знаку будь-яких будов. Вся Орана здається велетенською прегарною сферою — космічною іграшкою невідомих істот. І не віриться, що там, під хмарами, вирують пристрасті, клеочуть у двобої різні долі, жадання, хочеться бути про все і стати хмаринкою, променем, іскрою далекої зірки. Линути, линути в просторі і ніколи не відчутти зупинки, не прокинутися з вічного сну. Може, так воно й станеться?..

Сліпучою голубою іскрою віддзеркалилося світило в океані. Знову накопилися хмари. Щезли. Попливали вниз невеликі квітучі острови південних морів, обрамлені золотавими й білими пляжами. Тут зародилося їхнє кохання. Як безцінний і кривб несе Гледіс у душі згадку про нього. Розгортаються перид оком серця зворушливі видива минулого. Минулого чи, може, ні? Воно завжди живе, воно не згасне, доки б'ється серце. Про яке ж минуле можна мислити? То образи вічності, бо їм, що сталося, вже не знищить ніхто.

Потрапивши в широкий світ з гірської ущелини, Гледіс дивно не бачила правителя, не зустрічалася з ним. Навчалася, гуляла, розважалася. Інколи з острахом і надією думала про нього. Хотіла глянути в чорні палаючі очі, побачити суворе й мужнє обличчя. І одного разу сталося. Він прийшов до її помешкання. Простий і безмовний. Сіро-блакитне трико окреслювало струнку постать, чорна грива волосся, що спадала на плечі, робила його схожим на старовинного царя звірів руа.

Він дивився на дівчину, склавши руки на грудях. В очах його жевріло полум'я. Обоє мовчали. Вона не зводила з нього зачарованого погляду. Нарешті озвався правитель.

— Перша вільна хвилина, — сказав він, — і я віддаю її тобі.

— Чим заслужила її Гледіс — проста, неосвічена дівчина? — хвилюючись, запитала вона.

— Мовчи, — тихо й палко озвався Кареос, простягаючи до неї вузьку долоню. — Не промовляй порожніх слів. Простий, непростий... Які дурниці! Можна милуватися краплею роси на світанку, хмаринкою в небі, жовтим осіннім листком. А ти...

— А я... — Луною відгукнулася Гледіс.

— ...ти — чудо! Тільки незліченні спіралі еволюції космосу могли породити таку небачену квітку краси й ніжності. Вся могутність Орани, вся мудрість наших учених згасає перед поглядом жінки. Я не збагну: в чому твоя сила? Де її коріння?

— Може, ти жартуєш? — збентежено мовила дівчина.

— О ні! Це дровня й страшна таємниця. Всі старовинні манускрипти промовляють те саме. Найсильніші аскети, що досягли богоподібного стану, втрачали свої чесноти, зустрівши гарну жінку. Ти дивуєшся, що я з тобою розмовляю про це?

— Не знаю. Мені бентежно...

— Зажди. Я не хочу, щоб моє почуття ти вважала банальним прагненням чоловіка до жінки. Інстинкт продовження роду закладений мільйоннолітньою еволюцією. Я відкидаю його. Для цього досить інших жінок, більш пристосованих для цього. Ти — ніжна й духовна. Ти навіть не схожа на звичайну людину.

— О мій повелителю, — тремтячим голосом сказала Гледіс, — чи не забагато солодкого нектару для мого серця. Якщо ти жартуєш, то залиш мене в спокої. А якщо ні...

— Тоді що? — Ледве чутно спитав правитель, бліднучи від стримуваного почуття.

— Тоді обніми мене...

Насунулися пламенючі очі, жар сухих долонь обпік худенькі плечі дівчини. Вихор і політ. Біль і блаженство. Чи давно це було? Було чи є? Є чи буде? Всеохплююча мить. Вічність — нероздільна, не підвладна часові. Що ж тоді наступна

смерть? Де вона? Нема, не буде. То мара, тінь перед сяйвом Блакитного Світила...

Хтось підійшов, торкнувся плеча.

— Пора.

Гледіс отямилася від забуття. Хто це? А, пілот лайнера. Чого йому треба?

— Космодром, — коротко пояснив пілот.

— Мені виходити? — зітхнула дівчина.

— Так.

Гледіс загорнулася в чорний вовняний плащ, вийшла з лайнера, спустилася по широких східцях на поле космодрому. Її чекала невелика група людей у малиновій уніформі космопілотів. До Гледіс підійшла літня людина з сухим суворим обличчям.

— Ми чекаємо космолінгвіста для нової експедиції, — нешривітно сказав космольотчик. — Я командир Торріс.

— Я космолінгвіст, — зітхнула дівчина. — Ім'я — Гледіс.

— Я чекав досвідченого космонавта, — буркнув Торріс. — Навіщо нам дівчинка?

— Ви не хочете брати мене? — спалахнула дівчина.

— О ні, — махнув рукою командир. — Наказ правителя — ланко. Приймаємо вас до своєї сім'ї. Але...

— Що?

— Мені жаль вас.

— Чому?

— Це не прогулянка, дівчинко. Важка, небезпечна експедиція. Бажано було б мати в екіпажі досвідчених бійців.

— Хіба ми летимо на ворожу планету? — недбало запитавши Гледіс.

— Невідомо, чи долетимо куди-небудь, — похмуро усміхнувся командир. — Крім лігва Корсара. Це можна гарантувати.

Дівчина промовчала. Досить гратися. Замкнути почуття, приборкати емоції. Ти розвідник. Ти не належиш ні собі, ні своїм почуттям. Позаду — рідна планета, коханий, прекрасна мить, яка віднині стане її безсмертям, її життям. А попереду шкрий, підступний ворог, породжений мороком і ненавистю.

Космічний крейсер «Ара» вирушив у політ таємно. Ніхто з людей Орани не знав про майбутню міжзоряну експедицію.

Мовчали диспетчерські пункти на супутнику Доріані, радіосітка і телебачення планети передавали музику, спортивні новини, кінофільми про пригоди прадавніх героїв. І ні слова про важкий небезпечний політ. Про це знали космонавти «Ари», проте не дивувалися: конспірація стала необхідністю, щоб Корсар не міг перехопити сигналів про старт корабля і дізнатися про координати польоту. Гледіс теж знала про це, і лише вона несла в своєму серці складне протиріччя. Річ у тім, що Корсар неодмінно дізнається про старт космокрейсера — Кареос спеціально організував кілька передач спрямованої дії, вузький промінь якої захоплював групу астероїдів, окупованих Корсаром; у тих передачах було сказано все, щоб зоряні пірати могли перехопити корабель.

Щось зловісне ввижалося Гледіс у тій небезпечній грі. Щось незаконне і нечесне. Але дівчина відсторонювала докірливі думки, намагалася думати лише про майбутній подвиг. Хто вона, щоб оцінювати у всій сукупності, у всій планетарній величчї задум правителя? Про який закон і етику можна говорити, коли йдеться про знищення космічного злочинця — безжалісного і жорстокого?

Чорні панелі-екрани на стінах спалахували світловими сигналами. Ледве чутно звучали мелодійні акорди автопілотів. Торріс і його помічники безшумно ходили біля пультів, перевіряли програму, уточнювали курс космокрейсера. Гледіс сприймала все те ніби вві сні. Знов у пам'яті поставало недавнє минуле, а свідомість намагалася поєднати воедино логічний ланцюжок її життя. Де коріння всього, що сталося? Де зерно причини, що привело до такого страшного наслідку? Чому вона, ще недавно неосвічена, дика дівчинка з гірської ущелини, опинилася у фокусі космічного життя?

Може, закон рівноваги подій? Вона отримала нечуваний спалах щастя. За все треба платити. Древній закон двосічного меча, як називає це Кареос. Невмолима взаємодія полярностей. Хвиля на морі життя. Гребінь і впадина. Підйом і падіння. Щастя — нещастя. Радість — горе. Кохання — зрада? Що ж тоді в сумі, в синтезі? Порожнеча, нуль, небуття?

Знемагає розум, б'ється болісно серце, нема снаги розв'язати підступне запитання. А треба. Треба йти на подвиг рішуче й спокійно. Щоб дія була — як удар меча. Меч не думає,

чи правильно він чинить. Він для удару викутий, загартований. Проте не так! Може, й зброя страждає, коли рука воїна живає її на неправу дію. Хто скаже?

Щастя. Чи була вона щаслива? Була. Спалах чуття, насолода? Були. Може, це і є щастя? Мрія, чекання, безтурботність. І вечорами — зустріч з ним. Магічні очі, палкі обійми, гіпнотичні слова, які підносили її до нечуваних висот. Паморочилася свідомість, захоплювало дух від тих глибин, куди вона зазирнула. Так було довго. Чи ні? Хто виміряє? Вона не знала раніше нічого подібного. Не було з чим порівняти. Вона прийняла все як одкровення, як єдине світло, без якого нема життя. І ось тепер — втрата. Назавжди. Але не дарма. Інші матимуть таке щастя вічно. Змінюватимуться покоління, будуть народжуватись інші дівчата, які не забудуть подвиг Гледіс, і в їхній сльозі сумовитої радості буде її кохання.

Пливуть спогади. Останній день прощання. Кареос майже не говорив. Тільки дивився в очі Гледіс, тримав її за руку. Обличчя його змарніло, попід очима залягли синці. Він гладив зеленкувате волосся коханої, торкався гарячими пальцями ніжної щоки. Вона сприймала його ніжність ніби вві сні. Але і щось невимірне було між ними, що їх роз'єднувало. Вона вже належала небуттю. Він залишався володарем планети. Кареос ніби читав це у її душі. Лише надвечір Кареос повів дівчину до сферичної зали. Запросив її сісти в крісло. Сам став поруч неї, увімкнув просторовий проектор.

— Дивись, — відповів правитель на запитливий погляд Гледіс.

Перед ними ожили кадри прадавньої хроніки. Дівчина жхнула. Фільм відкривав страхітливу безодню соціальних митаклізмів, які терзали людство в минулому. В'язниці, в яких юками мучилися найкращі люди планети. Шибениці, на яких вони в корчах закінчували своє героїчне життя. Застінки, забризкані кров'ю розстріляних, гори трупів страчених повстанців. Барикади і сирі, наповнені багнукою бліндажі, втомлені, бліді душі солдати і веселі ватаги бунтарів, голодні юрби дітей — виснажених, нещасних, заплаканих — і матері з потьмареними від сліз очима, ниви з мізерними врожайми, випалені нещадними променями Блакитного Світила, примітивні хатки в селях, схожі більше на купи гною, ніж на житла людей. Прихо-

дили нові герої, щоб визволити людей з неволі, але і вони помирали на вогнищах, у застіпках, на шибеницях.

Гледіс знемагала. Сльози душили її, спазми перехоплювали подих. І тоді Кареос вимкнув проектор, і замість трагічних кадрів на екрані виникли картини сучасного життя Орани.

Ніжно-зелені води океану в марені світанкового туману. Діти біжать по тужавому піску до прозорої хвилі. Вони пірнають в аквамариновий плин, верещать у хвилях, а над ними кружляють рожеві біовартові, уважно спостерігаючи, щоб ніхто не перейшов забороненої зони.

Величні споруди мегаполісів на берегах рік, озер, морів. Широкі шляхи, обабіч — сади, ліси. Дитячі містечка розваг, універсальні школи, поля. Всюди гармонія, веселощі, юрби щасливих людей.

Юні закохані пари. Ніхто їх не з'єднає шлюбом, який колись затьмарював священне почуття любові. Об'єднане людство так високо піднялося в економічному добробуті, у духовному житті, що звільнило індивіда від особистих обов'язків виховання дітей.

Ще пливли картини оновленої планети, але Гледіс уже не дивилася на них. Вона заплющила очі. Все правильно! Все справедливо! Знищити прекрасне видіння, кинути рідну Орану в безодню минулого? Щоб знову мерли голодні діти на запиленних шляхах, щоб знову гинули на барикадах? Цього хоче Корсар? О ні! Тисячу разів ні!

Гледіс більше не вагалась. Тільки чому тривога? Звідки вона? Неусвідомлена, незбагненна. Що їй не дає спокою? Які незримі сигнали збуджують свідомість? Хто намагається похитнути її щире рішення?

Десь у свідомості прорвалися різкі аварійні сигнали. Гледіс розплющила очі. Над нею стояв Торріс. На його сірому обличчі жах.

— Що сталося? — прошепотіла дівчина пошерхлими вустами, хоч уже здогадувалася, в чому причина тривоги.

— Дивись сама, — сказав командир, показуючи рукою.

Гледіс глянула довкола. Стіни корабля стали прозорими — Торріс звелів увімкнути оптичний інвертор. Крейсер «Ара» був оточений полум'яним розмаїттям зоряного космосу. Та це не дивувало космонавтів і навіть Гледіс. Вони вже не раз

бували в просторі, і велич галактичної безодні стала звичною. Увага всього екіпажу була прикута до невеликого об'єкта, який швидко пересувався між діамантовими іскрами потоку астероїдів. Космокрейсер «Ара» наближався до цього небезпечною поясу.

На екрані гравіотелескопа виникло зображення об'єкта. Це був крейсер високого класу — космоліт для міжзоряних експедицій. Він прямував навперейми «Арі».

Космонавти мовчали. Торріс тихо запитав, ні до кого не звертаючись зокрема:

- У цьому поясі є наші дослідницькі лабораторії?
- Нема, — почулася відповідь.
- Чи стартував інший крейсер з Орани разом з нами?
- Ні.
- Тоді це Корсар.

Серце Гледіс на мить завмерло. Було таке відчуття, ніби летить вона у безодню, втративши вагу. Сталося! Сталося! Сталося!

Завмирають звуки, імла затуманює очі. Що це з нею? Щось крім Торріс, чомусь метушаться члени екіпажу, багряними плямами палають екрани на стінах.

Зникає стіна туману. Загострюється розум. Спокій, зосередженість. Витримка і усвідомлення реальності.

Торріс уже заспокоївся. Тільки вуста ніби закам'яніли. Очі спалахнули грізними вогнями. Він промовляє лише два слова, і вони — так здається дівчині — відлунують у цілому космосі:

— До бою!

Бій? Вони готуються до бою? «Ара» має зброю захисту. Гіді, може, крейсер здобуде перемогу? І не треба буде йти на наступний жадливий крок? Можна повернутися на рідну Орану, в затишну атмосферу, під лагідні промені любого світила. Але чому ж правитель не говорив їй нічого про бій, про можливість перемоги? Чи Корсар всесильний? А якщо бій... тоді вигине крейсер «Ара». І вона щезне раніше, ніж побачить Корсаря.

Багрянний панцир енергозахисту оточує крейсер. Люто панікують панелі екранів, показуючи немислиму напругу квантової синхронізації корабля. Та ось яскравим промінням спалахує коман-

дирський стереоекран над пультом. З'являється постать людини. Сухорляве тіло обтягнуте чорним трико. Темно-бронзове аскетичне обличчя. Гледіс схвильовано підвелася. Невже це Корсар? Такий старий? Адже вони ровесники з правителем Орани. А ця людина на кілька поколінь старіша.

— Увага! — дзвінко, юнацьким голосом сказав невідомий. — Екіпажу космокрейсера «Ара» братерське вітання!

Космонавти презирнулися. Торріс гнівно нахмурився.

— Хто втручається в наш політ?

— Люди астероїда Свободи.

— Ти хочеш сказати: люди Зоряного Корсара?

— Слова не мають значення, — заперечив невідомий. — Наш брат не боїться цього імені. Він охоче приймає його.

— Зате Орана не приймає. Корсар і його люди поза законом.

— Ти правду сказав, — дивно усміхнувся невідомий. — Ми справді поза дією вашого закону. Тому облишмо даремні суперечки. Прошу відповісти на кілька запитань.

— Чому ми повинні відповідати? — Не здавався Торріс.

— Ви можете не відповідати. Але ми будемо діяти відповідно до вашої реакції. Отже, ми хочемо знати: куди прямує «Ара»?

— Це міжзоряна експедиція. Маршрут — сузір'я Руа, червоний гігант, друга планета. Там передбачається розвинене життя. Орана бажає контакту.

— Вона не отримає його на цій стадії розвитку, — суворо сказав невідомий. — Астероїд Свободи наказує: повертайте назад.

— Чому?

— Космос не для дискусії. Правитель Кареос знає причину. Повторюю наказ: повертайте назад!

— Ви вважаєте себе людьми Свободи, — гірко сказав Торріс, — а дієте як пірати. Хто дозволив вам поневолювати прагнення інших людей? Ми теж бажаємо вільно діяти!

— Ви — маріонетки Кареоса, — сухо відповів невідомий. — Звільніться од влади деспота і тоді летіть для міжзоряного контакту. Астероїд Свободи не дозволить розносити бацили деспотії в далекі світи. Повертайте назад!

— Ми проб'ємося з боєм! — грізно сказав Торріс. — Я попередив!

— Гарзд, — миролюбно мовив невідомий. — Ми врахуємо попередження! Я сказав!

Світляний куб стереоекрана погас. Космонавти «Ари» почли бурхливу суперечку.

— Може, справді повернутися?

— Жоден крейсер не пройшов цієї смуги!

— Навіщо страхітливий ризик?

— Кареос наказав пробитися будь-якою ціною, — почувся гмос Торріса. — Досить розмов. Готуйтеся до бою!

Усі замовкли. Магічне ім'я правителя зробило своє. Гледіс перевела подих. Крейсер «Ара» приречений. Кареос спрямував велику групу космонавтів на загибель, ніби бездушних механічних біовартових. Лише Гледіс несе в собі страшне знання причини. Несе і не може скинути з плечей.

Чужий крейсер наблизився, затулив собою з десяток великих сузір'їв. У променях Блакитного Світила обшивка його гмяно переливалася темно-синіми іскрами. Торріс завмер біля нульта. Ледве ворущачи губами, сказав:

— Лівий квантогенератор — удар!

В ілюмінаторах промайнула блискавиця. Сліпучо-фіолетна, примарна, вражаюча. Компактний кулястий заряд метнувся до громади чужого крейсера. Гледіс завмерла в чеканні, не дихаючи, зціпивши кулачки біля грудей. Зараз! Що станеться?

Промениста куля зустрілася з кораблем. Вибуху не було. Заряд розплескався на міради бризок, блакитною хвилею охопив поверхню крейсера і щез у безмір'ї простору.

— Правий квантогенератор — удар! — Вже люто крикнув Торріс.

Знову блискавиця. Знову невдача. Гледіс була вражена. Космонавти розгублено презирилися. Нічого подібного вони не чекали. Мільярди ергів у спрямованому заряді відкидалися чужим крейсером легко, ніби шкаралупа яйця керали. Яким же полем оточили себе пірати? Де здобули таку страхітливу енергію?

— Гравітаційний промінь! — промовив Торріс серед загальної тиші. — Проти нього він не захиститься.

Наказ повис у безмовності. Ніхто не поворухнувся. Гледіс вже відчула, що якась незрима сила м'яко, проте владно охо-

пила її тіло, змусила закам'яніти. Ні встати, ні ворухнути рукою, ні ступити кроку.

Темно-синя поверхня крейсера вже зовсім близько. Темніють гігантськими горбами якісь надбудови, оптичні отвори, мерехтять рожеві відблиски в енергорефлекторах. Екрани «Ари» згасли, замовкли сигнали двигунів, зникла вібрація.

У темній стіні піратського корабля загорівся яскраво-блакитний прямокутник шлюзу. В ньому з'явилися людські постаті. Їх було троє. Вони кинулися просто в безодню космічного простору і полинули до «Ари». Ближче, ближче. Пірати летять серед вакууму без жодних скафандрів. Вони одягнуті в легкі сріблясто-блакитні трико. Не покриті нічим обличчя, довге волосся до плечей. Дівчина уявила температуру світового простору і жахнулася. Як вони витримують?

Що це за люди? Чи, може, їй сниться? Колективний гіпноз? Чи бачить те саме Торріс? Або інші супутники?

Мабуть, бачать. Бо теж збентежені, розгублені. Всі вони не зводять поглядів з дивовижної групи. Вона все ближче і ближче. Попереду молодий прекрасний юнак. У нього фосфорично-бліде обличчя, ясно-синє волосся, очі — ніби дві зорі. Руки простягнуті вперед у пориві. Як вони рухаються, якою енергією?

— Він схожий на Горіора, — прошепотів Торріс ледве чутно. — Це вражаюче!

— Хто? — Теж пошепки запитала Гледіс.

— Той... перший...

— Ти знав Горіора?

— Знав. Цей пірат — точна копія героя. Якийсь жарт!

Гледіс непорушна. Тільки думка працює. Немислимо складне завдання. Чи думала вона, що її мозок прийме таке навантаження? І не лише мозок, а серце, чуття. Ось перед нею Горіор — герой мільярдів людей. Безліч юнаків та дівчат мріють стати такими, як він. І вони ж проклинають його, називаючи іншим ім'ям, ганебним прізвиськом Корсара. Як може злочин перевтілитися в таку чудову форму? Навіщо це йому? Чого він досягне, зупинивши поступ планети до щастя й добра?

Три постаті наблизилися до крейсера «Ара», повільно полинули вздовж стін.

Відкрити шлюзи? — Почулося запитання.

— Ні, — відповів Торріс.

Шрати зупинилися проти каюти управління, побачили крізь прозорі стіни космонавтів, привітно підняли руки вгору. Дробиючи незначне зусилля, опинилися в крейсері.

Корсар усміхнувся, сказав:

— Бій скінчився. Сядьте, братове!

Гіпотичне заціпеніння спало з космонавтів. Торріс втомлено сів у крісло пілота. Гледіс зачудовано дивилася на вожака шратів.

— Я не гніваюсь, — мовив Корсар. — Діяли не ви. Діяла воля Кареоса, закладена в вас. Маріонетковий імпульс закінчився. Тепер ви вільні. Поговоримо як брати... — Він не закінчив речення. Погляд його впав на тендітну постать дівчини. — Хто ти?

— Космолінгвіст Гледіс, — відповів замість неї Торріс.

— Гледіс, — повторив Корсар, ніби прислухаючись до мелодики ім'я. — Гледіс...

Він довго мовчки дивився на неї. Дівчині здалося, що його очі проникають до її потаємної суті, читають усе. І не страшно Гледіс, і нема ненависті в неї до злочинного Корсара.

Тільки дитяча цікавість, ейфоричне сп'яніння небувалим прикметам, жадою нового знайомства. Геть попередні думки! Це буде потім, потім! А тепер — хай відкриється для неї новий світ — печуваний і небачений.

Корсар чомусь засмутився, на його чолі з'явилася болісна зморщина. Він глянув на товаришів, потім перевів погляд на космонавтів.

— Познайомимося, — знову озвався він. — Я Корсар. Оранія дала мені це ім'я, я з радістю приймаю його. Це — мої товариші Керра і Сано. Ми представники астероїда Свободи. Ця цитата вже сказав вам мій учитель.

Чому ви зупинили крейсер «Ара»? — запитав Торріс.

Ми не дозволимо вашій планеті контактувати з іншими планетами.

— Яке право лягло в основу такої сваволі?

Космічне Право, — просто відповів Корсар. — І не сваволя, а захист далеких світів від деспотії.

Це егоїстичне визначення. Планета мислить інакше.

— Планета не мислить, — гірко посміхнувся Корсар. — За неї мислить правитель, а в кращому разі — групка людей. Не будемо сперечатися. Ви познайомитеся з астероїдом Свободи. Ніхто не затримає вас там. Захочете — ввійдете в Спілку Космічного Братерства. Захочете — повернетеся на свою планету. Згода?

— Ми — полонені, — похмуро сказав Торріс.

— Ви — брати, — заперечив Корсар. — На цьому закінчи-мо знайомство. Я вимкну управління крейсера «Ара». Ми спрямуємо його до астероїда. До зустрічі, братове! До зустрічі, Гледіс!

Він привітно махнув рукою, наблизився до стіни і щез у ній. За ним зникли його товариші. А потім неймовірний політ у порожнечі під променями Блакитного Світила.

Дівчина знеможено заплющує очі. Психіка гранично напружена. Ще трохи — і вона не витримає. Спочити, спочити б, не думати ні про що, забути про те, що було, що має статися.

Екрани «Ари» оживають. Крейсер слухняно пливе за піратським кораблем. Тільки ним тепер керує чужа воля. Космічний гігант прямує до поясу астероїдів. Поволі виростає серед зоряного безміру невелика планетка, над нею спалахують періодичні світлові імпульси навігаційних сигналів. Три яскраві фіолетові зірки.

Ще трохи — і міжзоряний крейсер легко лягає на поверхню астероїда Свободи...

Стіни крейсера втратили прозорість. Стало темно. Спалахнуло денне світло. Напружена тиша. Торріс махнув рукою, гірко усміхнувся.

— Ходімо. Познайомимося з піратським лігвом.

— Щось він не схожий на злочинця, — несміливо озвався хтось з космонавтів.

— Отруйні гади теж бувають приємні на вигляд, — одрізав командир. — Геть сентименти! Якщо ми справді маємо вільний вибір — одразу ж повернемося назад, на Орану. Такий мій наказ!

«Вільний вибір і наказ, — подумала Гледіс. — Дивне поєднання протилежних понять. Корсар незрівнянно послідовний у своїх діях». Подумавши так, дівчина розгнівалася сама на себе. Як легко вона піддається звабному впливу. Там, на

планеті, її полонили чари Кареоса. Тут вона відкрила серце для космічного злочинця! Так не можна. Треба відкинути потуги симпатії чи антипатії. Вирішувати тверезо, логічно.

Слідом за Торрісом дівчина вийшла з корабля. Крейсер «Ари» лежав у велетенському ангарі. Сферична поверхня будівлі мерехтіла фосфоричним сяйвом, довкола було добре видно, ніби в передсвітанні. До групи космонавтів підійшов один з супутників Корсара — зовсім юний і тендітний. Він, приклавши долоню до грудей, щиро сказав:

— Ви втомилися, перехвилювалися. Вам необхідно спочини. Прямуйте за мною. Про вас потурбуються. А пізніше — зустріч із Старшими Братами.

Екіпаж «Ари» не сперечався. Космонавти рушили за провідником. М'яка рухлива доріжка довезла гостей до імлістої мерехтливої завіси, пірнула під неї. Гледіс тихо скрикнула від несподіванки. Це, певно, було енергетичне поле, непрозоре для очей.

Стежка закінчилася, і космонавти опинилися серед густого лісу. Лілові, зелені, блакитні рослини в'юнилися по химерних нагромадженнях скель, що стояли півколом, утворюючи високе склепіння. Десь там, у штучному небі, мерехтіло зеленувате світило, промені якого були ніжні й приємні. Праворуч і ліворуч — гігантська порожнина. На ній вгадувалися чималі шляхів, масиви садів, сферичні покрівлі високих будівель.

— І все це зроблено вами? — З недовір'ям запитала Гледіс у провідника.

Так, — просто сказав юнак. — Ще недавно це був звичайний астероїд. Скеля діаметром на сто мі. Тепер це чарівний світ, космічна оранжерея. Те, що ви бачите, — лише зовнішній плин нашого життя. Головне в незримості.

Що саме?

Про це скажуть старші, — ухилився юнак від прямої відповіді. — Мені велено влаштувати вам спочинок. Чоловіки, примуйте цією стежкою. На вас там чекають. Дівчино, йди за мною.

Гледіс попрощалася з Торрісом і товаришами, пішла за провідником. Відчинилися в скелі овальні двері, і дівчина опинилася в невеликій кубічній кімнаті, розділеній непрозорою

рожевою запоною. Юнак мовчки показав на нішу, там стояло вузьке ліжко, заслане пухким ясно-блакитним килимом. Під стінами росли багрянолисті деревця, на гілках жовтіли соковиті плоди.

— Захочеш їсти, — пояснив юнак, — зірвеш. Дуже смачно. Покупатися можеш тут.

Він відхилив завісу, за нею був басейн. Гледіс вдячно приклала руки до грудей.

— Мені нічого не треба. Тільки спати. Я дуже втомилася.

— Тоді лягай. Я піду. Легких снів!

Юнак зник. Гледіс залишилася на самоті. Тиша й небачені дерева. Сутінки. Паморочиться в голові, потік вражень заколисує, кидає в забуття. Вона ледве встигає лягти на м'який килим і провалюється у світ сновидінь.

Перед нею попливли гори. Рідні ліси серед ущелини, грайливий водоспад, де вона так любила сидіти, слухаючи чарівну мелодію потоку. Тепер, у сні, Гледіс не сиділа на камені, а, піднявшись у повітря, плавала над гірською річечкою. Намилувавшись веселкою водограю, дівчина полетіла до бідної хатинки батьків. Там було тихо, нікого не видно. Підсліпуваті віконця дивилися на світ тьмяно, невиразно. З димаря не йшов дим. Гледіс припала до шибки, зазирнула в хату. Мати й батько спали. Дівчина здивувалася: чому вони сплять, коли надворі ясний день? Чи не захворіли? Вона хотіла крикнути, але голосу не було. В горлі ніби пересохло. Дівчина вдарила кулачком по віконниці, а звуку не чути. Вона у відчаї почала битися об стіну, наче пташка, що потрапила в сітьце. Та все було даремно. А тим часом довкола смеркало, згасали барви дня. Уже зникли обриси гір, по ущелині поплив густий туман. І лише вгорі, між хмарами, видно було сузір'я. «Може, там я знайду силу», — чомусь подумалося дівчині. І вона кинулася в небо. Майнули скелі, туман залишився внизу, замерехтіли зірки, манили своєю казковістю, таємничістю, спокоєм. Попереду з'явилося кулясте зоряне скупчення. Воно оберталося, срібно подзвонюючи, з кожним обертом показуючи все нові й нові чарівні поєднання своїх світл. «Туди, туди», — підказав хтось невидимий дівчині.

У радісному натхненні Гледіс прискорила політ до дивного світу. Але щось затримувало її, гальмувало. Вона озирнула-

ри За нею тягнулися майже невидимі нитки, що прив'язували її до планети. Їх було багато, ніби павутиння серед похмурого щільного лісу. А між хмарами — бліде обличчя Кареоса. Це він тримав пасма павутини, тягнув дівчину до себе, шепотів: «Ти моя. Куди ти прагнеш, кохана? Тут, на Орані, ти знайшла щасття! Що ти бажаєш знайти в холодній космічній пустелі?»

Слова Кареоса то холодили душу, то вогняними краплями падали на серце. Чарівне сузір'я віддалялося.

Дівчина прокинулася з тяжким настроєм. Щось турбувало її. Настирливо повторювалося в свідомості владне слово-заклик:

— Де ти? Де ти? Де ти?..

Вона отямилася, кинулася до свого плаща, розгорнула його. Впідкинула пристрій у внутрішній кишені. Виник екран. У глибині з'явилося туманне зображення Кареоса, почувся його глибокий голос:

— Чи бачиш ти мене, кохана?

• Бачу, — тремтячим голосом відповіла Гледіс.

— Де ти?

— На астероїді Свободи. Корсар так називає його.

— Ти бачила Корсара? — насторожено запитав Кареос.

• Бачила.

— Що він сказав?

— Він нікого не тримає. Сказав, що кожен може повернутися до Орану, якщо захоче. Я спочивала. Ще не стрічалася ні з ким.

— Це добре, — мовив Кареос. — Корсар хитрий і підступний. Він може переконати тебе в чому завгодно. Він володіє чудовою гіпнотичною силою.

— Він мені здався щирим і добрим, — простодушно мовила Гледіс.

От бачиш, — нахмурився Кареос. — Я знав це. Проте, — сумно додав він, — ти вільна. Вибирай свій шлях. Або подвиг, який дасть тобі безсмертя, або повернення на Орану. Я не можу тобі й слова осуду. Примусом на подвиг не посилають. І ти сама захотіла!

Що мені робити? — спалахнула дівчина. — Досить сумно! Я буду діяти!

Ти прекрасна, — ніжно сказав Кареос. — Я не можу жити без тебе! Може, не треба, пташко? Може, повернешся, і я знову все якось інакше?

— Досить! — різко відповіла Гледіс. — Доки в мені не згасло рішення — я готова!

— Тоді слухай уважно. Ввімкнеш пристрій, про який я тобі казав на Орані, коли побачиш Корсара. Бажано, щоб поруч були всі інші. Якнайбільше. Я слідкуватиму за твоїм сигналом з головної станції. Ти приймеш на себе аніглізційний промінь. Усе буде безболісно.

— Зрозуміла, — зітхнувши, сказала дівчина. — Прощай, мій Кареосе!

— Моє серце з тобою, — глухо мовив правитель. — Прощай, Гледіс. Про батьків я потурбуюся.

Дівчина вимкнула пристрій, портативний екран-плащ згас. Гірка посмішка з'явилася на вустах Гледіс. Він потурбується про батьків. Що їм турботи без улюбленої доньки? Доки вона була з ними, вони мали щастя і радість. А тепер — безцільне існування. Справді, наче сон, тяжкий, непробудний.

Що ж тепер? Незабаром зустріч з Корсаром. Один непомітний рух — і сигнал з Орани ввімкне вибуховий пристрій. Гледіс перетвориться в сліпучу плазмову хмару. В ніщо. Разом з Корсаром вони спалахнуть зорею в космічній пустелі. У попіл перетвориться квітучий астероїд — творіння розуму й серця мужніх людей, які не побоялися ствердити волю і владу життя серед мороку й смерті.

Зненацька нові почуття опанували дівчину. Чому вона поспішає? Не знаючи намірів Корсара, не звідавши їхнього шляху? Чим вона керувалася? Лише своєю любов'ю до Кареоса? Його ненавистю до колишнього друга? А може, все не так, як правителю здавалося? Може, у Горіора свій шлях, який не принесе шкоди людям Орани? І можна було б поєднати геній Кареоса і фантастичні прагнення Горіора! Гледіс згадала феєричне видіння: серед космічної порожнечі летять, ніби птахи, три постаті. Легко, натхненно, невимушено. Так, ніби вони народилися в тій ворожій для звичайних людей стихії. Як же це сталося? Як вони досягли такого незвичайного звершення? Вона багато розмовляла з Кареосом, читала книги, переглядала наукові фільми, але ніде не згадується про таку можливість. Життя серед порожнечі — навіть одне таке досягнення відкриває нечувані обрії для дослідників. А проникнення крізь стіни! А багато іншого, про що люди Орани і не здогадуються!

«Корсар хитрий і підступний», — виринули в свідомості слона Кареоса. Гледіс завмерла, прислухаючись до голосу сумління. Як тяжко вирішувати! Вона — нікчемне дівчисько серед цих титанів. Кареос і Горіор — два велетні розуму й духу, між ними триває невмолимий двобій. А хто вона, щоб стати на бік того чи іншого?

А може, й справді дивовижне вміння Корсара — лише стіжка для завоювання планети? Незвичайні досягнення ще не означають, що їхній творець людяний. Минула історія, з якою Гледіс познайомилася, переглядаючи старовинні фільми, стверджувала, що високий розум часто поєднувався з немовірною жорстокістю.

Годі! Треба заспокоїтися і спостерігати. Час є, можна вирішити пізніше, коли в неї будуть факти. І тоді, коли серце проголосить свій вирок, не підказаний ззовні, вона безжально німкне пристрій. Хай буде так!

Дівчина рішуче скинула плащ, роздяглася, стрибнула в басейн. Прохолодна вода прийняла її тіло в пестливі обійми. Гледіс поплавала трохи горілиць, відчуваючи, як зникає втоми, яснішає свідомість, у м'язи вливається бадьорість і сила.

Вийшовши з басейну, дівчина знову одяглася. Зупинилась біля дзеркала. Зазирнула в свої очі. У глибині зникли страх, непевність, між брів пролягла болісна зморшка. Хто допоможе їй знову віднайти спокій і певність? Хто покаже праведну стежину серед мороку?

— Я, — почувся позаду тихий голос.

Вона скрикнула, обернулася. Біля входу до її кімнати стояв Корсар. Його постать мерехтіла блакитно-зеленими іскрами, і здавалося, що він зітканий з холодного вогню. Прозорі очі Корсара дивилися на дівчину сумно й очікувально. Вона віддіхнулася від хвилювання й тривоги.

— Ти почув мою думку?

Так.

— Ти знаєш все? — З острахом запитала Гледіс.

Знаю.

— Ти вб'єш мене?

— Ні.

— Чому?

— Я чекаю твого рішення.

— Рішення?! — скрикнула дівчина, стримуючи ридання, яке рвалося з грудей. — Якого рішення?

— Смерті чи життя.

— Ти глузуєш! — гріко мовила Гледіс, не витримуючи погляду його ясних очей. — Ти володієш гіпнотичною силою і можеш...

— Можу, — продовжив її фразу Корсар. — Можу зупинити злочинну акцію. Проте не хочу.

— Чому? — З надією запитала вона.

— Я хочу зважити свою долю на терезах твого серця.

— Це красива фраза!

— Ні! Необхідність! Я самотній. Мій світ, мої прагнення — абстракція, якщо вони не освячені любов'ю.

— Поруч тебе прекрасні соратники — чоловіки й жінки. Хіба вони не схвалюють твоїх прагнень серцем?

— В моїй душі є сокровенні, втаємничені мрії. Всього не скажеш навіть близьким друзям. Є лише одне серце, яке повинне освятити зерно нового світу.

Несила дивитися в його очі. Що це з нею? Кареос і Горлор. Хто поставив її на перехресті двох доріг, які розходяться навіки?

— Ти щирий зі мною? — тихо мовила вона.

— Так.

— Поясни мені все. Я хочу знати істину. Кареос відкрив мені твій злочинний задум — завоювання влади на Орані. Лише тому я згодилася...

— Мовчи, — перебив її мову Корсар. — Не промовляй даремних слів. Я знаю більше, ніж ти можеш сказати. Іди сюди. Сідай. У нас є час, я тобі відкрию справжній плин подій...

Частина третя

Політ у небувалість

— Ти знаєш, що ми познайомилися в Екваторіальній Школі Астропілотів. Там і побраталися. Поклялися діяти лише для спільного блага. Все так, як він тобі розповідав. Але ти не

линеш головного. Ще до останньої зоряної експедиції в мене широдилися сумніви. Що таке спільне благо? Чи однакове воно для всіх? Чи може наймудріший вождь чи навіть група людей дати щастя мільярдам істот, керуючись повним ідеалом, який їм здається найкращим? І що таке, власне, щастя?

Ти знаєш, що в усі віки про це точилися суперечки. Мудреці, теоретики, літератори, політики — хто тільки не ошчаслилював людей своїми одкровеннями. Проте минали віки, а люди були нещасливі, і примарне поняття втіало від них.

Найпростіша відповідь: щастя — це забезпечення потреб, задоволення прагнень, бажань. Це — ідеал найпримітивніших. Грохи вища ідея: щастя — це боротьба. Але боротьба заради чого? Може, знову заради задоволення бажань? Тоді ми прикинемо до порочного кола.

Потрібне визначення мети. Але істина недосяжна. Отже, ніколи людина не матиме достойної мети, ради якої можна змагатися. Де ж тоді вихід?

Одного разу я плів на океанському лайнері. Гурт пасажирів стояв на кормі. Ми годували крихтами хліба морських кералів. Величезні блакитні птахи сідали на хвилі, вилловлювали здобич, зчиняли бійку, вихоплюючи харч одне в одного з дльобів. Мені стало моторошно. Корабель плів довго, і весь час за ним летіли керали, сповнюючи простір огидними жадібними криками. Я зрозумів, що людство може перетворитися в отаку зграю безмозгих лютих істот, які будуть поспішати за кораблем пізнання, поїдаючи те, що падатиме з його борту. Це обоготворення, абсолютизація функцій нашої біологічної машини. Все інше — культура, науки, розваги — стає лише камуфляжем, лише сором'язливим прикриттям основного — насичення!

Я почав ділитися своїми думками з Каресом. Він сміявся наді мною. Він звертав мою увагу на історію всього живого, на плин усїєї праеволюції. Від початку до сьогодні — всюди бій клітини з клітиною, істоти з істотою, формації з формацією. Утвердити себе, свою особистість — ось веління природи. Відбір кращого, сильнішого, вмілішого — ось лабораторний метод мегасвіту, в якому ми живемо. Закон сущого — сила. Його не обійдеш. Його можна тільки використати. І коли людство досягло такого рівня, щоб звільнитися від воєн заради

шматка їжі, то треба благословляти розум, який дав такі можливості. Тепер боротьба переноситься на вищі щаблі — у космічну безмежність. Битва цивілізації з цивілізацією, галактики з галактикою. Може, не кривава, може, не така жорстока, як у минулі історичні епохи, але безжалісна. Хай зникає з лона космосу нікчемна культура. Тільки розум, який здатний утвердити себе в безмірності, достойний назватися сином космосу.

— А жаль? — Запитував я його.

— Чому ж ти не жалієш плоду, який їси? — Насміхався Кареос.

— Може, й жалію. Поки що це необхідність.

— Завжди буде така необхідність, — заперечував він. — Щоб жити, треба когось асимілювати, знищити. Суть буття — у протиставленні когось комусь.

— Тоді воно прокляте! — Гнівався я.

— Ні, такий закон буття. Закон непорушний.

— Хто сказав це?

— Вся світобудова стверджує це!

— Неправда. Ми не знаємо й мільярдної частки світобудови. Ми лише ембріони еволюції. До того ж запрограмовані природою.

— Ти сказав слушно. Запрограмовані. Отже, повинні виконувати програму.

— Ні. Треба вийти з течії програми. Доки ми не усвідомлюємо такої можливості — ми маріонетки. Усвідомимо — вийдемо в світ свободи.

— Якої свободи? Від чого?

— Від закону природи.

— Порушення закону природи — смерть, ніщо, порожнеча.

— Навпаки. Це — нова ступінь буття. Я відчуваю це інтуїтивно. Глянь — первісна клітина протягом мільйонноспірального циклу досягла рівня мислячої істоти. В надрах матерії прихована грандіозна еволюційна сила. Для неї все можливе. Будь-яке здійснення. Але доки вона діє самотужки, методом проб, на пошуки витрачається нескінченна лавина живих істот, незміряні еволюційні цикли. І більшість тих зусиль приводить до тупиків, до виродження. Ось що таке підкорення законам природи. Вона сліпа й безжалісна. І якщо вже мисля-

чи істота усвідомила своє покликання — хай вона візьме на себе еволюційний імпульс, щоб свідомо творити необхідні форми і явища.

— Це слова! А практично?

— Я теж не знаю. Я кличу тебе, інших — хай усі задуматься над цією проблемою!

— Ти божевільний, — гнівався Кареос. — Замість боротьби за спільне благо ти вибираєш імлісту стежечку авантюр. Моя програма: забезпечити людство всім необхідним, дати йому освіту, розваги, дозвілля. Розширити свідомість, відкрити можливість єднання з природою, яка його породила. Всі не можуть бути творцями, дослідниками. Це — привілей одинаків. Інші будуть матеріалом для еволюції, лабораторним реактивом природи. Вони перші ж повстануть проти твоїх утопій!.. Ти розумієш, Гледіс? Мій побратим, користуючись людяною, передовою ідеологією, намагався схилити мене до прадавнього реакційного світогляду: основна маса людства — бидло, юрма, тибун напівінтелектуальних істот, які жадають лише насолоди, а над ними — еліта духу, обранці, технократи, диктатори. Я розумів добре вже тоді, чим закінчиться така «революція» Кареоса. Збереження старої диференціації суспільства, консервування — і, може, навіки системи нерівності, кастовості. А оскільки до дії будуть уведений могутні системи кібернетичного контролю, то людство вже ніколи не зможе зруйнувати порочного кола антиеволюційного суспільства, у яке воно саме себе інжене.

Кареос грав на найпримітивніших струнах. Первісне бажання насичення. Але ж навіть люди невисокого духовного рівня, задовольнивши первісні інстинкти, починають думати про пошуки смислу буття. І такий пошук неминуче веде істоту до відкриття небувалого. Але оскільки небувале не буде запрограмоване технократами, то воно підлягатиме переслідуванню. Таким чином, Кареосове «суспільство справедливості» неодмінно мало стати гігантською в'язницею духу. Я бачив це і підверто говорив побратимові, що він самозакоханий сліпець.

Суперечки точилися майже щодня. Міжзоряна експедиція відсунула наші незгоди на певний час. Та коли ми повернулися назад, до системи Ари, вибухнула гроза. Нас повідомили, що Кареоса і мене вибрали у Планетарну Раду. Це

відкривало можливості для здійснення наших мрій. І знову я розпочав дискусію. Побратим був категорично проти моїх ідей. Більше того — він погрожував, щоб я навіть не смів іншим говорити про це. Я рішуче заявив, що розпочну планетарну дискусію. Хай людство вирішить свою долю в товариському обміні ідеями. І тоді...

— Тоді ти втік. Я знаю... — Озвалася Гледіс.

— Ні, — суворо заперечив Горіор. — Я не втік. Тоді Кареос вчинив злочин. На підході до супутника Орани, коли ми вже готувалися фінішувати, він прийшов до моєї каюти і запропонував мир. На знак того ми випили дружню чашу. В ній був наркотик...

— Кареос?.. — Жахнулася Гледіс.

— Так. Мій побратим розірвав священну нить братерства. Я поринув у гіпнотичний сон. Що було далі, ти знаєш з історії...

— Знаю. Кареос повідомив, що ти загинув у польоті й похований на астероїді. Тебе оголосили героєм і поставили вам обом пам'ятник у центральному мегаполісі.

— Він уже тоді діяв, як закінчений мерзотник...

— Не кажи так, — благально попрохала дівчина. — Ти ж не знаєш всіх його міркувань. Може, він хотів кращого. І вирішив пожертвувати однією людиною ради багатьох!..

— Гаразд, — похмуро кивнув Корсар, важко зітхнувши. — Про це поговоримо пізніше. А тепер... Тоді я знепритомнів. І отямився вже на планеті.

Я хотів звестися на ноги, але тіло не слухалося мене. Свідомість розпливалася, ніби хмара в небі. Несила було зосередитися, згадати щось. Таке відчуття буває уві сні. Щось мариться, хтось загрожує, ти хочеш втекти, прокинутися... і не можеш.

Я втратив відчуття часу. Не знав, скільки лежав, чому опинився в незнайомій місцевості. Хтось схилився наді мною, розпитував. І знову самотність. Десь світили фари машин, інколи в імлистому небі пролітали електрольоти. Я вже думав, що помру, не побачивши людського обличчя. Та ось біля мене зупинився електроекіпаж. На борту я помітив трикутник — знак медичної служби. Мене понесли до машин. Роздягли і

викинули теплий халат. Поруч мене сіло двоє санітарів. Хтось запитав ласкавим голосом:

— Хто ти? І як сюди потрапив?

— Я Горіор, штурман зоряної експедиції, — тихо відповів я. — Одвезіть мене до Всепланетної Ради.

— Друже, ви марите, — почувлася відповідь. — Горіор загинув і похований у поясі астероїдів. Вся планета оплакує його.

— Це я. Повідомте Всепланетну Раду. Кареос — злочинці!

— Кареос — голова Ради. Ви фантазуєте. Я розумію: ваше горе з приводу смерті Горіора, якого ви, певне, любили, порушило психіку... Але спробуйте згадати, з якого ви мегаполіса, як наше ім'я.

Я знемагав від обурення, я намагався переконати їх, що я космонавт. Але все було марно. Почувся наказ:

— Він божевільний. У психіатричну номер сім.

Електроєкіпаж рушив. Я знепритомнів.

— Психіатрична? — запитала Гледіс. — Що це таке?

— Лікарня для психічно неповноцінних людей, — сумно сказав Корсар. — Невже ти не читала про такі лікарні?

— В історичних фільмах бачила, — розгублено відповіла Гледіс. — Але не думала, що вони існують нині. Кареос сказав мені, що божевільних на планеті нема.

— Їх більше, ніж у найсуворіші історичні епохи, — заперечив Корсар. — Але статистика мовчить: вона в руках Кареоса. Тому невігідно, щоб про це знала планета. Еволюційна могутність закута в річище запрограмованого життя і руйнує інші первові системи. Та про це пізніше. Слухай далі... Мене привезли до лікарні. Це була старовинна фортеця, пристосована для потреб медицини. Високі похмурі стіни, гори докони, глибокі прірви зі скаженими потоками. Звідти неможливо вийти. Мене зустрів головний психіатр — сухорлявий невисокий дідок з гострим поглядом. Талановитий психолог і гіпнолог, але дуже жорстокий. Може, він сам був трохи божевільний.

Лікар звелів роздягнутися. Викотив з десяток біокіберів для обсервації, поналіплював на мене багато датчиків. Метушився, щось записував. Потім звернувся до мене:

Хто ти?

— Горіор.

— Це вже чули мої помічники, — глузливо сказав дідок. Він глянув у мої очі, зосередився. Я відчув, як безжальна воля ламає мене, змушує підкоритися.

— Хто ти? — знову почулося запитання.

— Горіор...

— Стійкий психоз! — роздратовано констатував дідок.

— Не психоз у мене, — схопився я з крісла. — Як ви не збагнете, що я жертва злочину! Повідомте Всепланетну Раду!..

— Гаразд, гаразд, повідомлю! — пробурмотів головлікар.

А тим часом його помічники приклали до спини електрод, і сильний розряд пронизав мене. Санітари понесли мене довгим темним коридором і вкинули до якогось приміщення, з гуркотом зачинивши двері. Тільки тепер я здогадався про пекельний план Кареоса: назавжди поховати мене, залишивши життя. Божевільний, який вважає себе знаменитим космонавтом, — що за дивина?! Серед психічно хворих є безліч богів, злих духів, історичних осіб, полководців. Скільки б я не скаржився — відповідь буде одна: стійкий психоз!

Я був у відчаї. Потім наступила байдужість. Вмерти! Навіщо жити, коли найкращі друзі стають зрадниками і злочинцями?!

Я впав у дивний стан прострації. Не спав, не їв, не пив. Сидів у куточку невеликої камери-палати, дивився у простір. Не було думок, не було сили рухатись. Приходили лікарі, щось запитували. Я не відповідав. Мене залишили в спокої.

Одного разу сталося дивне. З протилежної стіни виникла постать людини. Це був високий літній чоловік у халаті. Ясні тривожні очі, сине волосся. Він усміхнувся мені, зробив знак мовчати. Підійшов до дверей, прислухався. Потім повернувся до мене, привітно кивнув:

— Познайомимось, — сказав, сідаючи поруч. — Я Аерас, учитель, фізик. А ти?

Що зі мною? Галюцинація? Привиди в моїй палаті? Вони виходять із стінки, розмовляють. Отже, я справді психічно хворий?

— Облиш пусті думки, — лагідно сказав дивний гість. — Я не привид. Помацай. У мене така шкіра, як і в тебе. Навіть халат такий, тільки давніший.

Я несміливо торкнувся його руки. Вона була кістлява й гиряча. Я чув подих, бачив, як на скроні людини пульсувала жилка. Містичний жах розвіявся. Я полегшено зітхнув. Кивнув на стіну, запитливо глянув на незнайомого:

— Як же ти?

— Що?

— Там є отвір?

— Нема.

— Хто ж допоміг тобі пройти?

— Я вмію проникати крізь тверде.

— Це неможливо

— Про це посперечаємось пізніше, — сказав Аерас. — Прийми факт, теорія — потім!

— Тоді ти можеш втекти?

— Можу.

— Чому ж?..

— Не хочу. Де ж ще зустрінешся з порядними людьми на іншій планеті? Всі, хто порушує норму, потрапляють сюди. Хочу знати твоє ім'я. Хто ти? Ким був?

— Я вже й сам не знаю. Мене переконали, що я хворий. Але мені здається, що я Горіор — штурман зоряної експедиції.

— Он як, — засмутився Аерас. — Ти побратим Кареоса?

— Ти знаєш мене?

— Чув. Дещо знаю. Але як ти потрапив сюди? Пригадай...

— Кареос зрадив. Він викинув мене на планеті в пустельному місці. Неприємного. Лиш недавно я дізнався, що він є твій головою Всепланетної Ради. Мене оголошено героєм. А я нібиго загинув у поясі астероїдів.

— Знаю. Але що сталося між вами?

— Це довга історія.

— Тим більше я хочу знати, — наполягав Аерас. — Доля вплила нас у проклятому місці. Я слухаю, мій друже.

І тоді я розповів йому про все...

Коли я закінчив оповідь, Аерас міцно обняв мене. Я не сподіювався такого прояву почуттів. Заспокоївшись, він сказав:

— Я давно чекаю тебе! Нарешті сталося!

— Мене? Невже мені судилося потрапити сюди, де сидиш ти?

— Смішний хлопче! Я чекав не тебе особисто, а такого,

як ти.

— Не розумію...

— Я все поясню, — радісно сказав Аерас, поплескуючи мене по плечу. Він підвівся, підійшов до дверей, проник крізь них у коридор. Повернувся назад. — Ніде нікого. Скрізь тихо. Наші колеги — божевільні — сплять. Лікарі теж розважаються в своїх апартаментах, дивляться телерепортаж з центрального мегаполіса. Крім того, почалася гроза. Нам ніхто не заважатиме.

Справді, над замком прогуркотів грім. За вузькими віконцями спалахували блискавиці. Аерас примостився біли мене на м'якому килимі, підбгав ноги під себе, руки поклав на коліна, як мудрець із старовинних гравюр.

— Слухай же, мій молодий друже! Я розповім тобі, чому я опинився тут. Тоді ти зрозумієш і мою радість, і мої надії. Я не знаю, коли у мене почався бунт проти загальноіснуючого. Мабуть, окремі іскри спалахували ще в дитинстві, але вперше відчув тоді, коли вже працював учителем в одному з мікрорайонів третього мегаполіса. Я болісно переживав те, що діти ненавиділи навчання. Школа для них була якимсь рабством. Я запитував себе: в чому справа? Що сталося, що діти відмовляються добровільно сприймати здобутки батьків, і потрібна ціла система примусу чи заохочення, щоб готувати спеціалістів, які перебували б на рівні сучасної цивілізації? У мене складалося враження, що десь розвиток людства збочив і пішов по руйніщкому шляху. І ніхто не бачить цього, не розуміє.

Хто вивчав напрямок еволюції? Хто взагалі збагнув, що таке еволюція? Яка сила закладена в її потоці? Розумна? Чи інерційна? Чи вона — експеримент космічних істот? Чи проба стихій природи, які в незліченних поєднаннях складають різні варіанти істот та явищ, не відаючи, до чого це призведе і навіть що це потрібно!

У всякому разі, навіть прийнявши суть еволюції за природний добір, треба визначити основні його закономірності. Треба збагнути можливості істоти і мету. Треба узгодити цю мету з велінням космосу. Так, так, ми частка космосу, отже, повинні рахуватися з цілим. Або стати над законом цього цілого.

Безліч запитань гнітили мій мозок. Я кидався від філософа до філософа. Від одної теорії до іншої. А відповіді не було.

Я поринув у глибини окультних наук, у містицизм. Та скоро збагнув, що і в цьому напрямі — тупик. То сутінки

рокуму, який знемагає від безглуздя реального. На стежках містики нема розгадки. І я покинув манускрипти древніх мудреців. Я збагнув, що відповідь треба шукати у собі. Я — фокус пізнання. Лише наш розум може бути критерієм істинності чи обману. Все, що сприйняте на віру, навіть від найбільшого авторитета, ще не істина. Ми не можемо засвоїти істину з книги, — можна лише досягти її, дорости до неї, стати її суттю. Пуп'янок не може побачити, яким він буде, коли розквітне квітка, бо сам стане нею.

І тоді я безжально зруйнував усталені доктрини, яким шрив, якими починав своїх учнів. І постали запитання: хто сказав, що життя — закономірний плід космосу? Ким стверджено, що еволюція в природі йшла «правильним» шляхом? Чому вважається, що наш план космічного завоювання простору технічними засобами є правильний і доцільний?

Від точної відповіді на ці запитання залежало багато. Математики знають, що найменша неточність у розрахунках орбіти космічного корабля може відхилити його від мети на більйони мі. Найменша неточність! Ти чуєш? А в еволюційному мисленні, в соціальних прогнозах, у плануванні громадських фірмацій ми діємо приблизно, користуючись гіпотезами.

Отже, чи життя закономірний плід природи, космосу? Воно у нічній боротьбі, невпинно захищається, воює з собою, з простором. Або воно паразитарне по відношенню до цього космосу, або воно — посланець іншого мегасвіту, чужорідне зерно іншої еволюції, яке пристосувалося до стихій ворожого світу. Наука прийняла за догму, що еволюція в природі йшла «правильно». Але що означає «правильно»? Для кого? Хто впевнений, що біологічна машина людини є ідеальною для досягнення тієї мети, ради якої космос веде гігантську таємничу гру з мільярдами світів? Складний травний апарат, що забирає майже всю енергію життя, слабе нетривке тіло, непостійний розум, хиткі чуття, неточні органи аналізу, підвладність інстинкту, що кидає людську істоту на задоволення найпримітивніших бажань, всупереч велінню розуму, — як може така основа бути фундаментом величних космічних досягнень? Ми тільки мінімальноважена машина для обмеженої мети. Машина, яка боїться смерті, ударів, підвладна голоду, холоду, іграшка безлічі інстинктів і традицій!

Проте є ж щось у нас, що бунтує, клекоче, вимагає дії, навіть всупереч інтересам тіла, тимчасового нашого єства? Що ж воно таке?

Я збагнув: то веління вічного руху, вічної динаміки космосу, яка і є суттю буття. Неважливо — правильно йшла еволюція чи ні, «законні» ми чи ні. Важливо, що настає час, коли мислячі істоти усвідомлюють покликання — очолити потік еволюції, свідомо повести за собою живий світ до розкриття всієї прихованої в нас потенціальності.

Тоді пролунав клич: «Свобода! Треба розірвати деспотію форми, нав'язану нам природою. І не прислухатися до веління інстинкту, а виявити волю розуму, духу, запитати самого себе: чого тобі треба, чого бажаєш? Всеможливість, вседосяжність!» — ось який клич я почув. Ламай сам себе! Ліпи свою суть!

Так, так, мій юний друже! Тілу не треба змін. Воно є те, що є. Певні функції, певні можливості. Результат інстинктивних зусиль природи. А дух хоче зміни, вічної зміни!..

Аерас тремтів від збудження, очі його горіли, наче в пророка. Дисгармонія між немічним тілом і натхненним обличчям була надяскравою. Десь у моїй свідомості промайнула думка: «А що коли він справді не в своєму розумі?» А вголос сказав:

— Я не робив таких узагальнень! Адже дух породжений матерією, і розривати їх...

— Тоді не розривай пуповини, якою дитя прив'язане до матері! — гаркнув Аерас, блиснувши очима на мене. — Хай воно вічно теліпається на прив'язі! Горе-філософ! Пуповина матерії повинна бути розірвана, її закономірності порушені! Інакше птах розуму не полетить у безмір! Про вседосяжність нема чого і мріяти!

— Вседосяжність... Я не доходив такого визначення. Хотілося відкрити нові шляхи, але вседосяжність? Чи не фікція вона?

— Фікція! Весь космос стверджує цю ідею! Я визнаю лише експеримент! Глянь назад, на історію еволюції. Навіть нижчі тварі не боялися порушувати закон статичності. Риби захотіли вийти на сушу — і народилися земноводні. Їхні несміливі родичі досі плавають в океанах. Ящірки захотіли літати, і над

плинитою заширяло безліч чарівних створінь — птахів. Первісні дикі примати підвели голову до зір — і стали людьми! Заспокойся, все набагато складніше, я не згадую про безліч умов, які супроводжували ці біологічні катаклізми, але те, що досягне для несвідомих, тим більше підвладне мудрій людській інтуїції, яка визначила своє чільне місце в космосі.

Який же важіль зрушить з місця гігантську стіну традицій і рівноваги, у якій завмер весь видимий світ від амеби до людини? Я згадав про рівновагу. Це страшне поняття. Ти думав про нього? Ти теж дійшов до розуміння порочності вічного закону, але хто почав розривати кайдани, повинен взагалі забути про них, відкинути їх геть! Недостойно для мислячої інтуїції замість залізних кайданів надівати діамантові! Люди прагнуть спокою і рівноваги. Саме вони вороги духу й розуму! Принцип рівноваги диктує необхідність затишку, стандарту, усталених форм, непорушних теорій. І всяка думка про зміну, про революцію здається для прихильника рівноваги ідеєю бунту, порушення, анархії.

Я стверджую: мисляча істота повинна відкинути принцип рівноваги. РІЗНОВАГА — наш девіз. Треба відкинути саму думку про завершеність. Безупинне порушення закону, ніяк не відхилення від обмежень! Не анархія, а подолання градацій закону!..

— Я розумію! Якби риби дотримувалися закону свого виду, то вони не вийшли б на сушу!..

— Правильно! Хоч вони й злочинці перед законом риб! Так, як кожен революціонер — злочинець перед тим законом, на який він замахається. І він же стає деспотом, якщо створює непорушну догму нового закону! Але ми заглибилися в теорію. Я хочу розповісти, що сталося потім...

Я почав проповідувати свої ідеї в школі. Проти мене почитали педагоги. Учні захоплювалися, деякі гуртувалися біля мене, але удар був неминучий. Певна інформація потрапила в Гілонний Кіберцентр. Аналітичний Квантомозок перевірів мене на лояльність і психічний стан. Резюме прийшло до школи миттєво й лаконічне: деградація психіки, розлад нервових центрів, тяжка розумова травма. Висновок: від педагогічної функції усунути, послати на лікування в психіатричну лікарню. Так я потрапив у цю фортецю.

— І давно це було?

— Вже дві спіралі...

— Дві спіралі. Майже все моє життя?

— Так, — сумно сказав Аерас. — Довгенько. Але що таке час, коли я дивився у вічність?

— Але самотність?

— Її не було. Я працював.

— Як? Над чим?

— Я експериментував. Чого були б варті мої ідеї, якби я залишився теоретиком? Я сказав собі: «Послухай, друже! Якщо твоя ідея має сенс, якщо в людині приховане зерно безмежності, тоді не сумуй. Тепер тільки й почнеться період експерименту. Досі ти базикав. Тепер почнеш діяти».

— У тебе невичерпний оптимізм! В таких умовах...

— Чим важче, тим ближче розгадка! Пливучи в потоці запрограмованого життя, я не міг нічого зробити! Щоб переступити бар'єр старого закону, треба вийти з потоку традиційного життя...

— І що ж ти почав робити?

— Зажди. Я підхожу до суті. Мене почали «лікувати» — мучити, колоти, аналізувати. Я покійно виконував те, що вони хотіли. Незабаром мене залишили в спокої. Я почав з найпростішого. Перш за все: чим ми зв'язані найсильніше з суспільством, з природою, з безліччю малих і великих законів?

Відповідь: їжа, розмноження. Вища градація: інформація суспільного життя. Ще вища: мистецтво, наука, релігія. Поклик сексу можна утримати, хоч це й важко. Без їжі людина помре. Без суспільного обміну мисляча істота деградує. Без мистецтва і науки вона залишиться грубим монстром. Зачароване коло. Дух жадає свободи, а тіло не може обійтися без нікчемної їжі.

А втім, ця проста відповідь не абсолютна. Вона не підтверджена навіть експериментально. Ми просто засвоїли її від батьків, від старших. Сказано: без їжі не проживеш. Сказано: без єднання з жінкою порушується психічна структура. Приймається за аксіому: людина народжується і вмирає. Я вирішив експериментально перевірити низку найпростіших аксіом. Почав з їжі...

— Чому з їжі?

— Тому, що це найгрубіший закон. Найочевидніший. Це проблема енергетики. На цій основі базується життя. Обмін, пожирання. Ще коли я був у школі, мої колеги зауважували, що я замахаюся на найсвятіше, найголовніше. Без обміну, мовляв, не буде самого життя. У цьому його суть. Але чому? Чому, щоб жити, треба когось неодмінно з'їсти? Хіба не може бути такого обміну, коли ніхто не буде знищений, нічия моля не буде порушена, жодне життя не ліквідоване? Рослини дуже близько підійшли до цього ідеалу: їхня енергетика — променева. Вода, мінерали, промінь. Це прекрасно. Але навіть вони в рабстві. Залежність від світила, від дощів, від добрив, від клімату. Людина повинна розірвати таку причинність, залежність. І це буде колосальною перемогою. Ти думав над тим, що ми — раби далеких предків, для яких культ їжі був священним? Вони блукали лісами, степами, шукаючи плодів, грибів. Пізніше люди досягли добробуту, але предки передали їм гігантський травний апарат, коефіцієнт корисної дії якого шкочемний. Змалку дитину напихають безліччю непотрібних харчів. Вона пручається, виблюває, але згодом звикає і стає «нормальною» людиною з гіпертрофованим шлунком. У літературі я знаходив згадки про феноменальних людей, які їли мізерно мало або й зовсім не їли.

— Цілком? — вражено перепитав я.

— Цілком. У древні епохи це приписували чудесам, божій волі. Але я збагнув, що тут ми маємо спонтанні експерименти природи. В нашому естві закладена можливість нової, економічної енергетики — вона інколи вступає в дію. Ясно, що такі люди мають обмін з енергіями. Але з якими? Як? Може, з променями світила, може, з єдиним полем, може, їхній організм переходить на ядерну енергетику і синтезує необхідні елементи з води, повітря, фотонів?! Потрапивши сюди, я почав зменшувати кількість їжі. Спочатку наполовину. Потім на чверть. Звичайно, я робив це поступово. Періодично цілком відмовлявся від їжі, витримуючи багато днів підряд...

— І що?

Спочатку сильно худнув. Але утримання було необтяжливим. Крім утримання, я розпочав свідоме засвоєння повітря, променів, води.

— І це допомагало?

— Дуже, — сказав Аерас. — Усе залежить від впевненості. Якщо ти, бажаючи плисти, не повіриш у свою здатність подолати течію, то неодмінно втонеш. І навпаки. Так і в цьому випадку. Не треба теоретизувати. Треба повірити в досяжність будь-якої мети. Абсолютизація закону мурує стіну перед розумом. Треба сказати так: закон — лише щабель. На нього можна стати, і він залишиться внизу, даючи оперття, щоб ти подолав ще один щабель.

Але утримання від їжі, свідоме засвоєння нових енергій — не самоціль. Це лише шлях, метод. Я пішов далі. Я зрозумів, що звільнення від одного закону дає силу для подолання іншого. Так створюється наростаюча реакція нового еволюційного імпульсу. Я почав аналізувати проблему взаємозв'язку індивіда і суспільства, питання народження й смерті, можливості оволодіння силами, принципово відмінними від тих, якими користується людство.

Я згадав древню науку психічного тренування. Колись, жадаючи істини, я перечитав безліч таких книг. Відкинувши містичну шкаралупу багатьох шарлатанів, я збагнув, що в основі практики сотень і тисяч дослідників лежить інтуїтивне розуміння неосяжності людських можливостей.

Наш дух замуровано в безліч тюрем. Космічна в'язниця, планетарна, суспільна, расова, релігійна, сімейна, чуттєва, розумова, в'язниця інстинктів, передана нам генетично, темниця тіла, змурована мільярднолітніми стараннями природи. Спробуй пройти безліч тих дверей. І де взяти ключі? Певно, чимало наглядачів стереже ті брами, готуючись щомить знищити зухвалого в'язня! Та все ж я зважився! Рішуче й безповоротно. Я подумав: «Можливо, мене доля прирєкла вікувати в божевільні, в самотині. Навіть у кращому випадку, коли мене «вилікують» і випустять на так звану «волю», що я робитиму? Блукатиму тінню серед інших тіней, серед юрб, які жадобу насичення зробили своїм культом, своїм богом». Коротше, втрачати мені було нічого, а здобути я міг безконечність! Так говорили древні мудреці, про священні заповіді яких забула наша наука.

Мої наглядачі, лікарі вважають, що я сиджу в ізольованій палаті й нездатний з неї вийти. Який абсурд! Хіба можна посадити в клітку промінь? Я — світло. Прокидаюся і виход-

жу з полону. Я знову сяю і мчу у безмір, до своєї вітчизни. Я хочу бути поза межами тіла, лікарні, хочу бачити небо, гори, річки, дерева, океан!

Минали дні, ночі. Я йшов помацки, без учителя, без підтримки, без плану. Рвав на частки своє єство, марив свободою і плакав від безсилля. Інколи перед моїм напруженим зором спливали світляні зірничі, вогняні стріли, і тоді я радів тим променистим вісникам як знакам майбутнього звільнення.

У снах я літав, ніби птах, над планетою. Такі сні часто бачать діти. Чому? Тому що діти ще не ув'язнені повністю у фізичну традицій. Їхня суть клекоче й вимагає польоту. Ця потреба відтісна в сферу підсвідомості і здійснюється в снах. Я радів, що до мене повернулася дитяча здатність, дитяче мислення. Але мені не досить було марень. Я бажав реальних досягнень. І одного разу...

Я відчув себе поза межами фортеці. Це сталося зненацька. Відчув, що тіло моє перебувало в палаті, а свідомість — на свободі. Я бачив дворище лікарні — там гуляли хворі, ходили лікарі; довкола фортеці громадилися пасма гір, над ними пливли крижані хмар. Я радів і непокоївся: а чи не сон це? Метнувся в найближчий мегаполіс, побачив юрби людей, потік машин, мільйонні реклам. Почув на майдані останні новини, що передавалися дикторами Всепланетної Ради.

Що дало мені можливість досягнути такого феноменального результату? Які органи діяли? Яка енергія? Потім замислювався і сказав сам собі: «Хіба птах міркує про теоретичні основи свого польоту? Хіба листок або квітка розробляють основи фотосинтезу, коли засвоюють променевий дарунок? І ось пікчемну розумову плутанину! Треба вирощувати зерно, подароване нам безмірністю». І ще я збагнув, мій друже, найсакральніше: багато моїх попередніх уявлень порочні, неправильні!

— Про що ти? — Не зрозумів я.

Мої уявлення про тюремників природи, про замкнені джерела, про безвихідь — мара. Ніхто не тримає нас у в'язниці. Джерела піким не охороняються. Ми населили простір образами своїх сповідень, свого незнання і забобонів. Ми тюремники власного духу. І ключ — у нашому серці. Ми склали свої в'язниці, свої неосяжні можливості в скриньку древніх догм і

користувалися технічними протезами, замість того щоб безстрашно ринутися в рідну космічну стихію!

...Експеримент за експериментом. Невдачі, успіхи, пошуки, роздуми. Я досяг незвичайних результатів — свідомого керування кожним органом тіла. Міг прискорити функції зростання, регенерації, кровотворення. Міг затримати дихання на необмежений період або цілком виключити його, замінюючи процес поглинання атмосферного кисню відтворенням цього елемента в організмі. І, нарешті, найголовніше: я досяг енергетичної гармонізації. Ти ще не розумієш, про що я мовлю? Поясню. Наші клітини, наші органи мають магнітні поля. Різної напруги, різної орієнтації, різного знака, поляризації. Людський організм схожий на юрбу в мегаполісі: мільйон людей — велика сила, але досить сигналу паніки — і вся велетенська маса істот перетвориться в безсиле, залякане товпище. Кілька насильників можуть панувати над мільйонними формаціями. Чому? Бо частки юрби не об'єднані органічно. Вони не складають синтетичної єдності. Так і наш організм — Колос, прив'язаний до землі тисячами ниток.

Я розірвав їх. Навчився концентрувати енергетику всіх органів і клітин у єдиний комплекс. Так я здобув вогняного меча. Людський розум отримав ту силу, яка ящірці дозволила полетіти, рибі вийти на сушу, рослині засвоювати проміння світила, дикому примату стати людиною. То були досягнення інстинктивні, випадкові, тепер я міг планувати власну еволюцію!

Я переміг тяжіння планети. Бачу в твоєму погляді подив! Я теж дивувався і тріумфував. Ти чув про легендарні досягнення екваторіальних мудреців? Існували в давнину цілі школи психоаналізу, аскетизму, містичного самозаглиблення, зв'язку з космічними енергіями. Передавалися чутки про стан антигравітації, якого досягали мудреці, ясновидіння, трансміграції через простір. Так от: я повторив їхні експерименти. Одного разу я піднявся в повітря. Неймовірна радість панувала в серці. Тут уже я не міг сумніватися — навіть вихід за межі тіла, фокуса свідомості можна пояснити галюцинацією, а перемога над тяжінням — грубий факт. Я повільно плив над підлогою, торкався руками стелі, ширяв з кутка в куток. Потім закрився сумнів. І я впав.

— Чому?

— Тому що сумнів — дисгармонія. Птах, який летить над океаном, не повинен сумніватися. Він знає, що політ — його стихія, його життя. Я тоді ще не став таким птахом. То були перші спроби. Приходив досвід. Я зміцнював віру, певність, впевненість. Почалися експерименти по проникненню крізь стіни. Це те, що налякало тебе.

— Все це неймовірно.

— А чому?.. Наука просто знехтувала космічну роль людини. Вона використала лише розум технічний. А сама людина як мікролабораторія Всесвіту не вивчалася. Людина — це очі й руки космосу.

— Тоді кожен зможе досягти такого стану, як ти? Істота добра і зловна? І знову почнеться бій між ними, тільки незрівнянно страшніший!

— Теоретично кожен може сягнути стану космічної свідомості. Але практично це майже неможливо для психіки підлої. Можна порівняти із життям організму: якщо клітина діє на користь єдиного тіла, вона отримує силу й енергію цього тіла; якщо воює проти нього — всі захисні рефлекси організму повстають проти ворога. Те саме з людиною. Можна мати колосальні духовні сили, але використати їх для індивідуальних потреб. Тоді для досягнень такого суб'єкта сам космос ставить бар'єр. Велетенське буття має безліч потаємних аспектів, про які ми й не здогадуємося. Поки що можна визначити лише два основні потоки, які змагаються між собою: перший — циклічна реакція розмноження нижчої природи — неекономна, безглузда, яка засіває світи міриадами паразитарних істот, виміщує енергетичну субстанцію єдиного поля; і другий — поява мільярдів істот і їхні болісні спроби у космічній круговерті створити гармонійне осмислене життя.

І навіть володіючи немислимою могутністю космічної техніки, можна бути в першому потоці, слухняно виконувати волю нижчої природи, добровільно перебувати в самоствореній в'язниці!

І ще: я дійшов висновку, що тіло, породжене випадком, випадково вмістити безмір, не може бути ідеальним трансмутатором космічних енергій. Необхідне нове тіло — пластичне, гармонійне, динамічне, — у якому не було б еволюційних недоліків, зайвих органів, гіпертрофованих функцій, щоб воно

стало ідеальним інструментом волі й розуму. Кібернетика вже збагнула можливість перенесення інформації з одного субстрату на інший, взаємозміни тіл, навіть створення «механічного мозку». А я кличу далі — до самотворення! До розширення єства людини за межі первісного тіла, яким нас наділила природа. Ембріон повинен або рости, або вмерти!

Ти знаєш, що в останні цикли наші вчені підійшли до розуміння ноосфери — високочутливого поля, яке матрицює думки й образи, чуття й прагнення, фіксуючи їх в енергетичних квантах різної напруги. Слабші з них поступово згасають, переходячи на нижчі енергетичні ступені, а сильніші, еволюційніші, підтримувані вібраціями нових мислителів, набувають великого резонансу і стають стійкими мислеобрусами. До чого я веду? До того, що можна створити в ноополі стабільне тіло для нової людини. Це буде ніби перехід на вищий щабель існування. Саме так виходили риби на сушу — для них це бун-жахливий крок, але цілком необхідний. У нашому випадку масштаби незрівнянні — людина, опанувавши стихією ноосфери, стане дитям вічності, безміру. Щезне поняття смерті й народження особи, воно заміниться процесом вічного оновлення індивідуальності. Пластична субстанція ноосфери дасть можливість для будь-якого експерименту, для будь-якого вияву розуму, духу й чуття.

Ти збагнув, що ми не пориваємо з історією людства? Навпаки, ми засвоюємо найкращі здобутки вселюдської еволюції, сконцентровані в сфері розуму. Пісні і кохання, героїчні подвиги і утопічні прагнення, нездійсненні прекрасні мрії і геніальні творіння мислителів та художників — все ідеально відтвориться на космічному полотні нового ступеня буття!

Ми породжені розділенням, диференціацією. Ми завершимо себе з'єднанням, всеохопленням. Але перша ступінь, може, буде найважча.

Тільки любов відкриє браму вічності. Самозречення в ім'я нової прекрасної істоти — ось шлях. Відмовившись від себе сьогоднішнього, ми воскреснемо в новому світі. Проте далекий шлях до цього ідеалу. Треба починати з першого кроку. Хто скаже, скільки ще фортець треба подолати?

Він запалив мене, о Гледіс! Віднині ставав моїм учителем, провідником до незнаного, братом. Я сказав йому про це.

— Кажі, що робити, як діяти?

— Мудро! — радісно сказав він. — Ні хвилі не втрачати. Ші миті не віддавати інволюції. Та сидіти в цій фортеці нема для чого. Досить того, що я тут просидів півжиття. Моє терпіння має винагороду, я знайшов достойних послідовників. Не один ти такий. Ще є молоді й палкі душі. Ви познайоміться. Ми виробимо спільний план дій. Треба вирватися в космічний простір. Сам я не можу охопити всіх можливостей. Вирішимо разом...

Перш за все я почав прикидатися пасивним і байдужим. Хонав погляд від лікарів, наглядачів, відповідав на запитання црмтливим голосом. До мене звикли, втратили цікавість. Прибули нові пацієнти, і я загубився в загальній масі.

Виходячи на прогулянку, я намагався заховатися якнайдовше від фортеці, між барвистими гранітними скелями. Там ми зустрічалися з Аерасом. Там я познайомився з двома юними друзями. Їх звали Керра і Сано. Ти, Гледіс, бачила їх.

Хлопці потрапили у фортецю за бунт проти шкільної адміністрації. Вони заявили, що шкільна програма отуплює їх, що вони хочуть свіжих і цікавих вражень, що в давнину, коли кінчили війни й повстання, було цікавіше, що навіть пірати, грібуючи купецькі кораблі, мали якийсь сенс існування, а сучасна молодь лише сонно пливе в течії сформованого, усталеного життя. Аерас звернув на юнаків увагу і вже довгий час працював з ними. Хлопці виявилися чудовими учнями, легко збили наміри вчителя, захопилися його ідеями. Вони почали психічні експерименти, мали деякі успіхи.

— Нам треба вирватися звідси, — рішуче наполягав Аерас. — І не лише звідси, а й з планети. Не дивуйтеся. Щоб досягти поставленої мети, треба мислити відповідними масштабами. На Орانی нас рано чи пізно знайдуть. Система контролю працює ідеально. Прекрасно, що я зустрів тебе, Горіоре. Ти досвідчений космонавт і допоможеш здійснити мій план.

Я довго думав над його пропозицією. Поступово народжувався план втечі. І однієї ночі сталося...

Аерас відкрив двері моєї палати. Керра і Сано чекали нас біля скель. Через мур звисала м'яка драбина, по ній я з хлопцями повзав на той бік. Учитель скористався своїм умінням літати.

Над горами шаленіла гроза. Нашої втечі ніхто не помітив, тим більше, що Аерас приспав санітарів-коридорних за допомогою гіпнозу. В світлі блискавиць я помітив електроекіпаж — нас чекали друзі Аераса. Ми переодяглися.

Незабаром були в надійній схованці. Нам дали притулок старі космонавти, яким Планетарна Рада вже не дозволяла літати. На них я покладав великі надії, саме вони могли допомогти здійснити наш божевільний план.

Астропілоти були в захопленні від ідей Аераса. Їм імпонувала неймовірність, незвичайність. Скітати на планеті, доживаючи остогидлі спіралі часу до старості, чи спробувати досягнути неможливого? Тут вибору не могло бути.

Ми діяли обережно. Суспільство було охоплене суцільною кібернетизацією, і непередбачені міграції індивідів по планеті одразу ж фіксувалися контрольними станціями. Треба було покладатися лише на перевірених людей.

Та всі труднощі ми подолали. Не минуло й десятої частини спіралі, як наш план здійснився. Однієї осінньої ночі ми пробралися на центральний космодром третього мегаполіса. Там готувався до старту плазмореїсер для перельоту на супутник Орани. Аерас заглибив у гіпнозон сторожу космодрому і операторів Квантоцентру. Сигнали тривоги оглушливо ревли, але їх ніхто не чув. Ми проникли в корабель, я хутко ознайомився з станом механізмів та керівних пристроїв. Плазмореїсер третього ступеня був у ідеальному стані, я ще в школі літав на таких машинах.

Ми стартували без перешкод. Вже при виході з стратосфери отримали грізну гравіодепешу: чому порушили термін вильоту? Запитував Центральний Квантомозок планети, з'єднаний з усіма контрольними станціями Орани. Ми не відповіли.

За моїм планом корабель фінішував у поясі астероїдів. Ми зупинилися на маленькій планетці Соо. Віднині вона мала назву астероїда Свободи. Так, так, Гледіс, цей дивовижний кристал краси й життя, на якому перебуваєш ти, був тоді шматком базальту. Нас було семеро. Я, Аерас, два юнаки — Керра і Сано — та ще троє пілотів-ветеранів. Негусто. Проте ми мали надію і віру. До праці взяли одразу. Використали кіберпомічників плазмореїсера, видовбали в надрах астерої-

ди схованку для корабля і для себе, щоб локатори Орани не могли передчасно знайти наш притулок.

За першим етапом почався другий, найголовніший. Аерас розпочав серію експериментів. Умови були ідеальні. Космічна порожнеча, слабе тяжіння, відсутність людських вібрацій, чиста іоносфера, не засмічена традиційними інерційними нагромадженнями суспільної психіки. Успіхи прийшли різючі: ми понтирили досягнення вчителя. І навіть перевершили їх. Старим пілотам було важче, вони рухалися повільніше, а ми з кишками мінялися невпинно. Це була лавина мутацій. Дивовижне відчуття своєї всемогутності. Не так усе просто було, як ти можеш подумати, Гледіс. З болем і стражданням відкидали ми шкарлупу минулого. Людям важко позбутися навіть якоїсь ідіотської звички — наркотиків, алкоголю чи гурманства. А тут йшлося про відмову від цілого частоколу законів, що нинішались непорушними. В результаті тренувань ми повністю перейшли на космічну енергетику обміну — Блакитне Світило дивало нам необхідне живлення й силу. Внутрішні органи пластично мінялися, відмирили зайві тракти, модифікувалися основні органи, виникали нові. Все це фіксували аналітичні прилади медичного центру корабля. Та й без приладів ми відчували, що стаємо цілком іншими істотами, ніж люди Орани. Проте ми не заради себе пішли на важке випробування. Нам хотілося вивести рідну планету на новий еволюційний шлях. І ми поклялися досягти цього.

Тим часом продовжувалася зовнішня практична робота. Кібери допомогли нам сконструювати нових механтропів для нижкої праці. Матеріалу на астероїді було досить. У ґрунті планетки почав виникати житловий центр, — ми розраховували на нових поселенців.

Оволодіння новими енергіями дало нам деякі пристрої, які робили нас невразливими до нападу зовні. Тоді ми вирішили діяти відкрито. Кілька космічних експедицій наш крейсер перейняв і завернув до астероїда Свободи.

— Навіщо? — Уперше озвалася Гледіс, отямившись від динювижної розповіді.

— Треба було вступити в двобій з волею тих лідерів Орани, які повели планету по інволюційному шляху, — відповів Корсар. — Потрібні були люди, нові дослідники, помічники.

Ми повинні були створити альтернативну еволюцію, яка б дала новий взірєць для наслідування. Ми знали, що планета оголосила нас поза законом. Це пусте! Ми самі стали поза законом колишнього існування.

Ми стежили за життям планети. Бачили, що Кареос впевнено здійснює свої ідеї. Він швидко ліквідував роз'єднання народів і рас, побудував сотні фабрик біосинтезу, дав людям необмежене дозвілля і можливості стихійної насолоди. Його підносили, любили, вітали. Він був реальним втіленням вождя древніх релігійних пророкувань: дав мир, спокій, насичення.

— Я теж так думала, — тихо озвалася Гледіс.

— Не дивно. Вплив його гіпнозу неосяжний. Він розумний і сильний. Крім того, він виконав обіцянки, які колись так щедро сів перед народами світу. Проте ми дивилися далі, в грядущі цикли історії. Бачили неминучі катаклізми, коли безмірна потенція духу ввійде в протиріччя з усталеними формами життя, з обмеженою формою вияву. Кареос був прихильником спокою. Орані ж треба було повстанця!

Ми досягли прекрасних результатів. Кареос вже не може ігнорувати існування астероїда Свободи. Він заборонив навіть згадувати Зоряного Корсара, він — я знаю — хоче знищити наш світ, але воля Космічного Права непорушна: новий світ створено, і він уже безсмертний.

— І я... — Гледіс опустила голову, в її голосі чулося ридання. — Я могла бути руйнатором мрії. Як це жахливо!

— Протиріччя буття, — просто сказав Корсар, з любов'ю дивлячись в очі дівчині. — Дух часто неспроможний розрізнити суті тої чи іншої енергії. Тепер ти збагнеш, що Кареос казав неправду про мене? Що я не прагну завоювати планету, щоб стати Правителем?

— Так, — палко мовила дівчина. — І ось моя рука. Віднині я з тобою, з Аерасом, з братами Свободи!

Горіор довго мовчав, зворушений її поривом. Потім, дивно усміхаючись, запитав:

— Твоє рішення вільне?

— Так!

— Ти ще подумаєш, о Гледіс! Від цього залежить дуже багато!

— Про що ти, Горіоре?

— Скажу пізніше. Не можна силоміць розкривати пуп'янок квітки. Я хочу, щоб на тебе глянув учитель.

— Аерас?

— Він.

— Мені страшно.

— Чому?

— Він мудрий і безжальний. Він побачить всю мою душу, як криє найпотаємніше.

— А хіба в тебе є що ховати від друзів?

— Ні. Але... там є багато нікчемного.

— Тим краще. Ти позбавишся його. Ховати сміття навіть у випадковому житлі — це ознака елементарної некультурності. Вчителю, ми чекаємо.

Посеред приміщення спалахнув малиновий ореол. За ним зникли форми людини. Гледіс упізнала Аераса — сивого космонавта, який вперше з'явився на екранах космокрейсера «Арш». Він ласкаво усміхнувся, торкнувся рукою чола враженої дівчини.

— Ти їй усе розповів? — запитав він Корсара.

— Все.

— Ти хочеш показати їй новий обрій?

— Хочу, вчителю, — з надією сказав Горіор.

— Розумію твоє бажання. Та треба пам'ятати про сплетіння сердечних зв'язків. Вони найміцніші. Де гарантія, що вона суміє розірвати павутину минулого?

— Я вірю.

— Цього мало, коли справа стосується свободи волі іншої людини. Ми можемо покладатися лише на власне рішення. Проте завжди...

Гледіс слухала дивну розмову Аераса з Корсаром, нічого не розуміючи. Старий вчитель схилився над нею, зазирнув у її очі. Вона відчула легке запаморочення, біль у серці. Потім зміли хвиля прокотилася в грудях, охопила все тіло. Вона зникнула. Горіор підтримав її. Дівчина почула тихий голос учителя:

— Вона щира й чиста. Покажи їй новий обрій. Але не поспіши переступати останній поріг. Це велика відповідальність. Не чини для себе ти йдеш на подвиг. Для всього космосу.

— Я знаю, учителю!

— Тоді йди. Але ще раз застерігаю: свобода волі!

Голос Аераса затих. Гледіс отямилася. Вона сиділа в кріслі, проти неї стояв Корсар зосереджений, серйозний.

— Де учитель? — прошепотіла дівчина.

— Він покинув нас.

— Про який новий обрій ти розмовляв з ним?

— Я покажу тобі його, дівчино. Вставай! Спочатку ти поглянеш на астероїд Свободи, а потім...

— А потім що?

— Це можна лише відчувати. Вийдемо звідси.

Він узяв її за руку. Гледіс відчула жар в усьому тілі. Вони вийшли з приміщення. Перед ними відкрилося райдужне сплетіння квітів і дерев. Дихнуло прохолодне, насичене ніжними запахами повітря. Горіор ласкаво глянув на неї.

— Хочеш полетіти?

— Хочу. Тільки на чому?

— Просто так. Тримайся за мене.

Вона схопилася за його плече, скрикнула від несподіванки. Квіти, дерева попливли вниз.

— Я боюся! — крикнула Гледіс.

— Хто хоче безсмертя, той повинен відкинути страх, — засміявся Горіор. — Чого боятися вічному?

— Я ще не вічна!

— Ти станеш такою! — Владно сказав Горіор, міцно пригортаючи дівчину до себе. — Дивись! Дивися на наш чудесний притулок. Тут живуть тисячі безстрашних, які бажають розірвати кайдани обмеженого буття!

У блакитній млі бовваніли легкі будівлі, мерехтіли басейни-озера, де-не-де в просторі пролітали постаті людей, а в центрі гігантської сфери сяяло штучне світило.

— Тут гарно, — озвався Корсар. — Але я хочу тобі показати те, чого ще не бачив жодний з моїх сподвижників.

— Чому ж мені? — здивувалася Гледіс, з острахом поглядаючи вниз.

— Збагнеш сама, — зітхнув Горіор. — Якщо збагнеш. Тримайся добре. Не випускай моєї руки, бо інакше — смерть!

Не встигла дівчина запитати, злякатися, як вони опинилися на поверхні астероїда. Навколо тиша і непроглядна чор-

нати космосу, засіяна зорями. На близьенькому обрії сліпуче
і вило Блакитне Світило Ара, похмуро громадилися зубці ба-
льшових скель.

Гут нема повітря, — жახнулася дівчина. — Як я дихаю?

— Ти дихаєш мною, — весело відповів Горіор. — Не бійся,
моя енергія захистить тебе від вакууму. Мені порожнеча не
і риніша, а ти — в енергопанцирі.

Дівчина, трохи заспокоївшись, помітила, що її оточує ім-
ністий ореол, на поверхні якого відбувається кипіння. Корсар
і кицьно кивнув, його ясно-синє волосся замерехтіло в соняч-
них променях.

— Ти швидко звикаєш до незвичайного. Ти справжня по-
друга Корсара.

Подруга, — прошепотіла Гледіс, і голос її затремтів.

Бути всюдисущим — ось мета людини. Не носити ска-
фандра, не створювати штучного мікроклімату, а бути госпо-
дієм неосяжності. Ти теж станеш такою, як ми. А тепер по-
глянь на космічне безмежжя!

Гледіс окинула поглядом космічний простір. Кулясті ту-
манності, червоні гіганти, блакитні далекі світила відбилися в
її нагхненних очах. Вона запитливо глянула на Корсара.

Величний обрій, невимірні відстані тримірного космо-
су, сказав він. — Але чи відчуваєш ти, яка статика, яка
непорушність панує в нашому світі? Зірки, планети мчать з
непідступними швидкостями — сотні, тисячі мі за мить, а нам
здається, що вони непорушні, мертві, прикуті до небесної сфе-
ри і так все, все в тримірності, у кайданах часу й простору.
Ти помічала ти коли-небудь муки природи, яка намагається
вільнитися від міри, числа і ваги?

Я інтуїтивно відчувала це, — зітхнула Гледіс. — Мені
здавалися стовпами вогню, закутого в кору, листя, квіти.
Ім хочеться вибухнути, а вони приречені повільно розривати
плотність матерії, щоб виявити свою суть.

Прекрасно! — скрикнув Корсар. — Саме це я й хотів
і вибачити. Колись ми з учителем зробили прискорені фільми
росту рослин. Ми побачили вогняний вибух! Все живе —
це фікел вогню! Лише простір і час роблять їх статичними і
фіксують у грубі вияви! Треба розірвати координати сприй-
няття. Ходімо! Ти побачиш!

Яскравий промінь засліпив Гледіс. Майже невидима чорно-фіолетова блискавиця розітнула космос, змела зірки і туманності. Зникло відчуття тіла. Радісний жах і тривога заповнили єство дівчини. Вниз, у безвість, покотилися хвилі хаосу — темного, безликого; розпадалися, танули в невимірності. А над ними пломеніли стовпи урочисто-ніжного проміння в невимовно гармонійних поєднаннях, малюючи обриси небаченого світу.

Гледіс глянула на Горіора. Обличчя його мінілося, очі мерехтіли безліччю кольорів. Зникло вбрання, обриси тіла -- все було калейдоскопом вогню, багатотелим полум'ям.

— Невже і я така? — вражено запитала дівчина.

— Ти прекрасна! — почувалася відповідь. — Але ми стоїмо лише на порозі ноосфери. Ми ще чужі новому світові. Ще тримірні, а треба стати безмірними!

— Невже тут є життя?

— Тільки тут воно і є! Там, на Орані, — вмирання. Тут смерті нема. Тільки невпинне оновлення і трансформація! Дивися, Гледіс!..

Дівчині здалося, що вона перебуває в центрі всеосяжної сфери. А довкола неї відбувається якась казкова містерія. Вони бачила, чула, відчувала всім єством, як уся безконечність розгорталася перед нею. Простір зник, усе близьке й далеке стало поруч, біля неї, в ній. І вона стала його часткою. Линула нечутна музика творення, і тією мелодією була сама Гледіс. Вона бачила казкове сплетіння квітів, музичних акордів, бари і героїчних мрій — все найкраще, про що вона думала, бачила, читала, відчувала.

Все було воедино і окремо. В нероздільності і незалежно. У спільності і в найповнішій особистості.

Гледіс бачила знайомі квіти. Але тут вони розквітали полум'яними феєрверками і не повторювали своїх попередніх виявів, мінилися новими й новими формами, барвами, запахами. Перед враженою дівчиною виникали обрії далеких світів, казкових кораблів, нечувано могутніх істот, дерзновенних подвигів.

Її психіка не сприймала, не витримувала. І тоді Горіор огорнув її якоюсь запоною, ніби полум'яним крилом. Світ ноосфери раптом зник, розтанув. Блакитна імла оточила дівчину, і вони знову опинилися в знайомій кімнаті.

Корсар схилився над нею. В його прозоро-зелених очах були тривога.

- Тобі погано?

- О ні, — прошепотіла вона. Вдячно усміхнулась. — Ти підняв мене так високо, що повернення назад тепер немає. Крилиць смерті, щезнути, ніж знати про такі світи і не йти до них! Тільки...

- Що?

- Щось відбувається в мені. Болісне і тривожне...

- Ти можеш сказати мені?

- Скажу... Тільки трохи пізніше. Хочу спочити. Хай моя душа прийме новий світ...

- Ти мудро вирішила. Я залишаю тебе. Ти вільна!

- Прийдеш, Горіоре? — благально запитала Гледіс.

- Коли покличеш мене — прийду.

Але заснути Гледіс не змогла. Хвилі несли її тіло у безвість. Тиша оглушливо гриміла акордами дисгармоній. Що це їй? Чи не божеволіє вона?

Де її шлях? Летіти в безодню, яку відкрив Горіор? Для польоту потрібні крила. Не штучні, не прив'язані добрим чарівником до плечей, а вирощені нерушимою волею духу. Чи фактична вона їх? Їй ще страшно. Позаду — дитинство. Безтурботне, неповторне. А потім світ, який відкрив їй Кареос. Палка любов. Ось вони йдуть берегом моря. Під ногами ніжно і швидко пісок. Над обрієм сходить Доріан — зеленкуватий супутник Орани — і кидає примарні полиски на феєричну морську цименторінь. Кареос зупиняє Гледіс, кладе чутливі долоні на її плечі. Вона відчуває, як народжується неясна тривога, томління, жадова обіймів.

Він бере її на руки і заколисує, співаючи якусь древню пісню. Ні, ні, то лише мелодія, яку склали ще тисячоліття тому екваторіальні племена, а слова нові. Правитель звертається до неї, до своєї подруги.

Здається, так було завжди. І ніколи не зупиниться ця щаслива мить. Над світом буде тиша і будуть слова пісні кохання:

Всі закохані
нареченим своїм
найцінніші скарби Орани
кладуть до ніг.

О Гледіс моя,
то лише символ барвистий!
А коли
це скажу тобі я —
вір мені!
Ти — володарка світу.
Самоцвіти Орани — твої.
Квіти найкращі — твої.
Воля планети — воля твоя.
Вір мені!

Всі закохані
нареченим своїм
обіцяють зорі небесні
замість прикрас!
О Гледіс моя,
то дитячі слова!
А коли це скажу тобі я —
вір мені!
Ти — володарка неба.
Бо мої кораблі
між світами мережать нерушимі шляхи.
щоб покірність далеких планет
сповістити тобі.
Вір мені!

А потім — жагучі обійми. Невпинна жадоба пізнати повноту життя. Якесь пекельна кульмінація щастя... Обличчя Кареоса розтануло. А натомість впливали прозоро-зелені очі Корсара. У них сум і тривога.

— Не полетить пташка щастя й любові серед туманів Орани. Хто хоче вічного, той нехай покине часове, хто жадає безсмертя, хай віддасть смерті те, що їй належить. Ти бажаєш кохання? Все, що підкорене тобі, — вже не любить тебе. Все, що жадає тебе, — не любить тебе. Лише щирий дарунок любові — без бажання відплати, без чекання подяки — відкриє суджену квітку неможливого. Прагнути неможливого — єдине, заради чого варто змагатися. Те, що досягне, — мара. Ще не народившись, воно вже вмерло.

Покинь світ можливого, моя Гледіс, і летімо в світ вічного пригнічення...

Майже нечутні слова терзають її. Куди податися? До кого? Чому серце розривається? А навіщо вибір? Хіба не можна об'єднати їх — Кареоса і Горіора? Таких могутніх, таких прекрасних? Сталося жахливе непорозуміння. Дві космічні сили зіштовпалися в двобої, замість того щоб спільним зусиллям творити гармонію світу!

Кареос нічого не знає про чудесні звершення Корсара. Якби він знав, то забув би всі чвари. Він захопився б геніальною ідеєю Аераса і Горіора.

Вирішено! Вона повернеться назад, на Орану. Не можна віддатися від берега до берега. Це нечесно й легковажно.

Летіти в космос, щоб знищити злочинця, а відчувши його крику — згальовити свою попередню любов? Ні, ні! Треба бути послідовною.

Так і не заснувши, Гледіс покликкала Корсара. Він з'явився різом з Аерасом. Учитель дивився на дівчину сумно, але спокійно. Вона відчула, що Аерас усе знає. Гледіс глянула в очі Горіору.

— Мій друже! Я вирішила. Твій шлях — єдиний для мене. Але минуле кличе. Хочу заповнити прірву, що розділила вас з Кареосом. Це — святе завдання. Може, судилося мені виконання його. Більшого щастя не треба.

Горіор щось хотів сказати, в його очах зажеврили блакитні блиски, але учитель застережливо підняв руку.

— Мовчи. Хай вона скаже до кінця. Говори, дитино моя!

Між Ораною і астероїдом Свободи клекоче бій. Я не знаю, чи вирішить він проблему. Любов не вражає нікого, вона жадає об'єднання. Може, саме тут розв'язання протиріччя? Горіоре, скажи!

Корсар, звівши очі в простір, мовчав.

— Ми нічого не скажемо тобі, Гледіс, — тихо озвався Аерас, похиливши руку на голову дівчини. — Твоє серце вирішило. Хто має право зупиняти його? Ніхто в цілому безмірі! Лети...

— Свобода жде тебе! — додав Горіор і рвучко вийшов, не повертаючись.

Сам Кареос зустрів крейсер, що повернувся з астероїдом Свободи. Екіпаж залишився в Корсара, крім Торріса і

штурмана, які й привели зореліт до Орани. Гледіс вийшла на поле космодрому схвильована й тривожна. Ще здалеки побачила високу постать Кареоса і кинулася до нього. Він стояв нерухомо. На привітання не відповів, лише коротко наказав:

— Летимо на віллу.

Вона ввійшла за ним до повітряного лайнера. Гледіс привалася щось сказати, Кареос знаком велів їй мовчати. Дівчині було тяжко і страшно. Чому він не бажає слухати її? Чому такий ворожий? Де ж кохання, де ніжність?

Лайнер опустився посеред широкої плоскої покрівлі вілли. Зійшли вниз. Зала була порожня, зловісно чорніли екрани планетарного зв'язку. Кареос зняв плащ, рвучко кинув його на підлогу. Зірвав вбрання дівчини. Вона скрикнула від несподіванки, поточилася.

— Що з тобою? Ти збожеволів?

— Що зі мною? — ревнув Кареос. — Ти ще запитуєш? Героїня! Рятівниця планети? Де ж твій подвиг? Де твоє самозречення? Ти жалюгідно злякалася?

Дівчина дивилася в потворне обличчя правителя і дивувалась. Це ж зовсім інша людина! У нього нема нічого від того, кого вона кохала. Де взявся лютий блиск в очах? Звідки така ненависть? Зневага?

— Зажди, Кареосе, зажди! — Намагалася говорити спокійно, тихо. — Ти ж не вислухав мене. А я хотіла сказати тобі слова любові!

— Любові? — злобно засміявся Кареос, одступаючи до екранів. — Якої любові? До чого? Чиєї?

— Своєї, Кареосе. Я багато знаю нового. Я змінилася. Але моя любов до тебе веліла діяти. Я могла залишитися на астероїді Свободи, проте воліла повернутися на Орану.

— Навіщо?

— Щоб відкрити тобі очі. Я не могла знищити Горіора. Він не злочинець!

— Он як? Ти вирішила це замість мене?

— Так вирішило моє серце. Вони — корсари — творці, а не злочинці. Якби ти бачив їхні досягнення! Вас з Горіором розділяє непорозуміння. Ти — геніальний творець. І твій колишній побратим шукає нового, неймовірного. Навіщо вам

погодувати? Хіба не краще об'єднати сили, щоб повести людину до прекрасної мети?

— Барвисті слова! Як вони мені набридли ще тоді, коли я гуляв з Корсаром! Як легко тебе заплутати у феєричні ігри! І ти повірила в казки, в нікчемні прожекти?

— Він відкрив мені нову ступінь буття — світ ноосфери! І палко мовила Гледіс. — Це таке безмірне щастя, що ради нього можна відкинути все! Крім любові, — додала вона. — І тому я повернулася. Зазирни в моє серце!

— Ти знехтувала реальний світ, — гнівно сказав правитель, склавши руки на грудях і міряючи її ненависним поглядом. — Ти, як метелик, метнулася на фосфоричний вогник шпигадки. О нікчемне створіння! За що я тільки покохав тебе? Чію велич Орани я кинув тобі до ніг, і ось подяка!

Кареос кричав, погрожував, але дівчина вже не чула його. До її слуху долинали лагідні слова: «Лише щирий дарунок любові — без бажання відплати, без чекання подяки — відкриє суджену квітку неможливого...»

— Ноосфера! — Глумився Кареос. — Обрії духу! Яке ідіотське марення! Він показав їй новий світ! Та тисячі наркоманів бачать такі світи щодня. Я поведу тебе в ілюзії мегаполіса, там ти побачиш царів і повелителів космосу, які ширяться у пескінченності. Корсар загіпнотизував тебе, щоб використати. Я не здивуюся, якщо дізнаюся, що він звелів тобі вбити мене! Ні, не здивуюся!

— Як?! — скрикнула Гледіс. — Ти можеш...

— А хіба ти не летіла в космос для вбивства?

— Не для вбивства, а для подвигу! — грірко мовила дівчина. — Бо я вірила тобі!

— Може, й Корсар переконав тебе, що вбивство правителя Орани — подвиг! Адже ти покохала його?

— Так, — тихо й широко відповіла дівчина. — Такого, як він, не можна не покохати! Він — син світла.

— А я — п'їтьми? Чи не так?

— Раніше я так не думала!

— А тепер?

— Не знаю. Мені грірко і важко. Я хочу залишити тебе.

— Он як? — З удаваним спокоєм сказав правитель, наближаючись до неї. — Залишити? І куди ж ти підеш?

Адже вся Орана моя! Де б ти не була — все нагадуватиме про мене.

— Я повернуся на астероїд Свободи! — твердо відповіли Гледіс. — Я збагнула, що діяла неправильно, повернувшись сюди. Вас ніхто не об'єднає. Голос любові не долинає до твого слуху, Кареосе.

— І ти гадаєш, що я відпущу тебе?

— Чому б ні? Адже Горіор не затримав мене?

— Ха-ха-ха! Наївне дівчисько! Образивши правителя Орани, ти хочеш залишитися живою?

— Невже ти мене вб'єш?

— Ти вмреш. Я не прощаю зради.

— Я клялася бути вірною коханню. Ти зруйнував його.

— Цить, зраднице! Взяти її!

Два біосторожі миттю схопили дівчину. Вона закричала. Дарма! Вони потягли її до виходу.

— Кареосе! — З мукою простогнала Гледіс. — Зупинися! Я хочу жити! Я хочу кохати! Кареосе! Згадай минулі дні нашої любові!

— Геть! — Люто grimнув правитель. — У моєму серці нема жалю. Тебе кинуть до вежі Мовчання. А вночі ти помреш! Молися древнім богам, якщо ти віриш їм! Я ще прийду, щоб глянути в твої зрадливі очі перед тим, як вони назавжди закриються...

Біосторожі залишили її на плоскій покрівлі старовинної вежі. Сто спіралей тому на ній був маяк, який посилав сигнали кораблям. Вежа була посеред моря. Від берега її відділяла смуга води. Про втечу звідси ніхто не міг і мріяти.

Над нею темно-зелене склепіння неба. Десь там, у глибині космосу, невидимий для ока світ — маленька іскра життя, астероїд Свободи. І чекає її там чистий і мужній шукач неможливого. Не прислухалася до його поклику. Захотіла об'єднати темряву й світло. Люзії жіночого серця!

«Я не вернуся, мій друже Горіоре! Не тому, що не хочу. Зла воля погасила мій вогник, і хтось інший, не я, супроводжуватиме тебе в польоті до нового світу. Якщо можеш почувти, прийми мою щирість, мою любов і останнє вітання!»

Над морем почувся пронизливий свист. Промайнули багрянні вогні. Десь біля підніжжя вежі згасли. Це прилетів пра-

нитель. Останні хвилини. Серце Гледіс чує — він не приніс з собою співчуття і пощади.

Глухо гуде вежа. Повільно піднімається Кареос гранітними сходами. А для дівчини минають віки, невимовно довгі спіралі часу. Тисячі разів вона воскресає і гине, народжується і умирає.

Брязнуло металеве віко в підлозі. Темна постать Кареоса постала перед нею. Він спокійний і холодний, як смерть.

— Ще є можливість, — ніби знехотя каже він.

— Яка можливість? — шепоче дівчина, відчуваючи, як пересихає у неї язик, шерхнуть уста.

— Зберегти життя.

— Якою ціною?

— Відмовся від бажання повернутися до Корсара.

— Я люблю його!

— Тоді вми. Ти обрала свій шлях.

— Ти любив мене? Де вона — любов?

— Ти прекрасна. Але не моя. Те, що належить іншому, має вмерти.

— Ти геній зла! Як я раніше не розпізнала тебе!

Кареос не відповів. Різким рухом прочинив металеву браму в сітчастому склепінні. Владним жестом показав на море.

— Йди!

Дівчина притулилась спиною до холодного каменя, зіщулилася. Намагалася не дивитися на правителя. Та він насувався на неї невмолимою долею, і чувся його металевий голос:

— Іди. Іди. Іди.

Вона безвільно підвела голову, глянула в палаючі чорні провалля очей. Там не було пощади, не було рятунку. Застогнали. Рушила до отвору. Ноги не слухалися. Тіло інстинктивно опиралося гіпнотичному наказу. Ось уже кінець стінки, минає море, синя імла, бездонна глибінь. Мамо, де ти? Прийди, порятуй! Навіщо відпустила тоді? Проклятий день, коли мені забажалося невідомого!

— Стрибай!

Гледіс упала в нічне провалля. Над морем пролунав болісний крик, ніби плач лісової терри. І завмер.

Правитель стояв над прірвою, склавши руки на грудях. Невдумно дивився на холодне кружало Доріана, на мерехтін-

ня хвиль. Невимовна жура гризла його серце. В грудях по-рожно.

Поволі почав спускатися гранітними сходами вниз. На майданчику, там, де він залишив свій електроліт, бовваніла ще якась машина. Кареос насторожився, вийняв з кишені мікрогенератор гамма-хвиль.

Від моря почувся плескіт. Там хтось плив. Сходами піднімалася на майданчик людина у блакитному спортивному вбранні. Вона несла на руках Гледіс — непорушну, залякту, з розпущеним волоссям. Людина вийшла під проміння Доріана, і правитель скрикнув від несподіванки.

— Ти?

— Я, — печально відповів Горіор, пригорнувши Гледіс.

— Як тут опинився?

— Ти б не хотів цього?

— Навіщо ти витягнув її з води? — крикнув Кареос, злобно блискаючи очима. — Вона мертва!

— Для неї смерті нема, — суворо і гордо сказав Горіор. — Дай мені пройти!

— Ти зруйнував наше кохання, і ось вона загинула!

— Хто піднявся до світу свободи, той стає над прахом, Кареосе! Ти не прийняв руки брата. Залишайся в світі мороку і згуби. А її шлях — до свободи! Прощай!

— Ти не візьмеш її, — грізно мовив правитель, підіймаючи зброю. — Вона моя!

— Ти відмовився від неї. Вона добровільно повернулася, щоб врятувати тебе своїм коханням. Але твоя нещадність убила її! Чого ж ти бажаєш?

— Твоєї смерті! — гримнув Кареос, і малинова блискавиця пронизала ніч.

Горіор миттю оповив себе гігантським рубіновим кільцем такої яскравості, що правитель закричав од болю в очах. Зброя випала з його рук. Корсар стояв на місці і дивно посміхався.

— Може, й тепер ти скажеш, що я розповідав казки? Переконайся хоч на прощання, що ти знехтував прекрасну дорогу н безсмертя! Мені жаль тебе, Кареосе, колишній побратиме!

— Проклятий, проклятий! — Люто кричав правитель, повзаючи під стіною. — Ти вб'єш мене? Так вбивай же! Настав твій час!

— Я не вб'ю тебе, — зітхнув Горіор, прямуючи до свого шпирата. — Тебе неможливо вбити. Що я знищу? Облудну подобу людини. Суть залишиться. Замість тебе народяться інші правителі, тирани й насильники. Живи і захлинайся в любові. Прощай!

І ось спалахують дюзи квантольота, і Кареос залишається сиротий у вежі Мовчання, а малинова зірочка тане в пічному небі серед байдужих, насмішкуватих світил.

— Я не залишу тебе в спокої, — захлинався від злоби правитель, погрожуючи кулаком у небо. — Я знайду тебе в проклятому лігві.

Глухо шуміло море, тонко висвистував вітерець у пустельних переходах вежі, а небо не відповідало на погрози Кареоса.

Лише на світанку охорона Планетарної Ради, збентежена донгою відсутністю правителя, знайшла його у вежі Мовчання. Посланці не впізнали правителя Орани. Він вирушив у мандрівку енергійним і молодим, а тепер перед ними сиділа на сходах, дивлячись у морську далечінь, літня людина з тьмяним поглядом.

Ріка музики несла Гледіс. Куди, навіщо? — не треба було питати. Бо вона сама вирувала суттю течії, творила дивні звуки. Не було конкретної пам'яті про особу, про минуле, про факти чи події. Довго тривало це чи ні — хто міг сказати? Сам час злився з еством музики, з серцем Гледіс. Та зрештою нісела мелодія, відійшла в безмір. Настала глибока чаруюча тиша. І в ній — шелест крил. Чи шепіт? Подих вітру? Чи шум нігтя на весняному дереві?

Вона розплющила очі. І одразу зустріла погляд — ніжний, смучений і радісний, ніби осіннє небо на Орані. Хто це? Хто це такий рідний і коханий? А хто вона? Де опинилася?

— Гледіс, — почулося зітхання.

Гледіс. Це її так звать. Гледіс! Невже вона жива?!

У пам'яті спливла лавина минулого. Кареос. Вежа Мовчання. Темне провалля і падіння в небуття. Туга в невимовній сиротині. Нещадний погляд правителя. Що сталося?

— Гледіс!

Вона простягла руки назустріч поклику, поклала їх у гарячі долоні.

- Мій Горіоре! Ти врятував мене від смерті.
- Мовчи. Смерті нема.
- Що ти говориш? Я відчула її темний подих. Я була мертва.
- Сон. Марення розуму. Ти прокинулася.
- О мій прекрасний! Ти розбудив мене?
- Тихо. Промінь щастя теж буває пекучий. Тихо, моя Гледіс. Ми разом. Назавжди. Більше нічого не треба. Тихо, моя Гледіс.

...У величному ритмі прямувала в незвідані далі космосу Блакитна зірка з своїми планетами. Все було як раніше, як завжди. Та на уламку небесного тіла, майже невидимого серед гігантських світил, на астероїді Свободи, готувався нечуваний експеримент. Горіор і Гледіс висловили бажання першими народитися у новому світі, здійснити дерзновенний план Аераса.

Корсари зібралися на великому майдані в надрах астероїда під промінням штучного світила. Вони утворили величезне кільце, в центрі якого стояли Горіор і Гледіс — натхненні і зосереджені. У просторі линула симфонія древнього композитора. Музика сумувала і раділа, застерігала і кликала, відкривала страшні безодні й веліла не боятися їх.

Урочисто завмерли брати свободи. До Горіора й Гледіс підійшов Аерас. Глянув на тих, що зібралися.

— Братове! Хай замовкне мелодія. Хай запанує мудра тиша. І прозвучали схвильовані слова учителя:

— Сьогодні народжується птах Свободи. Сум чи радість? Біль чи щастя? Сумує серце людини, бо розриває пуповину, яка зв'язувала його з теплим і затишним лоном матері. Радіє птах свободи, бо виривається в обшир нового неба. Братове! Щоб зустрітися — треба розлучитися. Попереду — велике свято об'єднання в безмірності розуму, духу й чуття. Хай наші улюблені діти прокладуть вогняну дорогу до нового вирію. Людині суджено дати розум і серце безмежності. Слухай же мене, дитино вічності! Розірви ланцюг міри, повстань на себе! Настав твій час — народись!

І тоді рубіново-фіолетове полум'я охопило Горіора і Гледіс. Вони підняли руки в прощальному вітанні.

Обгоряло тіло, сипалося багряними іскрами донизу, а на помість тугі струмені блакитного вогню малювали нові обриси космічної істоти. Ніжним спалахом оповилися чола закоханих, зорями заясніли серця і об'єдналися в єдине блакитне блиггтя. Гігантська промениста куля почала танути, а з неї почувся такий знайомий усім, такий болісно-рідний голос Горіора:

— Гей, корсари! Чому засмутилися? Хіба нові, невимірні моря не чекають наших вітрил? Буря космосу хоче позмагатися з вашими кораблями! Хто хоче вічної веселої пригоди — ли нами!

Книга
третя

ЧУДОДІЙНИЙ КЕЛИХ

Стугонять литаври неба в просторах правічних.
Загорівся бій!
Зорі-іскри скачуть з-під шабель космічних
В темряві нічній.

Люди сплять, не чують і не бачать,
Як під ту грозу
Невмируща Мати понад ними плаче
І роня сльозу.

Вершники зійшлися у жахнім двобої.
Хто здола кого?
Чорний білого розітне шаблею страшною?
Білий — чорного?

Коні гримають копитами об твердь празоряну.
Горобина ніч!
Сто віків чекає герцю світ розорений.
Невмолима січ!

Частина перша Суд над богами

Меркурія глибоко схвилювала легенда про Зоряного Покиданця. Тепер він ясніше збагнув історію системи Ари, причини занепаду, суть бунту Космократорів Багатомірності. Інволюційні зерна, посіяні в далекому минулому, дали свій жахливий урожай.

Додаткові записи свідчили, що правитель Орани Кареос домігся свого — він зумів знищити астероїд Свободи. Правда, це сталося після того, як сотні повстанців перейшли в ноосферу. Орана тепер мала спокій. Про Корсара забули, нові покоління покійно виконували еволюційну, точніше — інволюційну, програму Кареоса.

Правитель помер, але його ідеї панували. Принцип сили ризиковсюдився за межі системи Ари. Орана підкорила далекі юрїїні системи. Гігантська енергетика дозволила докорінно перебудувати планетарне життя, мислячі істоти стали жителями простору. Та нічого не змінилося, крім масштабів. Не було ніксно нового стрибка, нових обрїїв.

Мусила прийти криза. І вона прийшла. Переможець Кареос терпів жорстоку поразку. Переможений Горїор торжестнував.

Тепер Меркурїї розумів, чому Космократори пройнялися покиданським духом. Певно, вони познайомилися з ідеями Корсара. А може, це телепатичний контакт з просторовими вібраціями? Ніщо не зникає, і вогонь Горїора та Гледїс вічно шлахкотить у незримості.

Як же діяти? Можливо, саме Корсар і допоміг повстанцям утекти? Меркурїї усамїтнївся в Тартарі, де були ув'язнені Космократори. Він перевіряв записи контрольних пристроїв зв'язку, але нічого нового не виявив. На екранах бачив...

Космократори зібралися в центрі Тартара, на березі проміжного озера, утворивши велике кільце. То поглядали один на одного, то звертались до когось невидимого. Хто він? І як спілкуються? З допомогою телепатичного поля? Але ж контрольні прилади мовчать. Жодного сигналу, ніби Космократо-

ри обрали якийсь ще невідомий спосіб мислення. Напевне, їхня психічна хвиля індивідуальна. Коду її немає в психотеці системи Ари. Шукати навмання — даремна справа. Треба перебирати оптимальні варіантів. Але ніяка швидкодіюча система не впорається з таким завданням.

І раптом Меркурій збагнув. Громовиця! Він знає її особистий код. Не раз, граючись, вони спілкувалися ще в дитинстві та юності. Через рефлексії її психіки, записані в полі Тартара, він відновить розмову Космократорів і побачить невидимого співрозмовника.

Космослідчий не запросив помічників. Інтуїція підказувала: не треба цього робити. Сам монтував найтонші прилади, експериментував, записував. Нарешті увімкнув відтворення. І затремтів від хвилювання. Він побачив серед Космократорів ще дві постаті — чоловічу й жіночу. Людьми їх можна було назвати лише умовно. Меркурій збагнув, що він бачить жителів ноосфери.

«Горіор і Гледіс, — майнуло в думці. — Зоряний Повстанець! Ось який він, легендарний герой космосу!»

Гігантські смарагдові очі мінілися ніжними барвами, з-за плечей вихоплювалися, ніби два мечі, яскраво-блакитні промені. Ще один увінчував чоло. Вся постать ледве помітно хиталась, ніби полум'я багаття в спокійну днину. Такою ж була Гледіс. Тільки кольори її тіла були лілово-фіолетовою гамою. Світло й вогонь, чистота й вічний рух — більше нічого звичного не було в оновлених людських істотах.

Меркурій прислухався. У просторі зазвучала думка Горіора.

— Я знав це. Ще тисячі спіралей тому, коли розійшовся в поглядах з Кареосом. Світ Ари прийшов до самозаперечення. Експеримент Арімана прискорив процес. Головний Координатор замкнув проявлену мегасистему, породивши ембріон нової світобудови в тримірності. Це лише порочне повернення до свого минулого. Старечий маразм психіки, яка хоче відмодитися, поглинаючи духовні сили своїх дітей.

Древні створили колись чудовий символ: змії, що кусає свій хвіст. Матерія, яка не має оновлення, повинна пожирати сама себе, повертаючись до все нових і нових циклів самовідтворення. Жахливе коло! З нього нема виходу. Треба коло Змія перетворити в спіраль Безконечності.

— Як? — дзвінко спитала Юліана.

— Оновити матерію. Сублімувати її до стану ноосфери. Ви вже знаєте історію нашого повстання. Є досвід, створено Іристерство Безмежжя. Воно чекає, воно готове допомогти кожному, хто не побоїться вогняного польоту! Тільки так можна ризикнути світовий колапс, тільки так можна врятувати вселенську еволюцію!

— Але ж тепер справа стосується не тільки системи Ари, гріко сказав Горикорінь.

— Так. Ви не скинете з себе відповідальності за долю новоствореної тримірності.

Меркурій відчув, як у нього запекло біля серця, озвалася Громолиця. У полі сильно вирувала її динамічна, напружена думка:

— Друзі! Експеримент перестав бути індивідуальною справою Арімана і навіть системи. Він стосується долі всього космосу. Узаконити паразитарне творення — хто скаже, яка ланцюгова реакція почнеться в Безмежності?

— Так! — сказала Гледіс, яка досі мовчала. — Наш світ — світ синтезу — має безліч моделювань катастроф, які отримували об'єктивізацію в Багатомірності. І найстрашніша катастрофа — замкнена світобудова. Вона вампіризує єдине поле, поглинаючи енергію для відтворення деградуючих форм життя. Щоб зупинити ланцюгову реакцію такого життя, треба неймовірне зусилля мислячих істот. Таке зусилля, яке переважить інерцію тримірного світу!

— Хто здатний на це? — прошепотів Сократ. — Це неймовірно! Єдине — покинути порочну еволюцію і піднятися в ноосферу, до вогняних братів. Чи не так, Горіоре?

Зоряний Повстанець мовчав. Мовчала і Гледіс.

— Правда, — зітхнувши, мовив Горикорінь. — Ми можемо жити з проявленого буття в Об'єднаний Світ. Але чи буде це рішенням серця?

— Ні! — мовив Сократ. — Наш дух не знатиме спокою.

— Ми бійці! — додала Юліана. — Нас знову понесе хвиля в світ Багатомірності. Доки тут кипить хаос і триває пошук, ми не підемо в світ синтезу!

— Але в системі Ари ми безсилі, — задумливо сказав Горикорінь. — Багато вчених повірило Аріманові. Вони чека-

ють результатів експерименту. Всі інші — бояться. Страх па-
нує над ними.

— Пропоную альтернативу, — рішуче озвалася Гроловиця.

— Кажі.

— Ми прорвемося в новостворений Тримірний Світ. Ми
знаємо закони трансформації і...

— Що ти говориш? — жахнулася Юліана. — Адже по за-
кону тієї сфери...

— Так, — згодилася Гроловиця. — Ми станемо жителями
того світу.

— І навіть забудемо про свою систему, — додав Горико-
рін. — Забудемо, хто ми й звідки.

— Не назавжди, — заперечила Гроловиця. — Наша інфор-
мація, наша воля житиме в грубих пралюдських формах. А
саме це я мала на увазі. Аріман створив рабський світ для
визиску. Ми ввійдемо туди і принесемо ідею повстання. Чує-
те? Хай ми станемо каталізатором неспокою, революції, пошу-
ку, сумніву і прагнення. Аріманове творення повстане супро-
ти творця. Система Ари не захотіла йти з нами в світ синтезу.
Ми поведемо туди новий світ!

— Коли це буде? — сумно озвалася Інеса, яка до цього
весь час мовчала.

— Не скоро, — згодилася Гроловиця. — Не скоро. Минуть
страхотливі цикли шукань, падінь, боїв та мук, доки ми знову
збагнемо істину... Але скажи відверто — ти знаєш інший шлях?

— Не знаю...

— Вирішено, — сказав Горикорін. — Я згоден.

— Згодна, — рішуче мовила Гроловиця.

— Згода, — один за одним повільно, ніби розмірковуючи,
озивалися Космократори.

Меркурій слухав ту тривожну мову, і дивне почуття зарод-
жувалося в грудях. Заздрість? Чи щире схвалення? Одні су-
проти цілої системи! Яку силу, волю треба мати, щоб так ви-
рішити?!

— Але одне мене непокоїть, — вела далі Гроловиця. — Ми
не знаємо точних координат нового світу. А добратися до
Інформативного центру...

— Це не підходить, — згодився Горикорін. — Вся систе-
ма контролю в руках Арімана. Я пропоную інший план. Ми

трансформуємося на край системи Ари, в двісті сімнадцятий сектор.

— Музей Древніх культур? — здивувався Сократ. — Навіщо це тобі?

— Там є старовинні космічні апарати. Музей не обладнаний контролем. Ми будемо в безпеці. Підготуємо якийсь пристрій і проникнемо в Тримірний Світ. Доведеться попрацювати над програмою, але я сподіваюся знайти в музеї швидкодіючі машини.

— Прекрасне рішення! — сказав Сократ.

— Пізнаю древніх повстанців! — гордо сказав Горіор.

— Дух астероїда Свободи живе! — додала Гледіс, ніжно угміхаючись Космократорам. — Ви переможете!

— І пам'ятайте, — сказав Горіор, — що в тому далекому світі ви не будете самотніми. Братерство Безмежжя знає про своїх синів. Над прірвою відчаю, на грані смерті згадайте про нічизну. І ще одне: візьміть мій подарунок.

— Що це?

— Універсальний інформатор. Створений з субатомної речовини. У Тримірному Світі він практично невразливий — ні удари, ні пайвища температура не знищать його.

Але ж ми станемо примітивними істотами, — заперечив Горікорінь. — Як ми зможемо користуватися ним, доки наша свідомість не підніметься до космічного рівня?

— Я вже сказав, за вами буде сила Безміру. Інформатор має чутливість магнетизму, він неминуче буде притягуватися до координат Космократорів, якщо навіть потрапить спочатку в чужі руки. Він даватиме вам інформацію тією мірою, яка буде потрібна. Аж доки ви не збагнете, хто ви й звідки! До зустрічі, браття!

Зустрінемося у битві! — Палко мовила Гледіс, підіймаючи полум'яні руки.

Постаті Корсара і його подруги зникли. Космократори ніколи не дивилися на те місце, де вони стояли. Перезирнулися мимічки. Наперед вийшов Горікорінь.

Коло! — суворо наказав він.

Меркурій бачив, як Космократори взяли за руки, утворивши психокільце. І зникли...

Нге. Тартар Арімана виявився безсилим. Тепер Меркурій мислив про які можливості казав на конгресі Горікорінь. Шлях

співтворчості індивіда з неосяжністю. Практично новий безмір буття! Аріман не захотів. Заздрість, честолюбство, ревність. Навіть на такому високому щаблі існування вони даються взнаки.

Але що діяти йому? Залишатися тут, в остогидлому світі, де діти тікають у ліси, щоб відчутти хоча б ілюзію свободи? Де дівчата кидаються в пашу смерті, щоб знайти благословенний спокій? Де страх витає над серцями безсмертних істот? Ха! Безсмертний страх, безконечне приниження! Ні, він піде за Космократорами! Без Громовиці йому не жити! Наздожене їх, приєднається.

Він викликав Головного Координатора і, коли грізне обличчя з'явилося перед ним, сказав:

— Вони в Тримірному Світі, Арімане. Прямують до експериментальної планети.

— Що? — Не повірив Аріман. — Ти не мариш?

— Ні, не марю, — спокійно відповів Меркурій. — Вони там. І ти знаєш, для чого!

— О прокляття! — Вирвалося з вуст координатора. — Як же я не передбачив? Тепер зрозуміло, чому Тартар не втримав їх. Горикорінь мені казав, але я посміявся з його слів. О дурень! Меркурію!

— Що?

— Наздогнати й знищити!

— Кого?! — жахнувся космослідчий.

— Всіх. Всю групу! Невже не розумієш? Вони зіпсують програму творення. Це — катастрофа для нас... для мене... Бери універсальний космоліт, проникай у тримірність, перейди на орбітальний політ довкола експериментальної планети. Підстереди їх в просторі або на планеті і спопели нещадно! Даю тобі надійних помічників. І ще одне: не вимикай захисного поля. Інакше ти деградуєш у тримірність і станеш таким, як і тамтешні жителі. Я не хочу втрачати найкращого космослідчого. Чуєш? Я жду!

Меркурій помітив корабель Космократорів на широкій галявині високого лісу. Він повів космоліт на зниження. Болісно защеміло серце: яка вона тепер, Громовиця?

Він увімкнув універсальний екран, скорегував на тримірну інверсію. Космоліт кружляв над галявиною. Меркурій

дин наказ автоматам посадити космоліт на поверхню нового світу.

— Це небезпечно, — озвався один з супутників космослідчого.

Меркурій промовчав. У грудях наростав гнів. Доки він виконуватиме волю Арімана? Туди, до неї, до любих друзів, де буде бій і свобода!

— Що ти робиш? — почувся крик. — Поле! Ми залишимо-ги тут назавжди! Зрада!

Меркурій розімкнув захисне поле, розгерметизував космоліт. У розчинені люки дихнуло важке, задушливе повітря чужої планети, яка віднині ставала рідною. Спалахнула блискавиця. Затьмарила свідомість.

Меркурій похитнувся. Де він? Що за диво? Як сюди потрапив?

Туманні спогади вирували глибоко-глибоко. Меркурій глянув на свої руки — вони були волохаті, м'язисті.

Він кинувся до виходу. Щось одвічне, незабутнє вело його позаді незбагненні пристрої, заціпенілих супутників, далі, далі... Гім, біла таємничого сріблястого стовпа, семеро. Семеро друзів. Він поспішає до них... Там розгадка, там захист...

Позаду лютий ненависний крик. Важкі кроки. І удар! Удар по голові!

Він упав. Ще бачив, як ті семеро бігли до нього. Чув, як очинилася бійка. Насувалася п'ятьма небуття.

Хтось ніжно взяв його голову в долоні, на чоло впали володіні краплі. Він глянув з-під знесилених повік. На нього дивилися блакитні очі. Хто це? Хто це? Такий рідний, такий близький! Вона. Вона. Вона. Вічна кохана!.. Ми зустрілися... І щону розлучаємось. Смерть... Знову ми знаємо смерть... Безсмертні в країні смертних... Прощай, Гроловице. Я наздогнав тебе. Арімане, ти програв. Ти програв бій...

Юна прекрасна дівчина Землі припала до вмираючого. Під ними стояли похмурі товариші, спираючись на товсті щелепи. Вони прогнали ворогів у хащу лісу. Попереду тяжкі били душі тутешніх мислячих істот, але тепер...

Меркурій посміхнувся знекровленими вустами дівчині. Хитів рукою доторкнутися до її щоки. Але не міг навіть поворухнути пальцями.

Так ось яка ти, прірва небуття. Темрява, царство тіней. Ти надовго розлучила мене з країною щастя. Прощай, Громовице. Я знову прийду. Я прийду багато разів. Я знайшов тебе і знову знайду.

...Над Григором Бовою сірла в світанковому присмерку стеля київської кімнати. Хлопець невидючими очима дивився вгору, а в свідомості ще відлунювали грізні крики напасників, шум предковичного лісу.

На серці було тоскно, важко. Навіщо йому це подвійне життя. Звідки воно? Історія Зоряного Повстанця, безконечні пригоди в системі Ари. Де причина такої міфічної інформації? Може, зв'язок з просторовими записами, з образами ноосфери? Він виявився чутливим до психіки світу, який десь існував чи існує, і тепер переймає на себе почуття мислячих істот, яких він ніколи не бачив і не побачить?

Дивна сфера нашої підсвідомості. Вона живе незалежно від осмисленого в повсякденному житті. Може, в ній народжується ембріон нової еволюції? А наше теперішнє існування лише передісторія майбутньої космолюдини?

Казка... Але чому вона така близька і хвилююча? І постаті Космократорів — як рідні брати. І Громовиця — викапана Галя. Може, в тих снах є якесь раціональне зерно? І він жив уже в іншій подобі в далекому світі. А потім... потім прорив у космос тримірності. Життя на чужій, небезпечній планеті. Вічні пошуки істини і вічний бій. Намагання вирватися в сферу свободи і болісна неможливість зробити це. Де ж вони, брати з далекої системи Ари? У яких серцях розсіяні їхні вогні? Де їм зустрітися, як об'єднатися?

Скажи кому-небудь із колег — сміху буде на десять років. Особливо, не дай бог, шефу на зубок потрапити. Лише Галі можна відкритися. Вона збагне. І, може, підкаже щось.

В двері постукали. Григир звівся на ліжку.

— Хто?

— Я, синку, — сказала баба Мокрина. — Потривожила?

— Хіба вже снідання? — здивувався хлопець. — Ще ж рано.

— Телеграма. Лежи, лежи. Я й думаю — мо', срочна? Візьми.

Хто б це міг прислати телеграму? Може, батько? Ні, лише одне слово: «Подзвони». І підпис шефа. Що за омана? Він же жив два місяці. Невже якісь зміни?

Хутенько вмився, одягнувся, вийшов на вулицю. Трамваї ще не ходили. Через колію обачливо переходив худющий рудий кіт. Григир, позіхаючи, рушив за ним. Глянув на рожеве гітанкове небо. Сьогодні буде чудова погода. Можна буде погуляти з Галею.

Зайшов до телефонної будки. Знайшов у кишені дві копійки. Озався сам шеф. Голос був невдоволений.

— Чому так рано?

— А ви ж прислали телеграму.

— То й що? Не сказано ж там: подзвони на світанку?

— Я гадав, що важлива справа.

— Ой Григоре, Григоре, — докірливо сказав шеф. — Шерлок ти задріпаний! Ну, гаразд, добре, що озався. Завтра вернись на роботу, пошлю тебе в район. Є одна справа.

— Як то? — здивувався Григир. — Ви ж дали мені два місяці! Я ще нічого не знаю.

— Вже не треба, — заспокоїв шеф. — Спіймали його.

— Кого? — Аж здригнувся Григир.

— Та того ж самого, — невдоволено пробуркотів шеф. — Її наче маленький. Того самого суб'єкта, ради якого ти пішов у відрядження. Точніше — не спіймали, а сам з'явився. Ну, ним краще. Баба з воза, кобилі легше. Так що радій!

— А як же...

— Що?

— Я ж познайомився.

— З ким? — здивувався шеф. — З ким познайомився? А-а, інкумію. Хм... Дивак. То роззнайомся. У нас такий фах. Все. Чибига. Ага, ще одне, добре, що згадав. Ти там запрошував мене, здається, на сьогодні?..

— Дискусія, — сумно відповів Григир. — Про Космічне Право.

— Так я не зможу. Ви вже там не ображайтеся на старого.

— Гаразд, — важко сказав Григорій. — Ми самі.

— От і славно. Я жду тебе. Сьогодні ще погуляй, а завтра щоб на одній нозі прискакав. Ось так. Бувай.

Григир вийшов з будки мов очманілий. Оце так новина! Зійшовся її батько! Чи вона знає? Навряд. Сказати чи ні? Чи

спочатку дізнатися, де він був, що робив? Якщо не винен — чудово! А якщо... якщо злочинець? Що тоді? Мовчати? А для неї він все'дно батько. І як тоді? Яка тінь впаде між ними?

Вони зустрілись, як і домовилися, біля пам'ятника Володимирові. Галя прийшла в темно-фіолетовій сукні, яка щільно облягала її струнку постать. Коса була заплетена, складена у вінець, це ще більше підкреслювало красу її шиї й плечей.

Вона дивилася на хлопця ніжно й тривожно. Біля вуст причаїлася легка посмішка. Григору здалося, що та посмішка могла швидко змінитися на гримасу гніву чи іронії.

Дівчина запитливо глянула в очі Бови.

— Щось сталося?

— Звідки ти взяла? — несміливо заперечив хлопець.

— Бачу.

— Нічого не сталося.

— Не обманюй. Я ж бачу. Не хочеш казати — не треба.

— Правду кажеш, — зітхнув Григир. — Поки що не треба.

— Добре, — ласкаво сказала Галя.

— Я завтра поїду у відрядження. Тижнів на два.

— Так надовго?

— Я думатиму про тебе, — прошепотів хлопець, стискаючи її руку.

— Я ждатиму. Дуже, — просто сказала Галя. — А сьогодні? Ми підемо на дискусію?

— Підемо, Галю. Трохи пізніше. А тепер погуляємо.

Вони йшли алеєю, довкола снувала розмаїта юрба, буяли зеленню дерева, набиралися сили й снаги. Григир поглядав на Галю, непокоївся. Знає чи ні? Мабуть, ні. Бо якби знала помітив би. Як це тяжко: йти поряд з коханою і не сказати їй про батька! Але ж він і сам ще не знає нічого. Сказати — вони одразу вибухне, побіжить кудись, щоб розпитати, дізнатися. А Григору хочеться, щоб у цей вечір ніщо не стояло між ними. Теж егоїзм. Егоїзм і черствість.

У квартирі по вулиці Героїв Революції їх зустріли молоді господарі — брат і сестра, друзі Григора. Батьки їхні поїхали до санаторію, й тому було вирішено дискусію провести у них.

— Віктор.

— Сіма.

— А це Галя, — відрекомендував Григір. — Медицина...

— Сьогодні суд, як ти знаєш, — сказала Сіма. — Ти, Галю, ким будеш? Свідком, слідчим, захисником?

— Ще не знаю, — розгубилася дівчина. — Я... подивлюся...

— Ти, Григоре, ще не ввів її в курс справи?

— Вона буде спостерігачем.

— Спостерігачем? Нейтральних не може бути! Нічого, вона ни:значить своє ставлення під час процесу. Прошу до вітальні. До речі, має бути дуже цікаво. Є священник, баптист, завітав шніть Сергій Горениця...

— Горениця? — здивувався Бова. — Той самий? Фізик?

— Еге ж! Відомий теоретик...

— Ти гадаєш, він щось скаже?

— Обіцяв, якщо буде цікава дискусія.

Григір і Галя увійшли до великої кімнати. Там уже сиділо двадцять дівчат і хлопців, а також кілька літніх людей. Три:нми невимушена бесіда, чувся сміх. Прибулих привітали, хлопці шіцкавлено позирали на Галю. Вона сіла на краєчок дивана біля Григора.

Сіма та Віктор внесли стіл, поставили посеред вітальні. Накрили зеленою оксамитовою скатертиною, поставили три стільці. З сусідньої кімнати ввійшло троє — в напудрених перуках, у довгих плащах з блакитного шовку. Хлопець і дві дівчини. Вони були зосереджені, комічно грізні...

— Суд іде! — проголосив Віктор урочисто. — Прошу встати.

Хлопці та дівчата встали, переглядаючись, сміючись. Старші скептично усміхалися. Судді зайняли свої місця за столом.

— Прошу сісти, — сказав Віктор.

Головний суддя ударив дерев'яним молоточком по столу.

— Введіть підсудних.

Двоє хлопців, на грудях яких було написано великими чорними літерами «ЗАКОН», ввели чотирьох чоловік. Галя ширснула. Троє з них були розмальовані різними фарбами. Вони зображали богів різних народів. Четвертий підсудний був у звичайному одязі.

— Хто ж це? За що його судять?

— Крім богів, судимо сьогодні й людину, — сказав Бова. — Щоб зберегти справедливість.

— Зрозуміло, — сказала Галя, хоч поки що нічого не розуміла.

— Підсудні, — урочисто звернувся суддя. — Єгова!

— Я, — бадьоро відповів один з підсудних з чорною машкарою на обличчі.

— Зевс-Юпітер!

— Я, — велично озвався бородатий атлет і склав руки на грудях.

— Як стоїте? — сердито запитав суддя. — Це вам не Олімп. Опустіть руки.

— Слухаю, ваша честь, — розгублено сказав Зевс.

— Брама?

— Я, — сказав третій, поправляючи на голові багатоступеневу піраміду,

— Людина!

— Я, — ліниво озвався хлопець у сучасному костюмі. — Не знаю тільки, за що мене до цієї компанії?.. Я ж не міф, а реальність.

— Мовчи, — зауважив суддя. — Якщо винен, то відповідай. Перед законом всі винні. Ось так!

Присутні привітали таку заяву судді оплесками. Він жестом руки попросив тиші. Звелів підсудним сісти. Сам підвівся.

— Ім'ям Космічного Права суд розпочато. Виступати й відповідати лаконічно. Підсудні! Говорити тільки правду, одну правду! Ясно?

— Ясно, — хором відповіли підсудні.

— Чудово. Присягатися не треба. Ви завжди порушували клятви. Так або ні. Прокуроре!

Підвівся високий худий хлопець в окулярах.

— Ніяких особистих емоцій. Факти, тільки факти.

— Буде зроблено.

— Захисник!

— Я, — озвалася гарненька білява дівчина, що сиділа поруч Галі.

— Сентименти відкинути. Захист повинен бути гуманний, але без слинявості.

— Ваша честь, — зауважила захисниця. — Що за термінологія?

— Я тут господар! — гримнув суддя. — Слухати і підкорятися. Інакше — виведу.

Захисниця розвела руками і сіла.

— Кілька слів по суті звинувачення, — сказав суддя. — (Слухайте уважно. Підсудний Єгова звинувачується в тому, що: а) створив антагоністичний світ; б) кілька разів нищив його; в) безліч разів використовував свою могутність всупереч інтересам підлеглих йому істот. Підсудний Зевс-Юпітер звинувачується в тому, що: а) покалічив батька й узурпував владу над світом; б) скористався прихильністю Прометея, а потім шляхом обману прикував його до скелі; в) користувався небесними блискавицями не на благо світу, а для своєї потіхи. Підсудний Брама звинувачується в тому, що: а) створив ізолюваний від єдиного безміру світ, чим позбавив його можливості пізнати істину; б) будучи всемогутнім, залишав у біді великих героїв, а то й приходив на поміч узурпаторам і демоним; в) обманював двох інших членів божественного Тримурті — Шиву та Вішну, не кажучи вже про менших істот. І, нарешті, Людина звинувачується в тому, що: а) маючи свободу волі, протягом тисячоліть прислугувала деспотам і насильникам; б) сіяла розбрат у людському суспільстві, чим затримала на тисячоліття еволюцію; в) використала могутні сили ркуну, подаровані природою, не на благо, а для самознищення. Почнемо з Єгови. Підсудний Єгова!

— Слухаю.

— Хто ви такий?

— Бог. Єдиний і неповторний. Творець неба і землі.

— Хто ваш батько, мати?

— Нема таких. Я сам собі батько й мати. Я од віку суший.

Ще нічого не було, як я вже був.

— Де? — запитав суддя.

— Поза часом і простором. У сучасних категоріях мислення цього пояснити не можна, — пихато відповів Єгова.

— А потім? Що сталося потім?

— Я створив світ. Небесний і земний. На небі я створив ангелів, на землі — людей.

— Далі?

— Ангели повстали. Я їх скинув з неба. Люди согрешили.

И їх втопив.

— Ви діяли злочинно, Єгова! Ви порушили закон.

— Я сам собі закон, — зверхньо заявив Єгова. — Не може ж моє творіння вказувати мені, що правильно, а що неправильно?

— Дивна логіка, — хмикнув суддя, апелюючи до присутніх. — Отже, мати чи батько мають право вбити, втопити чи мучити, закатувати своїх дітей?

— Певне, що так, — погодився Єгова.

— Мораль юрського періоду, — озвався хтось із слухачів.
— Етика рептилій!

— Ти-и-хо! — сказав суддя. — Виведу! Єгова! Ви визнаєте себе винним у порушенні Космічного Права?

— Ні, — відповів Єгова. — Такого права нема. Отже, нема чого на нього посилатися. Я володар сушого і не дозволю...

— Ну, це ми побачимо, — перебив його суддя. — Сідайте! Підсудний Зевс-Юпітер!

Підвівся бородатий велетень.

— Зевс-Юпітер, син Кроноса!

— Ага. Тепер син Кроноса! А що ти вчинив зі своїм батьком?

— Та... скинув його!..

— Ай-я-яй, — докірливо похитав головою суддя, іронічно поглядаючи на усміхнені обличчя присутніх. — Як же так можна, всесильний Зевсе? Піднімати руку на батька?

— А він сам винен, — похмуро сказав Зевс. — Їв дітей своїх. І мене б з'їв, якби...

— Зажди! Виправдовуватися будеш потім. Що ти зробив з Прометеєм?

— Прикував його до скелі. У дуже гарному місці. На Кавказі. Все-таки субтропіки. Я ж не прикував його, скажімо, на хребті Черського, де вічна мерзлота, а в смузі курортів Гагра — Сочі. Що йому ще треба?

— Та ти, я бачу, ще й дотепник? — здивувався суддя. — Гм, доведеться й це врахувати! За що ж ти його прикував? Адже він твій брат і помічник. Допоміг тобі втихомирити стихії, перемогти титанів.

— А навіщо він дав вогонь тим кузькам, нечисті земній?

— Себто кому? — вражено запитав суддя.

— А смертним. Людям. Вкрав на небі, поніс на землю. І тим порушив закон Олімпу. Я — єдиний цар, а він мене не запитав.

— Бо знав, що ти не дозволиш.

— Тим більше. Отже, не я злочинець, а він. Я діяв правильно і тому не підлягаю суду.

— Прометей діяв за велінням серця. Він любив людей. А любов — найвищий закон.

— Дурниці. Абстракція. За що їх любити — людей? Нікчемні, сварливі, войовничі, непослідовні. Дати такій мізерії волюнь? О Кроносе, такого безумства я не чекав від Прометея, мудрого титана!

— Навіщо ж ти сотворив людей?

— Я? — Знизав плечима Зевс. — Що я — ідіот? Ваша честь, я їх не творив. Вони самі виникли.

— З чого?

— З глини. З бруду. З амеби. З матерії шляхом еволюції...

— Ти мені баки не забивай, — грізно перебив суддя. — Нічого тут читати ази діамату. Ти не викручуйся, олімпійський владико! Кажі відверто, признаєшся, що винен?

— Ні за які гроші, — похитав головою Зевс. — Людей не творив, Прометея не приковував до скелі. Він сам себе прикуштував!

Слухачі засміялися. Суддя постукав молотком.

— До речі, ваша честь, — жалібно озвався Зевс, — чи можна запалити? А то антитіла вимагають свого!

— Пали, Горгона з тобою, — буркнув суддя. — Я теж запалию, бо доки з вами, богами, впораєшся... Сідай, лобуряко олімпійський, жди свого часу.

Над головами поплив сигаретний димок.

— Брама, — проголосив суддя, пихкаючи цигаркою. — Підгудний Брама!

— Я, — підвівся Брама, притримуючи піраміду на голові.

Можна, я зніму головний убір? А то незручно.

— Валяй, — махнув рукою суддя. — Нам не форма твоя, а гуть потрібна. Так. Хто ти і що ти?

— Брама, член Тримурті, божественної тріади. Ще є в мене брати — Вішну і Шива. А батько — Махадева, Великий Дух.

— Ти сотворив світ для себе? Відповідай!

— Так точно, сотворив. Тільки не я, а мої слуги.

— Але ж ти велів їм?

— Велів.

— Тоді не має значення. Ідея твоя. Значить, і злочин твій. Ти повідомив братів твоїх, Шиву й Вішну, про свій намір?

— Ні. А навіщо?

— Як то навіщо? Колегіальність! А то самостійно створив світосферу, замкнув її, щоб ніхто не бачив, що і як. Мало чого ти там натвориш! Що й сам Махадева не розбереться, не впорається! Далі. Коли Шива запитав тебе про новостворений світ, що ти йому сказав? Ти признався?

— Ні. Я сказав, що ніякого світу не творив. Але він сам підгледів. І вимагав, щоб я ліквідував. Його й треба судити. Бо я — творець, а він руйнатор!

— Інколи руйнатор прекрасніший за творця. Визнаєш себе винним, Брамо?

— Шукайте, ваша честь, дурніших! — обурився Брама. — Я протестую і вимагаю справедливості!

— Гаразд, сідай! Ніхто не визнає себе винним. Людино! Встань! Хто ти?

— Мисляча істота.

— Чим доведеш?

— Я мислю — отже, існую. Я існую — отже, мислю.

— Залізна в тебе логіка, — посміхнувся суддя. — Гаразд, приймаємо на віру. Поки що. Хто батько, мати?

— Мати — Природа, батько — Випадок.

— Випадок? — здивувався суддя. — Який же може бути випадок у світі, що підкоряється Закону Міри, Часу, Ваги?

— Не знаю, — розгубився підсудний. — Так казала мені мати.

— А ти з нею говорив?

— Намагався.

— Коротше кажучи, ти ще не знаєш, хто твій батько? Якийсь зальотний джигун! Гаразд. Вік?

— Точно невідомо.

— Ясно. Бродяга ти, як подивлюся я на тебе. Чим займався?

— Скільки пам'ятаю — шукаю істину.

— Істину? — здивувався суддя. — А що це таке?

— Це відповідь на всі запитання.

— І ти її знайшов?

— Ні.

— А коли знайдеш?

— Буду розпитувати її про все. І так довічно.

— Химерні поняття в тебе. Ледацюга ти, а не шукач. Історія показує, що ти невпинно вів війни сам з собою, мурував тюрми, в'язниці для своїх братів, винаходив страхітливу зброю, щоб нищити, знущався над меншими братами — тваринами та рослинами, а також безжалісно вбивав їх, засмітив планету покидьками.

— Не тільки це, ваша честь, — заперечив підсудний. — Я і сіяв квіти, вирощував сади, ліси, будував прекрасні палаци, творив пісні. Я повставав за свободу, руйнував кайдани рабства. Я прагнув до космосу і шукав можливостей вирватися з тенет тяжіння. Я проповідував любов і хотів об'єднати рід людський у єдину сім'ю...

— Хотів, але ж не об'єднав, — заперечив суддя. — Визнаєш себе винним у порушенні Космічного Права?

— Ні.

— Сідай. Слово надається прокуророві.

Худий юнак підвівся за своїм столиком, солідно кашлянув. Бородатий священник хитрувато усміхався, уважно роздивився учасників інсценізації. Тільки блідий, з лихоманковим поглядом чорних очей баптист, насупивши густі брови, дивився під ноги. І Сергій Горениця був зосереджений і серйозний.

— Шановні судді, — сказав прокурор. — Шановні засідателі, присутні! Для когось боги — фікція, мара людської свідомості. І суд над цією марою їм здається профанацією, дитячою анбигаңкою. Для когось боги — трансцендентна реальність, і тоді наш суд — виклик верховній могутності, карикатура на повстання ангелів!

— Саме так, — хрипко й схвильовано озвався баптист. — Саме так, шановний юначе! Блюзнірство і невігластво! Ви користуетесь незмірним милосердям бога, щоб плювати на нього. Але пам'ятайте, що плевки в небо повернуться до вас!

— Прошу гостей заспокоїтися, — ввічливо сказав суддя. Їм буде надана можливість висловити свою точку зору. Прокуроре, продовжуйте.

— Шановний гість, — поклонився у бік баптиста прокурор, — помиляється, коли говорить про блюзнірство. Ми ко-

ристуємося правом мислячих істот думати, порівнювати, аналізувати і приймати рішення. Якщо нам свободу дав творець, то не для того, щоб ми були маріонетками, бо для автомата досить примітивної програми. Якщо свобода волі є дарунок космічного безміру і еволюції, тоді тим більше вона потрібна для вибору путі.

Не будемо наводити доказів чи антидоказів існування тих або інших богів. Досить того, що вони існували й існують у людській свідомості. Досить того, що вони вели і ведуть мільйонні юрби людей до химеричної мети, спрямовуючи психічну енергію, океан волі, ураган найкращих почуттів, досконалі творчі сили, наукову думку на прислужування гігантській касті жерців. Ці люди, стверджуючи реальність надприродних сил, ще ніколи науково не продемонстрували наявність володарів, яким вони буцімто служать! Тим більше ми повинні розглянути з точки зору космічного права, тобто права, якому підпорядковане все у безмірі, — права єдності, ту мету, що Ї ставлять перед людьми боги всіх релігій.

— Неприпустимо! — різко мовив баптист.

— Що? — Не збагнув прокурор.

— Отак змішувати політеїстичні релігії, або навіть пантеїзм, з вірою в єдиного бога — творця суцього!

— А яка різниця? — поцікавився прокурор.

— Неймовірна, — зверхньо сказав баптист. — Треба добре вивчити історію релігій. Поганські релігії Сходу і Заходу, ідолопоклонство, шаманство та інше — грубший чи тонший фетишизм, обоготворення стихійних сил. То фальшиві боги! І лише Ветхий Завіт відкриває людям вперше в історії дух живого бога — творця і вождя людей.

— Читали, знаємо! — м'яко мовив прокурор. — Дозвольте вести процес далі. Хай буде по-вашому, почнемо з Єгови — ветхозавітного бога. Біблія починає розповідь з творення Землі — нашої планети, а потім людини. Але церковна традиція передає нам легенду про створення перед тим небесного царства і ангелів. Що ж сталося потім?

— Падіння Сатани, — сказав баптист.

— Правильно, — підхопив прокурор. — Ось вам перше непорозуміння. Хто ж отой супротивник ветхого бога? Найпрекрасніший архангел, Люцифер-Світоносець. Чому він повстає про-

ти Єгови? Церква каже: гордіня! Звідки? Для чого могутньому космічному духові об'єднувати міриади ангелів для битви з творцем? Як пощастило їх об'єднати? З якою метою? Адже ти міста повинна бути прекрасною, інакше непорочні ангели ніколи не посміли б виступити проти господаря неба!

Але залишмо ці питання. До нас дійшли тільки легенди, а легенди — то символи певних ідей, за якими може бути історична реальність. Далі. Деміург Єгова творить Землю і все, що на ній. Він ліпить людину і дає їй можливість жити щасливо й безтурботно. Разом з тим перед безвольною людиною постає спокуса — славнозвісне древо Зла й Добра. Ви всі знаєте, чим це закінчилося: прокляттям і появою смерті. Коротше кажучи, почалася кривава, бунтівлива, хаотична еволюція людства, яка триває й досі.

— Дозвольте мені, — зненацька озвався священик, ласкаво усміхаючись. — Я слухав, слухав... Цікаво, вельми цікаво... Що ж, можна й так розмовляти про вищі символи. Бог — милостивий батько, він прощає все. Проте — мушу по-дружньому застерегти — святе письмо не є белетристика, тим більше не науковий трактат. Це символічний виклад духовної історії світу. Кожен образ чи фраза — сокровенні, втаємничені...

— Криптограма? — запитав серйозно прокурор.

— Схоже, — згодився священик. — Щоб збагнути приховану суть тих символів, треба повірити в творця суцього, треба слухати на його нечутний голос. Інакше замість божого лика побачите грубого ідола або порожнечу...

— Дякую, — кивнув прокурор. — Я збагнув. Доводилося читати такі ідеї. Що ж, згодимося, що там символи. Але символи теж свідчать про суть творця. Милосердний творець, сповнений любові, ніколи не скористається грубими символами. Ви ж знаєте про силу слова, логоса. Духовна, інтелегентна істота завжди користується вишуканою, культурною мовою, тонкою образною системою, чарівними метафорами, чудовими притчами. А ветхозавітний деміург — клубок ревності і злоби. Ні, не згоден. Навіть за тими символами відчуватися злочинна психіка і божевілья, доведене до глобальних розмірів навіть космічних масштабів. Ветхозавітний творець не має права вести людей. Він повинен стати перед судом історії, а не перед судом Космічного Права. Я сказав!

Прокурор сів. Суддя постукав молоточком по столу.

— Хто хоче сказати?

Усмішка зeszла на вустах священика, прозорі очі закрижаніли. Він розгладив бороду, гірко сказав:

— Мені шкода вас, друзі. Ви дуже розумні, ви інтелектуали, як тепер модно говорити. Ви переповнені інформацією. Знаєте все — від історії релігій до квантової механіки, від генетики до окультизму, від кібернетики до найновітніших гіпотез про походження Всесвіту. З вами тяжко сперечатися. Інколи — неможливо. Тому я не хочу сперечатися. Та й істина не пізнається в суперечці. То — вигадка софістів. Істина — поза словами. Проте хочу дещо запитати. Ось ви тут руйнуєте релігійний світогляд. Проганяєте з своєї психіки творця, бога. Хочете ґрунтувати мораль, етику на людських законах, на громадській домовленості. Стверджуєте мету і смисл буття як вічне прагнення до розкриття таємниць природи. Заперечуєте безсмертя духу, виводячи його з рефлекторної здатності матерії до самопізнання. Гаразд! Але що далі? Людина — комашина серед неосяжності. Перед невимірними океанами часу й простору всі наші зусилля — ефемерні, облудні. Не лише єгипетські піраміди, а й сучасні синхрофазотрони чи термоядерні пристрої порівняно з вічністю — ніщо. Невже вам не страшно дивитися в небо — в зоряну прірву, яка поглине ваш прах, навіть не помітивши цього? Невже ви не розумієте, що ви залишаєтесь перед безоднею на самоті, без жодної надії подолати її?

— Та що це ви страхаєте нас? — скрикнула якась захоплена дівчина, стріпнувши білявою гривовою. — Людство почало такий дивовижний штурм космосу, а ви... Ось уже люди на Місяці побували, а там — інші світи, далекі зоряні системи! Зустрінемо інших істот — побратаємося! Потім — Велике Кільце цивілізацій, про яке писав Єфремов...

— Сон, — сумно похитав головою священик. — Марні сподівання. Навіть учені пишуть, що розширення інформації про довколишній світ розширює разом з тим і коло непізнаного. Страшний парадокс! Вихід у космос ще більше підкреслює самотність людини. Кожен крок у безодню показує нові невимірні обрії. І ви не оволодіваєте ними, а бачите, як океан шириться і заливає вас. О ні! Людина неспроможна досягти берега істини без допомоги вищих сил!

— Дурниці! — Почулися голоси.

— Ні, не дурниці! — Несподівано втрутився в бесіду Сергій Горениця.

— Як так? — здивувалася білява дівчина. — І ви?..

— Заждіть, — махнув рукою вчений. — У тому, що гість сказав, є гріке зерно правди. Умноження інформації, посилення енергетичних пристроїв не наближають нас до оволодіння нім космосом.

— Але ж з кожним досягненням ми все ближче до істини?

— Ні, о ні! Що означає «все ближче» у безмірі? Це — пустий звук.

— То ви теж за віру в творця?

— Та ні, — усміхнувся Горениця. — До чого тут віра, коли людина має розум і волю? Є інший, немеханічний шлях оволодіння космосом. Не завоювання нескінченних просторів літальними апаратами (хоч це теж потрібно), а розширення наших почуттів і розуму у багатомірність світобудови, оволодіння простором і часом, виростання людини з обмеженої тримірної істоти — смертної і слабкої — у всемогутнього титана, який опанує безмірність, синтезує в собі всю глибинність макрокосму. Тоді здійсниться мрія древніх мудреців та філософів, атом дорівнюється космосу, людина ототожниться з безмірністю. Друзі! Боги людей — лише небесний негатив нашої хаотичного земного існування. Космічна людина стане сином безконечності, дасть життя і мисль усьому суццюму, виведе всіх істот з лабіринту необхідності у царство свободи.

— Незбагненно, — зітхнув священик, задумливо дивлячись на Гореницю.

— Філософська фантазія, — знизав плечима баптист.

— Поясніть, — попросив хтось із хлопців. — А то в абстракції вино гарно, а як конкретно...

— Поясню, — погодився вчений. — Коротко. Інше — подумайте самі. Останні досягнення науки підвели нас до розуміння космосу як єдиного цілого. Але єдине ціле може існувати як імпульс, а не як інтеграція систем, часток. Тут протиріччя з ідеєю відносності, яка обмежує швидкість причинності швидкістю променя. Деякий час гадали, що квантовий бар'єр — 300 000 кілометрів на секунду — не буде перейдений. Таким чином космос залишається непізнаним, бо обмежена швид-

кість у безмежності створює перед читачем нездоланий мур. Пізніше виникла ідея миттєвої взаємодії поза часом і простором. Експерименти в космосі з фазовими кванторезонаторами показали, що Всесвіт має, окрім відомих нам взаємозв'язків часово-просторових, більш глибинну взаємність.

— Як це можливо? — Не стримався прокурор. — Все ж таки є міради часток, зірок, планет, істот. Яким чином може між ними бути миттєва, надчасова взаємодія? Адже сигнал все'дно повинен передаватися в якомусь середовищі, хоча б у вакуумі, долаючи мільярди світлових років?!

— То механістичні уявлення середньовічних учених, які передали нам у спадщину примітивний логічний апарат мислення. Не буду заглиблюватись у хащі софістики. Наведу такий приклад: зображення на екрані телевізора тчеться одним променем за якусь частку секунди. Вчені припускають, що й Всесвіт зіткано одним-однісіньким атомом (ясна річ, я мовлю не про наш атом, а про невідому нам елементарну енергетичну частку). Життя того єдиного атома і тче мозаїку вселенської еволюції. Таким чином, все суще тотожне, бо несе в собі імпульс спільного атома. А час і простір — лише ритміка, проявлення, хвилі еволюції. Мисляча істота може і повинна оволодіти секретом цього праатома. Йдучи за ниткою, з якої ми зіткаєш, ми можемо свідомо охопити весь космос, розширити свої почуття і пізнання до нескінченності.

— Якась наукова релігія, — скептично зітхнув баптист. — Але без любові, без віри, без надії. У нас є батько, є творець. Отже — сподівання, що десь можна спочити від хаосу буття.

— Це правда, — кивнув Горениця. — Нам ніде спочити. Ми — вічні птахи! Нам ніде прихилити голови, бо буття — то нескінченний політ. Проте ви помиляєтесь. Завдання, про яке я сказав, не можна здійснити без любові. Треба дуже любити людей, світ, кожную квіточку, щоб піти на такий божевільний крок. Божевільний з точки зору «нормального» глузду. Але треба йти! І ми підемо! Нова людина повинна народитися від нас, як ми народилися із тваринного світу! *Ви знаєте, що буває, коли в лоні матері затримується плід?

— Мертвороджене дитя, — сказав Григір.

— Так, — гостро глянув на нього Горениця. — Передчасні

народження — теж катастрофа. Отже, потрібне трепетне очікування, щоб людство вчасно народилося в нове буття...

...Григір та Галя вийшли на вулицю й рушили до дніпровських схилів. Над лівобережжям котилися тумани, фіолетовою млою наливалося небо.

— Тобі сподобалось? — Заговорив Григір.

— Горениця гарно сказав. Він мені чимось близький, ніби знайомий...

— Мені теж.

— А судді не сподобалися. Розумні хлопці, але ж це найгірші! Самі ж люди понавигадували богів, а потім починають їх судити.

— Це тільки жартівливий прийом.

— А мені сумно. В усіх цих кавеенях, різних дискусіях є якийсь штучність. Нема органічності, природності. Як, наприклад, у квітів, птахів, у сонця чи в зірок. Там, де є природність, це може бути дискусій. Про що можуть дискутувати квіти? Або орли? Летімо, брате, — ось єдине слово. А то — імпіюються, хто мудріше скаже, хто більше знає, пам'ятає. Хіба мудрість у пам'яті? Чи в дотепності?

— А в чому ж, Галю?

— У простоті, в щирості. Я це відчуваю, але... довести не можу. Та й чи треба? Те, що можна довести, — неправда.

— Парадоксально, але цікаво. І, мабуть, вірно... Давай, Галю, підемо до ресторану. Завтра ж я їду.

— Їдеш? — Захвилювалася Галя. — Аж на два тижні? Так надовго?

— Відрядження, — зітхнув Григір.

Знову повинен обдурювати. А вона говорить про щирість. Як припинити цю недостойну комедію?

Григір замовив сухого вина, цукерок, яблук. Наповнив чашки. Галя взяла келих у долоні. Подивилась на світло, зітхнула.

— Традиція. Але приємна. За твоє повернення. За успіх.

— За любов, — сказав Григір.

Вона заперечливо похитала головою.

— За любов — не можна.

— Чому?

— Тому що вона поза всім утилітарним. Можна бажати багатства, успіху, здоров'я, але любові... ні! Вона приходить сама. І йде геть теж сама. І ніщо не поверне її.

— Тоді, — мовив Григір, — тоді вип'ємо за те, щоб вона не пішла. Вона тут. Зі мною... Правда, Галю?

— Правда, — просто сказала. — Вона тут, невидима. Як мені хочеться зберегти її.

За два тижні Григір повернувся до Києва. Шеф зустрів його радо, але стримано. Одразу сказав:

— Доведеться тобі знову братися за ту справу, голубе.

— За яку? — Не зрозумів Григір.

— Попередню.

— Але ж він з'явився...

— І загубився. Справа надзвичайно ускладнилася. Його вбито.

— Як? — Аж скрикнув Григір.

— Не кричи, — сердито перебив шеф. — Не баришня до-революційна, а криміналіст.

— Але ж він був у в'язниці?

— Його випустили. Виявилось, і дуже швидко, що він не винен у розтраті. Головбух там попрацював після його зникнення. Тоді його запитали, де він був? Курінний заявив, що був на тому світі.

— Як?

— Що чув — те передаю. Ну, його сюди, туди, навіщо, мовляв, брешеш? А він одне: був на тому світі. Ще й захопив з собою сувенірчик. Келих. Прозорий, дуже тонкої роботи. Майже невидимий. Келих узяли, почали аналізувати. Знову до нього: де взяв? Хто тобі його дав? Чи не за кордоном був? Він своє: на тому світі. Коротше, якась буча знялася з приводу келиха. Точно не знаю. Його в психіатричну. В Павловську. Там обсервували. Кажуть, здоровий. І ось раптом звістка. З Інституту фізики дзвонять: пропав келих. Я туди. Кажуть: велика цінність. Треба знайти, повернути. Станьте чаклунами, магами, а знайдіть. Дуже мудрі вони! Де його тепер шукати? Повертаюся — ще один сюрприз. З лікарні повідомили, що герой цієї історії зник.

— Куди? Ви ж сказали, що він убитий.

— Зажди. За дві години органи міліції сповістили, що на Вірст-Литовському шосе, за Святошиним, знайдено два трупи.

У Григора защеміло серце. Затамував подих.

— Чому два? Хто другий?

— Оце і є найдивніше, — суворо сказав шеф. — І, може, найстрашніше. Вбито батька й... дочку.

— Галю?! — несамовито закричав Григир.

— Її, — скупю підтвердив шеф. — Без істерики. Вперше чуєш про смерть?

— Галю вбито... — Тупо повторив Григир. — Як же так? Як же так?

Він заплакав.

— Е, хлопче! Ти, я бачу, не тільки виконував завдання, а й...

— Так, покохав її — З відчаєм сказав Григир. — Поширивньому! Невже це злочин? Невже не маю права?

— Голубе, — замахав руками шеф. — Маєш право! Маєш! Ім. Тільки дивно все це... Ну, гаразд. Візьми себе в руки, їдьмо!

— Куди?

— До моргу. Подивишся. Треба, щоб і ти підписав акт. А ти бабусю викликали, як її? Григоруку? Так вона заливається слюзями і не може слова вимовити. Глянула і заголосила: «(її), ти моя сиріточко, та що ж вони з тобою зробили?» А потім знепритомніла. Подивишся ще ти. Для точності.

Шеф узяв очманілого Бову під руку, повів до машини. Хлопець сидів біля начальника, байдуже дивився на велелюдні вулиці. Що йому тепер праця, дискусії про богів? Згасло світло. Довкола лише п'ятьма. Вона була — цілий Всесвіт.

У морзі їх зустрів черговий у білому халаті. Григир з жахом поглядав на непорушні тіла, покриті простирадлами. Сині шви, розкряні черепи. Це те, що було життям. Яке безглузде! Невже й вона?.. Невже й вона?..

— Дивись, — сердито прошепотів шеф.

На мармуровій плиті лежало дівоче тіло. Навіть смерть її вибила краси. Судорожно витягнуті вздовж тіла руки, на пальчикці сліди мук. Григорій схилився над нею, не вірячи власним очам. Не вона! Не Галя! Дуже схожа, але не вона!

Манікюр. Ліловий. А Галя не робила. І нігті довгі. Медичним таких не можна. Підфарбовані очі, а Галя не фарбувала. Ні, ні. Це не вона!

— Не вона! — хрипко сказав Бова, схвильовано дивлячись на шефа.

— Як то «не вона»? — розгубився шеф. — Ти точно знаєш?

— Точно.

— Тоді це ускладнює справу. Документи при ній були на ім'я Курінної. Документи справжні, не підроблені. Хто ж вона? І де Курінна? Її вкрадено. З якою метою? Тут діяв не простий злочинець. Батька вбито, дочку вкрадено. Замість неї вбито схожу на неї. І все це заради келиха? Що ж він означає?

— Тисяча вузлів, — прошепотів Григір.

— Доведеться тобі їх розв'язувати.

— Буду, — відповів Григір, відчуваючи, як у серці народжується іскра надії. — Я її знайду й під землею.

— Мабуть, це складніше, мій друже, ніж під землею, — задумливо промовив шеф.

Вони попрощалися з черговим і вийшли з моргу. Зупинилися біля машини.

— Ось що, — сказав шеф. — Сідай і катай до Павловської лікарні. Йди до головного психіатра. Розпитай про Курінного. Про той світ, про чорта, демона, про що завгодно. Ти розумієш? Нас цікавить усе, що зв'язане з ним. Учені знехтували його розповіддю, а ми не маємо права. Ти розумієш?

— Розумію.

— Бувай. Я жду. Ось та справа, про яку ти мріяв. Рушай. Я доберуся трамваем.

Частина друга Зустріч з предками

Головлікар психіатричної, опецькуватий, веселий чоловік, зацікавлено оглядав з ніг до голови Бову. Похитав підозріло головою.

— Ну, дався він вам! Носитесь з ним, як дурень з писаною торбою. Елементарна шизофренія, депресивний психоз, яскраві галюцинації. Не забувайте, що він працював директором горілчаного заводу. А біля чого ходиш, того неодмінно пошу-

кнеш. А це така штучка, що... Наслідки не потребують пояснень. Ха-ха!

Бова не підтримав жартів лікаря, похмуро дивився на його бигровий ніс, думав: «Не знаю, як покійний, а ти куштуєш її, голубчику, та ще й частенько». А вголос сказав:

— Може, з точки зору медицини все так, як ви кажете. Але справа не проста. Кримінал. Його вбито.

— Не дивно. Людина втекла з лікарні в такому стані. Якби ми побачили, що він тут виробляв. Натягнув на себе шмаття різного, зробив шапку з газети, змайстрував булаву з кавуна, а потім оголосив себе отаманом запорізьким. Почав воювати. З бур'яном у саду. Толочив будяки, бився головою об мур. І кричав, що треба підняти всіх козаків проти татарви, турків і всяких інших напасників...

— Чому ж така несучасна шизофренія? — поцікавився Бова.

— Якийсь генетичний струмінь, — знизавши плечима, пояснив лікар. — Прізвище — Курінний. Певно, його предки були козаками. Безумовно, ознаки і якості в генах залишилися, відтіснилися в глибину підсвідомості. В результаті якогось психічного зрушення гіпертрофовані накопичення минулого ширвалися в сферу свідомості і зруйнували психіку.

— Можливо, й так, як ви кажете, — погодився Бова, щоб скоріше припинити цю розмову. — Та дивно, що людину в такому стані вбито...

— Може, він на когось напав. Уявляєте: вискакує людина з кущів, вимахує булавою чи якоюсь там палицею, кричить: «Вбий татарву!» Накидається на когось. Той, безумовно, захищатися. Нема часу розібратися — хворий чи бандит. Випадком вбиває!..

— Не випадково, — різко сказав Григір. — У мою компетенцію не входить розголошення всіх подробиць. Я б хотів познайомитися з тим, що він розповідав. Ви записували його розповіді?

— Та ви що? Чи я збожеволів? — здивовано мовив лікар і приготав. — Якби ми записували всі марення хворих, то не вистачило б паперу! Ха-ха! А втім, деякі галюцинації параноїків можуть бути цікавими. Ручаюся.

— Жаль, — сказав Бова. — Я гадав, що ви що-небудь інше мали...

— А він сам записав, — сказав лікар.

— Що? — Не зрозумів Бова.

— Та свої ж галюцинації. «Пригоди». Я почав їх читати, а потім плюнув і кинув. Накрутив такого, що чорт ногу зламає.

— Ви дасте мені? — схвильовано запитав Бова.

— Будь ласка, — відповів лікар. — У нас такої творчості мішками. Може, ще щось прихопите? Ха-ха! Щоб вашим слідчим було що читати! Га?

— Не треба, — стримуючи роздратування, сказав Бова. — Дайте мені те, що писав Курінний.

— Гаразд, гаразд. Візьміть. Нічого не збагну, хоч убийте. Навіщо вам ця історія? — Він приніс Бові товстий зошит у коленкоровій палітурці, а сам, поглянувши на годинник, почав знімати халат.

— Ну, мені пора, голубе. Мій час скінчився. Хворі хворими, а треба й додомоньку заглянути.

Григір попрощався з лікарем, доїхав до Червоного майдану. Потім пішки пішов до Дніпра. Сів у затишку. Хлоп'ята вудками ловили рибу, весело перегукувалися пароплави. Але Григір уже не чув нічого. Він розгорнув зошит. На першій сторінці розгонистим, хапливим почерком було написано:

«До президії Академії наук».

А трохи нижче:

«Від громадянина Курінного Андрія Пилиповича».

А потім великими літерами:

«З А Я В А».

Далі текст заяви: «Хоч мене і вважають божевільним, та таким себе не вважаю. Все, що зі мною сталося, було насправді, а не в уяві. Доказом того є моя багаторічна відсутність на Землі і келих, який я приніс з того світу, куди раптово потрапив. Келих відповідними органами передано в наукові інститути, а там є люди всякі, вони можуть оббрехати мене. Щоб уникнути зайвих розмов, я пишу вам ці записки. Щиро бажаю, щоб наука скористалася ними. Клянуся, що все від початку до кінця правда, те, що нижче мною написано, про що й розписуюся.

Андрій Курінний».

«...Як сьогодні пам'ятаю, була осінь, бабине літо. В ясному небі летіли пасма павутиння. Ні хмариночки. У такі дні хороше відітися з товаришами, випити, закусити, погомоніти.

Ми й зібралися. Ми — це я і мої друзі. Голова промкомбінату Гутя, директор ресторану Вирвикорінь, нарсуддя Капшук і Кравчина — начальник міліції, мій найближчий друг, чудовий мисливець і веселий балакун.

Випили по одній, по другій... Розігрілися. А потім Кравчині заманулося полювати на дикого вепра. Подзвонили в міліцію, звідти пригнали машину, ми повсідалися, гайнули до Псла. Там густі ліси і кабаняччя багато. Їх забороняють бити, але тут справа йшла не про закон, а про престиж Кравчини. По дорозі, ще під алкогольною парою, ми консультувалися в судді Капшука — чи не великий злочин вчиняємо, що готуємося знищити вепра?

Він, не довго думаючи, відповів, що по букві закону — це порушення, але якщо підійти до цього по-людському, то...

— То що? — Хором проспівали ми.

— То виявиться, що це вельми корисна справа.

— Та це певна річ! — загорлав Кравчина. — Це ми матимемо нагоду переконатися сьогодні ввечері! Ха-ха!

— Не кажи гоп, доки не перескочиш! — Ідко мовив Вирвикорінь.

— А ще корисно це для торжества істини! — завершив свою роздуми Капшук, піднявши вказівний палець.

— Філософ! Ціцерон! — кричав Кравчина, обнімаючи Капшука. — Тобі — найсмачнішу частку вепра!

— А яка вона — найсмачніша? — поцікавився Вирвикорінь.

— Директор ресторану — і не знаєш? — обурився Кравчиня. — Рило, братці ви мої! Рило!

— Рило? Та що ж там їсти? На один ковть!

— Подавишся за один ковть! — засміявся Кравчина. — У дикулого вепра рило — як баняк! Тушене рило — амброзія, божественна їжа! У кожній тварі є своє найсмачніше місце. У ведмедя — хобот, у ведмеда — лапа.

— Лапа? — здивувався Капшук.

— Лапа. Ти що — не їв ведмежатини?

— Не доводилося...

— Тоді ти даремно жив на світі! — авторитетно заявив Кравчина. — Гей, сержант, жени хутчій! Щоб як супутник по орбіті твоя машина мчала!

— Так перевернемося!

— Не маємо права перевертатися! — горлав Кравчина. — Ми не завершили дискусію! На чому ми зупинилися? На найсмачніших місцях! У верблюда найсмачніший горб!

— Ти й верблюда їв? — здивувався Вирвикорінь.

— Ти запитай, чого я не їв! — гордо сказав Кравчина. — Моржа, тюленя, акулу, каракатицю, гадюку.

— Гадюку?! — Жахнувся Капшук.

— Атож. Смачнюща штука, братці ви мої! Одрубаєш голову, розпанахаєш її навпіл, солиш, загортаєш у лавровий лист, потім у капустяні листки, потім — у ямку, де тільки що горіло багаття. Прикидаєш жаром, а пізніше... Стій! Приїхали!

Ми зупинилися на невеликій галявині над Пслем. Довкола шумів ліс. Поміж зеленою кроною сосни святковими нарядами виділялися берези, осики, дуби; на землю падало золоте, червоне, оранжеве листя, утворюючи на землі барвистий килим. Пахло мохом і грибами.

Хлопці розібрали зброю, з галасом вивалилися з машини.

Кравчина командував.

— Ви, галасуючи, йдьте ось так! — давав він настанови. — Ланцюжком, ланцюжком! Та перегукуйтесь. Щоб розриву не було. А я об'їду довкола, перехоплю вас. Буду чекати біля Чортової Верби. Знаєте Чортову Вербу? Там завжди кабани ходять!

— Знаємо, — весело кричали мисливці, вимахуючи рушницями. — Давай шуруй!

Кравчина рвонув на машині далі, а ми рушили поміж деревами, як він і наказав, лементуючи, хто як умів. Праворуч від мене йшов Капшук, інколи я бачив його постать між темними стовбурами дубів; ліворуч — Гутя. Потім я спустився в глибоку долинку, а коли вибрався, вже нікого не бачив. Мабуть, хлопці обігнали мене.

Я погукав, погукав, та ніхто не обізвався. Десь далеко чувся шум машини. Я замовк. Стало сумно. І навіщо було їхати проти ночі в ліс? Мало тому Кравчині півкабана, закортіло ще в Петрівку мерзлого. От що робить з людьми алкоголь! І смачна штука, а все-таки вреднюща! Якби вчені попра-

цювали над нею, вдосконалили. Щоб і весело було, як вип'єш, і на здоров'ї не відбивалося. Ото досягнення! Я б на таке діло цілу академію одкрив би, тисячі вчених посадив би!

Так розмірковуючи, я ще трохи пройшов, потім вирішив спочити. Хай йому біс, тому кабанові. Чи знайдемо його, чи ні, а ноги наб'єш! Кому треба, хай ганяє. А я посиджу.

Я осідлав широкий дубовий пень. Спершись на рушницю, замислився. Потягло на сон. Каюся, завжди любив у вільну годинку піти до лісу, полежати горілиць проти неба, подрімати. Заколисує природа.

Хоч я був і п'яненький, та все ж таки на землю не ліг. Бо книжок, якщо ляжеш на сиру землю восени. Покорчить руки й ноги. Тому я вирішив хвилинку заснути сидячи, а потім почикувати до Чортової Верби.

Мою дрімоту розігнали якісь тихі звуки. Зашелестіло листя, хтось зупинився біля мене, поклав руку на плече.

— Га? Що? — Кинувся я зі сну. — Це ти, Кравчина?

— Це я, синку, — почувлася тиха відповідь.

Я протер очі, глянув перед собою. Звівся на ноги. Коло мене стояв батько, якого я бачив лише на фотографії. У громадянську він був партизаном і загинув у бою з німцями. Я одразу пізнав його. Та ж сама папаха, що й на карточці, жупан, шпблюка. Довгі козацькі вуса, чорні оксамитові брови, гострий орлиний погляд. У роті у мене пересохло. Почав протирати очі.

— Дарма протираєш очі, — усміхнувся він. — Я не привид.

— Як же ти?.. — Пробелькотів я.

— Що?

— Звідки? Чому тут?

— За тобою...

— Як... за мною?

— Всі вже зібралися. Чекаємо на тебе.

— Хто зібрався? — жахнувся я.

— Рідня. Хто ж іще? Ходімо.

Він рушив у гліб лісу. Я несміливо ступав поруч. Шалешко щипав себе за руки, за вухо. Та постать батька не щезала. Я чув його подих, бачив широку спину, високу смушеву шапку.

— Тагу!

— Що? — Не обертаючись, озвався він.

— А як же...

- Що?
- Ти ж умер?
- Ну?
- А тепер живий.
- То ти не радий?
- Чого ж? Я радий. Тільки ж це неправда...
- Що неправда?
- Що я тебе бачу?
- А хіба не бачиш? — здивувався батько.
- Бачу... Тільки ж це мара?!
- Ти вже й своїм очам не віриш, — докірливо похитав головою батько. — До чого дожився, синку!..
- Та вірю. Тільки ж наука...
- Що?
- Твердить, що того світу нема.
- Того нема, — згодився батько. — А цей є.
- Який цей?
- Де ми з тобою.
- А чого ж тебе я раніше не бачив? Ти ж загинув.
- Загинув. Для тебе, для матері. Для тих, хто поруч вас.
- А для тих, які йшли зі мною на бій, — ні. Ми живі. І ніколи не вмиремо.
- Чому ж вас не видно?
- Ми не хочемо заважати вам. У нас своє життя. У вас — своє. Як син жениться, батько відділяє його, робить нову хату, сам живе в старій. Збагнув, синку?
- Н-не... зовсім... Тебе ж закопали...
- Собаку можна закопати, — гнівно озвався батько. — Падло... А людину не закопаєш. Вона невмируща.
- Мара якась, — пробурмотів я.
- А казка? — дивно промовив батько.
- Що казка?
- Казка вічно живе. І діти їй вірять. І дорослі теж, які мудріші. Ти гадаєш, дарма казка живе віками? У ній, синку, велика правда. Те, що я прийшов до тебе, — теж казка. Не мара, а правда. Мовчи. Ми вже недалеко.
- Доки я розмовляв з ним, навколо все змінилося. Зникли осінні дерева, на віттях з'явилося ніжно-зелене, яскраво-блакитне листя, поміж ним червоніли й жовтіли великі квіти. До

пiг лягала висока шовковиста трава, у променях свiтанку гра-
ла самоцвiтна роса.

Я дивувався. Начебто ж повинне бути надвечiр'я, а тут бач — свiтання! Невже я проспав цiлу нiч? Так нi. I лiс якийсь небачений, i покiйний батько.

Проте перше хвилювання минуло. Я заспокоївся. Мало чого там наука заперече? Он в журналах науково-популяр-
них сперечаються, а не знають, що в землi робиться, пiд нога-
ми. Гм... Як вiн сказав? «Собаку можна закопати, а людину —
нi!» Дуже гарно сказав. Проте це ж фраза. А тут — факт. Вже
iдемо з пiвгодини, а видiння не зникає.

Лiс порiдшав. Почалися квітучi поля. Бiля лiсу височiв
нелетенський палац. Вiн сягав сферичною покрiвлею хмар i
здавався зiтканим з барвистих прозорих ниток чи з променiв.
Чарiвне видовище.

Батько не дав менi намиливатися цiєю казковою спору-
дою. Показав рукою на великi, розцiцькованi вiзерунками дверi.
— Заходь. Всi вже за столом.

За столом? Що вiн сказав? Невже й тут, у мiфiчному
свiтi, п'ють та iдять? Оце так штука!

Ми опинилися в залi. Вiд дверей до безкраю стояли сто-
ли, вкритi вишитими скатертями. А обабiч на ослонах сидiли
жiнки й чоловiки. Всi в барвистому гарному вбраннi. Мерехтi-
ли дiвочi вiнки, вбирали очi густi, нiжнi вишивки, бiлiло чис-
те, нiби снiг, полотно сорочок, синiли, червонiли козацькi штани
та кунтушi. А ще далi — розмаєво таких дивовижних убранных,
що я не бачив i в снi. Люди в халатах, у тюрбанах, у бiлих
покривалах, з барвистими запонами на лицях. Господи боже
ти мiй, куди це я потрапив?

Всi дивилися на мене. Моторошна тиша. Я глянув на себе
i зiтiвся. На менi була зелена фуфайка, гумовi чоботи для
полювання, якийсь чорний светр. Нiби брудна пляма на тлi
цього святкового розмайття, яке тут було.

— Це твiй син, Пилипе? — суворо запитав гарний широ-
кочелечий чолов'яга.

— Так, — вiдповiв батько.

— Як iм'я?

— Андрiй, — прошепотiв я помертвiлими вустами. Менi
нижко було дивитися в очi тому чоловiкови.

— Гарне ім'я, — кивнув козарлюга. — А ти знаєш, хто я такий?

— Не знаю.

— Не дивно. Я — твій дід Гордій.

— Мій тато, — пояснив батько, поглядаючи на мене.

— А це, — поклавши на плече своїй сусідці руку, мовив далі дід, — твоя баба Соломія.

Я глянув на бабу. Вона всміхнулася щиро, привітно кивнула. Оце так бабуся! Ніби вісімнадцятилітня краля. Вуста — як маків цвіт, зоряні очі, лебедина шия. На кого вона схожа? Ба, та на мою ж Галю. Немов викапана. А я все гадав: у кого вдалася Галя? І я наче не такий, і дружина білява. А тепер ясно, звідки чорно-синя коса, оксамитові брови!

— А я твій прадід, — озвався парубок у сивому жупані, з барвистою стрічкою на грудях. — Семен Грім.

— А я прапрадід, — гукнув інший. — Козак Іван Вогонь.

І пішло, і пішло. Загуло, покотилося від краю до краю. Яка ж у мене численна рідня! Вона розросталася, сягала коренями у інші племена і народи, вихлюпнулася до старовинних кочівників, перекинулася до Індії, а там загубилася десь у нескінченності легендарних атлантичних рас. Я був оглушений, збентежений. Не знаю, скільки тривало це знайомство, скільки клетотів палац від гомону рідні. Потім озвався дід Гордій.

— Пишайся, синку. Добрий корінь маєш. А з доброго кореня і добре дерево росте. Нема в твоєму роду поганців-зрадників, нема насильників, нема ледарів і нікчем. Бойова і чесна рідня. Ось я, приміром. Закатували мене царські жандарми. А за що? За те, що не схилив голови, згадав Кармелюка, пішов у ліси.

— А я, — озвався прадід Семен Грім, — під Уманню впав од шаблі лядської. Гарно ми тоді погуляли з Гонтою та Максимом. Можеш гордо називати ім'я прадіда Семена.

— А я кобзар, — гукнув прапрадід Іван. — Спочатку козакував, потім потрапив у полон до ляхів. Випекли вони мені очі, здерли пасів з десять шкіри на спині, пустили на посміх, на жак, на глум. Та я не загинув. Добрався на Україну, навчився грати на кобзі. Ходив шляхами, лісами, тішив людей нещасних піснею вольною, давньою. Любили мене кріпаки, що в рабстві я їм давав надію на майбуття. Так я зостарівся та й

лигнув десь у яру од голоду й холоду. Проте дарма! Можеш дїбрим словом згадати прапрадіда Івана. Глянь — я тепер знову видючий, молодий! Як наша невмируща пісня!

Родичі розповідали про свої подвиги, про героїчні бої, великі справи, а я стояв перед ними знічений, приголомшений. Що я скажу їм?

І ось замовкло велелюдне зборище. Дід Гордій запитав:

— А ти? Що скажеш про себе? Рідня хоче знати.

— Про себе? А що я скажу?

— Тобі видніше. Які подвиги вчинив? Ким став?

— Подвиги? Не знаю. Ніколи не думав.

— А про що ж думав? — нахмурився дід. — Ну хто ти?

Ковчак? Чи гречкосій? Чи, може, кобзар? А чи коваль добрячий?

— Я директор горілчаного заводу, — похвалився я.

Рідня презирнулася. Батько зневажливо покивав головою.

— Директор? — Спіткнувся дід на тому слові. — А що це ти?

— Ну, старший.

— А горілчаний завод? Це де оковиту роблять? Винокурня?

— Еге ж!

— Дивно, — докірливо мовив дід. — Мій онук став винокурим?..

— Цілий завод, — зітхнула баба Соломія. — Це ж можна побачити весь край.

Не козацький дух! — гукнув Іван Вогонь. — Корчмарська жила у тебе!

— Невже ж для того ми гинули в бою, — гримнув дід

Гордій, — щоб ти отак низько впав? Га?

Я... Мене призначили.

Хто?

— Старші. Доручили.

Як то призначили? Якби ти не хотів, то не став би нічим діло, якби тебе призначили гетьманом чи, скажімо, отаманом... А то — винокуром козацького сина! Негоже, негоже!

А чом ти вбраний у таке лахміття? — поцікавився Во-

гонь. Чи ж в тебе нема святкового вбрання? Вишитої сорочки?

Та їх більше тепер у самодіяльності надівають, — озва-

— А що це таке?

— Виступають перед людьми. Співають, танцюють.

— Співати треба скрізь. Щодня. І танцювати. Отже, щодня треба носити святкове вбрання, — суворо одповів прапрадід. — Затямив? А то вбрався, наче покидьок якийсь несусвітний. Сором на тебе глянути!..

— Доста йому, — примирливо озвався батько. — Він уже збагнув. Не для того ми покликали його. Почнемо свято, любі батьки й матері. Свято єдності. Наповнюйте келих вином невмирущості!

Десь далеко-далеко замерехтів кришталевий келих. У ньому грала криваво-багряна рідина. Його піднімали сотні рук, торкалися вустами, одпивали кілька крапель. З краю в край полилася ніжна пісня. Ніколи я не чув такої мелодії, таких слів. Не описати їх. Нездібний я на те. Тільки відчуття урочистості запам'яталося мені, нездоланної певності.

Келих ішов з рук до рук, ніби летів у повітрі. Ось з нього п'є батько, витирає долонею вуса, передає мені. Я взяв келих, глянув усередину. Там було порожньо. Ні крапельки. Як це так? Глум? Посміх? Самі пили, а мені облизня?

Я позирнув на батька. Він докірливо хитав головою.

— От бач. Не дісталось тобі вина невмирущості. Не дивуйся. Келих наповниться вином, як тільки його візьме до рук той, хто достойний безсмертя...

— А я?

— Суди сам.

— Чому ж? — гірко прошепотів я. — Хіба я не хотів би?..

От якби я жив тоді, як жили оці мої діди й прадіди...

— То що? — насмішкувато запитав батько.

— Я б показав...

Але мене вже ніхто не слухав. Рідня дружно співала, аж луна котилася під склепінням палацу. На мене не звертали уваги. Я крутив у руках прозорий келих, мимоволі милувався його тонкими гранями, чудовою роботою. У свідомості майнула думка: «Якби показав комусь з друзів — не повірили б».

А чому б і не показати? Взяти його, заховати в кишеню. До речі, це буде й доказом того, що не снилося. Якщо сон, то келиха не буде. А якщо не сон, то...

Я хутенько запхнув келих у кишеню фуфайки. Глипнувши на батька, помітив, що він усе знає.

— Бери; — шепнув батько. — Передай келих спадкоємцям. У ньому велика таємниця.

— Яка? — збентежено запитав я.

— Не час про те говорити. Роби, що сказав. Здалека йде той келих, передається нашим родом все далі й далі, в прийдешнє. А навіщо? Навіть наймудріші діди не все знають. А хто знає, тому велено мовчати. Мовчатиму і я. Ходімо, синку.

Він рішуче провів мене до виходу. Над палацом горіло приглушене небо. Ліс зустрічав нас вишнево-фіолетовою млою. Я надихався від такої ходи.

— Не можу. Зажди хоч хвилинку.

Батько не відповідав. Ще трохи — і він зник між деревами. Я знеможено сів на пеньок. Заплющив очі.

У голові паморочилося. Хилило до землі. Що це зі мною? Р'юки й ноги немов налиті свинцем!

Я знову підвівся. Закричав:

— Тату! Зажди!

— Ату! — Відгукнулися хаші. — Жди!

Де це я? Знову довкола ліс, але не осінній, а весняний, гнітковий, сповнений галасом птахів і ніжним шумом. В руках рушниця. Та сама, з якою я вирушив на полювання. Що це таке? Приснився мені батько, чи що? Так чому ж довкола хаші? Не інакше як галюцинації. Перепився я, от і маєш тепер гарячку...

На грудях у мене щось теліпалося, заважало. Я мацнув рукою — волосся. Борода. Закудлана, довга борода, аж до пупа. Що це за диво? Коли це я встиг обрости? Наче Робінзон. Я глянув на рукава фуфайки — вона потрухла, а з дірок вибивалася м'якоть, крізь драні штани світилися коліна.

Я злякався. Леле! Що це зі мною? Ще один сон? У кого я мислювати? Де люди?

Я оглянувся, впізнав знайомі місця. Отут Лісячі Нори, відоме всім мисливцям урочище. Недалеко звідси дорога, по ній можна почимчикувати до містечка.

Я поспішив до шляху. Що зі мною було? Це вже якась жахлива ілюзія. Треба звернутися до лікаря. Бо що ж це виходить? Коли на полювання восени. Потім я мандрував десь у нетуте-

шньому світі, бачив покійних дідів та прадідів. А тепер весна. Тут сам чорт ногу зламає. На інакше як я бачу кілька різних снів підряд. Не здивуюся, коли й цей весняний ліс виявиться марою. А де ж тоді реальний світ? Може, й те, що був директором горілчаного заводу — теж мара, сновидіння? Задихаючись, вибрався на шлях. Вряди-годи з лісу та в ліс ішли машини. Шофери підозріло позирали на мене. Не спинялися. Нарешті якийсь бензовоз різко загальмував, і мордатий здоровило басом крикнув:

— Ей, бродяго, сідай підвезу! Чого це ти в такому затрапенному вигляді? — поцікавився шофер.

— У якому?

— А наче тебе вовки шматували. І з рушницею! Адже це сезон. Ти, брате, чи не браконьєрствуєш?

— Та де там, — неохоче озвався я. — Був у гостях. У лісника одного, в друга свого. Та захворів. Провалився довгенько. А рушницю так забрав. Ще з осені там була.

— А, — підозріло буркнув шофер. — Ясно...

Не знаю, що йому було ясно, та тільки він більше не сказав ні слова. Коли вїхали до райцентру, запитав, де я буду сходити. Я попросив зупинити біля перукарні. В кишені знайшов срібняки. Шофер рішуче замахав руками і рушив далі.

Зайшов до перукарні. Не йти ж додому в такому вигляді. Жінка перелякається.

Крісло було вільне. Сів. Дівчина скептично оглянула мене.

— Що вам? Підстригти бороду?

Її колега — піжонистий хлопчина — пирснув зо сміху. І звідки вони такі отут взялися? Щось я раніше їх не зустрічав. Ще недавно тут працювали поважні люди, літні, досвідчені, культурні. Я розгладив бороду, глянув у дзеркало. Жакнувсь. На мене дивився старезний дідуган, сивий, зморшкуватий, брудний. Сам себе злякався. Мій погляд зупинився на календарі. Там чорніла цифра 21. Трохи вище напис: травень. Боже мій! Де ж я провалився цілу зиму? Дивлюсь на рік. Який жах! Не півроку, виявляється, а три роки минуло!

Дівчина сердито запитала:

— То що будемо робити?

— Поголоти. І підстригти.

— Як? По-людському?

— Еге ж, — не став я сперечатися. — Хай буде по-людському...

І ось з люстра на мене дивилась нормальна людина.

— Ну от, — ласкавіше озвалася перукарка. — Гарний же дидько, можна ще й за дівчатами...

Я кинув їй карбованця й скоріше гайнув на вулицю. Коли підходив до свого будинку, ледве тримався на ногах. Що скаже дружина? Як зустріше?

Двері відчинила незнайома жінка. Вона підозріло глянула на мене, невдоволено запитала:

— Кого вам?

— Як? — здивувався я. — Я прийшов до себе додому.

— Додому? — прошепотіла жінка, бліднучи. Тут вона побачила рушницю, заверещала і хрякнула дверима перед моїм носом. — Чого вам треба? — крикнула вона з-за дверей. — Я надявною до міліції!

— Схаменіться, — якомога спокійніше озвався я. — Не рибібітуйте я. Покличте Килипу Макарівну.

— Яку Килипу Макарівну? — притихла жінка. Насторожилась.

— Та яку ж? Курішну, господиню квартири.

— Таке скажете! — мовила жінка. — Та її вже два роки, як померла.

— Як то померла? — скрикнув я, і серце моє завмерло від гіршого передчуття.

— А так. Померла вона.

— Померла?..

— Чоловік її десь повіявся. Злодіяка був і п'яниця. У нього забрали квартиру, конфіскували майно. Вона з горя її померла.

— А донька? — Тремтячим голосом запитав я.

Галя?

Галя.

Збрали десь в інтернат. А пізніше ще кудись. Чи в Києві вона, чи деінде, не відаю! А хто ви? Нащо вам про те знати?

Я не відповів. Убитий горем, пішов на вулицю. Килипа померла. Галя десь по світах вештається без батька-матері. Що це зі мною? Куди тепер?

До Кравчини. До начальника міліції. Він же організував те прокляте полювання. Певно, він і розплутає страшний клубок...

— Вам кого? — запитав черговий міліціонер, встаючи з-за столу.

— Начальника. Товариша Кравчину.

— Можна. Тільки навіщо з рушницею?

— А вона мені непотрібна, — розгубився я. — Це так... випадково. Купив.

— Залиште, — строго сказав черговий. — Ідіть. У начальника нікого нема.

Я несміливо переступив поріг. Кравчина підвів голову, одсахнувся.

— Ти?

— Я, друже, — вбитим голосом одказав я. — Рятуй мене!

— Рятуй? — перепитав Кравчина зловісно. — Три роки десь пропадав, а тепер — рятуй?

— Я божеволю! Я нічого не можу збагнути.

— Зате прокурор давно збагнув. На тебе оголошено всесоюзний розшук. Розтрата на сотні тисяч.

— Яка розтрата?

— Грошова. Я й не знав, що ти такий хват. Хай там якусь пляшку, дві... для дегустації, а то — мільйонер знайшовся! Так держава в трубу вилетить з такими робітничками! Сідай, розповідай, де був, куди подів гроші?

Я сів приголомшений.

— Повір, я не брав ні копійки.

— Ревізія була. Все визначено.

— Головбух постарався! — спалахнув я. — І тоді я знав, що він на руку нечистий. А пізніше, коли я зник, він скористався.

— Ну-ну! На людину не вали. Потім розберемося. Мене цікавить одне: де ти шлявся? Чому в такому вигляді? Дрантя. Пропився? Все до копійки?

— Глянь на мене. Я ж у тій самій фуфайці, що тоді одягав!

— Коли тоді?

— А як ми їхали на полювання. Коли ти затіяв з кабаном, хай би він був проклятий!

— Кабан ні до чого! До речі, я таки вбив поросся, — похвалився Кравчина. — Тебе не знайшли. Думали, десь ліг спати. Не знайшли. Другого дня мисливці обнищпорили весь ліс. Як у воду булькнув. Думали, вепр з'їв. А тут головбух лупосився. Каже, операцію провів Курінний. Розтрата. Ревізія. Іґе, сказали ми, тепер ясно, куди він подався. Десь гайнув на Далекий Схід або в Сибір, підгулює з дівчатами!

— Нема в тому, що ти сказав, ні слова правди.

— От я й хочу почути правду від тебе. Давай починай.

Я розповів йому все. Як на духу.

Кравчина не перебивав. Тільки мугикав і кивав головою. Ніколи позирав на мене, малюючи олівцем на аркушику якісь літерунки, коники, галочки. В очах його блискали іронічні іскорки. Коли я скінчив, він запитав:

— А до чого тут я?

— Як до чого?

— А так. Цю історію можеш розповісти психіатрові. Якщо він повірить. А мені потрібна правда.

— Але все це правда! — гарячкував я.

— Це така правда, як котове сало, — сердито озвався Кравчина. — Я бачу, що ти за три роки нічого путнього не придумав. Три роки на те, щоб вигадати дешевий містичний детектив. Ні, братці ви мої, зі мною не пройде! Не пролізе така лиш! Доведеться тебе одправляти на казюонні харчі...

— Як же так!

— А так. Стерво ти, Андрій Пилипович. Килину Макарівну жаль. Гарна, добра жінка була. А через такого поганця пропали.

— А чи не ви все забрали? — гнівно крикнув я.

— Закон. Суд. Все законно. Якби од мене залежало, а то ж кишук.

— Всі хороші! Як їсти, пити, то добрий був Курінний. А як нещастя — в кущі!

Дружба дружбою, а закон, братці ви мої, закон — нерушимий! Та що я з тобою патякаю? Не знаю, чого ти прийшов до мене? Розжалобити?

Вияснити правду.

Я вже тобі сказав. А тепер хочу бачити твоє розкаяння. Ніцумий. Не гарячкуй. Згадай, де був? З ким? Де гроші?

— Я вже тобі все розповів.

— Угу, — захлинувся від сміху Кравчина. — Значить, на тому світі був?

— Був. На тому чи на якомусь іншому — не відаю. А що бачив батька і всю рідню — це правда.

— Угу. І келих захопив з собою?

— Захопив. Стій, стій. Де ж він?

Я лапнув у кишені. Там, справді, щось було. Тремтячою рукою витягнув келих. Поклав на долоню, розглядав його, ніби чудо. Отже, правда? Правда!!!

— Що це? — запитав Кравчина.

— Як то що? Та келих же!

— Той самий?

— Той самий.

— Дай сюди!

Начальник міліції узяв до рук чарівний утвір, замилювався його легкістю, прозорістю, переливами майже невидимих граней. Зважив на долоні.

— Як пушинка, — здивувався він. — От уміють робити. Молодця вчені. Синтетика йде вгору. Де вкрав?

— Як?

— Де свиснув? У ресторані? Торочиш про той світ. Артистом став. Я ж сказав: психіатру це чудова байка, а мені... Й стріляний горобець.

Він кинув келих у куток. Келих беззвучно вдарився об стіну, одскочив, ніби опука, і м'яко впав на килим. Кравчина здивувався, підняв його. Ще раз сильно вдарив об підлогу. Келих не розбився.

— Добра робота, — похвалив Кравчина. — Певно, імпортований. Все-таки де дістав?

— Я вже сказав.

— Упертий ішак! — зітхнув Кравчина. — Я хотів як краще, а ти гнеш своє. Сам лізеш у петлю.

— Брехати не буду.

— Так і запишемо. Пошлю доповідну вище. Хай вони вирішують. Келишок при справі. Як речовий доказ. Ха-ха! А тебе — в капезе. Посидиш, подумаєш, погризеш каззонну шкуринку. Нічого, не залишу давнього друга, передам щось. Тільки ще раз щиро прошу: чесне визнання полегшить вирок.

Минали дні. У камері зі мною сиділи сімдесятилітній дід і хлопець. За хуліганство. Хлопець побився з товаришем. Після получки пішли в буфет, слово за слово, пішло, поїхало. Один в шку, другий пляшкою по голові. Хлопцеві обіцяли рік. Дід одлушцював свою дружину на храмовому святі. Діди-ровесники западали, як вона скакала в гречку замолоду. І закипіла в старого кров, він збив з баби очіпок, вирвав косу, почав молотити.

Всім нам було сумно. Хлопець і дід приставали до мене, щоб я розповів їм щось цікаве. Я одмовчувався. Та одного разу розповів свою історію. Хлопець захоплювався.

— Здорово! Фантастика. Це якби письменникові — він би написав книгу. Я знаєте як люблю фантастику? І день і ніч читав би! Там ви були кілька годин, а тут минуло три роки з шком. Парадокс часу! Не чули? Теорія Ейнштейна. Різна ритміка часу. Про це вже всі фантасти пишуть. Паралельний світ. Якесь завихрення часу й простору.

У мене було завихрення в голові від його слів. Проте це було перше теоретичне обґрунтування моїх пригод, і я відчув приязнь до хлопця, що він щиро повірив мені.

Дід замислено кивав борідкою, мугикав здивовано.

— Гм. А кажуть, що нема бога?!

— Якого бога? — збентежився я.

— А того, що на небі...

— Так я ж його не бачив!

— Все'дно, — зітхав дід. — Той світ бачив.

— То й що? Такий, як і цей. Тільки дерева інші. Палац ширіший. Люди веселі.

— Покійники, — не здавався дід. — Отже, той світ. Ти мені баки не забивай. Бог є! Так і знай!

— А коли є, чому ти бабі своїй коси вириваєш? — ехидно шпигав я.

— Це к ділу не тулиться, — сердито огризнувся дід. — Бог щде, а баба інше...

Так ми дискутували кілька днів. Потім мене викликав Кришчиша. Він був збентежений.

— Знаєш, келих теє, як його... химерний.

— А що я тобі казав?

— Ти не гарячкуй, не гарячкуй. Гм. І діло твоє з розтрашно прояснюється. Не винен ти, здається. Я радий. Радий.

Поїдеш до Києва, брате мій! Ось так. Там учені зацікавилися твоїм келихом. Доки ще діло не завершено, поїдеш під конвоєм. Не ображайся, закон — діло святе. Бувай. Коли що — не будь на мене в обиді! Я що? Тільки виконавець закону.

У травні мене привезли до Києва. В Лук'янівську тюрму до мене приїжджав якийсь сивий учений. Він привіз у скриньці келих. Попросив наглядача, щоб залишив нас на самоті. Дружно усміхаючись, сказав:

— Голубе, вашому келиху ціни нема. Він — унікальне явище.

— Я дуже радий.

— Треба, щоб ви розповіли нам про нього все-все. Де, що, як? Бо, розумієте, дивні речі. Ми його свердлили, нагрівали, аналізували. Ніщо не бере. Свердла ламаються. Жодного знаку. Не боїться плазми в кільканадцять тисяч градусів. Спектроскоп не дає результату, ніби в келиху неземні елементи. І вага... Він нічого не важить.

— Як так?

— А так. І не витісняє воду. Це — чудо. Хто його зробив? Де? Поясніть нам. Лише ви можете це зробити.

— Я вже розповідав органам.

— Знаю, знаю, — з досадою одмахнувся вчений. — Якась казочка. Мене не цікавить ваше алібі. Я не працівник органів, і клянуся вам, жодного слова...

— Так я правду кажу, — сердито відповів йому я. — Навіщо мені брехати? Батько мені дав його. Покійний батько. І звелів, щоб я його зберіг, передав спадкоємцям. Поверніть келих мені. Тим більше що я не винен, мене незабаром випустять.

— Те, що ви не винні — чудово, — сухо сказав учений. — Проте келиха я вам не віддам. Він — незвичайна цінність для науки. Жаль, що ви не розумієте цього. Прощайте. Ви просто хвора людина. Може, згадаєте, де ви дістали цей келих, тоді поговоримо. А тепер вам треба лікуватися.

Ще було кілька розмов. Я гнув своє, вони — своє. Мені надокучило все це. Які вперті люди! Я просив слідчого, щоб він дізнався, де моя Галя. Він приніс адресу. Я щасливий, що доня моя жива. Рідна дитина! Що вона пережила? А все-таки не здалася! Перемогла. Козацького кореня. Їй би келих! Щоб вона випила вина невмирущості. Я знаю, для неї келих не був би порожній.

Мене оглядали лікарі. Розпитували. Потім повезли до лікарні...»

Над Києвом спадала ніч. Григір сидів з зошитом на березі. Що це таке? Безумство? Казка? А що таке реальність? Хіба не є для сучасних учених критерієм істинності божевільність теорій? Якого ж ще більшого божевілля треба? Плетиво чиклунства і реальності! Як віднайти зв'язок між такими розрізненими частками? Де той Шерлок, який розгадає страшну загадку?

Келих? Звідки він? Ясна річ, що потойбічний світ — то рефлекс хворого мозку Курінного, голос підсвідомості людини, яка сама себе засудила за нікчемне, марно прожите життя. Але він насправді опинився, як казав той хлопець, у якомусь нижорі іншого виміру. А свідомість оформила дивний випадок як у таку казочку про зустріч з ріднею. Тоді хто ж вручив йому келих?

Холодок пробіг по тілу Григора. Дивна історія. І страшна смерть. Викрадення Галі. Отже, хтось знає про келих. Знає цю його важливе значення. Що це? Терафим далеких світів? Провідник космічних енергій? Каталізатор незвичайного?

Треба діяти! Ніщо не зупинить Григора. Почалася космічна ера. В життя входитимуть нові явища. Він спробує йти за однією з казкових ниточок. І неодмінно розв'яже вузли. А їх багато. Тисячі. Спокій, витримка і любов допоможуть.

Григір ішов покрученими вулицями Подола, нікого не помічаючи. Зосередився, ніби тримав десь у серці чашу з вогняною рідиною. Сколихнешся — хлопнуть бризки на живе тіло, нададуть неймовірного болю.

Що чекає попереду?

Безодня. Туман. Ні шляху, ні обрію. Тільки неясні обриси. Йти наосліп. Лише віра, сподівання, інтуїція, любов. Може, вони врятує, виведе? Детектив і любов!

Хто він — Меркурій з далекої системи Ари чи Григір — сині Землі? Чому він блукає і тут і там по невимірних стежках Всесвіту, ніби легендарний Агасфер, не знаходячи спокою і міти, жаданої істини? І кохана, як фантом, як марево, зникла на обрії, і друзі летять на битву з марою. І моторошно йому в самотині, серед байдужого неосяжного світу...

Галю, Громовице моя! Горикорінь, Сократ, Юліана, Інеса, Владисвіт, Чайка! Де ви, міфічні друзі, брати з казки? Де шукати вас? Чуєш, кохання моє? Чи знайду я тебе в буряному океані життя? Іскра серед безмежності — ось твій орієнтир. І нема іншого.

Іскра серед безмежності...

Частина третя

Меч п'їтьми

Аріман розімкнув поле Тартара. Світоносне безмежжя охопило його сріблястою спіраллю. Він простяг руки до далеких світил, ніби жадаючи почути якусь відповідь. Тоскно зітхнув, опустив очі. Біля ніг струменіла блакитна вода, на хвильках ледь помітно гойдалися прозоро-сині квіти. Аріман дивився на динамічні пружні пелюстки, а свідомість блукала десь далеко, в невимірних глибинах Всесвіту. Так простояв під променями зірок дуже довго. Приліт невеликого магнєльота вивів його із стану заціпеніння. З отвору вийшов юнак з вогняною гривовою волосся і холодними стальними очима. Це був новий космослідчий — Ягу. Він поволі наблизився до Арімана.

— Що з тобою, Арімане? В польоті ми тричі сигналізували про свій старт, а ти мовчиш.

— Пробач. Не чув, — відповів Координатор.

— Чому?

— Не знаю. Останнім часом зі мною це буває. Транс, задума, байдужість. Це — найстрашніше.

— Що саме?

— Байдужість. Ніби незрима павутина. Мозок холоде, не хочеться рухатися, мислити, відчувати.

— Я теж не розумію, — озвався Ягу. — Адже ще недавно Ара була піднесена потоком психічної енергії.

— Так було, — повільно відповів Аріман, втомлено провівши долонею по чолу. — Тепер потік зупиняється.

— Чому?

— Вони стають господарями власного розуму. Невже не збигнеш? Там Космократори, там люди Корсара.

— Але ж вони роз'єднані.

— Аналітичний Хроноцентр показав, що вони невблаганно йдуть назустріч одне одному. Магніт єдності невмолимо діє. Це перевершує всяку кіберпрограму. Інформацію наказу можна поволі згасити, веління любові — ніколи.

— Це прекрасно, — сказав Ягу, і в його погляді майнув промінець схвалення.

— Що? — спалахнув Аріман.

— Нерушимість любові.

— Якої? Для чого? — роздратовано запитав Координатор. — Ти знаєш, якого лиха завдала їхня любов нашій системі. Вони повстанці і не заслуговують на добру думку.

Ягу пильно дивився на Арімана, ніби вперше бачив його. Потім легенько доторкнувся рукою ліктя.

— Послухай...

— Що?

— А тобі не набридло?

— Не розумію, — понуро мовив Аріман.

— Вести цю космічну гру?

— Дуже!

— Чому ж ти?..

— Що?

— Продовжуєш?

— Яка ж альтернатива?

— Не знаю.

— Ось так. Не знаю і я. Треба боротися. Нещадно! Зрушення в місця космічні сили. Ми вже не носії свободи волі, а раби цієї дії, причина якої посіяна давно. І потім...

— Що?

— Я ненавиджу...

— Тих?

— Так.

— Арімане! Ненависть ніколи не будувала. Вона поза існуванням. Ти ж знаєш Хартію...

Геть всілякі хартії! — крикнув Аріман. — Про що ти мовиш? Давно перекреслені закони згоди. Ми можемо тепер опиратися тільки на силу. І ненависть — найстрашніша сила.

Знаю, що вона поза істиною. Проте я тепер сумніваюся і в істині.

— Як? — Жажнувся Ягу.

— Так, — їдко всміхнувся Аріман. — Минула еволюція Ари подарувала нам безліч прекрасних визначень. Любов, істина, краса, досконалість. Ми прийняли їх, як діти приймають солодощі, смоктали, доки занудило. Проте жаль викинути. І ми досмоктуємо до кінця. А потім, зрештою, доведеться виплюнути, бо не можна ж вічно бути дітьми.

— Мені страшно!

— Космослідчому страшно! — насмішкувато сказав Аріман. — Ти мене дивуєш.

— Я не чув від тебе нічого подібного.

— Отже, слухай. Не час гратися в етику. Я викликав тебе не для абстракцій.

— Говори.

— Настала пора рішучої дії. Я згадав: Аналітичний Хроноцентр попередив, що вони з'єднаються, і тоді ідеї Корсара запанують і в тому світі.

— Це страшно?

— Ти дитина! Пора тобі глибше замислитись над космогенезом.

— Я практик, — невдоволено мовив Ягу.

— Тим більше. Якщо тільки мислячі істоти тримірності розірвуть кільце просторово-часового колапсу, Ара загине.

— Чому? — збентежено запитав Ягу.

— Тому, що ми давно зв'язали долю власної системи з енергією того світу. У нас вже немає власної потенції. Треба будь-що не допустити розриву колапсу. Доки носії цих ідей були роз'єднані, доки рівень планетарної науки того світу був низький, загрози такої не існувало, а тепер...

— Я зрозумів. Тепер треба їх... ліквідувати.

— О ні! — заперечив Аріман. — Фізична смерть — пусте. Планета того світу має потужну ноосферу, їхня інформація залишається. Вони знову відродяться в інших тілах.

— Що ж робити?

— Я маю план. Для того й викликав тебе. Можна покласти на тебе?

— Я давно зв'язав свою долю з твоєю, — суворо сказав Югу.

— Гаразд. Вірю. Слухай же...

Автобус йшов до Верховини. На шостому кілометрі від Ворохти з нього вийшов юнак. Без речей, у простих штанах, брезентовій тужурці. Сутеніло. Над горами купчилися сиві хмари, десь гриміло. Водій виглянув з віконця, крикнув:

— Гей! Куди проти ночі? Може, ти не там зійшов?

— Там, — холодно відповів юнак.

— Ну, якщо там, — непевно мовив водій. — А то буває всяке. Недавно троє горе-туристів пішли на Говерлу. Без намету, без теплих мішків, без провідника. Нема й нема. Вже їх зі Львова кинулися шукати. Знайшли...

— Де ж? — поцікавився хтось із пасажирів.

— На Говерлі! Закоцюбли. Саме повалив сніг, мороз. Ти чуєш, парубче?

— Дякую за інформацію, — ввічливо сказав юнак і рішуче попрямував шляхом.

Автобус рушив і скоро зник за поворотом. Мандрівник лишився сам. Він не стишував ходи, незмигтно дивлячись на потрійне верхів'я Чорногори. По узбіччю Говерли ще білили сніги. У вечірній імлі вони наливалися тьмяною блакиттю. Обабіч шляху чорно-зеленою стіною стояли смереки, ялиці, десь ліворуч невтомно шумував потік. За Говерлою сяйнула блискавиця, згодом докотився грім. Юнак вдоволено посмінувся, звернувшись до річечки, сховався під велику скелю, з якої падала вода, утворюючи пінистий вир.

Сів на камінь, вийняв з кишені чорний овальний предмет, і кожний на ладунку. Відкрив його. Темно-зелена поверхня фосфорично засвітилася, замілася золотими нитками. Спалахнула фіолетова іскра, шалено завертілась, намотуючи тугу променеву спіраль. Над Чорногорою між хмарами з'явилося мерехтливе сяйво, знизилось вогнистою кулею над смереками, покотилося в долину. І ось уже наблизилось до потоку у вигляді сріблястого диска, що завис над землею.

Юнак сховав ладунку до кишені, неквапно підійшов до шпирата. Фосфоричний ореол довкола диска зник, мандрівник, зігнувшись, пробрався всередину. Як тільки за ним зачи-

нився люк, пульсуюче коло знову замерехтіло, і апарат піднявся в повітря, прямуючи до Чорногори.

Юнак скинув брезентову куртку, штани, білизну. Кинув їх до невеликого ящика в шлюзі. Зневажливо глянув на свої худорляві руки, на порослі рудуватим волоссям ноги.

Торкнувся пальцем стіни. Набрал на циферблаті код. Стіна розтанула, натомість виникла миготлива, динамічна завеса, ніби сплетена з веселкових барв.

Юнак рішуче ступив крізь ту запону. Опинився в головній каюті диска. Тепер це вже була інша істота. Широкі плечі, високе чоло, вогненно-червона грива волосся, сильне гармонійне тіло. Він накинув на себе легке покривало, сів до пульта. Глянув на універсальний хронометр, на шкалі якого пульсували блакитні зірочки, фіксуючи плин часу різних координат Всесвіту.

— Пора, — задумливо сказав юнак.

Тим часом диск плавно опустився на вершину Говерли. З півдня на Чорногорі насувалась лавина хмар, у ній кипіла й вирувала гроза. На півночі голубіло чисте небо, наливалося сумовитою вечірньою млою. Внизу чорніли хвилі гір, які зникали за обрієм. Мить мандрівник спостерігав за цим краєвидом, в очах його — вираз жалю. Потім погляд прикипів до пульта, і вже не бачив нічого, крім хронометра.

Ланцюжок блакитних іскор, дивно сплітаючись, перетворився в кільце. Те кільце спалахнуло рубіновим вогнем, і над пультом виникла постать людини. Чорні очі знайшли юнака. З'явилася на вустах дружня усмішка.

— Ара вітає тебе, Ягу.

— Я не можу відповісти тобі тим же, Арімане, — напівжартома сказав Ягу. — Земля ще не вітає тебе. Зате вітаю я.

— Гаразд, — кивнув Аріман, і обличчя його знову похолоднішало. — Що пощастило зробити?

— Громовиця в моїх руках.

— Де? — спалахнув Аріман.

— У надійному місці, — хитро відповів Ягу. — Навіть ти не здогадаєшся.

— Досить загадок. Що ти з нею зробив?

— Викрав. Довелося використати батька. Психологічний етюд. Його ліквідував. Її — в минуле.

- Що? — Жахнувся Аріман. — Ти збожеволів?

-- Навпаки, — заперечив Ягу. — Не стерегти ж мені її
 Поша падто активна й непримиренна. Навіть у людській подо-
 бі. У цьому циклі часу вона вийде з-під контролю. Я її перевів
 у деп'ятнадцяте сторіччя.

-- Де?

- Тут же. В Києві. Монастир. До річі, там і Юліана. Вона
 чирниця.

- Знову абсурд, — з досадою сказав Аріман. — Звести
 Космократорів, та ще таких. Нароблять нам лиха.

- Ти забув, що це не Ара, — насмішкувато відповів Ягу.

Вони про себе нічого не знають. Довкола ченці, забобони,
 містичні юрби, молитви. Громоваиця стане фанатично вірую-
 чою. Навіть у цій фазі часу вона потрапила до рук сектантів.
 Діти пташки в клітці. Подумаємо, як діяти далі.

- Інші жінки?

-- Не знайшов.

-- Жаль... Горикорінь?

-- Є!

-- Прекрасно! — зрадів Аріман. — Це — найголовніше. Де
 він?

- Очолює новий інститут. Інститут проблем Буття.

-- Чим займаються?

-- Головна проблема — багатомірність.

-- Он як! — Важка дума залягла на чолі Арімана, він
 нигнувся. — Вже до цього дійшло. Зерно дає парості. Про-
 шлите сім'я Корсара.

- Горикорінь збирається на Місяць.

-- Навіщо?

- Важливий експеримент. Готується будівництво філіа-
 чу на Місяці.

І ти нічого не довідався? — роздратовано запитав Арі-
 ман. Загальні фрази!

Спробуй сам.

Ти ж космослідчий.

Не такого хаотичного світу. Він мені обрид. Руйнують-
 ся закони природи. Не знаєш, як в той чи інший момент
 випустити діяти ці непослідовні істоти.

Гаразд. А інші Космократори?

- Ще не знайшов їх.
- Меркурій?
- Він і тут детектив. Химерна кримінальна історія. Він розшукує Громовицю. Хай шукає! Ха-ха-ха! Всі криміналісти світу не допоможуть йому!
- І все-таки ти не втішив мене, — задумливо сказав Аріман. — Доведеться за справу взятися мені самому.
- Тобі, Арімане? — здивувався Ягу. — Ти покинеш Ару?
- Ти не розумієш, — холодно заперечив Аріман. — Вирішальний час, Ягу! Вирішальний. Кожна мить може бути фатальною. Мечі причинності піднято. Їх не видно, але вони вже в польоті. І наш меч повинен вдарити перший! Готуй квантовий інвертор, Ягу! Я переходжу на Землю...

Повернувшись з побачення, Галя довго бродила вулицею. Було сумно. Щось не давало спокою. І Григір не такий, як завжди. Нецирий, невеселий. Тінь на чолі, якась тривога в глибині очей. Вона так полюбила його. Кожного дня ввижалося їй круте біле чоло, ясний погляд, добрі, сильні руки. А сьогодні коханий Григір ніби відсутній. Здається, що замість нього хтось інший — напружений, занепокоєний. Щось приховує від неї. Не чуже, а таке, що зв'язано з нею.

Тремтливо вимальовуються пунктири їхньої спільної стежечки. Хитаються, зближаються, розходяться. Що звелить доля? Від чого вона залежить? Бути чи не бути їм разом? Невже мало всіх мук? За віщо? Хоч би вже за гріхи. Чи за провини предків?

Галя згадала минуле, коли була в інтернаті. Вчилася добре, поводи́ла себе стримано. Як приручене вовчєня, що злякано позирає на непроханих піклувальників, терпить ласку, бо не бачить лісу, куди можна було б утекти.

Ніхто її не кривдив. Проте не було і дружби. Чула шептання — образливе, гірке. Щось про батька. Про якісь мільйони. Які мільйони? Він їх не міг узяти. Він був щирий і добрий... Галя усамітнювалась, шукала втіхи в уяві. Малювалися їй прекрасні далекі світи, великодушні, сміливі герої. Замки, споруджені з кришталю і променів, блискавичні польоти між зорями, радісні зустрічі з небесними істотами. У мріях було гарно, ясно. Відчувала себе в рідній стихії.

Знайшлися поза інтернатом люди, які помітили її. Ласково вигукнули до неї... Так вона опинилася в секті п'ятидесятників. Їй імпонувала атмосфера братерства. Натхненні слова вчителя: «Треба нам народитися звиш!» Як прекрасно! Треба нічого оновлювати себе, відкидати негідне, нікчемне, як скидає тидюка стару, непотрібну шкірку. «Хто любить душу свою, той загубить її!» І це прекрасно! Егоїзм вироджує людину, вогонить серце, роз'єднує з іншими. А самотина рано чи пізно умертвить душу! Мудро сказано!

Галля кинулася в обійми любові — неземної, натхненної, чирісної. «Йду, щоб приготувати вам місце. Заберу вас до себе!»

«Забери, забери, коханий! — ридала вона, падаючи на коліна і далаваючись блаженними слізьми. — Розкрий браму істини, хочу кохання, хочу дружби і святощів! Пошли друзів мужніх і мудрих!»

Тієї поміж блакитними туманами блаженства іноді прозирали плеса тверезості, роздуму. Галя приглядалася до тих, які пригнули поруч з нею до правди, намагалася ввійти в їхній духовний світ. Поступово проходив хміль новизни, і вона побачила звичайних людей. Лише напоєних екзотичним духовним напоєм. Вони жили, як і мільйони невіруючих. Ходили на роботу, одружувалися, купували меблі, мріяли про нові квартири, вишивали, полюбляли сказати єхидне слівце про ближнього. І тільки вечорами на молінні надівали на себе машкару. Ніби грали самі перед собою якийсь спектакль.

Почалися сумніви, вагання. Уважно читала Новий Завіт. Нависла тисячі невідповідностей. Жахнулася того, що сталося перед Голгофою, після неї. Які невігласи і нікчеми! Навіть прожити кілька годин у Гефсиманії в них не вистачило снаги не поспати, зосередившись у полум'яному прагненні захистити вчителя від страхітливої долі!

Глухо шуміли дерева в саду Гефсиманії. Нажахано дивилися з неба зірки на останні години нечуваної драми. Дивилися їм поцілунок Юди. Дивилися, як розсипалися врозтіч «вірні» учні і послідовники. «Равві, хто з нас сяде праворуч тебе, а хто ліворуч в царстві новому?» Ось вона, хвилина вінчання на нове царство! Криваве, болісне вінчання! Де ж ви, учні, були тоді? Чому не стали плече до плеча з учителем, вашим вчителем? Один — праворуч, другий — ліворуч.

Де там! Розбіглися, як руді миші. Йшли назирці, загубившись у юрбі галасуючих, заінтригованих іудеїв. Ішли, тремтячи за своє спустошене життя, сподіваючись на чудо. А раптом роздереться запона неба, і легіони ангелів зійдуть на землю, і мечами світоносними захистять месію?! О, тоді можна буде кинутися йому до ніг, стати поруч, щоб всі побачили його вірних учнів! Чуда не було!

Була холодна ніч. Знуцання, кпини, удари. Докірливий погляд синіх очей, сповнених слізьми нечуваної муки і співстраждання. А учні — в п'яті. Розгублені, знічені.

Не збагнули нічого, нічому не навчилися. «Доки світло з вами — користуйтеся. Доки ще не згасло — йдіть за ним». Меркне смодоскип, пропадає стежечка в нічній млі, густі тумани сповивають виднокіл.

Вчителя б'ють, а Петро гріється біля вогню. Чому не встане, не кинеється до мучителів, не спалахне святою любов'ю? Чому не покличе учнів, своїх товаришів, щоб кільцем вогню праведного оточили глашатая любові? Хто б посмів катувати його? А якби й посміли, то полум'яна жертва всіх учнів нечуваним факелом загорілася б на віки, на тисячоліття! Не павутина догматів і церковних хитросплетінь, а приклад героїчного самозречення!

Галі ставало моторошно на моліннях. Вона з жахом дивилася на конвульсії «пророчиць», які, впавши в транс, белькотали несусвітні дурниці, ніби розмовляли «божественною мовою». Вона тепер бачила перед собою лише хворих людей, яким треба було лікуватися.

Що спільного між цими моторошними збіговиськами і тим чарівним світом, який Галя бачила в уяві, де літають між зорями будівники планет, де на поміч друзям мчать, віддаючи на олтар смерті власне життя, де не моляться видуманим почварам, бо знають: у серці людини і бог і диявол?..

Вона покинула секту. Поступила на курси медсестер. Приходив пресвітер. Умовляв, просив, загрожував. Ще б пак! Таку вівцю втратити. Та Галя назавжди вирвалася з тих тенет. Несла в серці улюблений образ космічної людини, мріяла про нього, любила його, але не могла вже віддати свою мрію на поталу жадібним, жадаючим, конвульсійним блюзнірам...

А потім — зустріч з Григором. Дивовижна... Наче сон. Щось давнє, забуте, незбагненне воскресало, впливало з гли-

бини душі. Його очі. Де вона їх бачила, чому полюбила одра-
ду? Чи, може, завжди любила?

Його видіння інших планет, повстань, небувалих звершень.
Чому ж вона так близько приймає їх до серця і вони для неї
не просто гарні казки, а якась близька і болісна реальність,
якби щині закрита запоною цього життя? Так закриває ліс реаль-
ності обрій, що здалеку видівся очам шукача. Серед лісу вид-
нокола не побачити, та все ж мандрівник знає, що він є...

Багатоплинне життя. Сплетіння багатьох еволюцій. Не інак-
ше. Ми звикли себе відчувати самотньо на планеті, уявили
єдиносущими в цілій Сонячній системі. А може, не так? На-
віть Земля може бути перехрестям багатьох різних еволюцій.
Як гарно про це вміє мріяти Григір! Розкрити сплетіння супе-
речливого земного життя, збагнути його велич і порочність —
принціпіозне завдання. В природі невпинно відбувається пору-
шення закону, і хтось же повинен знайти злочинця, притягти
його до відповідальності?..

Галя усміхнулася. Вона ввійшла у життя Григора, стала
мишленими його ідеями, термінами. І все ж тривога не минає.
Шіби десь чатує туго заведена пружина.

Біля хвіртки темніла якась постать. Трохи оддалік стояла
машина. Галя зупинилася. Хто? Може, з лікарні? Терміновий
виклик?

Людина мовчала. Дівчина злякалася. Грабіжник? Що ро-
бити? Закричати? Покликати сусідів?

— Галю!

- Боже!

— Галю, це я.

Дівчина кинулась назустріч тому рідному голосу, обняла,
і удорожню припала до грудей батька. Рідний, близький! «Та-
тчику, звідки?» Вона зазірала в його обличчя, але бачила тільки
глибокі провалля очей, чула важкий подих. Від нього пахло
ліками, на плечах смугастий халат.

Звідки ти? — плачучи, запитувала вона. — Де був так
довго? Ходімо до хати.

Тс-с-с, — тривожно прошепотів батько. — Мені не
мишлени!

Чому? — злякалася Галя.

Я втік.

— Звідки? Що ти кажеш?

— З караван-сарая. Від татарви. Спасибі козакам, допомогли. Он мій товариш чатує. Машина напоготові. Тільки що — одразу в Дике Поле. Не наздоженуть...

Дівчина похолола. Психічно хвора людина Певно, втік з лікарні. Що робити? «Батечку мій, що з тобою робити?»

— Я хотів тебе побачити. Слідчий дав твою адресу.

— Який слідчий? Ти ж кажеш, що татари...

— Татари — це тепер, — пояснив батько, сполохано озируючись. — А слідчий — трохи раніше. Мене тягали за келих.

— Келих?

— Я був на тім світі. Там мені батько дав келих. Для тебе.

— Для мене?

— А для кого ж іще? Ти ж козацька дитина. Той келих якийсь чарівний. Його били — не розбили, палили — не спалили, довбали — не роздовбали. Такого матеріалу на Землі нема. Всі зацікавилися. Де взяв? Хто тобі дав? Я їм — правду. Так і так — на тім світі дали мені предки. А вони — хто сміється, хто лютує. Ясно, ніхто не вірить. А ти, я знаю, повіриш.

— Я вірю, таточку! Тільки де ж він?

— Еге, де? — щасливо засміявся батько. — Тепер він тут. У машині. Мій товариш привіз його.

Галя розгубилася. Везти батька до Павловської лікарні? Замикати його до «караван-сарая»? Стати зрадницею в його очах?

Від машини одділилася постать, наблизилася. Дівчина розгледіла молодого хлопця, обличчя губилося в півтімі.

— Добрий вечір, — почувся спокійний, лагідний голос. — Я чув вашу розмову і вирішив втрутитися. Ви можете не зрозуміти...

— Я справді нічого не збагну, — з мукою відповіла Галя, кинувшись до нього. — Поясніть.

— Хвилинку, — стишеним голосом сказав невідомий. — Не кричіть. Ви можете зрозуміти, де він був?

— Безумовно. Це я одразу зрозуміла.

— Тим краще. Я допоміг йому звідти вибратися.

— Навіщо?

— Всього одразу не поясниш. Він згадав про келих.

— Ви теж про це? Що за мара?

- Не мара, — заперечив юнак. — Келих є. Незвичайним шлюхом він дістався вашому батькові. Але це не має значення. Це справа другорядна. Проте келих незвичайний. І його дійсно адресовано вам...

- Мені?

-- Так.

-- Не розумію.

- Я теж не все розумію.

- Хто ж ви?

- Вчений, — ухильно відповів юнак. — Я робив аналізи цього феномена. Знаю трохи історію вашого батька. Ні вчені, ні лікарі, ні слідчі не можуть прийняти всерйоз його розповіді. Для вчених келих — просто незвичайний феномен. Для слідчих — загадка, кримінальний казус, який треба прояснити. Для лікарів — одна з форм шизофренії, психоз. Їх цікавить лише батько, а келих — то фікція, вигадка. Зачароване коло! Ми з товаришами вирішили...

- Хто це ми?

- Я і кілька моїх друзів з Інституту фізики. Ми вирішили розв'язати цей вузол. Забрати батька з лікарні (ясна річ, без згоди лікарів, інакше його б не випустили!), вивчити келих, зустрітися з вами, щоб вияснити, який зв'язок той келих має з вами.

- Містика якась, — прошепотіла Галя. — Збожеволіти можна!

-- Проте факт! Їдьмо!

-- Куди?

- До нас. Усі чекають. Там батько все розповість, ми напишемо. Не турбуйтеся за батька. Ми його підлікуємо. Ваша присутність...

- Де це?

- Котедж, ізольоване приміщення.

-- Добре, — рішуче сказала Галя.

Вона сіла на задне сидіння поруч батька. Він обняв її, почув бурмотів. Машина м'яко рушила. В одсвітах ліхтарів лінійки тепер бачила обличчя батька, його дикий погляд.

- Таточку, — шепотіла Галя, — що вони з тобою зробили?

Нічого, нічого, донечко, — щасливо бурмотів батько, тримаючи її руку. — Тепер все буде добре. Я вже не винокур! Ми тепер козак!

— Що ти говориш?

— Правду кажу! Мені батько казав гіркі слова... І дід... І прадід! А що? Я послухався їх! Тепер Дике Поле — моя оселя! Ого-го! Погуляємо!

— Спокійно, — озвався юнак з переднього сидіння, не оглядаючись. — Згоджуйтесь. Все буде гаразд.

— Де ж келих? — спохватилася дівчина.

— Ось він. — Юнак подав чорну скриньку. — Відкрийте і гляньте. Не бійтеся. Він не підвладний земним стихіям.

Галя тремтячими пальцями відкрила скриньку. На чорному оксамиті спалахнули фіолетові іскри. Взяла келих.

Почувся мелодійний передзвін. У келиху ніби спалахнула блакитна крапля, заколихалася червона рідина, почувся ніжний запах квітів. Галя злякано дивилася на трансформацію, не знаючи, що діяти.

— Ага! — радісно закричав батько. — Я не брехав! Глянь — там вино. Вино невмирущості! Пий, донечко! Пий! То для тебе воно з'явилося! Я не міг його випити... бо недостойний! А ти... Пий!

— Заждіть! — різко втрутився юнак. — Віддайте келих!

Дівчину вразив його тон. Крижаний голос, холодне обличчя, владно простягнута рука. Її душа збунтувалась. Хто він — цей юнак? Чому долею батька розпоряджаються невідомі люди?

— Я не віддам келиха! — гнівно сказала дівчина. — І зупиніть машину. Не бажаю детективу! Я ідіотка, що згодилася їхати з вами. Батько потребує лікування! У нормальній лікарні. А келих хай вивчають учені в інституті, а не в підпільній групі! Зупиніть машину. Я повернуся додому!

— Дайте келих, — зловісно повторив юнак.

За віконцями чорніли святошинські ліси, десь між деревами горіли поодинокі вогники котеджів. Кричати? Битися з ним? На батька надія мала. А сама вона що вдіє? Тепер Галя збагнула, що потрапила в якусь пастку. Тут якийсь злочин!

Галя гарячково думала, але думка металася в порожнечі. А машина мчала в пільму, ріжучи фарами стіну ночі. Та ось юнак різко повернув кермо ліворуч. Замиготіли стовбури сосен, густі куші.

— Куди ви? — відчайдушно закричала Галя.

Машина зупинилась. Галя вдарилась чолом об стінку переднього сидіння. Потьмарилося в голові. Потім владна рука притупила їй до вуст хустинку. Задушливий запах проник у свідомість, одняв волю. Руки й ноги потерпли. Скринька з келихом упила на коліна. Вона все чула, проте не могла ворухнутись.

Десь поруч кричав батько, з кимось лаявся.

— Прокляті! — Кричав він. — І тут ви? Пройдисвіти, приплуди ханські! Ага! Маєш? Я тобі дам, як викрадати священний келих! Ось тобі, ось тобі!

Потім стогін, постріли. Що це?

Марення? Сон?

Прокинутися. Розплющити очі. Не можна. Несила...

Хтось витягає її з машини, несе.

Чути тонкий тривожний свист. Крізь заплющені повіки приближується примарне світло. Її піднімають, кладуть на щось м'яке. Тиша. Потім м'які кроки, шамотіння.

Потужний свист. І знову спокій. Приміщення таке тісне, що нема чим дихати. Вогняні ножі крають її тіло на мільярди часток. Порожнеча.

Минають хвилини. Чи віки? Ніхто не скаже.

Чорна хвиля буття хлюпає, формує чуття, дає тіло. Вона відчуває знову тіло. Холодний камінь, запах цвілі. Неприємні різкі голоси.

— Хто вона?

— Біснувата. Що говоритиме — не звертайте уваги. Опанована дияволом.

— Навіщо вона мені? — запитав невдоволений жіночий голос.

— Не тобі, а мені! — різко заперечив чоловічий тенор. — Ось маєш.

— Це інша справа, — зраділа жінка. — Будь спокійний, вона звідси не вийде.

— Прощай, свята матінко, — пролунав іронічний голос. — Пержи її. Не муч, але й ока не спускай.

Загриміли металеві двері.

Знову тиша. Незбагненність. І холодний ворожий морок...

Сергій Горениця відсунув аркушки з розрахунками, пошкунув. Вдоволено посміхнувся. Чудово! Все збігається. Що

покаже практика? Він певен. Тривога є. Сумнівів нема. Чому тривога? Бо це стрибок в незвідане, таємниче. Ніхто не знає, що очікує там шукача. Ворог чи друг?

Сергій підвівся з крісла, підійшов до вікна, відсунув фіранку. На тлі неба бовваніла Печерська лавра, виблискувала золотом у сьайві прожекторів. Похитав головою. Яке химерне поєднання — старовинна дзвіниця і електрика. Постаті богів у розцяцькованих шатах і юрби туристів. Як все змішалось!

Спадщина різних віків, поглядів, ідей, уподобань, традицій. Людство несе її на плечах, не може скинути. Вузька стежечка, довкола стіни. Народження — смерть. Безмір над головою, а шлях туди неймовірно важкий! Кілька ракет, десятків польотів! І все! Схоже на малювання картини голкою в повітрі. Не залишається сліду, і знову амбіція людська щезає, і вчені розуміють, що не підкорено природу, що космос залишається непізнаний, невідомий, ворожий, що необхідно шукати інших шляхів.

Лавра! Там теж поховані цілі покоління шукачів дороги в безмір. Жадоба досягнути ідеал, піднятися до святості, мудрості. А в житті — цинізм, юрби молільників і безсилля омріяного бога. Безмір мовчав. Дзвіниці, блискучі бані прагнули до неба, втілювали в собі мрію людського духу до краси, до єдності і завмирили на віки, ніби надгробні пам'ятники забобонам і померлим сподіванням.

І ось настав час! Сергій знає, що назад немає шляху. Буде буря. Будуть жорстокі суперечки. Експерименти, які навіть наукових бегемотів вразять. Тоді відкриється новий обрій.

Хоч буває і так, що в'язень, відсидівши належний строк, не хоче покидати тюрму. До всього звик. А там, за мурами, на нього чигають несподіванки, там треба думати, напружувати мозок, відповідати за щось. Парадоксально, але факт! Є такі. І в науці. В'язниця догматів, традицій тяжка, але рутинний розум не бажає, боїться покинути затишні звичні мури.

Що ж, знайдуться інші. І знайшлися! Є ентузіасти-космонавти, є фізики, є парапсихологи, фізіологи, медики. Безліч наук зацікавлені в руйнації стіни часу і простору. Бо ж ідеться не просто про науковий експеримент, а про народження нового світу! Не народження, а відкриття. Дивно і радісно.

От хоч би космонавт Ворон. Нестримний, палкий, шалений в задумах і здійсненні їх. Соратник, помічник, боєць. Як він схопився за Сергієву ідею! Як одгризався від навали ортодоксів! І зараз чути його приглушений, щирий голос: «Розумію тебе, Сергію! Ой як розумію! Відчув це в космосі, в польоті. Пліччю, зримо. Не збагнеш? Я поясню. Доки ракета поривається вгору, до неба, до зірок, доки вона на хвилі ураганної енергії — є політ! Тоді ти відчуваєш себе впевнено, радісно. Здорово, одним словом! А фінішуєш, ідеш до Землі — щось вітричається від творчого вогню. Знаєш, що треба повертатися додому, до Космоцентру, до друзів. Адже там чекають, хвилюються! І все-таки фініш — вже не політ. Ракета падає, розумієш? Падає, а не піднімається! Так і наука: доки є підйом — це наука, еволюція! А застигла форма — це вже сум і рутинність. Аліїюбетонні формулювання в науці — кінець науки. Вчений мусить бути пад прірвою незвіданого, вічно прагнути перелетіти її і не могли перелетіти! А що? Якби матерія мала завершення сама в собі, не існувало б космосу, життя, поступу! Матерія — це ніби зерно з безмежною потенцією, мов безодня, яка нічно розширюється. Тому, Сергію, твої божевільні мрії про нікно в багатомірність — воля матерії, закладена в нас! Чувши?»

«Чую, чую, друже! Завжди пам'ятаю. Знаю, не підведеш, не зрадиш! Знайдуться й інші ентузіасти. Хоч попереду стільки перепон».

Роздуми Сергія обірвав стук у двері. До кабінету зазірнула старенька ласкава жінка, запнута чорною хустиною.

Що?

Там гості якісь, Сергію. До тебе.

Гості? Так пізно?

Гості. Видно, здалека, з-за границі. Бо на голові наввері цілу копицю. Наче з арапів, чи що...

З арабів? — Усміхнувся Сергій. — Може, якийсь учений? Не попереджали. Ну, просіть.

Жінка зникла. Незабаром у прямокутнику дверей виросла висока біла постать з тюрбаном на голові. «Індус», — подумав Сергій.

Не зовсім, — сказав незнайомий, прикладаючи руку до грудей.

— Ви прочитали мої думки? — збентежено запитав Сергій, відповідаючи на вітання легким поклоном.

— Так! Це дуже легко, — відповів гість. — Все видно на обличчі. Проте я не назвав себе. Кемал Сінг. Біолог, фізик, медик.

— Ого!

— Вас це дивує?

— Ні. Тепер епоха синтезу. Мені цікаво.

— Я не індус. Я з інших країв. Мене зацікавила ваша країна, її філософія, традиції, таємниці. Змнив ім'я. Вас цікавить моє попереднє ім'я?

— Ні, — скупко відповів Сергій.

— Прекрасно, — сказав гість, пильно дивлячись на господаря. — Бо більшість людей цим цікавиться — іменами, становищем, званням, а не суттю.

— Я не цікавлюсь.

— Знаю. Мене теж зацікавив не ваш ступінь доктора наук.

— Він мені ні до чого, — знизав плечима Сергій. — Здібності вченого не залежать від наукового ступеня. До речі, де ви вивчили нашу мову?

— О, я знаю більшість земних мов, — відповів Сінг.

— Коли ви їх встигли вивчити?

— Я їх не вивчав.

— Ви хочете заінтригувати мене? — засміявся Сергій. — Пробачте, я поганий господар, не запрошую сидати! Ще раз пробачте! Ось тут зручне крісло, прошу. Може, кави, вина?

— Не п'ю, — відказав Сінг, стоячи біля дверей і незмигнуто дивлячись на вченого. — Не турбуйтеся. Відкинемо світські умовності.

Щось знайоме видалося Сергієві в обличчі гостя, в його манерах, у глибокому холоднуватому погляді. Щось давно вродоме. Але де, коли, звідки?

— Хочете пригадати, де ми бачилися? — посміхнувся Сінг.

— Знову читаєте думки?

— Чую, — заперечив гість.

— Читайте. Я не вмю замикати думки.

— Колись вам це вдавалося.

— Колись? — здивувався Сергій. — Ми вже десь зустрічались?

— Не тепер.

— А, — засміявся вчений. — Ви маєте на увазі метемпсики, перевтілення? Ну, це дуже проблематично!

— Ні, я маю на увазі інше, — мовив Сінг. — Але ми ухилилися від того, заради чого я прибув до вас. Тепер, з вашого дозволу, я сяду. Дякую. Мені тут зручно. Якщо можна, я поверну лампу ось так. Не люблю яскравого світла.

— Слухаю.

— Почув про вас в Індії. Читав вашу книгу «Проблема багатомірності». Чудово! Теоретична бомба.

— Ну, не зовсім. Подібні ідеї висловлювалися багатьма мислителями в давнину і тепер. Особливо на Сході.

— Так, так. Метафізика Сходу підійшла впритул до аналізу багатомірності. Багато дослідників, безумовно, пробивали стіну часу й простору, виходили в сусідні сфери, але...

— Що?

— Вони не могли відкрити нової еволюційної спіралі для людства. Знаєте, у Рамакрішні є чудова притча про соляну цукильку, яка хоче дослідити океан. Доходить до води, бреде, занурюється і назавжди зникає, розтає.

— Дотепно, — сказав Сергій. — Я пам'ятаю цю притчу. Дуже слушно. Поодинокі експерименти, тим більше, коли вони закінчуються божевіллям, або смертю в самадхі, або релігійним екстазом, який припиняє свідому самоevolюцію, не приносять успіху.

— Згоден, — сказав Сінг. — Тому й звернув увагу на вашу ідею. Покинув свою лабораторію біля Дарджилінга, виїхав до Москви. Там мене познайомили з вченими з академії. Усім висловив своє бажання бачити вас, пояснив, що мої принципи йшли паралельно. Вони дали рекомендації. Десь вони були, у портфелі.

— Не турбуйтеся, — зупинив його Сергій. — Ми вже домовилися: геть формальності.

Коротше, я прошу взяти мене на Місяць.

Які підстави для такого рішення?

Я принесу користь. Неабияку, — сказав Сінг. — Все це робив досліді в сфері багатомірності.

Пробачте, — озвався Сергій. — Якщо ви мене будете цікавити з астральними та іншими сферами...

— Боронь боже, як кажуть у вас, — засміявся Сінг, і в чорних магічних очах з'явилися сиповаті іскри. — Ніколи не полюбляв роль ментора. Та ще містичного. То сфера теорії. А теорій, як відомо, стільки, скільки теоретиків. Може, в тих гіпотезах і є раціональні зерна, проте моє кредо — чиста практика!

— Тоді — інша справа, — схвально сказав Сергій. — Що ж ви можете запропонувати, якщо ми вас візьмемо на Місяць?

— Я знаю, ваше будівництво незвичайне, — сказав Сінг. — Там будуть всеосяжні експерименти. Але головне — чутливі психічні медіатори.

— Правильно.

— Я пропоную свої послуги. Ви вже могли переконатися, що я легко читаю думки.

— Такі люди є і в нас. Що ви ще можете?

Сінг показав рукою на маленьку фаянсову іграшку, що стояла на протилежному кінці столу.

— Що там таке?

— Японський сувенір. Коли був на симпозіумі в Токіо, купив. Він вам до вподоби?

— Ні. Просто підходяща річ для експерименту. Уважно дивіться на сувенір. Тепер на мою долоню...

Сінг розкрив довгу чутливу долоню, на ній нічого не було. Він склав пальці в кулак. Сергій запитливо дивився то на гостя, то на ляльку.

Гість зосередився, чоло його потемніло. Горениця бачив, як обриси сувеніра танули, щезали. Все. Нема на тім краю столу нічого.

Сінг розкрив долоню. На ній — іграшка.

Сергій засміявся.

— Фокус. Ви, індузи, мастаки на ілюзії. У нас Кіо й не такі речі вміє.

— Пробачте, — холодно сказав Сінг. — Я гадав, що ви сприймете феномен серйозно. Я прибув здалека не для фокусів.

— І все-таки я експериментатор-скептик. Доки є можливість обману, я не прийму на віру навіть те, що бачать мої очі.

— Спробуйте ускладнити експеримент, — сухо сказав гість,

— Гаразд. Дайте сувенір. Я ставлю його на місце. Тепер... чим би його накрити? Ага, ось прозорий ковпак. Скло. Тепер —

будьте ласкаві! Робіть вашу трансміграцію!

Коли сувенір зник і з-під ковпака, який притримувався рукою Сергія, в кімнаті настала тиша. Вчений уважно дивився на гостя, потім схвально вигукнув:

— Чудово! Але як вам це вдається? Сподіваюся, що це не ісмшиця, як у фокусників та факірів?

— Ні. Я приїхав для того, щоб запропонувати не феномени, а наукову допомогу.

— Це мені подобається, — радо сказав Горениця. — Тоді поясніть, будь ласка...

— Не все одразу, — зітхнув гість. — Це — результат довголітніх тренувань. Концентрація психічної енергії. Якщо людина вміє концентрувати її, це дозволяє володіти нижчими градациями матерії. До того ж не забувайте, що психічна енергія породжена самосвідомістю і тому може діяти цілеспрямовано. Коротше, коли я накажу, щоб мій психічний імпульс-квант деінтегрував цей сувенір там і синтезував його в моїй руці, — миттєво виконується бездоганно. Успіх залежить від напруги енергії!

— Чудово, — зрадів Сергій, підхоплюючись з місця. — Це те, про що я мріяв. Поєднати потужну енергетичну станцію і біологічні медіатори певної психічної настройки. Це дозволить глибоко проникати в надра матерії, часу й простору, аналізувати будову континууму, перевіряти наші теоретичні припущення і ставити нові завдання. Ви вчасно з'явилися! Ось моя рука!

— Це я повинен вам дякувати. — Сінг потиснув руку Сергію. Правду кажучи, не сподівався, що ви серйозно сприймете незнайомі ідеї.

Було, було, — весело сказав Горениця. — Тепер мало вчених, які заперечують незнайомі ідеї лише тому, що вони нетрадиційні. Отже, вирішено. Я беру вас до своєї групи. Що ж до польоту на Місяць — не обіцяю. Треба порадитись в експерименті. Завтра домовимося. А тепер спочивайте.

Частина четверта

Поклик з минулого

Григора ніби підмінили. Ходив як у воду опущений. Не посміхався. Після роботи одразу поспішав додому, замикався в своїй кімнаті, читав, креслив схеми, щось писав.

Дід Микита підсміювався. Пробував узяти його на кпини.

— Розлюбила, чи що? Іншу знайдеш! Вони всі тепер такі вітрогонки! Не жалій, Григорчику, хай їм грець! Ось і моя баба, це тепер вона ніби нічого, а як була молодою, то очима своїми тільки стрель, стрель! На всі боки!

— Бреши, бреши, старий джигуне! — Незлобиво одвічала баба. — Я на тебе не гніваюся! Такий ти був замолоду. Базікало. Такий і зостався. Недарма ж кажуть, що горбатого могила виправить!

— Еге, тепер уже лікарі горбатих лікують, — сміявся дід. — Сам читав!

— Мо', й лікують! Горба лікують, а твого язика вреднющого, мабуть, ніякий дохтур не вилікує. Хіба що вирізати?

— Хто ж тоді тебе пилятиме? — Реготався дід. — Ти ж умреш від нудьги!

Так старі господарі старалися розважити хлопця, проте він залишався похмурим, небалакучим. Інколи навіть нелюб'язним. Хапливо їв щось на кухні, хутенько йшов до кімнати і знову замикався. Наставала тиша. Старі презирилися, гірко похитували головами.

— Зурочила, проклята, — шепотів дід.

— А мо', справа якась важлива? Державна...

— Яка там справа, — махнув рукою дід. — Справи так не засушать. То лише жіноча стать може таке з чоловіком робити.

Галя й справді зав'язала світ Григору. Тільки й думав про неї. А засинав — з'являлись якісь потвори, бандити, переслідування. Він викрадав Галю з високих, похмурих замків, спускався по хистких драбинках над прірвами, скакав на коні поруч неї, бився з ворогами на шаблях. Інколи, втікаючи, зривався зі скелі, падав у безодню і виривався зі сну весь у холодному поту.

Шеф вимагав: скоріше, скоріше! Думає, збирає матеріал, розплутуй клубочок. Де келих? Куди зникла Курінна? Чому вбили її батька?

Що міг відповісти? Розказати легенду? Напівбожевільне мірчення Курінного? Для фантастичної повісті підходить, а для серйозного детектива — абсурд.

Розпитував сусідів по вулиці Покрученій. Бував у людей, які жили недалеко від місця злочину. Їздив на Полтавщину, зустрічався з Кравчиною, колишніми товаришами Курінного. Виникала дуже цікава гіпотеза. Фантастична, але логічна.

Курінний справді ніде не переховувався від правосуддя. Не було потреби. Слідство показало, що винен у розтраті годинних горілчаного заводу, за що його заарештовано.

Далі. Курінний повернувся додому в тому ж вбранні, в якому поїхав на полювання три роки тому. Кравчина підтверджує це. Розповідь Кравчини та інших «друзів» Курінного збігає з його записками.

Келих — не вигадка. Його бачили, тримали в руках десятки людей. Від працівників міліції на Полтавщині до наукових дослідників у Інституті фізики. Річ, справді, незвичайна. У нікому разі келих має властивості, які ще невідомі земній природі. Отже, можна припустити, що десь існує лабораторія, яка створює такі речі. Тоді навіщо вона це робить? Злочинці? Німби потреби. Продавати такі келихи — вигода невелика. Та й ніщо оті підпільні майстри нагороджували б Курінного таким «сувеніром»? Щоб виправдати його потойбічну розповідь? Несерйозно!

Можливе припущення: зміщення фази часу. На три з лишнім роки! Для Курінного вони становили півгодини чи годину. Приклад відносності часу? А зустріч з батьком, з предками? Як пояснити ті відіння? Можливо, то суб'єктивні нашарування, динамічні відіння підсвідомості, своєрідний сон? Мійж Курінного не міг сприйняти цих трансформацій в іншому вимірі. Таким чином, сформувалася фантастична галюцинація...

А насправді він побував у паралельному світі, де мислячі в той діли йому келих, щоб та річ потрапила в тримірність. І не прямо куди попало, а в руки Галі. Отже, акція цілеспрямована.

Хтось також знав, що Курінний побував у паралельному світі. За ним слідкували. За келихом теж. Отже, знали про його значення. Це могли бути лише мислячі істоти з інших світів. Земні люди нічого не знали про келих і не мали практичної можливості знати.

Келих украдено, Галю теж. Курінного вбито. Батько їм не потрібен. Потрібна вона. Певно, Галя володіє якимись властивостями, які в спів'єдності з келихом дають необхідні результати!

Чи є в цьому хоч якась зернятко? А раптом усе виявиться міражем, мильною булькою?

Ні, ні! Геть сумніви. Поки що все логічно і послідовно. Треба йти далі.

...Жителі Святошиного, котеджі яких розташовані недалеко від місця подій, засвідчили, що вони бачили дивні феномени, вогнистий диск, схожий на гігантську дзигу. Явні ознаки НЛО — неопізнаних літаючих об'єктів. Спочатку Григир зневажливо поставився до цього. Але потім уже старанно розпитував людей про найменші подробиці.

Бова ввів до своєї картотеки термін НЛО. Почав перечитувати все, що стосувалося цієї проблеми. Існували найрізномантніші гіпотези. Одні вчені вважали, що це фікція, атмосферні явища, оптичні ефекти; інші переконували, що НЛО — це гігантські кулясті блискавиці; треті твердили, що то енергетичні утвори в електромагнітному полі Землі, своєрідні живі або навіть мислячі істоти, які живляться грозами, електричним струмом високовольтних ліній, потоками протонів чи бета-розпадом, що виникає в процесі ядерних реакцій (саме тому їх, мовляв, часто бачили над атомними центрами). Пояснювали НЛО і як утвори земних людей, своєрідних капітанів Немо, які ховаються від людства в недоступних місцях. І, нарешті, були вчені, які висували найфантастичніші припущення. Перша гіпотеза: НЛО — кораблі з інших планет. Друга: апарати інших вимірів простору, де може існувати паралельна еволюція. Третє: посланці майбутнього, пристрої для мандрівок у часі.

Григир думав: жителям Венери, якщо вони є, чи Марса, альфа Центавра навіщо Галя? Келих? Взагалі будь-які земні події? Тут замішані сили, які знають Галю. Знають, хто вона.

Чиже, вона несе в собі інформацію інших світів? І, можливо, ні, Григір, теж звідти? Тоді його сновидіння мають якийсь сенс. У них йому розкрилася космічна драма людства системи Ари, що існує десь у паралельному вимірі. Аріман не залишив у спокої втікачів, він чатує і спостерігає за ними. Тим більше що ні у кращому становищі. Знає все, має технічну могутність.

Григір виклав свою гіпотезу шефові. Обмежився логічними умовиводами, навів для переконливості кілька гіпотез радянських та закордонних учених з приводу паралельних еволюцій, НЛО, мандрівок у часі.

Шеф слухав спокійно, склавши руки з рудими волосинками на довгих пальцях. Нічого не можна було прочитати в його сірих байдужих очах. Коли Григір закінчив, шеф покрутив пальцем біля скроні.

Ясно, — зітхнув він. — Докотився!

- Ви що? — спалахнув Григір. — Вважаєте, що я тю-тю?

- Може, й не повністю! Але кандидат! Кандидат, голубчику! Є кандидати наук! А ти кандидат на божевільного. Тихо, не перебивай! Ну що я доповім начальству? Що скажу вченим, які чекають келиха? Що Галю вкрали, а її батька вбили пришельці з паралельних вимірів? І захопили чудодійний келих?.. І нічого вченим сподіватися повернути незвичайний умір, бо тепер ним захоплюються десь у чотиримірному чи п'ятимірному просторі. Якийсь багатомірний деспот подарував його на день народження своїй норувистій доньці!

Ви демагог, шеф! — похмуро бовкнув Григір.

Що? — спалахнув шеф.

Я кажу — ви демагог! Чого ви на мене кричите? Всі фізичні ведуть до такої гіпотези. Чому нам треба ховати голову в шовк, як страусам? Чого боїмося?

Знаєш, голубчику, коли я почну вести справу з участю шизофренічних рецидивістів, то сюди примчить кілька санітарних машин з десятком здоровених хлопців...

Я розумію, — гірко сказав Григір, — але реальність не можна втиснути в догми, які б переконливі вони не були. Я колишній вчений, що криміналістика — це не тільки явище в сфері соціології. Це — частинний випадок Космічного Права. Нам повинні цікавити не лише дріб'язкові порушення за-

конів паталогічними людьми, а й вселенські злочини цілих еволюцій.

— Те-те-те! — Шеф одмахувався руками від палких сліз Григора. — Поїхало-покотилося! Віддаю тобі належне. У тебе прекрасна уява. Багатюща! У вільний час напиши фантастичний роман на цю тему. Сильний романище буде! І я прочитаю. Чуєш? А на роботі — зась! Я забороняю тобі про це говорити!

— Як то?

— А так. Лише моя любов до тебе...

— До чого тут любов? — запально перебив Григір. — Факти...

— Саме так. Факти. А їх нема. Дам тобі нове завдання. Заспокоїшся, вийдеш в інші матеріали, інформацію. А з'явиться щось нове, доказове — потім пометитуємо, поговоримо. Ось так...

Роздвоїлася душа Григора. Шефу вдалося посіяти сумніви. З одного боку — переконливий ланцюжок власних умовиводів, який приводив до космічного рішення; з іншого — тверезий аналіз шефа.

Та й що міг би вдіяти Бова, якби фантастична гіпотеза і підтвердилась? Посваритися кулаком у багатомірність? Лаяти міфічного Арімана? Сісти і зосереджуватися, щоб потрапити в потойбічні світи для визволення Галі? Смішно, гірко, нездійсненно! Треба прийняти пропозицію шефа. Працювати, працювати і тим часом думати...

Хтозна, чи не повисла б уся історія в повітрі, якби це випадок. А може, й не випадок!

Хто знає, чому з нами трапляються ті чи інші зустрічі, чому спалахують у свідомості ті чи інші думки, впливають в уяві несподівані образи, які потім змінюють усе життя. І це лише своє, а життя багатьох інших людей.

Григір полюбляв прогулянки в ботанічному саду. Там було спокійно, тихо, добре думалося. Бова виявив у приміщенні занехаяного монастиря стоси книг. Одержавши дозвіл, він почав їх вивчати. Серед різних житій, повчань, молитовників, требників, старовинних біблій траплялися цікаві літописні сторінки, з яких оживали реальні люди — з турботами, гарячими почуттями, болями і муками, трагедіями і radoщами.

Все те було вельми цікаве, але одна рукописна книжечка Григора вразила. Перечитував слов'янізоване письмо знову й знову, не вірив власним очам. Проте реальність запису, його оригінальність, достовірність були безсумнівними.

Він переклав запис ченця монастиря, який жив у кінці минулого сторіччя. І ось що там було написано.

«...Горе нам, грішникам нечуваним. Останні дні наступатимуть. Явні ознаки пришестя Антихриста, котрий почав, як сказано в писанії, і вогонь з неба зводити, щоб спокусити і обрати. Горе, горе тим, хто живе на землі, бо в страшній люті прийшов до них диявол, знаючи, що небагато йому залишилося дати!

Нема любові серед ченців, нема смирення, братія шукає світських насолод і уподобань. Нема спраги духовної, жадоби щирої молитви Ісусової, подвигу в ім'я вище. Ось і проклав лукавий шляхи до обителі нашої святої через серця невірні, підкуплені.

Дивні дива творяться в обителі. Бачила братія вихор вогнистий в саду над озером. А з того вихору дві постаті палаючі виходили і в келії проникали, в підземелля монастирські спускалися. Після проклятих відвідин сіркою пекельною і смолою смерділо тиждень чи й більше.

І з'явилася після відвідин сатанинських черниця в обителі жіночій. Дивна вона, люта, біснувата. До служби не стає ніколи з усіма черницями, ходить у саду, то плаче, то сміється, то ламає руки. Ось як її закував лукавий у свої сіті міцні. А може, вона й не біснувата, а сама чортиця? І кинув її сатана в долину братії святої для спокуси, для руїни духовної. А ще дружити та біснувата черниця з Марією-черницею. Тягнеться лукавий сім'я до свого кореня. Я давно підмічаю, що Марія-черниця накладає з лукавим. Її видіння, розповіді про Христа-вчливого (господи, прости мені, що згадую твоє святе ім'я з негідними іменами!) відкривають нам підступні шляхи порога роду людського.

І бентежить нова чортиця душі черниць невинних, розповіді їм небилиці про своє колишнє життя. Нібито вона жила в місті, котрому ще належить бути через сто років. Твердить, що місто, нібито при цім уже не буде ченців, люди одвернуть-

ся від церкви, сподіватимуться на власні сили, а не на божу волю, що полетять вони до зір небесних і Господь не вдарить по нечестивих вогняних зміях блискавкою праведною. О горі нам!

Можна було б і вболівати за нещасну біснувату, але ж вона не хоче, щоб її зцілили святою молитвою. Твердить, що здорова, при своєму умі, не хоче молитов. Чого ще треба? Рука лукавого, не інакше. А ще мені дивно, що ігуменя жіночої обителі матінка Агафія не дозволяє її ображати, захищає, оберігає від кари справедливої, бо наша братія вже хотіла поставити чортицю перед хреста животворящего, щоб побачити, як корчиться дух чорний в її тілі смердящому. Ото ж мене й доймає думка невідступна — чи не замішана в цьому сатанинському ділі й матінка Агафія, господи помилуй і прости!

Ім'я тій чортиці нарекли Василина, проте вона називає себе ім'ям Галі Курінної. Розпитували, де її батько-мати, проте вона не могла назвати своєї рідні. А вигадала пекельну історію про те, буцімто вона жила в майбутньому світі. Ось до якої витівки доходить хитрість лукавого!

А Марія-черниця теж сім'я чортівського. Правда, батьки її відомі, вона з роду дворянського, але все те нічого не означає. Ім'я світське Марії-черниці Катерина, а називає вона себе Юліана. Чи не донька духовна Юліана-відступника, апостола древнього, сохрани, боже, й заступи!

А ходячи за тими чортицями назирці, підслухав я дивні розмови, які й передати словами важко. Розповідали пекельні дочки одна одній про те, нібито жили вони в дивних світах і там мали інші наймення. І раділи вони, і плакали, і цілувалися. Диво дивне, та й годі. І тоді я збагнув, що ті черниці — грішні ангели, які жили колись на небі, а тепер за гріхи проти Бога скинуті в пекло. А з пекла сатана послав їх у обитель святу, щоб братію невинну затьягти в свої сіті, небилиці всілякі розпускати...

І вирішив я не сквернитися, не жити в зганыбленій обителі. Поховаю себе живцем у печері, ждатиму там архангела. Вже сокира при дереві, всі ознаки наявні. Явище антихриста, запустіння довкола, безвір'я, охолодження сердець у браті! Христової. Хто чистий — хай очищається, хто осквернений — хай ще скверниться. Се гряди скоро! Ей, гряди, господи! Амінь!

Знаю затишну печеру біля Витачева, третя долина від Стийок. Давно вже назирив її, як ловив рибу для монастиря. Там буде мій останній спочинок. Звідти хай і забере мене ангел господній при останній трубі!

Боже милостивий, прости мене грішного, коли я не так розсудив своїм убогим розумом. У чеканні страшного суду сподіваюся на твій милостивий вирок. Господи, помилуй, господи, помилуй! Амінь...»

...Вислухавши Григора, шеф забігав по кабінету, схопившись руками за голову.

— Убив! Наповал! Що мені тепер з тобою діяти? Що?

Заспокоївшись, він схопив переклад записів прадавнього ченця, перечитав. Постукав кулаком себе по лобі.

— Ні, ні, я не сплю. Може, й справді твоє божевілля має під собою якийсь ґрунт? Га?

— Я ж казав, — радо озвався Григір.

— Знаю, знаю, що ти казав. А що мені? Перековуватись? Це ж не вінегрет, а система поглядів! Ти гадаєш, так просто не переглянути? Навіть книги перекласти — ой яка морока, а погляди...

Він схопив Григора за плечі, потрусив його. Хитро підмигнув.

— Хай що буде! Хай з мене потім шкуру знімуть! Витерпимо! Даю тобі карт-бланш! Дій, як хочеш! Тільки увага, терпіння, розсудливість.

— Та я... як вихор! — крикнув Григір.

— От-от! Вихору не треба! Ти ж сам казав: Космічне Прагнє! Хе-хе! Тут мало нашої контори. Паняй ти, друже, до вечері. Не чекав? Думав, дуб шеф? Га? Ну-ну, не виправдовуйся! Зяте я про тебе подумав. Маю цікаву кандидатуру для прийомства. Лише він тобі допоможе.

Хто?

Сергій Горениця. Чув?

Чув, — схвильовано одвітив Григір. — Зустрічався в цій компанії. Відомий фізик. Але праці його втаємничені. Проблеми багатомірності...

От-от. Проблеми часу, простору, паралельних вимірів. Фізика. Проте фінансується його експеримент. І добряче.

Отже, щось реальне. Хе-хе. Я узгоджував з ким треба. Горениця тебе прийме. Поговори з ним. Все начистоту. То серйозна людина. Звичайно, цілковита таємниця. Це він, певно, збагне. Ну, йди, Григорчику! Чує моя душа, дров наламаєш! Та що ж, іди. Хай щастить тобі.

Горениця мовчки слухав Григора. Очі заплющив, ніби спав. За вікнами проносились тролейбуси, автомашини, галасували діти. Над Лаврою з криком пролітало гайвороння, осіннє листя падало на землю. Як завжди. Тільки думки співбесідників мандрували у невимірних глибинах Всесвіту.

Коли Бова замовк, Горениця підвівся і почав міряти кімнату з кутка в кутку. Інколи зупинявся, поглядав на схвильованого Григора і знову рушав, ніби хотів розмотати незримий клубок. Вчений зупинився біля Бови. Глянув йому в очі. В зіницях попливли божевільні вогники.

— Приймаю все ваше божевілля! Адже збігається. Все збігається. Я знайшов Чорний Папірус. А ви принесли інформацію про його походження, не знаючи, що він у моїх руках! Здорово! Хіба це не доказ? Хіба не підтвердження найбожевільніших гіпотез? Ми надто законкретизували свої відчуття, свою історію, космогенез! Для мене ваша розповідь не казка!

— Правда?

— Істинна правда! — Гаряче підхопив Горениця. — Справа навіть не в тому, чи точно такі імена у людей далекого світу, які ви назвали, чи такі обриси тих планет, чи така космоісторія! Ви могли багато домислити, перекрутити, доповнити своїм, суб'єктивним, земним. Але суть — не фантазмагорія! Наукова рутинна — ніби павутина на руках і ногах. Але ми розірвемо її. Грядуща наука буде безстрашна і мужня. Почався новий шлях, небувала робота. Не мрії, не прожекти, а практика, експеримент. Нечуваний експеримент. Незабаром — грандіозне будівництво на Місяці. Дещо вже відправили туди. Скоро й мені пора вилітати. Для людства гряде нове народження. Руйнація звичних уявлень. Це болісно, тяжко, але іншого шляху нема. Космічна ера — не походи кочівників серед степів чи лісів. Треба сміливців, ентузіастів, першопроходців! Я радий, що ви прийшли! Така грандіозна гіпотеза! Все спле-

лося в дивний вузол. Все логічно, казково і... реально, хоч і біжівільно! А тому запитую: що ж ви пропонуєте?

— Себе, — серйозно сказав Григір.

— Для експерименту?

— Так.

— Ви хочете проникнути в минуле?

— Іншого шляху нема. Якщо моя гіпотеза має сенс, то я нустрінуся з Галею. І з Юліаною. Вони обидві зможуть перейти в сучасне. Ви розумієте, що це дає?

— Ще не розумію, — похитав головою Горениця. — Повернути Галею — це ясно. Вона житель цієї епохи. А Марія-черниця, якщо вона існує, або Юліана...

— Збагніть, — гаряче мовив Григір, — що вона не просто людина, а носій іншопланетної інформації. У ній кілька людів, кілька еволюцій. Вона відчуває себе чужою серед тих чинців, серед байдужого світу. Тут вона стрінеться з близькими, може, таке об'єднання дасть новий поштовх, допоможе відкриттю незнаних можливостей...

— Заманливо, заманливо! — Поблискуючи очима, сказав Горениця. — Перші стежки в горах часу. А на шляху — засади, бові, цей, як його...

— Аріман...

— Так, так. Космос не затишна домівка. Треба не лише прибиватися в інші фази часу, а й бути обережним. Дуже!

— Розумію.

— Що ж. Перший експеримент. Накреслимо план. Місце відоме, час — теж. Чи не так?

— Так. У записах є місяць, день, рік. Поправка на старий стил...

— Зрозуміло. Це полегшує справу. Ми зможемо зробити миттєвочасний прокол континууму. Скажімо, на годину. На довгий імпульс не вистачить поки що енергії. Оскільки відомо, де ті черниці перебували, то можна одразу їх знайти, відшукати в одне місце і трансмігрувати в сьогодні...

Ви так просто про це говорите, — з сльозами на очах мовив Григір, — а в мене серце рветься з грудей.

Розумію, розумію, — дружньо відповів Горениця. — У мене не лише науковий інтерес, а... кохання. Це сильніший стимул, ніж у мене. Проте хто зна. Мене веде теж непоборна

сила. Здавна. Інколи втомлюється тіло, психіка, а серце стукає: дій, змагайся, пробивай.

— Так що? — З надією запитав Григір. — Ви мене берете?

— Бери! — твердо сказав Горениця. — Проте з однією умовою.

— Якою?

— Провести деякі додаткові розшуки. Там, у записах ченця, сказано, що він готувався живцем поховати себе. Певно, задум він здійснив. Орієнтовно відомо, де це мало бути. Ви розумієте?

— Не зовсім...

— Нам треба розшукати місце захоронення, чи самопоховання ченця. Це дасть підтвердження. Бо записи — ще не доказ. Бувають випадки цілковитого збігу. Феномен ясновидіння, проскопія, бачення в часі. Коротше, парапсихологічна фантазія ченця. Своєрідна психологічна новела. Отже, краще перевірити. Якщо ми віднайдемо труп, тоді можна експериментувати далі.

— Згода, — сказав Григір. — Я їду.

У Стайках на Григора чекав новий сюрприз. Вражаючий, неймовірний. Учень школи-інтернату відкопав прадавню схованку і знайшов у ній засушеного, як тараня, ченця. Гадали, що він мертвий, проте гість з далекого минулого ожив. Мешкав у хатинці при шкільному садку, ревно виконував свої обов'язки садівника, майже ні з ким не розмовляв. Учень дев'ятого класу Коля Савченко, який одкопав його, дещо розповів Григору, і перед ним постала трагедія минулого...

...Голос матінки Агафії гримів під склепінням церкви, розкочувався по закутках, падав блискавицями на схилені голови черниць.

— Слуги диявола! Блудниці! Вам приготовлено від Бога не райське блаженство, а негасимий вогонь, нечувана кара! Не рятуватися ви прийшли до монастиря, а тішити свої тілеса! Сором і ганьба! До молитов, до праці ліниві. Бігаєте до міста, зустрічаєтесь з проклятим Адамовим сім'ям! Гряде страшний суд, і не буде вам милості! Господь одвернеться од вас і звелить вкинути всіх у геєну вогненну, де вас будуть жалити скорпіони і гади!..

— Ні! Ні! — страшно закричала черниця Марія, схопившись з кам'яного полу і заломивши руки над головою. — Неправда! Неправда!

— Впади ниць! — грізно гукнула матінка Агафія, тицьнувши кістлявим пальцем у черницю, ніби хотіла проштрикнути її. — Впади і замри!

— Бачу! — Не вгавала черниця. — Бачу страшний суд! Бачу трон Божий!

— Кажи! Кажи! — наказала настоятелька владно. — Може, сподобилася вздріти страшний суд! Ми скажемо — од Бога видішся чи од сатани! Кличте ченців-чоловіків, хай і вони послухають!

Церкву заповнила чорна, страшна юрба. Вона оточила Мирію-черницю, дивилася в її бліде обличчя, натхненні очі.

— Що бачиш? — поцікавилася Агафія.

— Бачу! Починається, — прошепотіла Марія.

— Слухайте всі, браття і сестри! Слухайте!

— Потемніло сонце, — урочисто промовила Марія. — Змоглося небо. Згасли зорі...

— Згасли зорі, — поплив зловісний шепіт між ченцями.

— Морок. Між хмарами трон у сьвітлі!

— Чи бачиш Судію? — запитала матінка Агафія.

— Ще не бачу, — судорожно відповіла Марія. — Тремтять стіни. Розкривається завіса сяюча. На троні — дитя.

— Дитя? — здивувались ченці.

— Дитя, — радісно сказала Марія. — Синьооке. Біляве. Усміхнулося народам. Почувся голос: «Ідіть до мене, всі трудящі й убогі. Я дам вам спокій і радість. Нехай спочинуть виснажені руки від меча і рала. Нехай земля спочине. Нехай спочинуть кров. Ходімо в батьківський сад, я навчу вас гратися...»

— Що вона верзе? — скрикнув чернець Василій, високий, стрункий. — До чого тут страшний суд і якесь дитя?

Тихо! — наказала Агафія. — Хай каже далі. Що бачиш?

— Діти кинулися до нього, — щасливо мовила Марія, замилюючи очі. — Матері кинулися до ніг дитяти. І кинулися до нього юнаки й дівчата. Злочинці, деспоти, солдати заплакали гіркими слізьми і кинулися до ніг йому. І засміялися леви й орли. І пташки проспівали: «Осанна». І генії схилилися до ніг свого володаря. Ось він іде. Пішов, покинув трон. За ним

іде уся земля. Народжується з болем і радістю у новий світ. Ви чуєте? Я бачу завісу сяючу, ніби з променів. Дитя веде всіх крізь дощ полум'яний. І він змиває з усіх кору озлоблення і люті, пилюгу втоми і розчарування! А там... за завісою, по той бік, усі опромінюються сяйвом неземним, народжуються дітьми-янголятами... І сад чекає їх дивний, батьками й матерями посаджений од віку... Дитя сміється радісно й натхненно, веде все далі й далі... Я чую грім! Він трусить всю землю до основ. Я чую голос дитяти, воно каже мені, сміючись: «Оце мій суд страшний!»

Марія знеможено схилилася до стіни, її підтримувала черниця Василина. Агафія блиснула страшним поглядом.

— Чули? Вигадки сатани! Хіба це суд? І хто судив? Де караючий Господь? Де вогонь?

— Навіщо вам вогонь? — скрикнула Марія. — Невже це досить вогню і муки на землі?

— То ти проти святого письма повстаєш? — зловісно запитала Агафія. — Хіба не читала, хіба не знаєш, яким має бути страшний суд?

— Не вірю! Не приймаю! Милосердя не судить! То людські боги! Мій бог — дитя і мати! Дитя нікого не може осудити!

— Хапайте її! — гукнув чернець Василій. — Хапайте і несіть до келії. Горе нам, горе! Поселився у нашій обителі ворог роду людського! Горе нам, горе! Воістину страшний суд незабаром!

Василій проходив мимо келій, стукав у двері. Почувши голос, відчиняв. Низько кланявся ченцям, примовляючи:

— Прости, брате, коли в чому завинив.

— Бог простить, брате!

Обійшовши всіх, Василій рішуче закрокував до воріт монастиря. Там на нього чекав ігумен чоловічої обителі отець Стефан. Обличчя старого наставника було схоже на печену картоплину. Він схлипував, обнімаючи Василія. Похитав сумовито головою, прошамкотів:

— А може, кинеш свою затію, брате? Га? Перемелеться... Помолимося Богу разом, всі страхи розвіються! Га?

— Ні! — різко рубонув Василій. — Не тримай мене, отче! Самі в сітях сатанинських заплуталися, мене відпустіть ради

господа! Сам антихрист прийшов на землю, всі ознаки його. Нже й наша обитель згасьблена, нема місця на землі для праведника. Яких ще знаків треба? Сказано: «Коли побачите це, біжіть в гори, готуйтеся до часу останнього».

— Сказано: «Не знаєте ні дня, ні часу», — спробував заперечити ігумен.

Василій трусонув чорною гривовою волосся, темні очі його грізно блиснули, між вусами забілили зуби. Він підняв руку, ніби закликаючи в свідки Бога, потряс нею.

— Сказано також: «Коли пожовкнуть ниви, то скоро жнива. Бережіться, бо в страшній люті зійшов до нас Антихрист, ніючи, що недовго йому панувати». І зведе він, отче, навіть ібраних! Я не бажаю дивитися на ганьбище! Преподобний отче, не тримайте мене! Я вирішив, ніхто не зупинить! Піду вночєру, умру і ждатиму страшного суду. Скоро, скоро загримить труба архангела! Скоро, скоро гряде Жених!

Василій схилився для благословення. Ігумен похапцем благословив його, розвів руками. З жалем поглянув на хмарки в синьому небі, на квітучі каштани в монастирському саду. Цмокнул сухими губами:

— Іех! Краса яка божа! І не гріх тобі кидати її? Братія грішнить, молиться, а ти кидаєш нас у час тяжкий.

— Отче, не вводь мене в спокусу. Прости, коли завинив. Ни страшному суді зустрінемось.

— Бог простить, — зітхнув отець Стефан. — Іди, коли так. Де ж ти хоч будеш?

— Про те знатиме Бог, — непривітно сказав Василій, рушкуючи до брами. Він закинув невелику торбинку за плечі, пішов з воріт і, не оглядаючись, пішов вулицею. Біля Дніпра ще поглянув на золоту дзвіницю Лаври, поклонився їй, перекрестився. Біля Корчуватого під лозами він одчепив маленьке рибальського човна, якого давно вже приготував для своєї подорожі. Перетрусивши оберемок сінця, Василій поклав його на середині, сів у човен. Спідлоба глянув на блискучі бані ніських храмів, на мерехтіння дніпровської хвилі. Гнівно шкпнув, прошепотів:

Господи, благослови!

Укийсь вусатий дядько з берега крикнув:

Що, отче, рибки закортіло?

Василій не відповів, одштовхнувся веслом, гробонув. Раз, вдруге. Легка «душогубка» стрілою понеслась на бистрину. Її підхопило, помчало за течією.

Пропливали мимо човника піщані кручі, ніжно-зелені кущі весняних лоз, кремезні дуби на луках, сумовиті верби. Де-неде колихалися на хвилях човники рибалок.

Біля Плотів Василій пристав до берега, щоб спочити. Сівши на піщану кручу, чернець розв'язав торбину, витяг жменю сухарів, череп'яний кухлик. Зачерпнувши жовтуватої води з Дніпра, почав хруммати сухарі, запиваючи. Скінчивши трапезу, чернець витягнув з торбини Євангеліє, прочитав главу. За спиною почувся кроки. На пісок упала тінь. Василій закрив книгу, оглянувся. З кущів вийшов сивий дідок. Він тягнув до берега рибальський човник. Побачивши ченця, підняв засмальцьовану заячу шапку, висмикнув з рота напівзгорілу люльку, весело сказав:

— Драстуй, отче!

— Дай боже, — буркнув чернець, встаючи.

— Що то нема сили, — жалівся дід. — Старий уже, розтрусив силу за вісімдесят літ. Колись, було, парубків кидав за себе, як кошенят. Не вірите? Правду кажу. А тепер од вітру валюся. Охо-хо! Човна несила підтягти до води. А треба. Стара рибки захотіла. Треба. Таке діло. Слово старої — закон. Мо', допоможете?

Чернець мовчки підступив до діда, схопився за човна, підтягнув до берега. Штовхнув у воду. Коротко мовив:

— Сідайте!

— Дай боже вам щастя, отче, — лагідно всміхнувся дід. — Не перевелися ще добрі люди.

Крекчучи, він почав вмощуватися посеред човна на колінах, підкладаючи під себе підставне сидіння. Поглянувши на понурого ченця, запитав:

— Куди це ви? Мо', по смертному случаю якому?

— Світ за очі, — зітхнув Василій, насупившись.

— Чого б то, сохрани боже?

— Хіба не бачите? Антихрист іде по землі. Всякі безбожники. Сатана вселився людям у душу. Віра пропадає.

— Еге... Це правда... Люди вже кумекають, що й до чого. Я теж недавно навчився читати. Сам прочитав Новий Завіт.

А то раніше, було, слухаю батюшку в церкві, нічого не второплю. А тепер сам. Грамота велике діло.

— Грамота, кажете? — строго обірвав Василій. — Вилізе буюком та грамота. Порозплоджувалося стільки безбожників! Чогось хочуть усі, якогось братерства, рівності, раю на землі! С'ятининське сім'я! Бога кортить їм повалити!

— Хм, — примружив сиві брови дід. — Дивне мовите. Бога повалити? Та коли його можна повалити, то який же він Бог? А коли він всесильний, то ніхто його не повалить. Будьте спокійні! А що міняються люди та хочуть чогось нового — то що тут поганого? Росте дерево, росте високе, сильне, а потім трухле, дуплиться. Не хочеться йому падати, а треба. Пора настає. А плакати за ним не слід. Бо з сім'ячка або й од кореня поже, молоде зійде деревце. Ось так!

— Вільнодумство, — буркнув Василій, хоч слова діда, на диво, чомусь не ображали його. — Нема страху в людей. На поводи в сатани йдуть. Та настає час останній. Гряде страшний суд. Тоді все виявиться. І здригнуться ті, хто одвернувся од Бога!..

— Е, отче, який там суд! — сумно похитав борідкою дід. — Ось у мене жандарі двох синів убили. В Сибіряці. На залізничних поїздах працювали. Там страйк якийсь, робочі вимагали правди. Проти них солдатів пустили. Сини мої заводіяками були, ні народ підставили себе. Їх у буцигарню. Суд присудив на виторгу. Там вони тікали, їх спіймали в лісі, застрелили...

Дід опустил голову, витер сльозу долонею, махнув рукою.

— А дочка вмерла од холери. Самі залишилися ми з старшою, як пеньки трухляві. А ви кажете — суд. Якого нам ще суду ждати? Тут, на землі, пекло, і суд, і геена. Ні просвітку ні бачив я все життя, ні розради. Як у пеклі, воістину. То нижче там, десь на тім світі, ще гірше буде? Еге-хе, не вельми туті гостинний наш пан-вітець Бог! Ой, не гостинний!..

— Треба заслужити вічне життя і блаженство, — гнівно відповів Василій, сідаючи у свій човен. — Ми тут, на землі, щоб пройти долину юдолі й плачу, щоб показати Господу, на що здатні. Віра і терпіння принесуть плату — райське життя.

А на цім, отче? — запитав сумно дід. — На цім світі ніякої краса? Гляньте на Дніпро повноводий. На луки... Я оце йшов, так пахтить, аж дух забиває! Бджілки гудуть, мед зби-

рають. Нащо ж Господь створив таку красу тут? Невже для того, щоб вона марно пропадала? Та якби люди по-братерському жили на землі, то якого ще раю треба людині? Боже ж ти мій! Та як вийдеш уночі під зорі, як обнімеш оком той безмір широкий, небесний, дух аж підносить тебе! Або на світанку, як вийдеш на плесо дніпровське ловити рибу. Тиша, ні шубовсне ніде, ні гомону, ні поволосу. Котяться тумани над водами. І здається тобі, що в душі твоїй царство боже панує. От як. Хотілося б мені ще в майбутнє заглянути. Як там люди житимуть. Недарма ж молоді гинуть за новий світ, знаця, буде він, бо кров задарма не летиться.

— Буде новий світ, — з притиском сказав чернець. — Тільки не тут, не на землі, не сатанинський. І вийдуть до нього обрані, які не осквернились, живучи з богоборцями, кошуниками! Прощайте, діду, мені пора. Жаль вас, ваше серце теж отруєне вольнодумством!

— Гм, — здивувався дід. — Слово якесь дивне: «вольнодумство». А чим же погано — вольно думати? Ге, нічого б так не треба людині, як вольно думати, мислити.

— Омана, сіті диявола, — прошепотів Василій. І, вже не оглядаючись, поплив далі.

Слова діда розтривожили його не знати чому. І докір чувся в тихому голосі, і якась незбагненна правда.

— Господи, сохрани і одведи, — шепотів чернець, загібаючи веслом. — Враг роду людського хоче зупинити мій пошвиг. Та ніщо не зіб'є мене. Сила сатани велика — знаю. Проте десниця твоя, господи, захистить вірного раба.

Промовляючи молитви, Василій проплив Трипілля, Халеп'я. Бистра течія несла його мимо лівого берега, де Дніпро робив велику дугу. З кушів пролунав жалібний крик:

— Дядьку! Дядечку!

Чернець глянув туди. На березі стояло дівча років десяти з клучком у руках, у рябенькому платтячку. Воно махало руками-цівочками, кликало.

— Чого тобі? — крикнув невдоволено Василій.

— Перевезіть на той бік, — несміливо озвалася дівчинка. — Бо замерзну. Вже півдня кричу. Ніхто не чує.

Чернець завернув до берега. Невдоволено бурчав. То се, то те на заваді. Добре, що вже недалеко до місця.

Він посадив дівчинку перед себе, відштовхнувся, поплив до правобережжя. Поглянув спідлоба на синій носик негаданої мушкетерки, на великі сірі недитячі очі.

— Як це тебе батьки одпустили саму такої води?

— Нема батьків, — прошепотіла дівчинка, цокаючи зубами.

Помовчавши трохи, дівчинка з цікавістю зиркнула на чорну рибу ченця, на камилавку, на довгі коси.

— А що то в вас за мундер такий чорний?

Василій мимоволі усміхнувся. «Мундер». Хм. Знизав плечима. Що їй сказати?

— То вбрання таке у ченців, — неохоче озвався він.

— Ченці? — перепитало дівча. — А що воно таке?

— Ну... люди, які спасаються...

— Спасаються? З води? Еге? — тривожно мовила дівчинка. Два літа тому ве-е-лика повинь була. Все наше село плавило. Тут-о, на лівім боці, бачите? Так мій тато багатьох спасив. Душ десять спас. А тоді перевернувся з човном. І потонув. І нікому себе не спас, — журливо закінчила вона.

Помовчала якусь мить, сплакнула.

— А мама застудилася. І вмерла. І тепер я сама. Десь у Птиччів дядько. Піду до нього. Може, в школу оддасть. А ніколи в Київ доберуся. В богадільню або в патронат. Вивчуся на дохтура, спасатиму людей. Щоб не вмирали...

Василій слухав той дитячий белькіт, понуро дивлячись під головою дівчинки на кручу, що швидко наближалася. «Спасав людей, сам себе не спас». У тих немудрих словах Василю знову вважився докір, хитра пастка сатани, спроба повернути його до горя людського, до їхньої кождоденної муки. Ні, ні! Не буде цього! Хай самі вирішують свої заплутані долі, хай сміються і горюють. Йому нема діла до приреченого світу!

Човен ткнувся в глинисту кручу. Дівча скочило на берег, шмигнувало. І почарапалося вгору козячою стежиною.

Василій ще проплив верству. Зупинився. Оглянув місце. І нікого тут. Сонце на заході, він якраз встигне. Нікого не видно, ніщо не стане на заваді.

Чернець витягнув з-під сіна мішок з начинням, відро. Взяв шнур, рубонув днище човна. Забулькала вода, цвіркнула водонапірна. Човен поволі почав занурюватись, бистрина потягла його у вир.

Закинув клунок на плечі, взяв відро. Пішов берегом. Позирав навколо, вишукуючи лише йому відомі прикмети. Зупинився в глибокій ярузі, під кущем акації. Неподалік жебонів струмок. Серед почорнілих кущів тогорічного бур'яну Василій розшукав купку цегли. Поряд чорнів невеликий отвір. Чернець поліз у той отвір, вдихнув сухе холодне повітря печери, полегшено зітхнув. Слава богу, все гаразд. Все на місці. В глибині печери накладена купа свіжого сіна. Оце його остання постіль.

Виліз. Постояв трохи. На лівобережжі синя смуга лісу теміла, наливалася таємничим маревом. Дніпро котив могутні весняні води. Чернець зітхнув, прошепотів:

— Суета сует! Господи, благослови!

Він узяв відро, зачерпнув із струмочка води, налив у маленьку ямку біля печери. Накидав туди глини. Розмішав. Коли розчин був готовий, забрав його у відро. Проліз в отвір, підсунув до себе цеглу. І почав мурувати стінку. Накладав розчин на цеглу, міцно притискував, підбивав, щоб було рівненько. Василій нічого не робив абияк.

Незабаром стінка затулила майже весь отвір. Залишалось покласти дві-три цеглини. Крізь той останній прохід до грішного світу раптом почулося цвірінкання. Василій визирнув. На акації сидів горобець. Він чорним оком дивився на ченця, дивувався. І в його цвірінчанні вчувся бадьорий заклик:

— Вилазь! Вилазь! Вилазь!

— Не обдуриш, брате! — прошепотів чернець. — Не мідурних! Згинь, диявольське сім'я!

Поклав останні цеглини.

Стало темно. Намацав клуночок, вийняв з нього свічку. Чиркнув сірника. Жовтий вогник непевним світлом осяяв велику, викопану в сухій глині келійку.

Поставив свічку на глиняній приступці. Сів на сіно, рогорнув Новий Завіт. Почав читати Апокаліпсис. Тиша зморивала його, хотілося спати. Він уже не вникав у смисл видінь і пророцтв, про які читав у книзі. Позіхнув, перехрестився.

Потім злякався. А що як знайдуть цегляну кладку? Ріжкриють, витягнуть його на божий світ!

Не може бути. Заспокоївся. Над отвором нависає глини. Підуть дощі, завалять. Ніхто не знайде. Бог збереже його від страшного суду.

Погасив свічку, поклав Євангеліє на груди. Узяв до рук чутки. Повторював древнє заклинання, одкладаючи кожного разу одну кульку на чотках:

-- Господи, помилуй мя грішного! Господи, помилуй мя грішного!

Згодом йому надокучило це робити. Він уже лише шепотів слова, склепивши повіки. Свідомість пливла на хвилях, мовті й зелені кола кружляли перед ним.

Йому зненацька захотілося хапнути свіжого повітря, вдихнути на повні груди вітру, грози, почути спів жайворонка. Небачалося знову глянути в сірі очі худенької дівчинки, почути її голосок. Але бажання були ніби вві сні. Руки лежали нерухомо на грудях. Ноги наливалися свинцем. Насувалася шкільна...

Бам, бам! Ударив дзвін! Невже страшний суд? Так швидко?

Дзвін тихшає. Відлунює в безмірі. Серце зупиняється. Не чути його ударів.

Наступає ніч. Вічна ніч...

Коля витер з лица піт, занепокоєно оглянувся. Де-не-де в небі почали з'являтися прозорі хмаринки. Парило. Напевне, буде гроза. Треба поспішати. Бо як не одкопати дивного мурування до грози, вода понесе горішню глину вниз, і тоді — шкільна, таємниче підземелля! На ньому знову буде сотні тонн ґрунту.

Лише вчора хлопець надібав це місце. Недавній дощ привів бурчак на схилі Дніпра, де їхня школа посадила морболози... Вчитель послав Колю, щоб подивився, скільки нових саджанців треба. І ось така несподіванка. Вода змічала глину разом з лозами. А під ними виявилася цегляна кладка.

Коля дуже цікавився археологією. Здавна мріяв про підземелля, де можна знайти поживклі манускрипти, зброю або чиниридля праці кам'яного віку. А тут такий випадок. Хлопець чиники учителя природознавства. Але він кудись поїхав. І надовго. Вирішив починати розкопки самостійно. Попросив Васька Ірини, щоб той допоміг. Але товариш відмовився. Сказав, що читає новий детектив, де страшенно ловкі шпигуни, і що це

незрівнянно цікавіше, ніж ритися у якихось прадавніх льохах. Може, там стояли діжки з квашеною капустою. Коля гнівався. Егоїст, а не товариш. Нічого не тямить. Може, й справді діжки з капустою, а може, якась іржава підкова! Може, зотлілий рукопис! Яке це має значення? Ті знахідки розкриють перед ученими нову сторінку минулого.

— І охота тобі длушпатися в глині? — іронізував Васько. — Дочекаємося початку навчального року, приїде наш механізатор, попросимо екскаватор, розкриємо твою печеру за півгодини.

«Невіглас», — зітхнув Коля.

На світанку він вирушив до Дніпра. Захопив з собою лопату й кайло. Небо було кришталево чисте. Легко, радісно.

Півдня хлопець розкопував кручу. Нарешті очистив мур. Тепер можна розбирати стінку.

Постукав держакон лопати. Глухо загуло. Хлопець вдоволено посміхнувся. Будуть знахідки! Стародавні мечі, гетьманська булава або скіфський вінець! А може, древні грамоти? Пергаменти, ще не відомі науці.

Всю цеглу склав осторонь. Опустився на коліна, трохи проповз у печеру. Звідти повіяло чимось неприємним. Ну що ж, все'дно треба лізти.

Коля освітив ліхтариком криївку. Де-не-де звисали пагіння грибків, по стінах біля входу — цвіль. У кутку щось темніло. Коля обережно наблизився туди.

Що? Невже людина?

Так. Вона лежить на купі зотлілого сіна. Одягнена в якесь лахміття. Мертва. Та раптом в промені ліхтарика у мерця ледь помітно затріпотіли вії. Почулося зітхання.

Колю пройняв страх. Він хутко поповз назад. Вискочив з льоху. Як приємно на просторі! Над рікою з сизої тучі спалахнула сліпуча блискавиця. Загуркотів грім.

Хлопець замислився. Що ж діяти? Когось би покликати на поміч. Людина жива! Може, летаргія? Надзвичайно цікаво для науки. Живий свідок минулого...

Коля заглянув в отвір. Не хотілося знову лізти.

Та в цю мить у глибині печери зашаруділо. Ожив... Іде!

Перед хлопцем з'явилася висока чорна постать. Темне лахміття сповзало з неї, клаптями спадало на землю. Видно кістляві жовті руки, коричневе сухе обличчя, запалі очі під густо-

ми бровами. Чорна борода звисала аж до пояса. Примружені, мон щілини, очі дивилися на Дніпро. Почувся скрипучий голос:

— Небесні врата!

Коля теж глянув туди, куди дивився гість із підземелля. Літуну на небі блиснуло. Прокотився багатолункий грім.

— Чую твій голос, господи! — радісно сказав незнайомець. — Удостоївся я наблизитися до врат твоїх!

Хлопець здивовано дивився на нього. Про що той говорить? Та ось гість з минулого побачив Колю. В очах його блиблищали іскорки. На вузьких губах усмішка. Приклав руки до висохлих грудей, похитнувся.

— Ангел господній... — Прошепотів незнайомець і впав.

Коля кинувся до нього. Невже помер?

Припав до серця. Живий! Серце б'ється. Певно, від різкої зміни умов людина знепритомніла. Треба його негайно забрати до амбулаторії. Чи є там хтось?

Хлопець чимдуж кинувся до інтернату.

Стугоніли громи. Луна котилася, потрясаючи основи Всесвіту. В загравах планетних пожеж летіли над Землею ангели, гурмили і метали вниз блискавиці, вражаючи грішників. Клептіла розпечена лава, котилася степами, лісами, долинами, знищувала села, міста.

Василій, ще не розплющивши очей, уже бачив картини грішного суду. І боявся підвестись, стати свідком великої фізичної кари. Відчув, як його ніби кудись несуть, обмивають. Потапила лилася на змучене тіло, чулися незнайомі приємні запахи. Як чудово, як легко! Певно, ангели обмивають його гріхи, курять фіміам, щоб приготувати Василя для суду. Почулися шлюси. Говорили щось незрозуміле.

— Ну, Коля, тепер все гаразд. Житиме! Функції всіх органів відновлені. Їсти — лише компоти, соки. Поки що. Винятковий випадок. Глянь — лахміття цілком зотліло. Не здивуюсь, якщо він пролежав сотню років. По-моєму, тут явище спонтанного анабіозу, штучна летаргія.

— А що з ним робити, коли прокинеться?

— Не знаю. Поговори з ним. Заспокой. Нехай лишається спати, де тут, у планетарії. Простір заспокоює. Ввімкни магні-

тофон. Найкраще Баха. На психіку діє цілюще. А я побіжу, знайду лікаря. Тут потрібен психіатр, психолог.

Голоси завмерли, настала тиша. Потім попливла мелодія. Вона сповнювала свідомість Василя радістю, хвилювала серце величною таємничістю.

«Ангельські хори, — подумав Василій. — Славлять Господа. О Боже, слава тобі, слава тобі!»

Він розплющив очі, зітхнув. Прямо перед ним зоряне небо. На ньому летіли на білосніжних крилах постаті ангелів, простягаючи руки вгору. Крила були непорушні, ангели теж. Намальовані вони, чи що? Це, напевно, Божий храм десь у раю.

Василій опустил очі. На кулі стояла висока жінка, підіймаючи в небо смолоскип, який горів блакитним вогнем. Навколо жінки багато людей, які так само тримають розмаїті вогні — сині, жовті, червоні, рожеві, зелені.

Ті люди йшли спіраллю, піднімаючись все вище й вище до неба. Обличчя їхні натхненні, радісні. З'явилася постать юнака в білому легкому вбранні. Це той самий отрок, що зустрів його при воскресінні.

— Ангел, — слабим голосом озвався Василій.

— Мое ім'я Коля, — сказав хлопець.

— Коля, — повторив воскреслий. — Миколай. Є таке ангельське ім'я. Де це я?

— Наш планетарій. Ще ми зємо його Храм Краси.

— Храм? — радісно скрикнув Василій, зводячись на лікті. — Божий храм?

— Храм Краси, — м'яко поправив Коля, всміхаючись. — Тут ми дивимось зоряне небо, збираємось для співу, експонуємо картини, слухаємо музикантів, учених. Потім ви про все довідаєтесь.

— Не второпаю, отроче, про що говориш, — неспокійно сказав Василій, оглядаючись. — Храм Краси? А де ж Агнець? Де Жених?

— Агнець? — задумливо перепитав Коля. — Не збагну. У вас дивні поняття. Це храм творчості, розуму. Гляньте — скульптурна група. Посередині жінка, що підносить смолоскип. То символ єдиної матері-природи. А довкола неї йдуть по еволюційній спіралі вгору, у безмір, розумні істоти, люди. Вони передають вогонь свого розуму по естафеті...

— Дивне глаголиш, ангеле божий, — сказав Василій. —
Поможи мені встати.

Коля кинувся до нього, допоміг звестися з м'якого крісла.
Воскреслий з острахом глянув ще раз на баню планетарію, на
Піанітське панно з постатями космонавтів, на білі колони, роз-
мітті вікна, крізь які лилося ніжне проміння сонця. Прислуха-
вся до затихаючої мелодії.

— А де ж... хор ангельський? Ті, що співають? — пошепки
спитав Василій.

— То запис. Їх нема.

— Нема. Незримий хор. А де ж Бог? Веди мене до Госпо-
ди, отроче!

— Бог? — здивувався Коля. — Ви вірите в Бога?

— А то ж як? — Жахнувся Василій. — Хіба ти не знаєш
Біж?

— Не бачив, — щиро признався хлопець.

— Свят, свят, свят! — прошепотів воскреслий, швидко мо-
влячи рукою від чола до живота, а потім під плеча до плеча. —
Піанітське навожденіє! Невже це я потрапив до пекла? Та
ні ж. Краса така навколо. Ти смієшся наді мною, отроче? Ти,
може, біс? Ні, рогів не видно. І копит нема. Білявий, очі сині,
білі. У білому весь.

— Я не сміюсь, — спантеличено сказав Коля. — Тільки
мені важко вас зрозуміти. Річ тім, що ви... ну, з іншої епохи.
Ієрмінологія у нас різна.

— Не втямлю, що говориш, — втомлено сказав Василій.

— От бачите, я теж не тямлю, що ви говорите. Розкажіть,
що ви й звідки?

— Так би одразу, — невдоволено озвався Василій. — Ім'я
мене Василій. Гадаю, що в книзі життя я є. Бо odmовився від
Піанітського життя, замурував сам себе в чеканні страшного
суду.

Ви... замурували себе? — здивувався юнак. — Навіщо?

— Для спасіння, — теж дивуючись, одвітив воскреслий.
Він оглянув себе, побачив білу сорочку з короткими рукава-
ми, просторі штани. — Глянь, одежа стала білою. Гріхи, отже,
випіли.

Я переодягнув вас. Ваше вбрання потрухло. То кого ж
ви спісали?

— Свою душу! Душу, отроче, — зовсім спантеличено відповів Василій. — Кого ж іще можна спасати?

— А від кого? — Не вгавав Коля.

— Від сатани...

— А хто це такий — сатана? Ваш ворог? Тиран? Феодал?

— Сатана — ворог роду людського.

— Не знаю такого. Це просто міф.

— Не дивно, отроче, — зрадів Василій, простягаючи руки до нього. — Не дивно, що не чув про сатану. Бо в раю живеш!

— Еге, — засміявся Коля. — Наш учитель природознавства називає всю оцю долину раєм. Теж архаїчне слово.

— Плутане щось кажеш, — зітхнув Василій. — Виведи мене на повітря. Душно мені.

Вони вийшли під грозове небо. Низько над землею прогрімів, прямуючи до Бориспільського аеродрому, чотиримоторний пасажирський літак. Василій злякано присів, потім захоплено заплескав у долоні.

— Колісниця господня! Боже, яка сила твоя!

— То літак, — пояснив Коля. — Ви ніколи не бачили його? Ах, я й забув. Ви ж з минулого.

— Літак? — перепитав Василій. — А на ньому ангели літають?

— Люди. Такі, як ми.

— І я можу полетіти?

— І ви. Взяти квиток, сісти і...

Василій упав на коліна, простягнув руки вгору і тривожно скрикнув:

— Доки спокушатимеш мене? Я вірний Богові до вічності. Я замурував себе. Хіба мало цього? А тепер, коли потрапиш на небо, навіщо знову мучиш мене?

— Встаньте! — Злякано забігав навколо Василія Коля, намагаючись підвести його. — Навіщо? Не треба! Тут не небо, а земля... Ви помилилися, ви не так усе розумієте.

— Свят, свят, свят, — знову зашепотів Василій, хрестившись. — Господи Боже, помилуй мя, грішного. Значить, це сподобився я твоєї милості, коли караєш мене новою спокусою.

Він ще раз болісно глянув на веселку, на хмари, на далекий обрій лівобережжя.

- То все оце, що я бачу, не боже небо? Не рай?
- Земля. Планета Земля. Україна. Там село Стайки.
- А оце все, що тут? Храм, колісничі небесні, хто його дав?
- Люди створили, — здивовано пояснив Коля.
- Без Бога? — гостро запитав Василій, дивлячись на

хлопця з-під кошлатих брів.

— Самі, — наївно відповів хлопець. — Ви ще й не таке побачите. Вже на інші планети літають, до далеких зірок готуються.

- До зірок? І Бога там не бачили?

— Гадають, що зустрінуть там мислячих істот, іншопланетних людей. Може, деякі є сильніші від нас, мудріші. Тоді буде космічна спілка. Зоряне братерство!

— Свят, свят, свят! — Очі воскреслого блищали хворобливо. — Сатанинський край, диявольські химери! Тікав я від ситани, а знову потрапив йому в лапи. Нема Бога, самі літають у небо. Самі будують райські палаци! Господи, одведи й лістуди! — Він тяжко зітхнув, з надією глянув на Колю. — Скажи, отроче, а страшний суд на землі був? Чи ще не було?

— Суд? — перепитав хлопець. — Чому страшний? Хто зашишить — того судять. Тільки не страшним судом, а нормальним. Більше товариським судом тепер судять. А наш вихователь Максим Іванович, так той каже, що найвищий суд — суд совісті. Кожен несе в собі, в своєму серці і нагороду, і кару.

— Як ти сказав? — Жахнувся Василій. — Кожен несе в собі? Боже, навіщо так караєш? Це страшно!.. Отроче, а котрий нині рік? Від Різдва Христового?

Коля відповів.

- Боже! Цілий вік! — болісно зітхнув Василій.

Заплющивши очі, він про щось напружено думав. Коля не знав, що діяти. Нарешті воскреслий розплющив очі, глянув на хлопця. Погляд його був холодний, відсутній.

- Скажи, отроче, а ви комусь молитесь?

- Як? — Не збагнув Коля.

- Ну... просите допомоги? В праці, в ділі?

- Інколи. Якщо не могу сам, прошу товариша.

Василій сів на кручу, охопив долоньями голову, завмер. Коля стояв над ним. З півдня подув сильний вітер. Зашуміли шиболози. Насувалася нова гроза.

— Ходімо, — крикнув хлопець. — Незабаром з Києва повернуться наш вихователь, щось придумаємо. Розповісте про минуле, нам буде дуже цікаво!

Василій не ворухився, мовчав.

Коля знизав плечима, оглянувся. Біля інтернату з'явилася машина з учнями і вчителями, які зранку виїхали на екскурсію до Києва. От добре! Вони допоможуть впоратися з цим воскреслим анахронізмом.

— Ходімо зі мною, вже приїхали наші.

— Я хочу побути на самоті, — глухо сказав Василій. — Болить моє серце. Дай трохи спочину...

— Ну, гаразд, — ніяково сказав Коля. — Посидьте. А я покличу вчителя.

Хлопець побіг до школи. З чорної хмари линув дощ. Коля вскочив до коридора головного корпусу. Туди вже заходили веселі учні. За ними з'явився на порозі високий широкоплечий Максим Іванович. Він побачив Колю, тріпнув кучерявим чубом. У сірих очах майнули лукаві вогники.

— Ну що? — заgrimів він. — Виграв чи програв? Що відкопав у підземеллі?

— Максиме Івановичу, я одкопав людину, — схвильовано мовив Коля. — Старий чоловік. Ми з фельдшером його помили, переодягли. Фельдшер побіг по лікаря, а я... пояснював йому дещо, розпитував. А тепер він там, під грозою. На кручі. Ви розумієте, цілий вік в анабіозі? Якийсь дивний.

— Ти не хворий? — непевно запитав учитель. — Га? Щось щоки в тебе червоні.

— Та не жартуйте! Побігли! — скрикнув хлопець. — А то хтозна, що він зробить!

— Тоді за мною! — скомандував учитель. — Не всі. Ти, Колю, Володя, Ніна!

Вони вискочили надвір. Прикриваючись плащами, побігли до кручі.

— Десь зник! Ага, сліди ведуть униз. Пішов до Дніпра.

— Вперед! — крикнув Максим Іванович.

Вони почали спускатись. По плащах торохкотіли великі краплі дощу. Під ногами дзюрчали струмки, поруч грізно ревів бурчак.

Сліди Василя вели аж на берег ріки. Ось уже видно його мокру, скулену постать. Воскреслий простягав руки до неба, стогнав:

— Дівчинко з сірими очима... Де ти? Чому я не послухав- ги тебе? Бідна моя. Радісна моя. «Вивчусь... спасатиму лю- де!»... А я... душу спасав. І загубив її. Господи, нащо так тяжко краєш? Чому так пізно я збагнув?

Коля торкнувся його плеча.

— Не сумуйте! Все буде гаразд. З вами люди!

Він підвів обличчя. По щоках текли сльози.

— Ось він — страшний суд, — гірко сказав Василій. — Я ніс його з собою... в душі своїй...

Григір зустрівся з Василем у садовій сторожці. Прише- лець з минулого гостро, з-під сивих брів, поглянув на гостя. Невпо, йому сподобалося відкрите, щире обличчя Бови, бо в очках його промайнула добра посмішка, біля вуст з'явилася градіницька зморшка.

— Цікаво? — Запитав трохи іронічно. — Наче на ведмедя приходите дивитися.

— Та ні, — зняковів Бова. — У мене вельми серйозна справа. Може, вона й вам до душі припаде.

— До душі? — зітхнув Василій, киваючи головою. — Те- пер мені до душі нічого вже не лягає. Наче затруєна вона.

— Чому ж? — поцікавився Григір. — Добра, чиста робота, нас тут люблять.

— Що мені до того? — сумно одвітив садівник. — На- гонове прийшов! Рук не прикладав. Тиша, спокій. А там... в'їдки я втік... Там було тяжко, темно, непривітно. Там треба було жити і добиватися ось цього, що тепер.

— Я вас розумію, — широко сказав Бова. — Це ніби сум за рідною. Ідуть люди в далекі краї, гарно там, приємно, а тягне до рідного краю, аж серце крається.

— Ой так, так, — прошепотів Василій, і в його очах за- блищала сльоза. — Тужить серце, інколи аж померти хочеться, щоб не мучитися. Потім вийду до дерев, гляну на небо, трохи відпочуюся. А вночі сниться дівчинка.

Яка дівчинка?

А така... маленька, худюсінька. З сірими очима.

— Мені розповідав Коля. Ви зустріли її тоді... коли пливли сюди.

— Сниться вона. І так довірливо каже мені: «Вивчуся на дохтура, людей спасатиму...»

— У вас дуже добра душа, — м'яко сказав Бова. — Все те, що сталося, мара, піна життя. Не винні ви, що потрапили тоді в монастир, що вас так навчили.

— Винен! — гостро крикнув Василій. — Не втішайте мене! Людина не деревина, яку можна поставити і так й інак! Маю живу душу, серце. Треба мислити, нащо ж голову дано? Захотів спасатися, а загинув. Чому? Бо себе хотів спасти! А давно ж сказано: «Хто любить душу свою — той погубить її». Ось так! Одділив себе від своїх, від часу свого, наче руку чи ногу від живого тіла. Що рука без тіла? Так, прах. Червам на з'їжу. Та що це я вам болі свої виливаю? Ось пригощайтесь. Яблучка вродили цього року славні. Циганка. Покуштуйте. Тверде яблуко, дике наче, а має велику силу. Тримається рік і два, хто вміє зберігати.

Бова їв запашні плоди, хвалив, а садівник сидів проти гостя і сумно дивився за вікно, де в осінній блідо-блакитній імлі бовваніли кручі над Дніпром.

— А я ось вам дещо привіз, — сказав Григір. — Гляньте, чи впізнаєте?

Він поклав на стіл старий пожовклий зшиток. Василій схилився над ним, жажнувся. З острахом позирнув на гостя.

— Свят, свят! Де ви взяли?

— У монастирі, — вдоволено сказав Бова. — Дуже цікаві записи. Якби не вони, ми й не зустрілися б.

— Цікаві? Нема нічого цікавого. Божевілля моє. Воно й привело мене до загибелі.

— Як так «божевілля»? — збентежився Григір. — Хіби того не було, про що ви тут описуєте?

— Що?

— Вогняний вихор. Дивні істоти якісь. Поява цієї дівчини... Галі Курінної?

— Було. Тільки ж то не диявол, — пробурмотів Василій. — Я тут з моїми школярами метикував, так вони мені пояснювали.

— Що ж вони вам пояснили?

— Один каже: куляста блискавиця. Інші — космонавти з планет чужих. Ще хтось каже, що привиди ума, хвороба моя... І'й-гай! Давнє те діло. Мені здається, що то сон. А нащо воно ним, коли не таємниця?

— Для науки ваш рукопис — велика цінність, — серйозно сказав Бова.

— Для науки? Смієтеся?

— Ні. Ви чули про польоти в космос?

— Та чув. Дивні діла творяться. Людина — як Бог.

— А тепер ще глибше хочуть заглянути. Мандрувати в минуле, в майбутнє, в невидимі світи...

— Боже ти мій! У минуле? — отетерів Василій. — Та хіба це можливо? Живе чоловік, вмирає, трухне... куди ж його вернути до життя? Та ні, не глузуйте, залиште мене в спокої.

— Отже, правду кажу, — наполягав Григір. — Проте це не щюста справа. Важка і небезпечна. Потрібне копіткє вивчення того часу, куди є потреба мандрувати. Всього вам не скажеш, не зрозумієте.

— А ні, не збагну, — згодився Василій. — І так моя голова вже замакітрилася. Тільки ж нізащо не повірю. Хіба народ ніками не тужив за минулим? Дарма. Тільки пісню співав. «Не вернемось, не вернемось, немає до кого...» Літа, так би мовити, одвічають людині, бо вона просить, що вернітєся, мої літа, хоч на хвилину...

— Василю Івановичу, — лагідно сказав Бова, — і не треба ним сушити голову, що й до чого. Прийміть факт, що подорожі в минуле будуть. Вони вже готуються. І ви можете дуже допомогти нам. Чи хотіли б ви вернутися туди?

— Куди? — пошепки запитав Василій, бліднучи.

— Звідки прийшли. У свій час...

— Батечку! — скрикнув садівник, падаючи на коліна і випаючи Григора за руки. — Батечку, синочку! Що ви зі мною робите? Невже ж це правда?

— Підведіться! Встаньте, друже! Що це з вами?

— Боже мій! Я вмру від радощів! Знову глянути на Дніпрю повноводий, на людей знайомих! Дівчинку зустріти мою либу. Сірооку! Я візьму її до себе, я знайду її, вивчу на лікаря! Синочку! Ну скажи мені, ти не глузуєш над старим дурнем Василям?

— Правда, свята правда! — розчулено мовив Григір, підводячи садівника з землі і саджаючи на ослін. — Я не знав, що це вас так схвилює. Я й не гадав, що все так обернеться. Не будемо затримуватись, одразу й поїдемо...

— Іду! Небо послало тебе, ясноокий хлопче!

Частина п'ята

Пастка часу

Лунко відгукувалися кроки під склепінням, десь угорі закричало гайвороння, почувся шелест крил. Горениця зупинився, поглянув на замисленого Григора, потім перевів погляд на Василя, який засмучено і тривожно озирався довкола.

— Не віряться? — запитав учений.

— Правду кажу, почуття протестують, — відповів Григір, проводячи пальцями по сірій облупленій стіні. — Ми так сформовані, так виховані, запрограмовані, що важко одразу збагнути. Ось цегла... Хтось ударив по стіні, розбив її, лив дощ, розмив, обвалив, і раптом... у якусь мить, щоб усе зникло, молекули, атоми цеглини, штукатурки повернулися назад. Не вкладається! А якщо взяти людину? Розум знемагає. Певно, він не пристосований для нового ступеня, доведеться формувати нову людину!..

— Це правда, — згодився Горениця. — Нова людина гряде. Вона вже народжується. Але ж і з вашими тезами я не згоден. Збагнути можна і треба. Інакше ми будемо гратися з явищами, про які нічого не знаємо...

— Суті гравітації ми теж не знаємо, — мовив Григір, — а щодня користуємося її проявами. Людина давно вже будує гідроспороди. А електрика? А ядерна енергія? Лише теорії.

— Правда. І все ж таки намацуємо смисл, суть, добираємось до втаємниченого. Відмінність та, що тут — узвичаєне, а час — зовсім невідоме. Це все'дно, що стрибати наосліп з кручі: чи впадеш на м'яку землю, чи розіб'єшся об скелі десь у безодні!

— Чи взагалі нікуди не впадеш. Лише шезнеш, випаруєшся.

— Ні, — твердо заперечив Горениця. — Експерименти довели реальність припущень. Ми проводили досліди. У невеликих масштабах.

— Слухаю вас і тремчу, — глухо сказав Василій, несміливо наблизившись до співбесідників. — За що мені послано таке щастя? Вернусь додому. І побував у новому світі. Розповідатиму там, де буду, — ніхто не повірить.

— Хай слухають, як казку, — засміявся Горениця. — Хтось повірить з дітей. А не повірить, то в серці залишиться, як мрія. А мрія — то зерно...

— А всяке зерно раніше чи пізніше може дати парость, — підхопив Григір.

— Може, то мій батько буде чи дід, — пожартував учений. — Вони передадуть вашу казку мені, а я почну над тим думати і зроблю відкриття.

— Боже мій! — Сплеснув руками Василій, і його сиві кущуваті брови полізли на лоба. — Яке чарівне колесо. Згадую книгу Еклезіаста. Як дивно там написано: і повертається все на круги свої...

— Мудрий був автор, — згодився Горениця. — Дещо тямив у діалектиці.

— Все-таки є сумніви, — похилив голову Бова, замислюючись. — Парадоксів безліч. Я можу зустріти свого батька, діда, вбити їх.

— Навіщо ж такі страхи? — пожартував Горениця. — Ідіотські припущення. Невже ви такий кровожер?

— Та ні. З точки зору теорії.

— Певно, є градації ймовірності. Дві чайки можуть стрітись посеред океану, вилетівши з протилежних берегів, але яка ймовірність цього? Крім того, закон причинності. Гола теорія — фікція. Ми якось механістично мислимо, думаючи про час і його суть. Ми розділили час на градації: минуле, сучасне, майбутнє. Треба брати його в єдності, як динаміку вселенського існування. Фази часу існують не для часток, а для єдності, для спільності. Вічність неподільна. І те, що відбувається в ній, так чи інакше, відбудеться. Поправки лише для часток, для клітин єдності, тобто для людей, тварин, народів, явищ. Ріку можна повернути праворуч, ліворуч, загатити її, поливати нею поля, і все-таки вона докотить свої води до моря, до океану.

— Знову ж таки не розумію. Можна втрутитися в плин подій минулого. І це накладе відбиток на історичний процес. Зміниться сучасне.

— Дурниці, — весело відповів Горениця. — Не ображайтесь, але це так. Що з того, що ви втрутитесь у події минулого? Який масштаб такого втручання? Невелика флуктуація, яка невдовзі згасне. Хіба ви порівняєте енергію такого втручання з енергією вселенського потоку часу?

— Гм. Справді. Але якщо, скажімо, перенести туди атомну бомбу...

— Ну, це вже речі, зв'язані з цілими суспільними організаціями: контроль за ними космічний, глобальний. Не меліть дурниць...

— Правда, правда. Я не подумав. Я ж кажу: мислення фізичного ества заперечує можливість мандрівки в часі. Десь треба інвертувати, перемістити свідомість, вивести її на новий обрій.

— Наші експерименти зроблять це, — сказав Горениця. — Проб'ють щілину в догмах минулого. Ви кажете: втручання в хід часу. Може бути й таке. Може, ви зміните де в чому сучасне, потрапивши в дев'ятнадцяте сторіччя. Проте ми не знаємо, де, на чому відіб'ється те втручання. Може, з'явиться геніальний вчений, може, народиться чудовий поет, може, ще щось станеться. Крім того, я прихильник багатопаралельного розвою суцього.

— Не розумію.

— Вічність, експериментуючи з матерією, має неосяжні можливості. Навіть учені в лабораторіях, готуючи якийсь дослід, мають для контролю кілька варіантів. Не вдасться один — в іншому пощастить. Розумієте? А еволюція Всесвіту може йти тисячами, мільйонами паралельних потоків, поправляючи, доповнюючи один одного. Щось не вийшло в одному секторі, вийшло в іншому. Колективний пошук.

— А десь у кінці космічного циклу, — захоплено підхопив Григій, — зливаються, змикаються потоки мегаеволюції, і все найкраще синтезується в гармонійному бутті.

— Можливо, — усміхнувся Горениця. — Безмір достатній для будь-якого варіанту. Візьміть хоч би ваші видіння. Це може бути один з варіантів, про які ми згадали.

— Ви вірите?

— Справа не в цьому, — зітхнув Горениця. — Сліпого не переконаєш в існуванні веселки. Ми вже з вами пішли назустріч чудесному, отже, для нас це не віра, а реальність. Я думаю про ваші фантазмагорії.

— І що? — пошепки запитав Григій.

— Я згадав, — дивно поглянувши на Бову, сказав Горениця.

— Що ви згадали?

— Багато. Проте досить, — махнув рукою вчений. — А то ми стомили гостя. Успішно повернетесь з експерименту, тоді ще відкриється. А тепер — ближче до діла. Василю Івановичу!

— Слухаю вас, — поштиво наблизився Василій, зачаровано дивлячись на вченого.

— Згадайте все, що знаєте, — сказав Горениця. — Де жили жінки-черниці? Де келії тих двох, про яких ви писали? Де вони гуляли? Це дуже важливо. З найбільшою точністю старайтеся згадати.

Вони втрюх йшли поміж квітами ботанічного саду, спустилися в підземелля колишнього монастиря, заходили в нещипні пустельні келії, роздивлялися купи зотлілих книг, а Григій думав про своє, недоступне, наболіле. Зустріти її, побачити, торкнутися живої руки — і не треба нічого. Теорії, польоти, космічні звершення — все це ніщо, коли зникає, не б'ється поруч серце, без якого ціла безмежність стає нескінченною пустелею...

У чорному небі блакитний серп Землі. Урочиста тиша лилигла над холодними скелями Місяця. Уважно дивляться відусюди гострі зіниці зірок. Тут нічим дихати, не можна жити.

Хто сказав?

Ось у невеликому кратері під прозорим склепінням пульсує життя. Розквітають пишні троянди, дозрівають у променях кварцового сонця кавуни, виноград. Метушаться люди.

У великому сферичному приміщенні десятиметровий глобус — модель Землі. На ньому всі — навіть найменші — поселення, річки, найголовніші споруди. Куля спалахує розмаїтими вогниками, по ній пробігають потоки фосфоричних іскор, вишикуються в ланцюжки.

Біля глобуса Горениця, Сінг і кілька молодих помічників. Вони зосереджені, серйозні.

— Попередні експерименти триватимуть кілька секунд, — сказав Горениця.

— Чому? — запитав Сінг, дивуючись. — Така відповідальність...

— Енергія, — лаконічно пояснив Горениця. — Мільярди ергів... На жаль, ми ще не вміємо економно пробивати стіну часу. Щось схоже на перші ракети. Тисячі тонн пального, щоб піднятися на кілька тисяч кілометрів. Може, те буде й з трансформатором часу. Спочатку — лавина енергії, а пізніше — легка прогулянка.

— Скажіть, чому ви побудували хронотрансформатор на Місяці?

— Для безпеки, — відповів Горениця. — Ми не знаємо індукційного впливу такого пристрою. Треба берегти людей. Земля під нами як на долоні. Ми фокусуємо потрібне місце, концентруємо на ньому трансформуючий пучок хроноенергії. Жаль, що не можна використати кіберіндикатора для регулювання. Людина незамінна. Чи впораєтесь?

— Не сумніваюсь, — гордовито сказав Сінг, трохи зверхньо глянувши на Гореницю. — Хіба ви ще не переконалися?

— Цілком. І все ж таки... тривога. Там люди. Безодня між епохами. Проте геть сумніви. Ще двічі повторимо мікроексперименти, потім підготуємося до вирішального. Можете відпочити, колего. За дві години я на вас чекаю.

— Гаразд, — поклонився Сінг. — Чи можу я прогулятися поза сферою містечка? Зосередитися, помилуватися неповторним краєвидом?

— Будь ласка! Тільки обережно. В разі чого — викликайте допомогу.

— Що може статися серед цієї пустелі? — Знизав плечима Сінг.

Незабаром він уже виходив зі шлюзу, одягнутий у сріблястий місячний скафандр. Поволі, аж надто поволі попрямував він до гірської гряди, заховався за скелями. Ніхто не звертав на нього уваги. Члени хроногрупи доктора Горениці часто виходили після наукової роботи гуляти під склепінням зоряного неба.

Сінг ішов тепер швидко, керуючись тільки йому відомими знаками. Незабаром він заглибився в широку ущелину, підшукав отвір печери. Ступивши кілька кроків, увімкнув ліхтар. У променях заблищала поверхня літального диска, знизу з'явився вхід. Сінг хутко пірнув туди. Минувши шлюз, опинився в центральній каюті вже без скафандра. Зникла земна подoba, загорілися полум'яні чорні очі, замерехтіло темно-фірряне волосся. Ягу, повернувшись від пульта, радо простягнув йому руки.

— Арімане! Вітаю тебе!

— Я щасливий бачити тебе, — кивнув Аріман — Сінг. — Аустріч наша ненадовго. Я незабаром йду, протє, для останнього експерименту.

— Як? Ти гадаєш...

— Так, — підхопив Аріман і ласкаво поклав руку на плече Ягу. — Щиро скажу: мені набридла ця планета, їхні боріння. Генер все наближається до кінця. Як казали їхні латиняни, фініта ля комедіа! Завіса опускається. Замкнемо головних Комкраторів у пастку часу. Вони звідти не виберуться. Горичінь поки що залишається в цій фазі. Його доведеться знищити. Минуть віки, доки знову вступить у дію магніт їхньої ідиості. Ми старанно переплутаємо ниті причинності. Ха-ха! Система Ари зможе заспокоїтися, і ми подумаємо, як вивести її на новий шлях...

— Чого ж ти хочеш від мене? — запитав Ягу, з острахом поглядаючи на нещадне обличчя Координатора.

— Приготуєш магнетон. Як тільки побачиш вибух, лети до мене. Одразу туди, в дев'ятнадцяте сторіччя. Нам треба віддати таємницю келиха. Ця таємниця першорядна для нас. Чи ясно тобі це, мій любий Ягу?

— Ясно, Арімане, я приготуюся.

Настав час експерименту. В залі залишилися Горениця і Сінг. Згасло світло, лише глобус Землі мерехтів м'яким зеленуватим саявом. На екрані виникло обличчя веселого вихрастого хлопця — інженера Соколенка з Інституту проблем Буття. Він побачив Гореницю, привітно кивнув.

У нас все готове. Чи готові ви?

Вони на місці? — тривожно запитав Горениця.

— Так. У локалізованому місці. Публіка поза межами ботанічного саду.

— Санітарна служба?

— Все в ажурі. Не турбуйтеся.

— Як Василь Іванович?

— Тремтить. Майже непритомний, — засміявся Соколенко.

— Ви пропонували йому відмовитися?

— Аякже. Куди там. Краще вмру, каже, ніж відмовлюся.

Хочу хоч би краєм ока зазирнути ще в рідний час.

— Так і сказав? — здивувався Горениця.

— Еге. Рідний час. А чого? Мені подобається. Лірично.

— Кайдани...

— Що ви сказали? — Не зрозумів інженер.

— Кажу, кайдани часу. Приємно і страшно. Ну, досить.

Даю синхронізацію. Дайте сигнал готовності.

— Даю.

Гігантський глобус колихнувся, поплив. Разом з ним попливло крісло, у якому сидів Сінг, зосередившись на географічній точці Києва і фіксуючи її поглядом. У складній системі хронотрансформатора він був медіатором-індуктором, який замикав через свою психіку дві фази часу — сучасного й минулого.

— Готові? — різко крикнув Горениця.

— Готові, — відповіла Земля.

— Вмикаю.

Рефлектори генераторів за куполом містечка оповилися ледь помітним блакитним сяйвом. До земного серпа простяглася доріжка, схожа на прозорий сріблястий меч.

— Вони зникли, — гучним шепотом обізвався Соколенко на екрані. — Успіх, Сергію! Успіх!

— Зажди, — відповів Горениця. — Не кажи гоп, доки...

Він не встиг закінчити фразу. В сутінках зали промайнула фіолетова стрічка блискавиці. Глобус оповився полум'ям, вибухнув і розлетівся на частки. Горениця страшно закричав, схопився руками за обличчя і впав, ніби вражений кулею.

— Сергію! Сергію! — Кричав на екрані Соколенко. — Сергію! Що сталося? Що з тобою?

Місячна хроностанція мовчала.

Хвиля забуття зійшла, одкотилася. Галя відчула біль у руках і ногах. Поворухилася. Жива.

Розплющила очі. Присмерк. Жовтаве світло. Неясні тіні.

Де вона? До свідомості ввірвалися образи, які ще недавно були її реальним життям. Примарна зустріч з батьком, подорож на машині, жахливий кінець.

Вона підвелася на ноги. Схопилася за якийсь виступ. То було вузьке ліжко, вкрите сірою ковдрою. Хутчіше! Треба діяти! Був злочин, і напасники вбили батька. Боже мій, швидше вибратися б звідси! Може, він ще живий!..

Через вузьке віконце лилося надвечірнє світло. Похигувалася зелена вітка каштана. З протилежного боку темніли музські двері. Галя кинулася до них, хотіла одчинити. Вони не піддавалися. Вона почала гамселити кулачками по дубових дошках, окованих металом. Звук був невиразний, глухий.

Знесилено припала до дверей. Що ж це таке? Невже в іншій країні таке можливе? Якась бандитська криївка, в'язниця? Хоч би людей побачити.

Почулися неясні звуки. Галя закричала. Знову тиша.

— Хто тут є?! — відчайдушно гукала дівчина. — Люди!

Двері зі скрипом відчинилися. На порозі — висока жіноча постать у чорному. Жінка в руках тримала глек з водою, окрасу хліба, ще щось, загорнуте в білий рушник. Вона була спокійна, зосереджена, з-під чорної хустини на Галю дивилися темні блакитні очі, обрамлені пухнастими чорними віями.

— Ти кричала, сестро?

— Я кликала людей, — стримуючи ридання, мовила дівчина. — Мене підло вкрали, привезли сюди...

— Як? — здивувалася жінка. — То ти не сама пішла сюди?

— Ні! Батька вбили, а я опинилася в полоні! Хто б ви не були, у вас добре обличчя! Покличте міліцію! Випустіть мене!

— Сестро! — вражено відповіла жінка. — Тебе ніхто не триматиме. Мені звелено погодувати тебе, допомогти. А міліція? Що це таке?

— Як? — жахнулася Галя. — Ви не чули такого слова? Де жінки? Невже за кордоном? Тоді у вас є поліція. Мусить бути консул... Мені треба до радянського посла чи консула.

— Не збагну, — похитала головою жінка. — У тебе, певно, ширинка. Ось візьми їжу, водичку. Попий, заспокойся.

Судорожно стискуючи кулачки, дівчина заплакала. Вона глянула на себе, тільки тепер помітила, що теж одягнута в чорну рясу.

— Ось гляньте! Вони мене навіть переодягли в щось попівське. Може, це секта?

— Ні, це православний монастир, — здивовано мовила жінка. — Я черниця.

— Монастир? У якому місті?

— В Києві.

— У Києві? — зраділа Галя. — Де? Як він зветься?

— Видубецький монастир. Я гадала, що ти знаєш.

— Видубецький? — З острахом перепитала дівчина. — Я там була. Ченців там давно нема. Площу зайняв ботанічний сад. Один лише старий священник інколи сидить під деревом. Слухайте, люба жінко, ви мене обманюєте!

— Горенько моє, — похитала скрушно головою жінка, мацаючи долонями Галине чоло. — Що це з тобою вчинили? Та ні, наче жару нема. Опоїли зіллям якимсь? Чи що?

— Не опоїли. Я ввечері повернулася додому. Біля двору мене чекав батько. Я його не бачила кілька років, він зник десь. А тут з'явився... дивний, хворий. Поряд машина.

— Яка машина? — не зрозуміла жінка.

— Легкова.

— Дивні слова. Не чула...

— Що ж ви — ніколи не виходили з монастиря? — збентежилася Галя. — Тут народилися?

— Та ні. Я виховувалася в дворянській сім'ї. Катерина Самійленко. Теперішнє ім'я Марія. Маю освіту. А твої слова дивні.

— Чому дивні? Хіба я кажу щось неясне? Батько розповідав щось про келих.

— Зажди! — тривожно перебила її жінка. — Келих? Ти сказала — келих?..

— Так.

— Він розповідав мені.

— Хто він?

— Ягу.

— Не розумію.

— Вузол страхітливий, — шепотіла черниця. — Як він тебе віз сюди? На чому?

— Я знепритомніла. Потім відчула, як мене перенесли з машини. Ніби літак...

— Вогняний вихор, — сказала черниця.

— Сяйво якесь, політ, забуття, — втомлено мовила Галя.

• А потім — тут...

— Це він, — кивнула жінка. — Пастка закривається.

— Що ви сказали?

— Зажди. Твої незнайомі слова. Назви. Де ти жила?

— В Києві. Адже це Київ?

— Так то так. Але ж не той Київ.

— А який же? — насторожилася Галя.

— Інший. Чужий тобі. Ти в якому році жила в Києві?

— Химерне запитання. В тисяча дев'ятсот...

— Що ти сказала? — сахнулася від неї черниця. — Інший рік?.. Проклятий... Що ж він з тобою заподіяв?..

— А хіба... що? Хіба тепер не той вік?

— Нині тисяча вісімсот вісімдесятий рік.

— Що ж це? — відчайдушно сплеснула руками Галя. — Як це можливо? Хто тоді мій гвалтівник?

— Хто він, я вже знаю, — суворо мовила черниця. — А хто ти?

— Я Галя Курінна. Працювала сестрою. Кінчала медичний інститут.

— Це земне. Я питаю про інше.

— Про інше? — здивувалася Галя. — Про що?

— Може, ти згадаєш? Може, тобі вві сні щось ввижалося?

Система Ара. Блакитне Світило. Аріман...

— Зажди! Зажди! Григір мені розповідав, — прошепотіла дівчина. — Тільки... як же ти знаєш такі наймення?

— Григір? Хто він?

— Мій... ну, найближчий...

— І він розповідав тобі про інші світи?

— Розповідав. Я теж бачила себе інколи на далеких планетах. Польоти, інші обличчя, незбагненні пристрої.

— Зажди, — тремтячим голосом озвалася черниця. — Дай хвилину на тебе. В очі. Гроловиця? — прошепотіла вона трижжю. — Це ти?

— Гроловиця? — Ледве володіючи собою, перепитала Галя.

Чому ти так мене назвала? Григір кликав мене цим ім'ям. Нібито там, у його видіннях, я була Гроловицею...

- А він? Він як бачив себе?
- Меркурієм. Космослідчим.
- Меркурій! — радісно скрикнула черниця. — Все так. Не може бути випадковості. Він же любив тебе там. Згадай!
- Ніби в тумані все, — втомлено озвалася дівчина, припавши до грудей черниці. — Лише відчуваю: рідна ти.
- Я Юліана, — крізь сльози озвалася Марія. — Вже давно згадала. Ще в дитинстві марила Блакитним Світилом. Жила подвійним життям. Батьки боялися, кликали лікарів. Я відчувала себе у вічній в'язниці. Я кликала друзів, благала, щоб вони прийшли, відгукнулися. Я мріяла про зоряні польоти, читала різні фантазії. Та все було даремно. Тупе оточення, насмішкуваті погляди. Я пішла в світ, працювала вчителькою в багатих сім'ях. Мене спекалися, бо я дітям розповідала про далекі прекрасні світи. Потім батьки знайшли мене, привезли додому. А пізніше — монастир. Так звеліли лікарі. Мене вважали божевільною, біснуватою. Про тебе теж так сказано...
- Ким?
- Матінкою Агафією. Вона всіх попередила. Що ти казатимеш, не звертати уваги. О подруго! Нас замкнули в страшну пастку.
- Невже не можна вирватися? — простогнала Галя.
- З в'язниці вирвешся, з монастиря можна втекти, а з пастки часу? Куди? Ми безсилі. Друзі наші розкидані в інших роках. А Ягу й Аріман мають страшну силу.
- Навіщо ми їм?
- Невже не згадала? Чому ми пішли сюди? Хіба твій коханий не казав?
- Казав. Я сумнівалася. Ніби казка...
- Не будемо журитися, сестро. Тримайся мене. Не треба втрачати віри.
- Інший час, — похилила голову Галя. — Сон, марення... Я вмру від туги. Коханий там, я в безодні віку. Чим, якою силою подолати жахливу безодню?

Григор і Василій, одягнені в чернечі рясни, вийшли з машини, швиденько шаснули до входу в ботанічний сад. Люди, яких цього вечора не пускали до саду, гомоніли, сміялися.

— Невже ще й досі ченці є?

— Дайте спокій людям. То артисти!

— А, мабуть, кіно знімають. Глянь — довкола встановили якісь химерні апарати!

— І міліція охороняє. Оточили весь сад.

— Важнецький, певно, фільм!

— Історичний!

Григір краєм вуха чув ті слова, проте вони вже не торкалися свідомості. Керівник експерименту провів їх у гущавину сіду, зупинився на п'ятачку голої землі серед квітів.

— Ось тут стійте. Сюди й повернетесь. Звіriamo хронометри. Так. Усе гаразд. За п'ять хвилин початок. Ну, хай щастить! До побачення!

Над землею плив вечір. У небі яснів серп місяця. Григір глипув на нього, зітхнув. Невже правда? Невже станеться?

Василій торкнувся його руки, озвався тремтячим шепотом:

— А що як не вийде?..

— Вийде, — помертвілими губами ворухнув Григір. — Тихо, Василю Івановичу...

Між деревами видно було дзвіницю Лаври в ореолі електричного сяйва, на її верхівці горіли червоні вогні. В небі гинився літак, ніс на собі розмаїті світлячки сигналів. Десь унизку, на Дніпрі, кричали теплоходи.

Раптом щось сталося. Невловиме. Майже невідчутне. Блакитна іскриста хвиля прокотилася над ними. Василій скрикнув:

— Григоре, Лавра!..

— Що?

— Зникла!

Григір глянув на фосфоричний циферблат годинника.

— Не зникла, Василю Івановичу! — зашепотів він. — Електрики не стало. Ми вже там...

— Там, — повторив Василій ніби вві сні. — Вдома. Боже синий! Не дай прокинутися. Правда ваша. Квіточки зникли. Дерева не ті. На Дніпрі вогнів нема. Гляньте, гляньте...

Справді, пільма згустилася. Електричні вогні на монастирі погасли. Місяць, як і раніше, плив сріблястим крайцем між хмар. Десь чувся урочистий спів, протяжний, сумовитий.

— Вечірня, — дихнув на вухо Григорові Василій. — У нас, у мужській обителі.

— Пора, — рішуче сказав Григір. — Ведіть мене до жіночих келій.

Вони побігли крутою стежиною вниз. Асфальтові алеї зникли, навколо були густі кущі, бурчаки, бур'яни під ногами. Зупинилися біля низенького сірого будиночка. Василій мовчки показав рукою на вузькі віконця, в деяких з них мерехтіло слабеньке світло.

— Зайдеш у ці двері. Потім ліворуч. Третя праворуч келія — Галі. А про ту, другу, вже в неї запитаєш.

— А коли там нема? Тоді де шукати?

— У каплиці. Може, моляться. Правда, вони не дуже молилися, бо біснуваті. Але ж матінка змушувала.

— Ну, Василю Йвановичу! Прощай! Ніколи не забуду тебе.

— Прощай, Григорє! Ясноокий синку! — просльозився Василій.

Хлопець відчув, як довга борода Василя залоскотала йому обличчя. Він обняв його. Чути було, як у старого гупало серце.

— Може, залишишся? Зустрінешся з своїми. Переночуєш.

— Хай їм вовки будуть своїми, — гірко сказав Василій. — Краще в куцах над Дніпром переночую. Під зорями. Засну і присниться мені Храм Краси. Люби веселі діти... і ти.

— Як же ти вийдеш?

— Знаю стежечку. Хвіртка в стіні. Прощай, любий синку. Вертайся щасливо туди. До своїх. А я пошлю до вас казку. Чуєш? Казку.

Зашелестіли кущі. Нікого нема. Лише Григір стоїть самотньо перед суворою чужою будівлею, слухає молитовне глухе завивання, що долинає ніби з-під землі. Ноги наче з вати. Шум у вухах. Треба подолати дивний транс. Вперед, вперед!

Він ступив до темного коридора. Штовхнув двері — треті праворуч. У келійці було темно.

— Гаю, — покликав Григір.

Ніхто не відповів.

Хлопець увімкнув ліхтарик, понишпорив по кутках. Ліжка, стіл. Недогарок свічки. Попід стіною метнулася миша.

Він кинувся назад. До каплиці. Хутчіше, хутчіше. Час летить.

Під ногами слизить глина. Певно, недавно пройшов дощ. В обличчя хлопцеві війнув аромат ладану, воску. Він ступив

на поріг невеликої церковки. У світлі свічок помітив зігнуті постаті черниць, золоті шати Богоматері, суворий лик Спасителя. Де ж Галя? Як знайти?

— Галю! — голосно покликав Григір.

З-під стіни метнулася тінь, розкинула руки, ніби крила. Полетіла. Охопила тонкими худими руками. Божевільні очі сяяли фосфоричним сяйвом.

— Коханий! Ти? Як? Звідки?

— Хто це? — заверещала висока черниця. — Лукавий! Свят, свят, свят! Да воскресне Бог і розточаться вразі його! Тікайте, сестриці!

Каплиця сповнилася вереском. Черниці сипонули врозтіч. Невдовзі Григір залишився з Галею на самоті. Тільки одна постать стояла біля вітваря. Потім поволі почала наблизатися до закоханих.

— Як же це, Григоре? — плакала дівчина. — Тебе теж викрали, кинули сюди?

— Ні, Галю! — щасливо сказав хлопець. — Я сам. Потім поясню. Експеримент. Ми розшукали тебе в минулому. Установка часу. Треба поспішати!

— Я не сама! — тремтячи, мовила Галя. — Зі мною Юліана!

— Знаю. Вона теж піде з нами! Подруги! Хутчіше!

Юліана поклала руки на плечі Григора. Жага далеких світів дивилася з її широко розплющених очей у душу хлопця.

— Так ось де ми стрілися, Меркурію! — прошепотіла вона. — У якій страшній пастці! Невже тобі пощастило розімкнути її?

— Нас чекають, — обнявши подруг, сказав Григір. — Треба встигнути. Швидше на кручу. Там перейдемо у свій час...

— Не так швидко, — почувся спокійний голос від дверей.

Моя пастка не просто розмикається...

Залягла зловісна тиша. Григір оглянувся. До них підходили висока могутня постать у чорному. Еластичне трико обтягувало гармонійне тіло, в промінні свічок довге волосся грало рубіновими іскрами.

— Аріман, — з острахом сказав Григір. — А я думав, що це лише мара моєї підсвідомості.

— Ага! Ти пізнав мене, — вдоволено засміявся Аріман. — Це чудово. Отже, розмова буде реальна!

— Чого тобі тут треба, вороже? — Високим різким голо-
сом скрикнула Юліана. — Чому ти вічно переслідуєш нас?

— Не я. Не я, романтичне дівчисько! Це ви ринулись у хаос тримірності, щоб зруйнувати еволюційну програму. Проте забули, з ким маєте справу! Де вам тягатися зі мною, який тримає в руках усі ниті причинності? Гляньте, як легко я розірвав ваші зв'язки! Горикорінь там, у майбутньому, ви — в лабетах минулого. Голе знання духу — і ні атома можливостей! Розпач! Розумію і співчую! Я не церковний диявол! Я — дитя високої людської еволюції, тієї, що рідна й вам! Меркурію! Не метушися, не шукай виходу! Його нема! Хроностанція на Місяці зруйнована. Горикорінь мертвий!

— Мертвий! — прошепотів Григир. — Ти сієш лише руйнацію і горе, Арімане!

— Не я винен у цьому, — похмуро заперечив Аріман і, простягнувши руку до хлопця, владно сказав: — Ти зрадив мене! Я вірив тобі. Знаю, тебе повела любов. Проте це не виправдовує твого злочину!

— Помста! — гірко озвався Григир. — Як низько ти впав, Арімане!

— Ні! Я не мщу! Я лише меч справедливості. Вам доведеться визнати мою всесильність.

— Чого ж ти хочеш? — запитала Галя, все ще не вірячи своїм очам. — Жахливий фантоме мороку! Чого тобі треба?

— Які романтично-містичні слова! — насмішковано підхопив Аріман. — Пізнаю Громовицю! Проте тобі ще далеко до тієї, яка покинула Ару.

— Я стану такою! — гордо відповіла Галя.

— Без моєї волі? Нізащо! Ви не вийдете з пастки Хроноса! Ви вічно блукатимете в його спіралях! Лише я можу дати вам рятунок!

— Чого ж ти хочеш? — запитала Юліана-Марія.

— Я пропоную мир. Я все забуду. Ви повернетесь у рідну систему. Навіщо вам хаотичні світи тримірності? Згоден — я теж не врахував усього, коли зважився на свій проект. Проте не час тепер дискутувати. Я — реаліст. Хай Земля йде своїм шляхом. Для вас знайдеться прекрасна доля в інших світах...

— Ти такий добрий, — іронічно сказав Григир. — Такий справедливий. А яка ціна такого всепрощення?

— Ти догадливий, — кивнув Аріман, гостро глянувши на Григора. — Не втратив своїх якостей. За все треба заплатити. В цьому випадку ціна невелика.

— Яка?

— Незначний експеримент. Ось келих. Тримай його, Громолице!

Він кинув мерехтливий келих, дівчина підхопила його.

— Це — таємниця. Нам необхідно розгадати суть його субстанції. Він зв'язаний з тобою, Громолице! Я чекаю: або ти станеш моєю помічницею і погодишся розгадати таємницю келиха, або...

— Або що? — тривожно перепитала Галя, дивлячись на келих.

— Або ви ніколи не побачите не лише майбутнього чи рідної системи, а й сучасного!..

У голосі Арімана вчувалися загрозливі нотки. Він підняв руку. На порозі вирости ще якісь постаті, завмерли.

— Я жду.

Келих зненацька опромінився блакитним сяйвом, у ньому заколихалася рубінова крапля рідини. Веселкове полум'я схопилося над келихом. На обличчі Галі відбився страх і подив.

— Знову те саме, — мовила вона.

— Поверни келих, — напруженим голосом сказав Аріман. — Це те, що мені потрібне! Таємнича субстанція!

— Я не поверну келих, — твердо сказала дівчина. — Він мій.

— О нікчемність, — зневажливо кинув Аріман. — Я гадав, що у вас більше розсудливості! Ягу!

Григір виступив наперед, закрив собою Галю і Юліану. Аріман засміявся.

— Ягу! Взяти їх! Келих і субстанцію в аналізатор. Мені надокучила ця комедія.

Чорні постаті метнулися до Галі, наміряючись вихопити келих з її руки. Якась незрима сила відкинула їх. Почулися крики, прокляття. Аріман закам'янів від несподіванки. Григір перезирався з дівчатами.

Біля стіни зненацька з'явилася яскраво-зеленувате сяйво. Воно пульсувало, розгорталося тугою спіраллю. З тієї динамічної пульсації почала вимальовуватись постать людини. Блакитне

тіло, ясно-синє волосся, аквамаринові, ніби морська вода під сонцем, очі.

— Горіор! — радісно закричав Григір, не вірячи своїм очам. — Горіор! Володар казки!

— Корсар! — з жахом озвався Аріман. — Чому з'явився сюди? Навіщо стаєш на дорозі?

— Є межа Космічного Права, — суворо сказав Горіор. — Ти переступив її. Вони йшли без щита сили. Тільки ніжне людське серце — беззахисне і співчутливе — вело їх, захищало, підказувало шлях у пітьмі. А ти кинув проти них силу Системи Ари. Це — крайня межа падіння!

— Ти теж втрутився! — злобно сказав Аріман. — Ти дав їм келих!

— Він не мій! То надбання земних поколінь! У ньому вино невмирущості. Пийте його, друзі! Пий, Громовице!

Дівчина піднесла келих до вуст, ковтнула рідини. Передала його друзям.

— Сталося! — сказав Горіор, піднімаючи руку вгору. — Змикаються потоки часу. Було, є й буде — стало єдиним ТЕПЕР. Люди Землі й мислячі істоти ноосфери об'єднуються безсмертним вогнем Подвигу. Чуєш, Арімане? Ти безсилий віднині!

— О ні! У мене ще досить мурів і загадок для вас, — зловісно озвався Аріман. — Не думай, що так просто вибратися для істот тримірності з об'ємів древнього змія!

— Знаю, — суворо відповів Горіор. — Упродовж тисячоліть твої слуги обплутували людей незліченною павутиною забобонів, догм, містики й утилітарних жадань. Закони, закони, закони! Безліч стін довкола полум'яного серця Прометея! Та глянть — горить твоя павутина на вогні пізнання, шлях у космічне безмежжя відкрито, і його не закрие ніхто — ні релігія, ні насилля, ні лестощі, ні навіть ті, хто відкрив цей шлях, — навіть учені!

Твої жерці робили з людей маріонеток грізного, невідомого судді. Під знаком невидимого деспота клекотів, захлинався кров'ю і кричав від неймовірного болю світ! Досить! Пора людям вивільнити свої титанічні сили, щоб повернути давно суджене — неміряні обрії життя у світі мислі й духу!

Чуєте, друзі! Йдіть у життя і творіть нові заповіді — не заповіді судді, а заповіді любові! Ми повинні зробити це для Світу Свободи, який твориться подвигом вашого віку.

Людам сказали: не вбий!

А я кажу: виходьте з учорашнього світу рабства й покори, де невпинно гуляє смерть, станьте безсмертними. Неможливо вбити нікого й нічого! Все суще вічне й невразливе! Ходімо в царство Свободи, де смерті вже не буде!

Вам говорили: не вкради!

Я кажу: хіба можна щось вкрасти у єдиному світі, де все належатиме нам і де ми станемо лише частками неосяжного цілого? Мати Безміру віддає нам все своє зореносне багатство!

Людам твердили: не протився злу!

А я закликаю: спопелить проклятий світ, де зло звило собі тисячолітнє гніздо і розплодило міриади змій. На новій ниві вирощуйте запашну квітку світоносного життя, куди злу вхід закаzano! Віднині шлях ваш туди, де нема ворожнечі й проклять! Залиште темряві темряву, а ви — сини світла — ідіть у країну знання й любові!

Закони обмеження, деспотії та пустої віри не виправдали себе. Вони прокладали глибоку, невилазну колію там, де потрібна була стихійна гра інтуїції, зв'язували там, де крила шукачів прагнули в небо, зупиняли, де нагромаджувалася блискавиця революції й повстання! Чуєте, братове? Віднині — час любові й свободи!!

А ти, Арімане, розірвав свій зв'язок з живим потоком людського Розуму. Ти і твої багатоликі слуги. Міг би відмовитися від шляху руйнації, та не захотів. Ти уже не людина. ТИ — АНТИЛЮДИНА! ГОМО САТАНІС! Щезни геть із Землі, вона тобі вже не підвладна! Брама тримірності впаде — і всеосяжність ноосфери чекає Птахів Свободи!..

Розтанули постаті Арімана та його супутників. Тиша залягла в каплиці. Іскрами грала полум'яна рідина в чаші. Григор та дівчата не могли промовити й слова від зворушення. Нарешті Юліана простягнула руки до Горіора і благально запитала:

— Як нам діяти? Невже залишатися тут? Аріман зник, та кштак часу залишається?!

— О ні! — весело засміявся Горіор. — Сила далеких світів злимається із силою Землі. Доля Всесвіту вирішується в фронттовому бутті. До вирішального поединку поспішають воїни з минулого, сучасного і прийдешнього. Ви — Люди! І пам'ятає-

те, що розтерзана Сила Грядущої Зоряної Людини клекоче понад віками, прагнучи об'єднатися в Єдиній Рідній Чаші. Повертайтеся до друзів, несучи й далі тягар обмеженого життя, адже ви самі взяли на себе цей хрест. Там тяжко, там смерть, страждання, голод і жах ядерної загрози. Та хто ж повстане супроти божевілья спотвореного розуму? Беріть відповідальність за долі світів на себе. Горикорінь — ваш лідер — в кільці ворогів і духовних сліпців, він тяжко поранений, та Чорний Папірус і Чаша Безсмертя допоможуть зцілити його. Десь пробиваються в хащах світу Космократори Чайка, Владисвіт, Сократ, Інеса, тисячі втаємничених героїв, яким ви вдихнули в серце Іскру Багатомірності. Шукайте їх, несіте їм Чашу Безсмертя, освячену подвигом поколінь. Виводьте полонений розум у світи Свободи! Готуйтеся, я допоможу вам вернутися в актуальну реальність. Туди, туди, друзі, де мислячі істоти розривають кайдани тримірності, де роботи прагнуть стати людьми, де порізнені світи простягають руки один одному понад прірвами віків та просторів, де сходить Зірниця Любові над змученою Землею. Я прийду, як тільки ви мене покличете...

Постать Горіора танула. І танули сірі стіни каплиці. Пломнів світанок над Дніпром, і мерехтіли вогні на дзвіниці Лаври. Блакитні іскри згасли там, де стояв тільки що Зоряний Корсар. А до слуху зворушених друзів тихим відлунням проникали його останні слова:

— Бийте в скелю Часу! Вона впаде. Гей, зоряні корсари, чому засмутилися? Хто жадає вічної веселої пригоди — руйте за мною! Космічні урагани бажають пограти з вашими полум'яними вітрилами!.. Чуєте, Побратими й Посестри?! Зоряний Шторм наближається, готуйте Вітрила!..

1968-1971 рр.

Камертон **Дажбога**

Роман-феєрія

...Ось іде Князь цього світу, і в мені немає нічого...

Встаньте, ходімо звідси...

ІСУС ХРИСТОС

Єв. від Івана

Хай будуть щасливі всі істоти, хай живуть усі вони в радості й задоволенні!

Усі живі істоти, котрі тільки є в світі, і слабкі, й сильні, і довгі, й короткі, і великі, й середні, і високі, й малі, видимі й невидимі, ті, що живуть близько й далеко, народжені або ті, які ще в утробі, — всі вони хай будуть щасливі!

ГАУТАМА БУДДА

«Сутта Німана»

— Людино, чого тобі треба?
Усе в тебе є... усе в тебе є...
І море широке, і сонце у небі,
І зорі — багатство твоє.

— За морем широким є обрії нові —
Незримі духовні моря,
За сонцем пекучим є сонце казкове,
За зорями — диво-зоря.

— Людино, ти маєш кохання,
Ти твориш міста і пісні...
То звідки ж ридання, і вічні страждання,
І мрії в тривожному сні?

— Обійми ведуть до могили,
Холонуть і в'януть гарячі вуста,
За муром тілесним — вітчизна всесильна,
Там же мене зустріч свята.

Книга
перша

КОСМОДРОМ ДЛЯ БОЖЕВІЛЬНИХ

Частина перша Лабіринт Марі

Першим отямився Григір. Глибоко зітхнув і оглянувся довкола. Каплиця щезла, ніби її й не було. Вони стояли поміж густими бур'янами, і складалося враження, що хтось опустив їх з простору в гушавину кропиви та чорнобилю, не потолочивши жодного кущика. Юліана-Марія та Галя-Громовиця розгублено перезирнулися і одночасно запитали Григора:

— Що ж далі?

— Заждіть, зорієнтуємося, — сказав хлопець, розглядаючи обідрані стіни невеликої церкви та зоряні склепіння Видубицького монастиря, що виблискували поміж височених осоко-рів. — Щось тут не так...

— Що не так? — схвилювалася Галя. — Ми опинилися в іншому місці?

— Та ні. Місце те саме. Видубицький монастир. Тільки чому тут бур'яни? Має бути подвір'я Інституту археології, асфальт.

— Хтось повинен зустріти нас? — схвилювано запитала Юліана. — Ти згадував про вчених, про експеримент...

— Так. Ми зараз підемо нагору... туди, де нас мають чекати, де розташовано пристрої хроностанції. Ідіть за мною.

Хлопець рушив до стін церкви, де виднілася протоптана стежина, громадилися купи цегли і сміття. Затріщали бур'яни під ногами. З темного отвору храму зненацька басовито загав-мив собака, почувся хрипкий голос:

— Стій! Стрілять буду!

— Ще цього не вистачало, — збентежився Григір. — Звідки тут взявся вартовий? Хутчіше, дівчата. Поспішайте туди, до монастиря, а там — стежиною вгору...

— Стій, мати твою перемати! — Загоготіла луна, і над купою сміття з'явився закуйовджений, заспаний вартовий, а поряд з ним — здоровенний вовкодав, весь у реп'яхах од вух до хвоста. Пес погрозово скалив ікла, а охоронець, націлюючи дуло рушниці на порушників, вимальовував у світанковій тиші кренделі багатоповерхових матюгів. Здавалося, що багрово-сизий ніс п'яниці приношується до несподіваних гостей, безсилий збагнути, звідки вони тут взялися. Червоні зловісні очиці перебігали з постаті Григора до дівчат, зупинилися на книгах Євангелія в руках черниць, зацікавлено розширилися, уздрівши мерехтливу чашу в долонях Галі-Громовиці.

— Злодюги! — загорлав охоронець. — Украли державне майно! Вислідити, що я на хвилинку одвернувся, туди вашу розтуди! А ще в монашеському одіянні, гади! Ти диви, контра недобита!

— Заспокойтеся, — різко обірвав його Григір. — Тут важлива державна справа. Ходімо з нами нагору, до дирекції Ботанічного саду і там...

— Державна справа? — Огідно зареготав охоронець. — Це я вам обіцяю: буде вона державна, коли я одведу вас, злодюг, до міліції.

— Я сам співробітник МВС, — намагався втишити п'яницю хлопець. — Ось гляньте... — Він витягнув посвідчення в червоній палітурці, розкрив перед очима вартового.

Той з недовір'ям глянув на книжечку. Мотнув рушницею на дівчат.

— А оці... манашки, чи хто вони тобі... ги-ги!.. чому тут шляються? За книжками прийшли? Еге ж? Тут їх навалом у церкві, та тільки зась брати! Не замакітрюй мені голови своєю книжечкою, може, ти цього документа вкрав... або одняв! Ану підними руки вгору, хлопче! А ви, хвойди, книжечки кладіть сюди, а то собачку нацькую... тільки шмаття полетить з ваших ряс! Ги-ги!

— Припиніть! — Гнівno гримнув Григір. — Ми добром вас просимо: ходімо нагору, до адміністрації Ботанічного саду. Невже ви нічого не чули? Вчора проводився науковий експеримент, я і оці дівчата — учасники...

— Руки вгору! Стріляю! — Не слухаючи хлопця, заревів охоронець. Постріл понад головами оглушив дівчат, вони зля-

кино скрикнули й присіли. Григiр машинально метнувся пiд ноги п'яниці, прийомом карате повалив його на землю. Пес вчепився в холошу хлопця, несамовито рвав її. Григiр висмикнув зброю з рук охоронця, хутко розрядив, вийняв затвора.

— Не вмiєш користуватися — не берися! — Задихано сказавши цi, кидаючи гвинтiвку на землю. — А затвора отримаєш в мiліції...

— Ах, он ти як! — Плаксиво-злобно крикнув вартовий. Припавшись на рiвнi ноги, він заскочив у свисток. — Мiліція! Вийдиги! Мiлі-і-ці-і-я!

— Дiвчата, за мною! — скомандував Григiр, уже не звертаючи уваги на оскаженiлого сторожа. Через бур'яни вони побiгли до стежечки, що вилася попiд стiною монастиря. Десь позаду кричав, матюгався вартовий, чулися вигуки та свистки з пiдбережної вулиці.

Хлопець, захекавшись, дряпався урвищем на кручу, пiдбiдюрював дiвчат, а разом з тим, дивуючись, озирався довкола. Хаші, бур'яни, козячі стежини... А де ж алеї Ботанiчного саду, де культурні рослини, будiвлі? Куди вони щезли?

Дiвчата розгублено поглядали на Григора, розуміючи, що він забентежений, але мовчки поспішали за ним. Доки вони вибiралися нагору, над Лiвобережжям зiйшло сонце, замерехтiло плесо Днiпра, заблищали зiрки на склепiннi монастиря.

Григiр зупинився, занепокоєно оглянув околиці. Довкола кидалися iз свiтанкової дрiмоти осiнні сади та дiброви, рiмцицьковані золотом i багрянцем, де-не-де помiж ними в'юнiлися на тлi неба пасма диму з комiнiв старовинних особнякiв. Що за фантазмагорія? Куди подiвся Ботанiчний сад? Ось видно верхiв'я дзвiнички, бiля неї має бути оранжерея, теплиці. Лiворуч — адмiнiстративні корпуси, вiд них повинна пролягати широка дорога до центрального входу. Навiть натяку на щось подiбне. I ось тут, де вони зупинилися... саме тут, він не може помилитися... Їх повинні чекати вчені, учасники й автори експерименту.

Він тривожно зiтхнув, нiби риба, викинута на пiсок. Галя вийшла його за рукав.

Що сталося? — Занепокоєно скрикнула вона. — Я теж бачу, що мiсцевiсть змiнилася. Ми з тобою часто тут гуляли в Ботанiчному саду, а тепер...

— А тепер... тю-тю! — Похмуро підхопив Григір, чухаючи потилицю. — Щось наплутали вчені з хроностанції. Вже ясно їжаку, що ми в іншому часі.

— Дай Боже, щоб не в іншій країні, — озвалася Юліана. — Аріман хіба дарма погрожував? Як він сказав? «У мене для вас достатньо стін та загадок...»

— Але ж Горіор... Корсар обіцяв... — Галя благально глянула на Григора.

— Корсар? — Перехопив її мову хлопець. — А що він обіцяв? Допомогти перейти у «фронтове буття»? А що це означає? До того ж... вам не здається вся наша пригода сном, маревом?

— А я? — Тривожно глянула на Григора Юліана. — Сподіваюся, що я не фата-моргана, друзі? Давайте скоріше знайдемо людей, фахівців, які пояснять нам, що відбулося.

— Правда твоя! — Рішуче кивнув хлопець. — Вийдемо на вулицю. Треба знайти телефон, зв'язатися з моїм шефом, з Гореницею.

— Горениця — Горикорінь? — підхопила Юліана.

— Так. А якщо він справді тяжко поранений... то його співробітники повинні знати, що і як. За мною, дівчата, бо чує моє серце, що той п'яниця може нам ускладнити життя.

Вони проминули кілька прадавніх хат. З-за парканів гавкали пси. Понад стежною босоного дівча пасло корову, тримаючи в руках налігача. Дівчинка здивовано розглядала подорожніх, особливо її зацікавили жінки в чорних рясках, їхні бліді гарні обличчя з тривожними очима.

— Ви артисти, еге? — Не стримало цікавості дівча. — Кіно знімаєте?

— Ти вгадала, кіно, — згодився Григір. — Може, підкажеш нам, де тут найближчий таксофон?

— А що це? — здивувалася дівчинка.

— Ну... телефон... Де тут будка телефонна, щоб подзвонити до міста?

— Е, далеко, — махнула рученям дівчинка. — Треба йти до Чорної гори... або до Московського вокзалу... або до школи на Звіринецькій вулиці. Осьдечки стежка, вона виведе вас на Звіринецьку, а там спитаєте.

— А дирекція Ботанічного саду? — З надією запитав Григір. — Де вона тут?

— Дирекція? Саду? — Спантеличено перепитала пастуш-
ки. — Не чула. Не знаю. Ботанічний сад є десь там, аж біля
школу. А тут — не...

— Ну, дякую тобі. Ходімо, дівчата, хутчії.

— А як називається кіно? — гукнула вслід їм дівчинка.

— Кіно? — Оглянувшись, перепитав Григір. — «Кільця
лімія» називається. Запам'ятаєш?

— Про змія? — зраділо дівча. — Мабуть, казка? Еге? Я
люблю казки. Недавно бачила кіно про «Василису Прекрас-
ну». Ой, здорово! А ці гарні артистки, мабуть, красунь гра-
ють? А ви їх визволяєте? Еге?..

— Вгадала, дівчинко. Правду сказала! — Помахав їй ру-
кою Бова, зворушено Perezирнувшись зі своїми супутницями.
Щи очах Юліани блиснула сльоза.

— Смішно, але ж правду сказала, — озвалася вона. — Ми
тїби містерію якусь проходимо.

— Тихо, — застеріг Григір. — Ми виходимо на вулицю...

Стежка вивела їх на бруківку. Над шляхом височіла недо-
будована церква без хрестів. З'явилися нечисленні перехожі.
Щи запитливо поглядали на дивну групу. Бова спантеличено
казав своїм супутницям:

— Ну ось... друга загадка. Звідси починалася вітка чотир-
надцятого тролейбуса, а тепер тут примітивна бруківка... І
жодного транспорту.

— А що таке тролейбус? — поцікавилася Юліана.

— Машина, що рухається силою електрики, — пояснив
їїна.

— Зрозуміло. Отже, ми в іншому часі. А може, й в іншо-
му нимірі. Нещодавно я читала книги Успенського про інші
ниміри...

— Знаю, — обірвав її Григір. — Проте це нам не допомо-
же. Треба вияснити подробиці — куди ми потрапили.

Він зупинив молодичку з кошиком, повним червонобоких
яблук, запитав її, як добратися до найближчого телефону. Та
вказала їм, як і дівчинка-пастушка, в напрямку Чорної гори.

— Підете прямо, потім ліворуч... пізніше знову повернете
ліворуч... і там рукою подати...

Подякувавши, Григір з дівчатами закрокував униз. Та не
стигли вони пройти й півкілометра, як їм назустріч вискочи-

ли з бокових вуличок два міліцейських авто і, перекривши шлях для втечі, різко зупинилися. Кілька офіцерів та сержантів у міліцейській формі вихопилися з машин, тримаючи в руках автомати та пістолети.

— Стояти! — Суворо скомандував капітан, уважно оглядаючи хлопця й дівчат у чернечих рясах.

— Стоймо, — усміхнувся Григир і поліз до внутрішньої кишені за посвідченням.

— Руки вгору! Не балуй! — гримнув капітан. З-за його спину виглянув знайомий хлопцеві вартовий, тримаючи в руках гвинтівку без затвора. Офіцер кивнув на затриманих.

— Вони?

— Вони, суки, — вдоволено гаркнув сторож. — Я йому кажу — стій! А він мені під ноги... Здоровило! Хіба я в силі його побороти? Точно, шпійон! Де б він навчився таких прийомчиків? Куди подів затвора, гнида? Верни казньонне імущество!

— Тихо! — обірвав його капітан. — У відділенні розберемося. Затвор у тебе?

— Ось тут, у кишені, — миролюбно відповів Григир. — Капітане! Я прошу одвезти нас до Міністерства внутрішніх справ. Справа дуже складна, й у відділенні...

— Може, ти ще в ЦК партії захочеш? — Глузливо засміявся офіцер.

— Або в ресторан «Кукушку», — з огидною гримасою підхопив сторож. — Одкушать котлету київську...

Міліціонери засміялися. Капітан різким жестом обірвав сміх.

— Годі! По машинах. Руки назад.

— Я співробітник МВС, — запротестував Бова. — Візьміть у внутрішній кишені посвідчення...

— Візьмемо! — пообіцяв зловтішно офіцер. — Усе візьмемо. Марш до машини. Ми вас навчимо, як роззброювати вартових. І онукам закажеш!

Григир схвильовано розглядав будівлі на вулиці Києва, якими їхали міліцейські машини. Все здавалося сном, міражем: замість широких заасфальтованих проспектів — покручені бруківки, зруйновані квартали, убого вбрані люди з тор-

бими та кошиками, старовинні трамваї, схожі на катафалки. Де ж вони опинилися? В яких роках? Чи зустрінуть вони когось-небудь знайомого? Перед експериментом він із Гореницею розмовляв про можливі парадокси часу. Досить легковажні теоретизування. Одна справа базикати, а інша — стрибнути в іншу епоху! Що тоді казав Горениця? «Ваш наступний експеримент, безумовно, якимось відіб'ється на прийдешньому і на сучасності, звичайно, хоча б уже тим, що відкриє потік принципово нової інформації. Де відіб'ється цей експеримент, і чому, що означатиме поява тут жінки з минулого (а разом з тим — із неймовірного грядущого), хто може передбачити?» Навіть він, геніальний теоретик, очевидно, безсилий був проюкувати результати першого прориву в стіні Хроноса. І ось... несподіване зміщення фази часового континууму. Вірогідніше нічого, що вони потрапили в минуле... десь у п'ятдесяті роки, одразу після війни. Проте в ті роки і він, Григір Бова, і Галя Курішна вже народилися. То, може, вони зустрінуть тут самі себе? Як тоді доведеться розв'язувати карколомні вузли? Чи не стане ця ситуація катастрофічною? Треба вимагати в міліції зустрічі з ученими, з теоретиками. І спробувати знайти шефа. Він, безумовно, тепер молодший, але працює в органах...

— Я відчуваю твою думку... твої сумніви, — зненацька змінилася Галя, схилившись до нього. — Ми потрапили у вузол часу... і розв'язати його буде складно.

Григір глянув на її бліде, схвильоване личко, відзначив лихоманковий блиск в очах. Ласкаво обняв за плечі.

— Заспокойся, рідна моя. Це наш іспит. Горіор не обіцяв нам готових рішень, а урагани й шторми...

Машина минула круглу вежу, застрибала по трамвайній колії. Прогуркотів, задзеленчав трамвай. Марія-Юліана зацікавлено дивилася йому вслід, похитувала головою.

— Який страшний монстр. Дуже примітивна техніка...

— А в дев'ятнадцятому віці хіба краща була? — Скептично запитав Григір.

— Я порівнюю не з моїм досвідом тутешнім, — заперечила Юліана. — Мені згадалася наша рідна Ара.

— Мовчати! — гаркнув, почувши їхнє перешіптування, мислтан, обернувшись із переднього сидіння. — Зараз будете

мати нагоду говорити те, про що вас питатимуть. І раджу не викручуватися, не шукати алібі. Не допоможе!

— Ми алібі не потребуємо, — одрізав офіцерові Григір. — Заспокойтеся. І знайдіть терпіння для взаєморозуміння.

— Я бачу, ти дуже розумний! — Погрозово буркнув капітан. — Доведеться тобі показати, де раки зимують. Та ось ми вже приїхали. Виводьте злочинців. Попереджую, при спробі втекти...

— Шановний капітане, — сказав Бова, — раджу тримати при собі ваші садистичні емоції. Вам же потім буде соромно.

— Ах ти, подонок! Я цього не забуду. Ану марш з машини! Живо до дверей! Семеній! Веди їх прямо до шефа. І сторожа-свідка теж! Це пташки непрості. Ми їм покажемо, з ким мають діло!

Начальник Печерського відділення міліції майор Куштенко уважно розглядав високого, плечистого хлопця, одягнутого в легку куртку з мерехтливої тканини, шукаючи в його обличчі, в погляді страх або занепокоєння. Бова дивився на нього широко, дружньо, з надією на взаєморозуміння. Майор здивувався, але не показав цього. Перевів погляд на жінок в чернечих рясах. Відзначив на їхніх лицах небуденну красу і спокійне благородство. Потім кивнув капітанові:

— Краще буде, якщо всі сядуть. Ось так. Прошу заспокоїтись і розповісти все, що сталося. Капітане! Я вас слухаю.

— Наша патрульна машина чергувала біля Видубицького озера. Я почув свисток вартового позавідомчої охорони. Ось він перед вами...

— Так точно! — Схопився з місця вартовий. — Демобілізований гвардієць Іван Горобець, тепер — охороняю склади книг в монастирі.

— Сядьте! — Махнув рукою майор. — Я потім вас питаю. Що далі, капітане?

— Почувши крики, ми прибігли до монастиря. Сторож розповів нам, що застав ось цих затриманих, коли вони тихцем вибиралися зі складу, несучи в руках якісь книги і ще якусь цінну річ. Він наказав їм зупинитися, хотів одвести до міліції...

— Далі...

— А далі... цей бандит напав на нього, обеззброїв, витягнув затвора з гвинтівки, а сам з бабами втік. Ми, ясна річ, орієнтувалися, об'їхали довкола... і перехопили втікачів!

— Ясно, — сказав майор. — Горобець, капітан правильно нас інформує?

— Так точно! — Знову підскаочив сторож. — Я одразу понівав, що це за птички. Не інакше — американські шпійони. Гляньте на його шмотки... Заграничні. А баби — чому одяглися в рясї? Щоб задурманити голову. Ягнятами прикидаються...

— Досить, — перебив його майор. — Мені все ясно. Сідайте, Горобець. Затримані, прошу називати ваші прізвища, імена, де живете, чому сталося те, про що я почув? Коротше, чому ви опинилися в монастирі, біля складу? Спочатку ти, хлопче... Як твоє прізвище?

— Бова. Звати Григір Максимович.

— Професія.

— Криміналіст. Детектив.

— Гм. І де ви працюєте?

— У Міністерстві внутрішніх справ. Площа Богдана Хмельницького. Відділення незалежних криміналістів. Мій шеф — Гриб Семен Йовтухович.

— Гриб Семен? — здивувався майор. — Я знаю його. Радом училися. Тільки який же він шеф? Та ще й відділення... Він дільничний, дуже шанований. Капітан Гриб Семен Йовтухович...

— Полковник, — заперечив Григір.

— Гм. Тоді це однофамілець. Та ти зажди... Які такі незалежні криміналісти? Нема такого відділення в міністерстві.

— Як то нема? — обурився Григір. — Ось моє посвідчення. Прошу...

Майор розгорнув червону книжечку, здивовано пробіг очима текст, знову глипнув на Бову.

— Що за жарти, громадянине Бова?

— Які жарти, товаришу майоре?

— Тут підпис міністра Куштенка Івана Івановича.

— А що вас дивує? Все правильно. Міністр внутрішніх справ генерал-полковник Куштенко Іван Іванович.

— Наш міністр Кобець Антон Сидорович, — заперечив

майор. — Генерал-лейтенант. А Куштенко Іван Іванович — це я, начальник Печерського відділення. Що за містифікації ви, громадянине Бова, розігруєте? Дивний ви криміналіст!

— Артист, а не криміналіст! — Хрипко видихнув сторож. — Я ж кажу: це той жучило! Роги йому треба обламати.

— Тихо! — наказав майор. — Ось ще одна химера... Посвідчення видане 12 січня 1968 року. Як це розуміти? Може, ви знімаєте якийсь кінофільм? Тоді не валяйте дурня, говоріть одразу...

— Заждіть, заждіть! — Задихнувся від хвилювання Григор, перезирнувшись зі своїми супутницями. — А який у вас рік?

— У нас? — здивувався майор. — Чому у нас? Рік один і той же для всіх: тисяча дев'ятсот сорок восьмий...

Галя охнула, зблідла.

— Двадцять п'ять років, — прошепотіла вона.

— Товаришу майор! — Злобно озвався капітан. — Злочинці просто морочать нас. Треба серйозно попрацювати з ними. По-нашому. Вони швидко у нас заговорять...

— Товаришу майоре, — втрутився Бова, — нам треба з вами поговорити на самоті. Справа великої державної ваги. Навіть вселюдської ваги. Не варто говорити про це привселюдно.

Майор помовчав трохи, замислено розглядаючи посвідчення Бови, хмикнув.

— А паспорт у вас є?

— Ось він. Будь ласка...

— А у вас, жінки, які документи є?

— У черниць документів не буває, — зауважила Марія-Юліана.

— У мене є паспорт, — озвалася Галя. — Григоре, передай майору.

— У однієї черниці є паспорт, у іншій — нема, — скептично зауважив майор. — Як це зрозуміти?

— Я не черниця, — мовила Галя. — Мене силою вкинули до монастиря.

— Силою? — здивувався начальник. — Вперше чую, щоб у нашій країні силою запроторювали до монастиря.

— Товаришу майоре, — настирливо повторив Бова. — Прошу розмови на самоті...

— Хвилиночку. Завершимо спочатку розмову зі свідками. Так. Паспорт нормальний. Ага. Знову такі штучки. Паспорт видано 8 квітня 1965 року Кагарлицьким райвідділом МВС. А у вас, громадянко... як вас?

— Курінна Галина Андріївна...

— Правильно. Курінна Галина Андріївна. 1953 року народження. Паспорт видано Опішнянським райвідділом Полтавської області. У сімдесятому році, 10 травня. Аж дві неув'язочки. Опішнянського району на Полтавщині нема, я сам з тих країв родом. А ще — оці роки, які ще не настали. Ну, гаразд! Поговоримо про це пізніше. Громадянин Горобець обвинувачує вас у тому, що ви вкрали на складі якісь книги й цінні речі. Це правда?

— Як перед Богом кажу — правда! — вигукнув сторож. — Поцупили, гади! Заховали під свої балахони. Пошмонайте їх гарненько, потрусіть!

— Я не тебе питаю, — суворо обірвав його майор. — Громадянин Бова, що можете відповісти на це обвинувачення?

— У руках черниць були книжечки Нового Завіту. Євангелії. І чаша. Ритуальна чаша... Все належить їм. А у мене нічого в руках не було.

— Прошу показати книжки Нового Завіту, — звелів майор. Черниці дістали з-під ряс Євангелії, поклали на стіл. Майор розгорнув одну, перегорнув кілька сторінок, знизав плечима.

— Більше нема книг?

— Нема, — підтвердили жінки. — Була літургія, ми взяли з собою лише Євангелії.

— А чаша. Покажіть чашу.

Галя обережно поставила на стіл чарівний келих. Він заірився мерехтливими вогниками, привабивши до себе погляди присутніх.

— Чудова річ, — кивнув майор. — Ваша? — Глянув він на Галю.

— Моя.

— Розберемося. Добре. Капітане, вийдіть зі своєю командою в коридор. Громадянин Горобець теж. Запишіть його свідчення. Зачекайте, я вас покличу. Я говоритиму з затриманими сам...

— Слухаю, — похмуро відповів капітан, даючи знак своїм супутникам.

— Григоре Максимовичу, — доброзичливо сказав майор, залишившись із затриманими сам на сам. — Ви хочете мені щось розповісти важливе? Тоді я весь — увага. Тільки прошу без викрутасів і вигадок. Перше: поясніть, що це у вас за документи, позначені роками, які ще не настали?

— Іване Івановичу, — дружелюбно, в тон майору, відповів Бова, — ми не зможемо обмежитися теперішньою розмовою, проте я розповім вам усе вичерпно, щоб ви могли збагнути парадоксальність ситуації. Ви читали коли-небудь фантастику?

— До чого тут фантастика? Ну, скажімо, читав. Ще в дитинстві. Жуля Верна. Велса... Беляєва...

— Велса? — зрадів Григир. — Чудово. Тоді ви зрозумієте. Читали «Машину часу»?

— Угу. Читав. Забавна штука.

— Так от. З нашими документами — жодної містифікації. Вони правдиві. І справді видані в тих роках, що там позначені...

— Ви хочете сказати, що прибули...

— Саме так. Ми прибули з майбутнього, — твердо сказав Бова. — Спочатку з майбутнього, а потім — з минулого. Бачу — ви іронічно посміхаєтеся. Коротко пояснюю. Інститут проблем Буття проводив експеримент по проникненню в дев'ятнадцяте століття. Я — учасник експерименту. Я повинен був знайти в тому часі оцю дівчину...

— Галину Курінну?

— Так. І забрати її в свою епоху. Вона — житель двадцятого віку, але була перенесена в дев'ятнадцятий злочинцями.

— Ого! — Не стримався майор. — Детектив хоч куди. Можна кіно знімати.

— І все-таки — це правда. При поверненні назад, очевидно, відбулася якась деформація. І ми потрапили у ваш рік. Для нас — це минуле...

— А друга черниця? Чому вона опинилася з вами?

— Вона захотіла перейти в двадцятий вік. Може, саме таке рішення викликало деформацію в часовому переході. Про все це треба говорити з ученими, теоретиками. Ви повинні збагнути, наскільки важлива ця справа.

— Гм, — почухав потилицю майор, широко усміхаючись. — Здорово все збігається. І ваша поява біля монастирських складів, і дивне вбрання, і документи... Хм... Так що, справді Куштенко Іван Іванович міністр внутрішніх справ?

— Правда, — кивнув Бова. — Заждіть, заждіть. Так він викапаний — ви. Може, у вас є брат? Або родич?

— Нема. Я одинак у батьків.

— Міністр і ви — одне лице. Тільки міністр — сивий, а ви — темповолосий.

— Дивина, — покрутив головою майор. — Генерал-полковник. Все може бути. Хотілося б вірити, що таке можливе. Наука — велика сила. Проте ви ж розумієте, Григоре Максимовичу, що я не можу вас ось так відпустити...

— Розумію, ми й самі не хочемо цього. Адже треба розв'язати цей вузол... і вернутися в свій час... Якщо це можливо...

— Ось і добренько. Гадаю, що вами зацікавляться компетентні органи, і не лише наукові. Поки що я поселю вас у нашому відомчому готелі. Під охороною, ясна річ. Повідомлю куди належить. А ви — напишіть подробиці всього, що сталося. І ще... ви, Григоре Максимовичу, вже мали десь народитися... Адже так?

— Правда ваша, — підтвердив Бова.

— От бачте. Як же це можливо? Тоді ви можете зустрітися із самим собою? Еге?

— Ми думали про це. Наш експеримент повинен прояснити багато таких парадоксів. Наприклад, я знайомий із шефом тим, у майбутньому, а ви кажете, що він тут працює дільничним. Або я можу познайомитися зі своїми батьками, котрі молодші від мене... або мої ровесники. Те ж саме з Курінною. У її батьків вона ще не народилася, а разом з тим — ось вона тут, доросла жінка...

— Еге! Загадочка для учених, — реготнув майор. — Ну, люди добрі, якщо ви не авантюристи, тоді... тоді я радий, що буду учасником казкового дива... Я дам наказ, ідіть відпочиньте. Євангелії заберіть, а чашу я залишу. Не турбуйтеся, нічого не пропаде.

Затриманих розмістили в двокімнатному номері відомчого готелю. Тут був санвузол, кухня, радіоточка. На столі

стояла тая з трьома комплексними обідами, дві хлібини, цукор.

Григір відсунув ситцеву фіранку, виглянув у вікно. Висока цегляна стіна закривала виднокіл, підходячи майже вприпул до готелю.

— Усе передбачено, — усміхнувся Бова. — Ми водночас гості й в'язні.

— Я розгублена, — розвела руками Юліана. — В голові туман. Мені здається, що я сплю. Так часто бувало в сновидіннях. Якись лабіринти, в'язниці, підземелля, ворожі істоти...

— Це далеко не сновидіння, — зауважила Галя, скидаючи чернечу рясу. — Нам треба добре подумати, як діяти. Що можна зробити в цих умовах? У сорок восьмому році навряд чи були теоретики, які працювали над проблемами часу й простору...

— Дівчата! — Піднявши вгору руки, благально скрикнув Григір. — Маю пропозицію. Я смертельно хочу спати. Голова дурна, немов капустяний качан. Не хочу їсти-пити, а падаю на постіль. Ви можете митися, прихорошуватися, снідати, а я хоч пару годин відпочину. Згода?

— Добре, добре! — Ласкаво підштовхнула хлопця до спальної кімнати Галя. — Іди. А нам треба зайнятися своїми дівочими справами. А то ми з'явилися в минуле немов городні опудала. Спи скільки захочеш, а ми з Юліаною теж відпочинемо.

* * *

Горіор і Гледіс зупинили своїх зоряних коней біля стін Надземного Вітаполіса. Самоцвітна брама тихо відкрила вхід до Блакитної Алеї. Горіор ласкаво торкнувся граціозної шиї Грома, коня-побратима, запрошуючи його ввійти до Оселі. Гледіс тривожним рухом зупинила друга. Насторожилася, прислухаючись до чогось далекого й болісного.

— Що сталося? — здивувався Горіор.

— Я відчула: твоя акція деформована. Аріман вчинив ще один злочин. Космократори в біді. Прошу тебе — проаналізуй сам.

Горіор підняв праву руку вгору і плавно опустив її, ніби прокладаючи невидиму стежку в просторі. Вогняна стріла май-

нула понад обрієм і розтанула над мерехтливими банями ки-
нських Храмів.

— Ну що? Правду я сказала?

— Правду. Проте вина в цьому не Арімана, а самих Кос-
мократорів.

— Що ж сталося?

— Доленосне плетиво Часу. Вони потрапили в сорок вось-
мий рік Земної Ритміки.

— Тобто в минуле?

— У минуле, але не в своє.

— Що це означає?

— Доленосне плетиво багатомірне, Гледіс. Ми з тобою
нжу розмовляли про це. Це як багатоголовий змій у казках.
Зрубуєш одну голову — виростає кілька інших.

— Тоді вони, потрапивши не в свою колію, можуть поро-
дити ще кілька нових?

— Так, — спантеличено згодився Горіор, рушаючи з конем
до входу. Гледіс, не відстаючи від свого друга, поклала ніжну
фіолетову долоню на його руку.

— Це ускладнює наше завдання?

— Дуже, — замислено мовив Горіор, спрямовуючи Грома
до дніпровської кручі. Сковивши з коня, він допоміг зійти на
землю подрузі.

— Гуляйте, — звернувся до коней Горіор. — Нам треба
побігти на самоті.

— Дякуємо вам, побратими, — додала Гледіс, погладивши
їх по шиях.

Коні радісно заіржали й поскакали понад кручею. Потім
вбігли стежиною вниз і заглибилися в срібнолисту діброву.
Вилкитна й фіолетова постаті зeszли в яругах біля Небесного
Дніпра. Горіор глянув на райдужне плесо ріки, важко зітхнув.

— Як легко тварини підіймаються до рівня ноосфери, і як
важко сюди добратися самому творцю її. Ось де космічний
парадокс.

— Коли ж Зоряний Вітаполіс набере повноти? — запитала
Гледіс. — Доки ми будемо чекати нових воїнів?

— Не раніше ніж пустить коріння Земний Вітаполіс, моя
кошана Гледіс. А тепер нам треба зосередитися. Допоможи мені.

— Що б ти хотів?

— Заспівай пісню. Імпровізуй, Гледіс. А я промчу понад віками, подивлюся, де розсіяли свої вогненні зерна Космократори. Чи є можливість звести до купи розірвані ниті доль і прагнень? Я догадуюся, що **нинішнє завдання** на кілька порядків глибше, ніж попередні.

— Чому?

— Ноосфера підказує: до дії треба залучити не лише людей та Космократорів, а й богів та демонів.

Темно-сині очі Гледіс сповнилися тривогою.

— О мій друже! Як ти їм допоможеш у цьому? Адже це люди впродовж віків творили кумирів, ідолів та богів. У нас відсутній зв'язок з ними, вони локалізовані в ноосферних колапсах. Ми на них не впливаємо, а вони мають тиранічну владу над людьми.

— Саме так! — згодився Горіор. — Таку владу, як примхливі діти над батьками. Різниця лиш в тому, що боги полюбляють криваві спектаклі.

— То як же ти сподіваєшся допомогти людям і Космократорам? Як звести до купи такий розбурханий світ, розчахнутий, розірваний, розкиданий понад віками й просторами? Це завдання складніше, аніж для Ізиди зібрати розтерзані частки Озіріса.

— Дякую, кохана. Ти вже дала мені натяк. Співай, співай, Гледіс. Хвиля Осяяння котиться, я спробую осідлати її.

Горіор ліг на килим блакитно-срібної ковили, заглибився поглядом в Дивоколо Надмірності. Гледіс примостилася біля нього і, тримаючи побратима за руку, тихо заспівала:

— Десь там стоїть Блакитний Храм в Правічнім Лісі,
стежок туди давно нема... давно нема...
Ні Сонце не засяє там, ні Місяць,
І лише тиша обнімає все німа.

Сія олтар. Горять на ньому ясні свічі.
Мовчання жде молитви і зітхань.
А Вічність роки непочаті лічить,
Заснули зерна мрій та поривань.

Прийдіть, святі, філософи і діти,
Хай заgrimить склепіння вікове,

Молитва дивна попливе над Світом
І Дух Любові знову оживе.

Погляд Горіора темнів, наливався глибиною Безмірності. Променисто-блакитне тіло завмерло, почало танути, обнімаючи кручі Вітаполіса, простори Небесного Дніпра, зоряну Оселю, позавимірні сфери; Гледіс з острахом відчувала, як його гутність переростала всі мислимі масштаби Буття, ширяючи в глибоких безоднях, звідки навіть Духу тяжко вертатися. Та, як завжди, вона знала, що так треба, що від його польотів та її мудрого чекання залежить доля Світів і міріадів живих Істот.

* * *

Свідомість Григора кружляла в смерчі таємничого часоного урагану. Здавалося, що розум складався з тисяч і тисяч мерехтливих елементів, як фасеточне око метелика або іншої комахи. І кожен кристалик сприйняття реальності бачив свій окремий потік подій. Дух жадав об'єднати всі ці струмки в єдине річище, бо психічна роздробленість, розчакнутість спричиняла терзання, біль, томління душі. Свідомість хотіла знати хто ж вона насправді? Григір Бова, химерний криміналіст шістдесятих років двадцятого століття, народжений в Україні на планеті Земля; чи космолідчий таємничої сфери Ара з міфічним ім'ям Меркурій? А може, вірний побратим славетного запорозького характерника і гетьмана Байди-Вишневецького? Як його звали тоді? Вогневик... Дивне магічне ім'я... А ось він скаче на коні поруч з легендарним Спартаком... Йому чотирнадцять років, захоплений римськими легіонерами в Македонії, повсталі гладіатори визволили його з рабства, і він готовий вмерти за свого вождя — могутнього блакитноокого вождя. А ось він іде заболоченою стежиною поміж вікових дерев, під ногами хлюпає вода, в руці спис, на плечі накинута шкура ведмедя. Григір спостерігає за своїми ногами: вони м'які, волохаті, невтомні. І такі ж супутники вождя — сильні, кривезірні, звіроподібні воїни, готові кожної миті до сутички, бою і смерті, коли цього вимагатиме доля рідного племені. Як його знати? Гур... Гур його ім'я. Навіть супротивники промовляють ці звуки з пошаною і острахом. А ось Григір летить швидко на велетенському птахові. Внизу пропливають буйні

краєвиди — предковічні ліси, прозорі озера, ріки, гори. Це вже, мабуть, чистий сон, марення. Такого не може бути — політ на спині титанічного лелеки. Птах розумний, він повертає до вершника голову, ніби питаючи поради. Дивно, але в Григора відчуття цілковитої реальності. Та не в Григора, а в Ріама. Його називають Ріам. Він син і спадкоємець Володаря... кого, кого? Тане ім'я, розпливається, ніби ранковий туман під сонцем.

З безодні з'являються магнетичні чорні очі Арімана, пронизують душу, потрясають свідомість. Чути іронічний сміх.

— Ну що, Меркурію? Хто з нас володіє нитями причинності? Я чи Корсар? Ви, наївні Космократори, вважали, що можна легковажно міняти імператив Закону, ніби роль у спектаклі. Емоції доречні при інтимних обіймах. Ти раніше добре знав про це, мій колишній детективе! Куди ж поділася твоя знаменита мудрість? Хто ти тепер? Лялька в руках деспотичного суспільства, яке не знає пощади. Ви самі допомогли мені, заплутавшись у часовій павутині. Я вже, признатися, почав хвилюватися, бо магніт Єдності вів усіх Космократорів до купи. Але тепер — моя перемога.

— Ще не осінь, Арімане! — Понуро відповідає Григір. — Зерна проростають, хто гарантує, який врожай виросте на історичному полі?

— Я господар земної ниви, — гордовито каже Аріман. — Ваші сподівання на Корсара марні. Хто він для Землі? Легенда, примара. Хто йде за ним? Як його ім'я? Десь його називають Буддою, десь Кетцалькоатлем, десь Озірісом, десь Христом, а то й Люцифером! Ха-ха-ха! Він розчахнутий, розмазаний у ноосфері Світу, ніби відбиток сонця на схвильованій воді. Спробуй заспокоїти море, щоб уздріти цільний образ Світила. Зможеш?

— Ми прагнемо цього! — Вперто заперечив Григір, борсаючись в обіймах сну. — Він уже знайшов нас і захистив від тебе!

— Хороший захист! — засміявся Аріман. — Потрапити в чужу епоху без жодної можливості вибратися?! Корсар безсилий допомогти. Повір мені — я знаю. Він сам розгублений. Тут лише я можу зарадити...

— Як? — Скептично запитав Григір. — Відмовитися від місії Космократорів?

— Яка місія? — Зневажливо підхопив Аріман. — Меркурію! Ти ж добре знаєш ноосферний потік історії Землі. Де той композитор, що витворює гармонійну симфонію з кривавого шмаття, з огризків забобонів, вірувань, містифікацій, надій, гнів, братовбивства, кармічних лабіринтів різних релігій, епох та народів? Ось тільки що ти борсався у павутині власних втілень... Що спільного між ними, як ти нанижеш намистини різноманітних ілюзорних життів на спільну гірлянду? Хто з вас буде ведучим у цьому хаотичному зборищі? Навіть втілені Космократори геть забувають свої минулі стежки, а що ж говорити про звичайних людей, душа яких ще живе у сутінках архейської ери?

— І ти вважаєш, що володієш можливостями допомогти їм у вирішенні цього завдання?

— Я не збираюся його вирішувати, — заперечив Аріман. — Навіщо ловити вітер на долоні? Ми — представники Найвищого Розуму у Всесвіті, навіщо ж опускатися до рівня черв'яків? Залишити геть навіки абсурдні сновидіння, стати знову питанням...

— Це щось нове! — здивувався Григір. — Адже ти сам створив цю тримірну сферу для споживання її психоенергії. Як же обійдешся без паразитизму?

— Дурню! — крикнув Аріман. — Невже гадаєш, що ці чини, відколи ти зрадив мене, я марнував? Все не так, як ти мариш у своїх видіннях... і не так, як гадав я. Ти бачиш — я демокритично ставлюся до себе. Аналітичний Центр Ари знайшов гармонійне рішення. Ми відкриємо потік автотрофності, що тече з глибини Абсолютного. Ми дійшли висновку, що Сфера Буттєвості байдужий до наших емоцій. Енергія доступна кожному, хто проб'є до неї річище. Ти збагнув?

— Отже, ти залишиш у спокої цю сферу?

— Я її спопелю, — просто відповів Аріман.

— Разом з міріадами істот, живих сутностей, людей? — Жикнувся Григір.

— Хіба не те саме чиниш ти, прокидаючись із сновидіння? — здивувався Аріман. — Хіба не кидаєш ти в безодню нібито своїх супутників по маренню? Ми просто покинемо дурний космоісторичний сон. Вернемося до радості вільного Пугги. Згадай, Меркурію, нашу Сферу. Згадай нашу дружбу!..

— Ти кажеш — сновидіння? — нахмурився Григір. — Може, й так. Але чому нас жахає вбивство рідної істоти навіть у сновидінні? Ментальне вбивство ще страшніше. Це говорив той, кого ти ненавидиш. Пам'ятаєш? Він казав про силу думки... якщо про щось подумав, ти вже вчинив те...

— Геть з цим ім'ям! Не кажи мені про нього! — спалахнув Аріман. — Я достатньо проявив до тебе дружньої уваги. Ти не захотів? Вибирайся ж з павутини часу сам! Буде каяття — не буде вороття! — як кажуть твої українці. Прощай, дурню!

Блискавиця засліпила Григора, він рухнув у безодню і страшно закричав.

— Григоре! Що з тобою? — Почувся схвильований голос Галі. — Любий, прокинься.

Бова підхопився на ліжку, розплющив очі. На нього турботливо дивилися Галя і Юліана. В повітрі чувся приємний запах смаженої картоплі з цибулею. Дівчата були причесані, прихорошені, на обох — білі сорочки, підв'язані на кшталт древніх тунік якимись шнурками.

— Тобі щось приснилося? — непокоїлася Галя. — Ти стогнав і кричав.

— Аріман, — понуро відповів Григір.

— Приснився?

— Не знаю. Скоріше всього — проник у свідомість. Надто реалістично й жорстоко. Поставив ультиматум...

— Що ж він хоче? — Насторожено запитала Юліана.

— Щоб ми дали згоду покинути цю сферу. Інакше ніколи не виберемося. Твердить, що Корсар нам не допоможе, Горіор, мовляв, сам розгублений.

— Бреше, — твердо запевнила Юліана, гнівно нахмурившись. — Я добре знаю його витівки. Батько брехні, що ти хочеш від нього почути? Лукавству Князя Мороку нема межі.

— Тут усе складніше, — зітхнув Григір. — Маємо справу не з міфічним чортом. Ми з ним не в рівноцінних ситуаціях. Аріман — повелитель **світового комп'ютера**, а ми немов заряджені частки в електромагнітному полі. Зміни фазу — і нас несе, куди забажав оператор.

— Ти, може, згодився з ним? — здивувалася Галя.

— Про це не може бути й мови, рідна моя. Тут проблема набагато складніша. Ми повинні знати. Розумієте? ЗНАТИ!!! Якщо Аріман може проникати в нашу свідомість, то...

— То... — Дівчата з надією дивилися на нього.

— То з Корсаром ми теж зможемо знайти контакт. Ви пробували?

Юліана глянула на подругу, схвально кивнула.

— Він правду каже. Наша здатність до концентрації волі не пропала, а лише затьмарилася. Доведеться згадувати минуле. Свого часу ми викликали Горіора й Гледіс...

— Тоді вас було повне кільце, — заперечив Григір.

— Зате нині ми в екстремальній ситуації. Можна мобілізувати найглибші резерви. Проте заждіть. Григору треба поїхати. Ми вже трохи перехопили. Тепер твоя черга.

— Дякую, подруги. Я справді голодний як вовк. Заморю черв'ячка — і під душ.

Не встиг хлопець вийти із спальної кімнати, як вхідні двері широко розчинилися і в коридор увійшов майор Куштенько, а з ним ще один міліціонер і дві молоденькі дівчини у міліцейській формі. Вони тримали в руках якісь згортки, перем'язані шпагатом.

— Не хвилюйтеся, — підбадьорливо посміхнувся начальник. — Усе йде за планом. Я вже повідомив кому слід про пригоду. Мене, звичайно, підняли на сміх співробітники Міністерства державної безпеки.

— Чому безпеки? — здивувався Бова.

— А хто ж цим займається? Проблема виходить за межі наших прерогатив, хлопче. У них є достатньо солідних фахівців. Але чому ви занепокоїлися? Я повідомив і в Академію наук.

— І що ж?

— Там зацікавилися... хоча й трохи іронізували. Є вказівки знайти ваших відповідників у цьому часі. Ха-ха! Я теж починаю вірити в марення... вибачайте на слові... Ну нічого, наберіться терпіння. Вже сьогодні ввечері чекайте гостей. Прийдуть і співробітники безпеки, і вчені. Готуйтеся! А поки що ми заберемо від вас усе вбрання. Не протестуйте! Потрібна експертиза. Все буде честь честю. Ми вам дамо на зміну пригодинне вбрання. Потім повернемо. Згода? Адже ви хочете дружнього рішення? От і добренько.

«Гості» з міліції залишили на столі купу свіжих газет і часописів. Григір, переодягнувшись у принесене вбрання (вельветові штани, куртка, байкова сорочка-шотландка), попросив дівчат не турбувати його протягом двох годин («Треба ж хоч трохи ознайомитися з психологічними реаліями цієї епохи») і взявся до читання преси. За кілька хвилин він уже протирав очі, щипав себе за руку, хмикав, а пізніше, не витримавши, вломився до сусідньої кімнати, де дівчата перед дзеркалом приміряли сукенки та блузони, пошиті з штапельної темно-зеленої тканини, і, не помічаючи їхніх протестуючих жестів, загорлав:

— Дівчата! Ми влипли!

— Куди влипли? — здивувалася Галя. — Про що ти кажеш?

— Ось! — Григір потряс у повітрі газетами. — Слушайте, я вам прочитаю! «Роковини Великої Перемоги! 25 жовтня 1948 року на Красному майдані в Москві відбувся військовий парад на відзнаку Великої Перемоги у Світовій Революційній Війні над об'єднаними полчищами плутократів та імперіалістів...»

— Яка Світова Революційна Війна? — Спонтелічено запитала Галя. — Що це — якась фантастика?

— Та ні! — заперечив Григір. — Ось глянь, на першій сторінці написано: «ІСКРА» — Орган Євроазійської Комуністичної партії...

— Хіба є така партія — Євроазійська?

— Нема і не було.

— Тоді це містифікація?

— Яка містифікація? Невже ти гадаєш, що заради нас міліція чи держбезпека за кілька годин приготувала б якусь фальшивку? Та й в ім'я чого?

— Я не розумію, — втрутилася в розмову Юліана, — про що ви говорите?

— Еге, я й забув, що ти не з нашого століття. Ти нічого не знаєш з реалій двадцятого віку.

— Чому ж, дещо Галя мені встигла розповісти.

— Тоді ти теж здивуєшся, Юліано. В цих газетах дійовими особами є цілком інші люди, аніж у нашому віці. Це вражаючий доказ того, що ми не лише в іншому часі, а й н

іншому світі. Тут інший варіант історичного процесу. У нас остання війна... так звана друга світова... або — Велика Вітчизняна... велася об'єднаною силою Радянського Союзу і західних держав: Америки, Англії, Франції та ще кількох дрібніших. А тут — Світова Револьюційна Війна ведеться Союзом Радянських Республік Європи й Азії вкупі з «державами осі»: Німеччиною, Італією та Японією супроти «плутократів» (саме так написано) Америки, Англії, Франції, Канади. Війна завершилася перемогою «братської спілки» комуністичних та фашистських партій. Доктрина Нового Порядку перемогла. І ось ще химерніша новина: «На трибуні Мавзолею Лева Троцького...»

— Кого, кого? — Вихопилося у Галя.

— Троцького, Галя! Ти не спиш. Не перебивай, а слухай.

«На трибуні Мавзолею Лева Троцького поруч з великим Керманічем усіх віків та народів, Генералісимумом Йосипом Сталіним керівники братських партій, бойові генерали переможної війни з держав Інтернаціональної Коаліції: фіюер Великого Німецького Рейху Адольф Гітлер, дуче Римської імперії Муссоліні, Генералісимум Франко, маршали Паулюс, Герінг, Піччоліні, головнокомандуючий Імператорською Гвардією Іноші Міцудісі...»

— Голова паморочиться, — простогнала Галя, тручи пальцями скроні. — Я нічого не розумію. Як же це може бути? Як узгодити цю інформацію з тим, що відбулося в нашій реальності?

— Узгодити можна все, Галя, але тоді нова теоретична доктрина приведе нас до страшних висновків.

— Яких?

— Ми в руках всесильного режисера або сценариста, який пробує різні варіанти сюжету. Ми не в спонтанному історичному потоці, а в своєрідній театральній лабораторії. І за цим стоїть...

— Аріман, — підхопила Юліана.

— А хто ж іще? — Блиснув очима Бова. — Тепер я розумію його погрози. Так просто нам не вибратися з демонічного лабіринту. Ось тут... я знайшов інформацію... Не в Америці вперше випробували ядерну бомбу. Це здійснила Німеччина вкупі з Союзом Радянських Республік Європи й Азії на островах Франца-Йосифа. Перші дві бомби були скинуті на Лон-

дон і Нью-Йорк. Це й стало причиною капітуляції західних держав. Тепер Спілка комуністів та фашистів домінує в світі. Готуються космічні польоти до інших планет. В Африці завершується будівництво Інтернаціонального космодрому. Новий порядок буде розповсюджено на далекі світи. Встановлено контакт з Небесною Ієрархією Сили і Влади...

— Що це означає?

— Не будь наївною, Галя. — Бова тяжко зітхнув. — Ця реальність не лише повністю в тенетах Арімана, а й починає визнавати його водієм Еволюції. Я зрозумів його задум. Розділити потік Еволюції на безліч струмочків, у кожному змодельовувати різні варіанти реальності й таким чином тримати під повним контролем можливість інтеграції. Якщо одна з реальностей підходить до розуміння ситуації, її можна навіть знищити, а з іншими маніпулювати далі. О який страшний монстр!

— Мене це не дивує, — зауважила Юліана. — Він здатний до будь-якого хамелеонства. Містифікація стала конструктивним методом Арімана. Я свого часу глибоко вивчала всі легенди й перекази про Сатану. Святі й містики, навіть не знаючи про трагедію Системи Ари, зуміли розпізнати характер того, кого здавна називають Зрадливим Архангелом.

— Про це поговоримо пізніше, а тепер треба домовитися, як нам поводитися з господарями цієї сфери, — перебив мову Юліани Григір. — Незабаром вони прийдуть. Очевидно, буде безліч запитань. Якби лише мати справу з ученими, тоді я чекав би спокійно. А якщо органи безпеки... та ще й в такому дивному коктейлі — комуністи й фашисти... Не знаю, що й подумати.

— А яка різниця? — здивувалася Галя. — Оберемо критерій правди. Викладай факти. Космогонія не відає політичних критеріїв.

— Космогонія не відає, зате відають спецслужби, — покрутив носом Григір. — Я свого часу вивчав методи гестапо і революційних чекістів. Не хотілося б потрапити їм до рук. Тим більше що в цій реальності до владних важелів прийшли не ті люди, що в нас. Ось гляньте. — Бова розгорнув газету. — Тут фотографія Мавзолею. У нас в Мавзолеї лежить тіло Леніна, а тут — тіло безсмертного теоретика Революції Лева Троцького...

— Хто такий Троцький? — Зацікавлено озвалася Юліана.

— Один з лідерів соціалістичної революції. Досить хистка душа, але пластична. Перескакував з коня на коня, шукаючи найсильнішого. У нашій реальності він не знайшов спільного шляху зі Сталіним, його вислали за кордон, а потім — агенти Сталіна вбили його в Мексиці. А тут... я зрозумів, що він помер і похований як Вождь Світового Пролетаріату в Мавзолеї. А Ленін, навпаки, тут дискредитований як опортуніст, ревізіоніст, зрадник соціалізму... він був висланий за кордон, спочатку жив і формував Новітній Інтернаціонал у Швейцарії, а потім заснував Міжнародний Центр Комунізму в Китаї... шалено критикує політику угоди з сталіністами із гітлерівцями, називає перемогу в світовій війні лихом для земної цивілізації, закликає мобілізувати всі сили демократії та соціалізму для боротьби проти архімерзотного альянсу (саме так він висловлюється) сил зла. Ось так, дівчатка! Все переплутане в цій сфері, історичний Шекспір тут був п'яний. Що будемо діяти? Може, спробуємо ввійти в контакт з Горіором?

— Григорчику, — торкнулася рукою його плеча Галя. — Віршімо це після розмови з людьми, які до нас прийдуть уночі. Хіба можна судити про ситуацію по кількох газетах?

Бова замислився на хвилину, потім рішуче згорнув газету.

— Гарзд. Одягайтеся, готуйтеся. Більше не буду вас хвилювати. Я ще трохи почитаю, а ви — повністю абстрагуйтеся від так званої реальності. Ми — лише мандрівники в часі. Хай люблять висновки вони — жителі цього світу.

Надвечір, коли сутінки впали на кам'яну стіну за вікнами, до готельного номера знову прийшли міліціонери і запропонували йти з ними. Виходячи в коридор, Григій шепнув дівчатам:

— Розповідайте лише про своє... і якнайменше... Решту я беру на себе.

Вони піднялися сходами на два поверхи, наблизилися до дисреї з написом: «КЛУБ імені ТРОЦЬКОГО». Один з офіцерів, які супроводжували гостей, звелів зачекати, сам зайшов до залу. Звідти чувся гомін, сміх. Потім запанувала тиша. Незабаром двері відчинилися, офіцер сказав:

— Вас запрошують.

Григір пропустив дівчат, потім увійшов сам. Зал був великий, душ на двісті. Маленька естрада. Стільці зсунуті до стін, у центрі залу кілька столів, розташованих квадратом. Три сторони квадрата вже осіддали господарі — дехто у формі, більшість у цивільному. Десятки очей схрестилися на лицах пришельців. Іронічні, насторожені, відверто зневажливі або ворожі погляди. І лише деякі — уважні, допитливі. Григір пізнав начальника райвідділу Куштенка, той гостинним жестом вказав їм на вільну сторону квадрата.

— Прошу сідати.

— Дякуємо, — кивнув Григір. Дівчата сіли обабіч нього.

— На ваше прохання, — сказав Куштенко, — ми терміново зібрали компетентну раду. Можете дякувати високим посадовим особам, які дали розпорядження провести розслідування. Головним співрозмовником буде віце-президент Академії наук Української Республіки, всесвітньовідомий філософ і астрофізик, автор теорії «Релятивізм часу», лауреат премії Лева Троцького, академік Семен Іванович Баняк. Він прекрасно володіє проблемою, тому відповідайте вичерпно, ясно і... правдиво... Тут також присутні представники органів державної безпеки та внутрішніх справ, співробітники ідеологічного відділу ЦК партії та вищих шкіл і курсів марксизму-троцькізму. Хочу застерегти: більшість присутніх скептично сприймають ситуацію, тому ми запросили також видатних фахівців — психоаналітиків і психіатрів. Вас не бентежить такий склад компетентної ради?

— Анітрохи, — спокійно відповів Григір. — Навпаки — я дякую за серйозний підхід до парадоксальної ситуації. Повірте — ми розуміємо химерність події для вашого часу. Прошу запитувати.

На протилежному боці стола-квадрата випростався літній чоловік в сірому костюмі: на правому лацкані піджака виблискувало золоте кружальце медалі, високе пергаментне чоло вінчав сивий їжачок волосся, прозорі очі були холодні й безжально-уважні. Він пожував безбарвними вустами, ніби пробував щось на смак, присунув до себе кілька аркушків паперу і, заглянувши в них, сказав:

— Дозвольте мені перед тим, як поставити ряд запитань мандрівникам у часі... — У залі пролунали іронічні смішки. —

ІІІ, ні, сміятися не треба... щоб вияснити глибину й серйозність проблеми, треба зберігати відчуття достовірності ситуації... так от: перед тим я прочитаю результати експрес-аналізу вбрання наших гостей, їхніх документів, деяких предметів побуту, знайдених при них... а також експрес-розслідування тих даних, що їх товариш Куштенко передав нам...

Перше. Вбрання черниць (верхнє і натільне) не має аналогів у дев'ятнадцятому і двадцятому столітті нашої реальності. Спеціальний спектральний та ядерний аналіз виводить ці речі за межі відомої науці номенклатури.

— Що це означає нормальною мовою? — Різко втрутився мовчазний тип, який досі сидів непорушно, втупившись поглядом у центр стола.

— Якщо простіше, товаришу генерале, — невдоволено відповів академік Баняк, — то предмети, про які я згадав, не мають своїх двійників у нашому світі.

— Яка дивина, — знизав плечима генерал. — До відкриття Австралії ми не знали кенгуру або тасманійського вовка. Мало чого ми не знаємо! На світі, певна річ, є ще безліч явищ і предметів, невідомих науці.

— Цілком справедливо, — різко відповів учений, — але я мовлю не про зовнішній аспект: форму, вид, рід, функції. Йдеться про те, що згадані предмети сформовані при дії інших космологічних констант... тобто в іншому світі. Ви розумієте?

— Продовжуйте, — кивнув генерал і знову втупився поглядом в якусь цятку перед собою.

— Друге, — вів далі академік, — примірники книжок Нюного Завіту, віддруковані накладом Священного Синоду Руської Православної Церкви в 1860 році, в нашій реальності не знайдені. Руська Церква не відала такої інституції, як Синод, і весь час керувалася Патріархатом. Далі: всі Євангелії, видані у вказаних роках, не мають тотожності з цими, про які ми говоримо.

Третє. Експрес-аналіз чаші (чи келиха) черниці, яка іменується Галиною Курінною, показує: матеріал предмета має кристалічно-атомну структуру, невідому на Землі.

Четверте. Костюм чоловіка, котрий іменується Григором Ювою, його паспорт, посвідчення, записник, дрібні речі побуту — все це, як я вже пояснював, створене в умовах, повністю

чужих для нашої реальності. Уважний криміналістичний аналіз докажує достовірність документів для епохи, що там відзначена, хоч для нас вона ще не настала.

— Як це можливо доказати? — знову озвався генерал. — Адже є фахівці, які створюють фальшивки на високому рівні тотожності.

— У нас є методи, — спокійно заперечив академік, — що дозволяють зробити правильні висновки. Отже, я пропоную поки що... зауважте — поки що... прийняти як робочу гіпотезу запевнення наших гостей, що вони потрапили в нашу епоху з іншої просторово-часової реальності. Виходячи з такого припущення, я маю намір ставити запитання, і інших членів компетентної ради прошу робити те саме. Спочатку коротко, шановний Григоре Максимовичу, буквально в кількох реченнях повторіть: хто ви, з якої епохи, планети, країни? Що за експеримент, який для вас завершився невдачею? Чи є можливість для вас вернутися в свою реальність, а разом з тим — прокласти канали між вашою реальністю й нашою? Чи зрозуміли ви, чого від вас чекають?

— Мені все ясно, і я одразу починаю. Дякую за широкий критерій, за довір'я, хай і тимчасове. Сподіваюся, що наша відвертість розвіє ваші сумніви і допоможе вийти з парадоксальної ситуації.

Моє прізвище Бова. Звати Григір. Батько — Бова Максим, коваль. Мати — Коробенко Марія Григорівна, селянка. Народився я в селищі Ржищів Кагарлицького району Київської області, де закінчив середню школу. Потім — юридичний факультет Київського університету, пізніше — вищі курси криміналістів-детективів, працював у спеціальному відділенні криміналістики при Міністерстві внутрішніх справ Української Радянської Соціалістичної Республіки...

— Як, як? — Раптом перепитав генерал, ніби прокинувшись з напівдрімоти. — Радянської? Соціалістичної?

— Саме так! — підтвердив Бова. — Чому вас це дивує?

— Нічого, нічого... Продовжуйте...

— Рік народження — тридцять восьмий. Епоха — двадцятий вік від народження Христа. Країна — Союз Радянських Соціалістичних Республік. Назву Республіки я вже згадав — Україна. Планета — Земля. Центральне світило — Сонце. Сто-

лиця України — Київ. Експеримент, націлений на проникнення в минуле, проводився Інститутом проблем Буття. Керівник експерименту — Сергій Горениця, доктор фізико-математичних наук, космолог. В експерименті задіяні учені з багатьох країн, а також космічна база на Місяці.

— Ви вже літаєте на Місяць? — Вражено запитав Баняк.

— Так. Здійснено також польоти на Венеру, Марс, астероїди, на кордони Сонячної Системи в автоматичному режимі.

— Чий пріоритет в космічних польотах? — Гостро глянув на Бову генерал. — Яка країна перша?

— Радянський Союз, — здивовано відповів Григір. — А яке це має значення? Космічні польоти — проблема глобальна, навіть зоряна.

— Добре, добре, — махнув рукою академік. — Продовжуйте... Чому взяли для реалізації експерименту саме вас? Чому було обрано саме такий рік дев'ятнадцятого віку, в певному місці, а саме — Видубицький монастир?

— Тут зійшлося кілька нібито випадкових подій і тенденцій, — повільно мовив Бова, ніби міркуючи, як краще відповісти. — Сергій Горениця розробляв свою теорію і готував експеримент, навіть не відаючи про моє існування. Я теж не знав нічого про нього, займався своїми рутинними справами. Потім шеф дав мені завдання: знайти сліди людини, на яку відкрито кримінальну справу. Йшлося про Андрія Курінного, директора горілчаного заводу в Опішні. Ось перед вами його донька. Вона працювала в лікарні. Я мав з нею познайомитися і щось дізнатися про батька.

— Як? — Вражено глянула на хлопця Галя, спалахнувши під несподіваного відкриття. — То виходить, що ти...

— Ми домовилися говорити п р а в д у, — з притиском сказав Григір. — Галю, про це поговоримо пізніше.

Присутні загомоніли, презиралися, посміхалися. Баняк щось відзначив у блокноті, схвально глянув на Бову.

— Гарзд. Ви не бентежтеся. Ваша спонтанність свідчить на вашу користь. Отже, ви познайомилися з цією милою дівчиною, щоб виконати певне детективне завдання. Що далі?

— Мене вразила її доля, — щиро заявив Григір. — Я полюбив її. І зрозумів, що маю розв'язати складний вузол долі уже не для шефа чи організації, а для неї, для себе.

Паралельно з цими подіями розкривався зв'язок з іншомірними сферами буття. Там заторкувалися причини Космоісторії, Землі, тих світів, які були зацікавлені в ментальному полоні людства. Якщо коротко: висока цивілізація Ара свого часу обирала певний вектор еволюції. Основних було два — вихід у ноосферу, тобто Сферу Розуму, безмежного розкриття потенцій, преображення тіла й мислення, або — використання психічних потенцій тримірних цивілізацій, паразитування на енергії молодих еволюцій — буйних, стихійних, агресивних. Перемогла друга тенденція. Система Ара обрала стежку експлуатації і прирєкла себе, а відтак Землю та інші молоді планети на еволюційний колапс, на зупинку, на деградацію. Вас, безумовно, цікавить, яке ми маємо відношення до історії з Арою, з її Координатором Аріманом?

— Саме так, — підхопив академік Баняк. — Яке?

— Річ у тім, що ми належимо до тієї групи, котра повстала проти ідеї паразитизму. Група Багатомірності, яка розробляла альтернативний шлях. Коли переміг Аріман, ми вирішили проникнути в тримірну сферу, стати її жителями і поступово, упродовж віків чи навіть тисячоліть, розімкнути часово-просторовий колапс. Проте сили Арімана, переслідуючи Космократорів (так нас називають в рідній Системі), натрапили на слід Галі Курінної.

— Вона з групи Багатомірності? — Серйозно запитав Баняк, переглядаючись із іншими учасниками розмови-допиту.

— Так, — кивнув Григір. — Одна з найактивніших. Ім'я в Системі Ара — Гроловиця.

— А ваше?

— Меркурій. Головний космослідчий. Ця дівчина — Юліана, теж учасник групи Багатомірності.

— Отже, Аріман... здається, так ви його назвали... натрапив на слід Курінної. Далі?

— Він заплутав її долю химерним детективним сюжетом, який тепер переказувати довго, і зумів захопити в полон, а потім перекинув у минуле, в дев'ятнадцятий вік, де перебувала Юліана. Дізнавшись про зникнення Галі, я розпочав її пошук з допомогою прадавніх манускриптів. Нам пощастило. Шеф повірив у мою гіпотезу, зв'язався з Інститутом проблем Буття, де готувалися до мандрів у часі. Була запропонована

мої кандидатура і конкретний пункт в часі, а також — конкретне шидання: забрати Курінну і Юліану... або черницю Марію... Перша частина експерименту завершилася успішно, я потрапив у заплановане місце простору й часу, знайшов дівчат. Йшла саме вечірня служба. Але втрутився Аріман. Він повідомив, що сталася катастрофа, що Горениця загинув, і ми не зможемо повернутися додому. Пропонував співпрацювати з ним. У течію подій увійшли сили Вищої Цивілізації, які належать до першого потоку Еволюції, Еволюції свободи й любові, якщо сформулювати коротко. Ці сили захистили нас і відправили в іншу епоху. Проте, очевидно, сталося якесь порушення... і ось ми тут, за двадцять п'ять років до рідного часу... та ще й, мисється, у іншій історичній реальності... я б сказав — у іншому шріанті реальності.

Не встиг Бова закінчити фразу, як присутні закричали, вигомоніли, почали сваритися. Почулися вигуки:

— За кого нас вважають?

— Дикі вигадки!

— Фантастика! Хай краще пише дитячі казочки!

— Скликати серйозну нараду для забави шизофреніків!

До чого ми докотилися?

— Краще з цими типами порозмовляти у іншому місці.

Тим їм хутко язика розв'яжуть!

— Прошу тиші! — Гучно озвався академік. — Вельмишановні товариші, я розумію ваші емоції, але ми повинні розв'язати вузол проблем спокійно, неантагоністично. — Звертаючись до Григора, Баняк поблажливо промовив: — Гадаю, ви риккумієте, чому така бурхлива реакція?

— Розумію. Але ми домовилися говорити відповідально... і з цілковитою правдивістю.

— От і чудово. Проте персонажі дуалістичних теогоній — Аріман, Меркурій чи хто там у вас ще буде — не можуть шикликати серйозного ставлення. Доба наша раціональна, релігія доживає останні дні, тому...

— До чого тут релігія? — спалахнув Григір. — Наука повинна оперувати лише фактами, а не ідеологемами...

— Які ж факти ви нам пропонуєте? — Зловісно озвався генерал, дивлячись на хлопця крижаним поглядом.

— Сам феномен нашої появи. Хіба для вас це не проблема?

— Наші славні чекісти розв'язують такі проблеми за кілька годин, — їдко засміявся генерал, а вслід за ним захихотіли деякі військові. — Те, що авторитетним вченим здається гносеологічною проблемою, для нас лише питання злочинної психіки, яка морочить людей і шукає якоїсь вигоди.

— Заждіте, — раптом втрутився в гостру розмову чоловік у напіввійськовому френчі з лисячою усмішкою на безбарвному обличчі невизначеного віку. Потираючи руки, ніби спортсмен перед підняттям штанги, він лагідно-звернувся до Бови: — Моє прізвище Бабій, завідуючий ідеологічним сектором ЦК партії. Ви тільки що зневажливо промовили слово «ідеологема». Не відаю, як у **вашій реальності**, а в нашій — нерушимі ідеологеми геніального вчення марксизму-троцькізму не лише є керівними в суспільному житті, а й передбачають розкриття тих чи інших фактів історії. Тому ваше апелювання до голих фактів є антимарксистським. Те, що ми почули, суперечить чітким ідеологічним концепціям Учителя нашої партії Троцького, а тому — закономірно викликає настороженість.

— Я не можу керуватися вашими концепціями хоча б тому, — зітхнув єхидно Григир, — що в нашій реальності панує ідеологія марксизму-ленінізму, а троцькізм засуджено як реакційне, антипартійне спрямування. Троцький був висланий за кордон, формував четвертий Інтернаціонал, боровся проти вождя Радянського Союзу Сталіна, а в сорокових роках був убитий.

— Ви провокатор! — Зблід ідеолог. — Не знаю, звідки ви з'явилися, але вас не можна показувати людям. Я поставлю питання перед Політбюро ЦК партії, щоб цю справу взяли в свої руки органи державної безпеки.

— Заждіть! — Заспокійливо та розважливо промовив академік. — Товаришу Бабій, ми всі розуміємо ваші емоції, будь-яке дискредитування геніального Лева Троцького неприпустиме, проте... якщо справді є сенс у концепції багатомірності світів, то хіба виключено варіант, при якому партію очолює, скажімо, Ленін. Адже він був соратником Троцького.

— Це виключено! — скрикнув Бабій. — Закони істмату непорушні. Будь-де має статися так, як тут. Ленін — Юда комуністичного вчення, а Троцький...

— А у нас, — підхопив Григір, — саме Троцького Ленін називав Іудушкою. І в Мавзолеї на Красній площі лежить Ленін, геніальний продовжувач вчення марксизму.

— Ви тим самим дискредитуєте геніального Вождя комунізму Сталіна, — зловісно попередив Бабій, — який нині завершує справу Світової Революції.

— Чим же?

— Тим, що показуєте нашого вождя безпринципним! Тут він продовжує справу Троцького, у вас — ренегата Леніна. Ви вважаєте це нормальним?

— Це не наша проблема! — Спокійно зауважив Григір. — Я не розумію, що тут відбувається: розв'язується наукова дилема чи кипить ідеологічна дискусія? Для нашої реальності такі речі стали релятивними: Сталін теж помер, його культ рикінчено, розкрито страшні злочини, що їх чинили органи державної безпеки, багатьох з них судили і розстріляли. Наприклад, маніяка Лаврентія Берію.

— Замовкни, гад! — заверещав генерал, зриваючись з місця. — З мене достатньо. Товариші, тут нема чого розв'язувати. Маємо справу з дуже хитрою контрреволюційною групою. Не здивуюсь, якщо вони заслані сюди ренегатом Леніним з Китаю. Там, у Тибеті, розвинуті окультні течії, цілком можливо, що дещо вирішено вжити супроти нас. Товаришу Кунштенко!

— Слухаю! — Підхопився на рівні ноги майор, улесливо подивившись вперед.

— Тримати їх під замком. Назовні не випускати. Я звернуся до Прокурора України за ордером на арешт. Справа надто гостра, щоб її пускати на самоплив. Все! Більше ні слова!

* * *

Гледіс здавалося, що над нею плывуть тисячоліття. Тіло її кожного Горіора втратило видиму зібраність, перетворилося в іскристе джерело райдуг і вогнів, пульсувало у часово-просторових поєднаннях, котрі виявлялися у дивовижних формах різномайтих еволюцій та космічних творень. «Усе і всі єсть Я», вигадалися Гледіс віщі слова прадавньої Мудрості. «Той, хто прилучив іскру свого серця до єдиного творящего серця, може шнжати себе рідним для всієї Безмірності». Чудові слова!

Тільки чому ж вирує ще джерело зла й ненависті, захоплюючи в свою орбіту не окрему якусь планету, а цілі системи Світів?

Кілька разів з яруг весело вискакували коні-побратими, тихенько іржали до Гледіс, закликаючи до веселої прогулянки, але вона давала їм мовчазний знак, що залишається на місці, і небесні тварини знову щезали в хащах сріблястих дерев.

Згодом Дивоколо почало зменшуватися, звужуватися, дивні, містичні сутінки скрали обрій, далекі Світила зібралися в мерехтливу кулю, що опинилася під ногами Гледіс. Вона здивувалася: невже Горіор для вирішення дилеми Космократорів охоплює своїм розумом Метасвіт? Ось перед нею — модель Великої Цілості: п'ять зоряних вихорів — один в центрі, чотири — по боках, вони переливаються один в інший, вирують, затьмарюються або набирають сили, буйності, яскравості, намагаються знайти рішення свого кружляння, вирватися за незриму межу і згасають у безсиллі осягнути ту мету...

Настала мить, коли все щезло довкола Гледіс. Існував лише п'ятимірний світ-вихор, і вона сидить над безвидним берегом тієї зоряної ковбані поруч з дрімаючим коханим. Чекає, чекає, чекає... Кого? Чого? Чи не відчували себе так і великі Попередники — дрімаючий Вішну і терпляча Сарасваті, Шива і Парваті, Христос і його таємнича Супутниця, прикрита Плащем Жалоби?!

Скільки ще треба чекати? Що має статися від такої напруги? І чи можна це називати чеканням, коли тут відсутній час, а лише Вічність обнімає їх Крилом Спокою?!

Зорі мерехтять, пульсують, переливаються із сфери в сферу, знову повертаються на старі вмістилища. Гледіс починає розуміти, що причина існування дрімаючого світу в них самих, що конче треба з н а й т и мить і місце виходу з колеса порочної постійності, і не лише знайти, а й спрямувати Свідомість до вічного польоту угору. Що таке вгору? Хіба вони з Горіором не обрали давно цей напрямок? Хіба не трансформували свої тіла у ноосфері в згустки волі, здатні долати смерть і руїну?

Так, все так! Тільки ж Зоряна Круговерть залишається в роздрібненій свідомості оптильйонів мислячих істот, — і куди їм подітися від цієї психогенетичної спорідненості? Одверну-

нся, як від набридливого сновидіння? Це те, що пропонує Космократорам Аріман: спопелити минулі історичні спектаклі, піби їх і не було. Не було походів, кохання, смертей, жорстокостей, надій, злочинів, мрій, поезій, дум, прекрасних картин, мудрих осяянь. Розпочати Еволюцію з чистого аркуша промислової матерії творення. О Лукавий Арімане! І ще лукавіший попереднику — Кареосе! Ви добре відаєте, що думка, породившись, уже зачинає в лоні Пречистої Матері прекрасних або потворних дітей. Годі їх знищити або трансформувати. Потрібне парадоксальне рішення, якого ще не було в ментальному полі Метасвіту. В чому ж воно? Чи знайде його Горіор у безоднях Океану Буття, куди він так часто пірає?

Золотисті вії Горіора затріпотіли, наче він почув роздуми Гледіс. Тіло почало ущільнюватися, густішати, налилося теплою блакиттю. Зоряні вихори піднялися вгору, розпливлися над Дивоколом, охопили Всесвіт, знову стали далекими світилами. Запловеним обрій над Правічним Дніпром, заспівали різнотонно птахи в небесних гаях.

Горіор розплющив очі. Побачив кохану, втомлено усміхнувся.

— Ти так довго чекала, — прошепотів він. — Цілу Вічність.

Мое терпіння розтопило всі межі, — просто відповіла вона. — Ти розшукав те, що хотів?

— Так, Гледіс, — кивнув Горіор, замислено дивлячись у нісочінь. — Я пронизав сфери часу, де зароджувалися запутані лабіринти їхньої сучасності. Доленосні ускладнення і багатомірне плетиво світів — наслідки втручання Космократорів у примітивний плин цієї еволюції.

Але ж ми самі рекомендували їм проникнути сюди? — шепнула Гледіс.

— Правду кажеш. Ми теж оцінювали результати таких втручань поверхово. Експеримент-імпровізація. Аріман також мав рацію, що так сталося, та тільки він хіба здатний покласти свій палець для повної трансформації?

Що ж повинні зробити Космократори? І звідки починати? Чи маємо ми можливість вирвати їх з чужого виміру і повернути в свій, притаманний?

Жоден вимір Землі не рідний для них, — заперечив Горіор. — Тим більше Юліана, яка вихоплена з дев'ятнадцято-

го віку, має ввійти в двадцятий, знову різко порушивши кармічні плетива.

— Тоді як?

— Я побачив один з варіантів, який при успішній реалізації відкриє браму до **повної метаморфози Буття**.

— У чому цей варіант?

— Тяжко і просто, Гледіс. Ми повинні допомогти Космократорам зібратися в певній локалізованій добі за п'ять тисячоліть до сучасності.

— Жах! — скрикнула Гледіс. — Навіть у цю епоху їх звести до купи майже немислимо, а перекинути в минуле, яке вже реалізоване...

— Хто тобі сказав, що воно реалізоване? — Суворо заперечив Горіор. — Реалізована лише гіпнотична воля Арімана. Йому вдалося нав'язати плину еволюції Землі низку глибинних стереотипів, які стали алгоритмом і програмою **планетарного Спектаклю**. Актори переодягаються, лаштунки оновлюються, режисери змінюють один одного, але фабула та сама, результати повторюються, кулі космічного більярду падають в ті самі лузи.

— Потрібно змінити алгоритм біля першовитоків історії Планети? — запитала схвильовано Гледіс.

— Не лише змінити, а **р о з к р і п а ч и т и** монади мислячих істот від будь-яких алгоритмів, вернути їм **Право Самодеміургів**.

— Ти хочеш **о г о л и т и** сучасність від Космократорів? І тоді настане хаос, адже ця реальність зв'язана з цими.

— Ми використаємо багатовекторність Духу. Вони будуть одномоментно **тут і там**.

— Це загрожує божевіллям, роздвоєністю свідомості.

— Вони вже здатні усвідомлювати кілька рівнів реальності. Іншої стежки нема.

— Як ти мислиш передати їм таке рішення? Як зведеш до купи?

— Вони самі мають вийти на контакт. І збагнути потребу в парадоксальному експерименті. Імператив неприпустимий. Хоч доля їхня в цій сфері жахлива, ми не можемо її полегшити.

* * *

Гримнули двері. Брязнули ключі.

На прощання холодні погляди міліціонерів. І жорстке прощальне слово майора Куштенка:

— Я зробив усе, що міг. Виплутуйтеся самі зі своєї пастки. Тепер лише слово закону...

— Невже ви гадаєте, що шпигуни або розвідники могли б творити химерну легенду?! — Відчайдушно скрикнув Григійр, простягаючи руки до Куштенка, який уже зачиняв двері. — Адже академік чітко аналізував факти, і логічно мислячі люди...

— Вступила в дію не логіка, — повчально обірвав його майор, — а щось глибше. Думайте, вирішуйте. Я лише простий виконавець наказів. Приготуйтеся, за вами скоро прийдуть. Можливо, цієї ночі.

Затихли кроки в коридорі. Тиша. Галя перша порушила стан заціпенілості, рушила до кухні.

— Треба випити міцного чаю, Григорчику, — сказала вона. — І заспокоїтися. Сідайте і думайте.

Галя ввімкнула газову плиту, поставила чайник з водою. Сіла за стіл поруч з Юліаною. Григійр ходив від дверей до вікна, зосереджено думаючи.

— Ти знаєш звичаї цього часу, — озвалася Юліана, — тим більше вивчав юриспруденцію двадцятого віку. Як гадаєш, що вони можуть зробити з нами?

Бова різко повернувся до дівчат, зупинився. Іронічна посмішка з'явилася на його міцно стиснутих устах.

— Яка юриспруденція? — вигукнув він. — У ці роки на будь-яку розправу лише накидали фальшивий юридичний філер. Суцільна містифікація! Мільйони людей були розстріляні, закатовані, згноєні в таборах та в'язницях не тому, що вони вчинили злочин, а просто так... за примхою підлотника, який садистично користувався владою. Згадайте генерала, який ніяк не міг жити лише тому, що в нашій сфері події розвивалися не так, як тут.

То, може... — Галя несміливо глянула на хлопця.

Що може?

Саме це допоможе нам? Інша сфера, інші закономірності.

У них кумир Ленін. У них — Троцький. Треба роз'яснити їм...

— Роз'яснюй вовкові про гуманізм, коли він захотів зжертви вівцю, — гірко зауважив Бова. — Тим більше що Троцький аніскілочки не кращий від Сталіна чи Леніна. Сам він мріяв про трудові армії, про жорстокий примус на виробництві, про світову революцію. Дуже кривавий тип. Сподіватися на доброзичливість марно.

— А що вони можуть нам інкримінувати? — здивувалася Галя. — Проведуть слідство. Знайдуть наших відповідників. Я ще навіть не народилася. Юліани тут нема. Ти десь бігаєш хлопчиськом. Твій шеф, як повідомив Куштенко, ще працює дільничним міліціонером. У них голова піде обертом від усіх цих фактів. І рано чи пізно — вони змушені будуть повернути справу до учених...

— Галю, не будь наївним дитям! Ми опинимося — і це в кращому випадку — там, де був твій батько в нашій сфері. В дурдомі. А звідти шлях нам справді до божевілля. Я вивчав архіви злочинів колишнього ЧК у нашій реальності. Гадаю, що тут вони не кращі. Подвиги інквізиції бліді порівняно з цими борцями за щастя людства.

— Що ж нам робити?

Григір наблизився до столу, сів навпроти дівчат, схопив їхні руки в свої великі долоні.

— Треба викликати Горіора, — прошепотів він. — Негайно. Доки ми разом. Запитати у нього.

— Я згодна, — рішуче озвалася Юліана.

— А зможемо? — Брови Галі запитливо зійшлися на переніссі.

— Я вірю, — твердо запевнила Юліана. — Коли була в монастирі, найкращий контакт з іншими сферами був при найвищому напруженні. Хіба тепер не так?

— Заждіть, — підхопилася Галя. — Закипів чай. Вип'ємо по склянці і почнемо.

— Сядь, — наказав Григір. — Жодної секунди не втрачаймо. За нами можуть прийти несподівано. Я певен, Горіор і Гледіс знають про нашу екстремальну ситуацію. Вони ждуть... Ваші руки, дівчаточка...

Він поклав свої руки долонями вгору, Юліана і Галя прикрили їх своїми. Очі до очей. Потік сили і волі. Жадібне бажання пронизати час і простір. Де ти, Зоряний Корсар? Де

ти, Володарю Казки? Гледіс, Принцесо з таємничого світу думки, чи чуєш нас?

Танець золотавих іскринок між пими. Ніжні пунктири променів тчуть обриси знайомого обличчя. В свідомості відлунує схвильований голос Корсара:

— Нарешті. Ви зважилися. Це знак вірної дороги. Запи- гуйте.

— Чому ми опишилися тут? — запитав Григір.

— Сплелася причинність кількох сфер і епох. Марно те- пер теоретизувати. Я не можу просто так розв'язати причин- ний вузол і повернути вас у **вашу реальність**.

— Невже ми залишимося тут? — скрикнула Галя.

— І так, і ні.

— Як це може бути?

— Слухайте уважно. І вирішуйте блискавично. Бо канал може раптово перерватися — умови міста чужі для такого ед- нання. Ми з Гледіс проаналізували вашу ситуацію в спів'єдно- сті з долею всієї **сфери життя**. Коротко картина вимальову- ється така: той набір реальностей, що формує долю двадцято- го віку, — штучний спектакль Арімана та його тисячолітніх земних виконавців. Правдива еволюція та історія зупинена давно, замість них твориться псевдоеволюція і псевдоісторія. Але в цьому космоісторичному сні нагромаджена така енергія **карми**, що вона може зачати в **субстанційному полі Великої Матері** стабільну реальність. **Монстр снівидіння** почне жити як суверенна сутність, експлуатуючи **єдиний потік Буття**.

— Невже Вищі Світи дозволять народження потворної реальності? — скрикнула Юліана. — Мільйони душ на Землі мріють про справедливість тієї сили, яку йменують Богом, Вітцем Небесним, а виявляється, що така Сила... безсила?

Прекрасні очі Горіора ніби затуманилися від печалі. Він якусь хвилю мовчав, потім у свідомості Григора й дівчат зно- ну почулися лагідні, але вольові слова:

— Друзі мої! Доки ви в земних тілах, море знання, яким ви вже володієте, заховане, законсервоване. І лише ви самі можете звільнити його з глибин лабіринту тримірної щільно- сті. Прошу відчутти визначальне, те, що маєте здійснити тепер. Слухайте... Щоб пробудити **потік сплячих монад** і ввести до дії **енергію правдивого Світу**, вам треба втілитися в прадавній

реальності, де Предки людства формували під гіпнотичною волею Арімана теперішній містифікований світ.

— Сновидіння Брахмана, дрімота Вішну? — схвилювався Григір.

— Далеко дивишся, — схвально мовив Горіор. — Це мене тішить.

— Ти кажеш — втілитися в прадавній добі. Що це означає? Зникнути тут? Відчути себе в інших тілах, зберігаючи теперішню свідомість?

— Не так, друзі, — м'яко заперечив Корсар. — Ваші тіла залишаться тут. Ви приймете на себе весь жах цієї сфери. Якщо залізли в чужу грядку, не мрійте, щоб вас зустрічали з фанфарами. Згадайте Христа чи інших Великих Учителів. Хрести і вогнища, на яких вони вмирили, — бумеранг від того Вогню, що його вони дарували людям. Бідна Земля! Вона ненавидить Вогонь, але розкладається, якщо не матиме його благодаті. Отже, зберіть все терпіння, все розуміння, йдучи тут по гострому камінні. Я не покину вас, спрямую назустріч вітрила інших кораблів.

— Інших Космократорів? — Радісно скрикнула Юліана.

— Так. Ви неодмінно зустрінетеся, — ласкаво підтвердив Горіор. — І тут, і там, за п'ять тисяч літ до сьогодні.

— Так далеко? — зітхнула Галя.

— На відстані однієї миті, — заперечив Корсар. — Для нас є лише **мить і вічність**. Одна дорівнює другій.

— Ми й там будемо знати, хто ми і звідки? — запитав Григір.

— Ні. Там ви будете людьми того віку. А тут — подвійна свідомість. Це терзатиме вас, ви перетворитеся у ноосферні мости понад епохами, а по них рушать легіони співробітників видимих і невидимих сфер.

— Яким же чином ми зможемо змінити причинну ситуацію там, у передісторичну епоху? Адже ця свідомість розтане... і просто забудемо, звідки й куди?

— Кожен з вас т у т аналізуватиме те, що відбуватиметься з вашими двійниками т а м, у минулому. І прийматиме коригуюче рішення. Парадоксальне рішення, щоб збурило вже сформовану програму, реалізований алгоритм Арімана. Коли це станеться, весь його задум впаде. І тоді засяє реальне Буття. І

ми повернемося до рідної Оселі, щоб стати садівниками Великої Матері. Нам теж тяжко у Небесному Вітаполісі. Нам самотньо. Свобода потрібна не лише живим духам, а й живі духи потрібні Свободі. Ви збагнули, рідні мої?

— Так, — сказав Григір.

— Ви готові прийняти такий тягар? Іти поміж громами і прислухатися до майже нечутного камертону Неба?

— Я готова, — рішуче мовила Юліана. — Я вже вирвалася з однієї лабиринтної реальності, тепер можна рвати скільки завгодно інших.

— Я готова, — загорілася радістю Галя. — Нам не звикати до втрат і пригод. Правда, Григорчику?

— Я готовий, Корсаре! — Твердо відповів Бова. — Лише не забувай про нас. І про друзів, які шукають нас.

— Не забуду! — Просто сказав Горіор. — Ваша воля стала волею об'єднаної ноосфери. Приготуйтеся. За вами йдуть ваші мучителі. Приготуйтеся — до вас простяглися руки далеких батьків. Народжуйтеся і пробуджуйте героїчну добу пращурів! До зустрічі, Корсари! До зустрічі, Герої!..

Частина друга

Джерело причинності

...За дверима почулися кроки багатьох людей. Забряжчали ключі. Григір схвильовано глянув на дівчат.

— Прийшли по наші душі. Дівчаточка, я навіть не знаю, як вас втішити. Ми в цих тілах не Космократори, а лише слабенька тіль Іхньої могутності. Готуйтеся до найгіршого. П'ятдесяті роки двадцятого століття — апофеоз культу страшного тирана.

— Але ж у цій реальності результати можуть бути інші, — зауважила Галя. — Досить значні відмінності. У нас культ Леніна, а тут — Троцького.

— А режисер той самий: Сталін, — гірко сказав Бова. — Не сподівайтеся на випадковості. Тримайте контакт з Горіором. Уважно дивіться в очі зустрічних людей. Корсар запев-

нив, що нам назустріч ідуть інші Космократори. Коли зберуться всі — спалахне повна пам'ять.

— Як вести себе? — запитала Юліана. — Що відповідати? Мовчати? Чи скласти якусь легенду?

— Лише повна правда врятує нас, — суворо промовив Григір.

— Повна правда? — прошепотіла Юліана. — Але ж вони вважатимуть нас божевільними... або містифікаторами...

— Треба витерпіти все. Можливо, нас навіть згодом відправлять до психіатричної лікарні. Хіба це найгірший варіант? Проте спочатку з нас постараються вибити якісь безглузді визнання.

— Як вибити? — Сполохано кинулась Галя.

— Буквально. Певен, що в цій реальності чекісти не дуже відрізняються від наших. Тим більше якщо злигалися з нацистами Гітлера. Важливо, щоб наші відповіді були спокійні, впевнені, доброзичливі... і логічні. Малюйте перед ними вражаючу картину величного Всесвіту, де триває герць між творцями і руйнаторами. Хай вони вибирають — куди їм іти. Увага! Двері відчиняються...

* * *

СТЕНОГРАМА ДОПИТУ ЗАТРИМАНОЇ КАТЕРИНИ САМІЙЛЕНКО

«Допит провів керівник слідчої групи Міністерства Державної Безпеки Української Комуністичної Республіки Сергій Мудрий.

— Попереджую: відмова від показань або свідомий обман слідчих органів карається, відповідно до кримінально-процесуального кодексу УКР, на строк до п'яти років позбавлення волі. Ясно?

— Ясно. Проте я не збираюся обманювати вас або ухилятися від щирої відповіді.

— Тим краще. Ваше прізвище?

— Я вже казала при затриманні.

— Ви повинні говорити це кожного разу, коли вас запитують. Ваше прізвище?

— Самійленко.

— Ім'я?

— Катерина. Черпече ім'я Марія.

— Спочатку світське. Про церковні справи потім. По бать-
коні?

— Іванівна.

— Суспільний стан?

— Дворянка. Але після постригу все це не має значення.

— Ми теж гадаємо, що ваше дворянське походження не має жодного значення після Світової Революції. Хіба що органи ґрунтовніше аналізуватимуть ваше генеалогічне древо, щоб дізнуміти мотиви вашого злочину.

— Про який злочин ви говорите? Адже мене ще навіть не допитано. Якесь непорозуміння...

— Наші органи, громадянку Самійленко, без причини не затримують людей. Якщо ви потрапили сюди — можете не сумніватися: ви будете покарані. Суворіше чи м'якше — це вирішить суд.

— Але я не розумію...

— Згодом зрозумієте. Прошу відповідати на мої запитання, і не вступати в полеміку. Рік народження?

— Тисяча вісімсот п'ятдесят четвертий.

— Ви жартуєте? Я серйозно запитую.

— Я вам серйозно відповіла.

— Ви хочете сказати, що вам дев'яносто чотири роки?

— Навіщо так багато? Всього двадцять шість.

— Проте, громадянку Самійленко, тепер тисяча дев'ятсот шорок восьмий рік.

— У вашій реальності — так. Я вже це зрозуміла. А в моїй тисяча вісімсот вісімдесятій.

— Про які реальності ви мелете? Реальність одна-єдина. І нікому не корчити дурня. До психіатричної лікарні ви ще встигнете потрапити. Обіцяю вам це. Отже, рік народження?

— Тисяча вісімсот п'ятдесят четвертий від народження Христа, якщо вам треба уточнити.

— Гарзд. Запишемо так, як ви сказали. Але тримайтеся. Інша основна спеціальність?

— Учителька народних шкіл.

— Освіта?

— Закінчила Вищі курси благородних дівиць.

— Де ви народилися?

— У Києві.

— Адреса?

— Андріївський узвіз. Дім п'ятий, наш родовий притулок.

— Навчалися теж в Києві?

— Так.

— Ви сказали про те, що працювали учителем. Чому потрапили до монастиря?

— Мій світогляд не влаштовував попечителів освіти. Рутинна і консерватизм бюрократичної структури самодержавства змусили мене шукати романтичних шляхів самореалізації. Їх я знайшла у вихованні юного покоління мрійників, революціонерів, дослідників таємниці буття. Ви повинні б знати, що такі погляди не схвалювалися. Не лише колеги-учителі, керівники шкіл, дворянське середовище, а навіть мої батьки вважали мене психічно неврівноваженою, хворою. Дехто навіть вважав мене одержимою темними силами. Тому наполягали, щоб я прийняла постриг. Так я опинилася в монастирі.

— І це відбулося в якому році?

— У тисяча вісімсот сімдесят дев'ятому. В червні місяці.

— Угу. Логічно. А де ви зустрілися з подругою... як її?

— З Гроловицею?

— Хіба в неї таке прізвище?

— Та ні. Земне прізвище в неї Курінна.

— Саме так. Курінна. Здається — Галина?

— Так. Галя.

— А що означає ваш натяк: земне прізвище? Хіба в неї є й небесне?

— Пробачте, треба говорити про все послідовно. Ми з нею знайомі ще з іншої сфери буття, що має назву Ара. Там її ім'я Гроловиця, а моє — Юліана. А в цьому народженні вона — Галина Курінна, а моє прізвище ви вже записали.

— Так, так. Чудово. Прекрасенько. Я збираюся задрімати, а ви мені гомоните казочку: бай-бай, бай-бай...

— Невже ви мені не вірите?

— Чому ж, вірю! Спробуємо логічно завершити вашу версію. Яким чином до вас потрапила Галина Курінна? Ви з нею раніше були знайомі? Маю на увазі не іншу, вибачайте, сферу, а тут — на грішній Землі?

— У цій реальності вона народилася в середині двадцятого віку, а я — в дев'ятнадцятому. Тому зустрітися ми не могли.

— І все-таки зустрілися?

— Я знаю лише те, про що вона розповіла. Антагоністичні сили, що з ними наша група Космократорів увійшла в протистояння, перекинули Галю в дев'ятнадцятий вік.

— Навіщо?

— Їхнє основне завдання — не дати Космократорам з'єднатися на Землі, бо тоді...

— Що тоді?

— Тоді ми згадаємо всю інформацію свого космічного буття і зможемо визволити земних людей від влади Арімана — володаря Ари.

— Ого! Колосальні у вас наміри. З певними політичними натяками. Цікаво — чи не виникають у вас певні асоціації з постаттю Арімана, коли ви згадуєте вождів Світової Революції? Адже Аріман — це, здається, міфічна істота з теогонії Заратустри? Володар п'їтьми? Чи не так?

— Для нас він дуже реальна постать. Колись був близьким другом, співробітником. Головний Координатор Системи Ара. Проте в екстремальних умовах еволюційної трансформації зрадив Хартію Єдності і почав деградувати. А щодо асоціацій... я нічого не відаю про вождів... як ви це називаєте... Світової Революції... тому й жодних асоціацій у мене не виникло... Ви повинні зрозуміти, пане слідчий.

— У нас панів нема, громадянку Самійленко. Прошу назвати мене «громадянин слідчий».

— Добре, громадянине слідчий.

— Ходімо далі. Повіriamo, що співробітники Арімана перекинули Галю Курінну в дев'ятнадцятий вік. Ви в розпачі. І тут раптом... з'являється ще одна дійова особа химерного спектру... як його?

— Меркурій. Головний слідчий Системи Ара.

— Ого. Велике цабе. А тут, на Землі, — хто він?

— Григорій Бова. Нібито й тут він криміналіст. Ми навіть не встигли як слід поговорити.

— Гаразд. Як же він потрапив до вас? Як дізнався, де ви перебуваєте?

— Подробиць не відаю. Не встигла дізнатися. Він лише сказав, що наука двадцятого віку відкрила таємницю подорожі в часі. З допомогою древніх манускриптів він знайшов нитяки про те, де перебуває його дівчина.

— Курінна?

— Так.

— Вона його дружина чи?..

— Наречена. Вони кохали одне одного і там, у рідній сфері. Магніт любові з'єднав їх і тут.

— Ах, як романтично. Чудово! Отже, Бова намацав місце перебування своєї нареченої. І могутня державна інстанція надає йому можливість кинутися в минуле для визволення баби... пробачте, дівчини?

— Навіщо ви іронізуєте? Для науки добровольці завжди мають визначальне значення. Бова був знайомий з керівником експерименту. До речі, це наш керівник і в Системі Ара — Горикорінь. Отже, жодного непорозуміння нема. Можливо, для вас, громадянине слідчий, закони космічної причинності ще не достатньо ясні, тому...

— Для мене, громадяно Самійленко, давно вже ясно. Ви містифікуєте. Скажу відверто, мені вас жаль. Ви ще не підозрюєте, куди потрапили. Щоб не трапилося гіршого, прошу отямитися і казати правду... одну лише правду.

— Але ж я кажу правду,

— Ще раз пропоную: відверто розкажіть слідчим органам, хто вас завербував, яке завдання поставив, що ви повинні були здійснити? Диверсія? Терористичний акт? Саботаж? Чи створити пропагандистську групу контрреволюціонерів? Чи знайомі ви з ренегатом Леніним та його псевдовченням? Хто, зрештою, для вас вигадав таку ідіотську легенду про подорож в часі? Навіщо?

— Громадянине слідчий! Ви даремно стараєтеся. Я не можу сказати чогось іншого, крім того, що вже сказала. Ваші версії — то марення, яке я навіть не можу збагнути.

— Ну що ж... Ви обрали свій шлях. Я гадав, що м'який метод дасть кращий результат. Певно, ви натреновані для екстремальних ситуацій. Жаль! Доведеться застосувати до вас жорсткі заходи.

— Не розумію. Що можна з мене взяти, крім того, що я маю? Які жорсткі заходи здатні змінити мене?

— О, ви ще не знаєте глибини власної підсвідомості. Ми ніяк не добиватися таких результатів, коли особа стає пластичною, як глина під руками скульптора.

— Догадуюся, громадянине слідчий. Догадуюся, дивлячись вам в очі. Ми в школах перших циклів вивчали історичні хроніки про жорстких, безжальних правителів минулого. Проте який сенс мучити мене, щоб отримати вимушене визнання? Ви ж отримаєте результат самообману.

— Ось тут ваша помилочка. Правду можна добути лише через муку. Правда — хитра бестія, вона ховається за безвинним поглядом, лагідною усмішечкою. Правда — шлюха, котра розраховує, що всі повірять сльозам і стогонам, клятвам у вірності і запевненням у ширості. Наші органи переконалися, що правдива суть людини захована у безодні ества, під нагромоченням історичного лахміття традицій, морально-етичних кодексів, релігійних містифікацій. Лише страждання й мука може змести всю цю надбудову і оголити правду. Апологети лібералізму впродовж віків пудрили мізки численним поколінням солоденькими заповідями про братерство, любов і подібну муру. Лише доктрина Маркса-Троцького-Сталіна та братерське вчення Гітлера зуміли розпізнати містифікацію плутократів і релігійних циніків. Коротше, не сумнівайтесь: ми будемо знати правду про вас і ваших господарів. Попереджую ще раз: прокурор дав дозвіл на застосування до всіх вас фізичних та психічних засобів впливу.

— І що це означає?

— Побачите. У вас нема потреби... доки не пізно... признаєся?

— У чому?

— В обмані органів слідства.

— Я казала тільки правду.

— Ну що ж. Я все зробив, що міг. Ви не повинні скаржитися, що я не попереджував...»

(Кінець стенограми)

СТЕНОГРАМА ДОПИТУ ЗАТРИМАНОЇ КАТЕРИНИ САМІЙЛЕНКО

«Допит провів старший слідчий Міністерства Державної Безпеки Української Комуністичної Республіки Олексій Громов.

— Добрий день, громадянине слідчий!

— Стань у той кут!

— Зніміть з мене наручники. Навіщо мене в них закували? Я не збираюся на когось нападати. Крім того, я жінка.

— Стань у той кут. І закрій пашу. Будеш відповідати лише тоді, коли я запитаю. Наручників не зніму, доки не зрозумієш, куди потрапила.

— Я вже починаю розуміти.

— Тим краще.

— Дозвольте мені сісти. Адже ви мужчина, лицар...

— Заткнись, суко. Я тобі покажу лицаря. Стоятимеш як миленька і день, і ніч. Доки я не відправлю тебе в камеру.

— Ваш колега все-таки дозволяв мені сидіти. І не велів одягати наручники. Невже Революція відбулася для того, щоб до влади прийшли ще жорстокіші монстри, ніж при самодержавстві?

— Ти підписала свій вирок, падала, цими словами. Мій колега просто тюхтій! Таких, як ти, треба випалювати нещадно, як отруйну траву. Відповідай коротко... і лише на запитання. Твоє прізвище?

— Самійленко.

— Ім'я?

— Катерина.

— По батькові?

— Іванівна.

— Рік народження?

— Тисяча вісімсот п'ятдесят четвертий.

— Кажі правду, суко! Рік народження?

— Тисяча вісімсот п'ятдесят четвертий. Ой! Як ви смієте?

Як ви можете бити жінку?

— Ти не жінка! Ти класовий ворог. Ти агент контрреволюційних сил. Я з тебе виб'ю визнання! Кажі, стерво, де вас викинули?

- Звідки викинули?

- З літака, суко! Де ви приземлилися? Як потрапили на територію Видубицького заповідника?

- Я вже розповідала. Відбувався експеримент у часі. Ми потрапили у вашу сферу випадково.

- Я тобі покажу сферу, мати твою перемати! Я з тобою такий експеримент проведу, що...

- Ох! Припиніть! Майте ж хоч крихту совісті! Я беззастиснена черниця, а ви — сильний мужчина! Невже перебування в цих органах перетворило вас у механізм?

- Ах ти, авантюристка! Ще й філософію розводиш? Ось тобі, ось тобі, щоб не була такою розумною! Цить! Не галасуй! Це ще лише квіточки, ягідки — попереду!

- Краще вбийте мене одразу, жорстокий чоловіче! Мені соромно, що я народилася подібною до гомо сапієнс!

- Ха-ха-ха! Ну й ідіотів готують розвіднички за бугром! Не інакше — буддійська школа! Філософські сентенції, атака на сумління! Гомо та ще й сапієнс! Слухай ти, шлюха! Наш мудрий вождь Троцький і його вірний учень Сталін давно розгадали психологічну диверсію тисячолітніх паразитів — перетворити людей у слинявих наївняків, а потім осідлати їх і експлуатувати. Ми готуємо орден безжальних воїнів, а не проповідників царства небесного. Мене не цікавлять твої марення про інші світи, про мандри в часі. Твої супутники вже розкопалися і все розповіли. Отже, признавайся: хто ваші господарі, коли й куди вас викинули?

- Чому ви не хочете прийняти мої слова хоча б як версію? Спробуйте цю версію відпрацювати вичерпно... спробуйте спіймати мене на алогічності... і тоді ви побачите, що...

- Заткнись! Я сам себе не поважатиму, якщо слухатиму подібні вигадки. За кого ти мене вважаєш?

- Але ж ви були присутні на зустрічі з ученими. Академік аналізував багато наших речей і...

- Бачив я таких академіків у труні в білих пантофлях. Чувш, надла? Потрапить він сюди, буде говорити те, що я шлю! Таких академіків через мої руки пройшло сотні. Де вони тепер? Про те знає землячка тундри!

- Боже! Яка ж ви страшна потвора! Я відмовляюся говорити з вами. Мені важко дихати з вами одним повітрям! Ой! Ой!

— Ось тобі! Ось тобі! Так я для тебе потвора? Я для тебе монстр? Признавайся — хто твій господар? Вставай! Не прикидайся благородною дівцею, дворянська сучко! Вставай, кому кажу? Гм. Вона справді безтямна. Сопля, а не жінка! Гей, сержант! Тягни її в камеру. Хай лікар приведе її до тями. А потім вкинеш до камери. Та зніми наручники. А тепер — марш...»

(Кінець стенограми).

* * *

— Юліано... Юліано... Ти чуєш мене? Отямся, Юліано...

— Хто це?

— Гроловиця. Твоя подруга.

— Де я?

— Ми в камері. У в'язниці, Юліано. Спочатку нас роз'єдали, а ось тепер тебе вкинули до моєї камери. Ти побита, знівечена. Хто тебе так? За що?

— Боже мій... Гроловице... Знову цей страшний сон... А я мандрувала знову під променями Блакитного Світила... Дивні польоти, зустрічі... Наша космічна казка... В який жорстокий лабіринт ми потрапили, подруго. Хто допоможе нам визволитися?

Галя поклала голову подруги собі на коліна, пестила її чоло, щоки.

— Заспокойся, Юліано. Заспокойся. Нам треба зосередитися і зрозуміти, як діяти.

Марія-Юліана розплющила очі, ледь-ледь підвелася на лікоть, оглядаючи камеру. Тьмяна лампочка в заграбованому віконечку, металеві двері, дощана підлога. Біля дверей — «параша», дерев'яне відро з водою. За ґратами — сутінки, кілька зірок на темно-синьому тлі неба. Звідти долинає ніжне туркотіння голубів.

— То справді голуби, Гроловице? Чи мені ввижається?

— Голуби, Юліано, вдень вони навіть сідали на підвіконня. Я їм сипала крихти хліба.

— А чому ти сидиш на підлозі? Ні ліжка, ні стільця. В моїй камері було ліжко.

— Мені байдуже, Юліано. Я можу витерпіти будь-які злигодні, аби лише...

— Аби що?

— Знати, як діяти. Григір окремо, довкола жорстока, безжальна сила. Хто допоможе нам знову з'єднатися? На що ми можемо сподіватися? Чи відає Горіор, в яку халепу ми потрапили? Адже він обіцяв...

— Так... Обіцяв... Такі обіцянки Вищих Сфер, Громолице, звучать у сумлінні шукачів тисячоліттями. А в'язниця стоїть.

— Невже ти втратила надію?

— Та ні... Не втратила. Ти ж знаєш, що ми поза смертю. Умремо — знову народимося. Проте я думаю про секрети Лабіринту. Ти ж знаєш принцип лабиринтної Гри. Можна вийти з шитки миттю, а можна блукати там мільйонноліттями.

— А якщо додати, що Аріман вічно ускладнює Лабіринт, то надія вибратися з нього вельми химерна.

— Тоді треба зосередитися і викликати Горіора або Гедіс.

— Тут? У підземеллі?

— Треба спробувати, Громолице. Тебе ще не викликали до слідчого?

— Ні.

— А мене вже двічі. Перший слідчий був люб'язний і хитрий. А другий — цілковитий монстр. Жорстокий кат.

— Він бив тебе?

— Так. І дуже безжально. Потік брудних слів... удари... Виже мій! Як зберегти рівновагу поміж такими полюсами? Я гурбуюся, що й з тобою вони вчинять так...

— Примітивний метод дресирування, — холодно промовила Галя, зосереджено дивлячись десь у простір. — Не турбуйся, з мене вони не витягнуть жодного зайвого слова. Григір казав, щоб ми казали їм правду? Нізачо! Велика розкіш для мерзотників — слухати про наші чарівні світи. Хай убу'ють, м м шикну свої вуста.

— Такою ти була завжди, Громолице! — прошепотіла Меліана. — Ось чому боюся за тебе. Спробуємо об'єднати силу, щоб послати телепатему Горіору. Розповімо йому про ситуацію.

— Ти гадаєш, що він не знає?

Інверсія свідомості зі сфери в сферу вимагає колосальної сили. Можливо, він відчуває лише психологічне сум'яття нижньої групи. А конкретно...

— Добре, подруго. Я готова. Зосередимося на он тій зірочці, що заглядає у віконце. Серце в мене загорілося. Вірю, що Зоряний Корсар прийде через цей канал.

Тиша.

Ніжний стогін голубів.

Кроки наглядача за кутими залізом дверима. Затихають. Шурхотить заслінка на вічку. З'являється в отворі око. То хіба людина дивиться в сутінки камери? То повноважний представник найвищого мучителя, світового Тюремника. І він це знає, відчуває. Саме тому всі службовці в'язниць сповнені містичної зверхності до інших людей: вони несуть космічний імператив вічної неволі. Ти можеш жити і спати в «своєму» будинку, але те відчуття — лише сон, уява: тобі на якусь мить мучитель подарував право безконвойного життя. Адже ти сам щоденно вертаєш на звичні нари-ліжко, слухаєш веління начальника, водія тролейбуса, диктора радіо, продавця в магазині, сигналу світлофора, голосу власного шлунка, страху втрати тілесної оболонки — цього таємничного скафандра псевдобуття.

— Що за дивні думки терзають тебе? — шепоче Юліана, пригортаючись до подруги. — Ти десь далеко... ти забула про зосередження?

— Навпаки, — тихо заперечила Галя. — Хай Корсар і його Кохана відчують нашу безмірну муку. Може, тоді вони хутчіше шукатимуть виходу з цього безумного світу.

Клацає вічко. Кроки наглядача віддаляються. Простір напружений грозовою силою очікування. Пливають іскри біля заграбованого вікна, в'ються в марній спробі намалювати обриси знайомої істоти.

— Хто тут?

— Це я, Гледіс, рідні подруги мої. Чуємо муку вашу, бо то є наша мука. Не можу явно з'явитися перед вами, бо панцир Мари майже непроникний. Опануйте хвилю спокою, вірте друзям позавидимим. Хто скаже, що таке хутко, що таке повільно? Згадайте нашу прощальну зустріч перед тим, як ви рушили в інфернальні світи. Ви тоді знали, що вас чекає. **Безсмертні в країні смертних!** Вічна мука, вічне терзання. Перемога суджена нам, але вона прийде через вічність поразок.

— Твоє слово, Гледіс, ніби прохолодний легіт у спеку.

Хай навіть ти — наша мрія, наше знеможене марення.

— Ми завжди поруч, подруги мої. Зробимо все, щоб захистити вас, зберегти поміж ураганами Землі.

— А Зоряний Корсар — твій друг... де він?

— Прокладає мости понад віками. Готує кармічні кладки над прірвами порушених зв'язків, щоб звести до купи Космократорів. Ця пора гряде, а поки що... всі ми живемо на розпутті високім, на грізних вершинах катастрофічного світу. Пробачте, якщо ми не завжди відгукнемося.

— Прости й нам, Гледіс. Ми тепер лише страждаючі люди... ми постараємося все витерпіти...

— Незабаром знову будете вкупі зі своїм другом. Парадоксальні сплетіння доль наближаються. Не загубить певності. Пам'ятайте: найвища творчість у повному самоспаленні. Дарую вам пісню Шиви. Вона про всіх нас. Про тих, котрі взяли ся будувати міст життя понад мороком смерті.

— Гледіс, ти ще тут?

Мовчання. З глибин моторошної тиші ледь чутна мелодія. Чи, може, то любовний гімн голубів? Або пісня далеких вірок? Здається, співають самі стіни. А чому б і ні? Адже стіни — шкаралупа яйця, в якому знемагає птах казкового світу. Задихається, прокльовує камінь власної темниці, плаче, кличе Матір, котра знесла космічне яйце поміж безумними вихорами космічних самумів. Чи діждеться? Чи задихнеться у самоформованій сфері?

— Ти чуєш, Юліано? Які дивні, тривожні слова.

— Чую, Гроловице. Мені здається, ніби я вже чула їх.

Ми живем на розпутті високім,
Де лиш небо, гроза і орли.
Не побачиш його ветхим оком —
Боги всякі сліди замели...

— Боги всякі сліди замели, — задумливо повторила Юліана, заплющивши повіки. — Я це глибоко відчула, коли потрапила до монастиря. Яка потужна гіпнотична гора, щоб застрахити дух! Прищепити безсилля, нікчемність, гріховність, приреченість. Подруго! Ми ще не встигли з тобою осмислити навіть початкові знаки абетки Буття. Але я знаю — Знання шпунеться до нас. І тоді...

— Тихо, Юліано, — пригорнулася Галя до подруги. —
Послухаємо далі подаровану нам пісню...

Тільки Шива всевладно панує
Поміж тиші, ущелин і гір,
І йому та душа імпонує,
Що вирощує крила для зір!

Самоспалення, самогоріння
Нагромаджує силу Вогню,
Зачинаю нові покоління
На посіви грядущому Дню.

У земних катакомбах-імлищах
Тіні плачуть, жадаючи див,
Але диво одне — попелище
Шива їм на прощання лишив.

Самоспалення, самодостатність!
Лише смертю долається смерть!
Треба в гори високі дістатись,
Щоб наповнитись грозами вщерт!

Ми живем на високім розпутті
Громоводами людям Землі,
Динамітом для тих, що закуті,
І дощами для зернят в золі.

* * *

СТЕНОГРАМА ДОПИТУ ЗАТРИМАНОГО ГРИГОРА БОВИ.

«Допит провів керівник слідчої групи Міністерства Державної Безпеки Української Комуністичної Республіки Сергій Мудрий.

- Прізвище?
- Бова.
- Ім'я?
- Григір.

- По батькові?
- Максимович.
- Рік народження?
- Тисяча дев'ятсот тридцять восьмий.
- Місце народження?
- Ржищів Київської області.
- Гм. Усе правильно, Григоре Максимовичу. Ми перевірили.
- Що ви перевірили?
- Подобиці вашої так званої біографії. В названому вами

місті справді народився хлопчик Григір. Саме в Ржищеві. Йому нині десять років. Навчається в четвертому класі. Ім'я батька — Максим. Прізвище — Бова. Отже, виникає запитання: навіщо ви привласнили чуже прізвище та ім'я? Ще й з такою різючою різницею у роках, у віці? Ваша супутниця Галина Курінна теж вчинила подібну дурницю. Є така дівчинка, проте вона ще під стил пішки ходить. А інша ваша «подруга»... та взагалі залетіла чортзна-куди, в інше століття. Як ви порадите компетентним органам виходити з цього лабіринту, що його ви нам підсунули?

— Спочатку скажіть, що з моїми супутницями? Де вони? Чому ви нас розлучили?

— Не валяйте дурня, Бова, чи як там вас! Ви затримані за серйозним підозрінням. Ви криміналіст, отже, повинні розуміти: доки ситуація не роз'ясниться, вас триматимуть в ізоляторі відповідно до закону. Тому відповідайте без викрутасів — як нам бути з такою ідіотською версією?

— Це не версія, громадянине слідчий.. Це — правда. Якщо інші органи, як ви кажете, «компетентні», то спробуйте компетентно дослідити наш феномен. Якщо ви повірите нам, то всі загадки розгадаються. Теоретична передумова така: космічна реальність має багато варіантів... або дублів... Ми самі ще здивовані й вражені цим фактом. Саме фактом. Кожна індивідуальність реалізує себе, можливо, в сотнях або тисячах варіантів. Природа експериментує з безліччю розмаїтих поєднань, а потім вибирає оптимальний результат.

— Я можу з цікавістю послухати ваше гносеологічне маршення. Це був би інтригуючий сюжет для фантастичного роману, Бова. Але для слідчих органів це блеф! Нам потрібна чітка відповідь: хто вас завербував? Де? Як ви потрапили до відповідника? Яка мета фантазмагоричної легенди? І так далі...

— Громадянинне слідчий! Ну чому ви так вузько мислите? Чому не запросити вчених, створити дослідницьку групу? Це ж відкриваються двері у багатомірність світу.

— Об'єктивна реальність одна, вона дається нам через відчуття.

— Я знаю таке визначення. Це сказав Ленін, але...

— Ренегат Ленін безсилий дати таке геніальне визначення, це слова Троцького, а якщо об'єктивна реальність одна, то де шукати ваші міфічні сфери? Суб'єктивне марення не цікавить органи. Нас цікавить, чому було обрано таку містифікацію для легенди? Або ваші шефи ідіоти, або...

— Або що?

— Або у них є якийсь диверсійний задум, який ще не збагнаний нами. Проте органи виб'ють його з вас.

— Як виб'ють?

— Як пилюку з килима, хлопче. Будемо бити, доки з вас вийде вся курява, все сміття, що його напудрили вам у голову. Нас цікавить лише точна інформація. Зрозумійте ж нарешті: вам звідси не вибратися! То хіба не краще допомогти слідчим органам, а відтак — полегшити власну долю. Я даю слово, що поклопочуся, аби вам дали мінімальний строк ув'язнення. А коли вширатиметеся, тоді не виключено вищу міру покарання.

— Розстріл?

— Ви догадливі.

— За що? Яку шкоду ми чинимо? Кому?

— Потенційно ви все, що завгодно. Наш вождь Сталін може мати таємні наміри, бо від нього залежить доля Землі, але більше ніхто. Краще знищити десять невинних, аніж випустити одного потенційного злочинця, Так надійніше.

— Так ви знищите весь соціум. Талановиті люди пропадуть, а залишаться тільки сміття, яке слухняно кричатиме «слава» маніпуляторам. Це — свідомий геноцид, громадянинне слідчий. Ваші вожді отримують такий же зворотний удар, як і в нашій сфері. Ганебна смерть, всенародне прокляття і повна руїна деспотії.

— Замовкни! Достатньо того, що ти сказав, щоб припаяти тобі десять років за антидержавну пропаганду. Проте ми не обмежимося покаранням. Ти не захотів мати справу з слідчим-лібералом, як мене називають мої друзі. Тоді хай з тобою

порозмовляють серйозні хлопці. Ти скажеш, хто ваші господарі, де вони і як ви тут опинилися. Клянуся всіма богами й боженятами — ти таки скажеш!..»

(Кінець стенограми).

* * *

СТЕНОГРАМА ДОПИТУ ЗАТРИМАНОГО ГРИГОРА БОВИ.

«Допит провів старший слідчий Міністерства Державної Безпеки Української Республіки Олексій Громов з допомогою молодшого слідчого Степана Дурдила.

— Так. Обійдемося без дипломатичних викрутасів, скотино. Ти будеш стояти отам, у куточку. І не диш. Що ти метаєш на мене блискавки? Не рви, не рви наручники. Їх кували наші браття в Німеччині. Першокласна сталь. Скоріше ти обдрищися, аніж розірвеш їх. Ну, паразит! Ти готовий назвати своє прізвище?

— Бова.

— Я тобі дам Бова! Гнида! Може, ще й королевич? Тут тобі не казочка. Тут сурйозна інституція. Поняв, хробак контрреволюційний? Викладай все, що затаїв. Тоді шкура твоя залишиться цілою, а може, й розум. Бо після розмови зі мною і моїм соратником молодшим лейтенантом Дурдилом ніхто не зможе тобі гарантувати ні нормальної пам'яті, ні нормального функціонування печінки, легенів, нирок і всього прочого. Поняв, гнида?

— Мені більше нічого сказати. Вигадувати щось неіснуюче я не можу й не хочу.

— Ти чуєш, молодший лейтенант? Ти зустрічав ще десь таку викривлену психіку? Не доводилося? Мені також. Пригодуємося до сурйозного діалогу. Слухай, падло! Дивися сюди. Що це таке? Доводилося бачити? Догадався? Це звичайнісінький паяльник. Юні техніки таким користуються. Вони працюють на користь рідної батьківщини, ми — теж. Ага. Ти зблід? Ти вже догадаєшся, який у нас буде діалог? Жодного середньовічного інструменту інквізиції. Чистенький, акуратний паяльник. Але скільки язиків він розв'язав! Сотні. І розповідали ті язики те, що ми веліли. Всі фрейдистські прірви розкрива-

ли свої таємниці. Ти читав Фрейда? У нас він заборонений для широкого загалу, проте для органів він неоціненна поміч. Знав, негідник, секрети людської душі. Спочатку я буду підгрівати тебе ззовні, а потім... що — злякався? Догадався? А потім я вставлю цю штучку в твій анальний отвір. Йоги кажуть, що десь там — центр Кундаліні. Ось ми й збудимо його, і твій дух рвонеться вгору. Ха-ха-ха!

— Ви не маєте права! Це порушення Декларації прав людини Об'єднаних Націй!

— Декларація прав людини? Що за блювотина? Де ти читав такий документ? Об'єднані Нації? Була така думка — про створення Об'єднаних Націй до Світової Революції. Гнилий ліберальний світ хотів охмурити людство. Не вийшло! Земля в надійних руках об'єднаних сил комунізму і фашизму. Безповоротно, падло, чуєш? Хай твої господарі не мріють про реванш. Цього не буде! Будеш говорити?

— Я лише можу повторити те, що вже сказав. Запросіть учених, вони збагнуть, що мова йде про небувалі відкриття...

— Заткнись! Молодший лейтенанте! Верни його до тям. Підніми температуру!

— Одійдіть! Я за себе не ручаюся. Мучителі! Гади! Ох!

— Дурдило! Він розірвав наручники! Не підходь! Стрілятиму! Ой! Він знає прийоми карате! Клич підмогу! Паразит! Валіть його на підлогу. Не жалійте! Ну, я тобі покажу! Напад на слідчого під час допиту?! Терорист! Так йому! Так! Ще раз, ще раз! Щоб знав, з ким має справу! Що? Втратив тям? Ану дайте глянути. Прикидається, скотина! Кличте лікаря. Тягніть вниз. Привести до тям... і в карцер... Хай трохі охолоне...»

(Стенограма обірвана).

* * *

Блакитне Світило урочисто вставало над верхів'ями екзотичних ніжно-смарагдових рослин. Як тільки промені торкалися квітів і розкішних візерунчастих листків, попід склепінням титанічної житлової сфери попливла музика — ледь чутна, але вона ототожнювалася з простором, з хащами буйної рослинності, з гармонійним плетивом інших сфер, що окреслювалися на темно-фіолетовому тлі Космосу. Меркурій за-

плющив очі, прилучаючись до того мелодійного потоку. Чи можливо себе відділити від співу птахів, шелесту листя, мерехтіння променів світила? Ти — акорд цільної світової симфонії, і в цьому найвища Свобода.

— Ну ось, мій друже, — почувся лагідний, втаємничений голос, — ти повернувся додому. Додому, — з притиском повторив той голос. — Спробуй на смак це слово... на запах... на дотик... обійми його оком... милозвучність його ти вже збагнув. Там, у далекому чужому світі, один Вічний Мандрівник торочив притчу про блудного сина, котрий проциндрив з шлюхами та п'яницями батьківський скарб. Згадавши про дім, він вернувся додому. І батечко не покарав його, а радісно зустрів на порозі і звелів зарізати відбірних тварин для щасливого бенкету. Гарна притча, мій друже, хоч і склав її мій Антагоніст. Так от, Меркурію... Я теж чекаю моїх друзів, моїх синів додому. І герцінія моє ще безмежніше, аніж у того Батька. Тільки я готовий прийняти вас щохвилини, двері дому мого завжди відчинені, а його двері — то лише мрія, уявність, примара. І ще одна відмінність: різати невинних ягнят для друзів я не стану, бо давно вже наш дім спекався кривавих циклів Буття.

Меркурій кілька хвилин знеможено слухав той голос, а потім різко обернувся. Прямо в серце йому впивався погляд Арімана — дві чорні безодні очей.

— Ти? — Захлинувся від несподіванки Меркурій.

— Я, — дружньо кивнув Аріман.

— Це мені сниться?

— Навпаки. Ти прокинувся. Приснилося те, що було в твоїй тямі як дотик космічного марення.

— Звідки воно? Чому таке логічне і болісне?

— Ти забув про потужність мислетворення, — поблажливо усміхнувся Аріман. — Адже недарма тебе поставлено було космолідчим! В індивідуальній ноосфері таких Космократорів, як ти, безліч варіантів конкретної реалізації Світотворення. Ти спіймав сам себе у самостворену психопавутину. А щині — виборсався.

- І що — того світу нема?

- Нема. Не було.

- Не було мук, хрестів, вогнищ, походів, в'язниць, тисячолітнього божевілля жерців, вождів та тиранів?

— То лише сюжети драматурга, якого ми, Деміурги, Космократори та Координатори, називаємо Марою. Ти вийшов з театральної зали, не обертайся ж назад.

— А куди мені подіти болісну пам'ять, Арімане? Пам'ять не лише про страждання і муки в земному інферно, а й про твою зраду, про твої демонічні хитрощі?

— Про яку зраду ти кажеш? — Гнівню нахмурився Аріман. — Чи можна зрадити в сні? Може, це ти зрадив нашу дружбу, коли сприйняв спектакль Мари за реальність? Хіба я не попереджував тебе?

— Так. Усе було, — заплющивши очі знову, прошепотів Меркурій. — Ти попереджував. Ти застерігав. Тільки ж справа не лише в мені. Хай ті віки, що вимучують мене, моє видіння. А вона? А вони?

— Хто вона? Хто вони?

— Гроловиця. Інші Космократори? Що — вони теж моє сновидіння?

Аріман одвернувся від Меркурія, одступив кілька кроків до краю майданчика, під яким пропливали пасма казкових краєвидів, сформованих вітоархітекторами Ари. Помовчавши, він звільна сказав:

— Вони є.

— Теж повернулися? — Радісно стрепенувся Меркурій. — Покажи їх. Зустріньмося всі разом!

— Не можу цього зробити, — неохоче сказав Аріман. — Їхня психосфера так деградувала, що безсила піднятися сюди. Але ти можеш зарадити цьому. Залишся тут... і ми разом врятуємо їх. Не лише тих, кого ти зустрів, а всіх Космократорів.

— Ти знаєш, де вони?

— Ще б пак! — Гордовито відповів Аріман. — Кожної миті я бачу всіх вас. Ти забуваєш, що я творив світ тримірності. Всі закапелки, всі його лабіринти — мої.

— Ти ж тільки що сказав, що світи, в яких я мучився, творення драматурга на ймення Мара!

— Правду сказав. Лише треба додати, що Мара у мене на службі. Збагнув?

— Так розвій ту мару, Арімане! І тоді Космократори самі повернуться додому. І ти народишся знову вільним духом, щоб стати воєдино з нами.

— Я не можу силою вас витягнути з абсурдного театру ніків, — з прихованим роздратуванням мовив Аріман. — Ви стали мазохістами, самомучителями. Вам подобаються Голгофи, нескінченні жертви. Ви мучите не лише себе, а й своїх героїв, обранців.

— Не всі ж пішли в інферно! — заперечив Меркурій. — Наша заповідь — Зоряний Корсар. Хіба ти заперечиш, що він буде Альтернативний Всесвіт?

— Мовчи про нього! — гримнув люто Аріман. — Божевільний Дух, божевільний задум. Уся Світобудова волає до нього, прохаючи зупинитися. Він повстав супроти закону Великої Матері, яка подарувала своїм дітям світ взаємозалежності. А він — руйнує те кільце Всебуття, рветься в безодню Небуття, фірмує імлісті палаци на вітрах Вічності. Якби Дух Життя підтримував його, хіба я міг би втриматися впродовж тисячоліть володарем Ари?

— Це давня суперечка, Арімане, — втомлено сказав Меркурій. — Той вузол не розрubaєш. Його треба розв'язати.

— Знаю, — кивнув Аріман. — Знаю про план Горіора. Кинути вас ще глибше — у провалля минулих віків, щоб там знайти нитку причинності. Ти дивуєшся, що я знаю про це? Для мене відкрита вся книга Ноосфери, дурню!

— Так чому ж опираєшся? — здивувався Меркурій. — Ми спробуємо вичерпати спектакль Мари. І повернемося додому. Адже ти мрієш про це?

— Вичерпати спектакль? Наївний земний детективе. Ти втратив розуміння співвідношень і масштабів. Ви вже тут мільйони літ товчетеся... мільйони земних літ... Ось тепер ви занутилися в трьох вимірах часу. Борсаєтеся, як метелик-фімема перед оком павука. Тканина причинності зіткана так міцно, що її не розірве жодна сила. Чуєш? Жодна сила у Всесвіті. Лише я можу вийняти вас з тієї павутини. Своєю волею. Якщо кожен з вас захоче вернутися до законного буття.

— Тобто ти знову диктуєш?

— Таке співвідношення сил. Вибирай! Або ніколи вже не побачиш Ари, Блакитного Світила, рідного світу.

— Я давно вибрав, Арімане! Ще тоді, коли...

— Пропадай же, божевільний, навіки!

Жахливий біль пронизав тіло. Меркурій закричав. В очах потемніло. А коли знову розплющив повіки, довкола пливли сутінки — якісь брудні, насичені мерехтінням химерного жовтого світла. Ті промені струмилися з невеликої заглибини над покритими металом дверима. Відкрилося вічко, звідти почувся голос — хрипкий, холодний:

— Чого галасуєш? Хочеш у бокс? Там звіром завиєш. Поняв?

Пам'ять обвалом обрушилася на свідомість Григора Бови. Ох, Арімане, ти ні на йоту не змінився за мільйони віків. Обмани, обмани. Невже жодної крихти любові не лишилося в твоєму серці? Невже ти справді трансформувався в АНТИ-ЛЮДИНУ, як тебе застеріг Горіор?

То чому ж так сумно, так печально серцю від цієї думки? Невже Всесвіт навіки розчахнувся прірвою ненависті і відсутні мости, що з'єднують розірвані частки?

* * *

На столі генерала МДБ замиготів телефон-вертушка прямого зв'язку.

— Дубчак слухає.

— Добрий день, товаришу генерале. — Голос у динаміку був схвильований і збентежений. — Вас турбує академік Баняк. Вельми важлива справа.

— Я вас уважно слухаю.

— Спочатку повідомте, чи здобули ви від затриманих нову інформацію?

— Навіщо це вам? Тепер затримані повністю в нашій компетенції. Наука тут ні до чого. Сказати по правді, злочинці виявилися міцним горішком. Затялися, базікають одне й те саме, хоч ми й вживали до них засобів певного впливу.

— Що ж далі?

— Якщо не розкаються — трибунал. І каюк. Відправимо, як вони того бажали... ха-ха!.. в інший вимір часу,

— Товаришу генерале, — примирливо озвався Баняк, — ви даремно іронізуєте. Проблемаю зацікавилася Москва.

— Як?! — Ревнув генерал, наливаючись багрянцем. — Хто посмів? Хто повідомив і куди?

— Я мав розмову з президентом Академії Кедрачем. Згадав про дивний феномен появи групи людей, які вважають

себе прибульцями з іншої реальності. Коротше, виклав йому те, чому був свідком. Ви ж знаєте, що президент — видатний теоретик у галузі космогонії, саме в нього є ідеї, пов'язані з білломірністю світів.

— То й що з того, чорт би вас побрав? — Лютився генерал.

Мені яке діло, що він там маракує в своїх писаннях?

— Він дуже зацікавився химерним випадком, товаришу генерале, попросив доповісти подробиці аналізу речей, що їх мала в розпорядженні наша група. Я розповів усе, так, як воно є. І сказав про свою точку зору.

— Яку точку зору, товаришу Баняк? — єхидно перепитав генерал. — Відмінну від точки зору органів? — З притиском поцікавився він.

— Я переконаний, що в цьому щось є. Затримані не якісь там агенти закордонних розвідок, а...

— А хто?

— Це треба дослідити.

— Ви хочете, щоб ми передали затриманих вам? Цього не буде.

— На цьому наполягає не лише президент, а ще дехто...

— Хто ж? — Зневажливо поцікавився генерал.

— САМ, — урочисто, з придихом проголосив Баняк. — САМ, товаришу генерале.

— Ви хочете сказати, що...

— Так. Президент у розмові з товаришем Сталіним ніби жартує згадав про мою інформацію. Вождь дуже й дуже поцікавився. Вимагає подробиць. Коли дізнався, що затримані у вашому відомстві, дуже розгнівався. Сказав буквально так — пробачте, що я повторюю: «Тим живодерам достатньо об'єктів з інших парафій. А такі парадоксальні випадки — компетенція науки. А раптом затримані кажуть правду? Що поді? Світова Революція втратить щасливу можливість оволодіти секретом комуністичної експансії в іншу реальність. Дослідеться поцікавитися інтелектуальним рівнем співробітників КДБ на Україні. Я чекатиму компетентних результатів наукового дослідження проблеми. Чим чорт не жартує, доки вони спить? Передайте українським чекістам, що товариш Сталін поки що доброзичливо поставився до їхнього промаху. Так і скажіть: п о к и щ о». Ось так, товаришу генерале.

Я стенографічно записав те, що прочитав по телефону президент.

Генерал, задихнувшись від страху, згорнув жирною долоною рясний піт з чола. Потім примирливим тоном сказав:

— Якщо САМ так вважає, то хто ж заперечить. Треби знайти вихід із ситуації.

— Який такий вихід? — здивувався Баняк. — Передайте затриманих нам. Можете наглядати за ними, щоб не накивали п'ятами.

— Гм... Річ у тім, що вони в такому стані...

— Ви їх катували?

— Що за слова ви вживаєте? — обурився генерал. — Ми мали санкцію прокурора на вживання серйозних методів допиту. Ну й...

— Перестаралися? — Глумливо запитав академік.

— Хлопці наші звикли, — виправдовувався генерал, — Треби щось придумати. Може, ви підкажете?

— Гм. Що ж підказати? Нам з ними треба вільно спілкуватися. А як? Щоб не сполохати? Щоб вони не замкнулися на собі. Тим більше після ваших «методів». Еврика! — Радісно скрикнув Баняк. — Придумав.

— Що? — З надією запитав генерал.

— Передайте їх в психіатричну лікарню. Ми підготуємо бригаду лікарів і своїх співробітників, котрі переодягнуться лікарями. Хай вільно ходять у прогулянковому дворі, спілкуються з хворими. На їхні розмови про іншу реальність ніхто не зверне уваги. Там повно Христів, Магометів, пришельців з інших світів.

— Хе-хе, — улесливо-задоволено хихикнув генерал. — Геніально придумано. Вам би в органах працювати, товаришу академік.

— Обійдемося поки що, — серйозно обірвав його Баняк. — Прошу вас негайно передати затриманих головлікареві Кирилівській лікарні. Тільки везіть їх не в «чорних воронах», а «швидкою допомогою». Як нормальних людей. Там вас чекатимуть. Передайте затриманим їхнє вбрання і всі речі.

— І документи? І келих? — здивувався генерал.

— Усе, — жорстко підтвердив академік. — Експеримент має бути проведено чисто, без втручання органів. Ви можете лише тримати вартових поза межами лікарні.

Коли це треба зробити?

Негайно. Максимум за дві години. Я повідомлю в Мокну президентові, що помилка виправлена, що ми шукаємо оптимальної можливості передати вартісну інформацію вождичі. Ми — це Академія наук і славні органи. Я виручу вас. Історію?

- Дякую, товаришу академік, — розчулено сказав генерал. - Я цього не забуду.

* * *

(Із записника Григора Бови)

Маю можливість записувати. Нотую бодай у вигляді тез те, що з нами відбувається.

Дивна зміна. Мене раптово забрали з карцера. Одвели до машини. Звеліли ґрунтовно помитися. Повернули все моє вбрання, документи, дрібні предмети побуту, черевики. Ставлення співробітників ДБ коректне, спокійне. Навіть доброзичливе. Ніхто нічого не говорить. Усе мовчки, в тиші.

Після лазні вивели у внутрішній двір в'язниці. Там чекав мікроавтобус. Офіцер, котрий супроводжував мене, звелів сісти до машини. Там я побачив Галю і Юліану. Зрадів неймовірно. Дівчата обнімали мене і плакали. Машина рушила. Ми успокоїлися, перебиваючи одне одного, почали щось розповідати. Офіцер звелів замовкнути. Я зворушено дивився на моїх милих подруг, усе ще не вірячи, що ми разом. Звернув увагу, що їм теж повернули їхнє (чернече) вбрання. Хороший це людина чи поганий? Хто знає, що стукне в голову політичним бандитам? А до того ж... Не варто забувати про нашого вічного Антагоніста. Кожна зла істота в цьому світі чутлива до найменшого поруху його пальців.

Дивлячись у щілину між шторою і віконцем, я намагався прикинути, куди нас везуть. Марна річ! Тим більше що Київ гучніший, напевно, інакший, аніж у нас.

У химерних відблисках вуличних ліхтарів я помітив, що дівчата мої змучені, під очима синці, знаки побоїв на скроні у Галі, на чолі у Юліани. Невже негідники били жінок? А втім, чому я дивуюся? У нашій «рідній» реальності чекісти не зупинилися перед жодною мерзотою. Повна відсутність етичних

гальм чи заборон. Тут, безумовно, повна тотожність. Я відчув це на собі.

Машина заїхала в якісь ворота. Потім виявилось, що нас привезли до психіатричної лікарні. У нас вона зветься «Павлівкою». А тут «Кирилівкою», як і в нас до революції. Дивна річ! Знову доля звела мене з цим центром психічної недуги. Там я шукав розгадки долі Андрія Курінного, а тут сам потрапив до рук психіатрів разом з його донькою.

Коли нас зустріли лікарі в білих халатах, ми переглянулися з дівчатами і зрозуміли одне одного без слів. Хай краще трактують нас, як «шизів», аніж державних злочинців. З лікарями легше буде домовитися. А там, може, пощастить знайти стежечку до свободи... і далі... далі...

Лікарі уважно дивилися на нас, перемовлялися. Один з них, високий, худорлявий, доброзичливий, заспокійливо сказав:

— Ми знаємо вашу версію. Не турбуйтеся, вас ніхто не вважає хворими. Проте парадокс ситуації полягає в тому, що ми у всьому повинні розібратися... і дати вичерпні відповіді Академії наук.

— З такою постановкою питання я згоден, — відповів я. — Тільки просимо не колоти нас, не напихати всякою хімією. Ми нічого не приховаємо, якщо перевірка буде коректна.

— От і чудово, — кивнув лікар (чи хто він там).

Нас розмістили в двох камерах-палатах. Дівчата в одній, я в сусідній. Ззовні клацнув замок. Отже, вийти звідси з власної волі неможливо. Побачимо.

У палаті два ліжка. На одному хтось лежить, тихо посвистує носом. Тіло вкрите сірою ковдрою, руки складені, мов у мерця. Довга сива борода випростана поверх ковдри. Я тихо, щоб не розбудити його, підійшов до свого ліжка, роздягнувся. Накинув халат, що лежав поверх ковдри. Виклав на тумбочку гребінець, записник, кулькову ручку, хустинку, документи.

Що ж далі? Як вести себе, щоб не заплутати ниток причинності ще буйніше, ніж донині? Хто порадить? Хто спрямує в потрібному напрямку?

Зоряний Корсар! Твоя урочиста риторика чарівна, але яка вона безсила перед рутинним лабіринтом Арімана. Володар тримірності нехтує будь-якими правилами і правами, а ти

полієш лише вільного вибору і майже божевільної віри. Тут кожен атом на службі твого супротивника. Що ж протиставиш йому?

«Ріка Буття єдина для всіх, для всього, — майже нечутно підлунюють у свідомості слова. — Води несуть до Океану всіх гнх, хто радіє течії, і тих, котрі опираються...»

Хто це? Невже відповідь Корсара? Чи мої інтуїтивні глибини знають результати тих обставин, що вже склалися?

За вікном місяць, зорі. Всюди спокій, лише десь за стіною чути жалібний стогін. Може, я даремно хвилююся? Адже Аріманів Всесвіт — титанічна божевільня! Хіба можна знайти в ній логічні закономірності і смисл функціонування? Ми з Горюницею раділи відкриттю таємниці мандрів у часі?! Наївні мрійпики! Дізнатися, що в'язниця має ще міради камер, про які ми не підозрювали? Це — велике досягнення науки?

А втім... Може, в якійсь із камер тонші стіни, ветхіші мури або... давні підкопи? Треба вірити ведучій зорі к а р м и. Хто плується до втечі, той наближається до такої можливості. Там, за межами тюрми, є друзі, вони не зрадять.

Сідаю до тумбочки. Запишу все, що думаю. Може, пригодиться.

Снилися дивні сни. Тяжкі, тривожні. Якись химерні сюжети з участю Великих Учителів. Урочиста містеріальність здавалася природною, звичною. Моє мислення так трансформувалося, що найказковіші події сприймалися як природні, вірогідні.

Я бачив себе духовним шукачем. Був одягнений в оранжеву шакидку, більш нічого при мені не було. Знав, що десь у найвищих горах маю знайти храм Будди. Минали роки, а може — цілі життя? Втоплена душа відчувала, що наді мною пролітають пірки. Я бачив безліч міст, тисячі й тисячі людей пливло довкола. Зустрічі, розмови, суперечки, дискусії. Велеречиві собори, старезні манускрипти, глибокодумні твердження жерців, поетів, свамі. А моє серце було сумне, зневірене, спрагле чогось небувалого.

І ось тоді, коли я постарів, коли висохлі ноги ледь-ледь почли мене по землі, гірська стежина привела мене до екзотичного титанічного храму. Людей не було, у велетенській залі панувала тривожна тиша. В центрі височіла постать Будди. Очі

Учителя примружені, на вустах втаємничена усмішка — іронічна чи гумористична?

У мене було таке відчуття, що Будда щось знає таке, про що мовчать усі манускрипти, всі наставники, всі традиції. І це втаємничене знання дуже смішне. Якби люди дізналися про нього, то вони, можливо, реготали б самі з себе багато віків. Я стояв перед кам'яним громаддям Учителя, і ця думка бентежила моє сумління. А за нею з'являвся висновок моїх віковичних пошуків: **я шукаю мару.**

Але чому ж, чому серце тремтить у передчутті чуда? Щось має статися. Простір вібрує, мовби насичений грозою.

Зненацька з-за кам'яної скульптури Будди з'явився юнак. Він глянув на мене і радісно, білозубо усміхнувся. Звідки, чому він знайомий? І навіть рідний? Смагляве обличчя, чорні, а разом з тим якісь на диво прозорі очі, рідкісна доброзичливість у погляді. І я внутрішнім знанням збагнув: ось той, кого я шукав так довго! Це той, кого назвали Буддою. Той, хто вперше у світі розрубав павутину містифікованого буття, хто розірвав полон гіпнотизму Мари.

Я обережно ступив кілька кроків назустріч. Але він випередив мене. Простягнувши руки, стрімко наблизився, і я опинився в його обіймах. І відчув, що тану, зникаю, зливаюся з чимось великим, простим, радісним.

Вогняна блискавка засліпила, метнула мене у безвість.

І я прокинувся.

Наді мною біліла стеля. Знадвору долинали якісь крики, гомін. Де я? Куди потрапив? Перехід від таємничої духовної містерії до тривіальної буденності був такий різкий, що розум спочатку не міг згадати, де перебуває моє тіло?

Потім свідомість прояснилась, і пам'ять кинула на мене обвал тяжких тактів останніх подій.

Ми в чужій реальності. Потрапили до божевільні. Потрібна обережність і пильність. Перш за все зустрітися з дівчатами і виробити спільну стратегію дій.

Поряд заскрипіло ліжко. Боковим зором я побачив людину похилого віку з довгою сивою бородою і таким же носом. Він сидів на ліжку, одягав — якимось машинально халат на худе тіло і, заплющивши очі, повільно, урочисто промовляв дивні віршовані рядки:

— Багато казкарів було.
Мов райдужне перевесло,
У небі пам'яті казки
Далекі з'єднують віки.

Піднявши руки до стелі, сивий чоловік важко зітхнув і, похитавши докірливо головою, вів далі свій речитатив, ніби шертаючись до когось лише йому видимого:

— Понад епохи і літа
Той клич казок переліта,
Немов у вирій журавлі
Прямують з рідної землі.
Багато казкарів було.
Було? Та, кажуть, загуло?
Мовляли пращури, що з л о
Пісками казку замело.
Над нею буйнії лани,
Над нею квіти й бур'яни,
Над нею марення і сни
І поклик вічної весни.
Над нею — забуття печать...

Дід замовк на хвилину, ніби міркуючи над останнім твердженням, а потім повчально підняв кістлявого пальця вгору:

— Проте — хто може тебе знать?
Можливо, рухне часу гать
І давні думи заgrimлять!
Анумо, діти, в коло, нум!
Я оповім одну з тих дум...

«Певно, якийсь учитель, — подумав я. — Знавець фольклору. Він весь поглинутий тими видіннями. Може, й тепер бачить дітей. Адже комусь розповідає? Чому потрапив сюди? Комусь ворожими здалися його твердження про древню історію рідного краю. А далі вже ясно: переслідування, доноси, уніта відповідних органів...»

Доброго ранку, сусіде, — озвався я, зводячись на ліжку.

Сивий чоловік сахнувся від несподіванки, кілька хвилин швидко дивився прозорим поглядом на мене. Потім заспокій-

ливо кивнув.

— Вітаю вас із прибуттям до космодрому.

— Якого космодрому? — здивувався я.

— Та оцього ж, — буденно пояснив сивий чоловік. —

Куди вас привезли. Ви вперше тут?

— Не зовсім уперше. В якості хворого — вперше. А так бував кілька разів. Правда, в іншій реальності, в іншому Києві.

Не знаю, чому я так раптово випалив перед незнайомим цю інформацію. Здається, це сталося машинально, за інтуїтивним імпульсом. Дід спантеличено завмер, сиві кушки брів піднялися вгору.

— Ого! — сказав він. — Екзотична пташка потрапила в наше сільце. Тоді ви повинні розуміти, чому тут — космодром.

— Все-таки поясніть, — попросив я.

— Київ і край, столицею якого він є, сформовані титанамі-магатями ще справіку як стартовий майдан Землі. Сюди прибували перші гості з далеких зоряних світів. Звідси стартували їхні вихованці у Безмірність. Тут кипіли вирішальні соціохімічні реакції загальнолюдської історії. А Кирилівська лікарня — визначальна реторта цих реакцій. Тут вічно сепаруються душі, зважуються на терезах Деміурга, а потім відправляються куди треба: або на смітник бракованих деталей, або в світи Новотворення.

— Ви надто логічно мислите, — раптом сказав я, — щоб бути хворим.

— А хто вам сказав, що я хворий? — здивувався дід.

— Якщо потрапили в божевільню...

— Ну, це нічого не означає. Зовнішній соціум — це загіпнотизована лавина дримаючих душ. Такі люди, як я, їх тривожать. Ось вони інтуїтивно формують для істот, котрі порушують мелодію сновидіння, відстійники. Те, що в просторіччі зветься дурдомом. Але хіба річ лише в мені? Ви, я бачу, теж нормальна людина. Адже так?

— Сподіваюся.

— Вас привезли вночі?

— Цілком правильно.

— Радий познайомитися. Як вас звати?.. Маю на увазі тутешнє ім'я, земне.

У мене холодок прокотився поза спиною. Все-таки хво-

рий. Земне ім'я, небесне... Не інакше — якийсь Христос або пророк. Проте, не подавши виду, що я збентежений, відповів:

— Григір Бова.

— Чудово, — зрадив дід. — Гри-гір, — повторив він, налягаючи на рокотанні літери «р». — Ніби гуркотіння колісниць Перуна в небі. А Бова! Яка чарівна асоціація! Прізвище з казки. Ви гадаєте, що прізвища або імена випадкові? Даремно думаєте. Все в світі обумовлено. Ім'я і прізвище, назва села, де ви народилися, імена матері-батька — все це своєрідний код вашої долі. Ви й далі перебуваєте у лоні Матері... ви відчули — я підкреслив ці слова... у лоні великої Матері-Природи... просто перейшли з лона маленького — у лоно велике... але й воно не остаточне... доведеться народжуватися знову й знову. Так ось: імена, звички, настрої, прагнення — то все подробиці вашої зародкової програми.

— Тепер зрозуміло, чому ви потрапили на територію цього космодрому, — жартома сказав я. — Тут який рік? Сорок восьмий? У нас теж в ті роки було полювання на відьом.

— Де це у вас? — поцікавився дід.

— Я вже згадував. У нашій реальності. Ми з іншого просторово-часового світу. Я кажу про це просто, бо бачу, що ви маєте можливість зрозуміти.

— Я розумію! — Задумливо прошепотів дід. — Але ж яка чарівна містерія. Скільки разів мені снилася оця мить. Продовжуйте, прошу вас... продовжуйте... То який рік у вашій, як ви мовили... реальності?

— Сімдесят другий.

— Ера така сама? Християнська?

— Безумовно.

— Ну це ясно. Духовні маяки при будь-яких варіантах одні й ті самі. Розкажіть, як ви потрапили сюди? Що вас занесло до нашого часу-простору?

— У нас почалися наукові експерименти по вивченню таємниць часу-простору. Якщо ви цікавитесь — оповім, наскільки зможу.

— Неодмінно, голубчику, — простягнув кістляві руки до Григора дід, а очі його спалахнули синіми вогнями. — Я сам все життя думав над цією проблемою. Тільки мої міркування мають скоріше містеріальний характер, окультний, а не науково-технічний. У поняттях часу-простору — безодня суб'єктив-

них факторів. Я не знаю, як вирішує ці проблеми ваша наука.

— Я не фахівець, але оповім усе, що знаю. До речі, ви не назвали свого ім'я й прізвища. Хоч, може, це вам не до вподоби?

— Чому ж, — доброзичливо заспокоїв мене дід. — Звати мене Сергій, прізвище — Горениця. Доктор космогонії. Маю десятки філософських праць у царині проблеми походження світів, суті еволюційних процесів, значення думки і багато іншого.

Мене ніби молотком стукнуло по тім'ю. Чи можливі такі випадковості? Сергій Горениця? В іншій реальності? Але набагато раніше народився, аніж той — наш Горениця. Його цікавлять ті самі проблеми. Невже це він? А що, коли містифікація? Спецслужби використали те, що я їм сказав... і підсунули лже-Гореницю. Щоб викликати мене на відвертість. А втім, що вони дізнаються? Те, що я вже сказав.

Гаразд. Треба бути уважним. Якнайбільше витягти з цього діда. Якщо насправду це Горениця, то, може, він зуміє допомогти. Поки що — уникати повної відвертості. Хай спочатку сам розкриється.

Сивий чоловік, котрий назвався Гореницею, спостеріг за дивною моєю реакцією, здивувався.

— Що вас спантеличило? Що я не дуже подібний до космогоніста? Та ще й доктора? На це є причини. Пізніше дізнаєтеся. Тим більше останніми роками я відійшов од наукових кіл, почав працювати в сільській школі. Мене зацікавила казка, легенда, фольклор. І чиста дитяча психіка зокрема.

— Я зауважив це, — признався я. — Коли прокинувся, почув, як ви промовляєте до дітей... щось про казку...

— І вирішили, що я шизофренік? — Тихенько засміявся він. — Ну-ну, не треба виправдання. Те ж саме думають лікарі та мої колеги.

— Але я не розумію, до чого тут казка і наші розмови про таємниці часу-простору.

— О! — Підняв він повчально палець вгору. — Казка, міф — то вражаючий ментальний заряд тисячоліть. Чому ніхто не замислюється над таємницею довголіття казки? Гинуть спогади про великих діячів, історичні манускрипти, інформація про ті чи інші відкриття, славних людей, а якась примітивна казочка живе тисячоліттями. Чому?

— Бо вона потрібна дітям, — сказав я. — Отже, в ній є вічна потреба. Як у воді, в шматку хліба.

— Це лише частка правди, — схвально кивнув дід. — Більш глибока істина в тому, що к а з к а — утвір самого **Логоса, ядро Божого задуму**. Тому вона нерушима. Людина безсила знищити те, що сформоване Небесним Розумом. Але біда в тім, що ми користуємося казкою вульгарно. Приблизно так, якби самоцвітом вишкрібати бруд зі столу або длушпати-ся в зубах. У той час як самоцвіт може стати прикрасою царської корони і дати взірець краси, або розрізати найтвердіше скло. Це — віддалений приклад. Я тверджу, що к а з к а може стати основою найвищого гнозису, пайглибшої веди, бути родоначальником небувалої цивілізації. Проте це треба збагнути.

Нашу розмову перебили. Запросили до сніданку.

...За один день сталося так багато, що навіть не знаю, з чого почати. Спробую по порядку.

Нас із дідом (не повертається язик називати його Сергієм Гореницею) завели до просторої їдальні. Санітари показали вільні місця за столом на чотири особи. Я оглянув приміщення, всюди видно було тільки чоловіків — старих і молодих. Жодної жінки, крім кількох санітарок, котрі розносили сніданок (горохове пюре і кава з молоком). Стало сумно. Я подумав, що моїх дівчат, можливо, не так престо буде побачити.

Довкола стояв шум, гам, за столами кипіли пристрасті, дискусії. Горениця торкнувся мого рукава.

— Сідайте. Ще встигнете надивитися на екзотичних туземців.

Я сів, почав неухважно їсти горохову страву, що, на превеликий подив, виявилася досить смачною. Навпроти мене за столом сидів чоловік років сорока з відстороненим поглядом. Обличчя зім'яте, волосся нерозчесане. Потім його погляд зупинився на мені, лагідна посмішка торкнулася сухих вуст.

— Новенький?

Я кивнув.

— З якої планети?

Я розгублено мовчав. Горениця підморгнув.

— Я ж казав вам. Ми на космодромі. Треба зрозуміти це і вести себе відповідно. Наш сусід досвідчений мандрівник у Всесвіті.

— Так, це правда, — ствердно озвався сусід. — Моє ім'я Олафран Гнеосій тун Домбассіад, магістр шестимірного Космосу двадцять сьомого посвячення.

Я звернув увагу, що він вимовляє карколомні наймення чітко, хутко, виразно: певно, давно звик до них. Раптом мені чомусь захотілося включитися до цієї божевільної гри, і я, приклавши долоню до грудей, сказав йому:

— Меркурій сіо Арануар, до ваших послуг. Космослідчий Головного Координатора Системи Ара.

Я назвав своє повне ім'я в тій сфері, що мені снилася так часто, але не вимовив імені нашого Антагоніста. Щось у глибині душі стримало мене від цього. Але ж яким був мій подив, коли цей Олафрам кивнув головою і з повагою сказав:

— Ого! Аріман уже сюди посилає своїх емісарів? Досі я не зустрічав тут жителів Ари.

— Ви знаєте Арімана? — Пошепки запитав я сусіда.

— Хто ж його не знає, — буденно відповів він. Ковтнувши кави, долонею витер вуста і задумливо запитав: — А що — якесь важливе завдання у цій сфері? Правда, я запитую наївні речі. Битви між світами тривають відтоді, як... — Олафрам замислено помовчав, ніби щось згадуючи, потім важко зітхнув. — Так, так. Давно це було. Мені пощастило дещо прочитати в бібліотеках сьомої сфери. Проте якщо ви космослідчий з Ари, то знаєте все краще, ніж я. Дозвольте, дозвольте! — Зненацька підстрибнув на стільці балакучий хворий. — Я згадую, що Меркурій (або Гермес, названий на Землі богом мудрості, Тричі Великим) разом з групою Девів-Богів став супротивником Головного Координатора, котрий має так багато імен і міняє їх, як йому забажається.

— Замовкни, Олафраме, — доброзичливо озвався Горениця, — ти ще встигнеш розповісти новенькому про своє знання.

— Який же він новенький? — здивувався Олафрам. — Сам Гермес Тричі Великий, котрий залишив планеті Смарагдову Скрижаль.

— Гм, — заперечливо буркнув я, — поміж Девами, про яких ви згадали, було багато вищих від мене.

— Я знаю. Але не довелося зустрічатися. Навіть тут, на космодромі. Мабуть, вони не полюбляють Землі.

— Навпаки, — озвався Горениця. — Земля — їхня визначальна любов і мука.

Він гостро глянув на мене. І тут я зрозумів, що Горениця теж серйозно сприймає марення нашого сусіда. Але звідки той знає про мої сни? Хто він?

І знову мене пронизав імпульс майже божевільної потреби підключитися до небезпечної тривожної гри моїх співбесідників: а що, коли натякнути їм про Горіора? Якщо вони знають про нього, тоді...

Що тоді, я не встиг додумати, тому що рішуче бовкнув, ніби стрибаючи з кручі в холодну воду:

— Ви маєте на увазі Горіора?

Мої сусіди на якусь хвилю залякли. Ні слова. Ні поруку. Лише в очах прозорі зайчики, тепла хвиля розчулення, умиротворення.

— Ти знаєш Зоряного Корсара, — не запитуючи, а стверджуючи, озвався Горениця і поклав суху долоню на мою руку.

— Це чудово. Отже, наша когорта збирається...

— Яка когорта? — Схвильовано прошепотів я.

— Як то яка? — здивувався Олафрам. — Та, яка вирушила на Землю в прадавності. Хіба забув, Меркурій сію Арануар?

— Зажди, зажди, Олафраме, — урочисто мовив Горениця. — Не поспішай. А раптом це випадковість. Давай перевіримо, щоб потім не розчаровуватися. — Дід глянув глибоким зором прямо в мою душу і просто запитав: — Якщо ти так багато знаєш, тоді маєш відати моє ім'я т а м...

— Ти Горикорінь — керівник групи Багатомірності, — майже буденним голосом, але з внутрішнім тремтінням сказав я. — Вас було семеро: три чоловіки, чотири жінки. Я приєднався до вас пізніше, вже на Землі, коли Аріман доручив мені...

— Так! Все правда! — Потряс мою руку Горениця, а наш сусід радісно потирив долоні, ніби раптом йому стало холодно. — То був твій подвиг, Меркурію. Ми ніколи не думали, що ти зважишся на таке. Адже нас об'єднувала любов, а ти...

— Мене також вела любов, — заперечив я. — Така любов, що й тисячі смертей не згасили її.

— Ти в цьому житті зустрів її? — З надією запитав дід.

— Кого?

— Ту, котру згадав? Назви її ім'я, і тоді щезнуть останні сумніви.

— Громовицю?

— О радість! Усе так. Назви ще імена всіх Космократорів, крім нас двох і Гроловиці.

— Сократ, Інеса, Чайка, Владисвіт, Юліана...

— Тихо, тихо, — знеможено прошепотів дід, майже стогнучи від екстатичного розчулення. — Горіор обіцяв зустріч незабаром... і виконав свою обіцянку... Але скажи — ти сам?

— Що означає сам?

— Ти зустрів когось з Космократорів?

— Так. У своїй реальності я зустрів Гроловицю. Ми знову об'єдналися любов'ю. Потім після складних перипетій виявили Юліану в попередньому столітті. Горикорінь підготував експеримент, щоб вивести її в наш час. Я вже згадував, що відбулося порушення, і ми потрапили в іншу реальність.

— Юліана теж тут? — Жваво запитав Горениця.

— Тут. І Гроловиця теж.

— Сталося, — раптом озвався Олафрам, і вони переглянулися з Гореницею. — Я казав тобі, що інтуїція не обманює.

— Що сталося? — Не зрозумів я.

— Усі с е м е р о тут, — пояснив Горениця. — Ти розумієш, що це означає? Ми можемо здійснити будь-який просторово-часовий прорив, якщо зберемо живе к о л о...

— Невже всі потрапили до лікарні... чи то пак — до «космодрому»? — Недовіжливо запитав я.

— Та ні. Тут лише я, Сократ, ти, твої дівчата, а Чайка, Владисвіт, Інеса — у хвилях житейського моря. Але ми вже налагодили контакт, знаємо, де вони. І можемо в разі потреби...

— Тоді хто такий Олафрам?

— Вгадай, — жартома сказав Горениця, і обидва мої сусіди лукаво посміхнулися.

— Сократ, — випалив я, навіть не замислюючись, чому я так впевнено вірю в це.

— Все, все, все, — замуракував Олафрам, поплескуючи долонями по скатертині. — Все сходиться, завершується, наближається до Джерела.

— Заждіте, друзі, — занепокоївся я. — А як же інші наші вияви? В нашій реальності є ще один Горениця-Горикорінь... і тут, у вас, — я це знаю — народився мій двійник. І Гроловиця вже є, правда, ще зовсім малесенька.

Горениця заспокійливо осміхнувся:

— Нас, може, безліч у розмаїтих сферах. Закон подільності духа дозволяє такі метаморфози. Та найголовніше, щоб у якійсь реальності зібралось ядро регенерації, синтезу. Ти збагнув? Нас розірвав Лабіринт Арімана... у міфах він називався Лабіринтом Мінотавра... ми ще будемо мати справу з ним. Аріман невпинно тасує свої карти, щоб відтягнути мить єдності, сподівається вигадати щось таке парадоксальне, невідоме Горіорові й нам. Якщо нам пощастить змінити течію причинності, а відтак — формування тримірної реальності, тоді Земля і Ара об'єднаються, порочне творення щезне, розтане і ми зможемо здійснювати в о л ю Великої Матері, формувати світи волі й радості...

— Нам вже сказав про це Горіор!

— Ви маєте з ним контакт? — Жваво поцікавився Олафрам.

— Це тяжко, але ми вже двічі розмовляли з ним.

— Тепер це буде легше, коли ми зберемо в с е к о л о, — запевнив Горениця, підморгуючи мені. — Веди нас до твоїх дівчат, ми зможемо зустрітися в прогулянковому дворі. Але попереджую — пильність і обережність. Поміж лікарями є чимало агентів спецслужб, а вони — слуги Арімана, навіть не розуміючи цього. Маємо діяти хутко, майже блискавично. Викличемо на побачення решту Космократорів. Зустріч має бути ніби спонтанна, невинна... і тоді...

— Що?

— Ми проб'ємо канал над віками, вийдемо з Лабіринту тримірності, народимося в прадавності.

— Так, саме так в і н к а з а в. Але як? Як це станеться?

— Дуже просто. Навіть тривіально. Проте нам пора. Вже йде санітар виганяти на прогулянку. Виходьмо кожен окремо, а там зійдемося ніби випадково...

Сталося. Вже п'ятеро Космократорів зустрілися в глибині Лабіринту Арімана, як називає цей світ Горикорінь. Мої дівчата одразу пізнали і Горикореня, і Сократа. Ми плакали від щастя, танцювали, ніби п'яні. Можу уявити, що думають лікарі, котрі спостерігають за нами. Чи не підтверджуємо ми, навіть не бажаючи цього, припущення про своє божевілья? А, байдуже! Найзначніше те, що ми вже призначили д е н ь,

коли зійдуться в с і. Як це буде? Горикорінь запевняє, що все дуже просто. Чайка та Інса, виявляється, в цій реальності народилися сестрами, вони близькі знайомі Олафраму-Сократу, інколи передають йому передачі, зустрічаються в прогулянковому дворі. Владисвіт — відомий психіатр, керівник Республіканського Психологічного центру, він опікає Олафрама, допомагає «лікувати», отже, має право завжди відвідати хворого або прийти до нього разом з родичами та знайомими.

Що буде? Що буде?

Інколи я зненацька зупиняюся на місці, замислююся: чи не граємо ми всі якусь химерну трагікомедію? Чи може вийти щось справді путне з такої божевільної містерії?

Жовтень. Київ за мурами «дурдому» вдягається в святкові шати зимового спочинку. Яке буйство кольорів! Переінакшуючи слова Христа, можна сказати: жоден імператор не одягався багатше від оцих простих беріз, осик, дубів, кленів. Навіть скидаючи щорічно своє пишне вбрання, рослинне царство Землі влаштовує радісний бенкет прощання з черговим циклом містерії буття. Нам ніби засвідчує сам Дух Життя, що величний будь-який етап мандрів у світі, що відсутні об'єктивно стани зла і добра, а є лише наша оцінка ситуації і можливість (або відсутність можливості) здійснити волю власної Сутності — руйнівну чи творящу, а отже — пожати відповідний врожай.

Завтра — неділя. У прогулянковому дворіку відбудеться зустріч усіх. Хоч би щось не завадило. Нас вже викликали до головлікаря (кожного зокрема). Розпитували про нашу версію. Мої відверті оповіді (хоч і досить лаконічні) головлікаря сприйняв спокійно, доброзичливо. Розпитував про механізм мандрів у часі. Я відповів, що не фахівець, а лише виконавець експерименту. На випещеному, аристократичному обличчі психіатра блукала дружня посмішка. Він підморгнув мені, і в холоднуватих сірих очах блиснули бісики.

— Скажіть відверто, Григоре Максимовичу, ви вже знайшли тут друзів-космонавтів?

— Яких космонавтів? — здивувався я. — Адже у вашій реальності ще не розпочалися космічні польоти людей? Наскільки я знаю — ще тільки запущено перші невеликі супутники.

— Я не про цих космонавтів кажу, — нетерпляче сказав головлікар.

— А про яких же?

— Про космонавтів духовних. Адже лікарню не дарма називають космодромам.

— Чув таку назву, — признався я. — Але хіба можна серйозно ставитися до марення хворих?

— Невже ви вважаєте це маренням? Самі ж прибули богами звідки. Хто вам вірить про мандри в часі? Чому ж ви не вірите твердженням наших пацієнтів?

Я дивився в його очі і не міг збагнути — чи він провокує мене, викликаючи на відвертість, чи, може, й сам уже отруївся мареннями своїх пацієнтів?

Проте інтуїція підказує: обережність. Мені ввижаються за спиною психіатра постаті Горіора та Арімана. Кожен щось шепоче, наказує, щось очікує. Ми на перехресті таких вражаючих доріг, що вже не збагнеш самостійно, куди йти, куди повернути. Краще остерегтися, зачекати, доки не відбудеться безповоротна трансформація.

Так я нічого й не сказав психіатрові. Мені здалося, що він залишився невдоволений...

Надворі ніч. На вечірній прогулянці Галя сказала, що вони з Юліаною мали контакт з Горіором. Він знає про завтрашній набір, певен в успіхові, але просить бути пильними. Прорив має відбутися нагально, безповоротно, блискавично. Дівчата запитали про механізм такого **п р о р и в у**, але Корсар лише натякнув, що ядро здійснення — Горикорінь. «Не дивуйтеся простоті реалізації, — зауважив Горіор. — Аріман ускладнив усі рішення до абсурду. Ви тисячоліттями заплутували клубочок г н о з и с у. А віднині — будьте як діти. Я вам казав це тисячоліття тому».

І ще одне, попросив він. Не забудьте Чашу. Вина Невмирущості з неї мають випити **всі Космократори**. Тоді задумане станеться.

Галя заперечила, що чаша порожня.

Вона завжди п о в н а, сказав Зоряний Корсар. Відтоді, як він вперше причащав з неї у ч н і в, вона п о в н а. Лише ви не завжди це бачите.

Дивно. Тривожно. Отже, це він був тоді, коли на Голгофі піднявся хрест, віщуючи Землі тисячолітню містерію Воскресіння? Хто ж тоді в і н? Як поєднати легенди Планети з реальністю Вищого Світу?

Відбулося... Відбулося.

Відбулося!

Тіло в огні. Тепер уже ніщо не зупинить його палання. Ми залишаємося ще тут, в божевільному лабіринті двадцятого віку, але наша с в і д о м і с т ь, наша, як сказав Горениця, м а г а т я м а, прокотилася над віками, стала мостом всевідання. Вже не сни, не інтуїція свідчать про реальність Ари і нашої участі в її житті, а відкрита книга Буття, вкарбована в наше ество. Арімане, тобі не вдалося зупинити процес трансформації.

Ми сиділи на лавочці під барвистими кленами. Ми — це я, Горикорінь, Сократ, Громовиця, Юліана. Тихо падало багряне листя на наші голови. Ми перезирилися, тривожно мовчали. Громовиця притримувала рукою келих, захований під халатом на грудях.

Довкола бродили зграйки хворих. Хтось кричав, хтось гаряче закликав до братерства і єдності, ніби на трибуні в Гайдпарку. Якась молода жіночка колихала біля грудей уявну дитину, приплакувала біля неї, побивалася. Високий розпатланий дід з аскетичним худючим обличчям дивився в блідо-блакитне дивокло, ніби виглядав звідти пришельців або ангелів.

— Ось мій опікун, — раптом сказав Сократ. — А з ним — друзі.

У грудях стало гаряче. Так просто? Так несподівано? Скільки мільйонноліть ми йшли до цього дня? І що ж тепер?

Стрункий, широкоплечий чоловік у вишуканому сірому костюмі наблизився до нашого гурту. На плечах недбало накинутий халат. Погляд чорних очей охопив усіх нас водночас, зволожився ледь стриманим розчуленням. Двоє дівчаток — одна русява, з хвилястим волоссям, а друга — палка брюнетка з товстими заплетеними косами, з іскристими карими очима — тремтячими руками подали Олафрамові та Горениці кульки з передачами.

— Ну, як здоров'я? — Удавано бадьоро запитав прибулець з халатом на плечах. — У вас, я бачу, нові друзі? З яких світів? З яких доріг? Олафраме, де пощастило політати? Нові дні отримав з небесного університету?

— У нас нема часу для спектаклю, — ніби зічев'я, тихо промовив Горикорінь. — Познайомтеся, друзі: це — Владисвіт, а ним — Чайка та Інеса. А це — Громоваця, Юліана, Меркурій. Не скрикуйте, тамуйте радість і розчулення. Горіор велить негайно приступити до містерії **п р о р и в у**. Нагадую суть завдання. Ми будемо жити в епоху **Трояна**, коли на нашій землі став діяти **троянський кінь** — таємна диверсія Арімана. Маємо збагнути древнє порушення **п р и ч и н н о с т і** і скоригувати його так, щоб пробудити **весь лабіринт тримірності**. Контролювати вчинки своїх двійників **ТАМ** будемо звідси, аналізуючи їх **м а г а т я м о ю**.

— Що маємо робити тепер, щоб нагромадити енергію **п р о р и в у**? — запитав я.

— Створюємо **ноосферне коло**, — просто сказав Горикорінь. — Згадайте свою давню силу. Просто, просто, просто... Сідайте тісніше, ніби ми ведемо примітивну розмову лікаря з хворими. Владисвіте, я оповідаю тобі казочку про давній Тронн. Це — ритмічний код **п р о р и в у**. З кожною строфою нагнітайте силу резонансу. Перед останнім ударом вип'ємо з Чаші вина Невмирущості. Громоваце, будь готова. Зрозуміло?

— Розкажи, розкажи, друже, — поблажливо і удавано-доброзичливо згодився Владисвіт, сідаючи біля Горикореня. — Може, й ви послухаєте, дівчатка?

— З радістю, — закивали сестри. — Ми давно знаємо діда Горещицю, любимо його історії. Але невже це правда?

— Що правда? — Гнівню перепитав Горикорінь.

— Про Троян? Невже тоді, тисячі літ тому, був такий високий стрій думки, мислення, філософії?

— А чому б і ні?

— Ти розповідав, що там були літаючі кораблі, приборкування тварин і птахів, швидке вирощування овочів та живих істот; хіба примітивні прадіди могли досягти такого ріння?

— Дурні діти, — удавано-грізно рикнув Горикорінь. — Вони незрівнянно вищі від нас, бо були ближче до **кореня**

причинності. А втім — слухайте уважно або забирайтеся геть, якщо не цікаво.

— Цікаво, цікаво! — Зацвірінькали дівчата, сідаючи навпроти Горикореня і Владисвіта на траві. — Ми — повна увага!

Я відчув, як гаряча хвиля заливає мою свідомість, прокочується від тім'я до п'ят, відлунює в грудях. Серце калатає, мов дзвін. Чую ритмічний речитатив Горикореня. Він оповідає, ніби старий дід на вигоні маленьким дітям, але я відчуваю, що його слова розгойдують простір і час, руйнують тканину довколишньої реальності. Щось має статися! Але що, що?

— У дуже давнії літа
(Туди ні стежок, ні моста,
Ні слів звідтам не долина,
Не йде ні люд, ні звірина,
Лише пилюку й черепки
Подарували ті віки), —
Так от — у ті літа святі,
Що їх назвали з о л о т і,
На землях нинішніх Трипілля
Серед веселощів, привілля,
Без лиха, горя і біди
Жили могутні Прадіди...

— Чиї Прадіди? — Ніби підігруючи Горикореневі, зацікавилася Громоваця-Гая. — Невже існували вже тоді слов'яни, русичі?

Оповідач неуважно глянув на дівчину, дивуючись, що вона перебила потік його думки, і енергійно вів далі:

— Чиї, питаєте? Та наші!
Ми теж п'ємо з тієї чаші,
Яку лишили нам вони...
Та чаша — ріки і лани,
Зірок іскристе Дивоколо,
Сади й ліси густі довкола,
Світанки й грозові дощі,
Кохання вічні радощі,
У просторі привільні птахи,
І зело буйне понад шляхом,

І Virій вічно-таємничий,
Що нас за Пращурами кличе...

— Ти гадаєш, що Пращури ще й досі живі? — поцікавився Владисвіт, входячи в річище оповіді, а Горикорінь природно одразу ж відповів:

— Еге ж, багато хто вважає,
Що пращурів отих немає.
Від них, либонь, одна пилюка,
Та в слові, може, їх наука.
Відсутня правда в слові тім,
Бо вічний пращуровий Дім
Й самі вони у Дивоколі,
У таємничім к а з о к полі
Живуть і у грядуще скачуть, —
Побачить можна їх одначе!
Але зустрине їх лиш той,
Хто мудрий серцем, хто герой,
Хто осідла того коня,
Що й смерть саму переганя!..

Горикорінь на хвильку замовк і, розхитуючись, ніби в забутті, прошепотів:

— Включайтеся в менталізацію того, про що я оповідаю. Активно співпрацюйте. Хай ноосферна енергія **п р о р и в у** підготує вмістилища для втілення, щоб Аріман не встиг закрити щілину в континуумі. Слухайте уважно!

— Я вже сказав, що Прабатьки
Жили над водами ріки,
Яку здавен Дніпром зовуть.
У йменні тім глибока суть.
Дана — вода, Землею д а н а,
Що поїть вічно спрагу лану.
Вона одвічна, тому й п р а,
А разом буде — ДАНА-ПРА.
Погляньте — там, над Дана-пра,
В імлі стоїть Дивич-гора.

Кумир прадавній НЕБО-ДИВ
 Собі ту гору освятив.
 На ній Святилище було,
 Кругом і квіти, і зело,
 Ну а отам, де хатки мріють,
 Розташувалося село...
 А втім... це ми так звикли звать,
 Але для казки — інша статъ:
 Тоді всі селища посніль
 Чудовим словом звались ПІЛЬ.
 ПІЛЬ — це і поле, й площина,
 Для житла місце, і для сна,
 Для сіяння, і для збирання,
 Для радування і кохання.
 І кожне житло, кожен п і л ь
 Стрічає вітри звідусіль, —
 Від полуночі і полудня,
 У дні легкі і многотрудні, —
 Ті вітри людям принесуть
 І слів, і дій таємну суть.
 Той піль прозвали — ТРОЯН-ПІЛЬ.
 Сучасне ймення теж звідтіль...

Мені дуже захотілося дізнатися — який корінь ліг в основу тієї назви. Адже я тисячі разів проїжджав через Трипілля, мандрував по тих кручах, проте ніколи не замислювався. Яюсь та прадавність не хвилювала свідомості, а тому й долі моїх Пращурів залишалися абстракціями, занотованими, може, лише десь на сторінках книг археологів чи істориків. Горикорінь, певно, відчуваючи моє запитання, сам зачепив цю тему:

— То звідкіля пішло воно —
 Те дивне, звучне імено?
 В Дідів-Троянів був кумир —
 У Вирій вірний Поводир.
 Не ідол мертвий — Дух Життєвий,
 Триликий — тобто Трисуттєвий.
 Що перший Лик — то КИЙ і ДІЙ —
 Таємний, звивистий, мов змії.
 А суть — від к о є н н я до д і ї,

Від божевілля до надії,
Бо КИЙ веде до к а я т т я,
А ДІЯ рухає життя.
Покинеш КИЙ — то маєш спокій,
А ДІЯ дасть політ високий.
Двобічний був той лик в кумира:
Один бік — зло, а другий — миру.
І говорили Прадді,
Що КИЙ веде лиш до біди,
Що відкриває тайний лик
Лиш той, хто в ДІЇ суть проник.
Хто к о є н ь марних пелену
Розвіє, мов примару сну.
В кумира другий лик — то ЧАХ,
Летючий він, неначе птах,
Дає здоров'я й забира,
Коли прийшла комусь пора,
Малює барви на щоках,
Смішинок іскри ув очах,
Незламну силу у руках,
І сіє передсмертний жах
Всесильний, таємничий ЧАХ...

— Дивно, — озвалася Гроловиця-Галя, — але мені здається, що я все це знаю. Я вже відчуваю себе там... бачу обриси будівель, виблискує плесо великої ріки... в небі пролітають кораблики з білими вітрилами... Як це можливо?

— Тихо, — зауважив Сократ-Олафрам, обнімаючи Гроловицю за плечі. — Сприймайте все як просту й логічну реальність. Наші ментальні стереотипи звужені до смішного. Те, що оповідали казки, колись було звичною реальністю. Ми самі диктували ті чи інші константи Природі. Хіба забули?

Горикорінь підняв руку, мовби одсікаючи можливість дальшої дискусії, і продовжував оповідь.

— Гнівити ЧАХА — стережись!
Він підкрадається, мов рись,
Якщо здоров'я ти згубив,
То ЧАХ тебе не полюбив.
Ти станеш ч а х л и й, наче тінь,

Т и в и ч а х н е ш, як древня лiнь,
Й тебе од свiту о д ч а х н е
Велiння ЧАХОВЕ страшно...
...А третiй лик — ясногo ХОРА,
Який пiтьму щоденно боре,
Котрий об'єднує невпинно
Усе — вiд люду до билини, —
Дерева, райдуги, зiрницi,
Мурашки, гори, звiрi, птицi:
У дивоколi все живе
Його Вiтцем своїм зове.
Тому Троянськiї дiвчата
Так люблять ХОРА величати
У плавнiм диво-х о р о в о д i,
Прохаючи кохання й вроди,
I ХОР ясний дарує їм
Любов, дiтей i рiдний дiм.
Тому х о р о ш е все, що миле,
Тому х о р о б р i с т ь — ХОРА сила,
Бо вiн щодень у Дивоколi
Життєвi зерна сiє в полi,
В блакитну всеосяжну Ниву,
У Землю — буйну i вродливу.
Вiн — всiх великий Х о р о н и т е л ь,
Пастух, об'єднувач, цiлитель,
Чому його звемо ще й РОД —
Трояни всi — його н а р о д!
Отож Троян тримав сторожу
Землi цiєї i ворожу
Чужинську силу нерушимо
Ламав, мов буря бадилину.
Бо знали всi дiди-Трояни,
Що лише єднiсть нездоланна.
Хто знає тайну працi-дiї,
Хто береже дiдiвськi мрiї,
Хто в Х о р i - к о л i, в чеснiм в i ч i
Загляне Дружям в яснi в i ч i,
Того нiяка вража зграя
У буйнiм герцi не зламає.

Діди передали онукам
Єдину вірну науку:
Щоб мати силу й волю в світі,
Троян тримайте, любі діти!..

Урочисті слова Горикореня зненацька перебив мелодійний дзвін. Гроловиця стрепенулася, доторкнулася до грудей.

— Келих, — прошепотіла вона. Одгорнула полу халата і показала чарівну чашу друзям. Там уже мерехтіла багряна рідина, іскрилася. Від неї плив тонкий трояндовий запах.

— Пора, — сказав Сократ. — Слуги Арімана збурилися.

Біля лікарні метушилися люди в халатах. Щось кричали, з ними сварилися постаті в уніформі чекістів, показували в той бік, де зібралися Космократори. Весь майданчик, заповнений божевільними, захвилювався, ніби сколихнутий подихом незримого урагану.

— Пийте, — наказав Горикорінь. — Я тим часом докажу ритміку коду. Лишилося кілька рядків. Пийте, мої дорогі. Рушаймо в дорогу понад віками...

Галя-Гроловиця енергійно відпила ковток з келиха, передала мені. Я знову відчув ураганну вогняну силу, коли крапля рідини скропила мої вуста, і передав Чашу Невмирущості Юліані. А Горикорінь, занепокоєно спостерігаючи за гуртом лікарів та військових, котрі бігцем рушили до нас, хутко завершував віршований код.

— Спільноті впасти не давайте,
Тримайте ХОРА всі і знайте:
Як розпадеться міць ТРОЯНА —
Господарем чужинець стане.
Від сили й слави в час такий
Для нас залишиться лиш КИЙ,
Та й то — в чужих для нас руках.
І піде вдаль могутній ЧАХ,
І від веселки Диво-Хора
Лишиться гіркота і горе.
Отож з Трояном вік живіть —
І процвіте Троянська віть!
Тепер скінчилася зав'язка,
Почнеться справжня, давня КАЗКА...

— Брама відкрита, — твердо сказав Горикорінь. — Горіор та Гледіс тримають прохід. Рушайте, залишаючись тут.

— Ти ще не випив, — скрикнула Громовиця, подаючи йому келиха. Він узяв його, підніс до вуст.

У небі потемніло, хмари налилися зловісною синявою. Вдарив грім, прокотився над Куренівкою.

— Стій, стій! — Закричав якийсь військовий, махаючи рукою. — Стій, падло, кому кажу?! Застрелю, як шолудивого пса!

— Пізно, Арімане! — Спокійно промовив Горикорінь і осушив келих до дна. — Горіоре, ми йдемо...

Частина третя Яні — син зірниць

Награлася весна в просторах Троянських. Нагулялася, наспівалася. І легко зійшла на груди Геї-Матері, землиці родючої.

І затеплили гоїні груди.

Зігрілися.

І задихали, затріпотіли назустріч вітодайному Ра-Дажбогу, вічно юному Синові-Данові блакитного Дивокола-Сварога.

Трояни готувалися до нового радісного літування, як і в попередніх віках. Та інакше склалося, аніж бажалося. Хвоста-зірка, що встала над краєм Троянським, примарним блиском своїм віщувала тривожні дні. Старші люди згадували, що її поява в минулих віках приносила горе, руїну і злигодні, пам'ять про які передавалася в казках і думах...

На вершині Дивич-гори, під поглядом тисячооком Дива Зоряного, зібралися магатами Троянпільські на Раду велику, на Віче старшинське. Біля підніжжя кумира кам'яного Трояна розпалено багаття з пахучих дровець, нарубаних в священнім Гаю. Батьки й Діди всіх родів Дажбожих повсідалися довкола високого полум'я, заглибившись у таємні тяжкі думи.

Біліють у полисках вогню святкові шати, пишні бороди й вуса, довге сиве волосся. Всі погляди обернені до темно-си-

нього Дивокола, на грудях якого розкинула крила примарні Зоря зловіща — вісниця змін.

Мовчання пливе понад зібранням урочистим, проте відчувається в тиші грозова дума. Внизу, під горою, виблискує плесо Дана-пра іскрами зірок, з-за обрію викочується багрове коло Місяця.

Біля кумира Трояна з'являються дві постаті: Дід Ям, найстаріший магатям у Троянським Краї, і його син — воевода Прям, славетний кошатрій, вартовий морських рубежів землі Дажбожої. Він прибув нині вранці з якоюсь важливою вістю: верхові лелеки-велетні, викохані волхвами Діда Сварога, були знеможені до краю, завершивши свою тяжку дорогу понад Чорним морем та полуденними хащами Гілеї.

Ям підняв руку, і на його пальці засяяв самоцвіт владності — знак Старшинства.

— Магатями, кошатрії, володарі славних Родів Троян-поля, — пролунав у тиші голос Яма. Ви всі відчуваєте тривогу, посіяну з'явою зоряної вісниці. Сотні літ спокій і злагода обнімали рідний край. Рік у рік ми плекали надійну основу радості — цілість братерської єдності. Проте всі Старшини пам'ятають засторогу наших Покровителів — Діда Сварога, Діда Дажбога, Матусі Горогни і Баби Гайї, — що могутнє щастя притягує до себе могутній опір ворожої сили. Син мій Прям приніс жорстокі вісті. З далекого Криту, з гір Греції, з пустель Лівії готуються до походу кораблі наших супротивників під рукою Синів Місяця. А вчора прибули посланці з Карпат — наші побратими. Повідомлено, що вже палають троянські городища й села, захоплено в полон сотні жінок та дітей, смерть забрала до себе вірних захисників-кошатрійів. Ви знаєте, що Троян-піль утримував свою вільність лише любов'ю до мирності й злагоди. Ми були відкриті всім племенам — дітям Матінки Гейї, відкриті для обміну, любові й братерства. Тому кошатрії наші зломлені грубою силою ворогів, а достойні заміни для опору відсутні. Ріка зла і руїни котиться по землях Троян-поля. Маємо вирішити, славні магатями, як діяти. Вирішити хутко, ясно, достойно. Я сказав! Хто воліє слова?

До вогнища виступив волхв Горислав.

— Ми давно передчували, що такий день настане. Лише не відали — коли. Про це казали справіку вартові Троян-поля,

Зоряні Діди й Баби. Маємо звернутися до них, щоб здобути ясне розуміння і добру пораду. Хай старшинська Рада спорядить повноважних слів-волхвів: одні одразу ж рушать в Рожище, до Баби Гайї, аби вона провіщувала нам грядуще, а інші вкупі з усіма достойними магатями мають увійти до втаємниченої кузні Діда Сварога, заглибленої в Дивич-горі. Відкриваю вам цю таємницю, бо грізна пора настала, і без Диво-Коваля ми безсилі зупинити зловіщу руїну. Чи згодні ви зі мною, славні магатями, кошатрії та Володарі Родів?

— Згода! — Пролунало над Дивич-горою.

— Годі обирайте вісників до Баби Гайї. І одразу ж приступимо до обряду відкриття Брама зоряної кузні.

Вісників до Баби Гайї очолив сам волхв Горислав. З ним вирушили магатам Грім-тур — славний воевода Карпатських троянів, кошатрій Пріям, боян-співець Дивогук. Напросився до плавання син Пріама, юний воїн Гуктур. Вітець остерігався брати його для такого таємничого діла, проте хлопець наполягав — аж до сліз ув очах. Він вперше побував у серці Троянського Краю, і душі його хотілося якнайглибше зануритися в казкові сплетіння подій рідної землі. Почувши благання молодого кошатрія, волхв Горислав доброзичливо сказав Пріямові:

— Дарма перечиш синові, славний Пріяме. Хай приймає на серце, окрім бойового ладування, ще й мудрість глибинної долі Троян-поля. Поглянь на нього — він весь тріпоче від любові до коханого краю. Бачу полум'я серця юначого і запевняю — горить воно добрим променем. Хай пливе з нами Гуктур. Еж недарма ти дав йому ім'я покровителя Землі Раїнської — Тура. Гук Тура маємо почути з вуст Баби Гайї, то хай же поміж нами буде його дитя.

Пріям полегшено зітхнув, почувши таку доброзичливу раду з вуст найстарішого волхва — бесідника Сварога й Дажбога. А Гуктур вже й не відходив від Горислава, старався щомиті бути поруч, прислухався до кожного слова мудреця, приглядався до виразу обличчя, погляду очей.

Гурт посланців до Баби Гайї, покинувши вершину Дивич-гори, попрямував до берега Дана-пра. Пролунав скупий наказ Горислава, і на байдаку, що похитувався в нічних сутінках на хвилях ріки, заворушилися постаті гребців. Сильні руки перекинули широкі східні на піщаний берег. Першим на байдак

ступив боян-співець Дивогук. Його радо привітали гребці, допомогли сісти на почесному місці під щоглою. За ним берег залишили Пріям, Грім-тур, кілька охоронців і юний Гуктур. Останній з'явився на байдаку Горислав. Гребці, вклонившись йому, зайняли свої місця біля весел.

Волхв, сівши на кормі, помовчав трохи, обнімаючи поглядом нічний дивокіл, сяючий самоцвітами зірок.

— Зловіща Зоря потроху втрачає силу, трояни. Зоряний Див прихильний до нас. Проте великі втрати і руїни грядуть для наших нащадків. Благо тому, хто матиме терпіння і збагне суть знаків таємних.

Усі з повагою прислухалися до віщих слів волхва, хоч безсилі були збагнути всю глибину його рокування.

— Гребці мої, — повагом вів далі Горислав, — маємо вельми швидко добратися до Рожища, аби Баба Гайя провіщувала долю Троян-поля до світанку. Так велено. Чи встигнете, други мої?

— Навряд, — похитав головою керманіч, чухаючи потилицю. — Навіть якщо будемо гребти з усіх сил — прийдемо за годину по світанню.

— Тоді маємо звернутися до Водяного Дива — господаря Дана-пра, — урочисто мовив Горислав, встаючи на кормі. Він викресав вогню, запалив смолоскип, високо підняв його над головою, вдивляючись у мерехтливу далечінь широкого плеса ріки. — Дивогук! Ми зрідка турбуємо володаря святих вод, і лише при крайній потребі. Заграй йому величальну, прошу тебе!

Дивогук кивнув головою, торкнувся трьома складеними докупі пальцями чола і серця, поклав руки на струни гусел. Зарокотали переливи срібнотонних згуків над просторами Дана-пра, лягли до підніжжя Дивич-гори. Під зоряним склепінням почулися рокування, звернені до Водяного Дива:

— Матері Сила, тайни Дитина,
Струмись одвічний Диво-Життя,
Радості й мудрості річка невпинна,
Просим Твого напуття.

Бийся у стінах нашого тіла,
Геть вимивай Чорнобога багно,

Щоб наше серце в Ирїй летіло,
Щоб засіяло воно.

В пошуку Правди дай нам пораду,
Щоб не блукать у пїтьмі навмання,
Обережи від падіння і зради,
Шлях покажи до Дажбожого Дня.

Байдак рушив з місця, набираючи ходу. Під днищем весело заспівала вода. Дивич-гора віддалялася, вогнище на ній хутко зменшувалося.

— Тепер встигнемо, — просто сказав Горислав. — Дякувати Водяному Дивові, маємо надію на успіх. Магатяме Дивогук! Щоб Тихозгук Дажбога супроводжував нас, заспівай нам пісню-напуття. Ти відаєш яку...

— Що це таке — Тихозгук Дажбога, татусю? — Здивовано запитав Гуктур, схилившись до батька. — Не чув про теє.

— Скоро дізнаєшся, — тихенько відповів Пріям. — Та Пісня Дажбогова лунає повсюдно, повсякчасно. Та вона надто ніжна, тихенька. І треба в собі притишити громи буденності, щоб почути. Ось надійде пора твоєї посвяти — старші скажуть про все. Слухай співця, сину. Слухай...

Дивогук поклав пальці на віщі струни, заплющив очі. На високому чолі відбилася печать задуми. Потім він оглянув усіх супутників — гребців, Пріяма, Горислава, Грім-тура, юного заморського кошатрія Гуктура.

— Почуємо, що скаже нам Баба Гайя, — мовив співець. — Проте знаю, що земля Троянська має пробудитися від глибин до високості. Чує серце — сила Найвищого Вітця повинна ввійти до нашої душі, щоб здолати силу ворожу. Хай же напуттям буде молитва до тайного Духу Прабатька.

У Гуктура аж подих перехватило, коли гуслі зарокотали дивну мелодію вступу. Здавалося, що ті згуки виникали, народжувалися поза пальцями бояна-співця, поміж лозами прибережними, під зорями усміхненими, у глибині таємничих яруг святої землі троянської, а вже потім переливалися якимсь чаклунським способом на струни і до голосу Дивогокувого. Слова молитви були значущі й глибокі, проте юнак і всі його супутники сприймали суть напуття поза змістом, вродженою від батьків чутливістю.

— Понад світами погляду і слуху,
Над царствами і світла, й темноти —
Прийди до нас, преславний Отче Духу,
Прийди до нас і серце освяти.

Під громи зла, в годину надзвичайну,
Коли душа не зна, куди іти,
Зійди до нас, преславний Отче Тайни,
Зійди до нас і думу освяти.

Відкрий нам браму, де злагода дише,
Дозволь ступить на райдужні мости!
Прийди до нас, предивний Отче Тиші,
Прийди до нас і дух наш освяти.

Пісенна молитва так заворожила всіх, що довго ще супутники мовчали.

— Татку, а хто така Баба Гайя? Чому ти про неї досі мовчав?

— То Берегиня рідного краю, синку, — шепоче на вухо юнакові Пріям. — Чим менше людей знає про неї, тим краще для долі Троянщини.

— Чому так? — Дивується син.

— Бо діти Чорнобога пантрують, аби завдати удару в серце нашої землі. А на варті серця з давніх-давен поставлена Баба Гайя. І ще — Матуся Горогна. А окрім них — Прадіди Сварог і Дажбог.

— Про них я чув, матінка оповідала. А про Бабу Гайю і Матусю Горогну в казках мовчання.

— Хто заслужить — той знатиме, — заперечив Пріям. — Ось ти віднині будеш знати. А тому й знання таке принесе, окрім радості, ще й тривогу.

— А хто ж вони — Баба Гайя і Матуся Горогна?

— Наші Зоряні Пращури. Останні з тих, хто прибув колись на Землю і просвітив людей.

— Ой-йой! — зітхнув юнак. — Татку, я вмру від цікавості. І ти міг мовчати?

— Тихо, синку. Хай вуста твої будуть замкнені. Так краще для нас, для Троян-поля, для всіх. Мовчи, синку. Про все знатимеш своєчасно.

За годину після полуночі нічний морок згустився, закотилася за обрій зловіща Зоря, поринули в імлістий серпанок зірки та Місяць.

— Буде гроза, — сказав Горислав.

І ніби на підтвердження його слів у Дивоколі загриміло майже одночасно із сліпучим сяйвом довжелезної Перунової стріли.

— Уже близенько Рожище, — вдоволено додав волхв. — Дякувати водяному Диву, ми встигаємо. Гляньте, други, вже видно благословенну криницю Сили Землі.

Гуктур глянув туди, куди рукою вказував Горислав. Ліворуч від головного річища Дана-пра, над високим островом, мерехтів райдужний світлограй — променистий, багатцвітний стовп, що сягав хмар і, мабуть, пронизував їх, заглиблюючись у безодні Сварогових Осель.

— Це і є Рожище? — Тихенько запитав юнак.

— Так, синку, — урочисто відповів Горислав. — То Джерело моці Землі й Зоряного Дива. Таких Джерел дванадцятеро по всій Раїні. Дід Сварог і Баба Гайя вартують ті річища Сили, щоб вічно буяло життя. Увага, воі! Беріться до весел.

Заскрипіли весла, байдак різко повернув ліворуч і ввійшов до вузької протоки. Проте вода в ній текла бурхливим потоком, і Горислав ледве встигав орудувати кормовим веслом, щоб своєчасно повертати ніс байдака поміж звивинами річища.

На берегах виростала стіна хащів. Замість верб з'явилися кряжисті дуби — все вищі й вищі, аж доки густючий ліс закрав обрій, стало темно, хоч око виколи.

— Прибули, слава Дажбогові, — почувся голос волхва. Ніс байдака ткнувся в пісок. — Хутко виходьте на берег. Я бачу, нас уже чекають.

Справді, поміж стовбурами тисячолітніх дубів пробивалися здалека промені багаття, що палахкотіло в хащі. Біля байдака залишилися гребці, а посланці вслід за Гориславом рушили до вогню. За коротку часину вони вийшли на галявину, оточену стіною з могутніх стовбурів сухоостою. В кам'яному кільці гоготів буйний племінь, танцював на смолистих гілках, прозора живиця клекотіла, танула, додаючи ярої сили вогненній стихії. Поміж багаттям і частоколом прибульці по-

бачили маленьку згорблену бабу у білій-пребілій сорочці. Вона сиділа на камені, поклавши долоні на гирлигу, і уважно, запитливо дивилася на гостей. Волосся у неї було прикрите білим зашиналком, і лише на диво молоді очі сяяли синім вогнем. Гості схилилися перед бабою в глибокім, шанобливім поклоні.

— Вітаємо тебе, рідна Берегине, — розчулено сказав Горислав. — Я бачу — ти чекала нас.

— Атож, — просто відповіла баба сильним, низьким голо-
сом, і Гуктурові здалося, що за старечою подобою заховалася
молода дівчина. — Якою була б я Берегинею, аби задрімала в
таку грізну годину?

— То, може, ти видаєш, чому нас прислав магатям Ям?

— Хіба він вас прислав? — здивувалася баба.

— А хто ж?

— А хто присилає весну-красну до Троянського краю? —
запитала Берегиня, усміхаючись. — Хто велить ясному Хору-
Сонечку сяяти людям і звірині, травам і птахам, метеликам і
турам, усьому-всьому живому? Дух Життя несе всіх нас до
Далекого Моря... кожної хвилинки ми чуємо його торкання.
Та й тільки що боян Тихозгук співав молитву до нього. Хіба
обманюю вас?

— Я знаю, що ти чуєш, — вдячно промовив співець, ще
раз вклоняючись Бабі Гайї. — Тоді напевно знаєш і нашу біду!

— Знаю. І вже приготувалася дати пораду. Та й не я її
дам, а значніший від мене.

— Хто ж? — здивувався Горислав.

— Род, — задоволено сказала Берегиня. — Сам Правітець
Троян-поля. Вічний Вартовий Дажбожого Роду.

— Хіба його можна уздріти? — Схвильовано запитав волхв.

— Бач, навіть ти дивуєшся цьому. Хіба може Рідна Сила
залишити своїх діток перед лихом? Хіба лише Яв стривожена
нашою бідою? Нав і Прав клекоче болем Онуків Дажбога.
Тому приготуйтеся, сідайте довкола святого вогнища на каме-
ні... і дивіться та слухайте...

Баба Гайя встала з каменя і випросталася. Де й поділася її
скулена, безсила статура! Вона підняла вгору тонкі руки, ніби
крила. В її долонях опинилися два пуки засушених квіток.
Вона кинула в багаття один пук, щось прошепотіла. Потім
другий. Ніжний запах поплив над галявиною. Здавалося, що в

ньому поєднано всі пахощі трав і квітів — м'яти, полину, материнки, деревію, чар-зілля, рути, всесиликів, хмелю і ще безлічі інших. Стало гарно, приємно, легко. Хвиля дрімоти заколисала гостей, а Берегиня дивилася на них крізь стіну вогню і ласкаво усміхалася.

Зненацька просто поміж язиками пламеню з'явилася висока постать якогось чарівного кумира. В нього довге русяве волосся, невеликі вуса й борода. Вбраний у білі вишиті шати — довгу сорочку й прегарний срібlistий плащ. По праву й ліву руку — дві дівчини-красуні, теж вбрані у вишиті сорочки, з вінками на голівках, з довжелезними косами.

— Хто це? — Радісно дивується Гуктур.

— Род і Рожениці, — шепоче Пріям. — Ти щасливий, синку, що в юному віці уздрів наших кумирів.

— Любий Роде, — почувся дзвінкий голос Берегині. — Ти вже знаєш про лихо Троян-поля. Мир зламано. Морок виповзає з таємних криївок. Пора дати нашій Родині напуття на далекі шляхи. Чи правду я мовлю?

— Згода, — сумовито й ніжно сказав Род. — Я й мої доні Рожениці передають вам, діти, веління й волю всіх Родів. Доля грядущого ховається в мороці далеких днів, та нині маєте здійснити ось що: **хай дівка Макоша народить сина від Дажбога. В цім рятунок нашого Роду.** Так і передайте магатям Яму: його донька — дівка Макоша має зачати від Дажбога, і народить йому Сина, і нарече його ім'ям Ріям, що означатиме Охопленний Сонцем. Чуєте, діти? Поспішайте...

Магатям Ям самотньо прямував до втаємниченого притулку своєї доні Макоші. Вже кілька літ діви ніхто з троянів не бачив, не зустрічав. Вона обрала для себе оселю Зелен-Дива, вічносущого Коштя Безсмертного. У правічному лісі, в глибокій землянці-печері вона підтримувала вогнище Макоші — Матері Землі, як і сотні її покійних попередниць. Приймавши святий заповіт прабатьків та праматерів, дівка відмовлялася від особистого щастя в сім'ї, від подружжя, від щоденної радості спілкування з дітьми, родичами, знайомими людьми. Навіть їжу вона мала добувати сама собі: яблука-кислиці, грушідички, гриби, поживне коріння, меди в гніздах диких бджіл — цього було достатньо для харчування юної жриці. Лише раз на

рік, на Кунайла, обрана група старших жінок відвідувала святу кривку. Вони здалека споглядали постать Макоші (чи жива, чи здорова?), спостерігали за прозорим димком жертовного вогнища, що прямовисно йшов у Дивоколо, розпливаючись блакитною імлою над верхів'ям дубів. Для діви на обумовленому місці залишали сувій білого полотна для нової сорочки і ладунку з крихітками живиці — по крихті від кожного жителя Троян-поля: діва прилучала ті прозорі краплинки до спільного вогнища Рідного Краю, що його зобов'язана була вартувати.

А тепер Ям повинен передати рідній доні веління Рода: прийняти в чисте лоно своє сім'я Дажбога, щоб народити Сина Сонця. Чи збагне юна діва, чи згодиться? Адже від цього залежить доля рідного краю. Магатям згадував, що колись, у давні часи, вже сталося таке: попередня Макоша народила Сина від кумира з Дивокولا, і той посланець Найвищого Вітця захистив прашурів від орди чужинецьких напасників. Уже й забули трояни, хто вони були — ті вороги, лише в казках залишилася назва — Дванадцятиголовий Змій: певно, багато хижих воевод збиралося пожерти щедрі простори Троян-поля, коли їхні полки здавалися чудиськом з безліччю голів.

Смуток у душі магатяма, важко на серці. Хотілося б для доні простої жіночої долі, та марно мріяти про таке: і проводир народу, і його рідні повинні відмовлятися від особистого для блага Дажбожого Роду.

Ось уже крізь чагарі видно синюватий димок, що в'ється з димаря землянки-святилища. Сонячні промені заливають широко галявину, заповнену квітами. Макоша ходить поміж ними, легко ступаючи по вузьких стежечках, і здається, що її тендітна постать пливе над райдугою барв і запахів. А квіти носіяні колами: для кожної квітки — окреме коло. В середині — сива тирса-ковила. А далі — темно-сині волошки та синьо-малинові Ладині очі, блакитні братики-незабудки, золотисті дажбожики, жовтогарячі зірки та нагідки, ніжно-рожеві та багряні повняки — материнські серця. Здається, що райдуга з грозової хмари зійшла на землю і спочила серед галявини. Хто надоумив діву Макошу сотворити отаке диво? Саме розмаєво квіткових барв заспокоює, зцілює, наладовує на молитву.

Макоша побачила вітця, радісно скрикнула, змахнувши руками, мов крилами. Легко стрибаючи понад квітами, мов

дівча-підліток, кинулася до нього, обняла, припавши до могутніх грудей. Крізь сльози в прекрасних темно-синіх очах дивилася на рідне обличчя, цілувала бронзові руки з нап'яtimi жилами.

— Таточку рідний! Таточку любий! Як я сумую за вами! Який любий Вітер-Див приніс тебе до мене в гості? Що сталося? Чи вже моя доля міняється? Я, може, погано служу Троян-полю?

— Доню кохана, — схвильовано сказав магатям Ям, пестячи голівку Макоші. — Ще більший тягар маєш взяти на себе для рідного краю. Ось чому я з'явився тут...

— Що сталося, таточку?

— Лихо над краєм, доню. Вороги із заходу й полудня напали на землю Троян-поля. Давно вже наші люди забули про криваві походи й герці. Нині знову палають оселі, вмирають матері, діти і наші вої. Магатями і волхви рішили звернутися до Баби Гайї та Сварога за порадою. Від Берегині вже повернулися посланці.

— І що ж? — запитала Макоша.

— Баба Гайя викликала Рода з Роженицями, — уважно дивлячись на доньку, промовив Ям. — І він сказав про веління всіх родів Троян-поля. Діва Макоша має народити сина...

— Таточку! — Спалахнувши рум'янцем, соромливо скрикнула діва. — Як то може бути? Адже я самотня, без мужа. Моя доля віддана Дажбогові.

— Саме від нього... від Покровителя Троянського Роду ти маєш зачати, — суворо відповів вітець.

— Так сказав сам Род? — Серйозно-задумливо перепитала донька.

— Так, — кивнув головою Ям.

— Тоді хай діється воля Дивокола, — помовчавши, прошепотіла діва. — Аби лиш Рідний Край захистити. Чим же це допоможе Троян-полю, таточку?

— Ти народиш сина і наречеш його ім'ям Ріям.

— Обійнятий Сонцем?

— Так. І він врятує наш Рід від наруги і погібелі...

— Як мені ждати? Де зустрічати Сонячного Нареченого?

— То — твоя таємниця, — розвів руками магатям Ям, зітхаючи. — Баба Гайя мовила, що діва Макоша вже підготу-

нала пречисту постіль, зіткану з райдуги, навіть в її тямі відсутнє було розуміння, навіщо вона діє так...

— Вона так сказала? — З подивом скрикнула діва.

— Так, доню...

— Тоді я відаю, де зустріти Сонячного Посланця, — прошепотіла Макоша, оглядаючи лагідним поглядом райдужні кола квітів. — Моє серце знало про цю благословенну мить... Моє серце знало...

Після відвідин вітця Макоша майже не спала. Блукала квітковою галявиною всю ніч, дивилася на ясні зоряні руна, думала. Серце билосся в дівочих грудях схвильовано й сильно. Перед світанком вона задрімала і відчула себе у таємничому сповидінні.

Їй здавалося, що потрапила вона на Сонце. Все довкола було чимось подібне до землі — дерева, птахи, ріки, квіти, будівлі, — проте кожен предмет, річ, явище насичувалося якоюсь потужною віброуючою силою, входячи в свідомість, як щось своє, рідне, близьке. Здавалося, що блакитна плакуча верба, яка схиляла над дівою свої ніжні, тремтливі віти, виростає з її тіла, з її суті, як волосся або рука, а синій птах, схожий на велику ластівку, — ніби пісенний звук, котрий вихопився з її пуст, хмари — немовби думи... Макоша згадала пісні своїх пращурів: як багато там було таких таємничих образів — зірки мов Господні очі, чорні грозові хмари, як тяжкі мислі людини, хвилі на морі — наче розбурхане серце... Чи не побували творці тих дум та пісень у Сонячнім Краю, відчувши свою родинність до всього суцього?

Роздуми дівині були зупинені появою двох велетенських постатей — чоловічої та жіночої. Макоша знала втаємниченим чуттям, що перед нею Володарі Сонця — Король і Королева. Вбрані кумири з Дивокола були просто й велично: ніжно-блакитного кольору сорочки з мерехтливим гаптуванням, що без упину мінілося, спіліталосся в химерних поєднаннях, творячи мереживо таємничих знаків чи письмен; і поверх усього золотисті плащі.

Діва захлинулася від хвилювання й зворушення, розглядаючи прекрасні лики. Іскристі очі Володарів Сонця з цікавістю розглядали діву Землі. Вуста Короля розімкнулися, і громоподібний голос сколихнув тяму Макоші:

— Моя люба Королево, я здивований. Як могла ця земна мурашка ввійти до Сонячного Чертогу?

Королева лагідно поклала долоню на плече Володаря і сказала заспокійливим тоном:

— Мій друже і царю! Адже ти відаєш, що на Землі є край, де люди вклоняються Сонцеві, шанують його і люблять.

— Ну й що? — заперечив Король. — Я можу дозволити пити сонячний напій, мати життя від променистого тунку, поклонятися нам, як Богам... проте проникати до Вогняної Брами? Кохана Королево, це мене бентежить. Щоб така мізерія знайшла шлях до Найвищого Чертогу? О-о-о!

Сонячний Володар ледве встиг завершити своє речення, як серце Макоші сповнилося вогнистим обуренням. Вона палко мовила:

— Світлий Царю, ти помилився, кажучи, що я ввійшла до Найвищого Чертогу.

— Он як? — здивувався Король. — Ти смієш заперечувати? Може, відаєш про значніший Чертог, аніж мій? — Велетень зневажливо й гордовито засміявся, і його громоподібний регіт покотився в Дивоколі.

— Відаю, — сміливо відповіла дівка Макоша. — Щопочі, щоденно гуляю під його склепінням. Хіба зоряне Дивоколо менше від твого Чертогу, Володарю? Коли спадає над світом благословенна ніч, зоряна Ріка пливе наді мною, і моє серце купається в ній, і дух нашого Діда Сварога обнімає мене, дозволяючи бути рідним дитям у такій дивній Оселі. А хіба ти, Царю, маєш своє володіння поза Краєм Сварога?

Збентежений Король переглянувся з Королевою, вражено мовив:

— Хто б міг подумати, що в такій маленькій голівці приховані такі величні думки?

— Коханий, — ласкаво всміхнулася Володарка Сонця, — значущість серця хіба залежить від величини? Ця прегарна посланниця Землі підтвердила нам, що любов відкриває всі брами. Адже так, дівчино? Любов піднесла тебе до Сонця? Скажи нам, чого чекаєш від Світлого Краю?

— Правду мовила, Володарко, — сміливо підтвердила Макоша. — Наш край у біді. І Баба Гайя. — Берегиня Троянів —

пророчила, що врятувати наше прийдешнє зможе лише син Сонця, Дух Дажбога. І я, Світла Матінко...

— І ти, — підбадьорливо всміхнулася Королева.

— ...і я маю народити Дажбожого сина Ріяма, — майже пошепки сказала Макоша, відчуваючи, що полум'я зворушення й хвилювання пече її щоби.

— Ти готова до цього? — Серйозно запитала Королева.

Макоша мовчки кивнула, крізь сльози дивлячись у вічі Володарям Сонця.

— А якщо вогонь Дажбога спалить тебе? — озвався Король. — А сила мороку почне переслідувати твоє дитя?

— Хай я згину, та сонячне дитя допоможе рідному краєві, — скрикнула Макоша. — Я ждатиму Дажбога все життя.

— Навіщо ж так довго? — Лагідно засміялася Королева. — Наш Син давно покохав Землю як найкращу Квітку в зорянім Дивоколі. Жди Судженого, люба Макошо. Він вже готується зійти на Землю...

Макоша отямилася від дрімоти, схвильована й вражена яскравим видінням. Уже знала, що треба робити.

Скинувши сорочку, вийшла із землянки в світанкову прохолоду. Голісінька, як мати народила, легко збігла крутою стежкою до Дана-пра, пірнула в глибокий, прозорий плин. Випірнивши, вийшла на берег — оновлена, освіжена. Піднявшись на кручу, ходила поміж хашами священної Діброви, збирала гілки для пречистого багаття. Гілки дуба, берези, горіха, плакучої верби, яблуні, груші, терну, глоду, вільхи, осики, оливи і вишні. Всього дванадцять дерев мало ввійти до весільного вогню. І ще — дванадцять трав-зел: полин-боже дерево, полин гіркий, полин-чорнобиль, материнка, м'ята, дивосил, мандрагора, звіробій, деревій, рута, розрив-трава і папороть.

Запаливши кільцевий вогонь, ввійшла між палаючі пелюстки, тримаючи в долонях пучечки з травами, квітами та корінням.

Над лівобережними лісами викотилося багряне колесо Сонця. Стіна багаття встала довкола дівочої постаті: Вона простягла руки до пломенистого Володаря Життя.

— О Семіярне Сонце! О великий Дух Дажбога! — Натхненно мовила діва Макоша. — Відаю, Коханий, що зухвале

чекання моє! Та хто порятує Троянів — онуків Дажбожих, окрім нього самого та Найвищого Вітця Сварога?! Прийми до вогнистої жертви полин-боже дерево, бо ж ти сам посіяв зернята його в наших степах, щоб нагадувати нашу рідність з тобою. Прийми й полин гіркий, щоб гіркота ворожої руїни шезла з осель троянських! Забери й чорнобиль, бо з давніх-давен помістив у його зернята Чорнобог свою зловіщу силу. Прийми материнку, аби Матір Лада знову зладувала Троянські землі у братерське к о л о — вічносуще, тривке, вогнисте. Дарую тобі й м'яту, щоб духмяність її супроводжувала твою ходу в нашій світі. І дивосил хай припаде до серця твого, щоб всі Диви Троянського Роду охороняли своїх людей від наруги. Мандрагора завжди була твоїм втаємниченим дарунком — візьми її, насити вогнем кохання, щоб кошатрії-воїни жадали обіймів пречистих дів, щоб дитячими голосами сповнювалася рідна Земля. А коли згідиться терен Баби Гайї ордами Чорнобога, заховай святу мандрагору від очей неситих, доки знову очистиш, Дажбоже, Троянські степи й ліси для сонячного плем'я! Дарую тобі, звіробій — захисток від темних духів, деревій — дух здоров'я й довговічності, руту — чарівницьку траву кохання! Розрив-трава присвячена тобі, ясний Володарю, бо лише тобі під силу розірвати вороже коло, що оточує нас. А на завершення, Дажбоже, прийми зело папороті, даруй нам для душ відважних її Квітку Купальську, щоб діти наші й онуки відали в глибині Землі й Неба правдиві скарби!

Примовляючи так, Макоша кидала пучечки названого зела в багаття, обертаючись по ходу Сонця. А коли подарувала вогню листки папороті, зненацька скрикнула від здивування й сорому. З-за тисячолітнього дуба з'явився юнак — синьоокий, русявий — і оторопіло, захоплено дивився на неї, поволі, поволі, ніби вві сні, наближаючись до священного багаття. Його вишита льоля — біла-пребіла — була розкрита на грудях, ніжно-золотиста шкіра мерехтіла сонячними іскрами.

— Хто ти? Чому тут? — Ледве чутно прошепотіла дівка. — Хіба не відаєш, що сюди заборонено?

Юнак наближався до неї, мовби й не чув, про що вона каже, і здавалося, що дивиться він не на її чарівне личко, не на рожеві перса або стрункі ноги, тонкий стан, — що він обнімає своїми блакитними очима-безоднями всю дівочу постать.

Ось він уже біля вогню, простягає могутні долоні, бере її за руку. Невже багаття не пече його?

Солодка хвиля ллється від нього, котиться по тілу Макоші, і їй вже не соромно, вона переступає через багаття. Сонячні промені прорвалися з-за дубів, оповили постать хлопця палаючим вінцем. І раптом у свідомості діви почулися слова Сонячної Королеви, ніби відлуння грому покотилося в діброві: «Жди Судженого, люба Макошо...»

«Він прийшов, він прийшов», — співало серце діви, і вона осмілилася торкнутися пальцями його руських кучерів.

— Я молився Дажбогові на березі Дана-пра, — вперше порушив мовчання юнак, пригортаючи її до себе. — І почув голос від Сонця: «Вийди на священну кручу, Гуктуре! Там тебе чекає та, котра врятує твій Рід від погібелі». І я послухав неління Дажбога, Макошо! Моя любов дорівнює твоїй! Чи ти ждала мене, кохана?

— Усе життя чекала, — дзвіночком засміялася дівка, і юнакові здалося, що в Дивоколі заспівали тисячі птахів. — Я приготувала для тебе найкращу у світі постелю. Ось поглянь!..

І вона повела його понад розмаїттям квітів у середину райдужного кола...

Над Троян-полем шаленіла горобина ніч.

За темно-синіми тучами гримотіли копита Перунових коней, палахкотіли примарним сяйвом стріли-блискавиці.

Трояни не спали, прислухалися до грому перунів, похитували головами: «Давно люди не бачили такої грози. Тяжко, мабуть, Дажбожим лицарям-звитяжцям!»

У цю ніч магателями приступили до відмикання брами Сварожої кузні. Було обрано трьох посланців до Сварога. Вирушили Ям, Горислав і Грім-тур.

Вони зняли із себе всю зброю, всі речі й предмети, народжені, сотворені в царстві Яви, залишившись тільки в довгих горочках, витканих із святої кропиви, зібраної в свято Праматері Лади. Таке вбрання захищало в переходах від світу Яви до Нави і Прави.

Піднялися на Дивич-гору під сяйвом блискавиць лише посланці. Решта старшин і магателів залишилася внизу, сотворивши в Дажбожому капиці молитовне коло.

Горислав повернувся обличчям до кам'яного кумира Трояна, проказав заповітні слова-закляття. Зникла, розтанула постать Прабога, а на тім місці з'явилася мідна цямрина таємничого колодязя-криниці, мовби викувана якимись велетенськими ковалями. Так воно й було: давні пращурівські заповіти передавали, що диво-кришиці, які вели у лоно Матері-Геї, створені Прадідом Сварогом та його помічниками.

Посланці приступили до цямрини і заглянули вниз. Там хлюпала, іскрилася у палахкотінні грози темна вода. Обличчя Яма й Горислава були суворі й спокійні, лише Грім-тур занепокоєно поглянув ув очі своїм супутникам.

— Маємо туди стрибнути? — запитав він.

— Так, — скупю одвітив Ям.

— Так, — підтвердив Горислав. — Затримуй подих, аж доки опустишся до Божої Світлиці.

— Хіба Божа Світлиця в землі? — здивовано запитав Грім-тур.

— Весь світ — Божа Світлиця, — заперечив Горислав. — Проте є таємничені оселі Сварога, де він кує нові світи і їхне прийдешнє. Тут, в глибині Дивич-гори, його кузня. Завдяки їй ми ще вільні. Проте повинні шанувати це щастя, Грім-туре. Розвій страх і сумніви, лицарю! Нас уже чекають. Магатяме Ям! Тобі честь бути першим.

Ям урочисто ступив на цямрину, піднявши руки до грозового неба, попросив благословення у Дажбога і стрибнув у глибину криниці. Вода зімкнулася над магатямом без жодного хвилювання.

— Тепер ти, Грім-туре, — сказав Горислав. — Сміливіше, кошатрію!

Грім-тур збентежено вискочив на край таємничого колодязя. Його мужнє серце, що витримувало криваві січі та поєдинки, тепер бунтувало і сполохано стукало в грудях. Проте він, зціпивши зуби, заплющив очі, в думці проказав молитовне слово до Матері Лади і скочив вниз.

Над ним зімкнулася прохолодна імла, довкола попливли зеленкуваті тіні. Грім-тур здивовано оглядався: складалося враження, що в прозорій стіні криниці хтось посплітав докупи безліч дерев, квітів, трав, птахів, метеликів, звірів, предметів, явищ, речей. Все це тріпотіло, жило, колихалося, мовби очікувало миті народження у вільне буття.

Кошатрій відчував, що дихати тут тяжко, середовище, що його він проходив, опускаючись вниз, було густе, тягуче, як старіючий мед. Та потроху довколишній світ яснішав, паливався золотою прозорістю, розширювався увсебіч. Зненацька кошатрій вискочив з тієї рідини, ніби випавши у вільний світ. Над ним височіло Зоряне Дивоколо, але такої глибини й краси, що зірки, видимі на землі, згадувалися як щось ледь помітне, бідне, убоге. Сузір'я пливли, сплїталися в образи звірів, людей та богів, квітів та дивних подій.

— Дажбоже, яка краса! — вигукнув Грім-тур, у захваті піднімаючи руки до тієї глибини.

Хтось його обняв за плечі. То був Ям. З другого боку з'явився Горислав. Волхв скупно усміхнувся.

— Бачу, до вподоби тобі Оселя Сварогова. Вбирай до серця те, що узрів. Маєш дітям передати красу царства, де наші Пращури живуть.

— І все це у Лоні Матері Геї? — здивувався Грім-тур.

— Так, лицарю. Те, що видиш у земному Дивоколі, лише краплинка її скарбів. У лоні Матері Землі глибини такі страшні, що навіть наші Зоряні Кумири не все про них відають.

— Правду говориш, Гориславе! — Загриміло в просторі, і перед посланцями заплomenіло потужне, сліпуче горно велетенської кузні. Над ковадлом, подібним до гори, нависала постать Коваля Сварога: могутні плечі, сильні руки, бородатий лик з прозорими золотисто-карими очима склали дивне враження повної зладованості. Він тримав в одній руці здорового молотка, а в другій — кліщі, що затискували чересло до плуга. Проте який же то плуг має бути, якщо він перевершував розмірами Дивич-гору? Обабіч ковадла стояло два молотобійці, але, на відміну від людей чи богів, у кожного було тільки по одному оку над переніссям.

— Правду сказав, Гориславе, — повторив Сварог і, поклавши молотка та чересло на ковадло, підняв усіх трьох посланців і поставив на долоню. — Для сліпців Матінка Земля мов горіх. А для зрячих — її володіння сягають у вічність. Коли прийдете сюди — будете знати про теє більше. А нині — наша розмова про долю Троян-поля.

— Славний Діду, — осмілився сказати Ям. — Ми послан-

ці від усієї троянської громади. Прости, що турбуємо тебе, проте біда наша така велика...

— Знаю, знаю, — ласкаво-сумно перехопив продовження Ямової речі Сварог. — Давно сам готуюся, щоб зарадити вашому лихові. Ось і плуга чарівного готую для тієї справи.

— А як може зарадити плуг? — здивувався Ям.

— Сам побачиш, — владно мовив Сварог. — Тяжка пора настає для вашого краю. Аби лиш свою долю шукали трояни, легше було б зарадити! Вам подаровано Камінь-Диво з далекого Світу, а той, хто прийняв його до серця, має терпіти й своє горе і взяти на власні плечі тягар світового лиха. Допоможу поки що владою Диво-кола зоряного та благословенням Матері Лади. Ваші зоряні Пращури дали згоду зупинити орду синів Мороку силою дітей Баби Гайї. Ось іду здійснити їхню волю.

Сварог махнув рукою. Затьмарилося чарівне Дивоколо, посланці троянів відчули, що вони ринуть, летять, проникають крізь надра землі, піднімаються знову на поверхню сонячного краю.

Гроза над Дивич-горою тривала. Шалена злива накрила трьох посланців, проте вони стояли на місці, біля кумира Троянового, бо явище Сварога, котрий здіймався аж понад хмари на кручах Дана-пра, було таке урочисте й захоплююче, що дарма й думати про захисток від знегоди. Люди теж відчули присутність на рідній землі Прадіда-Коваля, бо висипали з осель і землянок, щасливо вітаючи зоряного гостя, підставляючи лица під потоки небесної ріки.

А Сварог провів руками понад краєм, благословляючи онуків Дажбога, своє сонячне плем'я. Голос його вплився до гримотіння перунів, і від його потуги колихалася земля та двигтіло небо.

— Слухай мене, свята Земле! Слухай мене, зоряне Дивоколо! Зупиніте, доки знову звелю, течію ріки Долі. Бариведмеді, вовки-сіроманці, вітроногі гепарди, гірські леви, мудрі лиси, лісові коти, забудьте про своє полювання, залиште в спокої даровану вам звірину! Повстаньте на хижу орду, котра порушила кільце великого миру, покладене зоряними Пращурами довкола Троян-поля! Вікові прадуби, могутні ясени й осокори, густі терни, правічні чагарі, станьте стіною на шляху

сиців Мороку, зупинить чорну руку, що простягнута до вічної Криниці! Мужні орли, віщі круки-ворони, грайливі ластівки, божі вісники-лелеки та журавлі, сонячні соколи і ніжні горлиці, несіте в усі краї Троян-поля наказ Дивокола й Землі-Геї: хай стане караючим громом для напасника солов'їна пісня, хай джерельна вода троянських річок та потоків втратить здатність гамувати спрагу убивць і насильників, хай жажнеться орда нашого звіра, і птаха, і гада! Розкоші смакування наших щедрих плодів хай втратять чужинці, залишивши собі лише гіркоту, біль та розпуку страху! Діброви затишні, позбавте ворога притулку й спочинку! Гори високі, заступіте троянські оселі потужною вартою, буйні ріки, переповніть свої долини шаленими водами!..

Зоряний Коваль ще вів далі своє страшне закляття, а трояни з острахом та священним трепетом вже бачили, як воно стало діяти в царстві Яви.

Здавалося, що всі краї Троян-поля раптово наблизилися і стали видимі. На заході встали стіною Карпати. Зовсім близько вирувало Чорне море, а за ним — бовваніли в імлі гірські кряжі Асійських країв Трояна, на сході — виляся довжелезною гадюкою священна ріка Ра, що наповнювала прозорими водами велике Ярійське море, а на півночі — чорніли страшні зачакловані хащі, де таїлися корені і джерела всіх троянських казок.

Розкрилися барлоги ведмежі в правічних пушах. І з ревом встали з них господарі троянських лісів. Вовчі зграї відчули веління Дивокола і, слухаючи наказу своїх' вожаків, помчали ведунськими стежками на захід, набираючи в груди люті й шалу. Чорні тучі воронів та галок знялися з дерев і полів, крізь сутінки ночі, крізь мерехтіння грози прямуючи до західних та полуденних меж Троян-поля. Здавалося, що прокинулися, нап'ялися самі надра Матері-Землі.

Страх наповнив груди й серця напасників.

Вони зненацька зупинилися, ніби прислухаючись до внутрішнього голосу. Рука, занесена для удару мечем по беззахисному тілу дитини чи жінки, повисла безсило. Згасало полум'я смолоскипів, що ними ординці палили села троянські. Вожаки напасників люто кричали, погрожували, проте загопи найманців: бивалися в безладні зграї, над тим товпищем лунав лютий лемент, прокляття, відчайдушна лайка.

А коли з неба вдарила на орду хвиля чорного птаства, коли орли, соколи і павіть лелеки почали таранами налітати на отаманів західного війська, викльовуючи очі, коли вовчі зграї вискочили з пущі, жахаючи коней та підгризаючи їм жижки, — тоді безладдя й жах опанували зайдами, і вони кинулися втікати, слухаючи лише всеперемагаючого почуття приреченості й смертельного страху.

На сході зажеврїла зірниця. Постаць Сварога почала танути в Дивоколі. Межі Троян-поля знову стали невидимі, відсунулися в далечінь. Гроза потроху затихала. А над луками, над водами Данапра, над хащами котився, затихаючи, голос зоряного Коваля:

— Чарами захистило Дивоколо ваш рідний край, трояни. Та знайте, що минає пора дива, бо сили Мороку набирають потуги, і доведеться синам Сонця шукати моці й уміння в глибинах свого розуму та серця. Любі діти наші! Зоряне Дивоколо та Матінка Гея все дали вам, що буде на потребу в прийдешньому. Та чи зумієте ви відкрити ті втаємничені джерела? Ще один дарунок залишу для вас, доки відійду до правічної кузні на довгі віки. Викував я для Троян-поля чарівного плуга, якого під силу потягти лише велетням-змійам. Магатами, вирощуйте оратаїв-змійв, знайдіть силача плугатаря, котрий управить могутніми гадами. Проорете Змійові Вали довкола Троян-поля, і вони захистять ваші землі, допоки виросте син Дажбога. Він знатиме, куди пролягла стежка дітям Сонця! Плуга залишаю на Дивич-горі. Прощайте, діти!..

Вільно зітхнула земля троянська.

Згасли пожари на межах Рідного Краю.

Знову защебетали птахи і діти, засміялися діви юпі й русалки у водах річкових, загомоніли бабусі по запічках, оповідаючи дітлахам про великий герць зоряного Коваля з синами Мороку, про таємничу любов діви Макоші до Дажбога та про чарівного плуга, залишеного Сварогом на Дивич-горі.

Тим часом кинули клич магатами: хто з плугатарів зважиться запрягти до Сварогового плуга велетенських гадів, вирощених чарами ведунськими у глибоких яругах на берегах Данапра?

Відгукнувся юний Микула, син плугатаря з городища Гребінського, що лежить в урочищі Япча, близьенько від Рожища.

Він приплив човном до Троян-поля в призначений ведунами та магатями ранок для іспиту, в якому визначиться, кому під силу здійснити Заповіт Сварогів. Згодився прибути на випробування силач із сіверських лісів — молодий звитяжець Вернидуб. Зголосився лісоруб із Карпатських плаїв Скалій.

Велелюддя оточило Дивич-гору. А на верхів'я вийшли тільки магатями, волхви-ведуни та звитяжці, готові для іспиту.

Микула, хоч і був кремезний та широкоплечий, видавався малосильним супроти височенного, гривастого Скалія та волохатого, чорноокого, з товстелезними ногами й руками Вернидуба.

Першого запросили до плуга Вернидуба. Він уважно оглянув велетенський витвір Сварогів, похитав головою. Небесний плуг явно призначався для Божих плугатарів, бо перершував звичайні земні плуги в десятки разів,

Магатям Ям підняв руку і суворо сказав:

— Синку Вернидубе, і ви, юні діти, котрі зважилися на таке діло. Самі бачите, що взятися до плуга звичайному плугатареві годі й мислити. Сварог попередив, що той, хто зрушить плуга з місця, обраний Дивоколом для захисту Краю. Проте він зможе запрягти гадів лише тоді, коли вип'є молока зоряної корови, виросте дванадцяттеро і отримає силу для такої потреби. Проте він уже позбавиться можливості вернутися до звичної подоби.

— А куди подінеться? — Тривожно запитав Вернидуб.

— На Ниви Сварогові, в інші світи, — просто відповів Ям.

Вернидуб помовчав, чухаючи потилицю. Обійшов плуга довкола, посмикав за блискуче, могутнє чересло. Потім підклав долоні під велетенського лемеша, папружився. Плуг залишився в спокої. Жодного коливання. Вернидуб одійшов убік, тяжко зітхнув.

— Таке хіба зоряним Пращурам під силу.

Виступив з кола присутніх Скалій. Схопивши могутніми руками чепігу, похилену набік, він нап'яв могутні м'язи, аж загарчавши від зусилля. Проте плуг навіть не поворухнувся.

Приступив до плуга Микула. Однією рукою взявся за чересло, і чарівний плуг, ніби пушиночка, піднявся над головами старійшин.

— Диво! — скрикнув Грім-тур.

— Диво, — згодилися магатями та волхви. — Рука Сварогова і Дажбожа! Микуло, тобі суджено запрягти гадів до плуга і проорати Змійові Вали довкола Троян-поля! Чи готовий ти випити молока зоряної корови?

Засміявся дзвінко Микула. Ясним поглядом оглянув своїх батьків та друзів.

— Навіщо мені молоко зоряної корови? Я п'ю його щодня. Матінка Гея, рідна земля дарує кожному те молоко з року в рік. Те, що попрошу в неї, — матиму. Гляньте!

Тупнув ногою Микула об верхів'я Дивич-гори і почав рости. Ось він удвічі вище звичайної людини. Ось — вчетверо. А далі — вшестеро, вдесятеро. А потім став як гора, і плуг зоряного Коваля сягав йому лише до пояса.

— Берися до справи, — схвально сказав юнакові Ям. — Направду Матінка Гея тебе благословила, що маєш чарівну силу сам по собі. Навіки залишиться пам'ять про тебе у казках троянських.

Микула легко підняв плуга на плече, кількома кроками спустився з Дивич-гори до берега Дана-пра, де в яругах ревли приковані на ланцюгах гади — велетенські ящери-змії. Трояни бачили, як юнак приготував мідні ярма та велетенські посторонки, прив'язав їх до Сварогового плуга, а потім вирвав паколи із землі, що на них були прикуті плазуни, і накинув упряж на потворних тварин. Вони заричали оглушливо, здибалися над кручами, та Микула вдарив їх здоровенним бичем по хребту і змусив вивізти на рівний степ.

Чересло врзалося в землю, рілля, мов чорна хвиля, здіймалася над полями, над дібровами, над яругами та горбами. Колихалася земля, в небі потемніло, затуманилося ясне сонце. Зміїне ревище віддалялося до полудня. Зворушені, налякані, здивовані люди довго стояли мовчазні, безсилі висловити своє захоплення або жах. Мовчання порушив волхв Горислав, сказавши:

— Земля троянська віднині буде захищена. Дякуймо Сварогові. Готуйтеся до великих жнив, люди. В дні щедроти Дажбога та Матері Лади маємо вирішити, як діяти далі.

Микула проорав зміями-ящерами височенні вали довкола рідного краю: вони перекривали шляхи від напасників зі

сходу і заходу, полудня й полуночі. На брамах, витесаних з вікових дубів, стала надійна варта. Понад просторами Троян-поля літали сторожові лелеки та орли із розвідниками, котрі оглядали межі рідного краю, щоб повідомити магатямам та волхвам, коли де-небудь з'явиться ворожа сила.

Тим часом наближалось Купальське Свято і день Велико-го Жнива. Ниви Троян-поля покрилися копами золотої пшениці. Застукотіли ціпи по широких токах. Закуріли шляхи під колесами возів та гарб, запряжених круторогими сивими волами. Посипалося сонячне зерно у господарські засіки, віщуючи багату, забезпечену зиму. А потім, коли врожай було надійно заховано у коморах та сухих ямах, вся громада Троян-поля, як і громади інших городищ та селищ рідного краю, зібралася на березі річки Красної, щоб віншувати Господаря Дідуха — золотого кумира родючої ниви, любовно витканого руками женців із пшеничної соломи та буйного колосся. Його песли десятки сильних рук на носилках, засланих розкішними килимами, а дівчата й жінки дзвінкими голосами співали хвалу Богу-Хлібові:

— Сонячний хлібець.

Пошив жупанець,

Злотий колосок,

З волошок вішок.

Диво-господар

Нам приносить дар —

Теплі калачі

Кожному в печі.

З Іррю прийшла

Радість до села,

Урожайний рік —

Золотий засік.

Мати Геє — Гай!

Славимо за рай,

Вічно нам подай

Знов такий врожай!

Боже Золотий,

Владарю Святий,

Славимо за світ,

За пахучий квіт.

Славимо тебе
Й диво голубе,
Де твоя лодья
З вічності сія.

Господаря Дідуха посадили посеред вигону, перед ним урочисто поклали на вишитому рушнику велетенський коровай. Наперед вийшов магатам Ям, вбраний, як і решта старійшин та ведунів, у святкові білі шати, підняв угору перстень Старшинства.

— Трояни! Маю повідомити вам славні новини. Перша новина: диво-плугатар Микула завершив громадити Зміюві Вали біля Чорного моря. Змії-оратаї потонули у хвилях, бо праця, що її здолали вони, затяжка для гадів!

Трояни радісним гомоном вітали слова Яма.

— Друга новина: за славний подвиг Пращури прийняли звитяжця Микулу до вічної Рідні. Віднині наш Рід володіє правом бути улюбленим дитям Матері Землі.

— Слава Геї! — загукали трояни. — Слава Матері Землі!

— Третя новина: діва Макоша зачала в лоні від Покровителя Роду нашого Дажбога. Віщування Баби Гайї правдиве. Наш край матиме Захисника.

Урочисте мовчання повисло над майданом. Тисячі людей підняли руки до Дивокола, палко дякуючи зоряній Рідні за велику ласку.

— Трояни! — Знову проголосив гучно Ям. — Потвердженням слів моїх є те, що дитя Дажбога росте в лоні діви Макоші не місяцями, не днями, а годинами. Старша повитуха Всесілея повідомила, що сонячний син народиться якраз на Купальське Свято. Радіймо, люди! Готуйтеся захистити Ріяма від мороку і зла. Ви відаєте: де з'являється син Сонця — там підкрадається поблизу син Мари. Запаліте сторожові вогні Дажбога в оселях, трояни! Захистіте від зла нашу надію!..

Купальська ніч вирувала.

Скільки око сягало, на кручах, у степах, на галявинах гототили веселі багаття. З гір, з горбів, по схилах яруг котилися, пирскаючи іскрами, вогнисті колеса, супроводжувані радісним сміхом та вигуками, поринали у води річок, озер та

ставків. У просторі плив синюватий димок, здіймався до Зоряного Дивокола, віщуючи Пращурам, що онуки їхні ще пам'ятають древні звичаї, згадують своїх попередників, котрі заповідали диво-Свято Купала, як добу очищення серця від пилуки, що її набирає кожна душа, мандруючи щорічно земними шляхами. І ще означав цей час **пору великого купчення**, спільноти, єднання, коли на Дивоколі яскраво палахкотіли вогні зоряного Віча, даючи надію всім сущим, що й вони колись прилучаться до Сварогової Оселі.

Надвечір старша повитуха Всесилея передала вість Яму і всім троянам, що діва Макоша щасливо розродилася, і дитя Дажбоже здоровеньке, веселе. При пологах були знаки: породілля не звідала болю, немовлятко засміялося, вийшовши з лона матері у світ Яви, а довкола його тільця палахкотіли золотисті пелюстки вогню — теплого, приємного, райдужного. Повитуха повідомила дівам троянським, щоб готували прадавній обряд купальський, який мав захистити Макошу з дітям від пазурів темного Змія. Легенди й думи передавали, що в прадавності сили Мороку викрадали посланців Дивокола, а тому й водили діви щорічний хоровод, згадуючи колишнє всенародне лихо.

Для обряду зібралися старі й малі. На березі Дана-пра, на просторому майдані височіли чотири камені: на білому камені була висічена квітка, знак любові й кохання, на бурому — золотий колос, знак щастя й достатку, на сірому граніті — сухе дерево, знак вичахання вогню життя, а чорний стовповидний базальт дихав таємничою погрозою тих сил, які могли бути чим завгодно — смертю, руїною, небуттям, падінням.

Старі жінки, очолені Всесилеєю, привели діву Макошу до майдану, залишили її всередині людського кола. Багатоцвітний серпанок огортав її постать і немовлятко, що його вона гримала біля грудей. На чолі молодої матері красувався вінок з пишного колосся. Обличчя ховалося в імлі серпанку, лише очі блищали тривожними вогниками.

Гуктур стояв у велелюдній юрмі біля вітця Пріяма, дивився на Макошу із сином, і все його могутнє тіло потрясали струмені таємничої сили. Він згадував казковий ранок, коли дивний голос звелів йому вийти на кручу, до священної Діброви, і давалося юнакові, що те все було з кимсь іншим, що йому

лише приснилося — райдужні кола квіток, рожеві перса Макоші, їхні палкі обійми і забуття знемоги. Чий же син на руках у діви? Чий? Дажбожий чи Гуктурів? А він хто, він чий? Хіба Рід розділяє людину від людини, хіба краплі в Дана-пра відчують себе окремо від спільного потоку?

Вдарили бубни, дзвіночки, забриніли гуслі старого бояна-співця. Макоша попливла під ті згуки по колу, почавши свій танець від білого каменя. Дівочі голоси тривожно, жалібно заголосили:

— Макоша, Макоша
Нас із Сином залиша.
Ой куди ти йдеш, куди?
Де шукать твої сліди?

Бубон затих, ледь-ледь чутно плакали струни гуслів, і всі прислухалися до печальної відповіді Макоші:

— По весняних бурчаках,
По байраках і ярах,
Поміж луків, серед нив
Син мій квіти залишив.
Ви не плачте, не тужіть,
Квіти в коси заплетіть,
Збережіть на нові весни
Вічне зело, вічну віть.

Дівчата, певно, не задовольнилися такою відповіддю, бо ще тривожніший запит поплив у вечірньому Диво-колі:

— То лиш квіти, то не ти!
Де ж тебе нам ізнайти?
Макоша, не кидай Кіш,
Жить з тобою веселіш!
Доки ти між нами ходиш —
Буде воля і розкіш...

Макоша попливла мимо каменя з буйним колосом і наблизилася до образу сухого дерева, все нижче й нижче схиляючи голову до сина, який спокійно спав у сповиточку на її руках. Її спів набрав потужної сили, голос діви чули в найдальших рядах юрми:

— Підійшла тривожна мить,
Змій-Горинич прилетить.
А мене з маленьким сином

Хто зумів захистить?
Змій убрався ясным Хором,
Засліпив пекучим зором
І розкинув цвіту сіль
Понад колесом століть!
Ви приймаєте дари
Змія з давньої пори.
Я чи зможу зупинить
Чорну мить, віщу мить?

— Щось вона заспівала інакшої, ніж учать старші магарині, — прошепотів волхв Горислав, торкаючи Яма за рукав.

— Мене теж затривожили її слова, — кивнув вітець Макоші. — І серце заболіло... щось передчуває...

Та дівчата троянські в самозабутті вели хоровод довкола Макоші, заспокоюючи засмучену діву:

— Доки з нами Макоша,
Ворог має одкоша!
Ніч минеться, хай радіє,
Хай освятиться душа!

Діва наблизилася до чорного каменя, і здавалося, що якась дивна сила притягує її туди, заважає вибратися із зачарованого кола. Вона поривалася до звільнення, знемагала, відчайдушно одвертаючи сповитого сина від лиха, і посилала болісний погляд до Зоряного Дивокола:

— Хто розкаже, чи мине
Віщуваннячко страшне?
Гляньте — котить Дивоколо
Море зоряне, ясне
Як те колесо спинить?
Хто зуміє те зробити?
Так і Доля — де та сила,
Щоб збороти віщу мить?
Ви здолаєте тривогу,
Ви надійтесь на Сварога,
Доки з вами він — велична
У Троян-поля дорога.
Дід укаже вам, куди
Пролягли мої сліди,
Як мене порятувати

Від великої біди.
І на нову весну
Я додому знов верну,
Щоб всі ниви пробудити
Від засніженого сну.

Ледь встигла Макоша промовити останні слова обрядової пісні, як у зоряному Дивоколі загримів грім, і велетенська чорна тінь закрила велелюдний майдан. Почулися крики, зойки, дитячий лемент. Гуктур кинувся до середини хороводу, прорвавши кільце дівчат, та було пізно: постать Макоші, схоплена в могутні обійми ящероподібної крилатої потвори, піднеслася над головами вражених людей, і тоді всі трояни вперше почули відчайдушний крик Дажбожого дитяти.

Залопотіли страшні кажанячі крила, над Троян-полем пролунав зловісний регіт, і за якусь мить у зоряному Дивоколі знову все було спокійно й тихо.

У самотній долині пустельних гір жила в убогій хатині стара жінка. Чоловіка в неї забрали давно-давно служити у війську царя Вавилону. Так він і загинув десь у бою, залишивши сиротами двійко дівчаток. Але таємнича хвороба викосила десятки селищ у горах. Дітки теж згоріли від тієї страшної пошесті.

Плакала жінка, дорікала богам і долі, та потроху заспокоїлася, збагнувши, що змагатися з веліннями небесних жителів — марна річ. Мала вона маленький садочок, збирала з нього персики, оливки, цитруси. Та ще тримала козу, маючи від неї трохи молока. Так і жила.

Якось на світанку вийшла жінка на перевал, щоб зібрати хмизу, сухого бур'яну та кізків, що їх губили на гірських пасовиськах дикі тури.

На обрії зненацька з'явилася чорна цятка. Вона швидко наближалася. За нею летіла велетенська потвора з кажанячими крилами. Жінка злякано метнулася до скелястої криївки, причаїлася у заглибині, страхаючись навіть дихати. Та все ж таки побачила, що чорна цятка виросла і перетворилася на велику ластівку, яка тримала в дзьобі золотавий сповиток. Вона злякано кружляла над перевалом, ніби примірялася, куди б заховатися від потвори. Жінка здивувалася: хто б міг поду-

мати, що десь є такі гігантські ластівки? Певна річ, то якась вісниця з неба. Бо чому зміюка переслідує святу пташку?

Ластівка, мабуть, назирила схованку, бо несподівано ки- нулася вниз, мов чорна стріла, і щезла з очей. Дракон трохи покружляв над горами, потім хижо і злобно крикнув, майнув понад урвищем і полетів геть.

Злякана жінка довго сиділа в своїй заглибині і пестила козу, щоб та мовчала, тицяючи їй до рота сухий шматочок коржа, що його взяла з дому.

Минали хвилини. Може, години. Все довкола затихло. Та бідна жінка страхалася поворушитися. Потім здалеку долинув дитячий плач. Саме звідти, де заховалася ластівка. Жінка ува- жно прислухалася: може, почулося? Вщипнула себе за руку. Ні, вона не спить.

Знову плач. Вимогливий, жалісливий...

Жінка трохи повагалася. Потім пересилила себе і вийшла зі схованки. На гірському обрії загоралася зірниця. Тиша пливла над перевалом. Довго бродила жінка між скелями, заглядаючи в кожну щілину. Нарешті під велетенським валуном вона побачила крило чорної ластівки: воно судорожно здригалось. Птаха, мабуть, помирала. Жінка підбігла до неї. Ластівка підвела голову, чорне розумне око глянуло ще раз і заплющилося навіки; а під дзьобом стало видно жовтий згорточок. Звідти чувся дитячий плач.

— Дитя, — сплеснула долонями жінка. — Дитя з неба. Боги посилають мені дитину. О, яка радість! О Велика Матін- ко Ісварі, вічно буду дякувати тобі за ласку. О щастя моє! Я прятую тебе!

Вона схилилася до сповиточка, що був весь обмальований таємничими рунами. Росинки на сувої переливалися рай- дужно, і дитя здавалося самоцвітом, що впав з Дивокола. Жінка стала на коліна і вознесла молитви всім богам та пра- цюрам. У ту ж мить на обрії зійшло сонце, ласкавий рожевий промінь торкнувся личка дитини, яке чомусь заспокоїлося і дивилося на свою рятівницю мудро й допитливо.

— Нарікаю тебе ім'ям Яні, — прошепотіла стара жінка. — Яні — син зірниці. Хай Сонце вогнелике буде тобі вітцем. Хай захистить тебе, синку, у горах життя. Будь щасливий, Яні — син зірниці. Будь щасливий...

Книга
друга

КАМЕРТОН ДАЖБОГА

Громи гуркочуть — то є знак Побіди,
То віха герцю в мерехтінні літ!
Вже Колісниця Геліоса їде
По стежці Зодіака у зеніт.

І хто зупинить зоряне склепіння?
І хто закриє Дива глибину?
За хмарами перунів гримотіння —
Несе воно оновлення й весну!

Частина перша Серп Хроноса

(Із щоденника Сергія Горениці)

Свідомість воскресла. Я знову бунтую, прагну, пишу.
Де я був? Де мандрувала моя тьма?

Дивні сновидіння. Химерні сілетишні ментальних образів.
Проте найголовніше: хто мене воскресив, хто повернув до життя? Знаю достеменно, що був уже мертвий. Точнісінько так, як свідчать тисячі людей, котрі побували в стані клінічної смерті. Страшний вибух хроностанції на Місяці. Темрява. Потім спалах світла, іншого, надземного.

Я ширяв над зруйнованим глобусом, бачив своє розпротерте тіло за пультом. Зрозумів, що його вже марно повертати до життя. Разом з тим відзначив, що Сінга в іншому кріслі не було. Промайнула думка: зрада. Низка малозначущих фактів спліталася у гостре переконання — в нашому експерименті з'явилася рука Арімана. Як я одразу не збагнув? Адже підо-

зрював, навіть сам Сінг натякав, що вони вже зустрічалися. Ох, ця легковажність гуманістів! Навіть там, на високому рівні буття Системи Ари, вона зіграла на користь Головного Координатора, кинувши в інферно безліч світів. Хіба лише Антагоніст винен, що тримірність страждає в мільйоннолітньому Лабіринті Мінотавра? Хіба можна скинути вину з кожної істоти, котра має розум і свободу волі? А тим більше вина Космократорів страхітлива, що вони віддали перевагу сентиментальним почуттям там, де потрібна космічна пильність, гострота космоісторичного зору і навіть жорсткість вирішальних дій, коли справа стосується Долі Світобудови. Аріману вдалося переконати людей, що *к а р м а* в руках твердо визначеної небесної бюрократії, що «без волі Отця Небесного не впаде жодна волосина з голови людини». О безмозкі ягнята! Тоді найменша краплина крові, а тим більше — гори зла і руїни — все повинне лягти на сумління Бога, Світлої Ієрархії?! Як легко можна було в ментальному полі світу перекинути вину з Руйнатора на Творця!

Потік думки завихрився. Мене захопила потужна течія таємничої ріки, понесла у якусь темну трубу. Вдарив дзвін, потрясаючи Всесвіт до основ. Могутня сила не давала зупинитися, хоч я бачив постаті Григора Бови, свого покійного батька, знайомих учених, мою кохану дружину Риту, котра щось кричала, застережливо махаючи руками. Де зупинка? Яка субстанція несе мене? І куди?

Хвиля викинула мене на квітучу галявину. І щезла, випарувалася. Довкола пливла тиша. Благовісне мовчання.

Переді мною зажевірла сліпуча золота іскра. Звилася спіраллю, почала малювати обриси осяйної Істоти. Від неї плинуло тепло, ніжність, спокій. Почулося запитання (в мені чи зовні — хто скаже?):

— Ти здивований?

— Я знаю про таке. Читав. Бачив у снах, у спогадах про свої минулі життя, — відповів я, чи, може, та відповідь сформувалася машинально.

— Ким вважаєш той феномен, який перед тобою? — Ласкаво-іронічно поцікавився Сяючий.

— Хіба це має значення? Хтось вважає таку постать Христом, хтось Буддою, хтось Аллахом.

— А ти?

— Навіщо вкладати зустрічні явища в психічні стереотипи? Хіба я питаю гору — хто ти? Або квітку — як тебе оцінити? Або блискавицю в грозовій хмарі хіба обов'язково назвати стрілою Перуна, Іллі-Громовика, зброєю Зевса чи Індри? Може, навіть електричним розрядом величати це явище — пусте заняття! Тому й тебе я приймаю як зустріч таємничого Друга, остерігаючись якось назвати.

— Друга? — поцікавився Сяючий. — А якщо я прикинувся Другом?

— Можна ввести в оману розум, інтелект, — заперечив я. — Нині мій свідок — серце.

— Добре, якщо так. Ти потрапив сюди, за межу фізичного світу, саме тому, що сплів докупи веління інтелекту і щирість серця. Хай це стане наукою. А тепер, доки струна життя ще тримається... чи готовий ти залишитися тут? Там, у тримірності, ти потрібний? Чи обійдуться без тебе?

У моїй уяві після його слів попливли образи катастрофи на Місяці, я згадав про Григора Бову, Галю Курінну, про черницю Юліану-Марію, загублену в спіралях часу, про порушений експеримент — і палке бажання врятувати друзів своїх, допомогти живим потрясло моє нове ество.

— Туди, туди! — Гаряче промовив я. — Хто ж залишає друзів у біді? Ти ж відаєш — я повів їх з глибин Вищої Світобудови у страшні пекельні сфери. Як же позбавити їх віри у сенс нашої місії?

Осяйний мовчав. Але я відчув схвалення у тому мовчанні. Блискавиця заслїпила мене і кинула в імлісту безодню.

...А потім — знову повільне повернення тями. Хтось впливав мені до рота дивну рідину: всього кілька крапель, але вони вибухнули в тілі гарячими іскрами, розлилися у найдальші куточки організму життєдайними струмами. Потім — операційний стіл. Сновидіння. Повернення до свідомості. І знову ритми буття й небуття. А в стані між дрімотою, сном і повним пробудженням — якісь вражаючі прозріння, відкриття. Спробую записати дещо. Пізніше розшифрую. Або використаю для філософських осмислень. І визначальна думка: що з Григором та дівчатами? Чи повернулися вони? Чи загубилися в потоках безконтрольного часу? О, який біль! Яка страшна вина!

У палаті, окрім мене, порожньо. Лише квіти на підвіконні. Хотілося б поглянути у вікно, на краєвид, та вставати заборонено. Сестриці, коли я їх про щось запитую, кладуть палець на уста (мовляв, цитьте, ні слова), даючи знати, що їм заборонено відповідати.

Я, зрештою, попросив блокнот, олівці та ручки. Мені їх принесли. Добре, що можу писати, бо інакше — тріснув би від ментальної напруги.

Видіння, сон чи яв?

Розмовляв з Горіором та Гледіс. Вони з'явилися після полуночі, коли десь надворі пробило дванадцятку.

Я мучився думками про долю своїх друзів, котрі потрапили в халепу з-за мене. Вирішив про себе, що запитаю обо-в'язково лікарів, як тільки побачу, бо інакше — підніму бунт!

Саме в цю мить і сталося...

Поплигло в просторі блакитне сяйво, ніби ніжна морська хвиля прокотилася над головою. А з того проміння ущільнилися (саме **ущільнилися із світла**, іншого образу я не можу підібрати) дві постаті. Я їх одразу пізнав: блакитна — Горіор, і лілово-фіолетова — Гледіс. Їхнє сяйво було стримане, м'яке, приємне.

— Це мені сниться? — прошепотів я.

— А що таке сон? — Серйозно відповів запитанням на запитання Горіор.

Гледіс ніжно-докірливо глянула на нього.

— Любий, подалі від філософських сентенцій. Він ледь-ледь повернувся до життя, а ти...

— Байдуже, — зрадив я. — Хай буде філософія, хай буде схоластика, аби лише поряд була жива душа.

— О! — Задоволено сказав Горіор. — Раз ти вважаєш нас живими душами, тоді все гаразд. Сни кінчаються, Горикорешу, пора прокидатися. Ми тебе насилу вирвали з перехідного стану. Одна мить, і Аріман торжествував би. Чорний Папірус допоміг тебе воскресити. І крапля вина з Келиха Безсмертя. Його передали твої друзі.

— Де вони? — Підхопився я на постелі, аж болем віддалося в спині.

— Заспокойся, — лагідно мовив Горіор. — Тобі шкідливо різко рухатися. Після катастрофи хроностанції я відправив

твоїх друзів сюди, у фронтове буття. Та Аріману, певно, вдалося переплутати ниті причинності. Вони тепер в одній з паралельних реальностей. Рік сорок восьмий...

— О, ідіот! — скрикнув я. — Знав же, що експеримент підготовлено на живу нитку, що розуміння тайни часу на гріш... поліз у пороховий льох із смолоскипом. Неук!

— Заспокойся, — тихенько засміялася Гледіс. — Хто винен, хто не винен? Як розпізнати? Ми разом розплутуємо клубок космоісторії. Можливо, ти більше зробив, аніж ми... бо ми ширяємо у небі ноосфери, інколи марно намагаючись осмислити актуальну мить, важливу для вашого фронтового буття.

— Це правда? — запитав я, звертаючись до Горіора.

— Правда. Ми можемо доторкнутися до вузлових моментів, там, де Аріман порушив Космічне Право, але прорвати стіну неуттва, темряви, містифікації повинні самі люди, бо вашою ментальністю вона зіткана. Згадай Будду, згадай Христа... Які вражаючі подарунки Духа! А що люди зробили з цього? Диявольський спектакль! Подаровано Радість, а вирости плоди жаху й ненависті!

— Що ж діяти з друзями? — простогнав я. — Як порятувати?

— Питання хіба полягає в рятуванні тіл? — Ласкаво запитала Гледіс. — Скільки тіл ми вже залишили на цій згорьованій Землі? Та хіба лише Землі? Питання в тім, як розімкнути браму обману, колапс псевдобуття, ментальну пастку, лабіринт псевдоісторії.

— Ключ? Де ключ?

— Ключ у тобі. У вас. Як у пісні одного вашого поета сказано:

Вічно суще крило
Хай не втомиться понад віками,
Путь назад замело
Ураганами літ і зірками...

— Розумієш? Декорації псевдосвіту намальовано об'єднаним думкопензлем міриад душ. Це — знаменитий Гордіїв вузол, що його розрубав Александр Македонський.

— Де ж узяти того меча?

— У слові, в мислі. Меч двосічний, що виходить з вуст Вершника на білому коні. Пам'ятаєш Одкровення Івана? То є Логос — Слово і Мисль. Ти маєш цю зброю, Горикореню! Ми сподіваємося, що ти знайдеш щілину в мурі Хроноса. Вже багато зроблено. Ось тобі кілька добрих вісток на прощання. Там, у сусідній сфері, пощастило зібрати всіх Космократорів. Дуже хистке поєднання, але ж пощастило. Ми відправили їхніх ментальних двійників у епоху Троян-поля,

— Навіщо? — здивувався я.

— Для коригування Світотворення, — втрутився у розмову Горіор. — Ти це збагнеш сам. Аріман безсилий повторно пройти ментальне конструювання космоісторії, а ми — можемо. Ми, як маркшейдери, будемо пробивати тунель деміургів з минулого і майбутнього, щоб сформувати **світ-моноліт**, де будуть збрані в гармонії та любові стихії, люди, елементи, боги, тварини і флора. Знання, точне знання всіх причинностей, які породили сатанинську вакханалію долі Землі і Системи Ара, — ось що буде потрібне для остаточної перемоги творячого Духу. Думай, Горикореню, думай. Готуйся до нового експерименту. Ми допоможемо врятувати друзів із сусідньої сфери. Але від тебе багато залежить. Хоч там і є твій двійник.

— Інший я? — здивувався я.

— Чому ти вражений? Треба давно розуміти такі феномени. Ми розсіпані в тисячах світів. Інакше були б всемогутні. Тільки тому Аріман має силу, що розпанахав нас на здрібнені краплі. Настав час злитися краплям в **єдину ріку**. Ось... я залишаю тобі Чорний Папірус. Він допоможе тобі ввійти в річище потужної мислі, в **інформаційну ріку Всесвіту**. Одужуй і держай... До зустрічі, друже! Пам'ятай, побратими й посестри чекають у всіх світах і епохах. Гроза бою гримить над віками.

Сон чи видіння? Яв чи марення?

Вони зникли так же раптово, як і з'явилися. Тільки який же це сон, коли ось біля мене на столику іскриться фосфорично мій давній супутник — Чорний Папірус, моя казкова Грамота з козацьких часів. Треба запитати, чи не принесли мені її лікарі або сестри? Гм, гидкий сумнів і тут просовує своє жало поміж сліпучого сяйва вищої реальності.

Тиша. Ніч. За вікнами примарне сяйво ліхтарів.

Спробую ввійти в медитативний стан з допомогою Чорної Грамоти. Горіор та Гледіс запевнили, що в мені є можливість прориву. Треба лиш згорнути до купи розсипані перлини думок, осяянь і задумів. Де ж критерій?

Безжальний аналіз усталених штамів думки. Перемішування наукових парадигм. Надто глибоко в болото вони завели нас. А що вже говорити про релігійні канони? Вони стали вартовими на брамі до духовного космосу, щоб грізно гарчати на сміливих шукачів. А часом і нищити їх! Тисячі гекатомб страшних жертв в ім'я голодного бога обману. Як сильно сказав Христос про цих воротарів: «Взяли ключі від Царства Небесного, самі не входите, інших теж не пускаєте...»

— Добрий ключ до аналізу, — схвально шепоче сфера Чорного Папірусу. — Так тримай вітрило завжди. Як козаки — пам'ятаєш? Їх розпинали, катували, нищили пам'ять про них, згиджували їхні ідеали, а вони, як святі, огорнулися небесною аурую і стали богоподібними у пам'яті народу. Чому? Тому, що високо здіймали вітрила під історичними грозами, зневажаючи смерть і саму думку про небуття. Тому так лютують руйнатори, згадуючи їх, тому й жадають перетворити їх у комічних танцюристів та пияків на догоду сучасним боягузам і забобонним неукам.

— Гарно, гарно, Папірус! Тоді давай одразу до діла. В чому моя невдача? Чому сталася катастрофа, яка тепер вимагає такого велетенського коригування?

— Деякі суб'єктивні причини ти знаєш сам: ігнорування реального буття космічних сил опору. Ця думка сформована на Землі, де панує Великий Антагоніст, ось чому ти потрапив у полон псевдонаукових стереотипів, посяяних ним. Славетний Гете у «Фаусті» чудово відтворив цей лукавий тип. Проте навіть цей геніальний твір сповитий серпанком містифікації. А визначальна причина катастрофи та ж сама, що і в усіх земних обманах: о к о ц е н т р и з м...

— Окоцентризм? Що це?

— Догадайся.

— Ти маєш на увазі нашу давню звичку довіряти очевидності? Тому, що можна помацати, понюхати, почути, лизнути, побачити?

— Так.

— Ми вже розуміємо, що почуття людини сформовані для життя в обмеженій сфері буденного функціонування. А тепер ці майже мавпячі рецептори безсилі аналізувати потік високої космічної інформації, що плине з Таємниці. Проте ми моделюємо математичні аналоги парадоксальних можливостей, готуємося до зустрічі з Дивом.

— Цього мало. Треба інколи вірити буквально абсурду.

— Абсурду? Ти вважаєш, що наука може щось взяти від абсурдних гіпотез? Про божевільні припущення казав ще Бор, але щодо абсурду...

— А хіба саме життя — це якась узгодженість, закономірність, норма? Хіба Всесвіт не волає про аномальність життя? Хіба ваша одвічна мука збагнути тайну свого походження відрізняється від абсурду?

— Може, ти під абсурдом розумієш щось інше, не те, що розумію я?

— Гаразд. Давай міркувати разом. Тебе цікавить причина фіаско експерименту з хрональним проривом... Як ти мислив (та й хіба лише ти?) суть часу, хронопотоку буття? **Минуле** — **сучасне** — **майбутнє**. Так? Так. Одномірне річище подій, де суворо обумовлено розміщення тих чи інших явищ, речей, динамік, еволюцій, творень, руйнацій. А насправді — глянь! — навіть проста річка у тримірності тче безліч стариць, розгалужень, озер, заток. А що ж казати про струмені *ч а с у*, що визначають саму глибинність і сутність усіх *з м і н*? Спробуй припустити, що векторів *ч а с у* — безліч.

— Безліч?

— Так.

— У такій фантазмагорії можна заблукати навіки. Навіть наша модель односпрямованості приводить до розгубленості у різних фазах Хроноса. А якщо безліч векторів...

— Ось тут — твоя помилка. Навпаки. Суть у тім (я можу тобі це сказати, бо ти наблизився до такого розуміння), що координата Вічності — **сучасна мить**. Чуєш? Суца лише **сучасна мить**.

— А минуле, грядуще?

— О, дивак! Де минуле? Де грядуще? Спіймай.

— Але ж мені вдалося відправити друзів у минуле. Маємо доказ, що Аріман відправив Громовицю в минуле. Отже...

— То й що? Ти просто міняєш для суб'єкта, для спостерігача **вектор уваги**. Минуле, грядуще — це вектори динамічної уваги для тих індивідуальностей (колективних чи осібних), котрі зацікавилися тією чи іншою реальністю. Це — **нагромадження «тіла космосу», тіла творення**, це те, що древні називали ЯВОЮ для актуальної тьми-свідомості. Координата Вічності б і г у ч а і разом з тим — монолітна з іншими митями, взаємопереливаючись в них. **Тому мить вічна. Тому всесвіт — вічний, бо він еманує, генерується з миті.**

— Чудова думка. Тоді й **х р о н о х в и л я** може розпливатися не лише в минуле й грядуще...

— ...а й в безліч вимірів, котрі ще й не мислимі для людей Землі.

— О Папірус! Який же я був дурень!

— Гадаєш, що одразу порозумнішаєш? Посмійся над собою, над тим, що я мовлю.

— Чому?

— Тому, що ти готовий сформувану нову парадигму в яку знову заженеш свій експеримент. Головне, пам'ятай: **центральність сонця миті** стане революцією в свідовідчутті і дасть важіль для всеохоплення розірваного континууму, для Воскресіння всіх минулих і грядущих поколінь в **єдиній миті**. Це те, що ясновидець прадавності висловив у чудовій фразі! «І часу вже не буде...»

Коли ж і чому сталося наше страшне падіння з **вершини всеосяжної миті** у хитросплетений Лабіринт Хроноса?

Невже знову й знову мені розпочинати працю Сізіфа, викочуючи камінь п і з н а н н я на гору обману?

Задрімав удень. І приснився мені химерний сон. Ніби я йду луками, шукаю таємничого притулку, де мені відкриють правду про мене, про світ. І раптом бачу сліди на траві. Трава всіяна густою рососою, сходить сонце, і краплинки мерехтять у променях світила розмаїтими барвами. А сліди ті (я це добре знаю) залишені Гаутамою Буддою. З слідів складаються літери, речення. Я читаю, дивуючись, вражаючу фразу:

«Живі, що ви шукаєте поміж мертвими?»

Гледіс нагадала, що рішення — в Логосі. Думка, мисль. Разом з тим, як казали древні, «мисль речена є лжа». Цей

афоризм можна висловити так: дух втілений обездушуеться, тобто — самогублюється. Або — «зупинений рух самозаперечується». Рух є дух, мисль, розум, вогненне почуття. Тому мисль промовлена одягається у вбрання тілесності і — викривлюється, стає антагоністичною.

Висновок: дух, мисль повинні жити у своїй сфері.

Тобто — у мовчанні.

Де ж вихід?

Може, в ігноруванні логічних висновків? У безстрашних рішеннях — всупереч усяким «законам» і «правилам»?

Гм, гм... Щось намацується цікаве. Якби скоріше встати га до лабораторії, до співробітників...

Ми ігноруємо свідомість, у вагу, спостерігача. Хоч уже ввели в космогонію антропний принцип. Це поки що так... для екзотики! А треба — для введення свідомості у всі моделювання Світобудови.

Людина — як Всесвіт.

Всесвіт — як Людина.

У кожному пристрої має відобразитися Всесвіт і Людина. В кожній мислі. В кожному законі юристів. У кожному формуванні соціуму. У всій масштабності, у всій повноті треба моделювати себе як Всесвіт, **як повноту буття**.

Скажуть: як це можливо? Людина мізерна, тимчасова, тлінна.

Хто це сказав? Хіба не звучить з прадавності: «Царство Небесне всередині вас». Як можна сказати точніше, ясніше, зрозуміліше?

Проте вимагатимуть, щоб ця геніальна мисль була трансформована у квазінаукові термінологічні лахи. Наші «мудреці» скоріше загорнуться у ганчірки вчорашніх канонів, аніж шийдуть під сліпуче сонце правди.

Свідомість — сонце тілесної системи. Хіба так важко збагнути?

Тіло «обертається» довкола **сонця свідомості**, а не свідомість довкола тіла. (Древній Птолемеїв забобон). Свідомість — ядро, зоря. «Планета» чуттєвості (тіло) освітлюється **світлом свідомості**. Чуттєвість має цикл обертання, певний ритм, сприймаючи промені **сонця свідомості** (Духу). Як тільки сонце заходить за **обрій тілесності**, настає цикл «сонця» — відкривається «тіньова» смуга **буттєвості**.

Дуже цікава модель Антропосистеми — із **сонцем свідомості** в центрі.

Гм. А Сократ, Христос, Будда, Платон, Сковорода давно збагнули це. Та біда — практична наука потрапила в полон до «прагматиків», тобто — до найгрубіших о ч е в и д і с т і в. Жорстокі «пахани» світової антидуховної банди загнуждали менталітет людства на всіх рівнях життєвої динаміки для задоволення найпримітивніших потреб та почуттів.

Треба рвати, рвати будь-яку павутину. Навіть найбарвистішу...

Уночі спробую знову порозмовляти з Чорним Папірусом. Добре, що Горіор та Гледіс залишили його мені. Як їм вдалося взяти його в моїй квартирі? Невже вони всюдипроникаючі?

— Чорна Грамото! Ти чуєш мене?

— Всесвіт завжди чатує. А я — Всесвіт.

— Але ж Всесвіт і Людина?

— Якщо вона — Людина.

— Тоді я не повністю Людина, бо падаю в дрімоту, сплю, втрачаю свідомість.

— Свідомість не втрачається. Просто фізичний розум Сергія Горениці безсилий обняти могутній стрибок вектора у в а г и з орбіти на орбіту. Коли оволодієш таким всеохопленням, такою повнотою — тоді станеш Всесвітом.

— Може, тут наша біда, що люди утвердили свій примат, свою «першість», ще перебуваючи далеко від стану осягнення навіть масштабів Сонячної Системи, вже не кажучи про Галактичні величини.

— Суть хіба в масштабах? Які можуть бути «масштаби» в Надмірності? Великість чи малість тчуться у дзеркалах мари, ілюзії. Давай поміркуємо про те, що ти згадав. Про ідею «примату», «першості» людини. Це дозволить тобі краще збагнути стежку до оволодіння стрибками з орбіти на орбіту атома Світобудови.

— О Папірусе! Я починаю розуміти.

— Зажди. Скажеш «гоп», як перескочиш! Здається, так гумористично кажуть у твоїх земляків? Чудовий афоризм!

Там, де мене сформували, в Системі Ара, поняття «гоп» відсутнє. А жаль! Слухай же... Що сформувало Людину Мислячу? Спробуй сформулювати коротко, в одній фразі.

— Гм. Якщо коротко, то вся сукупність сил **Всесвіту** — Макрокосмосу і Мікрокосмосу. Власне, це говорили ще древні елліни: **все сотворено любов'ю Геї та Урана, Землі й Неба.**

— Гарно мислиш. Ти ще повернешся до проблеми Урана як животворящої сили Буття. В ній рішення суті **п р о р и в у.**

— Он як! Поясни.

— Подумаєш на самоті. Маємо завершити роздуми про примат Людини. Ти сказав, що вона зачата і вирощена синтезом усіх космічних потенцій. І це — правда. А відтак — Людина має (повинна мати) **к л ю ч і** від цих сил, тримає в руках важелі планетарного і метagalacticного впливу. Запитую далі: в єдиному потоці Біосфери що є визначальною життєдайною силою? Найближчою до Людини?

— Я певен, що флора, рослинний світ.

— Безумовно. Тоді й ідея «примату» має розглядатися вельми обережно. Бо якщо «лідерство» — то для чого, навіщо? Хіба лише для самого «лідера»? Для його насичення та амбіції? Чи можливо, щоб Космос — Уранічне Дивоколо, творячи Людину, ждав, щоб вона знехтувала такі могутні життєдайні фундаменти, як флора, фауна, замінивши їх штучними (штучна їжа, штучне вбрання тощо)?

— Я зрозумів тебе, Папірусе. Очевидно, саморозкриття космічних потенцій повинне йти в напрямку сублимації, одухотворення, **преображення всього суцього**, а не самозбереження Людини ціною деградації інших стихій та сил.

— Ти знову мислиш, як Горикорінь — твій першотип із Системи Ара. Спробуємо уявити образно. Лідер блискавиці прориває канал для небесного вогню, в цьому розряді об'єднуються Земля й Небо. Так і Людина — лідер життя, прокладаючи космічні шляхи, робить це для того, щоб зелена блискавиця Біосфери, **дух квітки** могли об'єднати розділені часом і простором світи спільною ниткою Матері Природи. Хіба є завдання величніше, аніж допомогти Матері в цій праці — сотворити вселенський Едем і доглядати його? Хіба таке завдання не синтезує в собі всі можливі потенції і задуми?

— Ти вже мені показував колись, Папірусє, Планету Квітів, я пам'ятаю їхню апологію краси і всеоб'єднання. Проте невже **вселенський Розум** — лише апологет Квітки?

— Тобі страшно стати чийсь апологетом? — Іронічно запитав Чорний Папірус. — Спробуй знайти в квітах ущербність, злочинність, шкідливість. Навіть звірі (і птахи, й риби) своїми статевими, святковими барвами наслідують квітам. Можна сформулювати **закон квітки**, при здійсненні якого **звір сублімується в квітку**, тобто — стає високодуховною Людиною.

— Який же це закон?

— Закон всевіддавання. Закон краси. Закон мовчання. Закон всеохопності. Закон жертвовності. Закон любові. Закон довершеності.

— О, ти наділяєш квітку атрибутами Абсолюта?

— А раптом ф л о р а і є Абсолют?

— Тобто — Бог? Вітець Небесний?

— Ти сам промовив древнє слово в і т е ц ь, тобто — віта, ж и т т я. Пращури, безумовно, знали про втаємничену суть **Зеленого Дива планети**. Проте це — один бік проблеми. Спробую висловити протилежну думку. А ти зумій об'єднати ці антиномії, або відкинь і те й інше.

— Про що ти?

— Слухай. Упродовж віків, окрім апологічної думки про флору, виникала й протилежна, антагоністична.

— Ти згадуєш про Дракоборців? Про фітофобів?

— Так.

— Я чув. Читав про них.

— Нагадую їхню концепцію. Флору, рослинний світ вони звуть Зеленим Драконом. Він у сукупності володіє колосальним правічним розумом (інтелектом), моделює будь-який психостан, проникає в найглибші лабіринти людських душ. Тим більше що саме він тче наші життєві тканини, м'язи, нейрони, шкіру, серце, легені, внутрішні органи. Ми лікуємося його квітами, корінням, листям, п'ємо його розчини. Вино з нього, харчі з нього, тілесна тканина тваринного живлення — з нього, мед з нього, запахи з нього. При народженні — квіти. При смерті — квіти. Весілля, кохання, вишивки, орнаменти, естетичні критерії, поетичні образи, сільське господарство, крає-

видне оточення — всюди квіти, їхній гіпнотичний погляд. Квіти заворожують нас з правіку. Хто скаже, яка глибина такої естетичної одержимості?

— Безумовно, в цій страшній думці є якийсь зловісний сенс. Проте яка мета Зеленого Дракона?

— Скажімо, він прагне розсіяння, як і всяке життя. Космічна епоха — його і н і ц і а т и в а. Це видно по тому, що шлях до неї — жорстокий і безжальний: війни, зло, вимушене озброєння, техноген, якого людині не потрібно.

— Хіба квітка потребує такого жаху? Адже вона сама гине під пресом техногену.

— У цьому й хитрість Дракона. Він ховається за машкару парадоксу. Людина — підманута Духоістота з Едему, де вона була раніше. Потім, приваблена блискітками Зеленого Дракона, впала на Землю й обросла плоттю. Піднятися можна, лише збагнувши правду і повністю відмовившись від дарунків Дракона — їжа, плоть, обманні ідеали естетики. Десь у правдивості ваші предки знали істину, склавши казку про Коція Безсмертного. Коцій, який викрадає дів людських (тобто експлуатує ваші генотипи), — є Кошієм, Куцієм, Древодраконом, у якого замість однієї голови виростають десятки, сотні. Смерть Коція — в яйці, яйце в зайці, в качці, в скрині, що під дубом. Вся ієрархія Життя, а всередині — яйце-ген. Хто може здолати Коція? Згадуєш? Іван-дурник, тобто людина, позбавлена стереотипів мислення, а з ним — Булат-молодець. Булат — сталь, символ технології, науки, гострого пізнання. Ось тобі інформація древніх для роздуму.

— Страшні твої антитези. Як їх об'єднати?

— Думай. Лише безжальне зривання всіх елегантних покривал допоможе віднайти правду. А може, й п р а в д а — двоічна, як Меч Логоса, котрий сидить на білому коні Апокаліптичного Вершника?

Химерна розмова з Чорним Папірусом кинула мене у вир тяжких роздумів. Якимсь несподівано я почав розуміти причину фіаско свого експерименту з часом... та й взагалі причини гіпнотичного абсурду віків. Ми завжди потрапляли у медалегідь підготовлені пастки інтелекту. Творець мозкового комп'ютера Аріман-Люцифер так сформував його алгоритми,

що ми вічно ганяємося за власним хвостом, як окультний змії древніх герметиків. Сьогодні вночі мені приснився своєрідний **закон багаття**, який багато чого пояснює. Я записав деякі тези. Ось вони:

Розпалене **багаття** кличе **вогняні душі**, але до нього на-самперед лине найшаленіша п'ятьма, як, наприклад, нічні метелики до ліхтаря.

Коли полум'я згасає — що залишається на тому місці?

Скопище лютого мороку, чорних метеликів, войовничої п'ятьми... тобто — зола Духу.

Тому **нові шукачі** повинні розпалювати на **новому місці**.

Майже банальний закон. Але це правило багаття ігнорується майже всіма **шукачами правди**. Нам жаль, нам страшно покидати ті вмістилища, де колись наші серця й розуми утверджували Древо Істини... і ми знову оживотворюємо вогнища, де запанували вороги. Це те, що казав Христос: «Коли побачите мерзоту запустіння, пануючу на місці святому...»

Матінко! Здається, я починаю звільняти свою Першосуть від павутини псевдонауки. Треба хутчіше одужувати, кликати співробітників. Бо хто скаже, чи діждуться мене Космократори в Лабіринті Хроноса?

Сон втікає. Тяма клекоче ураганом осмислень.

Знову думаю про фундамент майбутніх досліджень. Досить працювати й мислити методом «тику». Так можна уподібнитися мавпам, які, безладно тикаючи пальцями в клавіатуру друкарської машинки, сподіваються «випадково» створити геніальну поему чи роман. Треба мати чіткий ментальний орієнтир. Всесвіт — це своєрідний континуальний матеріал: якщо відсутнє знання про його характеристики (саме фундаментальне знання), то марні всі наші заміри і мрії. Можуть бути окремі вражаючі «досягнення» (політ до інших планет, створення ядерної топки чи бомби, формування швидкодійних обчислювальних пристроїв, генноінженерні експерименти), але вони хутко вичерпують своє призначення, стають тривіальними або навіть шкідливими, а «наука» й далі морочиться з інерцією впливу, породженого цими «відкриттями». Наприклад, теорія відносності. Постулат про обмеження швидкості світла, а отже — обмеження швидкості роз-

повсюдження причинності. Теоретики в напівсні приймають абсурдні концепції, забуваючи трішечки поворушити мізками: як може існувати безмежний Всесвіт з кінцевою швидкістю Променя, який, власне, повинен об'єднувати складові частки Космосу в цілісність?

Щось має бути в наявності, що «склеює» Світобудову в єдину оселю Буття. І це щось повинне мати миттєву швидкість. Бути в с ю д и с у щ и м. Це — характеристика Бога, Творця.

Що ж володіє такою динамікою?

У народній казці є запитання: що в світі найшвидше?

Відповідь: мисль, думка.

Пращури знали без зайвих «філософій» правду. Отже, знову й знову — проблема **самосвідомості**. Скоріше, проблема **самоусвідомленого «Я»**.

С а м о у с в і д о м л е н н я (поза всякими спекулятивними умовностями) — фундамент і основа Буття.

Ха-ха! Раніше ідеологи-теоретики одразу начепили б на мене ярличок «соліпсиста», «суб'єктивного ідеаліста». Проте геть всі безкрилі філософствування. Має значення лише правда про світ, про буття. Хіба дарма Христос казав: «Пізнайте п р а в д у, і п р а в д а звільнить вас»?

А ще далі — в глибині віків — прозвучала дивна заповідь: «Я — Господь Бог твій». Як банально збагнули цю заповідь! Буцімто Хтось, котрого бачив Аврам чи Мойсей, сказав це про с е б е. Що нібито це Він — «Господь Бог» наш. Але ж сама логіка речення свідчить, що Людині однозначно стверджується: **твоїм Богом і володарем є «Я» — самосвідомість, самототожність**. Тоді яким є подальший імператив: «Хай не буде в тебе інших богів». «Не твори кумирів». Бо все — в тобі, в твоєму «Я». А хіба визначальна заповідь Христа інша? «Царство Небесне всередині нас». Тобто — в твоєму «Я» і Космос, і Бог.

Чудово, чудово. Все лягає в єдиний ряд.

Отже, дороженький Сергію, ти маніпулював з піною Хроноса. Правдива суть ч а с у лишилася в глибині. Тому й катастрофа, невдача. Як хлопчисько, заліз в лабораторію Природи і почав тикати пальчиком у клавіші таємничого пульту.

Жадаємо «пересунутися» з однієї місцини часу-простору в іншу, подолати «розділення», відстані, масштаби. А що таке масштаб, що таке координати, величини, константи?

Усе це визначається лише с в і д о м і с т ю.

Що таке масштаб? Поза свідомістю? Квазари й метagalaktики з їхніми вогняними вихорами — велетні чи пігмеї?

Якщо відсутня свідомість — їх можна віднести до категорії фантомів: щось існує, але це щ о с ь є лише при наявності того, хто приймає це щ о с ь.

Головний бій Всебуття — за с в і д о м і с т ь. Боги, демони, володарі всіх рівнів — усі прагнуть оволодіти психоенергетикою свідомостей.

Що таке Бог без свідомості віруючих? Що таке монарх без підданих? Що таке творець, письменник без читача, без глядача? Без тих, котрі поклоняються їм? Що таке учитель без учня?

Стій, стій! Тут нитка, йдучи за якою, ми розглядаємо таємницю Ари, Арімана, всіх богів, демонів, вікових війн в Небесах і на Землі. Яка буде вражаюча інверсія всіх світоглядів, космогоній, теогоній та світоглядних концепцій!

Самоусвідомлена душа — творець Всебуття.

Треба її визволити від будь-яких полонів — навіть найвишуканіших.

Братерство вільних душ — такий заповіт Матері Всебуття. Велика гра творчих сердець по закону радості — ось путь грядущої **спільноти розумів Космосу**.

Тут — корінь, вузол всіх тайн: у свідомості людини чи будь-якої істоти. Які ми далекі від цих механізмів! Силам опору вдалося спрямувати розум на розв'язання тривіальних завдань буденності.

Розімкнути Тартари душ. Розімкнути ментальний Тартар Землі, щоб знову Уран окропив своєю любов'ю замучену, згвалтовану Планету. Бач, Горіор правду казав: я вертаюся до таємничого поняття Урана як об'єданого духу всіх зоряних Еволюцій. Чи не пора розгадати Уранічний міф прадавніх еллінів?

Уран і Гея.

Їхня любов породжує перші форми Життя. Багатоликі, дивовижні, часто потворні.

Нарешті народжуються т и т а н и. Вільні, безстрашні, прекрасні. Смерть для них відсутня. Чому? Бо існує **повна тотожність** батьків (Урана й Геї) і дітей (Титанів).

Кажучи сучасною мовою, **інформаційна ріка Всесвіту** породила на Землі **динамічний феномен життя**. На рівні т и т а н і в (тобто високорозвинутих богоподібних істот) цей феномен став тотожний В с е с в і т о в і. Кожна істота мала в собі відображення Зоряного Вітця і Земної Матері. Все у Всьому. Звідки ж тоді підкралося лихо?

Дисгармонійні первісні форми життя Ураном були замкнені в Тартарі. Очевидно, вони були відтиснуті у глибини генетики тих істот, котрі йшли за ними. Навіть т и т а н и стали спадкоємцями страшного кипіння Першостихій. Ось чому в наймолодшого з них — у Крона (Хроноса), володаря Часу, з'явилася зловна думка: усунути Урана від влади і очолити подальшу Еволюцію.

Міф розповідає, що так і сталося. Гея подарувала синові Крону серпа, і ним він оскопив Батька Урана, одрізав йому дітородні органи. Боячись такої ж долі, новий володар почав поїдати власних дітей. Символ прозорий: **час поглинає все, що народжується в його потоці, в його лоні**.

З'явилася смерть. Очевидно, тоді ж виник механізм метемпсихозу як необхідність передати комплекс **свідомої інформації** далі, по течії Часу. Закон перевтілення почав діяти, душа стала жити багато разів, проте не вільно, а у чреві Часу, у темному лабіринті хронального абсурду, де **самосвідомість** уже не могла обирати шлях розвою, а народжуючись у випадкових обставинах, засвоювала від випадкових же батьків чужі для себе ідеї, традиції, звичаї, мову, вірування.

Довкола ядра самосвідомого «Я» нав'язувалися такі абсурдні й хаотичні вузли, що покоління за поколінням **розумні істоти** втрачали інформацію свого Уранічного походження, деградували і перетворилися в хворих монстрів, котрі генерували у ноосферу, у психосферу і навіть у духосферу потік лоби, жорстокості, відчаю, приреченості.

Ось тут — стоп!

Тут десь відбулася диверсія Арімана. Тут Ара взяла на себе тяжкий гріх опанування психодинамічним потоком Землі.

Як це трансформувати в образи сучасних космогонічних понять?

Крон — Еволюція, яка є піком Поступу (остання в поколіннях титанів). Вона піднялася так високо, що може замахуватись на **закон Урана**, втручатися у динаміку ж и т т е т в о р е н н я. Безумовно, це — Ара. Адже ми відчули, що вищої фази, ніж наша, нема. І тоді Головний Координатор вчинив злочин: оволодів психопотоком нижчої еволюції, щоб добувати з нього перли стихійних першовартостей. Коротше, Ара стала канібалом, божественним людодом. Саме так і змалювали древні Крона.

Як практично це зроблено?

Серп — це, безумовно, Місяць. Його Аріман привів до Землі в передісторичну пору, замкнувши материнську планету в ізоляційне коло. Життєтворчий вплив Урана (інформаційного поля зоряних Еволюцій) було оскоплено, відрізано. Земля почала жити у **місячному лабіринті**. Це і є Лабіринт Мінотавра. Мін — Місяць. Щорічні жертви найкращих юнаків та дівчат потворі, — хіба можна ясніше сказати про закон ритмічного перевтілення душ і вічного блукання у спіралях Часу?!

Це — індуський потік Сансари. Заповіт Будди: вийти з нього в Нірвану. Вернутися до Уранічного поля. Ми збожеволіли у місячній шкаралупі. Перетворилися в зграю хворих істот, котрі нагромадили клубок історичного безглуздя. Так просто все пояснюється: колишні титани, теперішні обкрадені Часом люди, задихаються у планетарній в'язниці, с а м о п о ї д а ю ч и с ь, бо безсилі припасти до зоряних дійок небесної кормилиці корови. Саме це мав на увазі Апостол Іван, коли бачив у грандіозному видінні образи Нової Оселі людської, яку дарував Бог своїм дітям: дванадцять самоцвітних брам — це дванадцять знаків Зодіака, що ведуть у зоряне Дивоколо. Божий Агнець закликає: ось ваша Нова Оселя, де відсутні рукотворні храми, де Бог живе з людьми, де все воєдино, де смерть відсутня, бо туди принесено **честь і славу народів**, тобто все найкраще, що є в Духові.

Чудово, чудово! Отже, вихід — геть з Лабіринту, як це зробив Тесеї, убивши місячну потвору Мінотавра. Вийти по нитці Аріадни. А це — **сонячна нитка**. Нитка Аріїв, Оріїв.

Може, тому й послав Горіор Космократорів у епоху Трояна, щоб там, біля першовитоків історії, скоригувати плин подій. Вражаючий задум! Та чи не є він титанічною утопією?

Хай буде утопія. Хай буде космічне донкіхотство! Зате **алгоритм вселенський!** При такій програмі реалізуються найсміливіші мрії. І визначальна мрія всіх шукачів Тайни: бути вільними! Бути насправду дітьми Урана і Геї!

Христос заповів нам Царство Небесне. Першопредок Оріїв Сварог — Зоряний Коваль — також кував нам **зоряну долю**. Всі народні пісні обертають погляд до Господніх Очей — зірок. Вічні мандрівники України — козаки-чумаки залишили в нашій ноосфері вічний дороговказ — Чумацький Шлях. Шлях України, шлях Народів Землі — Г а л а к т и к а. І далі, далі, далі, по шаблях зоряної драбини...

Свідомість. Чи монолітна вона?

Чи можна опертися на неї, моделюючи опанування диктатурою Часу? Адже потрібне чітке знання **механізму часотворення**, а то може вийти так: я генерую сигнал до Альфа Центавра, а прилітають у гості представники від Сіріуса. Я чекаю мислячих істот, а бачу божевільних монстрів.

Та й самі ми, люди ХХ віку, планети Земля... Хто МИ? Для себе — улюбленці Бога, амбітні, самозакохані двоногі біоструктури. А для інших? От хоча б... хто ми для теляти, яке відправляємо на бойню? Або для свині? Для кролика? Для коней, що їх змушували брати участь у жорстоких війнах? Для котів, для собак, котрих прилучали до власних комплексів мізерності й безсилля? Цілком можливо, що все це страхіття породжене саме **нашою ізольованістю від єдиного потоку інформації**. Працюють лише поодинокі центри **самоусвідомлення**. Їх дуже багато у потенційному тілі Внутрішньої Людини — цих **сингулярних точок психосфери**, каналів проникнення єдиного «Я» в різні площини Буття. Проте той світ, в якому ми перебуваємо, лише одна проекція однієї з точок.

У сновидіннях ми бачимо фрагменти інших проєкцій Всебуття, вони відрізняються від буденної реальності, хоч і мають спільну пуповину. Мрії, утопії — теж пробіск інших секторів Світобудови.

Релігія, містика — фанатичне, збіднене сприйняття інших реальностей, побудоване на страху перед Таємницею. Ми страхаємося самі себе, своєї всеосяжної масштабності.

І ось тут — секрет сваволі Арімана. Він сів на шлюзах і брамах зоряних комунікацій. Що ж, іншого шляху нема. Треба шукати варіанти **п р о р и в у**.

Намічаються деякі практичні думки і кроки. Треба порадитися з Папірусом. І, може, спробувати налагодити контакт з Горіором. Чи є в нього вільний зв'язок з Космократорами?

— Чорний Папірусе! Є потреба порадитися.

— Я слухаю.

— Роздуми підвели мене до такого висновку: **вся земна наука** відомого історичного періоду — в апендиксі, в тупику. Причина — перебування в космічному лабіринті. Видимий образ — **місячне кільце** довкола Землі, яке диктує нам ритми, стан, погоду, побудову фізіологічних рецепторів, а отже — регламентує засвоєння інформаційної ріки Всесвіту. Ми — інтелектуальні інваліди, котрі науково-технологічними протезами намагаються прошкандибати у глибину Всебуття.

— Ого! Повне самоприниження. Гадаю, що буде правдивіше, коли ти поміняєш місцями причину й наслідок.

— Тобто?..

— Ти вважаєш, що Місяць — причина деградації земного людства. Що, напевне, Аріман вчинив таку диверсію, почепив супутника і запустив цикл **хрональної, часової еволюції**. Так?

— Скажімо, так.

— А чому б не уявити інакше. Що деградація **внутрішньої Людини** наклала відбиток на космогенез. Що це втрата внутрішньої «зоряності», у р а н і ч н о с т і привела до появи Місяця як ознаки вашої космічної склеротичності. Ви самі себе закрили в труну самоізоляції

— А як же тоді Ара? Злочин Арімана?

— А хіба Аріман поза потоком Еволюції? Хіба він прийшов з «потойбічних» сфер? Адже це ви, Космократори, Деміурги та Координатори, обрали його на цей високий пост — Головного Координатора провідної Еволюції. Хіба не так?

— Гм. Усе так. Тоді де ж вірус? Звідки він взявся? Як заразив свідомість Арімана?

— Чому Арімана? Може, всіх вас? Коли хтось потрапляє у в'язницю, то хіба винен лише начальник в'язниці? Чи конвоїр? Чи суддя? Чи прокурор? Чи полісмен, що заарештував обвинуваченого? Може, насамперед, винен той, хто став в'язнем? Інститут в'язниці існує хіба волею адміністрації? Хіба стоматологи винні в тому, що у людей псуються зуби? Хіба священники винні в тому, що ви поспішаєте до храму замолювати гріхи?

— Аякже? Вони пропагують певну ідею, захоплюють в свій потік свідомість істоти і...

— Хай визволяється істина. Хай обминає павутину гіпно-тичності, якщо та павутина страхає її. Хто змушує її летіти на химерні вогники містифікацій? Згадай історію: цілі народи божеволіли, засвоївши абсурдні ідеї тих чи інших вождів, кумирів. За тим ішли війни, руїна, самогубство націй, виродження психотипу Людини. Хіба винні вожді в цьому? Хіба могли б ваші Гітлери чи Сталіни самотужки загнати вас у лабіринти страшного соціального сказу?

— Я розумію тебе. Сам тільки що думав про космічну хворобу людства. І прийшов до висновку, що ми — в зоряній самоізоляції. Ущербність інформаційна породжує ущербність у всьому іншому. Отже, треба сформулювати чіткий закон в **и х о д у** з порочного кола псевдобуття. Має ж бути таке **п р а в и л о** для тих еволюцій, які потрапляють в **л а б і р и н т**?

— Є таке правило.

— Ти можеш сформулювати його?

— Я можу лише підказати. Хіба забув, що я сформований Системою Ара, котра несла в собі вірус падіння. Отже, у мені відсутнє **абсолютне знання**, як ти його розумієш, а лише можливість застерігати від порочних рішень. Спробуємо провести діалог, у якому ти **с а м** підйдеш до розуміння **правила виходу**.

— Я готовий.

— Тоді я ставлю перше питання. Тебе, всіх вас уже протягом тисячоліть турбує патологічна історична «реальність». Як би ти назвав її з точки зору шукача, мандрівника, дослідника?

— Тупик Буття, Еволюції.

— А з точки зору інформатики?

— Нерозв'язний алгоритм.

— О, чудово. Це те що треба. **Нерозв'язний алгоритм**. Безумовно, кимсь нав'язаний. Алгоритм, який став тисячоліт-

ньою програмою багатьох народів. Практично всієї Планети. А отже — впливає і на долю інших світів. Він використовує мізерну частку сил і потенцій того, що ви називаєте т і л о м (тобто єства).

— Це правда. Наука вже визначила, що реалізується лише кілька відсотків потужності мозку, чуттів, духовних можливостей...

— Отже, всі інші «можливості» — у розпорядженні інших векторів Буття, які ви називаєте інтуїцією, інстинктом, мріями, снами, астралом, менталом, божественними сферами, підсвідомістю, суперсвідомістю... і так до безмежжя, залежно від рівня «знання», а правильніше — сліпоти.

— І все ж таки реальність є, вона функціонує, підкоряється певним закономірностям та константам.

— Ти так гадаєш? Переглянь низку світоглядів останніх тисячоліть: плоска земля, земля на слонах, китах, геоцентрична система, геліоцентрична, Всесвіт, що твориться з вибуху Першоатома, релігійні догми про формування Світу Деміургом з нічого тощо. Яким же закономірностям підкоряється Всесвіт? Індуським, чи майя, чи міфічним, чи середньовічним, чи механістичним законам Лапласа — Ньютона, чи релятивістським схемам теорії відносності?

— Згоден з твоєю іронією. Всесвіт існує на фундаменті втаємничених законів, ще невідомих людському розумові. Проте все ж таки закони є?!

— Звідки це відомо?

— З практики цивілізації.

— Саме практика цивілізації (і не лише на Землі) доводить, що відсутнє те, що ви назвали з а к о н о м.

— Парадоксальна думка.

— Ваше поняття про з а к о н и — значно парадоксальніше, аніж прийняття думки про їхню відсутність.

— Дивно. Такі ідеї проповідував Зоряний Корсар та його учитель Аерас.

— Чудово. Отже, вони звільнилися від деспотії великої Химери.

— Що ж тоді керує Світобудовою, суспільствами, еволюціями?

— Обрана «історична» чи «космоісторична» р е а л ь н і с т ь «склеюється» чим завгодно: релігією, наукою, історі-

єю, забобонами, національними чи племінними традиціями, стихійними сплесками жадань тощо. «Клей» не має значення, колективна свідомість народів користується тим, **який трапляється**. Це може бути п л ю с, м і н у с, фашизм, комунізм, бандитська група, мафія, релігійний орден, поклоніння Богові, Сатані... аби тільки тримав купи учасників «реальності».

— Я зрозумів твою думку. Люди страхаються залишитися без певного «клею». Їм страшно самостійно вирішувати свої проблеми, навіть формулювати їх. Хай хтось творить стратегію й тактику, а ми — підтримаємо його. Тоді й відповідальність — його. Гм, гм... Чудово! Який же вихід? Як же тоді «розклеїти» учасників апендиксної «реальності», як визволити істот, котрі потрапили в тупик?

— Колективний вихід з космоісторичного тупика неможливий. Інерція **узгодженого Всесвіту** страшна. Адже його освятили всі суцї: від чутливих атомів — до гомо сапієнс, від амєб — до істот Духовних Сфер.

— Ти вважаєш, що існування Всесвіту — це **узгодженість всього суцього**? Це — домовленість свідомостей протягом Вічності про певні **правила гри**?

— Нарешті ти народив потрібну думку. **С а м е т а к**.

— І ця **узгодженість правил гри всіх учасників космічної рулетки і є закон**?

— Так. Тоді ти повинен збагнути, що «вийти» з цієї вселенської в'язниці практично нема куди. Ти виходиш у порожнечу.

— Але ж Зоряний Корсар вийшов? І його подруга. І їхні соратники.

— А Світ дуже відчуває їхню **с в о б о д у**? Я певен, що вони **с а м о т н і**. Тому **потрібен міст від поневоленого Буття — до самотього**. Майже до у я в н о г о.

— Гаразд. Тоді давай помріємо. Колективний вихід марно готували. Отже...

— Отже, потрібні мінімальні групи **усвідомлення виходу**. Саме — усвідомлення. Доки відсутня потреба виходу, доки вона не стала **бичем с в і д о м о с т і**, даремно нав'язувати соціуму парадоксальне рішення. Спробуй продовжити мою думку сам. Які мають бути перші кроки, щоб змінити алгоритм безвиході?

— Я гадаю, що перше завдання — визначення фрагментів інших реальностей: у мріях, у сновидіннях, у відчуттях, у міфах, у спонтанних відкриттях учених, у священних заповідях, де можуть бути захоронені в труну містики парадоксальні рішення.

— Правильно. А далі?

— Добудова цих фрагментів. Гармонізація їх. Формування в свідомості — якнайповніше — **нової реальності**, що впливає з того чи іншого фрагменту.

— Це те, що Бог Апокаліпсису говорить: «Се, творю все нове...»

— Чудовий алгоритм. Тільки так. **Все нове**. Бо старі латки на новій тканині Буття — абсурдні й руйнівні. Таким чином, ти вивільняєш **с в і д о м і с т ь** від влади апендиксної «реальності». Ви оволодіваєте можливістю вільного переходу від реальності до реальності.

— Прекрасно. Христос казав: «У Вітця Мого осель багато».

— Бачте, Землі давно подаровано визволяючі заповіді. Йдемо далі. Ви повинні шукати **перехрестя**, де зустрічаються **інші реальності з цією** — апендиксною. Це так звані точки **в и б о р у** (як у казці: направо підеш, наліво підеш і т. д.), які не були реалізовані. Наприклад, була можливість **сміливого вчинку**, а ти — відступив: зустрів романтичну дівчину, покохав, а одружився з багатою або знаменитою; міг би вирушити в таємничу експедицію, а віддав перевагу кабінетній праці. Таких знехтуваних фрагментів — безліч.

— Я зрозумів, Чорний Папірусе. Потрібна сильна енергетична група **Воїнів Пізнання**, узгодженість нових векторів, прийнятних для **всіх учасників**. Діяти лише те, що воліє свідомість, що прагне **в и х о д у**. Недіяння на творення псевдо-реальності. Синтез **е н е р г о к а н а л і в** у власному естві й у Всесвіті. **Оволодіння єдиним потоком Сили**. А далі — через **точки вибору** (сингулярності) вихід до інших реальностей, тотожних з **н а м и**, тобто **народження в повну свободу, в світ імпровізації**.

* * *

Група чекістів у військовій уніформі та кілька лікарів-психіатрів у халатах хутко оточили купку Космократорів,

замкнули їх у тісне кільце. Офіцер, який на бігу люто матюкався і репетував, схопив Гореницю за руки, затряс його.

— Де бокал, падло? Куди ти заховав його?

— Який бокал, командире? — Здивовано скрикнув Горениця. — Про що ви питаєте?

— Ти з мене дурня робиш? — Люто визвірився офіцер, замахуючись на хворого. — Я дивився в бінокль за вашою бандою і бачив...

— Чому в бінокль? Яка банда? — Раптом втрутився Владисвіт, встаючи з лавочки. — Товаришу підполковнику, ви втручаєтеся в процес лікування, і я не дозволю...

— А хто ти такий, щоб мені не дозволяти? — гаркнув офіцер, наливаючись гнівом. — Та я всіх вас...

— Я керівник психіатричного центру республіки Гордій Безсмертний, — спокійно відповів Владисвіт. — Член Всеєвропейської Академії Психіатрії. Маю повноваження від Політбюро партії і Міністерства безпеки бути опікуном особливо цікавих випадків у лікарнях відповідного типу. Вас задовольняє така відповідь? Чи потрібне підтвердження від товариша Сталіна?

На офіцера ніби вилили відро холодної води. Він миттю скис, розгублено оглянув своїх супутників.

— Я... я отримав завдання, — забелькотів чекіст.

— Від кого? — Суворо запитав Владисвіт, свердлячи його шильним поглядом.

— Від високого начальства... мені звелено забрати бокал... чи келих... як тільки з нього почнуть пити хворі...

— Дивно, — знизав плечима Владисвіт. — Вашому керівництву потрібен келих? Яким забавляються хворі?

— Нам повернули келих, — зауважила Галя Курінна. — Сказали, що річ повністю належить нам.

— Хто саме звелів вам захопити келих? — Вперто допитувався Владисвіт, намагаючись дивитися в очі офіцерові. Той крутив головою, бігав поглядом то по грозових хмарах, то по жовтіючих кронах дерев, проте безсилий був випручати з гіпнотичного впливу психіатра.

— Я... я... я не можу сказати...

— І все-таки...

— Мені заборонено...

— Ким... заборонено?

— Тим, хто велів узяти келих.

— І куди ви його мали віддати?

— У мене б його взяли.

— Хто?

— Хтось узяв би одразу, як тільки...

— Як тільки...

— Як тільки я вийшов би з лікарні.

— Отже, не ваш начальник звелів таке? Чи, може, мені варто негайно зв'язатися з вищим керівництвом держбезпеки, щоб дізнатися...

— Ні, ні, не треба, — зблід офіцер. — Можливо, я неправильно зрозумів своє завдання. Можливо, це наслідок перевтоми. Я прошу вас... забудьте прикрий інцидент. Займайтеся своїми хворими. Ми підемо. Всім іти за мною, — махнув рукою підполковник до підлеглих.

— Гаразд, ідіть, — сказав Владисвіт. — А з велінням того, хто вам дав наказ, ми розберемося.

— Справді? — засяв чекіст. — Ви з ним знайомі?

— Дуже давно, — іронічно озвався Владисвіт. — Багато років тому.

— Як? — розгубився офіцер. — Про кого ви? Я не розумію.

— Я пожартував. Ви вільні. А про келих забудьте... його просто не було... Вам здалося...

— Згоден. — Голос підполковника зів'яв, очі затуманилися сірою плівкою. — Справді, мені щось приверзлося. Будьте здорові, до побачення.

— До побачення, — дружно сказали всі Космократори, усміхаючись приязно небажаним гостям. Чекісти і лікарі в халатах зніжковіло пошкандибали через прогулянковий майданчик до центрального корпусу. Коли вони відійшли на пристойну відстань, Горениця тихо, але з притиском сказав:

— Ви зрозуміли, що сталося?

— Так, — вихопилося у Галі-Громувиці. — Аріман знову не знайшов нічого ліпшого, як захопити келих з субстанцією невмирущості в критичну мить.

— Отже, він знає про те, що сталося, — ствердив Владисвіт.

— А тому не залишить нас у спокої, — додав Григір. — Мені ясно, що офіцер безпеки психологізований. Це — натуральний зомбі. Після того як Владисвіт його розрядив, він забув, для чого здійснив свою безглузду акцію.

— Добре, це другорядна справа, — владно втрутився Горениця. — Нині головне — аналіз того, що відбулося в Троян-полі. Чи всі залишили своїх двійників т а м... у минулому? Громовиця?

— Так. Я там, — ствердно мовила Галя. — Проте ще не ввійшла в плин свідомих подій. Я нещодавно народилася від дружини волхва Горислава. Мене нарекли ім'ям Світа.

— Добре, добре, — вдоволено прошепотів Горениця, заплющивши очі, ніби прислухався до чогось далекого й нечутного, — дуже влучне попадання. Прямо в «десятку», як кажуть стрільці.

— Що це означає? Чому ти говориш так втаємничено?

— Жодної таємниці, — заперечив Горениця. — Навпаки, все має бути гранично ясно. Зрозумійте, що потрапити у космоісторичну мішень, яка розташована за п'ять тисяч літ від нас у так званому минулому, та ще й в динамічному хвильовому розпливанні, — це майже немислима річ. І якби не корекція Горіора та Гледіс... Втім, повинні зрозуміти самі. Громовице, ти станеш улюбленою подругою славетного Ріяма... того ноеводи і кшатрія, котрого Схід величає Рамою.

— Ти говориш про Сіту?

— Так. Протягом тисячоліть Світа перетворилася на Сіту. Та досить про те. Меркурію! Ти побачив себе там?

— Так, — сказав Григір. — Я народився Ріямом. Проте інша жінка, яка врятувала мене в горах на Близькому Сході, дала дитині ім'я Яні — син зірниці. І я не розумію, як може бути, щоб...

— Зажди, — махнув рукою Горениця-Горикорінь. — Містерія лише почалася. Ми будемо аналізувати плин подій там, у минулому, щоб коригувати їх відповідно до задуму Горіора. Владисвіте, хто ти?

— Магатам Ям.

— Чудово. А ти, Сократе?

— Боян Дивогук.

— Юліано?

— Я стала дівою Макошею, — ніяково й зворушено промовила Марія-Юліана. — Проте мене цікавлять деякі логічні

умовиводи. Там, в минулому, логіка мовчить, усе здається природним і узвичаєним, а нині, коли я мислю розумом людини раціонального віку...

— Ти сама даєш відповідь, — засміявся Горениця. — Дисгармонія між психіками далеких епох вражаюча. Саме в тому й суть, щоб подолати прірву к о с м о і с т о р і ї, що розвела частки єдиного Духа так далеко. Тут корінь перемоги. В усякому разі, тимчасової перемоги Арімана. Втім, ти дарма кажеш, що у тебе розум раціональної людини. Якби це було так, експеримент провалився б. Отже, всі ми ще зберегли іскри Першоцілості. Інесо? Хто ти в Троян-полі?

— Баба Гайя, — відповіла русява сестра, тихенько засміявшись, і на її рожевих щічках з'явилися зворушливі ямочки. Дивлячись на неї, всі Космократори теж засміялися. — Диво в тому, — додала вже серйозно дівчина, — що я пам'ятаю все, що знала та мудра Магараня Гайя. Переді мною навіть відкрилися прадавні сторінки космоісторії.

— Добре, добре, друзі, — вдоволено кивнув Горениця. — А ти, Чайко?

— Я — Матуся Горогна, — блиснувши палкими очима, сказала чорнява дівчина. — Володарка знання Троян-поля, покровителька острова Хора — притулку воїнів-лицарів, опікунка всіх характерників. Ахейці, геракліди мене люто ненавиділи і називали Медузою Горгоною.

— Коло замкнулося, — рішуче кивнув головою Горениця. — Перший ступінь експерименту вдалий. Тепер маємо зв'язатися з Горіором, щоб кожен крок був узгоджений з волею вищої Ноосфери. І ще... потрібна кореляція інших реальностей.

— Тобто зв'язок з іншими своїми двійниками, модифікаціями? — запитав Григ'р.

— Так, — кивнув Горениця. — Тоді Аріману неможливо буде імпровізувати, бо два вільні алгоритми, синтезуючись у раптових виявах, руйнуватимуть будь-яку ворожу програму. Ви збагнули?

— Так, — тихо, але дружно відповіли Космократори.

— Решта — залежить від Владисвіта, — владно мовив Горениця. — Чуєш, друже? Подумай, як нам захиститися від хаотичних нападів випадкових чи цілеспрямованих зомбі.

— Я зроблю ось що, — впевнено відповів Владисвіт. — Нещодавно Психіатричний Центр отримав окрему ділянку. Там є кілька котеджів, клініка. Довкола ліс, спокій, тиша. Звичайно, буде охорона, але під моїм началом, ясна річ. Я вимагатиму, щоб групу хворих передали мені. Пообіцяю держбезпеці, що зможу з певністю виявити, хто ви і звідки. Доки триватиме обсервація, досліди... ми будемо в безпеці й завершимо **задум Горіора**. Згода?

— Згода, — трохи поміркувавши, сказав Горениця. — Та найголовніше для мене — зв'язатися з власним двійником у тій реальності, де він розв'язує таємницю мандрів у часі.

* * *

(Із щоденника Сергія Горениці)

...Сьогодні були гості. Мої друзі з Інституту проблем буття. Соколенко порадував новинами. Останні експерименти, де враховано невдачу катастрофічного досліду, дали дивовижні результати. Виявляється, що класичний погляд на **вектор часу** — минуле, сучасне, майбутнє — найпримітивніша концепція, яку лише можна уявити.

Векторів часу — б е з л і ч.

Вони, як віяло голок на Іжакові, генерують **хвилі хрональної сустанції** увсебіч, даючи можливість і п р а в о кожному **творящому духові** обрати будь-які координати буттєвості для власної творчості. **Кожен може мати самостійний Всесвіт**. Відкритий для інших або закритий для інших. Господар нашого світу — Аріман — знав цей закон. І злочинно сформував сферу лише по одному — найпримітивнішому — вектору.

Хлопці фантазують, радіють. Мріють прокласти стежки у кілька векторів, альтернативних існуючому, щоб відкрити для романтиків нові континенти Буття. Інші Всесвіти. Інші сфери. Інші планети. А може, навіть такі форми та вияви буттєвості, що годі їх уявити обмеженим земним інтелектом.

Настане епоха Безсмертя.

Чи не її пророчив Христос, стверджуючи: «У Вітця Мого осьль багато?»

Написав ці рядки — і глибоко замислився. Перед внутрішнім зором яскраво постав образ Христа, як він запам'ятався

ще з юнацьких сновидінь... чи, може, видінь? Раціональний розум дивувався тим видінням, але чому той Образ знову й знову повертався до свідомості сучасного вченого, вихованого на парадигмі матеріалістичної науки?

Яке значення Великого Учителя Нового Заповіту у змаганні з Аріманом? Хто Він у містерії Космократорів? Чи зустрічали ми його тоді, коли Він ходив тяжкими стежинами Землі? Хто скаже про це? І чому раптом у мене виникло таке палке бажання зрозуміти суть Його Місії?

Уже засинаючи, знову сформулював у серці болісний запит: «Чи зустрічали ми Його тоді, коли Він ходив тяжкими стежинами Землі?»

А в свідомості луною прокотилася відповідь: «Коли воевода йде на битву, друзі поспішають стати пліч-о-пліч з ним для змагання з ворогом».

Я розплющив очі. Хто це? Звідки такі владні слова?

Біля мене стояла блакитна постать Горіора. На осяйному обличчі промінилася дружня посмішка.

— Це ти, Зоряний Корсар? — зрадив я.

— Так. Я почув твій запит. Це визначальний пункт у твоїх пошуках. Місію Космократорів ви хіба розгадаєте без розуміння Місії Христа?

— Ти хочеш сказати, що Христос... це ти?

— Христос — Вічне Слово Всесвіту, — заперечив Горіор, присідаючи біля мене на кріслі. — Дві тисячі років тому я вирішив стати Його виразником, Його вустами...

— У тілі Ісуса?

— Так.

— Тоді скажи мені, чому відсутнє Євангеліє від Христа? Чому писали Благі Вість люди другорядні, але не Він?

— Хто сказав тобі, що Він не писав? Євангеліє Вічності звучить у Всесвіті, у кожній душі. Кожен пише його так, як чує. Біда в тому, що обоготворюють посередні або сумнівні варіанти. Прийнятні для більшості. А тотожні варіанти переслідувалися й знищувалися.

— Чому?

— Така стратегія Арімана. Ким би він не був — узурпатором Космічного Права чи зрадником Вітця.

— Горіоре, ти стверджуєш, що для успіху нашої місії треба знати правдиву Вість про Христа?

— Так, Горикореню, — ласкаво відповів Зоряний Корсар. — Людство Землі тісно пов'язане з цим Образом. Слово Христа формувало суть Людини Мислячої. Хай воно затемнювалося, спотворювалося, потрапляло в полон Антилогоса, але в першості людей, в їхню психогенетику посіяні зерна Вічності, що їх безсилий спопелити весь легіон Володаря цього світу.

— Тоді я прошу тебе, доки я не приступив до остаточних експериментів **п р о р и в у**, розкажи мені все, що має право знати людина, втілена в цій сфері?

— Я для цього й прийшов, друже! Запитуй.

Частина друга Євангеліє від Христа

— Учителю! Апостол Іван писав: «В Початку було Слово...»

— Течія часу спотворила правдиву суть мудрості Благієї Вісті. Треба читати: «Одвіку єсьм Слово».

— Тобто інформація Всесвіту вічна?

— Так.

— З яких джерел наповнився цей Океан, який назвали Богом? Адже Слово єсьм у Бога і Слово єсьм Бог?

— Творець і Творення єдині. Хто бачив Сина — той бачив Вітця.

— Хто ж такий Вітець?

— Об'єднаний Дух всіх творящих Батьків.

— Чи був Початок у цьому потоці Буття? Адже сказано у Книзі Книг: «В Початку сотворив Бог Небо і Землю...»

— Одвіку творить Дух Вітця світи. Кожна мить такого Творення — Початок і Кінець. Я оповідав учням дві тисячі літ тому притчу про зерно, котре, зберігаючи себе, самотнім залишається, а вмираючи — багатий врожай дає. Ти розумієш суть притчі?

— Так. Це — закон трансформації. Якщо заглибитися в його зміст, то впливає страшний висновок: **якщо Вітець збе-**

рігає себе — то самотнім залишиться. Якщо народжує Сина — то зникає, вмирає...

— Нарешті! Вперше я почув слово розуміння моєї простої притчі. Навіть мої учні першого євангельського періоду боялися прикласти цей радісний закон до Місії Христа. Ти пам'ятаєш, що я відповів Пилипу, коли той попросив показати Вітця?

— «Хто бачив мене — той бачив Вітця».

— Який же ти висновок робиш з цієї відповіді? Чому цей закон бачиться страшним?

— Смерть Бога? Це жахливе припущення. Хіба що символічне розуміння прояснить суть?

— Навіщо символи? Настала пора говорити все, як воно є насправду. Люди в полоні грубої очевидності. Навіть Голгофа їх не навчила розуміти своє значення і призначення. Сентиментальна й трагічна історія: народилося від непорочної Диви Боже Дитя, батьки зберегли його від люті земних володарів, воно виросло й збагнуло свою спорідненість з Духом Небесного Вітця. Сповнившись Мудрості, Учитель проголосив добу Царства Небесного. Ти розумієш, що це значить?

— Тепер почав розуміти. Людина, виплекана в земному лоні, має стати **птахом зоряної Безмірності**. Проте хіба могли люди тієї примітивної соціальної формації зрозуміти символ «Царства Небесного»? Прості рибалки, митарі, бродяги, гулящі дівчата?

— Дивно слухати твої слова! Ти знову потрапляєш у полон часових ілюзій. Адже сказано: «у Бога один день як тисяча літ і тисяча літ — як один день». Гусінь заздалегідь обмотується шовковинкою, щоб згодом стати крилатим створінням. Місія Христа передбачала пробудження в людині **зоряної істоти**, Божого Сина і повернення його до **рідної оселі**. Кому ж найпершому треба сказати про суджений шлях Преображення? Тому, хто відчув тягар земного буття. Хто готовий розпрощатися з буттям у тілесній темниці. Хто розуміє марноту тлінних вартостей. Хто прислухається до **голосу Неба**, що одвіку лунає в серці.

— Зажди, Учителю! Повернімося до попередньої притчі про зерно, яке повинне вмерти, щоб породити інші зерна. Отже, породивши Сина, Вітець вмирає. Куди ж тоді він возносить-

ся, праворуч від кого він «возсідає»? Навіть я, керівник групи Космократорів, учений, котрий пробиває стіну часу, розгублено замислююся над цією тайною.

— Правда твоя. В цьому велика печаль. Павутина Арімана надто тісно сповила свідомість **синів Божих**. А відповідь — лежить на поверхні. Дух Вітця — Об'єднаний Дух усіх творящих Батьків. Ти вже почув це. Породивши Сина, Вітець перелився в своє продовження.

— Але ж Син сконав на Голгофі?!

— І посіяв Себе у ноосферне поле Всесвіту. В озимій ниві людства дрімають мільйони Христів, готуючись до **великого народження** Нової Землі й Нового Неба. Учитель Нового Завіту насправду воскрес із гробу людського тіла, **бо сів одесную кожного вітця землі**.

— Я зрозумів тебе, Учителю. Своїм подвигом Христос дав можливість і право кожному творящому духові дорости до Синівства Божого, взявши до правої руки скіпетр Новотворення, а відтворивши в собі Образ Сина, з'єднатися з Об'єднаним Духом творящих Вітців. Тобто — **вернутися до рідної оселі**, подолати динаміку руйнації.

— Правильно мислиш. Саме це я мав на увазі, коли казав учням: «Пізнайте п р а в д у, і п р а в д а звільнить вас». Я заповідав епоху Правди.

— Гаутама Будда теж казав про страшне лихо неуцтва та ілюзії.

— Теж моя місія для підготовки Місії Христа, якого на Сході вимріявали в образі Майтреїї.

— Прекрасно. Отже, очікуваний прихід н о в о г о Спасителя — це міраж? Ілюзія? Містифікація?

— Чому ж? Адже я сказав: мільйони Христів очікують **нового народження**. Це гряде незабаром. Новий Заповіт — насправду істинне свідчення. Прихід Христа чи інших омріяних Спасителів — це **самопробудження Світу**, коли кожен, хто не спопелив з е р н а Д у х а, побачить Христа в собі, погненно преобразившись у **свою правдиву сутність**. Я був лише першим лелекою з Батьківського Гнізда. За мною полетить все людство.

— Яка радість, Учителю! Але як це відбудеться практично? Адже наші іскри розсіяні в безоднях розірваних світів. Їх

треба звести до купи. Новий Заповіт стверджує, що Христос з'явиться в небі з силою і славою великою.

— Правда. Новонароджений Дух Людства окрилатіє і зілється з Океаном Христа-Слова навіки. Проявлено це буде відбуватися як багатомірний вихід мислячих істот у зоряну Безмірність.

— Зажди, Учителю! Ти так високо мене підняв у мрії, але... Але я забув про Арімана, про наше падіння, про долю Землі, про так зване **падіння Люцифера**, про містерію земних релігій. Треба ж якось все це ввести в річище розуміння.

— Гаразд. Запитуй.

— Розпочнемо від Першоджерела. Адже тобі відома його таємниця? Сказано: «Все почало бути через Слово». А Слово тотожне з тобою у розумінні людей.

— Так, я злитий воедино з **вічним Джерелом Слова**. Проте сподіваюся, що ти остережешся обвинувачувати Слово Вічне у творенні патологічних світів?!

— Як же розв'язати цю дилему? Все — через Слово, але Слово не завжди відповідальне за патологію?!

— Один іде в поле, щоб посіяти пшеницю. Інший — щоб перестріти там подорожнього і пограбувати його. Шлях один і той же, а результати різні. Притча про таланти, яку я розповів учням, просто пояснює суть справи. Вартість талантів однакова, проте один умножає їх, а інший — закопує в землю, тобто — умертвляє. Та навіть такий варіант терпимий, а коли людина, отримавши талант, тобто певні творчі можливості, спрямовує їх на руйнацію, на убивство, на деградацію — тоді вона стає виразником Антислова. Промінь Сонця напоює все живе: енергія флори, енергія нафти, вугілля, психоенергетика людства — все від Сонця. Та хіба винне Сонце у злочинах певної частини мислячих істот?

— Тоді ми не можемо говорити про Творців у священних переказах усіх народів як про безпомилкових Архітекторів Світобудови. Тоді про них варто говорити як про певні **зако-ни природи**.

— Ось тут якраз ти глибоко помиляєшся. Вітець — Дух Життя — діє безпомилково. Тільки розуміння помилки або безпомилковості у Вічності далеке від поняття, що виникло у обмеженій сфері умовного буття. Ти згадай короткі речення в

першій главі Книги Книг. Там, попри всі старання теологічних мудреців, зберігся основний алгоритм Божого Творення. **Інформаційна стріла Слова-Світла пронизує хаос.** З безвидності формуються світи — відповідно до веління Логоса. Перша фаза: розділяється Світло від Пітьми. Світло стає першим ваялом Божественного скульптора. В його променях народжуються сфери, планети, сонця, міриади істот. І, нарешті, Діти Божі увінчують цикл Творення. Їм доручено опікунство над Світобудовою, отже — довершення і плекання **прекрасного саду Буття.**

— Розумію, розумію. Тоді фраза: «І спочив Бог від справ Своїх» — означає, що Вітець перелився у Дітей Своїх, у людство.

— Не лише Вітець, а всі іпостасі Джерела Буття. І Син, і Дух Святий.

— Диво дивне. Тоді роз'яснюється вся подальша історія Ветхого Заповіту і Нового Заповіту.

— Благо тобі, якщо зрозумів. Це означатиме, що Дух Вітця повертається з далеких мандрів і настане пора **очищення винограднику** від лукавих орендарів. Запитуй, запитуй...

— Хто ж тоді з'являється в подальших главах Книги Книг? Хто ліпить Адама з глини, а Єву з ребра Адамового? Адже Першолюди вже були сформовані за образом і подобою Найвищого?!

— Так, Діти Зірниці Творення отримали всю потенцію Вітця, як отримує кожне зерно всю силу й можливість тієї рослини, яка його породила. Проте є Об'єднаний Дух творящих Батьків, а є Об'єднаний Дух руйнівних Батьків.

— Тоді ми приходимо до дуалізму? Рівноцінність зла й добра, ненависті й любові? Бога й Сатани?

— Помилкове уявлення. Творящий вектор спрямований у глибини Вічності. Руйнівний вектор, породивши час, сам прирікає себе на вичерпність, на конечність.

— Отже, той, хто формував людину тілесну, був Духом руйнацій?

— Суди по плодах. Я давно це сказав.

— Саме тому ти назвав цього Лжебога **ЛЮДИНОВБИВЦЕЮ**, який не встояв у істині?

— Так. Кожен його крок був сповнений провокування і погрози. Юне людство Землі було застрахане і стало маріонет-

кою у з у р п а т о р а. Кожен історичний цикл заглиблював мислячих істот у все глибші лабіринти безтямності, а Господаря Сфери — оповивав ореолом злоби, обману і лукавства.

— Тепер розумію: Дух Вітця віддав себе для народження великої людської сім'ї любові, а дух Узурпатора грубо захопив владу на вселюдському кораблі і змусив поклонятися Богові зовнішньому, грізному, мстивому!

— Так.

— Тоді ти прийшов не з міфічних небесних висот, а з самої глибини Вселюдського Духу?

— Смішний мій друже! Адже це перші мої слова: «Царство Боже внутрі вас».

— О проклята інерція тужавого земного розуму! Кого ж тоді слід величати Твоїм Вітцем?

— Як і досі — Дух Вічного Життя, Об'єднаний Дух творящих Батьків.

— А чи був у тебе земний батько?

— Звичайно, як і в кожного сина людського. Дивні люди: самі засуджують покриток, а мою генеалогію спотворили до абсурду. Все було просто і прекрасно. В ту пору світ клекотів передчуттям приходу Месії, Спасителя. Мудрий Йосип розповідав юній Марії легенди віку про грядуще Боже Дитя. І така любов до Небесного Світу радості переповнила серце чистої дівчини, що вона покохала зрілого чоловіка, а мій Дух об'єднав чудову пару нерушимим шлюбом. Народилося земне дитя від любові земного подружжя і моєї волі — здійснити сподівання Об'єднаного Духу Батьків. Те, що залишилося в текстах відомих переказів, — творчість обмеженого розуму тих або інших фанатиків. Кожен бачить такого Бога, якого заслуговує!..

— Тепер я розумію таємницю появи в тій або іншій сфері буття образу Грізного Бога. В інформаційному джерелі Всесвіту, окрім творящих потоків, є струмки руйнівного духу давніх цивілізацій. Вони намагаються впелести себе до животворного річища нормальної Еволюції, як це роблять віруси в тілі земної людини. І тоді в ноосфері з'являється своєрідна ракова психопухлина. Вона домінує над течією життя, зупиняє всі спроби одужання. Як же одужати людям, як усунути цю пухлину? Атеїзм пробував цілком позбавитися від ідеї Бога, але ми впали ще глибше у безодню абсурду.

— Просто ноосферна пухлина перекочувала в проявлений світ. Метастази пронизали всі рівні буття.

— Який же вихід?

— Збагнути повною силою те, що я сказав ще дві тисячі літ тому: «Царство Боже внутрі вас». Люди ще досі відчужують Бога від себе. Вони нагородили храмів, ікон, ритуалів, молитов, табу, обрядів, щоб заглушити **голос Б о г а** в собі. Вони жахаються самої думки про те, що творяща Божа Воля, як могутня пружина, напружена в їхньому серці, в розумі, в почутті, в інтуїції, у волі, у любові. Вони готові слухати голос Антагоніста, Антилогоса, виконують його волю невпинно, щоденно, навіть не помічаючи цього. Безперервні війни, злочини, руйнації, взаємна ненависть, жадібність до ілюзорних зовнішніх благ, сліпота до очевидних законів краси і Преображення, які демонструє Ім Мати Природа, — все це несе біль, страждання, муку, але ж не зупиняє течії злочи.

— Ти сказав, що грядущий прихід Христа буде як колективне Воскресіння мільйонів Христів, посяєних тобою у ниву людства. Саме тоді спопелиться Дух Руйнівних Батьків? Тоді відбудеться **великий відбір і розділення**?

— Так. Ти пам'ятаєш, що я сказав Івану на Голгофі? І своїй любій Матінці теж?

— Пам'ятаю. «Ось Матір твоя. Ось син твій».

— Тим самим Пречиста Діва стала Матір'ю всіх творящих людських душ через Івана. Тим самим всі творящі душі прилучаються до єдиної Божої Сім'ї. Ти розумієш, який вражаючий важіль **всемогутності** Ноосфера передала земним поколінням? Чому ж задрімав так тяжко людський дух, чекаючи допомоги від Бога, який в глибині власного ества?! Чому заохололо людське серце, яке повинне б стати іскрою Вселенського Вітцівського Серця?

— Ти згадав про серце як про символ?

— Інакше. Серце — альтернатива інтелекту. Інформація у вашій сфері визначається як потік знання певної насиченості.

— А насправді — що ж таке Логос-Слово?

— Самобуття. Саморозкриття. Простий приклад: хіба зерно, щоб зростити з себе рослину, отримує інформацію десь збоку? Хіба є якісь закони саморозвитку зерна, окрім тих, що інтаємничені в генах його? А людина шукає «знання» де за-

вгодно — у зоряних просторах, у надрах елементів, у глибинах мікросвітів, у теоретичних спекуляціях, — але не в своєму серці, тобто — у власному ядрі Буття, в Оселі Вітця.

— Ти стверджуєш, що серце не лише орган кроводинаміки, а й сингулярна точка Буттєвості?

— Думай простіше: **серце — престол Бога**. Серце має втаємничені артерії зв'язку з усіма серцями живих істот Всесвіту, з серцями елементарних часток, з серцями зірок, планет і далеких сфер існування. Через серце люди зможуть повернутися до Першобуття, здолати вікову розтерзаність Буття, об'єднати відчужені світи полум'ям Любові.

— І Антагоніст може бути преображений? Сили Люцифера теж зможуть увійти до Оселі Вітця?

— Якщо збагнуть суть свого падіння. Якщо спопелять у собі **дух руйнації**. Запитай чисту дитину: чи захоче вона перебувати в Едемі Радості, знаючи, що десь знемагають у муках міради духів?

— Дитина не захоче. Це — істина. Вона **п о ж а л і є** навіть Сатану.

— Тоді всім людям треба стати **д і т ь м и**. Адже сказав учням своїм: якщо не будете як діти — не ввійдете в Царство Небесне. Космічний Океан не прийме істот, сповнених бажанням помститися за власні муки. Запам'ятай, мій друже: **дух Арімана** нерозривний з духом людства. Розгадайте цю загадку. І пробудіть серце. Наближається **цикл великого Воскресіння**. Я приготував для людей чудовий Сад Радості. Ручаюся: у нього ввійде кожен, хто омиє серце **вогнем любові** і приготує **вбрання духу**, що не тліє у Вічності. Серце здолає для вас усі бар'єри Часу й Простору. Серце подарує **небесну науку Істини**. Серце озброїть бездонною енергією. Найдальші світи будуть на відстані простягнутої руки. Мій улюблений учень Іван правдиво писав: «Хто воліє — хай бере воду життя задарма». Виходьте на **нове чисте Боже Поле творення**. Не чіпляйтеся за темниці вчорашнього обману. Могутній Океан Буття кличе мужніх капітанів мрії. Космічні урагани прагнуть погратися з вашими духовними вітрилами!

Поспішайте об'єднати серця друзів у багаття Божого Братерства!..

Частина третя

Сонячний ковчег

(Із щоденника Сергія Горениці)

...Після відвідин Зоряного Корсара не спав до ранку. Свідомість вирувала, мов потужне багаття. Всі глибини психіки збурилися, зриваючи архаїчні шари ментальних містифікацій, нагромаджених людством упродовж тисячоліть історичних блукань у глибинах численних лабіринтів.

Місія Христа постає перед оком розуму велично й просто. Ми досі не збагнули поняття Великої Жертви. Ми щоденно **п'ємо кров його і їмо тіло його**, а перетворили вселенську містерію в спектакль Євхаристії. Нам подаровано **творящу силу Найвищого**, а ми забавляємося технічними цяцьками відчужених елементів та стихій. Ми давно б уже могли творити Нові Світи, уподібнившись Духові Вітця, а ще й досі клепаємо консервні коробки пристроїв, ховаємося в них, ніби слимаки, прагнучи ступити на поверхню інших світів завойовниками, а тим самим — допомогти Аріманові цементувати фундамент його лабіринтного царства.

Ось тут розгадка того, що сказав Зоряний Корсар: «Дух Арімана нерозривний з духом людства. Розгадайте цю загадку...» Так, так! Потрібен точний гнозис: хто кого породив — Головний Координатор цей тримірний світ чи навпаки?

Ох ти! Здається, я торкнувся найдревнішого вузла. Він так просмолений, що годі його розв'язати. Треба рубати. Виникає дивна аналогія між динамікою вірусів і динамікою психосфери. Віруси мають ключ для запуску процесу реплікації, отже, ДНК клітини приймає наказ вірусу як свій. Чи не те саме з велінням небесних паразитів-богів? Чому людство слухняно виконує їхню волю, навіть персоніфіковану через примітивних жерців та священнослужителів? Отже, **слуги Божі** чомусь зуміли оволодіти **кодом наказу**, притаманним психіці людей? Як це сталося? Коли?

Христос, безумовно, перший розгадав страшну таємницю і повстав на деспотію Князя світу цього. Адже він чітко сфор-

мулював своє ставлення до Володаря, котрий узурпував владу над всією сферою: «Ось іде Господар цього світу, і в мені немає нічого». Ідеальне рішення. Відновити в собі вільний психогенокод, з'єднатися з Першовітцем, стати водночас сином людським і Сином Божим, тобто — відтворити на Землі Образ і Подобу Найвищого. І через **жертву на хресті** передати імпульс Преображення всім, хто відкриє серце і **п о в і р и т ь** у можливість одужання від падіння, від гріха прислужування Сатані. І цей найбільший гріх означає лише одне: **ми самі виплекали Антихриста, годуємо його своєю психікою, молимося йому, служимо і віддаємо ворогові кров і тіло Христа, подаровані для нашого звільнення.**

Гряде дивовижне повстання духу людського. Повстання на самого себе. На свого фальшивого двійника. Не принижене бурмотіння псевдовіруючих чи псевдоучених (і ті, й інші — холопи Арімана, або холопи мертвих «законів» речовинної сфери), а **оновлення світу, народження його у вогняну Сутність.**

Сьогодні мають прийти мої хлопці. Буде цікава розмова. Треба перевірити експериментальне пизку припущень і осяянь. Оператор буде віднині в серцевині будь-яких дослідів. Його **с е р ц е** контролюватиме хід процесу. Це усуне зраду, бо не стане проміжних ланок між експериментатором і експериментом, його результатом. Енергія, можливості, знання — все впливатиме з самої людини. Нова технологія стане на правду божественною. Ми зможемо подолати обмеження і класичних теорій, і релятивних висновків сучасних космогоністів

Треба поспішати! Бо хто зна, що задумав Аріман. Доки Космократори розпорошені в інших реальностях, моє серце буде в тривозі. Зоряний Корсар допоможе, але ж і Головний Координатор Ари використовує **весь потенціал людства**, щоб ускладнити лабіринт псевдобуття до безмежності.

Задрімав на якусь годинку перед світанком. І привидівся мені яскравий сюжет. Ціла фантастична новела. Очевидно, недарма вона так чітко відобразилася в свідомості, бо в ній викристалізовано **вельми цінну думку про механізм преображення грядущої людини.**

Запишу все, як запам'ятав. Хай мої хлопці прочитають. Разом подумаємо.

* * *

— «Капела!»! «Капела!»! — Звучало у просторі.

Мої руки гарячково обмацували вузли електронного мозку, намагаючись знайти пошкодження. Все марно! Таємничий потік радіації миттю вивів з ладу всю апаратуру квантових двигунів і радіозв'язку.

— «Капела!»! «Капела!»! Чому замовкли? Що з вами? — Линув турботливий поклик Землі.

Експериментальний квантовий корабель «Капела» безпомічно падав на Плутон. Вісім годин тому сталося нещастя. Двигуни замовкли. Згасли екрани радіотелезв'язку. Тільки автономний гравіоприймач ще повторював заклик рідної планети. Та я безсилий був відповісти.

Корабель летів у безвість. Якщо його не зупинити — рідна система назавжди залишиться позаду, субпроменева швидкість понесе «Капелу» до далеких зоряних скупчень. Мовчазна й безпорадна, стане вона іграшкою міжгалактичної пустелі.

Я вирішив діяти, махнувши рукою на будь-який ризик. Увімкнув ядерно-хімічні стартові двигуни, блискавичний політ «Капели» сповільнився. Минали години. І ось Плутон захопив у свої гравітаційні обійми безпомічний корабель. Він почав падати на планету мороку й таємниці. В царство страшного Аїда — повелителя смерті.

Що жде його там? Без пального, без друзів. Без зв'язку. Без надії на визволення.

Я мимоволі усміхнувся, згадавши напис на брамі до царства Аїда: «Хто входить сюди — облиш всяку надію». Дивовижна тотожність з моєю ситуацією.

Разом з тим до свідомості лізли химерні міркування, ніби в глибині єства, окрім розуму космонавта, був ще якийсь інший інтелект, котрий холоднуватого-іронічно тішився трагічною ситуацією.

«Аїд — цар мертвих? Чим це підтверджено? Чому люди механічно приймають такі твердження прадавніх еллінів, навіть не спробувавши проаналізувати тексти міфів? Три брати Кроніди, Сини Часу — Зевс, Посейдон і Аїд — розподілили між собою сфери впливу і володарювання. Зевс став володарем проявленої сфери й Олімпу, Посейдон запанував над во-

дами (це, безумовно, астральний світ тонких енергій, бо вода в древніх традиціях — це динамічний світ вітальності). Аїд став опікуном втаємниченого світу покійних, світу тіней. А оскільки таємниці нікому не пощастило відкрити, то фантазія людей нагромадила довкола цієї постаті безліч містифікацій».

«У чому ж містифікація?» — здивовано запитав я в свого іронічного двійника.

«Ну хоча б у тому, що у третього брата Аїда відсутні будь-які критерії для «панування» в тіньовій сфері. Навіщо йому тіні? Користі з них жодної. Хіба може живий володарювати над мертвими? В ім'я чого?»

«А хто сказав, що Аїд — живий?»

«Сам міф це стверджує. Дружина в Аїда — Персефона — жива? Жива. Коли вона періодично повертається до мужа свого, природа марніє, нидіє, вмирає. А вертається в світ — усе цвіте, оживає. Задумайся: дружина царя мертвих дарує землі струмисьок воскресіння. Чи може життєдайна богиня бути в парі з володарем смерті? Тут великий обман...»

«У чому ж він?»

«У тому, щоб люди повірили в абсолютність смерті. А в глибині міфа якраз і закладено розгадку таємниці царства Аїда: там, де люди бачили смерть, — заховано джерело вічного життя. Що — химерна проблема? А хіба не те саме зробив Христос, подарувавши вражаючу формулу: «Смертю смерть подолав»? Шукай винуватця диверсії, який посіяв страх перед сферою Тайни, де струменить Джерело Сили й Життя...»

Що це зі мною? Позасвідомі глибини шукають утіхи у самозаспокоєнні? Чи, може, моя інтуїція знає щось таке, що недосягне буденному розумові?

— «Капела», «Капела»! — Не вгавала Земля. — Чому мовчите? Другий квантовий корабель «Сонце» готовий стартувати з Місяця на пошуки. Повідомте ваші координати!..

Легко сказати: повідомте! Галасувати на весь Космос? Включити телепатичний сигнал? Та я завжди скептично ставився до експериментів всіляких екстрасенсів та ясновидців. Я — це космонавт Буревій. Командир корабля «Капела»...

З п'ятми наближалася зеленкувато-присмеркова поверхня Плутона, виростала на круговому екрані. Гострими жалами

поблискували піки гір під променями далекого Сонця. Гадюками чорніли химерні звивини: чи то прірви, чи то річища колишніх річок.

— «Капела»! Друже Буревій! Чому мовчиш? — З болем вигукнув простір.

Це вже не просто Земля, а найближчий друг, командир групи космольотів на Місяці. Однокашник з юнацької школи зореплавання, соратник у багатьох польотах. Звати його — Колослав. Перед внутрішнім зором виникли прозорі аквамаринові очі, рудувато-русява чуприна, вертикальна зморшка між брів. Знаю, друже, що ті зараз у відчаї, але чим маю зарадити? Прощай! Якщо моя підсвідомість не обманює, і в царстві тіней є надія на рятунок — я знайду таку стежку. А ні — згадайте мене добрим словом!

З планети назустріч кораблю звихрилася хмара блискучих кристаликів, піднятих вибухами двигунів «Капели». Зеленкувата мряка затуманила перспективу в оптичних отворах. І в ту ж мить почувся удар.

Корабель затріщав. На півслові обірвався поклик Землі. Мене жорстоко втиснуло в антигравітаційне крісло. Зовні долинали удари, скрегіт, потужна руйнівна вібрація.

А потім тиша й пільма.

На якусь хвилю моя тьма вкрилася пеленою забуття. Потім до слуху, ніби крізь вату, проникло тихе шипіння, свист. Я прислухався, відганяючи вольовим зусиллям хвилі знемоги. Свист не припинявся. Почало пощипувати щоки й ніс, ніби на сильному морозі.

Невже виходить повітря? Я хутко закрив шолом скафандра. Ввімкнув подачу кисню, обігрівання. По щоках потекли холодні струмки талого інею. Я розплющив очі.

Пульт, покритий памороззю, погас. Померкли вічка електронних пристроїв, індикатори навігаційного обладнання, локаторів. Серце «Капели» перестало битися. І десь у щілині виходить її останній подих.

Зціпивши зуби, затамувавши біль, я підвівся з крісла і пройшовся по каюті. Автомати не працювали — ні основні, ні дублюючі. Марно старатися зупинити агонію корабля.

Обтерши іній на дверцятах автономного управління, я відчинив їх і виключив подачу повітря в каюту. Його треба

зберегти для скафандра. Сам до себе іронічно осміхнувся: «Навіщо це? Аби довше агонізувати?»

Вийшовши в коридор, я дошкандибав до реактора. Де-не-де товстелезні стіни космолайнера були розірвані страхітливим ударом, — крізь рани дихало морозною темрявою, блищали зірки.

Оглянувши записи автоматів, я зібрав усі касети і переніс до керівної каюти. Хай все буде разом: свідчення комп'ютерів і мої висновки. Можливо, друзям це стане в пригоді, якщо вони знайдуть залишки «Капели».

А поки що — треба вийти назовні. Дослідити (наскільки це можливо) поверхню Плутона. Адже тут ще не ступала нога людини. Я перший. Може, знайдеться щось цікаве. Хай це буде моїм останнім внеском до скарбниці знання.

Я рушив до шлюзів. Ліфт не працював, довелося йти спіральними сходами, вкритими інеєм. Кілька разів послизнувся і впав, боляче забившись. У шлюзах апаратура розблокування дивилася на мене мертвими екранами. Розшукавши потужний домкрат, я висадив перший люк, а за ним зовнішній.

На мене посипалася хмара зеленкуватих кристаликів. Ноги потонули в крижаній каші. Звідусюд мене оточували примарні нагромадження мерехтливих скель. Корабель теж нависав наді мною, майже не відрізняючись від навколишніх гір. До середини він був засипаний замерзлими газами тутешньої атмосфери.

Я пройшов кількасот метрів від корабля, насилу переставляючи ноги в ковзкому місиві. Нарешті вибрався на тверде. Освітив прожектором. Під ногами чорніла плавлена, суцільна, без єдиної щілини порода. Я колупнув її портативним електромолотком. Порода не піддавалася. Я здивовано повторив спробу. Знову марно! Речовина Плутона виявилася твердішою від земних алмазів. Оце відкриття! Жаль, що люди не скоро дізнаються про нього. Але що це за порода? З чого вона? Якої щільності?

Зовсім недалеко виднівся обрій. На ньому зубцями громадилися такі самі скелі, як і поблизу. В світлі яскравих зірок вони здавалися моторошними, загадковими. Досить невелика планета. Не більша від Марса. Але ж порода, маса? Чому така немислима щільність?

Звірившись з пеленгатором, я зафіксував на ньому координати «Капели» і пройшов ще трохи, вибираючи проходи між скелями. Гірський масив раптово обірвався. Від нього півколом розіслалася до обрію рівнина, рясно всяяна рівним шаром зеленкуватого інею. Захопивши жменю кристаликів, я помилувався дивними гранями. Треба проаналізувати в лабораторії: може, це вода? Тоді Плутон згодом можна буде оживотворити. І натяк еллінського міфа стане реальністю: цар смерті виявиться прихованим володарем джерела життя.

Я постояв, прислухався, ввімкнувши зовнішні мікрофони. На планеті панувала тиша, цілковита тиша. Ба ні! Щось вирує — глухо, бунтівливо. А-а, то моя власна кров пульсує, виконуючи свою невинну рутинну роботу. Треба вчитися в неї, в кожній клітині власного тіла.

Чи голод, чи холод, а чи будь-який життєвий іспит — вони не знижують ритму життя, віддано служать своєму організму.

З-за гір впливло деформоване коло супутника, заблищало мертвотним зеленим сяйвом. А, це Харон. Супутник Плутона. Чи, може, рівноцінний компаньйон. Яке походження цих учасників древнього космічного катаклізму? Хто скаже про це? Де той зоряний детектив, котрий розгадає таємницю правічного злочину, що розтерзав ц і л ь н е б у т ь я на жалюгідні уламки?

Я вибрався трохи вище, зупинився на скелястому виступі. З-за гір блиснула сліпуча зірка, заграла райдужними променями на шоломі. На душі потепліло: це ж Сонце! Воно маленьке, майже не відрізняється від інших світил, проте серце відчуває його животворне тепло, рідні промені. Десь там і Земля. Навіть в телескоп її не побачиш у променях Сонця.

Груди залила гаряча хвиля любові. Земле, світлице моя! Лише ось так, у пустелі далеких світів, ми пізнаємо глибину своєї спорідненості з материнським лоном. Пориваємося за променем розуму у Безмірність, а серце наше, ніби пуповиною, зв'язане артерією ніжності з твоїм серцем, кохана Плането.

Хай моє тіло, мої глініні останки проковтне чужий світ, проте я повернуся до тебе, Матінко Земле. Обніму думкою твої небесно-сині озера, бурхливі й спокійні моря та океани, тасмнічі гори і пісенні ліси та гаї. Моє серце з тобою. Візьми

його, передай новим синам своїм, які теж підуть шляхом Вічності, шляхом Любові.

Я заплющив очі. Стишив розбурхані думки. Перед внутрішнім зором пропливли поля золотої пшениці, квітучі сади, блакитна стрічка Дніпра. По ній плывуть біловітрильні яхти, хвиля гойдає човники рибалок — такі ж смішні й милі, як і тисячоліття тому. Сонце золотить бані прадавніх церков, вітер хитає білі та рожеві суцвіття каштанів. Так було... Так було в дитинстві, в юності. Так буде для грядущих спадкоємців його мрії.

Я зітхнув, похитав головою, ніби відганяючи милі видіння. Досить сентиментів. Пора працювати. Треба поставити якийсь знак, щоб його помітили люди, щоб зрозуміли, хто тут був.

Рушивши назад до корабля, я зненацька відчув, що поряд хтось є. Хтось живий, розумний. Ніби чийсь незримі руки торкнулися чола, уважний погляд зазірнув у душу.

Здивовано озирнувся. Що за мара? Довкола скелі, урвища, нагромадження криги. Раптом... в око впав дивний предмет. На кам'яному майданчику височіло щось подібне до скульптури. Невже утір розумних істот? Тут, серед мертвої пустелі?

Я осяяв предмет прожектором. У променях вирізьбилося неземне обличчя, висічене з чорної породи, міцно притулені до грудей руки. Вся титанічна постать була уособленням зібраності, зосередженості. Складалося враження, що істота оберегає долонями найбільший скарб свій. І той скарб — у грудях. А погляд, подібний до стріли духа, запущеної в глибини Світобудови, передає свою внутрішню суть далеким невідомим братам. Як вдалося таємничому творцеві висловити свій задум через мертву породу? Я ще не зустрічав на Землі такої майстерності! Хто були творці? Пришельці чи аборигени Плутона? Чи, може, мандрівники з системи Юпітера або Урана? Мислячі істоти, про яких ми вже знаємо, але ще не зустріли.

Мовчить пустеля. Мовчить простір. Лише очі невідомого Брата заглиблені в Космос, поєднуючись з вогнями далеких світів.

Я повертався до корабля схвильований, вражений. Тепер мені буде легше жити серед царства Аїда, бо знаю: тут побували мудрі істоти, одухотворивши творчістю холодну країну тіней...

...Минали години. Десятки. Сотні.

Я вже не відзначав їх. Це було б марною тратою часу. Завзято працював, щоб забути про тіло й час.

Полагодивши трохи каюту (я наклеїв на розриви пластмасові шви), наповнив її повітрям, обігрів од атомної батареї. Спочивши в ліжку кілька годин, знову виходив назовні — вивчати околиці, шукати знаків чужої культури. Проте, окрім статуї, мені не пощастило більше щось знайти. Плутон ніби пожартував наді мною, виявивши поміж мороком пустелі прекрасний фантом, щоб роздирати моє серце надіями та сумнівами.

Я приніс до корабля чимало зразків гірських порід та кристалів. Аналіз показав, що щільність речовини планети перевершує земні породи в десятки разів. Це був особливий стан елементів. Чи не є Плутон грандіозним штучним ковчегом, створеним таємничою цивілізацією для мандрів у зоряних просторах. А може, й в інших координатах часу-простору.

Я вирішив розширити коло досліджень. Намітив маршрути. Саме в цей час, неподалік від статуї Невідомого, мене чигала несподівана пригода.

Над зубцями скель зійшла зірка — Сонце. Я кілька хвилин з ніжністю споглядав її, посилаючи в той бік свої думи, серце, найкращі почуття. Зненацька на тлі зоряного простору майнуло ніби мерехтливе крило. Невловима мить — і вертикальна людська постать з'явилася на шляху до скульптури. Вона була тремтлива, нестійка і міняла інтенсивність своїх барв. Колихнувшись, постать рушила до мене.

Морозець прокотився поза спиною. Що це? Невже житель Плутона? У світлі далекого Сонця істота здається напівпрозорою. Подібна до людини Землі. Граціозна жінка. В серці з'явився острах: може, галюцинація?

Постать жінки наблизилась. Обриси її імлісті, але видно яскраві очі, повні вуста. Почулися схвильовані слова:

— Друже Буревій! Нарешті ми знайшли вас. Ми врятуємо вас.

Я занімів від несподіванки. Ні, ні, це не може бути! Це гра втомленого розуму.

А жінка, простягнувши руки до мене, лагідно промовила:

— Ми пишаємося вами. Ще трохи — і ви будете на Землі.

Ви чуєте мене? Ви розумієте?

Я проковтнув клубок у горлі і хрипко сказав:

— Я чую вас. Але хто ви? Тут відсутнє повітря, а ви — без скафандра. Як же я чую вас?

— Не бійтеся, — усміхнулася вона, — я не привид. Нема часу пояснювати. Майте терпіння. Я мушу зникати... Повідомте ваші координати. І ввімкніть прожектор через двісті годин. Чуєте? Через двісті годин!

Я продиктував координати. Хотів ще щось запитати, але постать жінки розпливлася туманом і зникла.

Долаючи сумніви й зневіру, я наступні сто п'ятдесят годин монтував на скелі біля корабля прожекторну установку. Підвівши кабелі, ввімкнув атомну батарею. Потужний блакитний сніп променів пронизав простір, загубився в безмежжі. Полегшено зітхнув. Якщо в моєму видінні є якась правда — то друзі побачать прожектор. Знайдуть і корабель, і мене.

Минали тягучі години.

Я виходив вартувати біля прожектора, палав на багатті надії та відчаю.

І ось... зненацька... з боку Сонця заіскрилася маленька зірочка. Сяйво її потужно посилювалося, наростало.

О доле! Це ж квантовий корабель! Те видіння не було привидом. Вони своєчасно прилетіли, як і обіцяла жінка.

Зірка лягла на планетну орбіту, зникла за обрієм. У мене потемніло в очах. Невже не помітили прожектора? Його видно за тисячі кілометрів у космосі. Невже промах?

«Спокійно, спокійно!» — Промовляв я сам до себе. Вони повернуться, обов'язково.

Чому так важко? Паморочиться в голові, спазми в грудях.

Я похитнувся, впав. Розкинув руки, щоб утриматися. Та прірва нездоланно тягла вниз.

«Тільки б не було пробойни в скафандрі», — майнула остання думка.

Зірки сплелися в барвисте мереживо, закружляли, оточивши мене мерехтливою спіраллю. Тіло безвільно занурилося в шар дрібних крижинок.

Хвиля забуття заколисала мене і понесла у безвість...

Мені марилися космічні простори. Тільки були вони не чорні, а ніжно-блакитні. І зірки здавалися не далекими сонцями, а близькими й рідними істотами.

Я мчав між планетами й зірками в супроводі багатоголової мелодії. Якась частка свідомості дивувалася, що не потрібно мені було ракет або іншого пристрою. Можна було летіти просто так — силою власного воління.

Спочатку зірки мали вигляд пульсуючих вогняних квіток у небі. А потім, коли я підлетів ближче, розпізнав, що то знайомі люди. Ось Колослав. Ось покійна мама. Поруч — друзі по школі: Юрко, Рамат, Юріана. І в кожного в грудях палає квітка. Ба, то не квітка, а серце. Зорі — то серця людей. А я досі не відав про це. Як чудово! Треба неодмінно розповісти всім про таке диво. Всі будуть раді, що зірки — не кулі розжареного газу, а рідні, теплі людські серця.

Десь із простору підпливла ще одна зірка-серце. Це дівчина. Звідки вона знайома мені? Нібито ніколи не зустрічалися, проте її серце здавалося дуже близьким, невіддільним від мого.

Дівочі очі заглянули глибоко в мою душу, почувлися ніжні слова:

— Як довго я чекала тебе. Хоч і прекрасно в небі, поміж інших зірок, але ж ти один-єдиний. Колись нас розлучили, і ми вже тисячоліттями шукаємо свою долю. Хочеш знову бути спільним серцем?

Я щасливо засміявся. Так ось в чому таємниця кохання? Так просто? Злити два серця в одне?

Я розкрив обійми, кинувся до рідного серця. Але зненацька загуркотів оглушливий грім. Навстріч мені наїжачилися чорні кам'яні громаддя і зелені вістря гострих кристалів. Таємниче дівоче серце зникло. Замість нього впливло з імлі титаничне темне обличчя. Де я його бачив?

Гори. Широка рівнина. Далеке Сонце. Пустеля, і над нею байдуже сяйво світил. І статуя. Статуя таємничого Брата. Погляд його занурений у безодню Космосу, шукає розгадки віковичної тайни Буття. Вуста його ворущаються, і чути суворі слова:

— Не поспішай, брате. Щоб стати **єдиним серцем**, треба забути ті віки, коли ти був розділеним серцем. Самозречення й подвиг — ось твій шлях. Чи знайдеш у собі силу, щоб ввійти добровільно в озеро вогняне?

Вістря кристала пронизало моє серце. Гострий біль блискавично змів з поля свідомості все — зірки, серця, гори, ста-

тую. Я застогнав. Поворухнувся. І одразу ж почув грубуватіший ніжний голос:

— Нарешті отямився. Вставай, вставай! Нема часу кабанитися.

Я розплющив очі. Наді мною схилилося знайоме обличчя. Хто це? Невже Колослав? Як, звідки? Він же на Місяці. А тут Плутон... Ба, мабуть, не Плутон. Бо я без скафандра, докола стіни невеликої каюти, за широкою спиною Колослава у оптичних отворах мерехтіння зоряних сузір'їв. Ми в польоті? Отже, я врятований?

— Проспав, — сміється Колослав, і рудувате волосся смішно майорить над високим чолом, ніби язички полум'я. — Ех ти, ледащо! Скільки з тобою мороки. Шукай тебе серед снігів Плутонівих! Витягай, неси. Гадаєш — легко?

— А ти все такий же, — радісно озвався я, вже цілком прийшовши до тями. Потім, згадавши, де я був недавно, я поторсав товариша за руку. — Послухай... А як ви дізналися, де я? Хто вам повідомив?

— Як хто? — здивувався Колослав. — Ти сам.

— Я?

— А хто ж іще?

— Як?

— А тобі це краще знати. Тут я нічого не розумію. Суцільна містика. Прискакали з Інституту Думки посланці до Космоцентру. Ваш Буревій, кажуть, на Плутоні. Негайно посилайте квантовий корабель туди. Дають координати. Ми засумнівалися. Вони продемонстрували відеозапис. Туманно, нечітко... проте там записано контакт з тобою... серед скель Плутонівих. Всякі там сентиментальні думки. Ну, а далі — ти знаєш. Ми рвонули в Комос. І забрали тебе.

Я зачудовано вислухав друга, а потім сказав:

— Неймовірно. Я теж був свідком такого дива, що свідомість відмовляється вірити. Раптом серед криги, поміж мертвих скель — привид жінки.

— Не привид, — пролунав іронічний бас за спиною Колослава, — а мій асистент, співробітник Інституту Думки Ріона. Чудова дівчина. Не має жодного зв'язку з привидами.

— О, — відсунувся вбік Колослав, — шановний академік тобі все пояснить. Керівник Інституту Думки Багрян. Сам побажав летіти до тебе на Плутон.

— До мене? — здивувався я. — Чим я заслужив?

— Заслужив, заслужив, — махнув рукою Багрян, схилиючись до мене. Академік був невисокий, повновидий, але погляд його пронизував наскрізь. Очі прозорі, холодні, ніби криниці з іскристою водою. Дуже дивна людина.

— То скажіть же мені, чим я вас зацікавив?

— По-перше, навіть дитина могла б зрозуміти, що експерименти з передачею думки краще ставити в космічних масштабах, а по-друге...

— Заждіть, — скрикнув я, — певже видіння, яке я бачив там, на Плутоні... телепатичний сигнал із Землі?

— Саме так, — кивнув Багрян. — Заспокойтесь. Для вас хіба це дивина? Пам'ятаєте наші давні суперечки? Між Космоцентром та Інститутом Думки? Ви твердили — кванти підкорять простір. А ми наполягали — думка.

— Пам'ятаю, — пробурмотів я. — Це було давно. Років сім тому. Я серйозно не сприймав ту суперечку.

— Тим гірше, — іронічно заперечив Багрян. — Смішно те, що найкращі докази на нашу користь дав космонавт.

— Хто ж?

— Ви. Саме ви. Тільки завдяки нашим експериментам ви врятовані, здобуто цінні відомості про Плутон, підтверджено можливість міжпланетного та міжзоряного зв'язку на принципово нових засадах.

— Гаразд, — не здавався я, — хай у вас ведуться експерименти, щось там виходить, але зі мною домовленості не було? Факт. Я перебував за шість мільярдів кілометрів від Землі.

— То й що? — ласкаво підхопив Багрян. — Відстань у телепатії не має значення. Тут діють інші закономірності й константи. В хвилини відчаю (а у вас були саме такі хвилини, спробуйте заперечити!) конденсується колосальна психічна енергія, могутнім розрядом генерується у простір. По закону тотожності цей розряд приймається психічно близьким суб'єктом. Саме так відбулося тут. Ми одразу виявили двох...

— Кого двох?

— «Психодвійників». Індивідів, психічний резонанс яких вібрує в одній частоті. Працівник, про якого я казав, — дівчина. Ви знаєте вже її ім'я. Ріона. Дуже талановита. Правда, розхристана, недисциплінована. Саме вона прийняла ваш заклик.

— Я жодного закликуну не робив, а просто внутрішньо прощався з Землею.

— От-от! — засміявся Багрян. — Це якраз і є наш метод — внутрішнє звертання, яке їй пощастило відтворити через оптичний психоінвертор.

— А я? Чому я побачив дівчину там, на Плутоні?

— То — особливий експеримент, — радісно потер долоні Багрян. — То ефект створення особливого... Е-е, зачекайте. Я вам відкриваю наші секрети, а ще не запитав основного: чи підете ви до нас?

— Куди? Звідки?

— З Космоцентру. До Інституту Думки.

— Мене забрати від космосу? Це нереально.

— Навпаки, — сердито замахав руками Багрян. — Не забрати вас від космосу, а дати вам космос по-справжньому. Вже півжиття я воюю з ученими-техніцистами, доводячи їм, що космос неможливо опанувати ракетами.

— Дивлячись якими ракетами, — ревниво заперечив я. — Квантові пристрої не мають меж для проникнення в глибини Світобудови.

— Дурниці. Квантові, суперквантові, мезонні, фотонні, навіть тахіонні — всім їм одна ціна. Тягти у простір мільйони тонн речовини, посилати людей на страшенний ризик, ждати їх через тисячі або й мільйони років, враховуючи парадокс часу. Не годиться така перспектива. Не кажучи про те, що ви ніколи ракетами не перескочите квантову межу — швидкість променя.

— Перескочимо. Кожна межа — умовна!

— Ха-ха! — весело підхопив Багрян. — Ось ми й руйнуємо вашу межу. І не колись, а сьогодні. Тільки на принципово новій основі.

— Думка?

— Так. Тільки не розумійте примітивно. Мовиться не про зв'язок між космонавтами або з іншими мислячими істотами за допомогою парапсихологічного уміння. Все набагато грандіозніше! Я кажу про мандри між планетами, між зорями, між сферами, про вивчення інших світів, систем, галактик. Нема межі для вивчення світу за допомогою думки. Чому? — запитаете ви. Тому, що швидкість розповсюдження думки — миттєва. Це — динаміка Логоса, це характеристика Всюдисушого

Бога. Думка не вкладається в просторово-часові аспекти. Вона вбирає їх в себе. Ви розумієте? Саме думка — творець всіх констант Світобудови. Посилаючи мандрівників до інших галактик чи метagalactic, ми не будемо їх чекати через мільйони років. Для цього досить буде кілька хвилин, секунд, годин. Та, власне, вони нікуди й не літатимуть.

— Літатимуть — не літатимуть, — знизав я плечима. — Як це зрозуміти?

— Чудовий діалектичний горішок, — кумедно поворушив кудлатими бровами Багрян. — Проте ви не відповіли: чи підете до нас? Можу сказати відверто: таких, як ви, на Землі, може, десяток, а може, й менше. Та й тих ми не знаємо. Ваш перехід до Інституту Думки підніме досліди на небачену висоту.

Я весело засміявся.

— То дозвольте ж спочатку узнати все як слід. Перед таким натиском хіба втримаєшся? Якщо це не забере від мене космос, то...

— Я знав, що ви мудра людина, — скрикнув Багрян. — Я знав!

— Коротше, я завітаю до вас, а там поговоримо.

— От і добре. Лягайте відпочивати. А то ми вас одразу від неприємності до суперкосмічних проблем...

— Найкращі ліки. До речі, вам теж пора в крісло, бо незабаром — фініш. Я бачу за бортом Місяць. Станція!

Минуло кілька днів. Завершилися урочистості з приводу мого рятунку, виступи по телемережі. Я провів десятки прес-конференцій, дав сотні інтерв'ю журналістам, ученим, космологам. Потім рейсова ракета принесла мене на рідну Землю. І в той же день міжконтинентальний аеробус дав мені можливість попрямувати на південь, до Непалу.

У Катманду пересадка на потужний вертоліт, курс якого до високогірної долини в Гімалаях. Там, на висоті більше трьох кілометрів, розташовано Інститут Думки. Туди й пролягає мій шлях.

Внизу пливуть гряди титанічних гір. В'юняться білосніжні хребти, клубочаться хмари, ховаючи в глибоких ущелинах вікові таємниці. Вертоліт пірнає в імлісту пелену, пробиває її. По схилах збігають донизу зарості високих дерев, вирують піністі водоспади, темніють масиви скель.

Машина зупинилася на березі невеликого озера, схожого за формою на гігантське око. Навіть острівець з групою ялин посередині нагадує зіницю. Ніжно-зелене плесо завмерло, не колихнеться. Древній ліс стоїть мов сторожа. Урочисто димляться вершини, ніби хтось там запалив багаття.

Я вийшов з вертольота, глибоко вдихнув прохолодне, пахуче повітря гір. Просто, велично, спокійно. Як у Космосі. Хіба дивно, що саме тут учені пробують розкривати таємниці людської психіки. Ураганні вихори людських свідомостей мчать далеко поза цими хребтами, не зачіпаючи спокою казкової долини.

Пілот — чорноокий, задумливий юнак з Бенгалії — мовчки показав у бік скель. Там, за верхів'ям ялин і кедрів, блищало склепіння якоїсь екзотичної споруди. Туди вела ледь помітна стежечка між густим високотрав'ям.

Я рушив по ній. Розгортав трави, вдихав п'янкий запах квітів. Кров шумувала у скронях, тонко поколювало в серці. Чари, справжні чари! Ніби й не було тисячоліть технічної цивілізації. Повернулися предковичні епохи, коли в цих ущелинах ріші Вед шукали істину, розтинаючи власне ество, кидаючи виклик вічному мовчанню Неба. А довкола були примітивні первісні стійбища, грубі звичаї, забобони, деспотія жерців, страх перед таємницями буття.

А втім — сучасному людству теж не варто хизуватися своїм статусом космічної цивілізації. Може виявитися, що ми — всього-на-всього полонені барвистої павутини, зітканої власним самообманом у глибині історичного лабіринту.

Я ступив під покриття велетнів деодарів. Вони мене привітали ледь чутним дзвоном, зачарували спокійною величавістю. Поміж вкритими мохом валунами, через вузлуваті звиви змієподібного коріння я добрався до широкої галявини. Звідси починалася алея, посипана білим піском, що вела до таємничої сферичної будівлі.

Біля входу мою увагу привернула статуя жінки, висічена з темно-лілового каменю. Я замилувався легкими лініями, тонкою символікою творця. Граціозні дівочі форми були вкриті прозорим серпанком. Я не міг зрозуміти, як митцеві вдалося досягти такого ефекту, працюючи з грубим матеріалом. Дівоче обличчя зосереджене, брови зсунуті до купи з виразом за-

ниту. Погляд спрямований в зоряний простір! У долонях, біля грудей, вона обережно, як найбільший скарб, тримає прозору чашу з серцем. Воно сяє блакитним полум'ям, кидаючи відблиск на юне обличчя.

Насилу відірвавшись од споглядання статуї, я рушив до входу. На стіні побачив мерехтливий напис санскритськими письменами: ІНСТИТУТ ДУМКИ.

Двері тихо відчинилися. Я ступив у коридор. Стіни випромінювали м'яке сяйво, в овальні вікна привітно зазирали ялини. Я озирнувся. Жодної душі.

Ще одні двері. Вони нечутно відкриваються. На мене дивилася юна жінка. Я її одразу пізнав. Це була та, котра з'явилася біля мене на далекому Плутоні. Та, яка врятувала мене від смерті.

Жінка схожа на статую, поставлену при вході. Така ж тендітна, дивна, таємнича. Великі чорні очі з-під густих вій дивляться на мене запитливо й тривожно.

«Яка чарівна», — подумав я.

— Яка чарівна, — діловито повторив чийсь голос збоку.

Я отетерів від несподіванки й ніяковості. Хтось дружньо засміявся. Дівчина зашарілася.

Біля нас несподівано з'явився Багрян, жартома сказав:

— У нашому інституті навіть думати треба обережно. Не варто жінкам одразу говорити компліменти. Апаратура записує, потім ваші думки зміняться — буде конфуз. А втім, гадаю, щодо Ріони зміни думок не буде.

— Багряне, — благально промовила дівчина.

— Мовчу, мовчу. Знайомтеся: Буревій, а це — Ріона. Та ви вже знайомі без мене. Серед снігів Плутона зустрілися. Пробачте, друже, що я не зустрів вас. Якраз триває важливий експеримент. Я знову покину вас. Залишиться тільки Ріона. Проте саме вона вам і потрібна. Важка артилерія, як казали наші войовничі предки. Ми її пускаємо в дію, щоб завоювати вас.

— Багряне...

— Мовчу, мовчу, — блимнув веселим оком на дівчину вчений. — Але ж я анітрохи не перебільшую. Ріона — ентузіаст парапсихології та її нових відділів. Вона вам про все розкаже. Ріоно, доручаю вам цього космічного вовка, опрацюйте його. Ну-ну, не гнівайтесь, вам не личить. Звільняю вас до

вечора. Гуляйте, сперечайтесь. Але пам'ятайте: участь Буревія у наших експериментах — першорядне завдання.

Багрян похапцем зиркнув на хронометр, махнув рукою і зник.

Я несміливо глянув на дівчину. Мені якось ніяково було дивитися їй в очі після того, як мої думки прозвучали у просторі.

Проте Ріона дивилася дружно, хоча й тривожно. Подала вузьку руку з довгими музикальними пальцями. Я взяв її, легенько потиснув. Гарячий струмінь пройшов по тілу, проник до серця. Вона заплющила очі, забрала руку. Потім знову глянула на мене. Щоки її поблідли. Вона тихо сказала:

— Ходімо. Ходімо в гори. Я вам покажу свої улюблені місця. Вам сподобається у нас. Ви будете з нами працювати. Я знаю.

— Я теж знаю, — зачаровано зітхнув я.

Вона йшла гірською стежиною повільно, легко, ніби пливла. Між нагромадженням багатобарвних скель, між заростями деодарів і ялин, понад бурхливими потоками по хистких місточках-колисанках. Зрідка оглядалася, і тоді ясні блискавиці чорних очей обпікали мене.

Ріона зупинилася біля водоспаду. Гімалайські кедр-деодари стрімко здіймалися в небо, створюючи подобу казкового палацу. В просвітах між ними біліли високі вершини, вгорі той палац прикривало небо — темно-блакитне, спокійне. Водоспад напинав прозорі ниті між скелями, невидимий музикант торкався тих струн пальцями, грав ледь чутну мелодію вічності.

Дівчина, схилившись, почала збирати сухий хмиз. Я, зрозумівши задум, почав допомагати. Ріона вказала місце біля водоспаду. Ми склали купку гіллячок і запалили.

Вогонь весело затанцював на дровах.

Ми сіли біля нього на широке, плескате каміння. Нас розділяло багаття. Язики полум'я здіймалися вище й вище. Міріади веселих урочистих іскор здіймалися на потоці могутнього пломеню в дивоколо і з'єднувалися з простором.

Коли багаття посилювалося, я підклав кілька товстих гілляк кедр до вогнища і тихо сказав:

— Мені здається, що це вже було.

— Було, — ніби луна, відгукнулася Ріона. — Звичайно, було.

— Коли? — Мов у сні, запитав я.

— Завжди.

Я сприйняв її втаємничену відповідь як найвищий аргумент. Мені цього було достатньо. І знову тиша, яку порушував лише тріск іскор, що багряним річищем плинули у небесний океан. Ріона зітхнула. Пригладила волосся на скронях, відкинула за спину важку косу.

— Слухайте... Хай буде наша розмова казкою. Не треба аналізу. Суперечки теж зайві. Спробуймо розгадувати низку таємниць, що хвилюють нас, з допомогою легенди, міфа, інтуїції, мрії, з допомогою серця. Так, зернина, доки вона не проросла, здається мізерною поряд з важкими скелями, речами, машинами, людьми, далекими світами. Але дайте зернині простір і умови... і вона трансформує світ. Заколосяться масиви хлібів, зашумлять густі ліси, мільярди людей отримують Їжу і вбрання, будівлі й машини, папір для книг і музичні інструменти для вияву гармонії.

Так було і досі ще є з думкою. Хоч думка завжди була ведучою в еволюції (згадайте віще Платонове: «Думка правує світом»), та її майже не помічали. Більше звертали увагу на зовнішні прояви, не розуміючи, що то лише грубі вбрання думки. Чи стілець, чи ракета, комп'ютер або пісня, хліб чи прекрасна іграшка для дитини — все це творчість вогняної думки. Навіть пантеони всіх богів — древніх і сучасних — хіба не думкою створені? А наші руки, інструменти, машини, пристрої та гігантська споруда соціуму — лише зброя думки, якою вона перебудовує світ.

Проте вже тисячоліття тому з'являлися люди, котрі замислювалися над суттю думки. Вважалося, що енергія думки передається в просторі й часі, що вона конденсується, розсіюється, що вона незнищенна, як і все в Космосі.

Проте пробачте. Я захопилася і сповзаю до філософії. Ви, певна річ, самі достатньо знаєте про факти, пов'язані з маніфестацією енергії думки.

— Знаю... Читав... Проте захоплювався іншими напрямками наукових досліджень. А тепер, коли Багрян... коли ви...

коротше, сподіваюся, що світ думки, який ви хочете мені відкрити, такий же реальний, як і той, до якого я звик.

— Вищий, — підхопила Ріона. — Значніший, могутніший, глибинніший. Я люблю афоризм одного з древніх гімалайських учителів: «Думка стихійна і безмежна». Вона — ваяло Бога-Творця.

— Говоріть, говоріть. Мені радісно вас слухати.

— Я скажу коротко. Решту має здобути ваша воля, ваше бажання. Наука вже десятки літ нагромаджує статистичні дані і експериментує. Проте мало здібних людей. Мало довір'я до нового напрямку в пізнанні. Стереотипи жакливі. Проте основні тенденції визначені. Ми можемо концентрувати і конденсувати енергію думки. Нам пощастило у мікродозах скристалізувати цю енергію, здобути її субстрат. Про це вам розповість Багрян.

А щодо конкретних прикладів... Ми з вами — найкращий приклад. Проводячи експеримент з аналізом інформаційного поля Всесвіту, я сприйняла потужну телепатему, побачила вас, краєвид Плутона, почула ваші думки, адресовані людям Землі, почуття. Мої враження були записані на відеоплівку. Знаючи, що вашою долею стурбований Космоцентр, ми негайно передали це ученим на Місяці. Вони підготували рятівну експедицію. А наш інститут тим часом попередив вас.

— Як? — вражено запитав я. — Невже ви володієте такою потужною думкою?

— Ні, не володію, — заперечила Ріона. — Мою телепатему послали енергією, сконцентрованою в кристалі. На цей імпульс було витрачено майже весь запас. У чому суть експерименту? Створення в просторово-часовому континуумі так званого психодвійника. З віртуальних часток вакууму. Цей «двійник» не має інерції, властивої утворам з масою спокою і навіть квантам. Отже, він може пересуватися дією нашої волі, нашої думки миттєво у будь-який пункт простору й навіть часу, у будь-яку сферу чи світ.

— Миттєво? — недовіркою перепитав я.

— Так. Вам це здається неможливим?

Я поворушив палицею багаття. Воно спалахнуло сильніше. Очі Ріони у відблисках вогню здавалися отворами у трижовний, невідомий світ. Я не міг одвести погляду від них і заворожено відповів:

— Мені тепер нічого не здається неможливим. Але розум...

— Ага, — дзвінко засміялася Ріона, і луна повторила той кришталевий сміх у горах. — Розум вперто вимагає логічних висновків. Хай так. Наша гіпотеза ось яка: думка передається не в електромагнітному, не в мезонному чи нейтринному, не в гравітаційному чи ще якомусь там полях, що підлягають законам часу. Вона пов'язана з Полем Цілості (це умовна назва). Час і простір є лише аспектами цього творячого поля. Будь-яке збурення в цьому Полі миттю відчувається в іншому місці та часі де завгодно і коли завгодно.

— Ого, — захоплено сказав я. — Тоді це своєрідний телефон Бога. Це засіб всюдисущості, всечуття.

— Чудове визначення, — захоплено вигукнула Ріона. — Я щаслива, що ви так блискавично збагнули те, що я хотіла передати. І ще одне. Це вже мої спостереження. Найпотужніше діє в цьому Полі серце.

— Серце? — перепитав я. — Що це означає?

— Те, що почули. Мозкова телепатема досить слабка. Вона без посилення згасає швидко. А сигнал, генерований серцем, практично не втрачає потужності на будь-якій відстані.

— Ох ти! Це ж чудово. І дозволяє зробити несподівані висновки.

— Не треба наївності, — зітхнула Ріона. — Давні мудреці та святі зробили це відкриття тисячоліття тому. Казали: «Бог живе в серці». Ми можемо сформулювати так: **серце є провід до ядра буття**. Мозок лише секретар, а с е р ц е — господар. Основний герць віків тривав між мозком і серцем. Інтелект як алгоритм мозку формував світогляд, концепції буття, соціальні моделі, суб'єктивні сфери, структуру держав та ідеологічні програми за суворими правилами лабіринтного мислення. Ми ще й досі в полоні цих штампів далекого падіння Люцифера-Світоносця. А серцю було дозволено лише іграшки міфів, казок, мрій та любовних спектаклів. Любов як Енергія Творення була замінена ущербними імпульсами холодної думки. Скоріше це була псевдодумка. Бо правда д у м к а — це **синтез почуття і пізнання**. О друже! Дозвольте вас так віднині називати. Перспективи вивчення Світу з допомогою сердечної думки всеосяжні. Ми зможемо посилати психодвійників куди завгодно: на планети, до інших зірок, в невидимі

сфери, до найдальших галактик, в минуле, майбутнє. Все залежатиме лише від енергії. А енергія залежатиме від л ю б о в і.

— Від любові? — Заворожено перепитав я.

— Так. Глибина л ю б о в і визначає потужність с у б с т а н ц і ї, яку люблячий Творець зачерпує з Океану Цілості. Христос казав: «За вірою вашою буде дано вам». А віра — це воля серця. Нам не треба буде посилати гігантські ракети, ризикувати людьми, ждати їх тисячоліттями. Ми ввійдемо в контакт з **розумними, люблячими братами**. Сердечна думка з'єднає Безмежжя. Вона не відкине технічну цивілізацію, а любовно трансформує її. І в основі кожної трансмутації буде **серце людини, думка любові**.

Згодом навчимося ущільнювати «психодвійників». Там, на далеких планетах, будемо ходити ми, точніше — наші заступники, виконуючи нашу волю, волю нашого розуму, любові, пізнання. Ви збагнули, до яких висот приведе вивчення енергії думки?

На гори спадали сутінки. Темніло небо, на дивоколі спалахували великі, яскраві зірки. А водоспад все дзвенів свою пісню, і Ріона вела мене широкою стежиною свого серця у світи легенди і сміливого пошуку.

Я залишився в Інституті Думки.

У Космоцентр повідомили про моє рішення. На моє ім'я надійшла радіограма з поздоровленням «живцем похованому». Я прочитав її разом з Ріоною. Ми посміялися над чорним гумором друзів, та в моєму серці не ворухнулося ні жалю, ані сумніву. Все було чудово, все було як слід.

Минуло два роки.

Раніше, в іншій ситуації, в інших умовах, цей час здався б мені нескінченним. А тут все було якось інакше. Розмаїтим вихором подій та явищ промайнула та благословенна пора.

І ось знову я сиджу на плескатому камені, біля співучого водоспаду. Слухаю мелодію гір. І чекаю її. Вона незабаром прийде.

Між двома каменями товстий шар попелу. Скільки разів — влітку, восени, взимку та навесні — сходилися ми до улюбленого місця? Скільки дум передав нам казковий водоспад, скільки чарівних таємниць нашептали горді деода-

ри, величні гори? Скільки снаги влило до серця тріпотливе рідне багаття?

Купка хмизу знову чекає її. Прийде вона — і затанцює вогонь, вітаючи свою господиню химерним древнім танком.

Я заплющую очі. Прислухаюся до простору. Згадую. Знову мчить, відновлюється в свідомості ланцюжок подій цього року. Вражає своєю незвичайністю, а разом з тим простотою.

Я гадав, що почнеться щось казкове, окультне. Та почалася дивна, на перший погляд, дитяча робота. Скоріше — гра.

Наприклад, переді мною розкладали багато речей, просили за кілька секунд оглянути їх, а потім, не дивлячись, розповісти те, що запам'ятав.

Або називали одне слово, а по ньому веліли відновити всю фразу, яку задумувала, в основному, Ріона. Або мені треба було щодня в певні години уявою будувати речі, постаті, будівлі, деталі обличчя, тіла, досягаючи в цьому великої чіткості. Контролювалися мої успіхи або невдачі спеціальним апаратом, який записував мисленні утвори на відеоплівку.

Незабаром я збагнув суть цих вправ. І вже не іронізував над власними «пустощами», як спочатку сам називав такі заняття, а старанно виконував завдання Ріони. Треба було відточити здібність зосередження, концентрації думки, навчитися мислити чисто, ясно. І щиро, як завжди додавала Ріона. А щирість досягалася лише тоді, коли думку проводили крізь серце. Для мене в перші дні це поняття плавало десь у хмарах абстракцій, проте коли я дивився в очі моєї наставниці, то відчував, поза всяким сумнівом, що серце справді не лише центральний орган кровоносної системи, а таємничий індуктор глибинного ества, центр ще не відкритого нами буття.

— Можна послати потужний промінь гарної думки, — гонорила Ріона, — а вслід за тим засмітити простір зграєю вороння, яке своїм гвалтом зіпсує попередній сигнал. А якщо думка захищена серцем, вона набуває урочистості і значущості.

Я з радістю згоджувався з нею і старався не пускати в простір «вороння». Ріона була задоволена. А ще більше Багрян.

Потім наступили дні суворих екзаменів. Мені необхідно було створити у просторі психодвійника — своєрідний інформаційний дубль. У цьому допомагав екзотичний прилад ЦПК

(церебропсихоконцентратор) — винахід Багряна та його помічників. На голову одягався вінець із датчиків, у ньому збуджувалося потужне Х-поле, яке спрямовувало енергію думки суб'єкта вузьким концентрованим променем в обраному напрямі, допомагало зосередитися, щоб створити необхідну форму психодвійника. Саме так Ріона відвідала Плутон тоді, коли я зазнав катастрофи.

Враження від перших спроб перевершили мої мрії. Надівши вперше вінець ЦПК, я зосередився, як завжди. Згідно з домовленістю послав думку у простір, спрямувавши її до вершини сусідньої гори. Там ждали асистенти Багряна — співробітники інституту.

Я миттю вийшов із стін лабораторії, майнув понад озером, понад лісом. У грудях солодко похололо, здалося, що моя свідомість охопила незміряні простори. Я метнув себе незначним зусиллям волі до призначеної гори. Зупинився біля намету асистентів. Мене побачили, радісно привітали. Весело засяяли вічка відеокамер, реєструючи появу психодвійника. Але найбільше дивувався я, бо знав, що тіло моє лежить у експериментальній камері інституту, а разом з тим почуття наочно стверджували, що я також знаходжусь на горі, біля моїх товаришів.

Інститут тріумфував. Багрян готувався впритул підійти до заповітних дослідів — до вивчення Космосу, щоб відкрити новий шлях мандрів між зірками. І, звичайно, покласти на лопатки прихильників квантових кораблів у завоюванні простору.

Ще кілька пробних польотів. А потім — ривок на Місяць. Мій психодвійник з'явився поміж співробітниками Космоцентру. Спочатку всі були вражені, вважали мою появу якимось фокусом, та, коли переконалися в разючому успіхові ідеї Багряна, щиро побажали мені успіхів, прохаючи об'єднати зусилля «космачів» та «психів», як ризиковано називали вони працівників Інституту Думки.

Минали дні, місяці. Незабаром почнуться польоти до інших планет. А потім — до інших зірок. Багрян вірить, що за життя нашого покоління вони зможуть майнути до інших галактик.

...Мої думки збурилися, майнули врозтіч. Серце відчуло її наближення. Ніби випереджаючи обличчя, летять попереду

двоє зірок-очей. Мов промені, простягнуті мені назустріч руки. Я беру їх в долоні, з серця до серця посилаю свою радість. Ми сідаємо мовчазно, тихо на камені. Дівчина обіцяла сьогодні розповісти свою таємницю. Я знаю, що її таємниця така ж прекрасна, як вона сама.

Розпалюю вогнище. Пломінь виривається на волю, кидає полиски на задумливе личко Ріони.

— Мій друже... Ти читав про екзотичну гіпотезу Матакрішна? Про походження Сонця? Про його будову?

— Не довелося. Це стосується твоєї таємниці?

Вона кивнула схвально. Затихла на якусь хвилю, вдивляючись у багряні пелюстки полум'я. Потім звільна почала говорити:

— Матакрішна говорить так: чому ми дивимося на Сонце та інші зірки так, як далекі предки? Вони припустили в своїх гіпотезах перше, що спало їм на думку: Сонце й зірки — великі кулі плазми, розжареного газу. Що вони кулі — це видно простим оком. Що газу — показує спектроскоп і низка інших приладів. А далі? Далі — лише домисли, припущення, натяки, до яких пристосовують математичні розрахунки моделей — термоядерних, гравітаційних, нейтринних та інших. А чому б, каже Матакрішна, не подумати про Сонце та зірки з інших позицій? Такі думки не нові, в казковій формі вони висловлювалися раніше.

Сучасна наука тримається припущення двадцятого віку, що Сонце й зірки — саморегулюючі термоядерні системи, де відбувається процес синтезу елементів легких у тяжчі, — наприклад, водню в гелій і так далі, — з виділенням певної енергії. Цю гіпотезу прийняли майже як догму.

Матакрішна стверджує, що зірки — не природні утвори, а штучні. Справді, який механізм природного формування Сонця? Одразу таке гігантське тіло не може виникнути, а народжуються з туманностей первісні глобули — планети. Вони гуртуються в своєрідну сім'ю на чолі з планетою типу Юпітера. Якщо в надрах небесного тіла нагромаджено достатньо сировини — водню, дейтерію чи інших легких елементів — і розпочнеться термоядерна реакція, то неминучий титанічний вибух, ланцюгова реакція, яка розшматує планету. Ні про яку зірку не може бути й мови. Матакрішна каже: Сонце й зірки — утвори мислячих істот.

— Всі? — здивувався я.

— Учений певен, що всі, — ствердно мовила Ріона. — Я переконана, що він каже правду.

— А як же тоді виникають попередні мислячі істоти? Ті, що творять сонця, зірки? Хіба не в променях Сонця виникла наша біосфера, наше життя, наші людські тіла, зрештою?

— Зачекай, друже, я все поясню. Матакрішна каже: окрім видимого проміння, є безмежний спектр інших радіацій, цілий океан вібрацій. Якщо раніше не було зірок з видимою радіацією (відзначимо, що «видимою» для нас), то хіба це означає, що Безмежжя було таємним, що в небесах панував вічний морок? Виникали істоти під іншими променями, життя зачиалося в інших лонах, ніж наші, сягало розумного рівня, еволюціонувало, гармонізувало Світобудову. Припустимо, що на якійсь планеті (чи, може, в просторі) життя сягнуло суперкосмічного рівня. І ті мудрі істоти розширили спектр свого буття, запаливши вогняну зірку, яку ми тепер назвали Сонцем.

— Навіщо? — здивувався я.

— Чому ми дивуємося? Навіть діти з цікавістю заглядають у печери, щілини, прагнуть мандрувати за обрій, а тут ідеться про божественний Розум, котрий має можливість подарувати буттю, всесвіту, Природі небували, грандіозні шляхи Еволюції, народити нових істот. Може, це саме сонячні жителі, оточивши свою сферу потужними енергополями, дали поштовх нашому життю? Може, саме вони є ті, кого пращури називали Богами, Аватарами, Девами, Кумирами? Хто скаже, які масштаби їхньої дії, творчості? Ми, люди, може, лише краплина їхнього всеохопного експерименту Світотворення?

— Отже, Матакрішна вважає, що там... живуть...

— Живуть, — урочисто підхопила Ріона. — Живуть і творять наші вогняні брати, учителі, друзі. І дають приклад нашого прийдешнього.

— У мене паморочиться в голові. Все це несподівано. Ми ж ніколи не зможемо їх побачити. Жоден корабель не проникне на Сонце. Тим більше якщо це химера, якщо Сонце — плазма куля, а не такий світ, про який каже Матакрішна.

— Саме для цього я й почала розмову з тобою, друже. Ми повинні перевірити гіпотезу Матакрішни. Експериментально.

Справді, жодні апарати не проникнуть у Сонце. В прадавній криптограмі про Матір Світу стверджується, що Сонце — т в е р д н я її. Те ж саме говорить Одкровення Івана про «Жону в обіймах Сонця». Всі пророки запевняли, що ніхто не зійде за нею на сонячну вершину, окрім тих, хто стане її дітям. Ти розумієш, що це означає?

— Ти хочеш, щоб психодвійник...

— Так. Я хочу, щоб ми помчали на Сонце. І ти знаєш, що цього неможливо досягти, якщо вогонь Любові не очистить нас.

Я мовчав. Проте, напевне, промовляли мої очі, бо в них Ріона прочитала все: я готовий був піти з нею куди завгодно — в безодню смерті, на Сонце, в пекло, навіть туди, куди неможливо проникнути.

— Але це дуже небезпечно, — прошепотіла дівчина, торкнувшись моєї руки.

— То й що? — Просто запитав я.

— Можуть бути несподіванки, ускладнення.

— Це ти мені кажеш, Ріона?

— Так, так, — ніжно засміялася вона. — Я забула, що розмовляю із славетним Буревієм, тигром Космосу.

— Тигр чи ні, але й не заець. Та що нам заспіває Багрян?

— Йому ні слова, — твердо сказала Ріона. — Я натякала про можливість «промацати» корону Сонця, побувати в його околицях, але він оскаженів, закричав, що таке можливе тільки через його труп, що ми не належимо собі, а людству, що наші двійники згорять, а разом з тим і тілесні носії будуть паралізовані. Ні, ні, він не дозволить.

— Тоді що ж?

Ріона повернулася до мене, глибоко глянула в очі. Щоки її запалені, і я відчув усім тілом, як вулканічно вирує її серце.

— Буревію...

— Я готовий, — зірвалося з моїх вуст.

— Ти віриш?

— Вірю, кохана.

Вона стрепенулася від цього слова... Заплющила очі.

— Ще раз... скажи...

— Кохана... Єдина...

- До Сонця, Урагане мій?
- До Сонця, кохана...

На світанку наступного дня ми прийшли до інституту. Там ще нікого не було. Основні експерименти й заняття розпочнуть-ся через чотири години. В головній лабораторії панував морок — віконниці були зачинені. Ріона підійшла до стіни, натиснула кнопку. Віялоподібні фіранки плавно розійшлися, рожеві барви світанку м'яко попливли до приміщення. Дівчина поглянула на мене уважно, ніби вимірювала глибину моєї певності.

Обрій над горами розгорівся багрянцем. Запламеніли вершини. Між зубцями скель викотився палаючий диск Сонця. Його промені сягнули у простір, відбилися в тривожних очах дівчини. Здавалося, що світило здригається, пульсує, напружується у зусиллі відірватися від Землі. Нарешті сліпуча куля піднялася над хребтами гір, легко й урочисто покотилася у Безмежжя дивокола.

- Пора, — зітхнула Ріона.

Ми переступили поріг експериментальної камери. Двері зачинилися. Тепер зовні, на стіні, палахкотить червоний напис: **УВАГА, ЕКСПЕРИМЕНТ!**

Жодна жива душа не зайде до лабораторії, не потривожить нас. Все, що станеться, залежить від нашої волі.

Ріона вказала на глибоке, зручне крісло. Я сів.

Вона наділа на моє чоло вінець ЦПК. Перевірила функціональну систему. Те ж саме зробила для себе. Вимкнула світло. Сіла в крісло.

- Пора, — почувся її голос.

У ту ж мить ми опинилися в просторі.

Будівля інституту блищала срібним склепінням внизу. Потоки хмар рожевіли між спокійними ніжно-фіолетовими вершинами. Сонце піднялося височенько над нами.

Я побачив поряд з собою Ріону. Крізь неї просвічувалися гори. У променях ранку «психодвійник» здавався райдужним.

— Ти ніби істота з казки, — промовив я, і сам здивувався, що мої слова звучать у просторі.

— Ти також, — відповіла Ріона. Вона по-дитячому дзвінко засміялася, повернулася до Сонця. — Що ж, хай поки що це буде сновидінням. Навіть для нас. Дай руку, мій любий. До Сонця!

Я простягнув їй руку. Вона торкнулася мене. І одразу ж в моїх грудях відчувся стук її серця. Це було тривожно, незвично, солодко.

— Спочатку до Меркурія, — мовила вона. — Там зосередимося, а потім...

Я поглядом відповів, що все зрозумів. Ми зосередилися. Метнули себе в простір, до Сонця. Земля блискавично танула в дивоколі, перетворювалася в слабеньку зелену зірочку. Навально виростало світило, закривало велику частину видимого неба. Перед нами з'явився світло-оранжевий диск планети.

— Меркурій, — сказала Ріона.

Ми спрямували політ до нього. Пробили димуючу атмосферу і зупинилися на пустельному плоскогір'ї. Де-не-де блищали озерця блискучої, срібlistої рідини, з титанічних щілин виривалися хмари газів. Сонце крізь хмари проглядало багряною, зловісною кулею.

— Тут, мій друже, — мовила Ріона, — нам треба з'єднатися в спільного психодвійника.

— Хіба це можливо? — здивувався я. — Адже ми ще не тренувалися.

Вона глянула на мене, як прадавній дух всього земного жіноцтва — ніжно і трохи іронічно.

— Закохані віками зливають свої серця в спільне серце. Адже ти сказав мені, що любиш? Хіба можеш уявити себе без мене?

— Не можу, — щасливо всміхнувся я. — Я розумію. Я готовий!

— Тоді я жду!

Я ступив до неї. Торкнувся руки. Рука ввійшла в руку. Груді в груди. Серце торкнулося серця. І тоді таємничий блакитний вогонь спалахнув у наших грудях, з'єднавши два серця у потужне багаття.

Не було мене. Не було її. Народилося спільне бажання, спільна свідомість, єдине серце.

І те бажання, та воля, сила і прагнення, відчувши свою всемогутність, підняли об'єднаного психодвійника над планетою і жбурнули його до Сонця. Просто в центр палаючого диска.

...Вогняний океан закрив Космос. Двійник був оточений лютуючою плазмою звідусюди. Наша об'єднана свідомість відчула, що оптильйони ергів сонячної потужності шматують нашу духовну броню, намагаючись знищити, спопелити зухвалого пришельця з маленької темної планети.

Проте, ламаючи бар'єри вируючої матерії, психодвійник пірнав глибше й глибше в надра сонячної атмосфери.

Десь далеко-далеко, в глибинах свідомості, дзвеніло застереження. Воно кликало назад, на квітучу, спокійну, улюблену Землю, де не треба змагатися з космічними силами, де не загрожує знищення. А що, коли гіпотеза Матакрішни — химера? А що, коли Сонце ущільнюється до центру і ми потрапимо у такі надра, де температура сягає мільйонів градусів, де страхітлива енергія ядерного синтезу знищить нас, як хмаринку, навіть не помітивши.

Проте той голос був ледь чутним. То був голос тіла, котре залишалося далеко на Землі. А посланець серця і розуму — спільний психодвійник — всепереможною стрілою мчав крізь протуберанці, крізь потоки радіації, крізь пружні енергополя далі й далі.

Напруга наростала. Здавалося, що ще трохи — і годі буде витримати опір немислимим стихій.

Та зненацька вогняний вихор обірвався. Залишився позаду. Перед нами виник неосяжний вільний простір. Там, звідки ми прилетіли тільки що, де клекотіла стихія вогню, — блищала блакитна спокійна сфера. А внизу, скільки оком кинь, майоріли райдужні обриси таємничого світу: велетенські гори, дерева, будівлі. Все це формувалося з плинних барв і променів, ніби в казковому сновидінні.

Я почув захоплену мову Ріони в собі. Чи, може, це було наше об'єднане Слово:

— Наші пращури знали правду. Недарма назвалися синами Світоvida, Онуками Дажбога. Тут Джерело нашого Буття, тут наші Батьки, сюди пролягає й наша дорога.

Ми метнули свого психодвійника униз, на поверхню сонячного царства. Та невидима, плавна, але вражаюча за своєю потужністю сила зупинила нас, забороняла ступати туди, де мали право жити лише повністю трансформовані вогнем істоти.

Почуття жалю задзвеніло в грудях. Невже Світ Полум'яний залишиться лише фантомом? Лише маревом в пустелі?

Зненацька гігантська блакитна постать метнулася до нас з глибини сонячного простору. Доброзичливий погляд титанічних очей зазирнув у наші душі, ми відчули радісну дружню енергію брата і родича. Він вітав наш дерзновений успіх, вірив у відновлення райдужного моста, що колись поєднував усі світи,

— Відроджуйте Серце, — пролунало останнє напуття Брата. — Ми чекаємо вас!

І тоді свідомість об'єднаного психодвійника не витримала граничної напруги Сонячного Світу. Нас кинуло назад, до блакитної сфери. Замерехтів полум'яний океан. Протуберанці. Чорний Космос з міріадами зірок. Зелений ореол Землі.

А потім легка тінь забуття покрила нашу свідомість.

Ми мовчки стояли перед Багрянцем. Він зі сльозами на очах кричав:

— Ніколи не прощу цього! Як ви могли? А що — якби нещастя? Як ви сміли?

Що нам було казати? Мабуть, на наших лицах Багрян бачив лише блаженно-радісні усмішки, бо раптово махнув рукою і сам засміявся.

— Бачу, що від юродивих нічого не доб'юся. Ви втратили від радості здатність розмовляти. Хоч скажіть словечко: є там життя? Матакрішна правду казав?

— Є, Багряне, — прошепотіла Ріона. — Є Світ любові й вічності. Це дає нам певність, що й ми — не примхлива гра природних стихій, а справді спадкоємці **безмірної Сили**. Нам треба багато думати... і відчувати... Ми втратили уміння відчувати Серцем.

Я теж хотів щось сказати, але відомі слова здавалися сірими, марними. Проте серце мені владно підказувало, що **вогняна епоха людства** гряде. Бо якщо бодай одна пара, об'єднавши серця, змогла піднятися до Сонця, то те саме зробить згодом і об'єднане людство. Воно повернеться до Вітцівської та Материнської Світлиці, щоб стати такими, як ті, котрі народили нас для славетної долі.

Головне — прислухатися до Камертону Дажбога, племенистого Світовида, який щоденно розпочинає невмирущу с и м -

фонію життя у Дивоколі Всесвіту. Прислухатися... і прагнути до творящого Вогню.

Бо піднятися до Вогню — це означає стати ВОГНЕМ.

Частина четверта Екзамен для Арімана

(Із щоденника Сергія Горениці)

...Ось-ось мають прийти мої хлопці. А я все не можу розвіяти враження від мандрів до Сонячного Ковчега. Звідки це видіння, як воно могло утворитися в моїй психіці? Хіба Ріона — вигадка підсвідомості? Вона настільки реальна, рідна, близька, що без неї вже неможливо жити й мислити, почувати і кудись прагнути.

Може, вона вже десь тут, у цій часовій сфері? Може, вона — це втілення якоїсь з дівчат-Космократорів? Кого ж? Чому мій розум не має жодної інформації?

Та головне — сновидіння вирізило найактуальніше завдання нового циклу: визволити с е р ц е від засилля і н т е л е к т у. Тут — вузол трагедії Землі. Люцифер-Світоносець — б а т ь к о інтелекту. Він знав радість всеохопної творчості, він у самозабутті творив світи й еволюції, але ревниво усунув серце на другорядну працю. І Світобудова, сформована володарем Думки, потьмяніла, почала вироджуватися. Животворна кров л ю б о в і перестала омолоджувати старіючий організм Космосу. А здавна сказано: як вгорі — так і внизу. Кожен атом, кожна клітина, кожна цятка буття відчули падіння **основи**.

Тепер — лише **воля людини** може знайти вихід з Л а б і р и н т у. Христос сказав: «Коли піднесете Сина Людського, тоді збагнете, що це Я». Не принижені молитви і биття в груди, а піднесення **Сина Людського**. Возвеличення його **розуму й серця**. Регенерація Першолюдини розпочне регенерацію Світобудови. Такий задум **Вітця Суцього**.

Так просто. Просто. Науку, технологію, освіту, стосунки між людьми й світами оперти на с е р ц е. О Боже, яка чарівна думка! Треба негайно дати завдання хлопцям: готувати експеримент для побудови с е р ц е р у ш і я. Першоімпульс дає серце, його треба ввести в резонанс із пульсацією великого серця Космосу. Тоді можна ігнорувати примітивні джерела енергоносіїв, добутих з нафти, ядерного палива і навіть сонячного потоку. Кожен носить із собою безмежний океан сили. Треба лише знайти шлях для його реалізації. Але **чорне серце**, жорстоке серце не полетить, не сотворить, не подарує людям Світ Радості. Воно лише може руйнувати... і то — з допомогою проміжних ланок технології. А **серце Творця** буде діяти б е з п о с е р е д н ь о. І вся Світобудова допоможе йому. Бо безмежне Поле Неба з прадавності чекає повернення **правдивого сіяча і господаря** — Сина Людського, Сина Божого.

Були хлопці в гостях. Ми раділи, мов діти. Всі з півслова збагнули суть задуму. Особливо — Соколенко. Він казав: «Ех, якби ми знали про таке трохи раніше... не допустили б до експерименту ворога...»

Усе тіло моє тремтить. Ніби в передчутті казкових подій. А хіба не так? Новий хронокомплекс, поєднаний з серцем оператора, допоможе проникнути в будь-який час, простір, будь-яку сферу.

Ми зможемо проникнути в сусідні реальності. Визволити полонених Космократорів з павутини демонічного світу. Зібрати до купи всю нашу древню команду, щоб вернути первісні сили. Тоді під нашим контролем буде весь історичний ланцюг — від Троянської доби донині.

І можливо, можливо... А чому б і не помріяти? Можливо, Аріман та його прихильники замисляться над подальшою долею Буття і знайдуть снагу для трансформації? Хто сказав, що це неможливо? Адже він був на вершині м о г у т н о с т і? Адже він брав участь у формуванні Хартії Єдності? Хіба все це розвіялося на космічних вітрах ненависті та безнадії? Зоряний Корсар сказав, що Аріман — таємниця людська. А що, коли ми помилилися у визначенні вектора творючої Еволюції? А що, коли це Земля сотворила Вищу Систему Ари, а не навпаки? Адже давно люди догадувалися, а дехто й стверджу-

вав, що **боги — людське породження**. Сотворивши їх, ми потім стали їхніми холопами. Страшна ідея, але тут — можливість інверсії. І визволення також.

Що ж... Якщо логічна розробка такої гіпотези не буде суперечливою, тоді треба знайти засоби для **свідомого контакту з Аріманом**.

Іще одна — остання дружня пропозиція.

Зупинити руйнівне колесо Еволюції.

Стерти, мов брудні письмена з листка паперу, порочне, зіпсоване творення.

Вернути Прабатькам Безсмертя. І самим віддати себе в їхнє розпорядження. Приборкати власну амбіцію «Богів». Збагнути себе як частку **спільного потоку** Буття й Радості.

Він почує. Можливо, він уже чує. І тоді ми побачимо, чи залишилися в його Серці іскри Любові? Чи там на віки вічні поселилася предковічна п'ятьма?

Що ж — це екзамен.

Екзамен для Арімана.

Екзамен для людини.

О с т а н н і й...

* * *

...Перед Ягу — космослідчим Головного Координатора Ари — розімкнулося незримо поле особистого Тартару Арімана. Почувся втомлений голос:

— Зайди. Я чекаю.

Ягу переступив просторовий бар'єр, одразу ж відчувши дивний стан Арімана. Головний Координатор сидів у глибокому кріслі і навіть не повернув голови, коли Ягу ступив до Тартару. Перед ним саяв темно-фіолетовий клуб просторового телезв'язку, там пливли рядки якихось прадавніх письмен. Екран згас. Аріман махнув рукою, показуючи на крісло перед собою.

— Сідай.

Ягу виконав його наказ і пильно глянув у очі володаря Ари. Погляд Головного Координатора блукав десь далеко-далеко, в ньому з'явилася дивна дитяча прозорість, нехарактерна для демонічного образу, сформованого тисячоліттями.

— Що сталося, Арімане? Ти не схожий сам на себе.

— Он як? Ти помітив?

— Не лише помітив, а й відчув якусь психологічну інверсію. З тобою відбувається дивна трансформація. Поясни мені...

— Зажди, Ягу. Спочатку я прослухаю твою інформацію. Які вісті з Землі?

— Не дуже втішні. Зоряний Корсар допоміг Космократорам осідлати часовий потік Еволюції. Тепер вони зможуть коригувати моделювання різних варіантів р е а л ь н о с т і. Вони руйнують наш космоісторичний алгоритм, а в інший ввести багатоваріантну реальність нам уже не пощастить. Ти розумієш, що це означає? Ми потерпіли поразку. Це — повна катастрофа!

— Не лише для нас, Ягу, — печально зауважив Аріман, і на його чолі позначилася тяжка задума. — І для них також. І для Зоряного Корсара з його проектом Нового Творення.

— Ти вперше говориш про такі драматичні речі, — вражено прошепотів Ягу, і в його крижаному погляді пропливла хвиля тривоги. — Звідки такі висновки? Ти отримав якусь принципово нову інформацію?

— Хіба суть в інформації? — Трохи іронічно запитав Координатор. — Ми самі наповнили Космічний Океан численними потоками розмаїтих інформаційних варіантів. Ми заплуталися у власних легендах Творення. І я раптово... а може, й не раптово збагнув цю просту правду. Я відчув, що вертаюся в далекі-далекі дні, в дитячу пору буття... коли все було так ясно і просто, гарно і щасливо...

— Ти мене дивуєш, — нетерпляче заворушився в кріслі Ягу, відкинувши за спину вогняну гриву волосся. — Згадай, що я свого часу пропонував тобі шукати примирення з Космократорами, а ти тоді що сказав? «Зрушено з місця космічні сили. Ми вже не носії свободи волі, а раби тієї дії, причина якої посіяна давно...» І ще ти сказав, що ненавидиш тих, котрі стали жертвою вільного буття.

— Казав, казав, — елегійно згодився Аріман. — Тільки все те — помилка. Трагічне непорозуміння. У пастку п с е в д о р о з у м у потрапили і ми, і вони. Все Буття...

— Ти поясни мені, що ж сталося? Об чім річ?

— Поясню, Ягу. І не лише тобі. Маємо скликати Верховний Конгрес Ари у головному Тартарі.

— Секретний?

— Навпаки. Хай мене і всіх нас слухає вся Система. Мова йтиме про долю всіх сфер життя у Всесвіті.

— Ти мене інтригуєш.

— Жодної інтриги, Ягу. Все дуже просто. І в суті своїй — радісно, якщо...

— Якщо...

— Якщо у всіх нас вистачить мудрості та волі знову стати дітьми.

— Арімане! — Спонтелічено скрикнув Ягу. — Ти повторюєш слова того, чиє ім'я у нас — т а б у.

— Так, — згодився Аріман. — Він збагнув цю істину ще тоді, коли ходив по Землі. Що ж... Правда ніколи не буває застарілою чи новою. Вона вічна. Проте зажди... Перед тим як сказати основне, я хочу продемонструвати тобі просторові записи думок, що несподівано стали каталізатором моєї трансформації і відкрили **страшну таємницю еволюції Ари.**

— Он як! Я з нетерпінням чекаю.

— Зажди. Втримайся від емоцій. Уважно вчитуйся в те, що я покажу на екрані. Це фрагменти вражень та міркувань простих земних людей. Але я проаналізував, що такі парадоксальні ноосферні імпульси буквально р о з ' і д а ю т ь фундамент традиційного Космосу. Я мовчав досі, хоч і бачив, що Ара буквально тане, мов іній під сонцем на деревах Землі. Але далі мовчати злочинно, назриває **вибух сфери Буття, згортання спектаклю творення.** Дивися, Ягу, і аналізуй.

Заіскрився темний куб просторового бачення. Ягу прочитав написані універсальними рунами рядки поетичної строфи:

Те, що мріється, все відбудеться,
Бо такий у Життя закон:
Що досягнуто — не забудеться
В глибині таємничих лон...

— Чудово! — Вихопилося у Ягу.

— Ти розумієш, чому я показав тобі ці рядки? — Тихо запитав Аріман.

— Мені здається, що я збагнув. Я завважив, що очі в тебе стали якісь дитячі. Отже, ти під впливом цієї строфи повернувся до своєї юної пори, коли ми вчилися в школах першого

циклу, коли захоплювалися Хартією Єдності і вірили, що в корені Буття — радість.

— Так воно і є, Ягу, — серйозно промовив Аріман. — Енергія радості вічна. Ми з тобою переконалися, що енергія ненависті безсила щось сотворити для безсмертного буття.

— Я вражений, — задумливо сказав Ягу. — Той, кого в глибині земного інферно вважають Генієм Зла, заговорив про радість. Таке враження, ніби ти проковтнув золоте зернятко з іншого світу... І воно проросло...

— Ти ж сам згадав, Ягу, — докірливо заперечив Аріман, — що ми з юності були носіями таких зерен. Просто зернята були в панцирі енергії ненависті, а нині починають проривати стіни полону. Проте заждімо дискутувати. Дивися ще просторові записи. І думай, думай.

Знову на екрані замерехтіли рядки роздумів. Чії вони були, якою психікою породжені — це не мало значення. Ягу розумів, що ті письмена синтезували визначальну тенденцію Землі, інакше Аріман хіба звертав би його увагу на порожню риторику? Треба напружити все своє вміння аналізу.

* * *

«Насильно розв'язати проблему Безсмертя — абсурдно навіть мислити таке.

Якщо проблема реальна — то вона вже р о з в ' я з а н а, тобто має розв'язання, але в такому вияві, який на цьому етапі мислення і діяння — втаємничений.

Тобто проблема поставлена, дебатується, р о з в ' я з у є т ь с я, а це і є доказ того, що алгоритм розв'язки вже в дії. Комп'ютер Психосфери вже сформував програму для своєчасної реалізації завдання.

Очевидно, що головна ідея н а д в м и р у щ о с т і (саме н а д в м и р у щ о с т і, бо поняття безсмертя — абсурд) полягає в періодичній м е т а м о р ф о з і — із стану в стан з е с т а ф е т о ю головного потоку свідомості, тобто із збереженням стріли вісті, котру ми несемо з Вічності у Вічність.

Можливо, у Природі й відсутня будь-яка тайна, і виявиться, що надвмирущість уже давно є, і кожен з нас її має.

Хіба не доказується це тим, що ми несемо в собі міріади чуттів, думок, прагнень, традицій, порухів душі, які жодним

чином не придбані в цій реальності, в цій тілесності? Ми вже носії Вісті небувалої, і кожен виявляє (так чи інакше), яка його вість.

Усі ми Янголи-Вісники і, як бджоли, несемо по тропі Вічності до божого вулика свій взяток. Тому й сказано здавна: **донесіть чашу, не розплескавши.**

Так, н а д в м и р у щ і с т ь вже є, і не треба жодних містифікацій. Просто ми ще мало знаємо про чудесність власного життя й місії. Треба розкрити очі всіх чуттів...»

«...Фетишизм давньої форми життя — інерція ума: консерватизм самозберігаючої структури.

Життя набагато глибше поринає в безодню Субстанції, ніж ми уявляємо. Ми бачимо навіть не поверхню айсберга життя, а півку його поверхні, що тоне на сонці часу. А сам айсберг ще повністю втаємничений.

Пора покінчити з містифікацією смерті. Життя всеосяжне.

Не життя з Матерії, а Матерія — одяг Життя, його тілесність...

Все, що перейдено, те залишається
В серці, у думці, у світі таємному,
Все розшукається, все розпізнається
В погляді віку якогось недремного.
Тому, рушаючи в дальній обрії,
Киньте усе, що сумління обтяжує,
І забирайте лиш прагнення добре,
Що на верхів'я надхмарні виважує.
Звідти простори вже видно празоряні,
Звідти, братове, вільніше злітається.
Серце, стражданнями й муками зоране,
Радістю вічною там окриляється...»

«...Рівні усвідомлення р е а л ь н о с т і пов'язані з пунктами «народження» й «смерті». І те, й те — є **обов'язкові моменти трансформації**, очищення від баласту попередніх проходжень, «одягання» в нові, динамічні тіла, енерговияви.

Піднімаючись на вищі ментально-чуттєві шаблі (сфери), ми зобов'язані усунути інерцію буденних виявів даної сфери,

бо як же з «багном земним» пройти над безоднею небуття до іншого ступеня?

Це — визначальний екзамен: всеохопне очищення чуття, розуму, творящої суті душі, серця від тлінного, марного, мізерного, ілюзорного. Мати з собою лише те, що перейде у Вяив Надземний...»

«...Одна з диверсій Князя світу цього (тобто — структурного комп'ютера консерватизму) — це прикладати зміни, ідею трансформації до існуючого ступеня реальності, хоч він і знає, що до гусені крил не причепиш, що метелик може народитися з самоліквідації гусені, бо вона добровільно повинна ввійти в саркофаг метаморфози і навіть — п і д г о т у в а т и її...»

— Зверни увагу, Арімане, — іронічно озвався Ягу, — як тебе називають по-науковому: структурний комп'ютер консерватизму. Вже недостатньо поетичних кличок — диявол, чорт, сатана, князь п'їтьми, демон... Тепер вже й комп'ютер.

— Не ковзай на поверхні думки, Ягу, — суворо зауважив Аріман, нахмуривши брови. — Мене не зачіпає емоційний бік явищ. Ти зверни увагу, як глибоко заглядає ноосферна стріла Землі у таємницю Еволюції. Напруж увагу, ми підходимо зараз до основного, в ім'я чого я покликав тебе. Дивися, читай і думай.

«...Прагнення б е з с м е р т я слід продумати серйозніше, ніж це робили попередні покоління.

Якщо ж и т т я є безупинна зміна, динаміка, то що означає безсмертя цієї динаміки?

Наприклад, як зробити безсмертною хвилю? Або циклон? Пустити по замкненому колу? А навіщо?

Адже життя має сенс як реалізація певного імпульсу. Наприклад, народжується людина, зростає, стає учасником якогось успішного процесу, виконує в ньому певну роботу. А якщо вичерпано цикл (алгоритм) процесу, то що означає «обезсмертити» особу? Що вона діятиме? Адже їй треба переучуватися, ставати цілком іншою істотою, стирати пам'ять. Бо кожен цикл поколінь — практично інша програма, інші інтереси.

Несумісність епох та циклів — страшна справа.

А Природа, очевидно, давно розв'язала цю дилему: смерть, нове народження, вічна метаморфоза стирання пам'яті попередніх проходжень (і лише відкладання їх в Чаші Пам'яті у підсвідомості чи надсвідомості). Десь, колись, в інших життях та пам'ять проросте в **небувалому синтезі**, а нині вона може навіть заважати своєю несвоєчасністю.

Ясно одне: **те, що можна було зробити, — зроблено. Те, що можна буде зробити, — зробиться!** Суджене буде — і є с м ь!»

«...Пора зрозуміти **світові релігії** як тисячолітні **мафії духу й тіла**. Як би страшно не було промовляти таке, але кристалізується жахливе прозріння **серця й розуму**: людство потрапило в полон до **мафіозі духу**.

Це — глобальні, космічні банди спіритуалістичної експансії, це — штурмовики **небесного Тирана** з Психосфери.

Ми страхалися появи агресивних пришельців з далеких зоряних світів. А виявилось, що давно вже завойовані п а р а з и т а м и, втаємниченими в найглибшу сутність власного ества.

Ці мафіозі — хитрі, всеозброєні, знавці психіки, бо самі її формують, паразити етики, естетики, духовності. Для них годиться будь-яка форма світогляду — теїзм, атеїзм, фанатична віра, цинізм, прагматизм, забобони. Їм підходить апологія єдиного Бога, многобожжя, суха наука матеріалізму, визнання Сатани, заперечення його. Бо все знаходиться в руках цієї нещадної **космічної організації**.

Людству ще тільки належить усвідомити неймовірний за змістом факт: **всю містерію буття впродовж останніх тисячоліть** здійснюють одні й ті самі м і с т и ф і к а т о р и. **Боги і антагоністи богів — це права й ліва рука одного й того ж диктатора**. Хто б яку дорогу не обрав — він опиниться у пащі того ж небесного Хижака.

Потрібно збагнути їхню реальність у всій Космічній Масштабності. Не «доказувати» їхню «ненауковість», а визначити страхітливу злочинність як зброю космоісторичних змовників супроти Еволюції, краси і братерства.

Припинити «полеміку» і поставити їх поза з а к о н о м.

Істинна релігія і пізнання — в серці людини. Христос навіки сформулював цю істину і утвердив її своїм життям.

Це — молитва життя: духом, радістю, творчістю, знанням, любов'ю. Це — зв'язок з Вітцем Буття, з творящим потоком Батьків — безпосередньо. Я — у Вітці, а Вітець — у Мені!»

«...Духовні вампіри перехопили всі комунікації Логоса у Всесвіті. Пустили потоп вигадок — релігійних, наукових, окультних, містецьких. Ми самі помагали їм, самі мурували власну в'язницю, давній Лабіринт Міноса, де засіло всепожираюче чудисько. Ми вихваляли жорстоких богів, курили їм фіміам, утверджували у володінні Вищими Світами. Відмовилися від Вітцівського спадкоємства. Одягли робу рабів.

Гряде повстання духовних гладіаторів. Досить а р е н и для втіхи богів. Хіба не прозоро говорив про це Гомер? Хіба не вирує й досі **троянська війна** в ім'я зрадливих, непостійних, підступних Гелен, ким би вони не були?

Для «олімпійців» — це шахова гра. А для нас?

Кривава історія. Чим завершуються всі історичні спектаклі?

Бенкетом Кронідів.

А потім — нова партія в шахи.

На часі — точний гнозис. Жорстокий і безжальний.

Тим більше що це ми породили космічну банду узурпаторів. У цьому факті — визначальна містерія грядущого циклу Буття.

Чим завершиться «Битва в Небесах»?

Торжество Архистратига Михайла над воїнами Люцифера — що це таке? Де результати тієї перемоги?

Грядуще розділення Світобудови на **вічність блаженства і вічність муки** — невже в цьому розум Людини може знайти своє завершення?

Вогняний міст над прірвою, що розколола Буття, — чи не тут лежить рішення?

І та прірва — у с е р ц і.

Зупинімось у шаленім бігу до ефемерної перемоги, прислухаймося до тихого стуку в грудях. У Небі. В Безмежжі.

Серцю Неба теж болить.

Страшно болить.

Жителі Неба, ви чуєте?..»

* * *

Ягу й Аріман довго мовчали, прослухавши жорстокий аналіз Буття, висловлений психікою Землі. Нарешті, після тривалої паузи, почувся глухий голос Координатора:

— Це ще не все, Ягу. Я отримав телепатему Горикореня, якому Корсар допоміг воскреснути й одужати.

— І що ж?

— Лідер Космократорів розгадав прадавню загадку. Отже, ноосфера Землі невблаганно, неухильно зрошуватиме це знання: Бог і Сатана — вітки єдиного Древа. Коли це розуміння стане монолітним, стихійним — Ара перестане отримувати психоенергію живого світу. Вона деградує і згасне.

— Але ж ти запевняв, що намічаються нові, незалежні шляхи для самодостатнього існування Ари.

— Це була ілюзія, — зітхнув Аріман. — Ми були певні в первинності Ари, нашої Еволюції. Недавно в секретному Архіві Першоциклів я знайшов страшні записи. Виявляється, що наша сфера породжена духовною динамікою Землі.

— Як це може бути? — скрикнув Ягу, благально дивлячись на Координатора. — Адже ти сам запевняв, що група Деміургів під твоїм проводом сформувала сферу тримірності, запрограмувала її Еволюцію.

— Це була напівправа, — неохоче озвався Аріман. — А точніше — брехня. Ми втратили знання про справжнє походження сфери Землі. Вважали її якимось реліктом, апендиксом. Коли настала криза для Ари, я вирішив інтенсифікувати цей «апендикс», щоб дати імпульс певності жителям нашої сфери. Це був своєрідний психологічний спектакль. Ти розумієш?

— Так, — похилив голову Ягу. — Зерно обману почало бурхливо рости. І тепер — розплата.

— Зажди, — підняв руку Аріман. — Суть не в етичних категоріях. Суть у тім, що ми, вся Ара — породжені **ноосферою Землі**. Ми — діти людства, які забули про Батьків, знехтували їхніми інтересами, загордилися, стали Богами для власних убогих предків.

— Як це могло статися?

— Десь відбувся **розрив естафети**, — задумливо сказав Аріман. — Законно повинне було зростати все — корінь, крона

і квіти. Тоді у Всесвіт піднімалося б усе древо Життя. А ми зажадали освятити лише к в і т и, знехтувавши к о р е н е м. Почав засихати корінь, а за ним отруйними стали й квіти, породжені в Небі ноосфери. Народилися боги, демони, антагоністи, і всі жорстоко експлуатували любов і ненависть людей, перетворюючи їх в арену вічної битви.

— І ти все це знайшов у записах секретного фонду?

— Так. Там було й попередження: не допускати до критичної межі протистояння. Прислухатися до волі Землі, де має визріти розуміння причин падіння.

— Хіба нашого розуміння не достатньо, щоб здійснити поворот Еволюції?

— Це неможливо, Ягу, — блиснув вогненними очима Аріман. — Зрозумій: ми всі — я, ти, інші боги й демони — породжені людьми, хоч і не хотіли цього збагнути. Хіба може породження змінити своє джерело? Це джерело повинне очиститись, щоб весь потік став знову прозорим. Але нині, коли від Землі йде генерація цієї ідеї, — **пора настала**. І нам є потреба замислитися...

— Якщо коротко, — сказав Ягу, — то це завдання можна вкласти в формулу: **зцілити світобудову, ліквідувати біполярність**.

— Так, Ягу, — схвально озвався Координатор. — Нам треба спуститися в н и з. Тисячоліттями л ю д и прагнули піднятися до б о г і в. Тепер б о г и повинні спуститися до л ю д е й, ввійти в них, віддатися їм, **покаятися перед ними** за страшний гріх відчуження.

— Це — пеймовірно тяжко, Арімане! Небо стало горою гордині. А якщо врахувати, що небо й пекло керуються з єдиного Ц е н т р у, то як здійснити такий немислимий синтез? Чи є у Матері-Субстанції така можливість, така пластичність, щоб вогненно змішити Реальність?

Аріман встав з крісла, підійшов до пульта, увімкнув систему поля Тартару. Зникли енергостіни, над ними засяяло зореносне склепіння Безмежності. Головний Координатор махнув рукою, ніби обмальовуючи тим рухом урочистий небесний краєвид.

— Ти питаєш, чи має Природа достатню пластичність для зміни Реальності? Глянь, Ягу, на це вічне диво. Адже це поро-

дили наші предки, ті убогі істоти, що досі блукають у лабіринті Землі. Знайшлася ж у них сила для такого титанічного космоформування. Будьмо мужніми: там, у глибині людських сердець, втаємничена Сила Першовітця. **Він заховався в простих людях. Така розгадка Місії Христа.** Я з жахом і надією промовляю ці слова. А зміна Реальності? Вона можлива... Якщо нагромадиться критична величина **деміургічної енергії**. З боку людей... і з нашого боку... з боку богів... і демонів... Два полюси цілості повинні зімкнутися.

— Зустріч Батька й Сина, — прошепотів Ягу, піднімаючи просвітлений погляд у космос. — Так ти вже вирішив остаточно, Арімане? Від твого рішення залежить доля Світобудови...

— Ми скликаємо Собор усіх Світів, — владно сказав Аріман. — Хай сигнал Собору прокотиться громом по всіх сферах. Тепер доля Буття в руках Людини. І Зоряний Корсар, і я — лише персонажі Книги Буття Всесвіту. Як повернеться трагічний і величний сюжет — хто скаже?

Що ректиме грядуща Книга — Кінець чи Початок?..

1979-1995 pp.

ЗМІСТ

Людина із Світонії. Пер. з рос. Г.Бердник	5
ЗОРЯНИЙ КОРСАР	9
Книга перша. Чорний Папірус	11
<i>Частина перша. Хронос .....</i>	<i>12</i>
<i>Частина друга. Говерла .....</i>	<i>46</i>
<i>Частина третя. Катастрофа .....</i>	<i>53</i>
<i>Частина четверта. Планета квітів .....</i>	<i>74</i>
<i>Частина п'ята. Ісварі .....</i>	<i>95</i>
Книга друга. Зоряний Корсар	112
<i>Частина перша. Бунт Космократорів .....</i>	<i>113</i>
<i>Частина друга. Астероїд Свободи .....</i>	<i>186</i>
<i>Частина третя. Політ у небувалість .....</i>	<i>216</i>
Книга третя. Чудодійний Келих	254
<i>Частина перша. Суд над богами .....</i>	<i>255</i>
<i>Частина друга. Зустріч з предками .....</i>	<i>280</i>
<i>Частина третя. Меч пітьми .....</i>	<i>300</i>
<i>Частина четверта. Поклик з минулого .....</i>	<i>320</i>
<i>Частина п'ята. Пастка часу .....</i>	<i>350</i>
КАМЕРТОН ДАЖБОГА	369
Книга перша. Космодром для божевільних	371
<i>Частина перша. Лабіринт Мари .....</i>	<i>371</i>
<i>Частина друга. Джерело причинності .....</i>	<i>411</i>
<i>Частина третя. Яні — син зірниці .....</i>	<i>458</i>
Книга друга. Камертон Дажбога	488
<i>Частина перша. Серп Хроноса .....</i>	<i>488</i>
<i>Частина друга. Євангеліє від Христа .....</i>	<i>519</i>
<i>Частина третя. Сонячний ковчег .....</i>	<i>527</i>
<i>Частина четверта. Екзамен для Арімана .....</i>	<i>558</i>

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

Книги серії «Всесвіт Олеся Бердника» Ви можете замовити поштою за адресою:

УКРАЇНСЬКА ДУХОВНА РЕСПУБЛІКА

вул. Драгоманова, 27, к. 48

м. Київ-68, 02068

а також по Інтернету за електронною адресою:
gromovytsya@bulava.org

АКЦІЯ АКЦІЯ АКЦІЯ АКЦІЯ АКЦІЯ АКЦІЯ АКЦІЯ АКЦІЯ

ДОРОГІ ЧИТАЧІ!

У рамках цієї книжкової серії готується до друку збірка поезії Олеся Бердника.

Ви маєте можливість отримати її в **ПОДАРУНОК**¹.

Для цього Вам треба зібрати 8 відрізних купонів з 8 книг серії «Всесвіт Олеся Бердника», заповнити друкованими літерами Анкету учасника акції, і надіслати їх разом на адресу:

УКРАЇНСЬКА ДУХОВНА РЕСПУБЛІКА

вул. Драгоманова, 27, к. 48

м. Київ-68, 02068

АКЦІЯ АКЦІЯ АКЦІЯ АКЦІЯ АКЦІЯ АКЦІЯ АКЦІЯ АКЦІЯ

¹ Для жителів України всі витрати по пересилці — за рахунок видавництва. Учасники акції з інших країн оплачують лише вартість пересилки.

Художнє видання

ОЛЕСЬ БЕРДНИК

ЗОРЯНИЙ КОРСАР

Комп'ютерна верстка

Д. Піорка

Редактор

Г. Бердник

Художник

Л. Одинцова

Серію «Всесвіт Олеся Бердника» відкриває фантастична феєрія «Зоряний Корсар». Головний герой роману став духовним маяком для романтиків та шукачів світу Свободи. У 70-х роман вилучили з бібліотек, бо в характеристиці космічної тиранії системи Ара політична цензура побачила аналогію з існуючою тоталітарною системою. Феєрія «Камертон Дажбога» — це продовження культового роману.

ISBN 966829006-2

9 789668 290060